

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Процик Ірина Романівна

УДК 811.161.2'276:796.332+81'373.2

ДИСЕРТАЦІЯ
ФУТБОЛЬНА ЛЕКСИКА У ФОРМАЛЬНОМУ
ТА НЕФОРМАЛЬНОМУ ДИСКУРСАХ

10.02.01 – українська мова

Подано на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ І. Р. Процик

Науковий консультант –

Масенко Лариса Терентіївна,

доктор філологічних наук, професор

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Процик І. Р. Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – «Українська мова». – Національний університет «Києво-Могилянська академія»; Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Київ, 2020.

Дисертацію присвячено діахронному вивченню футбольної лексики української мови – комплексно досліджено історію її формування, розвитку та функціонування від часу зародження футболу в Україні в другій половині XIX ст. і дотепер; уперше здійснено соціолінгвістичний аналіз формального та неформального побутування української футбольної лексики в найрізноманітніших сферах, пов'язаних із футболом.

Сформульовано визначення футбольного дискурсу як окремого підвиду спортивного дискурсу зі специфічною тематичною спрямованістю, який зорієнтований на певного адресата, використовує особливий арсенал мовних засобів і становить сукупність різностильових, різножанрових текстів неоднакового комунікативного спрямування та є продуктом мовленнєвої діяльності у сфері футболу.

Формування української футбольної термінології як основного маркера офіційного футбольного дискурсу бере початок у 70–90-х рр. XIX ст., а найінтенсивніший період її становлення припадає на першу третину XX ст., коли футбол масово поширився в Україні, а разом із ним й основні терміни футболу, переважно англізми. Через специфічні суспільно-політичні обставини розвиток національної футбольної термінології відбувався в Україні у двох рівнобіжних напрямках: у Наддніпрянщині – з відчутними колоніальними впливами російської термінотворчої традиції, а на Заході України – з виразно акцентованими національними підходами до термінотворення. У Галичині для найменування футбольних понять використовувано передовсім ресурси

української мови: загальноживаним словам надавано спеціального термінного значення та на основі словотворчих ресурсів – твірних основ і афіксів творено футбольні номінації. До більшості чужомовних термінів дібрано власне українські відповідники, іноді це – розлогі синонімічні ряди конкурентних питомих найменувань, що є прикметною рисою некодифікованості тогочасної української терміносистеми футболу. Футбольній термінолексичі першої половини ХХ ст. притаманне явище варіантності, бо вона перебувала на етапі формування власного арсеналу поняттєвих і термінних засобів, і в ній конкурувало по кілька варіантів назв одного футбольного поняття. Більшість прикладів – результат засвоєння чужомовних запозичень, проте є й чимало варіантних питомих назв. Антонімію в українській футбольній термінолексичі реалізовано в усіх поняттєво-семантичних і формально-структурних різновидах.

Розвиток українського футбольного дискурсу відбувався за дієвої участі видатних українців, які популяризували футбол в Україні, – Івана Боберського, Тараса Франка та Петра Франка – теоретиків і практиків футболу. У своїх публікаціях, що були першими українськими працями футбольної тематики, вони не копіювали термінологію футболу, вживану в інших мовах, а шукали словесного окреслення для футбольних понять, зберігаючи дух рідної мови.

У другій половині 30-х рр. футбольна лексика вийшла поза межі наукового та публіцистичного стилів, її почали використовувати в художніх текстах. Першими футбольну тему порушили письменники-галичани: Іван Керницький, Іван Смолій, Зенон Тарнавський. Серед авторів-наддніпрянців єдиним представником, який писав художні твори футбольної тематики, був Юрій Смолич. У його текстах представлено футбольну лексику, що функціувала у футбольному дискурсі Наддніпрянщини в першій половині ХХ ст. Лексичний матеріал із творів Юрія Смоличева відрізняється від галицької футбольної лексики, яку використовувано у той самий хронологічний період за Збручем. Порівняння обидвох пластів лексики дало змогу зробити висновки про відмінні підходи до формування української мови футболу, що переважали в різних частинах України.

На кінець 30-х рр. ХХ ст. у національній футбольній термінології, яка репрезентувала формальний футбольний дискурс, загалом завершився етап нагромадження лексичного матеріалу на позначення понять зі сфери футболу. До Другої світової війни нормалізацію та кодифікацію цієї термінології не завершено.

У радянський період українська футбольна термінологія зазнала відчутного впливу тоталітаризму. Першим кроком до уніфікації української футбольної лексики в підрадянській Україні стало витіснення питомих українських назв, особливо тих, що ввійшли до неї з галицько-буковинського варіанту літературної мови, і вживання на їхньому місці кальок із російської мови та запозичень, які функціювали в російській футбольній терміносистемі. У національній мові футболу відбувалося вилучення власне українських назв, утворених як відповідники до чужомовних запозичень у західноукраїнській мові футболу, їх послідовно заступлено росіянізмами. Нав'язувано ті чужомовні терміни, яких уживано в російському футбольному дискурсі, навіть тоді, коли в українському вони не функціювали чи вживано інших запозичень, що потрапили в національну футбольну терміносистему з європейських мов або за їхнім посередництвом. Через негативний вплив позакомунікаційних чинників у другій половині ХХ ст. багато питомих футбольних лексем витіснено з терміносистеми футболу, їм надано статусу діалектних, застарілих, рідковживаних.

На зламі ХХ–ХХІ ст., українська футбольна термінологія зазнала істотних змін. Стрімка комерціалізація «гри мільйонів», увага засобів масової комунікації до футболу, проникнення інноваційних технологій у цей консервативний вид спорту зумовили розширення лексичної наповнюваності деяких тематичних груп і появу цілком нових груп української футбольної лексики, зокрема назв, пов'язаних із менеджментом у футболі, що є новими чужомовними запозиченнями, якими футбольна терміносистема поповнилася в пострадянський період без будь-яких спроб передати нові поняття засобами української мови. Тривожною є спроба актуалізувати давні чужомовні запозичення, до яких в українській мові футболу ще на початку ХХ ст. дібрано питомі відповідники, та намагання реактивувати чужомовні терміни, що ввійшли в мову футболу на початку творення національної

її терміносистеми, а з часом через вищу частотність вживання українських відповідників відійшли на маргінес. Позитивними тенденціями сучасного офіційного футбольного дискурсу є намагання повернути давні питомі назви першої половини ХХ ст., що їх згодом насильно витіснили чужомовні запозичення та скальковані російські терміни. Позитивним чинником є очищення футбольного назовництва від негативних впливів російщення.

Неформальний футбольний дискурс української мови розвивався «хвилеподібно»: активно – в першій половині ХХ ст. і на зламі ХХ–ХХІ ст., а в другій половині ХХ ст. був цілковито пригнічений, що пов'язане з впливом політичних чинників на суспільне життя в Україні та, зокрема, на сферу спорту.

Особливістю неформального футбольного дискурсу першої половини ХХ ст., який творився українською мовою передовсім у Галичині, бо східноукраїнські міста, в яких вирувало футбольне життя, зазнали потужного зросійщення, було функціювання великої кількості жаргонізмів футбольної сфери, що доповнювали західноукраїнський варіант літературної мови. Футбольні жаргонізми вживано передовсім в усному мовленні, а також у публіцистичних і художніх творах галичан. Жаргонізми використовувано як конкретизатори та неофіційні дублети термінолексем футболу. Чимало жаргонізмів є полонізмами та позиченими через польське посередництво германізмами. Поява їх у футбольному дискурсі Галичини – це результат процесів формування галицько-буковинського міського койне, що черпало елементи з діалектів південно-західного наріччя, чужих мов, а також із мовлення соціальних груп – студентських, школярських, батярських, що виокремилися в тогочасних містах, і представники яких були найпалкішими вболівальниками футболу. Серед жаргонізмів футбольної сфери є загальноновживані лексеми, що зазнали семантичних трансформацій, і запозичення.

У другій половині ХХ ст. унаслідок соціальних обмежень у тоталітарному радянському суспільстві відбулося пригнічення неформального футбольного дискурсу. Наприкінці 80-х рр. ХХ ст., після послаблення адміністративного контролю за діяльністю неформальних молодіжних організацій, в Україні

активізувалися футбольні фанати, а на зламі ХХ–ХХІ ст. сформувалася специфічна мова фанатської спільноти – соціолект українських футбольних фанів, який частково перехрещується з молодіжним сленгом, проте в ньому є специфічні слова, що з'явилися в середовищі фанатів і окреслюють особливості соціальної активності цієї суспільної групи. Чимала частка фанатського словника потрапила в українську мову з англійської, що закономірно – на час появи перших українських організованих угруповань уболівальників футбольний рух фанів існував у Великій Британії кілька десятиліть. З-поміж запозичень у фанатському соціолекті домінують англізми, менше чужомовних слів припадає на позичення з італійської, французької, російської та португальської мов. У соціолекті українських футбольних фанатів функціують не лише спортивні терміни, а й назви спеціальних понять із різних терміносистем – фізики, військової справи, техніки, малярства, музики, архітектури. Термінологічна лексика, яка в мовленні футбольних фанів розширила своє термінне значення внаслідок семантичної деривації, є одним із джерел формування цього соціолекту. Продуктивним способом творення лексем у соціолекті фанатів є лексичне скорочення слів за допомогою різних усічень – афери, синкопи й апокопи. Такі зредуковані лексеми лаконічні й експресивні, що важливо для комунікації в фанатському середовищі.

Суспільно-політичні події в Україні останніх років – національна Революція Гідності та російська агресія на Півдні та Сході України – стали поштовхом до трансформації вербальної поведінки українських футбольних фанатів: від словесної агресії фан-угруповань клубів-суперників – до оголошення перемир'я між фанатами всіх українських клубів. Ще однією ознакою часу стало використання текстів фанатського фольклору: скандувань, гасел і пісень під час української Революції Гідності та масових акцій за єдність у державі.

Сьогодні лексика українських футбольних фанатів вийшла поза межі свого звичного функціонування – у фанатському середовищі – і потрапила до художніх текстів сучасних українських авторів, що є свідченням зацікавлення письменників субкультурою й соціолектом футбольних фанатів.

Одним із основних маркерів соціолінгвістичних тенденцій в мові футболу є ономастикон – назви українських футбольних клубів, вживані у формальному дискурсі, та прізвиська футболістів, використовувані в неформальному дискурсі.

Назви українських футбольних команд першої половини ХХ ст. пов'язані з українськими історичними, географічними та культурними реаліями, відображають мовну картину світу українців і мотивовані онімною й апелювальною лексикою. Вибір найменувань, що асоціюються з українською культурою, є свідченням прискіпливого добору назв національних футбольних клубів, які репрезентували українську націю в період бездержавності. Для номінування футбольних команд 20–80-х рр. ХХ ст. здебільшого взято назви, що віддзеркалюють радянські реалії. Лише приблизно 10% номінацій українських футбольних клубів пов'язані з українською етнокulturою та мають національно-культурний компонент у значенні, решта найменувань є свідченням впливу колоніалізму радянської доби і тотальної уніфікації назв команд.

Корпус найменувань футбольних клубів упродовж останньої чверті століття – це своєрідна еkleктика з номінацій, які віддзеркалюють національно-культурну специфіку України, назв, що є спадком тоталітаризму радянської епохи, а також складних найменувань, у яких поєднано давні назви клубів з іменами спонсорів, що виявляють вплив найновіших – комерційних – чинників на український онімний простір. За роки української незалежності дія трьох факторів – національного, постколоніального та комерційного – спричинила появу специфічного корпусу власних назв футбольних команд, де поряд із номінаціями, в яких відображено мовну картину світу українців, співіснують найменування, які є спадком радянського тоталітаризму, та покручі, в яких поєднано назви команд із номінаціями підприємств, фірм, іменами спонсорів, що фінансують українські клуби. У корпусі власних назв українських футбольних команд є й найменування клубів у діаспорі. Ці команди функціювали зі середини 40-х рр. ХХ ст. і мали номінації, пов'язані з історією та культурою України, що демонструють тяглість національних назовницьких традицій, які в підрадянській Україні перервано.

Загалом в онімному просторі, який творять номінації українських футбольних команд зафіксовано відонімні та відапелятивні назви, з кількісною перевагою перших. У найменуваннях клубів відображено суспільно-політичні події української історії: прагнення до здобуття власної державності на початку ХХ ст., тоталітарні впливи 20–80-х рр. ХХ ст. і відродження національних традицій після відновлення незалежності в 1991 р.

Аналіз прізвиськ українських футболістів показав, що надання гравцям неофіційних імен є прикметною рисою неформального футбольного дискурсу. Прізвиська футболістів утворено за усталеними моделями, загалом традиційними для українських неофіційних антропонімів. Це найменування, які походять від демінутивних форм імен футболістів, і назви, що постали внаслідок усічень прізвищ гравців. Метафоричним способом утворено неофіційні антропоніми футболістів на основі притаманних їм зовнішніх ознак, внутрішніх рис або поєднання зовнішніх і внутрішніх характеристик. Якщо в міжвоєнний період у творенні прізвиськ помітно впливи польської, чеської, угорської мов, залежно від того, під чийм пануванням перебували українські землі, на яких функціювали національні футбольні клуби, то в радянський період домінують російські впливи. У другій половині ХХ ст. започатковано нову тенденцію – використання в ролі прізвиськ патронімів. У період після відновлення незалежності України на творення прізвиськ футболістів впливала, як і в радянську добу, передовсім російська мова. Серед неофіційних антропонімів гравців цього часу домінують найменування, утворені шляхом різних трансформацій, насамперед усічень прізвищ футболістів, при цьому новоутворені найменування нерідко асоціюються з російськими лексемами – власними чи загальними назвами, що є свідченням дії постколоніальних тенденцій на український неофіційний спортивний антропонімікон. Менша частка неофіційних імен гравців постала на основі метафори, тобто суттєво скоротився спектр оригінальних найменувань, що виникли на ґрунті уважного спостереження за футболістами, виявлення їхніх особливих рис і порівняння з відомими реаліями. Сучасні футбольні оніми – це динамічний корпус власних назв, тому його дослідження має перспективи.

Діахронне соціолінгвістичне дослідження української футбольної лексики дало змогу простежити й довести, що футбол є однією з небагатьох соціокультурних сфер національного життя, яка цілісно представлена в українській мові формальним і неформальним дискурсами.

Ключові слова: діахронна соціолінгвістика, формальний футбольний дискурс, неформальний футбольний дискурс, футбольна лексика, футбольна термінологія, футбольні жаргонізми, соціолект футбольних фанатів, футбольний ономастикон, назви футбольних команд, прізвиська футболістів.

SUMMARY

Protsyk I. R. Football vocabulary in formal and informal discourses. – Qualifying scientific work with the rights of the manuscript.

The dissertation presented in partial fulfilment of the requirements for the Doctor's Degree in speciality 10.02.01 – «the Ukrainian language». – National University «Kyiv-Mohyla Academy»; Lesia Ukrainka Volyn National University. – Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to the diachronic study of football vocabulary of the Ukrainian language from the birth of football in Ukraine in the second half of the XIX century and until now, the history of formation, development and functioning of Ukrainian football vocabulary has been comprehensively studied, Sociolinguistic analysis of its formal and informal use in various areas connected with football have been carried out.

The author's definition of football discourse as a separate subspecies of sports discourse has been formulated. This discourse has a specific thematic focus, is focused on a specific addressee, uses a specific arsenal of language tools and is a set of texts of different genres, styles which have different communicative directions. This discourse is a product of speech in football.

The formation of Ukrainian football terminology as the main marker of official football discourse dates back to the 70–90s of the XIX century, and the most intense period of its formation falls on the first third of the twentieth century, when football spread widely in Ukraine, and along with it terms of football, mostly English. Due

to specific socio-political circumstances, the development of national football terminology took place in Ukraine in two parallel directions: in the Dnieper region – with significant colonial influences of the Russian terminology tradition, and in Western Ukraine – with clearly emphasized national approaches to term formation. In Galicia, the names of football concepts are used primarily for the resources of the Ukrainian language: common words are given a special term meaning and on the basis of word-forming resources – creative bases and affixes, football nominations are created. Most of the foreign terms have Ukrainian equivalents, sometimes extensive synonymous series of competing specific names, which is a notable feature of the non-codification of the then Ukrainian football terminology. Football terminology of the first half of the twentieth century is characterized by the phenomenon of variability, because it was at the stage of forming its own arsenal of conceptual and urgent means, and several variants of the names of one football concept competed among themselves. Most examples are the result of learning foreign language loans, but there are many different specific names. Antonymy in Ukrainian football terminology is realized in all conceptual-semantic and formal-structural varieties.

The development of Ukrainian football discourse took place with the effective participation of prominent Ukrainians who promoted football in Ukraine – Ivan Bobersky, Taras Franko and Peter Franko – theorists and practitioners of football. In their publications, which were the first Ukrainian works on football, they did not copy the terminology of football used in other languages, but sought a verbal outline for football concepts, preserving the spirit of the native language.

In the second half of the 1930's, football vocabulary went beyond scientific and journalistic styles, and it began to be used in literary texts. The first to raise the topic of football were Galician writers: Ivan Kernytskii, Ivan Smolii, Zenon Tarnavskii. Among the authors from Naddnyprianshchyna, the only representative who wrote literary works on football was Yuri Smolych. His texts present the football vocabulary that functioned in the football discourse of the Dnieper region in the first half of the twentieth century. The lexical material from Smolych's texts differs from the Galician football vocabulary used in Zbruch area in the same chronological period. A comparison of both layers

of vocabulary allowed us to draw conclusions about the different approaches to the formation of the Ukrainian language of football, which prevailed in different parts of Ukraine.

In the late 30's of the twentieth century in the national football terminology which represented the formal football discourse the stage of accumulation of lexical material to denote concepts in the field of football was generally completed. The normalization and codification of this terminology was not completed until World War II.

During the Soviet period, Ukrainian football terminology was significantly influenced by totalitarianism. The first step towards the unification of Ukrainian football vocabulary in post-Soviet Ukraine was the displacement of specific Ukrainian names, especially those included in the Galician-Bukovinian literary language, and the use of Russian language tracing and borrowings that functioned in the Russian football terminology. In the national language of football Ukrainian names were formed as equivalents to foreign-language loans in the Western Ukrainian language of football, and they were consistently replaced by Russianisms. Foreign language terms used in Russian football discourse are imposed, even when they did not function in Ukrainian or other loans were used that entered the national football terminology system from European languages or through them. Due to the negative impact of extralinguistic factors in the second half of the twentieth century many specific football lexemes were pushed out of the terminology of football, they were given the status of dialectal, obsolete, rarely used.

At the turn of the XX–XXI centuries, Ukrainian football terminology underwent significant changes. The rapid commercialization of the “game of millions”, the media's attention to football, the penetration of innovative technologies in this conservative sport led to the expansion of lexical content of some thematic groups and the emergence of completely new groups of Ukrainian football vocabulary, including names related to football management, which are new foreign language loans, with which the football terminology system was replenished in the post-Soviet period without any attempts to convey new concepts by means of the Ukrainian language. An alarming attempt is to actualize the old foreign language borrowings, to which in the Ukrainian language

of football in the early XX century specific equivalents were selected, and attempts to reactivate foreign terms that entered the language of football at the beginning of its national terminology, and eventually due to the higher frequency of use of Ukrainian equivalents went to the margins. The positive tendencies of modern official football discourse are the attempts to return the old specific names of the first half of the twentieth century, which were later forcibly replaced by foreign-language loans and borrowed Russian terms. A positive factor is the purification of Ukrainian football from the negative effects of Russification.

Informal football discourse of the Ukrainian language developed in waves: actively – in the first half of the twentieth century and at the turn of the XX-XXI centuries, and in the second half of the XX century it was completely depressed, which is generally due to the influence of political factors on public life in Ukraine and in the field of sports in particular.

A characteristic feature of the informal football discourse of the first half of the XX century, which was created in Ukrainian primarily in Galicia (because the eastern Ukrainian cities, where football life was booming, underwent strong Russification) was the functioning of a large number of football jargons that complemented the Western literary language. Football jargons are used primarily in oral speech, as well as in journalistic and artistic works of Galicians. Jargons were used as concretizers and as unofficial doublets of football terminology. Many jargons are Polonisms and Germanisms borrowed through Polish mediation. Their appearance in the football discourse of Galicia is the result of the processes of formation of the Galician-Bukovinian urban koine, which took elements from the dialects of the south-western dialect, foreign languages as well as from the speech of various social groups such as students, schoolchildren and others that singled out in cities of that time and whose representatives were the most ardent football fans. Among the jargons of the football sphere there are commonly used tokens that have undergone semantic transformations and also loans.

In the second half of the twentieth century, as a result of social restrictions in totalitarian Soviet society, informal football discourse was suppressed. In the late 80's

of the XX century, after the weakening of administrative control over the activities of informal youth organizations, football fans actively developed in Ukraine, and at the turn of the XX–XXI centuries a specific language of the fan community was formed – the sociolect of Ukrainian football fans which partially intersects with youth slang, but it contains specific words that appeared among the fans and outline the features of social activity of this social group. Much of the fan vocabulary came into Ukrainian from English, which is natural for at the time of the first Ukrainian fan groups, the football fan movement existed in the UK for several decades. Among the loans in the fan sociolect there prevail English words, there are less foreign words from Italian, French, Russian and Portuguese. In the sociolect of Ukrainian football fans there are not only sports terms, but also the names of special concepts from different terminology systems – physics, military affairs, technology, painting, music, architecture. Terminological vocabulary, which in the speech of football fans expanded its term meanings due to semantic derivation, is one of the sources of formation of this sociolect. A productive way to create tokens in the sociolect of fans is the lexical reduction of words with the help of various reductions – apheresis, syncope and apocopy. Such reduced words are laconic and expressively inspired, which is important for communication in a fan environment.

Socio-political events in Ukraine in recent years such as the National Revolution of Dignity and Russian aggression in southern and eastern Ukraine resulted in the transformation of verbal behavior of Ukrainian football fans: from verbal aggression by fan groups of rival clubs and up to a truce between fans of all Ukrainian clubs. Another sign of that time was the use of texts of fan folklore: chanting, slogans and songs during the Ukrainian Revolution of Dignity and mass actions for unity in the state.

Today, the vocabulary of Ukrainian football fans has gone beyond its usual functioning in the fan subculture and has found its way into the literary texts of contemporary Ukrainian authors, which is evidence of writers' interest in the subculture and sociolect of football fans.

One of the main markers of sociolinguistic tendencies in the language of football is the onomasticon – the names of Ukrainian football clubs used in formal discourse and the nicknames of football players used in informal discourse.

Names of Ukrainian football teams of the first half of the XX century, related to Ukrainian historical, geographical and cultural realities, reflect the linguistic picture of the world of Ukrainians and are motivated by onymic and appellative vocabulary. The choice of names associated with Ukrainian culture is a testament to the meticulous selection of names of national football clubs that represented the Ukrainian nation during the statelessness. For the nomination of football teams of the 20–80s of the XX century for the most part such names were taken that reflect Soviet realities. Only about 10% of the nominations of Ukrainian football clubs are related to Ukrainian ethnoculture and have a national-cultural component in meaning, the rest of the names are evidence of the influence of Soviet colonialism and the total unification of team names.

The corpus of names of football clubs during the last quarter of the century is a kind of eclecticism of nominations that reflect the national and cultural specifics of Ukraine, names that are a legacy of totalitarianism of the Soviet era, as well as complex names that combine ancient club names with names of sponsors which testify to the influence of the latest commercial factors in the Ukrainian onym space. During the years of Ukrainian independence, three factors – national, postcolonial and commercial – led to the emergence of a specific corpus of proper names of football teams, where along with the nominations, which reflect the linguistic picture of the world of Ukrainians, there coexist names that are a legacy of Soviet totalitarianism the names of the teams are combined with the nominations of enterprises, firms, and the names of sponsors who finance Ukrainian clubs. The corpus of proper names of Ukrainian football teams also includes the names of clubs in the diaspora. These teams functioned since the mid-40's of the XX century and had nominations related to the history and culture of Ukraine, which is a demonstration of the longevity of national denominational traditions, which were interrupted in post-Soviet Ukraine.

In general, in the anonymous space created by the nominations of Ukrainian football teams there has been recorded words which are derivatives from both common and proper names, with a quantitative advantage of the former. The names of the clubs reflect the socio-political events of Ukrainian history: the desire to gain their own statehood in the early XX century, totalitarian influences of the 20–80's of the XX century

and the revival of national traditions after the restoration of independence in 1991. Analysis of the nicknames of Ukrainian football players showed that marking players with nicknames is a distinctive feature of informal football discourse. The nicknames of football players are formed according to established models, generally traditional for Ukrainian informal anthroponyms. These are the names formed from diminutive forms of names of football players, and the names which arose as a result of reducing surnames of players. Informal anthroponyms of football players have been formed in a metaphorical way on the basis of their inherent external features, internal features or a combination of external and internal characteristics. If in the interwar period the influence of Polish, Czech, and Hungarian languages was noticeable in the creation of nicknames, depending on the domination of the Ukrainian lands on which the national football clubs functioned, in the Soviet period Russian influences dominated. In the second half of the XX century a new trend was launched – the use of patronymics as nicknames. In the period after the restoration of Ukraine's independence, the creation of football nicknames was influenced, as in Soviet times, primarily by the Russian language. Among informal anthroponyms of players of that time there is a domination of names formed by various transformations, especially the use of football names, and newly formed names are often associated with Russian lexemes – proper or common names, which is evidence of postcolonial tendencies on the Ukrainian informal sports anthroponymicon. A smaller share of informal names of players arose on the basis of metaphor, ie. there was a significant reduction of the range of original names which arose on the basis of careful observation of players, identifying their special features and comparing them with the known realities. Modern football onyms are a dynamic body of proper names, so such a research has its prospects. Diachronic sociolinguistic study of Ukrainian football vocabulary made it possible to trace and prove that football is one of the few socio-cultural spheres of national life which is fully represented in the Ukrainian language by formal and informal discourses.

Key words: diachronic sociolinguistics, formal football discourse, informal football discourse, football vocabulary, football terminology, football jargon, sociolect

of football fans, football onomasticon, names of football teams, nicknames of football players.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Процик І. Термінологія спортивного права. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2010. № 675. С. 171–174.

2. Процик І. Термінологія в мовленні футбольних фанатів. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2011. № 709. С. 112–115.

3. Процик І. Мистецькі терміни в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2012. Вип. 2 (21) 2011 – 1 (22) 2012. С. 54–60.

4. Процик І. Функціонування термінів мистецтва в соціолекті футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. № 733. С. 81–85.

5. Процик І. Соціолект українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 57. С. 285–290.

6. Процик І. Терміни «колір» і «барва» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Ігор Дуцяк. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. № 765. С. 110–114.

7. Процик І. «Зелено-білі наші кольори...»: кольороназви в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. вісник Східноєвропейського нац. ун-ту*

ім. Лесі Українки. Серія: Філол. науки. Мовознавство / гол. ред. Н. О. Данилюк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2 (279). С. 14–19.

8. Процик І. «Хохол народився – жид заплакав»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 2 (24). С. 214–219.

9. Процик І. Мовна картина світу футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Studia Ukrainika Poznaniensis* / red. Tetiana Kosmeda. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2015. Zeszyt III. S. 249–259.

10. Процик І. Р. Польсько-українські лексичні паралелі в соціолекті футбольних фанатів. *Слов'янський збірник: зб. наук. праць* / гол. ред. О. А. Войцева. Одеса – Чернівці: Букрек, 2015. Вип. 19. С. 206–217.

11. Процик І. Опозиція «свій – чужий» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Мова і суспільство* / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2015. Вип. 6. С. 115–121.

12. Процик І. Р. Мовна економія в соціолекті українських футбольних фанатів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: зб. наук. праць* / гол. ред. О. Л. Паламарчук. Київ: Освіта України, 2015. Вип. 28. С. 119–129.

13. Процик І. «На трибунах була фантастична атмосфера – неймовірна шиза, чудовий перф і піро...». Апокопа як один зі способів мовної економії в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 63. С. 178–185.

14. Процик І. «Копаний м'яч учить боронити і здобувати»: тематична класифікація української футбольної термінологіки кінця XIX – початку XX ст. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Серія: Проблеми української термінології* / гол. ред. Богдан Рицар. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 842. С. 151–157.

15. Процик І. Р. С.Т. «Україна», У.С.К. «Тризуб», У.С.К. «Сокіл», або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. Вип. 43. С. 122–129 (Index Copernicus).

16. Процик І. «Авангард», «Локомотив», «Колгоспник»: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 1 (25). С. 83–89.

17. Protsyk I. Zmiana retoryki ukraińskich kibiców futbolu pod czas społeczno-politycznych wydarzeń na Ukrainie w latach 2013–2016. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny* / pod red. Tomasza Piekota, Marcina Poprawy, Heleny Sojki-Masztalerz. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 145–155.

18. Процик І. Зміна риторики українських футбольних фанатів під час суспільно-політичних подій в Україні 2013–2016 років. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny* / pod red. Tomasza Piekota, Marcina Poprawy, Heleny Sojki-Masztalerz. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 157–165.

19. Процик І. Р. «Команда футбольних святих» або Релігійна лексика в художніх текстах футбольної тематики. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. праць. Романо-слов'янський дискурс*. Чернівці: Вид. дім «Родовід», 2016. Вип. 769. С. 38–43.

20. Процик І. Національно-постколоніальна еkleктика: назви футбольних команд у незалежній Україні. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Серія «Філологія»* / гол. ред. Марія Федурко. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 38. С. 326–340.

21. Процик І. Українська футбольна лексика першої половини ХХ століття: втрачена своєрідність чи польський вплив? *Проблеми слов'янознавства* / гол. ред. А. Л. Татаренко. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 65. С. 77–95.

22. Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані апелятивною лексикою. *Наук. зап. Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філол. науки.* Кропивницький: Видавець Лисенко В. Ф., 2017. Вип. 154. С. 501–505.

23. Процик І. Р. Функціонування футбольних термінів першої половини ХХ століття в художньому тексті. *Термінологічний вісник: збірник наукових праць /* відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 281–288.

24. Процик І. Р. Відображення мовної картини світу футбольних фанатів у художніх творах сучасних українських письменників. *Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія: Мовознавство /* відп. ред. Т. С. Пристайко. Дніпро: Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара, 2017. Вип. 23 (1). С. 155–164.

25. Процик І. «Змагання копаного м'яча виграється не ногами, але головою!»: футбольна тематика та її мовне втілення у спортивних статтях Тараса Франка. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал /* гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. Вип. 6. С. 165–174.

26. Процик І. Р. «На ціле життя залишився гарячим прихильником копаного м'яча». Українська футбольна лексика в художніх творах 30–40-х рр. ХХ ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць /* гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2017. Вип. 24. Т. 1. С. 318–328.

27. Процик І. «Треба ще буде подумати про назву»: номінації українських футбольних команд у ХХ–ХХІ століттях. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство.* Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27). С. 252–260 (Index Copernicus).

28. Процик І. Р. «... Як ся футболісти справують на полі з бальноном»: футбольна лексика в сучасних гумористичних текстах. *Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка: Філологічні науки /* відп. ред. Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 44 (5). С. 270–275 (Index Copernicus).

29. Процик І. «Стрілив переможні ворота і здобув таким чином гет-трік». Футбольна лексика в малій прозі Івана Смолія. *Вісник Львівського університету.*

Серія філологічна / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 64. С. 287–299.

30. Процик І. Назви діаспорних футбольних команд як віддзеркалення тяглості українських національно-культурних традицій. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відповід. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2017. Вип. 3. С. 157–165 (Index Copernicus).

31. Процик І. Р. Назви футбольних команд Запорізької області. *Вісник Запорізького національного ун-ту: зб. наук. праць. Філологічні науки* / гол. ред. П. І. Білоусенко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2017. № 1. С. 173–177 (Index Copernicus).

32. Процик І. Розвиток української футбольної лексики у Східній Галичині на початку ХХ ст. / *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 9. Opis, konfrontacja, przekład / pod red. W. Wysoczańskiego i B. Gaska. Slavica Wratislaviensia. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. T. CLXV. S. 315–327.*

33. Процик І. Р. «Це не були футбольні змагання, а бій за Україну»: назви українських футбольних команд як чинник національної ідентифікації у ХХ ст. *Лінгвістика: зб. наук. праць* / гол. ред. К. Д. Глуховцева. Старобільськ: ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка», 2017. № 2 (37). С. 85–99.

34. Процик І. Р. «Мій дирдир». Футбольна лексика в малій прозі Андрія Бондаря. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. Вип. 48. С. 203–210 (Index Copernicus).

35. Процик І. Р. «Футбольне грище – фудбалеве ігрище»: варіантність в українській футбольній термінології першої половини ХХ ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць* / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2018. Вип. 25. С. 26–37 (Index Copernicus).

36. Процик І. «Тяжко було його переїхати і стрілити у ворота». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відповід. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2018. Вип. 4. С. 95–110 (Index Copernicus).

37. Процик І. «Побіда – програ, признаний голь – непризнаний голь, взяти бальон на шпіц – взяти бальон на обцас». Антонімія в українському футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. Вип. 68. С. 293–306.

38. Процик І. Р. «Я – не грач, а партач, люди, навчіть мене грати». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. Філол. науки* / гол. ред. І. Я. Павленко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2018. № 2. С. 83–91 (Index Copernicus).

39. Процик І. «Прапори твого клубу – останнє, за що тобі лишилося битись». Лексика соціолекту футбольних фанатів у художніх текстах Сергія Жадана. *Наукові записки Центральноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький: Видавництво «Коло», 2019. Вип. 175. С. 471–476.

40. Процик І. «В футбол треба грати неодмінно!» Футбольна термінологіка художніх творів Юрія Смолича як репрезентація українського футбольного дискурсу в Наддніпрянській Україні у першій половині ХХ ст. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 10. С. 163–185 (Index Copernicus).

41. Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Onomastica Slavogermanica* / red. Romana Łobodzińska. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2019. T. XXXI. S. 79–88.

42. Процик І. «Три удари в площину воріт в першому таймі»: лексика офіційного футбольного дискурсу в художніх творах Сергія Жадана. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. Мовознавство* / гол. ред. В. Ожоган. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2019. Т. 2. С. 56–64 (Index Copernicus).

43. Процик І. «А ці зросли богатирі на київському полі: «Канева», Сабо і «Базіль», «Лобан», Турянський, «Срібло»». Прізвиська українських футболістів советського періоду. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред.

С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 12. С. 169–182 (Index Copernicus).

44. Процик І. «Грав я тоді з «Леньом» Скоценом і «Льольом» Мікльошем в нападі». Прізвиська українських футболістів у першій половині ХХ ст. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Ucrainica IX, Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury: Sborník vědeckých článků z mezinárodní konference «X Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy» (Olomouc, 9–10.09.2020)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. S. 102–108.

45. Процик І. Р. «Як кожен футболіст, мав своє прізвисько». Неофіційні найменування українських гравців, які виступали в футбольних чемпіонатах після відновлення незалежності України. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. А. В. Лепетюха. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. Вип. 53. С. 41–54 (Index Copernicus).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

46. Процик І. Вербальне самовираження в субкультурі українських футбольних уболівальників. *Мова і суспільство* / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 3. С. 224–229.

47. Процик І. Р. Спеціальна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Термінологічний вісник: збірник наукових праць* / відп. ред. В. Л. Іващенко. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. 2 (2). С. 125–131.

48. Процик І. «Зелені леви», «кроти» та «тхори»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Тенденції розвитку української лексики та граматики* / за ред. І. Кононенко, І. Митнік, С. Романюк. Warszawa – Івано-Франківськ, 2014. Ч. 1. С. 212–222.

49. Процик І. «Ми всі сьогодні «ультрас». Як навчати розуміння публіцистичного тексту на заняттях із української мови як чужої. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць* / гол. ред. І. М. Кочан. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 9. С. 251–260.

50. Процик І. «Ми не вороги – ми українці». Українські футбольні ультрас під час Революції гідності. *Типологія та функції мовних одиниць: наук журн.* / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2014. № 2. С. 234–248.

51. Процик І. Р. «– Хто ми? – Леви. – Хто ми є? – Зелені леви». Кольороназви – домінантна тематична група в лексиці соціолекту українських футбольних фанатів. *Актуальні проблеми прикладної лінгвістики: зб. наук. праць* / гол. ред. Н. В. Кондратенко. Одеса: видавець Букаєв В. В., 2014. С. 277–282.

52. Процик І. Лексика соціолекту українських футбольних фанатів (у порівнянні з фанатським соціолектом польської мови). *Ukrainica Brunensia. Україністика: минуле, сучасне, майбутнє. III. Мова. Колективна монографія, присвячена 20-річчю україністики на філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно* / гол. ред. Г. Миронова. Brno: Jan Sojnek-Galium, 2015. С. 399–406.

53. Процик І. Соціолект українських і польських футбольних фанатів: спільне і відмінне. *Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність: зб. праць з нагоди десятиліття кафедри польської філології Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка* / за ред. І. Бундзи, Є. Ковалевського, А. Кравчук, О. Сливинського. Київ: Фірма «ІНКОС», 2015. С. 643–653.

54. Процик І. Обсценна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Типологія та функції мовних одиниць: наук журн.* / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2016. № 1 (5). С. 151–164.

55. Процик І. «Стріли, взяті з лету»: нульова суфіксація у футбольній термінолексії української мови першої половини ХХ ст. *Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри: зб. наук. праць* / відп. ред. Л. Д. Малевич. Рівне: НУВГП, 2016. С. 197–201.

56. Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані онімами. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн.* / гол. ред.

Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2016. № 2 (6). С. 144–157.

57. Процик І. Своє та чуже в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мультикультуралізм и многоезичие: сборник с доклади от Тринадесетите международни славистични четения. София, 21–23 април 2016 г. Том I. Лингвистика* / съставители: М. Стефанов, П. Мартинова, Д. Григоров, Р. Петрова, В. Колев, Т. Георгиева. Велико Търново: Фабер, 2017. С. 436–444.

58. Процик І. Динаміка змін назв українських футбольних команд у ХХ-ХХІ ст. *Ukrajnistika na Sveučilištu u Zagrebu: 20 godina / Україністика в Загребському ун-ті: 20 років* / упоряд. Ж. Челіч (Ž. Čelić), Т. Фудерер (T. Fuderer). Філософ. ф-тет Загребського ун-ту. Загреб: ФФ пресс, 2018. С. 312–324.

59. Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Jednostki języka w systemie i tekście* / pod redakcją A. Charciarka, A. Zych i E. Kapeli. Sosnowiec: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2018. T. 2. S. 171–181.

60. Процик І. Р. Чужомовні запозичення в соціолекті українських футбольних фанатів. *Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования: в 2-х чч.* / под общ. ред. О. Б. Переход. Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2018. Часть 1. С. 210–215.

61. Процик І. Футбольний дискурс в родині Франків. «Я єсть пролог...»: *Матеріали Міжнародного наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка: у 2 тт.* Львів: Вид. центр Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2018. Т. 2. С. 468–482.

62. Процик І. Р. Прізвиська як спосіб маркування футболістів. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24-25 січня 2020 р.* Київ: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. Ч. I. С. 38-43.

63. Процик І. Р. Футбольний дискурс у текстах української художньої літератури ХХ–ХХІ століть. «*Citius, Altius, Fortius!*»: феномен спорту в літературі

та культурі: збірник наукових матеріалів конференції (Бердянськ, 24–25 вересня 2020 р.) / гол. ред. О. П. Новик. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 124–127.

64. Процик І. Р. «Вмить веселий оклик впав: ах наш Ціпка «голя дав»: прізвиська українських футболістів, які грали в національних командах Західної України у першій половині ХХ століття». *Берасцейскі мір у кантэксте гісторы і культуры Ўсходняй Еўропы* / ред.-уклад. Віктар Місіюк. Мінск: Р. М. Цымбераў, 2020. С. 90–97.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

65. Процик І. Вербальна та візуальна ідентифікація в соціолекті українських футбольних фанатів. *Україноцентризм наукового сумління: збірник наук. праць на пошану проф. Зеновія Терлака* / відп. ред. М. П. Білоус. Львів: Ліга-Прес, 2014. С. 566–591.

66. Процик І. Р. Мовна картина світу українського футбольного фаната. *Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 17–18 грудня 2014 р.: у 2-х чч. Ч. І.* Харків: НУЦЗУ, 2014. С. 105–107.

67. Процик І. Р. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток соціолекту футбольних фанатів у слов'янських культурах (на прикладі української та польської мов). *Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 24 травня 2016 р.)* / НАН України, Укр. ком. славістів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. мови, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т літ-ри ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Укр. мовно-інформ. фонд, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2016. С. 50–53.

68. Процик І. Р. Назви українських футбольних команд у ХІХ–ХХІ ст. *Problems and perspectives in European education development: materials of International scientific and practical conference.* Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement, 2016. S. 214–215.

69. Процик І. Р. Футбольна термінолексика у спортивних статтях Тараса Франка. *Комунікативний дискурс у полікультурному дискурсі: матеріали міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (6–7 жовтня 2017)*. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2017. С. 155–157.

70. Процик І. Р. Соціолінгвістичний нарис про українську мову футболу та соціолект українських футбольних фанатів. *Philology in EU countries and Ukraine at the modern stage: Conference proceedings, December 21–22, 2018*. Baia Mare: Izdevnieciba «Baltija Publishing». S. 49–53.

71. Процик І. «Футбол, серед іншого, є чесною грою». Футбольна лексика в есеїстиці Оксани Забужко. *Серце чистеє, думка чесная...: зб. наук. праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко* / відп. ред. Т. Й. Висоцька. Львів: Видавництво «Левада», 2018. С. 328–343.

72. Процик І. Р. «Гримнув капітальною бомбою голя попри воротаря». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філол. наук, проф. К. Г. Городенської. Київ, 29–30 листопада 2018 р.* Київ: Міленіум, 2018. С. 135-137.

73. Процик І. «Пекельна бомба відбилась під гострим кутом у ліве віконце воріт». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *III Міжнародний конгрес молодих учених Європи. The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists «East–West» (January 11, 2019)*. Premier Publishing s.r.o. Vienna, 2019. С. 1160–1170.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	31
ВСТУП	33
РОЗДІЛ 1. МОВА ФУТБОЛУ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ	46
1.1. Футбол як соціокультурний феномен. Зародження футболу в світі та в Україні. Суспільно-політичне підґрунтя формування й розвитку української мови футболу.....	46
1.2. Методологія дослідження та термінний інструментарій	60
1.3. Функціонування української футбольної лексики в різних формах побутування мови.....	73
Висновки до Розділу 1.....	80
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКА ФУТБОЛЬНА ЛЕКСИКА У ФОРМАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ	83
2.1. Розвиток українського футбольного дискурсу в першій половині ХХ ст. Системні зв'язки в українській футбольній термінології (УФТ) першої половини ХХ ст.....	83
2.1.1. Тематична класифікація УФТ першої половини ХХ ст. у Галичині. Синонімія питомих назв і чужомовних запозичень на позначення футбольних понять.....	83
2.1.2. Варіантність в УФТ першої половини ХХ ст.....	106
2.1.3. Антонімія в УФТ першої половини ХХ ст.....	115
2.2. Футбольний дискурс у різностильових текстах видатних особистостей – популяризаторів спорту в Україні у першій половині ХХ ст.....	130
2.2.1. Іван Боберський – започатковувач українського футбольного дискурсу в Галичині та творець національної футбольної термінології.....	130
2.2.2. Футбольна термінологія в спортивних публікаціях Тараса Франка та Петра Франка.....	137
2.3. Відображення специфіки розвитку футбольного дискурсу першої половини ХХ ст. у художніх творах українських письменників.....	148

2.3.1. Функціонування футбольної лексики в художніх текстах письменників із Галичини.....	148
2.3.2. Репрезентація українського футбольного дискурсу в Наддніпрянській Україні на прикладі художніх творів Юрія Смолича.....	156
2.4. Українська футбольна лексика в радянський період	168
2.4.1. Політичні чинники змін: тоталітарні впливи на формування української футбольної термінології після Другої світової війни.....	168
2.4.2. Кількісні та якісні зміни в українській футбольній термінології в другій половині ХХ ст.....	172
2.5. Сучасні тенденції розвитку української футбольної термінології.....	194
Висновки до Розділу 2.....	220
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНСЬКА ФУТБОЛЬНА ЛЕКСИКА В НЕФОРМАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ.....	223
3.1. Жаргонізми в західноукраїнському неформальному футбольному дискурсі першої половини ХХ ст.....	223
3.1.1. Жаргонізми – назви дій і процесів.....	225
3.1.2. Жаргонні назви осіб, причетних до футбольної сфери.....	234
3.1.3. Жаргонізми – назви результату дії.....	244
3.1.4. Футбольні жаргонні фразеологізми й уболівальницькі вигуки.....	254
3.2. Неформальний футбольний дискурс у другій половині ХХ ст.....	256
3.3. Соціолект українських футбольних фанатів – новий етап розвитку неформального дискурсу наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.....	260
3.3.1. Мовна картина світу футбольних фанатів.....	262
3.3.2. Опозиція «свій – чужий» у соціолекті футбольних фанатів.....	273
3.3.3. Чужомовні запозичення в українському фанатському соціолекті.....	288
3.3.4. Запозичення з різногалузевих терміносистем у мовленні фанатів.....	293
3.3.5. Способи мовної економії в соціолекті футбольних фанатів	300
3.3.6. Обсценна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів.....	308
3.3.7. Зміна риторики українських футбольних фанатів під час суспільно-політичних подій в Україні 2013–2014 рр.....	315

3.3.8. Фанатська лексика в художніх творах сучасних українських письменників.....	326
Висновки до Розділу 3.....	330
РОЗДІЛ 4. НАЗВИ НАЦІОНАЛЬНИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД І ПРІЗВИСЬКА УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛІСТІВ ЯК МАРКЕРИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ.....	333
4.1. Назви західноукраїнських футбольних команд – чинник національної ідентифікації в першій половині ХХ ст.....	333
4.1.1. Найменування футбольних команд, мотивовані онімами.....	334
4.1.2. Номінації футбольних команд, мотивовані апелятивами.....	344
4.2. Вплив тоталітаризму на вибір найменувань українських футбольних команд у 20–80-ті роки ХХ ст.....	355
4.2.1. Відонімні назви футбольних команд.....	360
4.2.2. Відапелятивні номінації футбольних команд.....	369
4.3. Назви футбольних команд у незалежній Україні.....	378
4.3.1. Сучасні найменування футбольних команд, мотивовані онімами.....	378
4.3.2. Сучасні номінації футбольних команд, мотивовані апелятивною лексикою.....	390
4.3.3. Назви футбольних команд, мотивовані кількома лексичними одиницями – онімами й апелятивами.....	395
4.4. Найменування діаспорних футбольних клубів як відображення тяглості українських національно-культурних традицій у спортивному назовництві.....	396
4.5. Прізвиська українських футболістів.....	406
4.5.1. Неофіційні особові найменування футболістів із національних команд міжвоєнного періоду (20–30-ті роки ХХ ст.).....	408
4.5.2. Прізвиська українських футболістів у радянський період.....	416
4.5.3. Неофіційні антропоніми футболістів у незалежній Україні.....	427
Висновки до Розділу 4.....	438
ВИСНОВКИ.....	440

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	448
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	507
ДОДАТКИ.....	554
Додаток А. Список публікацій здобувача.....	554
Додаток Б. Відомості про апробацію результатів дослідження.....	565
Додаток В. Реєстр галицької футбольної термінологіки першої половини XX ст.....	573
Додаток Г. Реєстр надніпрянської футбольної термінологіки першої половини XX ст	638
Додаток І. Реєстр жаргонізмів у футбольній лексиці першої половини XX ст.....	662
Додаток Д. Словник соціолекту українських футбольних фанатів.....	670
Додаток Е. Реєстр назв українських футбольних команд першої половини XX ст.....	690
Додаток Є. Реєстр назв українських футбольних команд радянського періоду.....	719
Додаток Ж. Реєстр назв футбольних команд у незалежній Україні.....	764
Додаток З. Реєстр назв українських футбольних команд у діаспорі.....	781

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

англ. – англійське

АР Крим – Автономна Республіка Крим

APP – Archiwum Państwowe w Przemyślu

букв. – буквально

ВІЛ – Власні імена людей: словник-довідник

WSPP – Wielki Słownik Poprawnej Polszczyzny

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови

вул. – вуличне

гал. – галицьке

грец. – грецьке

ДАЛО – Державний архів Львівської області

двн. – давньонімецьке

діал. – діалектне

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7-ми томах

ЕУ – Енциклопедія українознавства: в 11-ти томах

засн. – засновано

іє. – індоєвропейське

ISJP – Inny Słownik Języka Polskiego

ісп. – іспанське

італ. – італійське

лат. – латинське

ЛЛ – Лексикон львівський

льв. – львівське

м. – місто

МНС – Малоруско-німецький словар / за ред. Є. Желехівського та С. Недільського

напр. – наприклад

НАУС – Новий англійсько-український словник

нім. – німецьке

НСЗ – Нові слова та значення: словник

обл. – область

перен. – переносне значення

пол. – польське

псл. – праслов'янське

ПУ – Підприємства України: електронний ресурс

р. – рік

рр. – роки

р-н – район

розм. – розмовне

рос. – російське

РУС – Російсько-український словник / за ред. А. Кримського та С. Єфремова

РУСХТ – Російсько-український словник художніх термінів

с. – село

СГУ Словник гідронімів України

СІС – Словник іншомовних слів / за ред. О. Мельничука

СІС(П) – Словник іншомовних слів / за ред. Л. Пустовіт

скор. – скорочення

спорт. – спортивне

ССКУ – Словник символів культури України

ст. – століття

СТ – спортивне товариство

СУЛМ – Сучасна українська літературна мова

СУМ – Словник української мови: в 11-ти томах

СУМ ДТ – Словник української мови, додатковий том: у 2-х книгах

СУМ(Г) – Словарь української мови: у 4-х томах / за ред. Б. Грінченка

сучасн. – сучасний

УГТ – Українське геральдичне товариство: електронний ресурс

УМЕ – Українська мова: енциклопедія

франц. – французьке

ЦДАУ – Центральний державний історичний архів України (Львів)

ВСТУП

Розвиток мови завжди пов'язаний із поступом суспільства, або, як казав Сенека, «qualis vita – talis oratio» («яке життя – така й мова»¹). Зміни в житті соціуму закономірно впливають на його мову, передовсім на динаміку розвитку її лексичної системи. Дисертацію присвячено дослідженню процесів формування лексики суспільної сфери, дотичної до соціокультурного феномену ХХ ст. – футболу, що за півтора століття своєї новітньої історії пройшов шлях від заборон – до масового захоплення, став «грою мільйонів», «спортом номер один».

Футбол – це один із найстаріших і найулюбленіших видів спорту в світі. У сучасному соціумі він, на думку багатьох дослідників, став невід'ємним складником культури [Bausinger 2005; Гейзинга 1994; Fojer 2006; Kowalski 2004; Stomma 1991]. Футбол вважають феноменальним суспільним явищем, бо для значної кількості людей на планеті він є цілим життям і способом існування.

Вибір теми дослідження зумовлений надзвичайною популярністю футболу в сучасному суспільстві. Ця спортивна дисципліна впродовж минулого століття, яке називають «віком спорту» (Франсуа Моріак), набула масовості в усьому світі, посівши перше місце з-поміж інших видів спорту. Футбол захоплює мільйони вболівальників: людей різного віку й соціального статусу. Найбільше прихильників мають ті футбольні команди, рівень гри яких дає змогу переживати надзвичайні емоції. За підрахунками Міжнародної федерації футбольних асоціацій, у футбол грає 265 мільйонів людей з понад 200 країн світу [Ріка пожна 2019, с. 23], тобто футбольним гравцем є «приблизно кожен 25-й житель Землі» [Лесик, Шейкіна 2011, с. 20] і понад чотири мільярди осіб за них уболіває.

Історія світового футболу давня, як і саме прагнення людини грати [Гейзинга 1994]. Футбол є прямим нащадком давніх ігор із м'ячем багатьох народів планети та сформувався на основі їхніх змагових традицій, а батьківщина сучасного футболу, на думку істориків спорту, – Великобританія (хоча офіційно

¹ Переклад Андрія Содомори.

ФІФА визнала першість китайської гри – *дзучьов*², а місцем виникнення футболу – Китай, пріоритет якого в іграх із м'ячем обґрунтовано й доведено в наукових працях). У 2013 р. офіційно відзначено 150-річчя сучасного футболу, відлік історії якого починають із 1863 р., коли в Лондоні утворено першу в світі футбольну лігу – Англійську футбольну асоціацію та затверджено правила гри у футбол.

Поширення футболу за англійськими правилами гри на території України розпочалося в 70–80-х рр. XIX ст., а організаційних форм український футбол набув на початку XX ст. Перший офіційний футбольний матч на українських землях, у якому грали місцеві футболісти, відбувся у Львові 14 липня 1894 р. Саме від цього футбольного поєдинку на етнічних українських землях веде відлік історія вітчизняного футболу, а день проведення першого львівського матчу, за рішенням Федерації футболу України, вважають днем народження українського футболу.

Одночасно з поширенням футболу в Україні починає формуватися й національна мова футболу – система назв на позначення його спеціальних понять. 1894 р. у Львові в «Календарі українського тіловиховного та руханкового товариства “Сокіл”» уперше українською мовою опубліковано правила гри у футбол, і цю дату варто вважати першою фіксацією футбольного тексту українською мовою. 1894 рік став точкою відліку і для українського футболу, і для національного футбольного дискурсу (у широкому значенні цього слова – як сукупності всього висловленого та написаного на тему футболу). Мова футболу в Україні розвивалася стрімко й переважно під впливом чужих мов, насамперед англійської, з якої отримано відомості про саму гру. За понад столітню історію розвитку на українську мову футболу мали вплив мовні й позамовні чинники, її становлення в окремих частинах України, що входили до різних держав, було неоднаковим. Поширення інформації про футбол відбувалося відмінними шляхами – на Наддніпрянщині черпано відомості передовсім емпірично – від працівників-чужоземців – англійців, бельгійців, французів, німців, чехів, які працювали на місцевих підприємствах, тому вже на перший погляд помітно

² Для транскрипції використано довідник транскрибування слів китайської мови Надії Кірносолової та Наталії Цісар (Київ, 2020).

прикметну рису східноукраїнського варіанта футбольної мови – її насиченість чужомовною лексикою, що закономірно, адже запозичення готових лексем відбувалися разом із позичанням самих понять із футбольної сфери. Натомість у Галичині, в Закарпатті й на Буковині, де контакти з європейцями були жвавішими через специфіку географічного розташування цих земель, а здобування освіти за кордоном мало давню традицію, інформацію про футбол поширювали мешканці цих регіонів, передовсім студенти, які самі побували в Австрії, Англії, Німеччині, Угорщині, Чехії, популяризуючи згодом серед земляків знання про цей новий вид спорту і водночас намагаючись передати основні його поняття рідною мовою. Акцент на творення національної футбольної термінології, який українці Галичини великою мірою робили під впливом ідентичних процесів, що відбувалися в становленні національних футбольних терміносистем німців, чехів і поляків, полягав у пошукові питомих відповідників до англійських спеціальних назв чи у творенні неологізмів на позначення футбольних понять. Різні підходи до формування мови футболу та її спеціальної лексики в різних куточках України спричинили чималі розбіжності, що фактично засвідчували становлення двох національних варіантів футбольної мови. Вплив суспільно-політичних чинників став тут визначальним. У радянський період незбалансованість двох варіантів української мови футболу та футбольної термінології знівельовали тоталітарними методами, уніфікувавши її з російською футбольною терміносистемою. Традицію вживання національного варіанта футбольної лексики зберігала впродовж ХХ ст. українська діаспора. У незалежній Україні нормалізатори національної мови футболу опинилися перед низкою викликів: як впорядкувати її, позбувшись системних уніфікаційних впливів тоталітарної доби, як розвинути опірність до чужомовних слів, які потужним потоком ринули в мову футболу, а насамперед, як повернути українцям усвідомлення того, що пошук і творення національних виражальних засобів на позначення нових спеціальних понять необхідний для розвитку української наукової мови, бо це «фундаментальні засади набування знань, основу яких становить думка про те, що найлегше і найприродніше людина формує знання і пізнає світ засобами рідної мови» [Пілецький, 2014, с. 112].

Мовознавчим працям кінця XX – початку XXI ст. притаманне щораз більше зацікавлення вивченням розумових процесів людини. У дисертації простежено, як відбувалося словесне вираження в сфері футболу за понад столітню історію його розвитку в Україні, а саме, як за допомогою рідної мови українці сформували знання про футбол, за поміччю яких мовних засобів окреслено в українській мові ті чи ті футбольні поняття і загалом, якою була роль мови в процесі пізнання футбольної гри та реалій, із нею пов'язаних.

Мова футболу стає об'єктом дослідження щораз ширшого кола науковців. Активізувалися такі студії на початку XXI ст., що пов'язане з інтересом до футболу (не лише як явища спортивного, а й культурного, медійного, економічного) та його неодмінною присутністю в масмедіа. Попри те, що в останні десятиріччя в українському мовознавстві з'явилося чимало праць, присвячених діахронному вивченню різних національних фахових підмов, досліджень історії формування української мови футболу, передовсім початкових етапів її розвитку та специфіки функціонування в різних сферах комунікації, досі немає. Поза увагою науковців залишилися усні форми побутування мови та неформальне спілкування у сфері футболу. Тому всебічне синхронне та діахронне вивчення української футбольної лексики у формальному й неформальному дискурсах є актуальним. Багатоаспектні студії необхідні, бо, як уважає Ірина Ощипко, «мовні факти, особливо такі складні, як семантичні, треба вивчати комплексно: і синхронічним, і діахронічним методами. Тільки вони дозволять робити дійсно наукові висновки» [Ощипко 2018, с. 112], адже «те, що не завжди ясно на основі синхронічного дослідження, стане зрозумілим після діахронічного його вивчення» [Ощипко 2018, с. 117].

Обґрунтування вибору теми дослідження. Українська футбольна лексика ще не була об'єктом спеціальних студій із погляду діахронної соціолінгвістики, що вивчає мовленнєву поведінку людей у суспільних сферах, пов'язаних із футболом. Функціонування футбольної лексики у формальному дискурсі на синхронному рівні ґрунтовно проаналізовано в наукових студіях українських мовознавців: Михайло Паночко описав стан розвитку футбольної лексики на тлі формування спортивної термінології в радянський період [Паночко 1972; 1975;

1976; 1978; 1994; 1995], а Юрій Стругануць проаналізував футбольну терміносистему початку ХХІ ст. [Струганець 2013 а–б; 2014 а–б; 2015 а–в; 2016 а–б]. Окремі терміни початкового етапу формування української футбольної термінології розглянуто в історико-методологічних працях про розвиток української спортивної лексики Оксани Вацеби [Вацеба 1993; 1994 а– б; 1996; 1997; 1998; 2002; 2003 а–б], Ігоря Янкова [Янків 1998; 1999; 2000], співвідношення національних і міжнародних футбольних термінів – у дослідженнях Ольги Боровської [Боровська 2003; 2004; 2005], футбольна неологія та інтернет-дискурс – у публікаціях Віталія Максимчука [Максимчук 2015, 2016, 2017, 2018 а–б], проблеми нормативного вживання футбольних термінів у контексті внормування української спортивної термінології – у статтях Марти Мартинюк [Мартинюк 1998; 2003; 2005; 2006], контрастивний аналіз української футбольної термінології з термінами футболу в інших слов'янських мовах – у розвідці Юлії Рисіч [Рисіч 2011]. Відсутність всеохопних студій української футбольної лексики в її розвитку від кінця ХІХ ст. й дотепер, з увагою до формальних і неформальних дискурсивних практик, визначила доцільність і зумовила вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із науковою темою кафедри української мови Національного університету «Києво-Могилянська академія» «Українська мова в ХХІ ст.: стан, статус, форми побутування» (державний реєстраційний номер – 0109U008100). Тему дисертації затвердила вчена рада Національного університету «Києво-Могилянська академія» (протокол засідання № 3 від 25 лютого 2016 р.).

Мета дослідження полягає в системному аналізі лінгвістичних і соціокультурних особливостей становлення української футбольної лексики в діахронії та синхронії у найрізноманітніших сферах її функціонування.

Поставлена мета передбачає розв'язання низки **завдань**:

- визначити теоретико-методологічні засади вивчення футбольного дискурсу української мови, обумовити використаний у метамові дослідження термінний інструментарій;

- дослідити історію становлення футбольної лексики, виокремити етапи її формування та показати вплив мовних і позамовних чинників на її розвиток, з'ясувати тенденції термінотворення на кожному з історичних етапів;
- скласифікувати футбольну лексику за тематичними групами, з'ясувати етимологію назв футбольних понять і проаналізувати лексико-семантичні процеси, що супроводжують творення та функціонування лексики футболу;
- схарактеризувати вплив чужих мов на формування української футбольної лексики, визначити співвідношення національного та чужомовного в системі футбольних назв на різних етапах становлення мови футболу;
- випрацювати рекомендації стосовно впорядкування футбольної термінології, а також щодо повернення в дискурсивні практики насильно витіснених національних футбольних термінів першої половини ХХ ст.;
- виявити найінтенсивніші періоди творення неформального футбольного дискурсу, з'ясувати причини нерівномірності його розвитку в українській мові;
- описати жаргонізми футбольної сфери за походженням, конотацією та скласифікувати їх за лексико-семантичним критерієм;
- продемонструвати мовну картину світу українських футбольних фанатів, проаналізувати номінації з фанатського соціолекту на основі ономаціологічного критерію, описати способи й засоби мовотворчості у соціолекті фанатів футболу;
- представити феномен поширення фанатських дискурсивних практик під час суспільно-політичних подій в Україні у 2013–2014 рр.;
- виокремити групи футбольних онімів за мотивованістю та способами творення, простежити тяглість традицій у футбольному назовництві, визначити роль і місце футбольних власних назв в українській ономастичній системі.

Об'єкт дослідження – футбольна лексика в діахронії та синхронії впродовж понад столітньої історії розвитку мови футболу в Україні.

Предмет дослідження – специфіка формування та функціонування футбольної лексики в усіх формах побутування мовлення у формальному та неформальному футбольному дискурсах української мови.

Джерельною базою для аналізу в дослідженні слугували українськомовні футбольні видання, що вийшли друком від 1894 р. і дотепер: футбольні правила, наукові праці, підручники; науково-популярні публікації; спортивна періодика, футбольні матеріали на сторінках універсальних періодичних видань; художні твори футбольної тематики українських письменників ХХ–ХХІ ст.; спогади, авторизовані документальні повісті колишніх футболістів, функціонерів; дослідження істориків спорту; архівні матеріали; трансляції матчів, теле- і радіопрोगрами про футбол, інтернет-сторінки футбольних клубів, інтернет-форуми уболівальників, дописи та коментарі у соціальних мережах, усне мовлення гравців, тренерів, коментаторів матчів, фанатів футболу. Джерелами фактичного матеріалу були футбольні та спортивні термінографічні видання і словники нової лексики. Для виявлення семантичних характеристик футбольної лексики залучено тлумачні, етимологічні, перекладні лексикографічні праці кінця ХІХ – початку ХХІ ст. і словники жаргонної лексики та сленгу.

Методи дослідження. Фактичний матеріал проаналізовано з погляду його лінгвістичної, культурної та соціальної специфіки. Методологічною основою соціолінгвістичних студій у праці є *історично-порівняльний, описово-аналітичний і зіставний методи*. *Метод емпіричного спостереження* застосовано для аналізу вибраних відомостей з усних і письмових джерел футбольного дискурсу. З-поміж власне *соціолінгвістичних методів* використано: *усне інтерв'ювання* фанатів футболу, *письмове анкетування* респондентів, *спостереження* за мовленням футбольних уболівальників і *метод аналізу текстів* футбольних фанатів, узятих із матеріалів інтернет-ресурсів. Для узагальнення результатів соціолінгвістичних студій і викладення підсумків застосовано *метод синтезу*, оскільки формування української футбольної лексики розглянуто на широкому суспільно-політичному та культурно-історичному тлі. *Описовий метод* використано для адекватного передавання результатів дослідження. Для розгляду семантики футбольних назв, передовсім словосполучень, застосовано *метод компонентного аналізу*, для з'ясування співвідношення національних і запозичених футбольних назв, наповнюваності тематичних груп лексики футболу, активності словотвірних

моделей – *прийом кількісних підрахунків*. Порівняльно-історичний підхід у поєднанні з *методом реконструкції* використано для вивчення мовної ситуації на різних синхронних зрізах, для дослідження історії розвитку лінгвокультурного простору футбольної сфери в окремих частинах України. Залучено *прийом класифікування* та *систематизування* лексичного матеріалу і *прийом лінгвістичного моделювання*.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим в українському мовознавстві всебічним і системним синхронно-діахронним дослідженням футбольної лексики в усній і писемній формах побутування мовлення як історично сформованої та функційно розбудованої підсистеми сучасної загальнонаціональної мови, що обслуговує комунікативні потреби мовців у вагомій упродовж останнього сторіччя соціокультурній сфері. На основі ґрунтовного аналізу фактичного матеріалу поглиблено відомості про становлення й розвиток футбольної лексики кінця ХІХ – початку ХХІ ст. через призму впливу мовних і позамовних чинників, запропоновано шляхи її оптимізації: оновлення складу футбольної лексики з урахуванням напрацювань минулого, вирішення проблем її впорядкування та функціонування, а також сформульовано рекомендації щодо норм слововживання в метамові футболу. До наукового обігу введено лексичний матеріал, який не був об'єктом спеціального мовознавчого аналізу. Уперше проаналізовано неформальний дискурс сфери футболу – соціолект українських футбольних фанатів і футбольні жаргонізми.

Теоретичне значення. Результати дослідження демонструють особливості формування, шляхи поповнення, семантичну та структурну організацію й функціонування української футбольної лексики за понад столітню історію розвитку футболу в Україні. У дисертації запропоновано комплексний підхід до вивчення спеціальної лексики. Отримані результати доповнюють відомості про лексичну систему мови загалом і її фахові підмови зокрема. Підсумки різноаспектного аналізу футбольної лексики необхідні для внормування та стандартизації термінології футболу, для опрацювання теорії лексикології, соціолінгвістики, соціолектології, термінології та термінографії.

Практична цінність. Матеріали дослідження можна використати в лексикографічній і термінографічній практиці – під час укладання словників футбольної лексики та соціолекту футбольних фанатів, доповнення тлумачного словника української мови, оскільки більшість проаналізованих у праці лексичних одиниць не зафіксовані в лексикографії. Теоретичні положення дисертації та фактичний матеріал будуть корисними в академічній практиці університетів (для читання лекційних курсів і проведення практичних занять із сучасної української мови, опрацювання тематики вибіркового дисциплін, спецкурсів і спецсемініарів із соціолінгвістики, соціолектології, лексикології, лексикографії, термінознавства та термінографії, написання підручників з української термінології та соціолектології для студентів-філологів, а також спецкурсів для студентів спеціалізації «Футбол» у навчальних закладах, що готують фахівців із фізичного виховання та спорту). Висновки, узагальнення та фактичний матеріал дисертації стануть базою для подальшого дослідження української спортивної лексики й аналогічного вивчення інших фахових підмов, для праць з історії української мови та історико-культурологічних студій.

Особистий внесок здобувача. Наукове дослідження реалізує власну ідею та концепцію, згідно з якою в праці здійснено пошук фактичного матеріалу, розширено емпіричну базу соціолінгвістики та термінознавства, удосконалено методику вивчення соціолектів, сформульовано теоретичні положення, отримано практичні результати, зроблено висновки й укладено реєстри футбольної лексики, назв українських футбольних команд у XX–XXI ст. і словник соціолекту фанатів футболу. Результати дослідження викладено у статтях, написаних без співавторів, й опубліковано в наукових виданнях.

Апробація матеріалів дослідження. Положення дисертації оприлюднено на засіданнях науково-методичного семінару кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету ім. І. Франка (Львів, 2011-2015), щорічних звітних конференціях професорсько-викладацького складу Львівського національного університету ім. І. Франка (Львів, 2011–2015), повний

текст дисертації обговорено на засіданні кафедри української мови Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Київ, 29 вересня 2020 р.).

За матеріалами дисертаційної праці виголошено доповіді на сімдесяти двох наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми», присвяченій 160-річчю заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 20-21 листопада 2008), XI, XII, XIII Міжнародних наукових конференціях «Wygaz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład» (Вроцлав, 24-25 травня 2012, 29–30 травня 2014, 12–13 травня 2016), XI, XII, XIV Міжнародних наукових конференціях «Проблеми української термінології СловоСвіт» (Львів, 1–2 жовтня 2010, 27–29 вересня 2012, 29 вересня – 1 жовтня 2016), VIII, IX, X, XI Соціолінгвістичних семінарах у Львівському національному університеті ім. І. Франка (Львів, 12 травня 2011, 4 квітня 2012, 5 квітня 2013, 13 травня 2014), IX, XI, XII Міжнародних наукових конференціях «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 23–25 квітня 2013, 27–28 квітня 2017, 16–17 травня 2019), Міжнародній науковій конференції «Інноваційні процеси в лексиці та граматиці української мови» (Луцьк, 26-27 вересня 2013), Міжнародному науково-практичному семінарі «Україністика: вчора, сьогодні, завтра» (Познань, 8-9 листопада 2013), Міжнародній науковій конференції «Ukrainistyka: tradycje i współczesność» (Варшава, 6–7 грудня 2013), Міжнародній науковій конференції «Теорія і практика викладання української мови як іноземної» (Львів, 24–25 квітня 2014), II Міжнародній науковій конференції «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти» (Одеса, 23–24 жовтня 2014), Міжнародній науковій конференції «Польська мова і полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність» (Львів, 24–26 жовтня 2014), IV Всеукраїнських наукових читаннях, присвячених пам'яті професора Юрія Карпенка (Одеса, 6–7 листопада 2014), Всеукраїнських наукових конференціях «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки» (Тернопіль, 13–14 листопада 2014, 3 листопада 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект» (Харків, 17-18 грудня

2014), Міжнародній науковій конференції «Україністика – минуле, сучасне, майбутнє» (Брно, 26–27 квітня 2015), XV Міжнародних славістичних читаннях пам'яті академіка Леоніда Булаховського (Київ, 24 квітня 2015), XVI Міжнародній конференції «Семантика мовних одиниць» (Харків, 14-15 квітня 2016), XIII Славістичних читаннях у Софійському університеті ім. Святого Климента Охридського (Софія, 21–23 квітня 2016), Міжнародній науковій інтернет-конференції «Східнослов'янська філологія: від Нестора до сьогодення» (Бахмут, 16-21 травня 2016), Міжнародній науковій конференції «Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур» (Київ, 24 травня 2016), XXIV Міжнародному славістичному колоквиумі (Львів, 26–27 травня 2016), Міжнародній науковій конференції «Наукова термінологія початку нового століття: теоретичний і прикладний виміри» (Рівне, 15-16 вересня 2016), II Сосновецькому мовознавчому форумі (Сосновець, 22-23 вересня 2016), Всеукраїнських Грищенківських читаннях (Ніжин, 22 вересня 2016, 6 жовтня 2017, 5 жовтня 2018), Міжнародному науковому конгресі «Іван Франко: Я єсть пролог...» (Львів, 22–24 вересня 2016), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток української мови в контексті перетворень сучасного українського суспільства: трансформація засадничих понять культури» (Київ, 20-21 жовтня 2016), III Міжнародній науковій конференції «Українська мова і сфера сакрального» (Чернівці, 20-21 жовтня 2016), Міжнародній науковій конференції «Лінгвістичне франкознавство в контексті сучасних філологічних студій» (Дрогобич, 24-25 листопада 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку європейської освіти» (Прага, 22 листопада 2016), Міжнародній науковій конференції «Війна та збройні конфлікти – медіа, пропаганда, комунікація» (Вроцлав, 16–17 березня 2017), XI, XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 23–24 березня 2017, 21–22 березня 2019), VIII Міжнародній науковій конференції «Лексико-граматичні інновації у сучасних слов'янських мовах» (Дніпро, 6–7 квітня 2017), Всеукраїнській науковій конференції «Запорозжя в гуманітарному дискурсі» (Запоріжжя, 5-6 квітня 2017),

III, IV Міжнародних наукових конференціях «Лінгвостилістика XXI ст.: стан і перспективи» (Луцьк, 2–4 вересня 2017, 7–9 червня 2019), XVII Міжнародній ономастичній конференції «Актуальні проблеми української та інослов'янської ономастики» (Тернопіль, 21–22 вересня 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Українська мова у парадигмі світової лінгвістики» (Одеса, 28-29 вересня 2017), VII Міжнародній науковій конференції «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 5–6 жовтня 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Комунікативний дискурс у полікультурному просторі» (Миколаїв, 6–7 жовтня 2017), Всеукраїнській науковій конференції «Іван Ковалик та українське мовознавство: історія, школи, проблеми» (Львів, 26–27 жовтня 2017), III, IV Міжнародній науковій конференції «Мова: класичне – модерне – постмодерне» (Київ, 16–17 листопада 2017, 10 жовтня 2019), VIII Міжнародній науковій конференції «Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования» (Брест, 23-24 листопада 2017), Міжнародній конференції українців «Україна як культурний та історичний наратив (мова, історія, література)» (Прага, 24-26 листопада 2017), XVII Міжнародній науковій конференції з актуальних проблем семантичних досліджень «Художній текст: лексика, граматики, стилістика» (Харків, 15-16 травня 2018), Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми» (Львів, 4–6 жовтня 2018), Всеукраїнській науковій конференції «Східнослов'янські мови у їх історичному розвитку» (Запоріжжя, 18-19 жовтня 2018), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць» (Київ, 29–30 листопада 2018), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від словника Бориса Грінченка до сучасних лексикографічних систем» (Київ, 11 грудня 2018), Міжнародній науково-практичній конференції «Філологія в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі» (Бая-Маре, 21-22 грудня 2018), III Міжнародному конгресі молодих учених Європи «East-West» (Відень, 11 січня 2019), Всеукраїнській науковій конференції «Українська тіловиховна і спортивна традиція» (Львів, 27–28 лютого 2019), XVIII Міжнародній ономастичній

конференції (Львів, 24–25 жовтня 2019), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми літературознавства та мовознавства» (Київ, 11 грудня 2019), Міжнародній науково-практичній конференції «Таврійські філологічні наукові читання» (Київ, 24–25 січня 2020), III Міжнародній науково-практичній конференції «Берестейський мир в контексті історії та культури Східної Європи» (Брест, 8-9 лютого 2020), X Оломоуцькому симпозиумі українців Центральної та Східної Європи (Оломоуц, 9–10 вересня 2020), Міжнародній науковій конференції «Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі» (Бердянськ, 24–25 вересня 2020), Міжнародній науковій конференції «Українська мова у новітніх наукових парадигмах» (Луцьк, 30 вересня – 1 жовтня 2020).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 73 одноосібних публікаціях, із яких 39 статей – у фахових наукових виданнях України, 6 – у закордонних періодичних виданнях, 16 – у збірниках, зареєстрованих у наукометричних базах; інші публікації – статті та тези в збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, списку джерел і десятих додатків (Додатка А. «Список публікацій здобувача»; Додатка Б «Відомості про апробацію результатів дослідження»; Додатка В. «Реєстр галицької футбольної термінологіки першої половини ХХ ст.»; Додатка Г. «Реєстр наддніпрянської футбольної термінологіки першої половини ХХ ст.»; Додатка І. «Реєстр жаргонізмів у футбольній лексиці першої половини ХХ ст.»; Додатка Д. «Словник соціолекту українських футбольних фанатів»; Додатка Е. «Реєстр назв українських футбольних команд першої половини ХХ ст.»; Додатка Є. «Реєстр назв українських футбольних команд радянського періоду»; Додатка Ж. «Реєстр назв футбольних команд у незалежній Україні»; Додатка З. «Реєстр назв українських футбольних команд у діаспорі»). Загальний обсяг роботи – 788 сторінок, з них 417 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

МОВА ФУТБОЛУ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ

1.1. Футбол як соціокультурний феномен. Зародження футболу в світі та в Україні. Суспільно-політичне підґрунтя формування й розвитку української мови футболу

Для значної кількості людей футбол є цілим життям і способом існування. У футбол грають практично всюди, бо він доступний для всіх – має напрочуд прості та зрозумілі правила – «перемогти, здобувши більше голів, ніж супротивник» [Encyclopedia of British Football 2002, p. 5], не потребує складного обладнання та спеціального високотехнологічного спорядження – достатньо рівного поля і м'яча. Тому футбол за дуже короткий час (не цілих 200 років) здобув надзвичайну популярність у світі – його називають «спортом номер один», багато людей цікавляться цією спортивною дисципліною, а рівень обізнаності з грою в суспільстві є доволі високий. Як стверджує герой роману Томаса Бруссінга «Як хлопці стають чоловіками, або Чому футбол», «коли йде футбол, все інше перестає існувати. Футбол дивляться всі!» [Бруссінг 2006, с. 14–15]. Польський культуролог Пйотр Ковальський резюмує: «Якби якогось дня було закрито всі театри на землі, нічого б не сталося, але якби в котрийсь із вікендів не було телевізійної трансляції матчу, то вибухнула б революція» [Kowalski 2004, s. 263] і водночас риторично запитує: «Може це саме футбол є нашим театром?» [Kowalski 2004, s. 263].

У сучасному суспільстві футбол практично став універсальним захопленням, яке притягує багатьох: у футбол грали, наприклад, французький екзистенціаліст Альбер Камю та німецький феноменолог, засновник лінгвістичної філософії Мартін Гайдеггер, грою цікавиться, зокрема, нобелівський лавреат 2019 р. Петер Гандке – австрійський письменник, номінований за книгу «Страх воротаря перед одинадцятиметровим» [Handke 1970]. Футбол цілком заслужено називають «грою мільйонів», адже він справді захоплює мільйони людей усього світу. Спорт є фундаментом культури, а емоції, пов'язані з футбольним уболіванням дають змогу ототожнювати себе з певними вартостями та творять суспільну солідарність,

на якій ґрунтується й національна ідентифікація. Нерідко боротьба на футбольному полі є унаочненням національних конфліктів, як, зокрема, надпринципові матчі київського «Динамо» з московським «Спартак» на пострадянських теренах або протистояння загребського «Динамо» з белградською «Црвеною Звездою» на постюгославському просторі. Футбольні матчі – це не лише боротьба за м'яч на футбольному полі, а й реакція глядачів, їхня підтримка улюблених команд. На думку соціологів, футбол віддзеркалює суспільну поведінку: погляди, вподобання, мрії людей. Відтак футбольні збірні відображають прагнення й амбіції націй.

Українці вважають футбол національним видом спорту, хоча до успіхів бразильців, англійців, італійців, німців чи іспанців нам ще далеко. Проте навіть відсутність найвищих досягнень українських футболістів (дотепер найліпшим результатом української національної збірної є вихід до чвертьфіналу Чемпіонату світу 2006 р., перемога молодіжної збірної України на Чемпіонаті світу в 2019 р., а на клубному рівні – перемога донецького «Шахтаря» в Кубку УЄФА 2009 р., завоювання цього ж трофею двічі – у 1975 і 1986 рр. і здобуття Суперкубка УЄФА в 1975 р., – яке вдалося київському «Динамо» в радянський період), не змінить ставлення українців до цього найвидовищнішого виду спорту, що, заледве набувши масовості, став «спортом номер один» і соціокультурним феноменом сучасності.

Історія світового футболу дуже давня. Невідомо точно, де й коли з'явилася ця гра людства в м'яч, проте це точно було ще до нашої ери. Вірогідно, вже понад п'ять тисяч років тому в Китаї існувала гра [Соломонко, Лисенчук, Соломонко 1997, с. 5], яку вважають прототипом сучасного футболу – *дзуцьов* (букв. 'копати м'яча ногою'), що згодом завдяки арабам поширилася Європою й еволюціонувала до сучасного вигляду (китайські дослідники обґрунтували та довели першість Китаю в іграх із м'ячем, що дало підстави Міжнародній федерації футболу визнати цю країну батьківщиною футболу). З Китаю гра потрапила до Японії, де мала назву *кеннатт* [Ріпак 2010, с. 9] і *кемарі* – 'копаний м'яч'. Понад дві тисячі років тому в Єгипті та Монголії задля забави копали м'яч ногами. Гра, що нагадувала футбол, була й у племен інків і майя, у ацтеків – *тлачтли* та в американських індіанців – *пок-а-ток*. Скандинавські вікінги теж вправлялися в грі, що була прототипом

футболу, – *кнатлейкр*, як і grenландські ескімоси – *аксактук* [Франков 2009, с. 6]. Близько двох тисяч років до н. е. в Давній Греції під час велелюдних ігрищ влаштовувано змагання, що мали назву *епіскірос* (ἐπίσκυρος) і *фаїнінда* (φαίνινδα), від яких походить римська гра – *гарпастум* (harpastum) – поєдинок двох команд, гравці яких могли бити в м'яч будь-якою частиною тіла, окрім рук і передпліччя.

Римські завоювання поширили гру в м'яч, копаний ногами, по цілій Європі – в Англії, Франції, Німеччині. У Британії футбол залишився назавжди, згодом еволюціонувавши там із невимушеної забави до спортивної гри з правилами, системою й конкуренцією. У середньовіччі у Великій Британії грою захоплювалися переважно представники найнижчих суспільних верств, його називали «футболом натовпу», а сам поєдинок міг тривати від ранку до ночі чи навіть кілька днів, що врешті змусило англійського короля заборонити футбольні матчі в 1314 р. Було табу й у Франції на подібну командну гру, що мала назву *ля шуль* (фр. la choule) (*ля суль* (фр. la soule (раніше – sioule)), *шолтаж*), однак саме тут 1395 р. вийшов перший підручник популярної гри – «Основи футбольного мистецтва», який написав настоятель монастиря Рюксер [Дулібський 2018, с. 7]. Натомість в Італії *кальчо* (calcio – національна назва футболу) вважали забавою аристократів і представників вищих державних сфер, підтримку мала гра й серед духовенства на чолі з Папою Римським. В італійському місті Флоренція, де футбол був складником міської ярмаркової культури, за сприяння графа Джованні де Барді ді Верміо видано «Правила гри в кальчо» [Чорнобай 2016, с. 11]. Сучасний футбол перейняв із *кальчо* барвисте оформлення дійства, клубні кольори та прапори.

Слово *футбол* (англійське football – це поєднання двох лексем – *foot* – стопа, ступня, нога та *ball* – м'яч; назва гри походить, найвірогідніше, від розміру, величини м'яча, яким грали; він мав діаметр, що дорівнював довжині однієї стопи) вперше з'явилося в 1486 р. і називало різноманітні ігри й забави, які полягали в коченні та копанні м'яча ногами, а гравці при цьому повинні були пересуватися пішки. Поступово гра поширилася в школи й університети, у футбол грала переважно молодь. У 1825 р. утворено першу в Англії шкільну футбольну команду, а згодом футбол уведено до навчальних програм шкіл [Соломонко, Лисенчук,

Соломонко 1997, с. 7]. Відмінності в правилах гри, які утруднювали проведення матчів, спонукали представників різних осередків усталити основні футбольні засади, які ввійшли в історію як Кембриджські правила (1848 р.), у яких розмежовано дві гри – футбол і регбі. 1856 р. оновлено правила, сформульовані в 13 пунктах, і обумовлено основні терміни футболу – *авт, гол, офсайд, порушення*.

У жовтні 1857 р. створено перший у світі футбольний клуб – англійський Ф.К. Шеффілд. Стрімке зростання кількості клубів зумовило потребу їх об'єднання в одну організаційну структуру, тому 1863 р. у Лондоні закладено першу лігу з футболу – Англійську футбольну асоціацію [Ріпак 2010, с. 14]. Тоді ж остаточно впорядковано правила футболу, в яких офіційно заборонено грати під час матчу руками, а також визначено день проведення лігових матчів – суботу. 1863 р. вважають офіційною датою народження сучасного футболу, бо тоді ж відбулася перша гра за новими правилами. 1865 р. запроваджено професійний статус гравців. 1870 р. шотландські команди з Глазго внесли революційну зміну в тактику футболу – стали застосовувати передачу м'яча, що зумовило подальше вдосконалення гри. Найдавнішим футбольним турніром є Кубок Англії, який розігрують із 1871 р., а в 1872 р. відбувся перший міжнародний матч – між командами Англії та Шотландії. Із 1888 р. в Англії стали проводити регулярні чемпіонати з футболу.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. футбол поширився практично на весь світ – у Європі, Південній Америці, Африці, Азії, адже англійські моряки під час стоянок їхніх кораблів у портах різних країн організовували матчі між членами корабельних команд, до складу яких залучали й місцеву молодь [Соломонко, Лисенчук, Соломонко 1997, с. 7], популяризуючи футбольну гру. Регулярні футбольні змагання започатковано в країнах Європи й Америки на перетині XIX-XX ст. [Чорнобай 2016, с.30]. 1900 р. футбол став олімпійською дисципліною. У 1904 р. створено Міжнародну федерацію футбольних асоціацій (ФІФА), а в 1954 р. – Європейську федерацію футбольних асоціацій (УЄФА). Перший чемпіонат світу з футболу організовано 1930 р. в Уругваї. У 1960 р. започатковано проведення Чемпіонату Європи. Ці турніри відбуваються раз на чотири роки. Наприкінці XX ст. набув популярності мініфутбол, жіночий

футбол, пляжний футбол. На зламі ХХ–ХХІ ст. футбол став не лише спортивною грою, захопливою змагальною подією, видовищним шоу, а й прибутковим бізнесом; він охоплює різні сфери людського життя – соціально-економічну, суспільно-політичну, культурну. Отже, нинішній футбол є прямим нащадком давніх ігор із м'ячем багатьох народів. Він постав на основі їхніх змагових традицій, а батьківщина сучасного футболу, на думку істориків футболу, – Велика Британія. На сьогодні ФІФА налічує 340 тисяч футбольних клубів. У 2013 р. офіційно відзначено 150-річчя сучасного футболу.

В Україні, на південних її землях, античний футбол, як і загалом культ фізичного вдосконалення і спортивної підготовки, започаткували у VII–V ст. до н. е. мешканці причорноморських міст-держав – *Ольвії* (сучасн. Очаківський р-н Миколаївської обл.), *Херсонесу* (Севастополь), *Пантікапею* (Керч) [Дулібський 2018, с. 5], *Керкінитиди* (Євпаторія), *Тіри* (Білгород-Дністровський), *Кафи* (Теодосія), *Калос-Лімена* (Чорноморське) [Люпа, Грисьо, Яремко 2015, с. 14]. Історики футболу подають відомості, що в часи Київської Русі неодмінним атрибутом урочистостей під час релігійних свят були й ігри в м'яч [Люпа, Грисьо, Яремко 2015, с. 15], зокрема популярною була забава, під час якої «гравці ногами намагалися загнати м'яч на територію суперника» [Лесик, Шейкіна 2011, с. 11], а в часи козаччини ігри з м'ячем набули поширення як один зі складників системи фізичної підготовки воїнів. «У часи Середньовіччя в Україні про футбол нагадали козаки Запорізької Січі, які використовували цю гру для розвитку спритності та витривалості» [Ріпак 2010, с. 16]. Згодом ігри в м'яч впроваджувано до курсів тіловиховної підготовки учнів братських шкіл і студентів, бо «м'яч теж здоров'я множить, міцність тіла множить, сил додає, зміцнює ноги, гнучкість м'язів робить» [Люпа, Грисьо, Яремко 2015, с. 17]. У шкільництві Галичини від 1868 р. запроваджено курс гімнастики (обсяг поняття, позначеного цим словом, у середині ХІХ ст. був ширшим – називав фізичне виховання й спорт загалом), який з 1879 р. став обов'язковим. Адміністративні ініціативи австро-угорської влади підтримали й громадські об'єднання, започаткувавши гімнастичне товариство «Сокіл» за зразком чеської сокільської організації [Люпа, Грисьо, Яремко 2015, с. 18–19].

У виданні товариства – «Гімнастичний путівник» 1891 р. опубліковано статтю «Виховання англійської молоді», де вперше вжито англійську назву гри з м'ячем – *football* і коротко описано суть футбольного поєдинку. Вперше правила гри у футбол надруковано у Львові польською мовою в підручнику гімназійного вчителя гімнастики та члена «Сокола» Едмунда Ценара «Гімнастичні ігри шкільної молоді» («Gry gimnastyczne modzieży szkolnej: gry, walki, mocowania, zapasy, zawody, igryska i korowody», 1891) [Люпа, Грисьо, Яремко 2015, с. 25], а вдруге футбольні правила той самий автор детально виклав у посібнику «Ігри з м'ячем» («Gry piłką», 1896). 1901 р. побачила світ його книга «Рухливі ігри та забави різних народів» («Gry i zabawy ruchowe różnych narodów»), у якій уміщено польсько-український словник спортивних термінів [Люпа, Грисьо, Яремко 2015, с. 26].

Упродовж 90-х рр. ХІХ ст. сокільські осередки влаштовували показові футбольні матчі, які проводили за правилами Англійського футбольного союзу. У Львові «футбол вперше вийшов на люди» [Люпа Грисьо, Яремко 2015, с. 29] 6 червня 1892 р. під час зльоту «Сокола», коли з-поміж різних спортивних ігор відбувся й показ футбольного поєдинку [Фалес, Чорнобай, Борецько 2004, с. 179-186]. Проте показові матчі в 90-ті рр. ХІХ ст. не стали поштовхом для масового поширення футболу, бо ще навіть на початку ХХ ст. висловлювано упереджені міркування про футбол: «Найшкідливішим і найнебезпечнішим для здоров'я спортом може стати ся т. зв. Football (ніжний мяч). [...] Д-р Redfield доказує навіть, що ніжний мяч є більш убійчим від війни і що умерших і окалічилих в Англії внаслідок сеї гри є більше, ніж число моряків Мікада, погиблих підчас війни в р. 1905... Взагалі багато лікарів стверджує, що найбільше шкідним для молодих людей є надуживання fooball-у» [Діло. 5.09.1906, с. 3]. Потрібен був час, щоб, за словами Тараса Франка, футбол «випер відразу інші забави» і «вдержується до сьогодні на першому місці серед інших спортів» [Франко 1936, с. 30–33].

Новітній етап історії розвитку футболу на всій території України бере свій початок у ХХ ст., набувши організаційних форм. Поширення футболу в Україні внаслідок розірваності українських земель, які входили до складу різних держав, розпочався пізніше, аніж в інших європейських країнах. Зацікавлення цим ігровим

видом спорту в підросійській Україні відбулося насамперед завдяки чужоземцям – англійським морякам, які прибували до великих портів на Півдні України – Одеси, Миколаєва, Маріуполя, службовцям пароплавних і комерційних компаній, бельгійським, французьким, німецьким, англійським і валлійським спеціалістам – гірничим інженерам, робітникам, шахтарям, які працювали на промислових підприємствах-гігантах, передовсім металургійних заводах великих українських міст – Києва, Харкова, Катеринослава, Єлисаветграда, Кременчука й у копальнях Донецького та Криворізького басейнів, а у вільний час влаштовували футбольні змагання між собою [Зубалій 2004, с. 11–20; Марцінюк 2004, с. 148–152; Мелех 2004, с. 22–25]. «Існує досить багато свідчень на користь того, що на нинішній території України грали у футбол ще 1873 року» [Франков 2009, с. 14], зокрема, в Одесі перший гурток футболу – Одеський британський атлетичний клуб (ОБАК, заснований 1878 р., зареєстрований 1907 р. [Чорнобай 2016, с. 63]), який створили чужоземці – англійські службовці одеських підприємств, які самі грали у футбол і організовували показові поєдинки для загалу. У середині 90-х рр. XIX ст. моряки англійських торговельних суден, які прибували до Миколаївського морського порту, влаштовували змагання між собою, а потім і з міською молоддю, яка працювала в порту та на хлібному елеваторі, а з 1900 р. у футбол грали вже дві організовані в місті команди [Жигадло, Богатир, Вертелецький 2009, с. 32–45; Миронов 2004, с. 79–86]. У Києві на початку XX ст. першою в футбол почала грати німецька й чеська молодь – діти інженерів, які працювали на місцевих заводах, а згодом – члени гімнастичних гуртків товариства «Сокіл» і гімназисти [Чорнобай 2016, с. 66]. На Черкащині футбол започатковано в перші роки XX ст. завдяки чужоземним спеціалістам залізниці, студентам і гімназістам – членам «Сокола» [Страшевич 2004, с. 49–60]. На Донеччині вперше побачили футбол 1901 р. Гравцями були валлійські робітники, які працювали на металургійних заводах Джона Юза, а перший матч між чужоземцями та місцевими футболістами відбувся 1910 р. у Дружківці; 1913 р. команда Донбасу взяла участь у чемпіонаті Півдня Росії [Гальченко 2004, с. 41–46]. На Луганщині футбол з'явився 1908 р., коли було створено «Товариство розумних розваг» на заводі Гартмана, яке силами чеських

працівників – членів гімнастичного товариства – здійснювало просвітницько-популяризаторську діяльність [Скомороха 2004, с. 74–78]. У Полтаві впродовж 1909–1911 рр. організовано кілька футбольних команд, які 1911 р. провели між собою турнір [Коломієць 2016; Ломов, Криворотько 2010]. У Харкові футбол започаткували 1908 р. гімназисти, створивши «Першу харківську футбольну команду». У 1907–1908 рр. бельгійські й англійські спеціалісти, які працювали на харківському заводі «Гельферіх Саде», спорудили футбольне поле, а в 1909 р. провели показову гру своєї команди, що складалася з десяти чужоземців і українця-воротаря, з місцевою дружиною [Лисенчук, Шаленко, Бойченко 2004, с. 87–92; Шаленко 2004, с. 186–199]. 1912 р. харків'яни брали участь у першому чемпіонаті Російської імперії з футболу, а 1918 р. перемогли в Першій всеукраїнській олімпіаді. Вони довго були лідерами футбольних першостей, які організовувано на українських землях [Чорнобай 2016, с. 81], аж до 1936 р., коли скасовано проведення незалежних республіканських чемпіонатів. Львівська спортивна газета «Змаг» про започаткування футболу в підросійській Україні писала: «Піонерами були англійські урядовці, що служили в російських і англійських підприємствах на території Росії. В рр. 1909–1912 зорганізовано футбольні ліги у Петрограді, Москві, Києві, Одесі, у 1913 р. основано «Всеросійський Футбольний Союз» з осідком у Петербурзі» [Початки футболу в СРСР 1937, с. 5].

За прикладом чужоземних робітників і службовців, які зацікавили футболем мешканців українських міст, залучивши їх до гри в м'яч, копаний ногами, молодь, насамперед гімназисти, студенти та робітничка юнь створювали перші футбольні клуби, зокрема в Одесі організовано кілька гімназійних команд [Чорнобай 2016, с. 64]. За інформацією, яку подає в Енциклопедії українознавства Євген Жарський [ЕУ 2000, с. 3543–3544] і відомостями з праць істориків українського футболу [Чорнобай 2016; Зубалій 2004; Коломієць 2019–2020], першими виникли футбольні клуби в Києві – «Південь» (1902, команда складалася переважно з чехів – членів «Сокола»; згодом клуб перебрав і назву товариства) та «Політехніки» (1906), Львові – У.С.К. «Український Спортивний Кружок» (1906), С.Т. Україна (1911), Миколаєві – «Техніка» (1906), «Зебра» (1908) і «Діагор» (1912), Луганську (1908),

Алчевську (1908), Одесі – «Одеський кружок футболу» (1908), «Шереметьєвський кружок спорту» (1908), «Спортинг-клуб» (1911), «Вега» (1912), «Флорида» (1913), Херсоні – «Вельзевул» (1908), Смілі (1908), Харкові – «Перша харківська футбольна команда» (1908), «Друга харківська футбольна команда» (1909), «Спортинг-клуб» (1910), «Цап-царап» (1911), Перемишлі – «Сянова чайка» (1909), Краматорську – «Казино» (1909), Кадіївці (1909), Дружківці (1910), Юзівці – «Кальміус» (1910), Юзівське спортивне товариство (1911), Єлисаветграді – «Ельворті» (1911), Полтаві (1911), Катеринославі – команда гімнастичного товариства «Сокіл» (1911), «Тритон», «Спарта», «Гладіатор», «Вікторія», «Перша катеринославська команда» (усі – 1914), «Алькор» (1915), Маріуполі (1912), Слов'янську (1913), Горлівці (1913), Костянтинівці (1913), Бахмуті, Єнакієвому, Чернігові (1913) й інших містах, а до Першої світової війни футбольні команди були майже в усіх великих українських містах [Футбол в юго-западной части Российской империи 2015]. Між клубами відбувалися змагання на рівні міст і міжміські матчі [Чорнобай 2016, с. 73], а згодом команди стали об'єднуватися у футбольні ліги: у Києві та в Одесі ліги засновано в 1911 р., у Харкові й у Миколаєві – в 1912-му, на Донбасі – у 1913 р., у Катеринославі – в 1916 р., у Полтаві – в 1920 р., і проводити регулярні чемпіонати (з 1911 р. відбувався чемпіонат у Харкові, з 1915 – у Катеринославі та Чернігові). До Першої світової війни футбол поширився по всій Україні, організовано футбольні суддівські колегії. 1909 р. в Одесі вийшов друком російськомовний підручник «Футбол» Л. С. Можаровського, що був перекладом із німецької мови правил футбольної гри. Змагання на кубок і першість України започатковано в 1922 р.

У Галичині пропаганду та масове поширення спортивних ідей пов'язують насамперед із іменами українців, які, побувавши в Європі, ознайомилися з особливостями різних видів спорту та розповсюджували цю інформацію серед земляків. Перші відомості про копаний м'яч з'явилися наприкінці ХІХ ст.: їх поширювали ті, що, побувавши на батьківщині футболу – у Великій Британії, знали специфіку гри та її правила. Перший офіційний футбольний матч на українських землях, у якому грали місцеві футболісти, відбувся у Львові

14 липня 1894 р. у рамках зльоту гімнастично-руханкового товариства «Сокіл» – поєдинок між командою Гімнастично-співочого гуртка вчителів народних шкіл Львова [Люпа 2015, с. 38], яка на прохання товариства «Сокіл» захищала честь міста [Чорнобай 2016, с. 33], і краківською дружиною «Сокола». Матч був до першого здобутого гола, тому тривав шість хвилин і завершився перемогою львів'ян. Саме від цього офіційного матчу на етнічних українських землях розпочато відлік історії вітчизняного футболу [Ріпак 2010, с. 19], а день його проведення вважають днем народження українського футболу (таке рішення прийняла Федерація футболу України в 1999 р. [Люпа 2015, с. 37]; 2019 р. у державі святкували 125-річчя українського футболу). У лютому 1894 р. у Львові засноване українське Руханкове і стрілецьке товариство «Сокіл». Того ж року в «Сокільському календарі на 1895 рік» уперше опубліковано українською мовою спортивні правила для гри в футбол, які підготував до друку один із пропагаторів спорту в Україні та співзасновник українського товариства «Сокіл» Володимир Лаврівський. 1900 р. у Львові футбольні правила надруковано окремою книгою – «Копана (Association Football)» [Лаврівський 1900], яка є й першим українським посібником із футболу. Видання побачило світ завдяки старанням Володимира Лаврівського, який переклав правила футболу українською мовою з чеської публікації Осипа Кленки.

Починаючи з 1897/98 н. р. футбол запроваджено до шкільних навчальних програм як факультативний предмет у гімназіях Австро-Угорщини, що сприяло збільшенню кількості футбольних команд [Ріпак 2010, с. 21], а з початку ХХ ст. регулярно відбувалися товариські футбольні матчі між гімназійними командами [Чорнобай 2016, с. 34]. З 1906 р. у Галичині виникають перші національні спортивні гуртки, насамперед у товаристві «Сокіл». Цього ж року в Українському спортовому кружку, створеному в Академічній гімназії у Львові, організовано першу західноукраїнську футбольну команду У.С.К. Львів. Завдяки популяризаторській діяльності гімназійного професора Івана Боберського, який поширював серед учнів інформацію про різні види спорту, написав перші підручники, присвячені кільком видам спорту – «Забави і гри рухові» (1904–1906),

серед яких і футболі – «Копаний мяч» (Львів, 1906), відомості про цю гру швидко розповсюдилася серед української шкільної молоді. «Згодом цей перший гімназійний спортовий кружок стає кузнею перших пропагаторів спорту і спортових таланів...» [Жарський 1933, с. 12]. У гімназійному гуртку найактивніше діяла секція копаного м'яча, яка регулярно влаштовувала внутрішньогімназійні та публічні футбольні матчі, а також пропагувала цей вид спорту серед широкого загалу, виїжджаючи в інші міста та влаштовуючи показові змагання. Поширення інформації про спорт загалом і футбол зокрема здійснювали сокільські періодичні видання: «Сокільські Вісти» (1907–1911), «Вісти з Запорожжя» (1911–1914), «Січові Вісти» (1913–1923). 1906 р. офіційно започатковано чемпіонат із футболу у Львові. 1909 р. організовано українські спортивні клуби: у Перемишлі – «Сянова Чайка», у Тернополі – «Поділля», у Стрию – «Січ», при яких найактивнішими були футбольні секції [Легкий 2002, с. 6]. 1910 р. українські учні польських гімназій Львова створили футбольний клуб «Дніпро». 1911 р. у Львові організовано «Спортове товариство студентів вищих шкіл «Україна», яке стало «центром спортової ініціативи в краю» [Жарський 1933, с. 13]. 1913 р. футбольна команда С.Т. «України» вступила до Австрійської футбольної асоціації. Цього ж року започатковано футбольну першість і розіграш Кубка Галичини, участь у яких взяла й дружина С.Т. «України» [Чорнобай 2016, с. 37].

Після Першої світової війни, яка внеможливила проведення спортивних поєдинків, адже багато хто зі спортсменів змінив змагання на футбольних полях на воєнні баталії, бо Україна стала ареною бойових дій, футбольні матчі між гімназійною молоддю поновлено в 1921 р. Після війни відроджено діяльність спортивних товариств «Сокола-Батька» та С.Т. «Україна», а також створено низку нових гімназійних спортивних гуртків, «що вправляють виключно копаний м'яч» [Жарський 1933, с. 13]. Згодом виникла ідея створити структуру, яка б згуртувала всі українські спортивні товариства на території, яку окупувала Польща після Першої світової війни, та послідовно працювала б над поширенням спорту серед найширших кіл українства. 1921 р. у Львові організовано Союз копаного м'яча при Змаговому союзі Сокола-Батька, а в 1925 р. постала незалежна

організація – Український спортовий союз, завданням якого було дбати «про властивий для української нації напрям у спортовому вихованні української молоді» [Жарський 1933, с. 13]. Цього ж року почав виходити у Львові перший спеціальний журнал «Спорт», який видавав Український спортовий союз. Інформацію про спортивні події регулярно друкували в рубриці «Спорт» щоденна газета «Діло» та часопис «Новий час», який згодом випускав окремий руханково-спортовий додаток. 1926 р. старанням Українського спортового союзу вийшов друком ще один підручник з футболу – «Копаний мяч» Осипа Верхоли [Верхола 1926]. 1927 р. проведено перші українські «високошкільні змагання в копаному м'ячі» [Жарський 1933, с. 13], учасниками яких стали футбольні команди Львівського університету і Політехніки. З 1928 р. кілька українських клубів стартували в змаганнях у польських державних футбольних лігах, вступивши задля цього, після тривалих сумнівів і вагань, до Польського футбольного союзу. Такий крок неоднозначно сприйняла українська громадськість, особливо, коли членом ПФС стала дружина С.Т. «Україна», яку одразу ж виключено з членів Українського спортового союзу. Хоча таке рішення українських клубів патріотичні кола сприйняли негативно, проте демарш національних команд мав винятково спортивне підґрунтя – прагнення вдосконалювати свій рівень у змаганнях із сильними польськими спаринг-партнерами (слухність таких дій виявилася згодом, коли «Україна» багато років поспіль була на чільних позиціях у польському чемпіонаті (стала «символом успіхів всіх українців в Галичині» [Колісник 1991, с. 62]) й гуртувала довкола себе українських уболівальників як національна збірна, якої українці тоді не могли мати через відсутність власної національної держави, а de facto львівська команда в міжвоєнний період у Галичині виконувала функцію національної збірної, допомагаючи багатьом усвідомити свою національну ідентичність; як згадував гравець С.Т. «Україна», а згодом футбольний функціонер і президент Ф.К «Карпати» Карло Мікльош, «Виборюючи для С.Т. «Україна» авторитет одної з найсильніших дружин, ми спортовими перемогами нагадували і доводили тодішній владі, що Галичина – це край український і що наш народ має законне право на самовизначення» [Мікльош 1991, с. 15]. Натомість Український

спортовий союз через спротив польської влади провів офіційні чемпіонати серед українських команд лише впродовж чотирьох років – з 1932 – до 1936, а в 1936 р. польська адміністрація заборонила й ліквідувала цю організацію.

Подібні тенденції мав розвиток спортивного руху й на інших українських землях, які входили до складу різних держав – Румунії, Угорщини, а згодом Чехії. Там у футбол грали з кінця ХІХ ст., проте українські футбольні клуби організовано лише в 20-х рр. ХХ ст. Зокрема, у Закарпатті діяло українське спортивне товариство «Русь» Ужгород (з 1925 р.), футбольний клуб якого грав у державній угорській лізі, та, поза спортивними здобутками, був відомий як перша у світі команда, що літала на офіційні матчі літаком («команда летючих учителів») [Гаджета 2004, с. 26–41; Якимишин, Соломонко 2004, с. 225–232]. На Буковині при Українському академічному козацькому товаристві «Запороже» в Чернівцях існувала секція копаного м'яча, члени якої 1920 р. заснували українське спортивне товариство «Довбуш». Футбольна команда товариства представляла українців у румунському чемпіонаті [Мужичок, Ведмеденко, Марчук 2004, с. 93–109]. Незважаючи на кордони, українські футбольні клуби Галичини, Закарпаття і Буковини влаштовували між собою матчі, які викликали неабияке зацікавлення публіки (зустрічі між С.Т. «Україна» Львів, У.С.Т «Довбуш» Чернівці, С.К. «Русь» Ужгород у 20-х рр. і У.С.К. «Сян» Перемишль). Розвиток футболу на Волині розпочався в міжвоєнний період, коли ці землі увійшли до Польської держави [Грудняк 2004, с. 110–118]. Українські футбольні клуби створено в Луцьку, Рівному, Бересті, Холмі, Дубні, Здолбунові.

У підрадянській Україні в 20-х рр. організовано робітничі футбольні клуби, «діяльністю яких керувало Головне управління загального військового навчання (з 1969 федерація футболу УРСР)» [ЕУ 2000, с. 3543–3544], тобто від самого початку спортивне виховання стало частиною мілітарної підготовки молоді. У 1921 р. відбулися перші змагання чемпіонату збірних команд міст України, перемогу в яких здобула збірна Харкова [ЕУ 2000, с. 3543–3544], вона ж у 1924 р. виграла першість СРСР. З 1933 р. у підрадянській Україні почали організовувати дитячі футбольні команди, в 1935 р. створено вищу школу футбольних тренерів.

У 1936 р. відбулася реформа, згідно з якою за чемпіонство в країні боролися не збірні команди міст, а колективи спортивних товариств, створені на профспілкових засадах [ЕУ 2000, с. 3543–3544]. Із 1937 р. започатковано змагання за Кубок України. На західноукраїнських землях підпорядкування команд із футболу профспілковим спорттовариствам, відбулося наприкінці 1939 р., коли внаслідок пакту Молотова-Ріббентропа ці території ввійшли до складу СРСР, а всі національні спорттовариства, які тут раніше функціювали, ліквідовано.

На заідеологізованість спортивної сфери в підрадянській Україні вказував Ярослав Рудницький у статті «Фізкультура й спорт в УССР»: «Намагання радвлади вбгати силою марксівську ідеологію в усі ділянки життя витиснуло й тут своє п'ятно: «Фізкультура» й спорт мають бути заборолом її ідеологічно-політичних цілей і в тому напрямі ведеться працю над їх розвитком» [Рудницький 1933, с. 14]. Спортивним вихованням молоді в підрадянській Україні опікувалася Найвища рада фізичної культури при Всеукраїнському виконавчому комітеті, яка велику увагу зосередила на фізичному вихованні учнів, увівши заняття спортом до навчальних планів і здійснюючи спеціальну підготовку вчителів фізичної культури. У Харкові виходив спеціалізований журнал «Вісник фізкультури». Ярослав Рудницький зазначав, що не зважаючи на очевидні позитиви такого підходу, підкріпленого достатньою фінансовою підтримкою спорту, «над усім тим пильно розтягається «опіка» червоного спортінтерну в Москві, що під покришкою «спортової інтернаціональності» топче елементарні права й свободу спортсмена й викривлює ідеологію спорту, самого в собі. Не дивно, що такий спорт стає штучно годованою цвіткою й годі сподіватися в ньому якихсь більших досягнень, тим більше, коли з погордою відкидається всі здобутки на тому полі «буржуазного», «гнилого» й т. д. Заходу» [Рудницький 1933, с. 14]. Спеціально підготовлені в СРСР пропагандисти й учителі фізичної культури, на думку Ярослава Рудницького, «є разом «оком і вухом» червоної Москви, мають нагляд і провід у спортивних установах», а завдання спортивних організацій – «виховати як найбільшу кількість «спортівців», готових на кожний приказ червоного володаря» [Рудницький 1933, с. 14]. Підкреслюючи мілітарний характер спортивної підготовки в СРСР, автор

зауважував, що провідна засада фізвиховання в радянській Україні – підносити обороноздатність червоної армії, виробляти готовність до війни. У викривленні ідеології спорту, надмірній його мілітаризації, на думку Ярослава Рудницького, полягала невідраднa ситуація у спорті по той бік Збруча [Рудницький 1933, с. 15].

На тлі несприятливих суспільно-політичних обставин у різних куточках України, розшматованої агресорами, на початку ХХ ст. відбувалося активне формування української мови футболу та її спеціальної лексики. Становлення її припадає передовсім на першу половину ХХ ст., коли на українських землях інтенсивно поширювано відомості про «гру в м'яч, копаний ногами» та серед широкого загалу українців пропаговано футбол як новий елемент міської культури. Рівнобіжний розвиток національної мови футболу відбувався на Сході України й у Галичині, що зумовило значні відмінності в футбольній лексиці, як і загалом у двох варіантах української літературної мови, які на той час сформувалися. Після Другої світової війни усунуто розбіжності між західноукраїнською та східноукраїнською футбольною лексикою, однак це відбулося внаслідок тоталітарного втручання у природний розвиток мови й уніфікування її лексичного складу. Сучасна українська мова футболу, поволі долаючи наслідки зросійщення, опинилася перед новими викликами – великою кількістю нових позичень з англійської мови та поверненням до активного вжитку давно запозичених англізмів, які впродовж тривалого часу не використовувано, що свідчить про «хвилеподібний» характер розвитку футбольної лексики. Сучасна ситуація з англізмами небезпечна, бо в мові футболу вони витісняють питомі терміни, які століття тому українці створили, аби передати перейняті спеціальні футбольні поняття, що в теперішніх умовах, є невиправданим, бо, якщо на початку ХХ ст. йшлося про збагачення українського словника запозиченнями, то тепер це спричиняє збіднення національного лексикону.

1.2. Методологія дослідження та термінний інструментарій

В останні десятиріччя в сучасних гуманітарних науках помітно стійкий інтерес до дискурсу. Його найчастіше досліджують мовознавці, літературознавці,

філософи, історики. Актуальність вивчення дискурсу та його різновидів зумовлена перспективою системного, контекстуального дослідження аспектів функціонування вербальних і невербальних знакових систем у певних сферах комунікації. У різних галузях гуманітаристики поняття дискурсу інтерпретують по-різному, що зумовлено відмінністю тлумачень цього поняття та підходів до його дефініювання. Починаючи з 70-х рр. ХХ ст. дискурс неодноразово був об'єктом дослідження лінгвістів – вітчизняних: Флорія Бацевича [Бацевич 2004; Бацевич 2007], Анатолія Загнітка [Загнітко 2007; Загнітко 2008], Катерини Кусько [Дискурс іноземномовної комунікації 2002], Георгія Почепцова [Почепцов 1999], Світлани Романюк [Romaniuk 2016], Олени Селіванової [Селіванова 2006; Селіванова 2008], Катерини Серажим [Серажим 2003; Серажим 2010], Ірини Шевченко [Шевченко 2004; Шевченко 2006] та закордонних: американських – Зелліга Гарріса [], данських – Маріанне В. Йоргенсен [Филлипс, Йоргенсен 2004], нідерландських – Тьона ван Дейка [Дейк ван 1989; Дейк ван 2000; Dijk van 2001], німецьких – Юргена Габермаса [Хабермас 1996], французьких – Еміля Бенвеніста [Бенвеніст 2009], шведських – Луїзи Дж. Філліпс [Филлипс, Йоргенсен 2004], швейцарських – Патріка Серіо [Серіо 1999], російських – Наталії Зяблової [Зяблова 2012], Володимира Карасика [Карасик 2002 а; 2002 б], Михайла Макарова [Макаров 2003], Ольги Русакової [Дискурсологія 2006], Юрія Степанова [Степанов 1995].

В українській і світовій лінгвістиці є чимало визначень і трактувань наукового терміна дискурс. Поняття дискурсу в мовознавстві відоме передовсім із праць французького лінгвіста Еміля Бенвеніста, який одним із перших надав слову «дискурс», яке у французькій мовознавчій традиції позначало 'мовлення загалом, текст', термінологічного значення, позначивши ним 'мовлення, присвоєне мовцем'. Він розглядав використання мови як дискурсу, «всебічний і постійний механізм маніфестації висловлювання, в якому мову використовують як знаряддя» [Бенвеніст 2009, с. 312]. Еміль Бенвеніст наголошував, що дискурс повинен відбивати соціальні аспекти буття особистості, а текст – мовні.

Нідерландський мовознавець Тьон ван Дейк стверджує: дискурс – це «складне комунікативне явище, яке містить у собі й соціальний контекст, який

дає уявлення і про учасників комунікації, і про процеси творення й сприйняття повідомлення» [Дейк ван 2000, с. 113], а тому дискурс треба розглядати і як «комунікативну подію», і як «зв'язну послідовність речень» [Дейк ван 2000, с. 121–126]. Він розмежував поняття тексту й дискурсу, підкреслюючи, що дискурс є актуально вимовленим текстом, а текст – абстрактною граматичною структурою вимовленого. Тому дискурс Тьон ван Дейк пов'язував насамперед із мовленням, актуальною мовленнєвою діяльністю, а текст зараховував до системи мови і формальних лінгвістичних знань, лінгвістичної компетентності. Він окреслював дискурс як комунікативну подію – ситуацію, що інтегрує текст з іншими її складниками, екстралінгвальними, соціальними, що опосередковують взаємодію учасників спілкування, їхні мотиви, цілі та стратегії [Селіванова 2006, с. 120].

Сьогодні лінгвістичні ідеї дискурсу не обмежено лише конкретним мовним висловлюванням. У лінгвокогнітології дискурс розглядають як сполучну ланку між мисленням, мовленням, мовною картиною світу особистості та суспільства. Основна мета дискурсу – обмін знаннями між учасниками діалогу. Тепер у центрі уваги – зв'язок дискурсу з подією, із життям. Дискурс – це вербалізована мовленнєво-мисленнєва діяльність, яка виявляється в сукупності процесу й результату, що охоплює лінгвальні й екстралінгвальні плани [Красных 2001].

Хоча поняття дискурсу належить до основних понять сучасної лінгвістики, проте, зважаючи на багатоаспектність його змісту, серед мовознавців нема єдиної думки щодо його тлумачення. За визначенням Ніни Арутюнової в «Лінгвістичному енциклопедичному словнику», дискурс – це «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвальними – прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими факторами; текст, узятий у подієвому аспекті; мовлення, яке розглядають як цілеспрямовану, соціальну дію, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах). Дискурс – це мовлення, “занурене в життя”» [Арутюнова 1990, с. 136].

Детальну характеристику дискурсу запропонував російський мовознавець Володимир Карасик. Він диференціює його так: у лінгвофілософії дискурс – це «конкретизація мовлення в різних модусах людського існування» [Карасик

2002 б, с. 192–193]; у лінгвістиці дискурс – це «процес живого вербалізованого спілкування, якому притаманні численні відхилення від канонічного письмового мовлення, звідси й увага до ступеня спонтанності, завершеності, тематичної зв'язності, зрозумілості розмови для інших людей» [Карасик 2002 б, с. 193]; у соціолінгвістиці дискурс – це «спілкування людей, яке розглядають із позицій їхньої належності до певної типової мовленнєво-поведінкової ситуації, наприклад, інституційне спілкування» [Карасик 2002 б, с. 194]; у прагмалінгвістиці дискурс – це «інтерактивна діяльність учасників спілкування, встановлення й підтримання контакту, емоційний та інформаційний обмін, здійснення взаємного впливу, переплетення комунікативних стратегій, що постійно змінюються, та їх вербальних і невербальних утілень у практиці спілкування, визначення комунікативних ходів у єдності їх експліцитного й імпліцитного змісту» [Карасик 2002 б, с. 6]; у психолінгвістиці дискурс – це «розгортання перемикачів від внутрішнього коду до зовнішньої вербалізації в процесах породження мовлення та його інтерпретації з врахуванням соціально-психологічних типів мовних особистостей, рольових настанов і приписів» [Карасик 2002 б, с. 6]. У лінгвістиці дискурс розглядають у вузькому й широкому значенні: дискурс як процес – «комплексна комунікативна подія, що відбувається між мовцем і слухачем у певному часовому й просторовому контекстах, яка може мати вербальні й невербальні складники» [Темнова 2004, с. 24], і дискурс як результат – «усний або письмовий текст із врахуванням тільки вербального складника, «продукт» комунікативних дій, їх письмовий чи усний результат, що його інтерпретують реципієнти» [Карасик 2002 б, с. 25].

Широке трактування дискурсу пропонує російська лінгвістка Наталія Зяблова, який вона розуміє як вироблену в певних історичних і соціальних межах, інституційно організовану та тематично сфокусовану послідовність висловів, сконструйовану задля певної мети і розв'язання певних проблем, рецесія яких здатна вплинути на моделі суб'єктивного досвіду людини, її внутрішню репрезентацію світу, переконання та поведінку [Зяблова 2012, с. 223–225].

За дефініцією українського мовознавця Флорія Бацевича, «дискурс – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, тривалий в часі процес,

утілений у певній (іноді значній) кількості повідомлень; мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, друковану, паралінгвальну тощо), відбувається в межах одного чи кількох каналів комунікації, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування і являє собою складний синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування. Дискурс має своїм результатом формування різноманітних текстів і мовленнєвих жанрів» [Бацевич 2007, с. 42–43]. Професор Бацевич запропонував і дефініцію національного дискурсу, яким є «вербалізована мисленнєво-мовленнєва діяльність, яка розуміється як сукупність процесів, що мають як лінгвістичний, так і екстралінгвістичний плани» [Бацевич 2007, с. 43] і яку здійснюють представники конкретної національної лінгвокультурної спільноти з використанням їхньої ідеоетнічної (рідної) мови [Бацевич 2007, с. 43].

На думку української лінгвістки Олени Селіванової, дискурс «у сучасній науковій літературі має переважно чотири значення: 1) зв'язаний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, «занурений» у життя; 2) замкнута цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними і т. ін.); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовленнєвої поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних» [Селіванова 2008, с. 568–569]. Лінгвістка Ірина Шевченко розглядає дискурс «як інтегральний феномен, як мисленнєво-комунікативну діяльність, що є сукупністю процесу і результату та включає екстралінгвістичний і власне лінгвістичний аспекти; в останньому окрім тексту виокремлено пресупозицію та контекст (прагматичний, соціальний, когнітивний), які зумовлюють вибір мовних засобів» [Шевченко 2004, с. 202–205]. Зважаючи на розмаїття дефініцій дискурсу, дослідниця Марина Малишева запропонувала власне визначення цього терміна – «це особливий інституційний вияв єдностей комунікації (мови та мовлення), який заздалегідь спланований комунікантом

для досягнення дії відповідної ілюкативної сили через накладання прагматичного ефекту мовленнєвими актами на слухача після попереднього максимально досконалого вивчення національно-психологічної, ментальної, світоглядної та іншої специфіки поглядів адресата» [Малишева 2016, с. 11].

На думку українського соціолінгвіста Олексія Зарецького, «термін “дискурс” вживається в дещо відмінних смислах у різних наукових школах, так само як і термін “текст”. Обидва терміни можуть стосуватися сегмента більшого, ніж речення. Поняття дискурсу можна віднести як до предмета, так і до методу дослідження. Тому коректним є також поняття дискурсивного аналізу. Дискурс і як поняття і як напрям досліджень формувався протягом 1960–70-х рр. Ці дослідження характеризувалися тоді і характеризуються нині гетерогенністю підходів. Дослідження дискурсу – більше ніж галузь лінгвістики, це міждисциплінарна галузь гуманітарного знання» [Зарецький 2008, с. 9]. «Дискурсивний аналіз характеризується інтересом до природного (реального) мовлення, а не моделювання і є близьким до категорії стилю, жанру, а також модусу спілкування, дихотомії усне – писемне мовлення» [Зарецький 2008, с. 9]).

Російський літературознавець Михайло Димарський вважає, що дискурс одночасно є і семіотизацією культурно-історичної події, і мовленнєвою діяльністю, і її продуктом, тобто текстом, тому він є ширшим і глибшим поняттям, аніж текст [Дымарский 2006, с. 28]. А звідси й висновок: дискурс породжує текст – матеріальний об’єкт, що відображає специфіку взаємодії людей під час створення інформаційного середовища в тій чи тій сфері людської діяльності. Багатогранність поняття дискурсу зумовлює труднощі з його дефініюванням. Проте в лінгвістиці дедалі впевненіше утверджується розуміння дискурсу як сукупності всього висловленого, яке запропонував французький культуролог Мішель Фуко, проте висловлене треба тут розуміти в широкому сенсі – вербалізоване усно й письмово. Дискурс слід розглядати як родові поняття стосовно категорій мовлення, тексту, діалогу, що в філософії, соціології, психології вже усталено та є нормою. Не варто ототожнювати текст із письмовою формою мовлення, а дискурс – з усною.

Тут важливий акцент Михайла Димарського, що дискурс є «лише засобом передавання інформації, а не засобом її накопичення» [Дымарский 2006, с. 28].

Найбільш прийнятною, на думку сучасної дослідниці Наталії Ступницької, є «інтегративна модель дискурсу, під якою розуміється творче відтворення автономними суб'єктами надособистісного (колективного) досвіду певного способу текстотвірного освоєння світу. [...] Дискурс можна розглядати як ідеологічно оформлену мовленнєву діяльність мовної особистості, що формує вербальний простір тієї чи іншої галузі наукового знання або мистецтва у взаємодії з іншими учасниками цієї діяльності і, власне, текст або сукупність текстів, з урахуванням їхніх комунікативних та екстралінгвістичних характеристик. Взаємодія комунікантів може бути безпосередньою та синхронною в усному мовленні, та опосередкованою та діахронною у письмовому вигляді. Дискурс являє собою своєрідну субстанцію, яка не має так званих чітких контурів, має мутабельний характер та знаходиться у стані постійного руху. [...] Особливе місце у динамічному просторі дискурсу належить саме тексту, який безпосередньо залежить від суб'єктів дискурсу, адже його повнота й цілісність формується у процесі взаємодії автора й читача. Слід враховувати особливість текстів художньої літератури, що зумовлена часовою й просторовою відокремленістю, завдяки чому дискурсія може відбуватися у режимі автокомунікації» [Ступницька 2019, с. 345].

Аналіз різноманітних визначень дискурсу дає змогу розглядати його як підґрунтя методології конструювання соціальної реальності, що має такі основні риси: «дискурс є складним комунікативним явищем, що містить у собі соціальний контекст, який дає уявлення про учасників комунікації і про процеси продукування та сприйняття повідомлень; дискурс – явище когнітивне, оскільки забезпечує передачу та продукування певних знань; дискурс – цілісний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними й іншими факторами; текст, взятий у подієвому аспекті» [Акульшина 2019, с. 311].

У широкому значенні дискурс розуміють як «сукупність висловлювань на певну тему» [Пілецький 2014, с. 110] або мову, що «розуміється як висловлювання і відтак включає суб'єктів, які говорять або пишуть, а також

слухачів або читачів, які є об'єктами дискурсу. Він може включати будь-яке висловлювання як частину соціальної практики» [Павличко 1999, с. 21]. У цій праці використано максимально широке та розлоге визначення дискурсу як усього того, що говорять і пишуть (мовленнєва діяльність і мовний матеріал водночас). Отже, мовлення і текст у цьому дослідженні є видовими поняттями до родового поняття дискурс. Таке трактування дискурсу не суперечить прийнятому серед більшості дослідників метафоричному розумінню дискурсу як «мовлення, заглибленого в життя» [Зильберт 2001, с. 46]. Узагальнювальний характер дискурсу знімає будь-які обмеження ознаками «монологічний / діалогічний, усний / письмовий» і низкою критеріїв, опрацьованих у різних типологіях, які дотепер запропонували науковці [Карасик 2002 б, Загнітко 2008, Шевченко 2006]. У багатьох науках, зокрема у філософії та психології, таке широке трактування дискурсу є узвичаєним.

Услід за українським соціолінгвістом Олексієм Зарецьким погоджуюся, що «з усіх визначень дискурсу ... найбільше імпонує дефініція американського лінгвіста Зелліга Гарріса, “дискурс – це аналіз тексту в контексті загальної соціокультурної ситуації”» [Зарецький 2008, с. 12]. З-поміж складників дискурсу російський лінгвіст Борис Зільберт виокремлює чотири: розмовний дискурс (найдавніший за часом появи), художній дискурс, ситуативно-рольовий статусно орієнтований дискурс (вербальна поведінка за певними моделями відповідно до очікувань людей), інституційний статусно орієнтований дискурс (зразки вербальної поведінки, що сформувалися в суспільстві, які використовують відповідно до сфер спілкування чи до соціальних інститутів) [Зильберт 2001, с. 46].

Науковці виокремлюють різні типи дискурсів, із яких найбільш досліджені – політичний, педагогічний, юридичний, медійний, економічний, науковий, релігійний. Цілком слушна думка Олександра Зільберта, що спортивний дискурс є практично недослідженим типом спортивного інституційного дискурсу в дискурсивній соціолінгвістиці. Вважаю, що футбольний дискурс як складник спортивного дискурсу потребує ґрунтовних студій, тим більше, що він має свою специфіку – тісно переплетений із дискурсом масмедіа, інколи вони накладаються один на одного; це особливо помітно в усних і писемних текстах, які передають

футбольну інформацію (спеціальні футбольні видання, радіо- і телепрограми та спеціальні футбольні телеканали, спортивні рубрики в неспортивних газетах або спортивні блоки новин у телевізійних інформаційних програмах) і в прямих трансляціях футбольних матчів. Зрощення інституційного дискурсу футболу з дискурсом масової інформації засвідчує такий факт: про основну пару учасників футбольного дискурсу говорять, використовуючи терміни дискурсивної соціолінгвістики, як про агента (представники ЗМІ, що є посередниками між інститутом футболу й аудиторією, зацікавленою футбольними подіями) та клієнта (широкий загал уболівальників), комунікація між якими має однобічний характер [Зильберт 2001, с. 107]. Комунікантами (учасниками футбольного дискурсу) є, з одного боку, футболісти, тренери, функціонери, а з другого – футбольні вболівальники, тоді як посередниками в комунікації є представники масмедіа

Тексти футбольного дискурсу, зокрема писемні, можуть бути складниками інших інституційних дискурсів [Зильберт 2001, с. 103–112] – наукового (спеціальна наукова футбольна література з історії футболу, публікації з проблем біомеханіки і фізіології спорту, психологічної та технічної підготовки футболістів та ін.; монографії, дисертації, статті в періодиці, тематичних збірниках, доповіді на наукових конференціях, що фактично перебувають на перетині спортивного й наукового дискурсів), педагогічного (навчальна та науково-методична футбольна література в освітній сфері, передовсім для студентів навчальних закладів спортивного профілю, спортивних педагогів і тренерів), офіційно-ділового (спортивно-нормативні тексти, насамперед правила гри, регламент проведення змагань), юридичного (тексти футбольних контрактів); текстам офіційно-ділового та юридичного дискурсів притаманна стандартизованість і беземоційність, як і будь-яким документам офіційно-ділового стилю [Зильберт 2001, с. 103–112], які є прецедентними текстами і єдине, що їх пов'язує зі спортивним дискурсом – це фахова футбольна термінологія [Зильберт 2001, с. 49–52]. Олександр Зильберт до згаданого переліку додає ще політичний і військовий дискурси (з притаманними їм елементами змагальності та боротьби, стратегії й тактики, перемоги й поразки, звань і нагород; використання воєнної метафорики і військової лексики) [Зильберт

2001, с. 105–106], а також театральнo-сценічний дискурс, бо «клієнт» – уболівальницька аудиторія – є не лише адресатом, а й спостерігачем футбольного дійства, розіграного для нього як театральна вистава із захопливим сюжетом і непередбачуваним фіналом. Головним є, однак, ігровий характер футбольного видовища, про що свідчить театральна метафорика, яку часто використовують футбольні журналісти та коментатори [Зильберт 2001, с. 110]. Будучи за типом інституційним дискурсом, футбольний дискурс водночас набуває й характеру особистісно-орієнтованого, побутового дискурсу, якому притаманні персональні форми спілкування – короткі фрази, сигнали до дій, які використовують футболісти та тренери під час матчів, тренувань, обмін репліками між футболістами і суддями, вигуки вболівальників із трибун тощо. Отже, футбольний дискурс великою мірою має інтертекстуальний характер, бо він пов'язаний з іншими інституційними дискурсами – найтісніше із дискурсом масмедіа, із яким він фактично зрісся, якщо йдеться про інформаційні матеріали футбольного змісту чи телебачення, що стало основним каналом футбольних дискурсивних практик, а також дотичний до таких інституційних дискурсів – наукового, педагогічного, офіційно-ділового, юридичного, політичного, воєнного, театральнo-сценічного та побутового персонального дискурсу. У дослідженні під **футбольним дискурсом** розглядаю сукупність комунікативних практик у різних сферах суспільної діяльності, пов'язаної з футболом – спорті, науці, масмедіа, освіті, що «репрезентують визначені та встановлені в суспільстві стандарти та критерії поведінки в різних ситуаціях комунікативної діяльності» [Шевченко, Морозова 2006, с. 159].

У сучасній лінгвістиці запропоновано чимало типологій дискурсу. У дисертації використано комплексний підхід до класифікування дискурсів, опрацьований на основі запропонованих типологій українських і закордонних науковців: Анатолія Загнітка [Загнітко 2008, с. 23], Володимира Карасика [Карасик 2002 б, с. 208–283], Ірини Шевченко [Шевченко 2006, с. 7–14], Олени Морозової [Шевченко, Морозова 2006, с. 158–160]. Лари Синельникової [Синельникова 2010, с. 63–67]. За критерієм екстралінгвістичних умов і мети комунікації в різних сферах суспільної діяльності та лінгвальними характеристиками текстів футбольний

дискурс належить передовсім до офіційно-ділового типу дискурсу. За критерієм форми дискурсу – це усний і письмовий дискурс водночас. За ознаками – монологічний і діалогічний. За формальним і змістовим критерієм у функційно-стильовому аспекті у футбольному дискурсі виокремлено формальний (офіційний) і неформальний (неофіційні) його типи. За характером адресата – це адресний тип дискурсу, спрямований футболістам, фахівцям футболу й уболівальникам [Домнич 2018, с. 16–28]. Адресатами футбольного дискурсу є громадськість – передовсім уболівальники, а його учасниками – футболісти, тренери, функціонери, судді. Дискурс завжди опосередкований живою мовою чи текстовим матеріалом, пов'язаний із певними ситуаціями чи подіями в світі та певним часовим відрізком і є одним зі способів актуалізації взаємодії адресанта з адресатом. Тому для аналізу формального й неформального футбольного дискурсу в дослідженні широко залучено матеріали з періодики та спогади різних авторів, як про самі футбольні поєдинки, так і про події довкола них, а також про тогочасну суспільно-політичну ситуацію загалом (щоденники Івана Боберського [Боберський 2003], спогади Олександра Скоценка [Скоцень 1985; 1992; 2012], мемуари колишніх випускників Академічної гімназії у Львові [Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові 1978; 1982; 1995], у якій було створено першу в Галичині футбольну команду – У.С.К. Львів, спомини колишнього директора Перемишльської гімназії Степана Шаха [Шах 1955; 1956; 2010] – натхненника видання першого українського спортивного тижневика «Змаг» (часопис почав виходити в Перемишлі, згодом редакцію газети перенесено до Львова), спогади Василя Нагірного [Нагірний 2000], Євгена Наконечного [Наконечний 2004], Степана Шухевича [Шухевич 1991]). Слід наголосити на вагомості окремих фрагментів із мемуарів, приватного листування, опублікованих наприкінці 80-х – у 90-х рр. (зокрема, листів Омеляна Бучацького до Карла Мікльоша, Євгена Жарського до Оксани Вацеби). Уявлення про офіційний і неофіційний футбольний дискурси дають також тексти художньої літератури. Це белетризовані спогади Юрія Смолича «Наші тайни» і «Я вибираю літературу», які доповнюють картину футбольного дискурсу на східноукраїнських землях на початку ХХ ст., і мала проза

Івана Керницького, творчість якого в Америці у 50–60-х рр. забезпечувала тяглість галицького футбольного дискурсу міжвоєнного часу.

У праці послуговуюся таким визначенням: **футбольний дискурс** – це будь-який мовлений і написаний текст, що стосується теми футболу; усна мовленнєва діяльність і письмовий текст, наскрізно об'єднані футбольним змістом і дотичні до футбольної сфери. Футбольний дискурс є окремим різновидом спортивного дискурсу з особливою тематичною спрямованістю, зорієнтований на певного адресата, використовує специфічний арсенал мовних засобів і становить сукупність текстів, що є продуктом мовленнєвої діяльності у сфері футболу.

Футбольний дискурс – багатовимірний феномен; його складниками, на думку польського лінгвіста Артура Творека, є: мова спортивних правил, заборон, регламенту; наукова мова футболу; мова спортивної інформації, коментарів, спортивної публіцистики, теле- й радіопрограм про спорт; мова спортсменів і тренерів, вболівальників, спортивних коментаторів і журналістів (у масмедіа) [Tworek 2000]. Подібний перелік запропонував Януш Таборек, який виокремив мову розпоряджень і правил, наукову мову спорту, мову преси, радіо, телебачення, інтернету, мову вболівальників, спортсменів, тренерів, суддів [Taborek 2012].

Опосередкованість футбольного дискурсу засобами масової інформації неодмінно підкреслюють усі науковці. На думку російських дослідників Бориса й Олександра Зільбертів, «дискурс масмедіа на перетині XX–XXI ст. є основним каналом здійснення спортивної комунікації, через що слід говорити про тенденцію зрощення спортивного дискурсу з дискурсом масмедіа» [Зильберт, Зильберт 2001, с. 45]. Водночас у медійному дискурсі зазвичай відбувається апробація нових засобів мовного вираження, тому масмедіа завжди будуть джерелом дослідження для лінгвістів, які вивчають футбольний дискурс. Борис і Олександр Зільберти наголошують на визначальній ролі телебачення в сучасному футбольному дискурсі, завдяки якому свідками футбольних подій є мільярди людей на планеті.

Упродовж останніх десятиліть футбольний дискурс і футбольна лексика були об'єктами досліджень у працях українських і закордонних науковців. Це передовсім розвідки Юрія Струганця (сучасна українська футбольна лексика

початку XXI ст.), Віталія Максимчука (неологізми в українському футбольному дискурсі), Юлії Рисіч (терміни футболу в різних слов'янських мовах), Сергія Богуславського (футбольна термінологія в німецькій мові), Ірини Дубчак (спортивний дискурс у російському масмедійному просторі), Олександра та Бориса Зільбертів (специфіка спортивного дискурсу), Олександра Рилова (термінологічна система «футбол» у російській мові), Олени Малишевої (лінгвокогнітивне дослідження російського спортивного дискурсу), Олександра Савченка (футбольні жаргонізми та фразеологізми), Костянтина Сняtkова (метафорика в концептосфері «спорт»). Різномасштабність цих розвідок показує, що, попри велику кількість спеціальних праць, недостатньо дослідженим надалі залишається розвиток українського формального футбольного дискурсу, зокрема на початкових етапах формування футбольної термінологіки, та неформальний футбольний дискурс. Невід'ємним складником формального дискурсу є власні назви футбольних команд, а неформального – неофіційні антропоніми гравців, на вибір яких у різні періоди історії розвитку українського футболу впливали мовні та позамовні чинники. Оскільки в українській ономастиці бракує комплексного й різномасштабного аналізу назв футбольних клубів і прізвищ футболістів, вони є об'єктом розгляду й опису в окремому розділі цієї праці.

Ще один аспект, на якому варто зупинитися, – це використання термінів у метамові цього дослідження, фонетико-графічне оформлення яких відрізняється від усталеного в українському мовознавстві. Це назви *функціювати*, *функційний*, які вжито на протиположності лексемам *функціонувати*, *функціональний*, бо ці гібридні терміни походять від засвоєної в українській мові лексеми *функція* (а не *function*, як у багатьох європейських мовах; чужомовний суфікс цього слова та суфікси подібних за структурою запозичень в українській мові «жодної семантичної навантаги не несуть, лише роблять дієслова довшими та немилозвучними» [Пілецький 2018, с. 304]), до твірної основи якої безпосередньо додано питомі суфікси *-ува*, *-н(ий)*. Напрямок пошуків у цій праці не передбачає використання терміна-пароніма *функціональний*, що його виводять від назви *функціонал*.

На позначення процесу переймання чужомовних назв паралельно вжито термінів *запозичання* і *позичання*, для найменування дії – *позичати* і *запозичати*, а для називання наслідку цих процесуальних дій – *запозичення* і *позичення*, бо українські термінологи заохочують до дискусії щодо цих термінів, звертаючи увагу на семантично порожній префікс *за-*, який не додає лексемам жодних семантичних відтінків. Як слушно наголошує український лінгвіст Володимир Пілецький, «ніхто із сучасних українських мовознавців не піддає сумніву термін *запозичення* із семантично порожнім префіксом *за-*» [Пілецький 2014, с. 107].

Для називання слів і словосполучень, позичених із російської мови та побудованих за їхніми взірцями, вжито терміна *росіянізми*, а не *русизми*, зважаючи на те, що останній походить від давньої назви України – Русь. Термін *русизм* «неточний, бо утворений не від назви держави Росії, а від етноніма Русь, який значна частина сучасних українців пов'язує із історією України, а не Росії. Тому доречніше використовувати найменування, похідне від сучасної державної назви росіян – *росіянізм*» [Пілецький 2014, с. 104]. У праці використано й низку похідників цього терміна – *(з)російщення*, *зросійщити*, *зросійщений*, *російнізаційний*, *російнізація*. Для найменування запозичень з англійської мови надано перевагу термінові *англізми* з-поміж двох спеціальних назв – *англіцизм* і *англізм*, які пропонує енциклопедія «Українська мова» [УМЕ 2000, с. 25].

1.3. Функціонування української футбольної лексики в різних формах побутування мови

Українська футбольна лексика функціонує в усній і писемній формах мови. Саме усні форми існування мови, на думку українського лінгвіста Юрія Шевельова, є надважливими для її становлення, бо «мова на письмі ніколи не дорівнює усній ні своїм діапазоном, ні активністю сприймання й переймання» [Шевельов 2003, с. 23]. Усно-розмовне мовлення є осердям кожної мови. Як наголошує професор Лариса Масенко, «жива мова щоденного спілкування належить до найбільш динамічних структур, що чутливо реагує на зміни в суспільно-політичному житті й культурі народу і характеризується найбільшою відкритістю до інновацій та змін.

Замкнена лише в писемній формі, мова застигає без руху, втрачає зв'язок із щоденним життям, її словник перестає оновлюватись» [Масенко 2010, с. 58]. У цьому дослідженні аналізом охоплено футбольну лексику, яку використано, окрім писемного мовлення, у найрізноманітніших ситуаціях усної комунікації, пов'язаної з футболом: формальних і неформальних, тобто в офіційному спілкуванні футболістів, тренерів, суддів, функціонерів, журналістів, уболівальників, де зазвичай використовують літературну мову й кодифіковану футбольну термінологію, а також у їхній неофіційній комунікації, де вживано соціально обмежену за використанням футбольну лексику – жаргонізми та сленг.

Як уважає професор Лариса Масенко, «літературний варіант усного мовлення [...] вимагає від мовця самоконтролю, суворого дотримання мовних норм, уважного ставлення до вибору відповідних слів. Натомість контакти в неофіційних побутових ситуаціях – у приватному, товарисько-родинному житті, неофіційному виробничому спілкуванні, у неформальній соціально-культурній сфері дозволяють значно вільнішу вербальну поведінку. Цей тип побутово-розмовного мовлення є найбільш динамічною структурою, яка чутливо реагує на зміни в суспільно-політичному житті й культурі народу і характеризується найбільшою відкритістю до інновацій та змін. Саме через усні різновиди побутування мови здійснюється її зв'язок зі щоденним життям. [...] Побутово-розмовне мовлення має наддіалектний загальнонаціональний характер. Водночас до нього легко проникають елементи вузько локальних утворень – територіальних діалектів, а також соціолектів, жаргонів, аргю» [Масенко 2004, с. 92–93]. За понад столітню історію розвитку української мови футболу в ній витворено практично дві відмінні футбольні терміносистеми, на формування яких безпосередньо вплинули два варіанти української літературної мови, що сформувалися до Другої світової війни. Упродовж ХХ ст. в українській мові, вживаній у футбольній сфері, виникли також і специфічні футбольні жаргонізми, а також соціолект футбольних фанатів, що є віддзеркаленням соціальної «стратифікації суспільства» [Масенко 2004, с. 93]. Ці лексичні одиниці стали об'єктом розгляду в третьому розділі дисертації, присвяченому неформальному футбольному дискурсові. Менше

на становлення мови футболу впливали територіальні діалекти, насамперед через те, що під їхнім дією вже раніше сформовано міське койне, як у випадку з львівським, яке стало підґрунтям для творення галицької футбольної жаргонної лексики. Можна стверджувати, що західноукраїнська мова футболу черпала лексику не безпосередньо з діалектів південно-західного наріччя, а з галицько-буковинського варіанта літературної мови, який постав на їхній основі.

Важлива риса соціальних діалектів, яка відрізняє їх від територіальних, це те, що соціальний діалект, на протигагу територіальному, який є «для його носіїв переважно єдиною мовою спілкування з оточенням» [Масенко 2004, с. 93], «вживаний в різних побутових сферах міської комунікації, співіснує у свідомості його носіїв, як правило, поряд із нормативною літературною мовою – і писемною, і усною, виконуючи функцію певної лексичної підсистеми, використання якої можливе лише за певних обставин – або в межах своєї соціальної групи, або у визначеній комунікативній ситуації» [Масенко 2004, с. 93]. Соціальний діалект як складник національної мови завжди пов'язаний з існуванням суспільної групи, об'єднаної певним видом зв'язку, найчастіше – спільністю інтересів. В українській мові футболу таким є соціолект футбольних фанатів. Мовлення інших учасників футбольного дискурсу – футболістів, тренерів, суддів, футбольних функціонерів, спортивних журналістів і коментаторів – не творить соціолекту; у ситуаціях відмінності їхнього усного мовлення від усно-розмовної форми літературної мови варто говорити про футбольні жаргонізми, які не становлять цілісної системи, як у випадку з фанатським соціолектом, і переважно виконують у висловлюванні емоційно-експресивну функцію. Саме такими й є жаргонізми зі сфери футболу, які зазвичай синонімічні до слів загальноживаної мови. Принагідно варто зазначити, що й саме розуміння терміна жаргон змінилося впродовж ХХ ст.: від дефініції – «1) зіпсована різними сторонніми впливами говірка; 2) умовна штучна мова людей якогось фаху» [Бойків, Ізюмов, Калишевський, Трохименко 1996, с. 168] – до визначення – «один із різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальноживаної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку,

фразеології, іноді й особливостями вимови» [Винник 2000, с. 167]. Ці дефініції демонструють еволюцію терміна жаргон. І це позитивна тенденція, адже ще недавно українська соціолінгвістка Леся Ставицька зауважувала, що «своєрідна національна жаргонофобія» виявляється «не тільки у власне комунікативних аспектах, а й, на превеликий жаль, у сфері професійної та наївно-лінгвістичної метамовної рефлексії» [Ставицька 2005 а, с. 14]. У сучасному українському мовознавстві щоразу більше зацікавлення викликає специфіка мовлення окремих соціальних груп, мова міста, аргументи, жаргон і сленг.

На потребі дослідження міського мовлення, арготичних і жаргонних його елементів у середині ХХ ст. наголошував український мовознавець Ярослав Рудницький, покликаючись на світовий досвід таких студій: «Не зважаючи на те, українська діалектологія має за собою заслужене минуле, досліді українських вчених на цьому полі відносилися головню до села, до мови простолюддя. Нехіть до міста, до досліджування його мови, була спричинена головню неукраїнським елементом в українських містах і вслід за цим поглядом, що місто має багато чужомовних впливів, що його діалект, це «попсована» мова босячнї, отже така, що не заслуговує на ближчу увагу, а ще й до того в наукових працях. І коли на Заході почалися досліді над міськими говорами, над “арго” великих міст, над мовою босячнї, міського пролетаріату, соціальних низів, то в нашій науці вперто оминали місто як предмет діалектологічних дослідів, скупчуючи всю увагу на сільських говірках» [Рудницький 1953, с. 179]. Саме Ярослав Рудницький був піонером у вивченні українського міського мовлення; він описав говір мешканців одного з районів Львова. Його праця «Львівський український міський говір (Знесіння)», опублікована німецькою мовою [Rudnyckij 1943], стала першим дослідженням не тільки мови львів'ян, а й першою систематичною працею про говір великого українського мегаполіса в міжвоєнний період. Ці студії ґрунтуються на записах усного львівського міського мовлення, які автор зробив у 30-ті рр. ХХ ст., і мають три частини, найцінніша з яких, – аналіз мовлення соціальних низів львівського Знесіння, що його здійснено на фонетичному, морфологічному та синтаксичному рівнях, і який супроводжується коментарями про історію

розвитку львівського міського говору: насамперед визначено вплив на його формування літературної мови освічених верств, підміських сільських говірок і різних західноукраїнських діалектів. Окремо представлено міжмовні контакти, які причинилися до становлення цього говору. У праці вміщено записані автентичні тексти та словник лексики міського говору Знесіння, серед одиниць якого й жаргонізми, які Ярослав Рудницький називав «львовянізмами» [Рудницький 1953, с. 181]. І хоч авторитетний український соціолінгвіст Олекса Горбач мав застереження щодо методологічних засад праці Ярослава Рудницького, зокрема, що той «під час обсервації й дослідження випустив з ока соціально-культурну диференційованість великого міста, то фактично описав говірку соціальних низів північно-східного передмістя Львова (Знесіння), зокрема фонетику та морфологію, а в лексиці (маємо на увазі текстові записи) змішав два стилі: арготично-емоційний і чуттєво-індиферентний. Інші ж суспільно-культурні прошарки, їхні фонетичні та головні лексичні особливості автор залишив поза полем уваги й обсервації» [Горбач 2006, с. 81], проте саме словник львівського міського говору Знесіння, який уклав у середині ХХ ст. Ярослав Рудницький, започаткував лексикографічне опрацювання українських міських діалектів, яке провадили науковці насамперед у діаспорі, а наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в Україні.

У другій половині ХХ ст. активізовано соціолінгвістичні дослідження, особливо вивчення міського мовлення в синхронії та діахронії. З'явилися праці українських мовознавців: Олекси Горбача – про мовлення молоді Києва, Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї, Чернівців, Ужгорода, Хуста, Тячева, Донецька й інших міст [Горбач 1993], що є найбільшим за обсягом джерелом фіксації та ґрунтовного етимологічного аналізу лексем із арготичного мовлення в різних регіонах України; Світлани Мартос – про міське молодіжне мовлення херсонців [Мартос 2003; 2004; 2006 а–б]; Петра Грабового та Юрія Мосенкіса – про молодіжний соціолект Умані [Молодіжний соціолект міста Умані 2009]; Тетяни Миколенко – про міський сленг тернополян [Миколенко 2006]; Світлани Нередкової – про українське мовлення в Луганську [Нередкова 2011]; Євгенія Степанова – про міське мовлення одеситів [Степанов 2004]; Людмили

Кудрявцевої та Ірини Приходько – про молодіжне мовлення киян [Кудрявцева, Приходько 2006]. Видано кілька лексикографічних праць, що містять реєстри лексики міського мовлення галичан, – «Лексикон львівський: поважно і на жарт» колективу авторів з Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича [Лексикон львівський 2009], «Короткий словник львівської гвари», що його впорядкувала Любов Козак [Короткий словник львівської гвари 2004], «Словник мовно-літературної практики часописів Львова (20–30-ті роки ХХ століття)», який підготувала Марія Левицька [Левицька 2007], «Словник львівської говірки», що уклала Маріанна Мовна [Мовна 2013], «Словник галицького гвару» Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського [Карпин-Ортинський 2014]. Варто зазначити, що специфіка львівського міського мовлення була й об'єктом студій польських лінгвістів, зокрема, Зофії Кужової [Kurzowa 1985], Ірени Зайферт-Науки [Seiffert-Nauka 1993], Казімежа Шлеєна [Schleyen 1967], Єжи Яніцького [Janicki 1990; 1996], праці яких є цінним джерелом інформації про говірку мешканців Львова.

З 90-х рр. ХХ ст. почався новий етап розвитку української соціальної діалектології, пов'язаний з інтенсивними дослідженнями в цій сфері професора Лесі Ставицької. Наслідком її праці на зламі ХХ–ХХІ ст. стали ґрунтовні теоретичні розвідки з соціолектології, насамперед монографія «Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови» [Ставицька 2005 а] та словники – «Короткий словник жаргонної лексики української мови» [Ставицька 2003], «Український жаргон. Словник» [Ставицька 2005 б] і «Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників» [Ставицька 2008]. Праці Лесі Ставицької стали переломним моментом у дослідженнях субстандартних елементів української мови, які довгий час перебували на маргінесі наукових зацікавлень українських лінгвістів. Авторка зацентувала увагу на важливості соціальних діалектів як об'єктів сучасних мовознавчих студій.

Услід за теоретичними та лексикографічними працями Лесі Ставицької, яка інтенсифікувала соціолінгвістичні дослідження у вітчизняному мовознавстві, з'явилася низка праць про соціолекти української мови (студії Тетяни Миколенко [Миколенко 2014], Оксани Таран [Таран 2016], Євгена Редька [Редько 2020]);

арготичні та жаргонні системи (праці Анатолія Нелюби [Нелюба 2014], Любові Карпець [Карпець 2006], Яни Старченко [Старченко 2013], Євгена Редька [Редько 2016]); молодіжний сленг (розвідки Петра Грабового [Грабовий 2010 а–б], Юрія Мосенкіса [Мосенкіс, Грабовий, Фурса 2008], Ольги Фурси [Фурса 2008] та «Словник сучасного українського сленгу» Тетяни Кондратюк [Словник сучасного українського сленгу 2006]); комп'ютерний сленг (студії Ірини Щур [Щур 2006]) й інші аспекти української соціолектології.

З-поміж найновіших досліджень, присвячених особливостям формування українських соціолектів, слід згадати студії соціолекту галицької інтелігенції на зламі ХІХ–ХХ ст. (монографія та численні статті Світлани Гірняк [Гірняк 2019]), школярського та батярського соціолектів у мовленні міжвоєнного Львова (дисертація та публікації Людмили Підкуймухи [Підкуймуха 2016]). Попри появу цілої низки наукових праць і лексикографічних видань, які відображають особливості міського мовлення українців, і надалі бракує різноаспектного аналізу специфіки мовлення окремих суспільних груп, які репрезентують український урбаністичний простір, а це значною мірою пов'язане з тим, що «у великих міських центрах, включаючи столицю, відсутнє повноцінне побутування живих форм розмовного мовлення. ...тепер корінь мовних проблем полягає у потребі відновити природні, стихійні форми існування мови» [Масенко 1999, с. 25]. Професор Лариса Масенко наголошує, що «несинхронізованість мовного розвитку Заходу і Сходу є наслідком радянської практики русифікації, лінгво-етнічної міксації...» [Масенко 2010, с. 13]. Тому дослідження неформального дискурсу в футбольній і довколафутбольній сфері в цій праці передовсім спирається на фактичний матеріал, почерпнутий із міського мовлення Західної України, де, на думку Ореста Ткаченка, «міський, у тім числі й молодіжний, сленг уже давно існує...» [Ткаченко 2002, с. 260]. Це цілком закономірно, адже, як писав Юрій Шевельов, «переважну частину свого історичного існування Галичина жила в іншому політичному організмі, ніж велика частина решти українських земель» [Шевельов 2003, с. 13], де українська мова мала «незмірно ширшу сферу вживання, ніж у Великій Україні» [Шевельов 2003, с. 46], що сприяло її природному розвитку в усіх сферах життя

та виявлялося в більшій виробленості та широті «тематичного діапазону» галицької мови [Шевельов 2003, с. 54]. Коли йдеться про футбольний дискурс, то мешканці Галичини мали вищий рівень мовної стійкості в комунікації у спортивній сфері (яка, за спостереженнями науковців, була чи не найбільше зросійщеною в суспільстві), аніж жителі Східної та Центральної України, що цілком закономірно, адже тоталітарні впливи мали різні часові виміри – кілька десятиліть довшого імперського впливу на використання мови, як і на функціонування суспільних інституцій, зіграли вирішальну роль у різному ступені зросійщення різних регіонів України. Проте в західноукраїнських містах є й своя специфіка – мультикультурні впливи на розвиток мови. Слушною є думка Лесі Ставицької, що кожне з великих західноукраїнських міст – «це доволі складний мовний конгломерат іншомовних запозичень, їх синтезу з літературною мовою, місцевою говіркою, арготичними мовними системами, регіональною мовною традицією і модою тощо» [Ставицька 2005 а, с. 256], що й підтверджено в цій праці на прикладі неформального футбольного дискурсу як одного з елементів міської культури.

Висновки до розділу 1

У сучасному суспільстві футбол є одним із найпопулярніших видів спорту, невід'ємним складником культури. Його вважають соціальним феноменом, бо для значної кількості людей у світі він є цілим життям і способом існування. Футбол водночас є й дуже давньою грою, знаною вже в цивілізаціях Давнього Сходу, передовсім у Китаї, в епоху античності; у середньовіччі він поширився цілою Європою, а в другій половині XIX ст. у Великобританії набув організаційних форм. Нащадок давніх ігор із м'ячем багатьох народів, що сформувався на основі їхніх змагових традицій, футбол за менш ніж 200 років своєї новітньої історії став «грою мільйонів» і «спортом номер один». У сучасному світі це не лише захоплива гра, а й видовищне шоу та прибутковий бізнес.

В Україні розвиток футболу започатковано в 80–90-х рр. XIX ст. Українська мова футболу розвивалася стрімко й переважно під впливом чужих мов, насамперед англійської, з якої брали відомості про саму гру. Формування

національної мови футболу під дією мовних й позамовних чинників відбувалося «хвилеподібно», бо вироблено неоднакові підходи до її становлення в окремих частинах України, що входили до складу різних держав, а також відмінними шляхами поширювано відомості про футбол. У підросійській Україні черпано інформацію передовсім емпірично (від працівників-чужоземців – англійців, бельгійців, французів, німців, чехів, які працювали на місцевих підприємствах), тому вже на перший погляд помітно прикметну рису східноукраїнського варіанта футбольної мови – її насиченість чужомовною лексикою. Натомість у Галичині, в Закарпатті й на Буковині, де контакти з європейцями були жвавішими внаслідок специфіки географічного розташування цих земель, інформацію про футбол поширювали насамперед студенти, які навчалися в Австрії, Німеччині, Чехії, а згодом популяризували серед земляків знання про новий вид спорту та намагалися передати основні його поняття рідною мовою. Акцент на творення національної футбольної термінології полягав у пошукові питомих відповідників до англійських спеціальних назв і у творенні неологізмів на позначення футбольних понять. Різні підходи до вироблення футбольної термінології в окремих куточках України, зумовлені відмінним суспільно-політичним підґрунтям, на якому відбувалося формування мови футболу, спричинили розбіжності між двома варіантами української футбольної лексики.

У дослідженні з'ясовано поняття футбольного дискурсу, який потрактовано як сукупність комунікативних практик, здійснених у різних сферах суспільної діяльності, пов'язаної з футболом – спорті, науці, засобах масової комунікації, освіті. Використовуючи терміни дискурсивної соціолінгвістики, обґрунтовано, що футбольний дискурс є складником спортивного, тісно переплетений з дискурсом масмедіа; він є також елементом різних інституційних дискурсів – наукового, педагогічного, офіційно-ділового, юридичного. За формальним і змістовим критерієм у футбольному дискурсі виокремлено формальний (офіційний) і неформальний (неофіційні) його типи. У праці аналізом охоплено лексику футболу, яку використовувано, окрім писемного мовлення, у різних ситуаціях усної комунікації, пов'язаної з футболом: формальних і неформальних,

тобто в офіційному спілкуванні гравців, тренерів, суддів, функціонерів, журналістів, уболівальників, де зазвичай використовують усну форму літературної мови й кодифіковану термінологію, а також у їхній неофіційній комунікації, де вживано соціально обмежену футбольну лексику – жаргонізми та сленг.

У дисертації запропоновано визначення футбольного дискурсу як будь-якого мовленого і написаного тексту, що стосується теми футболу; усна мовленнєва діяльність і письмовий текст, наскрізно об'єднані футбольним змістом і дотичні до футбольної сфери. Футбольний дискурс – це окремий різновид спортивного дискурсу, що має особливу тематичну спрямованість, зорієнтований на певного адресата, використовує специфічний арсенал мовних засобів, охоплює тексти, що є результатом мовленнєвої діяльності у сфері футболу. Футбольний дискурс як багатовимірний феномен складається з мови спортивних правил, регламенту; мови спортивної інформації, публіцистики та коментарів, інтернет-медіа, спортивних теле- і радіопрограм; мови коментаторів матчів і журналістів; наукової мови футболу; мови гравців, тренерів, суддів, уболівальників, соціолекту фанатів.

Упродовж історії розвитку української мови футболу в ній вироблено, окрім футбольної термінології, вживаної у формальному дискурсі, й специфічні футбольні жаргонізми та соціолект фанатів футболу, що репрезентують неформальний дискурс і є віддзеркаленням соціальної стратифікації суспільства.

Основні теоретичні положення першого розділу викладено в низці публікацій авторки дослідження [Процик 2010; Процик 2011; Процик 2012 в; Процик 2013 а; Процик 2017 б; Процик 2017 г; Процик 2018 д; Процик 2018 з; Процик 2019 г; Процик 2020 д].

РОЗДІЛ 2

ФОРМАЛЬНИЙ ФУТБОЛЬНИЙ ДИСКУРС

2.1. Розвиток українського футбольного дискурсу в першій половині ХХ ст. Системні зв'язки в українській футбольній термінології (УФТ) першої половини ХХ ст.

Поява української футбольної лексики, як і самого футбольного дискурсу в Україні, пов'язана з розповсюдженням на українських теренах наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. нової командної гри з Великої Британії – футболу. Дослідження, здійснене в цьому розділі, полягає у комплексному та всебічному аналізі національної футбольної термінології як основного маркера формального дискурсу «гри мільйонів» за понад столітню історію розвитку футболу в Україні. Особливу увагу зосереджено на невивченому періоді формування футбольної термінології в першій половині ХХ ст. [Процик 2016 д; Процик 2016 ї–й; Процик 2017 д–е; Процик 2018 г; Процик 2018 ж].

2.1.1. Тематична класифікація української футбольної термінології першої половини ХХ століття в Галичині. Синонімія питомих назв і чужомовних запозичень на позначення футбольних понять

На початку ХХ ст. провідною тенденцією розвитку футбольної лексики в українській мові був пошук питомих відповідників до чужомовних термінів футболу, які, як і саму гру, запозичено в англійців. У підрозділі виокремлено найважливіші тематичні групи футбольної лексики, яка функціувала в першій половині ХХ ст., проаналізовано лексеми на позначення футбольних понять у межах цих груп, простежено співвідношення національних і чужомовних складників у футбольній терміносистемі початкового періоду її розвитку.

Для називання футбольної гри, поряд із запозиченим з англійської мови терміном *футбол* (від англ. football (foot – ступня і ball – м'яч) – «спортивна командна гра з м'ячем» [СІС(П) 2000, с. 958]), який функціював у кількох графічно-фонетичних варіантах – *фудбаль*, *футбал*, *футбаль*, *футболь* і варваризм *football*, використовувано й українські відповідники – *гра в копаний мяч* (*гра*, від *грати*,

псл. *jьgrati < *ьgrati; іє. *aig- «різко рухатися» [ЕСУМ 1982, с. 586–587], *копаний*, від *копати* – «ударяти, бити, штовхати ногою», псл. *korati* «бити ногою в землю», іє. *korati* «бити» [ЕСУМ 1985, с. 565], *м'яч* «куля з пружного матеріалу», псл. *męć, пов'язане з męć «м'який» («зім'ятий») [ЕСУМ 1989, с. 549]); *гра в мяч, копаний ногами, копана, копаний мяч, копаний, копанка, копанья, мяч, мяч, копаний ногами*. Гра в футбол відбувалася за правилами, які опрацював Англійський союз копаного м'яча 1863 р. В українській футбольній термінології початку ХХ ст. поняття **правил гри** окреслено терміном *приписи* (*припис*, від *писати* – псл. *rysati*, пов'язане з *rystrь* «перистий, строкатий»; відбулося перенесення значення від «малювати, пестрити, фарбувати» до «писати» [ЕСУМ 2004, с. 375–376]). Основною засадою проведення футбольних матчів була вимога чесної гри, на позначення якої вживано чужомовні терміни, серед яких і варваризми: *fair, fair play, фер* і гібридні терміносполуки: *гра фер, гра, ведена фер, фер гра* («від англ. *fair play* (фейр плей) – букв. чесна, правильна гра – справедливі умови в будь-якій справі» [СІС 2000, с. 1002] – ‘коректна гра’) і їхні українські відповідники – *чиста гра* (*чистий* «не забруднений», псл. *čistь* «чистий <проціджений>»; утворене як пас. дієприкметник мин. часу від не збереженого в слов'янських мовах дієслова *čidjō «очищую», *čisti* «очищувати», що пов'язане з *čestiti* «чистити», *čediti* «цідити» [ЕСУМ 2012, с. 327]; *гра* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]) і *чесна гра* (*чесний*, від *честь* «шана, повага, гідність», псл. *čьсть*; пов'язане з псл. *čьsti, čisti* (*čьто*) «читати; лічити, рахувати; шанувати», укр. читати [ЕСУМ 2012, с. 312], *гра* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]). У сучасній футбольній терміносистемі функціують терміни *fair play* і *чесна гра*, у другому з яких ад'єктивний складник назви *чесний* є точнішим перекладом англійського *fair* – ‘справедливий’, аніж лексема *чистий*, вживана в терміносполученні на початку століття.

Окрему групу охоплюють терміни на позначення **футбольного поєдинку, його частин і назви футбольної першості**. Серед назв **футбольного поєдинку** використовувано чужомовний термін *матч* із такими варіантами графічно-фонетичного оформлення: *match, матч, меч* (аналогії української лексеми *меч* із польською номінацією *mecz* зумовлені фонетичним пристосуванням терміна

до української футбольної терміносистеми, з урахуванням звучання цього слова в мові-джерелі), **мечч** («від англ. match – змагання, суперник – спортивне змагання між двома або кількома спортсменами чи спортивними командами» [СІС(П) 2000, с. 624]) та питомі відповідники: **гра** (*гра*, від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), **змагання**, **змагання копаного м'яча** (*змагання*, від *змагати* «брати гору, перемагати» [ЕСУМ 1985, с. 268], що походить від *могти* [ЕСУМ 1989, с. 494], *копаний*, від *копати* «ударяти, бити, штовхати ногою» [ЕСУМ 1985, с. 565], *м'яч* «куля з пружного матеріалу» [ЕСУМ 1989, с. 549]); на позначення **частин футбольного матчу** вживано запозичену з англійської мови назву **хав-тайм** («від англ. half – пів, половина» [СІС(П) 2000, с. 958] – ‘одна з двох половин футбольного матчу, тайм’) й українські аналоги: **нівгра** (*нів* «половина», псл. *роль* (<**rolŭ*); іє. *(s)p(h)el- розколювати (надвоє) [ЕСУМ 2004, с. 383–384], *гра*, від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), **половина** (*половина* [ЕСУМ 2004, с. 497]); **перепочинок між таймами**, який тривав п'ятнадцять хвилин, називали позиченим із латинської мови словом **павза** («від лат. pausa, що походить від грецького pausis – припинення) – перерва, зупинка» [СІС(П) 2000, с. 720]) або питомими назвами **перерва**, **перерив** (від *переривати* [ЕСУМ 2004, с. 345]); на окреслення **футбольного турніру, змагань за першість** уживали питому назву **першенство** (від «*першенствувати* [першувати] – «тримати першість; вести перед» [ЕСУМ 2004, с. 358]) і позичення **мистецтво** (*мистецтво* – мабуть, пов'язане з *мистерний* «майстерний» – запозичення з польської мови [ЕСУМ 1989, с. 466] – ‘чемпіонат, турнір’).

Для **найменування футбольних команд** використано англiзм **клуб** («від англ. club, що походить від давньоангл. clubbe – дрюк, палиця; товариство – громадська організація, яка об'єднує людей із певними інтересами, що впливають із їхніх соціальних, професійних, наукових, політичних та інших зацікавлень» [СІС(П) 2000, с. 530], ‘команда, товариство’) й українські аналоги – **дружина** (*дружина* – «загін, почет», від *друг*, псл. **drugъ* «товариш, приятель», псл. *drugъ* виводиться з іє. *dhreu-/dhru* «міцний, тривкий, надійний, вірний» [ЕСУМ 1985, с. 133–134]), **дружина копаного м'яча; представницьку команду** з гравців різних клубів, які обстоюють честь країни чи міста, йменовано запозиченням з латини –

репрезентація («від лат. *representatio* – наочне зображення – представництво» [СІС(П) 2000, с. 800]) і національними термінами-відповідниками – *збірна, збірна команда* (*збірний*, від *збирати, брати*, псл. *brati, bero*, похідне від іє. *bher- «носити, приносити» [ЕСУМ 1982, с. 247–249], *команда* «спортивний колектив на чолі з капітаном» [ЕСУМ 1985, с. 529–530]), які в сучасній футбольній терміносистемі витіснили чужомовну назву *репрезентація*; *спілка футбольних клубів* мала чужомовну назву *ліга* («від фр. *ligue*, що походить від лат. *ligare* – зв'язувати – спілка, об'єднання окремих осіб, установ або держав» [СІС(П) 2000, с. 591], 'об'єднання команд') і *кляса* («клас – від лат. *classis* – розряд, група – систематична категорія, яка об'єднує споріднені групи» [СІС(П) 2000, с. 526]).

У групі назв гравців за їхніми позиціями на футбольному полі та відповідними функційними обов'язками під час матчу зафіксовано здебільшого питомі номінації: для називання родового поняття – *гравець у футбол, футболіст* – використано кілька українських за походженням номінацій, утворених за типовими українськими словотвірними моделями для називання осіб за родом діяльності та з використанням продуктивних словотворчих суфіксів *-ач, -ун, -ик*: *грач* (*грач* – від *грати*, псл. *jьgrati < *ьgrati; іє. *aig- «різко рухатися» [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), *копун* (від *копати* – «ударяти, бити, штовхати ногою», псл. *korati* «бити ногою в землю», іє. *korati* «бити» [ЕСУМ 1985, с. 565]), *мячевик* (від *м'яч* [ЕСУМ 1989, с. 549]), а також запозичення – *футбаліст*; у сучасній українській мові замість терміна *грач* (який до II світової війни вживано на всій території України) функціонує термін *гравець*, утворений за допомогою словотворчого суфікса *-ець*, що є синонімічним до суфіксального форманта *-ач*, при цьому як твірну базу використано не основу інфінітива (*гра(ти) + -ач*), а твірну основу минулого часу (*грав + -ець*); мабуть, не варто говорити про польські впливи на використання лексеми *грач* в українській термінології початку ХХ ст.; найімовірніше, це – наслідок паралельного розвитку футбольних терміносистем споріднених мов;

видові назви гравців окреслено відповідно до їхнього **розташування на футбольному полі**; поряд із запозиченням *позиція* («від лат. *positio*, що походить від *pono* – розміщую, ставлю – положення, розташування» [СІС 2000,

с. 746] – ‘розташування, місце футболістів на полі’), функціювали власне українські назви: *розставленє / розставлення гравців* (роз+ ставлення, від *ставити* [ЕСУМ 2006, с. 389–390], *грач* – від *гра* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), *уставка, уставка на гризці* (*уставка*, від *ставити* [ЕСУМ 2006, с. 389–390]), *становище* (від *стати, ставати* – псл. *statī* [ЕСУМ 2006, с. 399–400]); назви видових понять – **амплуа футболістів відповідно до їхньої позиції на полі та функційних обов’язків** здебільшого є власне українськими номінаціями, хоч зафіксовано й позичення: **футболіст, який грає у воротах** – питома номінація *воротар* (*воротар* «поріг під воротами», від *ворота*, псл. **vorta*, мн. від **vorto*, пов’язаного з дієсловом **ver-ti* «запирати» і іменником *vorъ* «огорожа» [ЕСУМ 1982, с. 428]), запозичення з польської мови *брамкар* (від давно позиченої назви *брама* – «ворота», пол. *brama* «в’їзд, вхід до будови, великі двері, ворота; передмур’я; ключ; дорога, підхід, приступ, пов’язані з псл. **borniti*, укр. боронити» [ЕСУМ 1982, с. 244] та від *боронити* «захищати, забороняти», псл. **borniti*, похідне від **bornъ* «сварка, битва, боротьба», утвореного, в свою чергу, від **borti* «бороти» [ЕСУМ 1982, с. 244]) і гібрид *сторож брамки* (від *сторож*, псл. **stergti / sterkti* «стерегти» [ЕСУМ 2006, с. 410–411, 428], *брама* – «ворота» [ЕСУМ 1982, с. 244] і *боронити* «захищати, забороняти» [ЕСУМ 1982, с. 233]); англізма *голкіпер* у галицькій футбольній лексиці не вживано;

футболіст, який грає в захисті – власне українські номінації *захисник* («від *захист*, похідне утворення від кореня *хист-* (**хистj-*), що є, можливо, розширеним варіантом давнішнього *хис-*, (<хыз-)» [ЕСУМ 1985, с. 244]), *оборонець* (від *боронити* «захищати, забороняти», псл. **borniti*, похідне від **bornъ* «сварка, битва, боротьба», утвореного, в свою чергу, від **borti* «бороти» [ЕСУМ 1982, с. 233]), *позадній* («задній», від *зад*, псл. *zadъ* [ЕСУМ 1985, с. 222]), *сторож границі* (*сторож*, псл. **stergti / sterkti* «стерегти» [ЕСУМ 2006, с. 410–411, 428], від *границя* – «кордон», псл. *granica*, похідне від *grǎnǎ* «грань, край» [ЕСУМ 1982, с. 584]); у футбольній лексиці початку ХХ ст. назвою *границя* окреслювали ‘елемент розмітки на футбольному полі – лінію воріт’), *заложник* (*заложник* – від *залога* «гарнізон; охорона; засада» [ЕСУМ 1985, с. 229] й *лежати*, псл. *ležati* < **legētei*,

legti, *ložitī <*logītei [ЕСУМ 1989, с. 212–213]); єдиною запозиченою лексемою для називання футболіста, який допомагає воротареві захищати останній рубіж, є англізм *бек* («з англ. back – захисник у спортивних іграх з м'ячем» [СІС(П) 2000, с. 159]), який в мові футболу мав ще одну графічну форму – *бик* (варіант запису з'явився під впливом діалектної вимови в південно-західному наріччі, де зближено звучать звуки *е* й *и*), що спричиняло небажану омонімію зі загальноживаним словом, але дало й позитивні наслідки – питомі лексеми цілком витіснили чужомовне запозичення;

футболіст, який грає в півзахисті – питомі назви *напівзахисник* (*напів-* – складне утворення з прийменника *на* й основи *пів-* «половина» [ЕСУМ 2004, с. 38], *половина* «стара міра в 1/8 літра», псл. *polovina, polovica*, похідні утворення від *роль* «половина» [ЕСУМ 2004, с. 497], *захисник* – від *захист* [ЕСУМ 1985, с. 244]), *помічник* (від *помагати, помогти*, псл. **romogti, romagati* «допомогти», давніше «потягти, підтягти (важкі речі)», похідне від **mogti* в давнішому значенні «тягти»; виведення від **mogti* у значенні «могти» [ЕСУМ 2004, с. 510]); єдиним позиченням у цій групі назв є термін *резервіст* («з фр. *réserved* – який перебуває в резерві» [СІС(П) 2000, с. 791]) – гравець, що водночас є в резерві оборони та нападу;

футболіст, який грає в атаці – власне українські назви *гарцювник* (*гарцівник* «вершник», від *гарцювати* «скакати, бігати», очевидно, позичення з польської і, далі, з чеської мов; пол. *harcować* «гарцювати; (старе) битися одному перед військом», старе *harc* «поєдинок перед боєм», чес. старе *harcovati* «розпочинати стрілянину, напад; скакати», *harc* «поєдинок перед боєм»; інші пов'язання – з угор. *harc* «боротьба, бій», пов'язаного з *harcol* «боротися, воювати, битися» [ЕСУМ 1982, с. 478]), *нападач* (від *напад* [ЕСУМ 2004, с. 37], походить від *насти* [ЕСУМ 2004, с. 309–310]), *напасник* (*напасник* «нападник, причепа» [ЕСУМ 2004, с. 37–38], походить від *насти* [ЕСУМ 2004, с. 309–310]), *передовий* (від *перед* «передня частина» [ЕСУМ 2004, с. 340–341]), *стрілець* (від *стріл* «постріл», *стрілити, стріляти, стрільнути* [ЕСУМ 2004, с. 444–445]), *черговий* (*черговий*, від *черга* «ряд пострілів» [ЕСУМ 2012, с. 299–300]); англізм *форвард* у футбольній лексиці

на початку ХХ ст. у Галичині не функціював; подібно, як і до інших англійських назв – *футболіст, голкіпер, бек*, до нього запропоновано питомі відповідники;

у тактичній схемі розташування гравців, яку використовувано в першій половині ХХ ст., задіяно п'ять нападників, обов'язки яких розподілено так – один – у центрі, два – на флангах і ще два поєднують дії центрального і флангових форвардів; для найменування **центрального нападника** вживано назв *середній передовий* (*середній*, від *середина* [ЕСУМ 2006, с. 218] + *передовий*, від *перед* «передня частина» [ЕСУМ 2004, с. 340–341]) і *чільник* (від *чільний* [ЕСУМ 2012, с. 330], що походить від *чоло* [ЕСУМ 2012, с. 338–339]); для називання **флангових нападників**, які діють на краю поля, вживано питомі лексеми *крайник* (*крайник* «прикордонний мешканець», від *край* «кінець, зріз» [ЕСУМ 1989, с. 73]) і *крилевий, криловий* (*криловий* «крайній облавник», від *крило* «облямівка, край, кут, ріг; кордон, рубіж; псл. *kridlo, *skridlo*, суфіксальне утворення від дієслівної основи псл. **skri-* (< іє. **skrei-*) «літати» [ЕСУМ 1989, с. 92], від термінного значення лексеми *крило* – «фланг»); для номінування **нападників на позиціях між центральним і фланговими форвардами** на кожному з крил відповідно, вживано питомих назв – *злучник, лучник* (від *лучити* – «єднати; з'єднувати; сполучати»; *злучити, получити* – «з'єднати»; псл. *lōčiti*, початково ітератив до **lękti* «гнути, згинати, вигинати», пов'язане також з *lōkь*, укр. *лук* (зброя), *lękь*, укр. *ляк*; висловлювалась думка, що укр. *лучити* – «з'єднувати» є запозиченням з польської мови [ЕСУМ 1989, с. 315–316] і *лучити* – «цілитися; попасти»; псл. *lučiti* – «цілитися; кидати в ціль; потрапити»; іє. **leuk-* «дивитися за чим-небудь, очікувати», звідки розвинулося «цілитися, кидати, попадати, одержувати» [ЕСУМ 1989, с. 316]) і запозичення *інсайд* («від англ. *inside* – усередині – у футболі [...] – гравець, який у лінії нападу займає положення між центральним та крайнім гравцями» [СІС 2000, с. 472]), частотність вживання якої була невисока.

Із перелічених футбольних лексем першої половини ХХ ст., що називають футболістів за їхніми функційними обов'язками під час гри та позицією на полі, у сучасній футбольній терміносистемі залишилися терміни *бек, воротар, захисник, оборонець*, у дещо зміненому граматичному оформленні – лексеми *(на)півзахисник*,

напа(с/д)ник. Лише назву *брамкар* можна вважати польською калькою. Хоча у футбольній термінології початку ХХ ст. використовувано термін *брамка* – найімовірніше, скалькований із польської мови, адже в загальноповживаній лексиці того часу на позначення воріт функціювала давно запозичена з польської лексема *брама*, демінутива *брамка* не зафіксовано.

Найменуванням гравця, не пов'язаним із його ігровою позицією, а лише з функцією **очільника дружини**, є запозичена лексема *капітан* («від лат. *capitaneus*, що походить від *caput* – голова – старший гравець у спортивній команді» [СІС 2000, с. 501], серед питомих аналогів цієї назви – *вожай* (*вожай* «вожак, провідник», від *вести, водити* «здійснюватися, існувати» [ЕСУМ 1982, с. 363–364]), *начальник* (*начальник*, від *начал, начало* «начальство» [ЕСУМ 2004, с. 53] і від *почати* [ЕСУМ, 2004, Т. 4, С. 545–546]), *привідця, провідник* (від *провадити* [ЕСУМ 2004, с. 590] і від *вести, водити* «здійснюватися, існувати» [ЕСУМ 1982, с. 363–364]); для називання гравців однієї команди – одноклубників – функціював термін *співгравч* (від *спів-* «перша частина складних слів»; «має значення «об'єднаний, сполучений, спільний з ким-небудь; однаковий з ким-, чим-небудь; разом, сукупно з ким-небудь», букв. «наполовину з, пополам з»; – результат злиття префікса *с-* (*з-*) на позначення з'єднування, об'єднування та іменникової основи *пів-* «половина»» [ЕСУМ 2006, с. 373] і *гравч* – від *грати*, псл. **ǰьgrati* < **ьgrati*; іє. **aig-* «різко рухатися» [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), а для найменування суперників – *противник* (*противник* – від *проти, против* – «проти, напроти» [ЕСУМ 2004, с. 610]).

Для називання ланок футболістів на футбольному полі, які вони творять за спільністю функційних обов'язків, виконуваних під час гри, використовувано українські номінації: *напад* (*напад* [ЕСУМ 2004, с. 37], походить від *насти* [ЕСУМ 2004, с. 309–310]) і запозичення *офензива* (від франц. *offensive* – «наступальна тактика, напад»), що називають **футболістів, які грають у передній лінії – лінії атаки**; для найменування гравців середньої ланки, завданням яких є допомагати гравцям нападу й захисту, вживано український термін *поміч* (від *помогти, помагати, [помочи], помічний*, псл. **romogti, romagati* «допомогти», давніше

«потягти, підтягти (важкі речі)», похідне від *mogti в давнішому значенні «тягти»; виведення від *mogti у значенні «могти» [ЕСУМ 2004, с. 510]); **гравців позадньої ланки** на футбольному полі, які захищають підступи до своїх воріт, називають питомими номінаціями: **залога** (від *залога* «гарнізон; охорона» [ЕСУМ 1985, с. 229] й *лежати*, псл. *ležati* < *legētei, legti, *ložiti < *logītei [ЕСУМ 1989, с. 212–213]), **оборона** (*оборона*, від *боронити* «захищати, забороняти» [ЕСУМ 1982, с. 233]), **захист** (*захист* [ЕСУМ 1985, с. 244]), запозиченням **дефензива** («від франц. *défensive, défendre* – захищати, обороняти – оборона, оборонна тактика» [СІС(П) 2000, с. 348]) і гібридом **задня формація** (*задній*, від *зад* [ЕСУМ 1985, с. 222], *формація* – «від лат. *formatio* – утворення, формування» [СІС(П) 2000, с. 948]).

Назви суддів й інших осіб, причетних до проведення футбольного матчу, охоплюють власні та чужомовні ресурси. У **найменуваннях представників суддівського корпусу** домінують питомі найменування. Для називання родового поняття використувано власне українські лексеми – **суддя, судия** (*суддя, судия*, від *суд* [ЕСУМ 2006, с. 466–467]); у футболі прийнято розмежовувати суддів за їхніми функціями: **суддя в полі – голова** (*голова*, псл. *golva; іє. *gel- «щось кругле, кулясте» [ЕСУМ 1982, с. 550–551]), **роземник, роземник** (*роздіймати* «рознімати», *роздійняти* «розняти», *роздоймити* [ЕСУМ 2006, с. 108]); **бічний суддя – суддя граничний** (*суддя, судия*, від *суд*, псл. *soḍь*; загальноприйнятої етимології не має; здебільшого виводиться від іє. *somdhos «спільний розгляд, спільне судження, примирення» [ЕСУМ 2006, с. 466–467], *граничний*, від *границя* «кордон», псл. *granica*, похідне від *grǎnǎ* «грань, край» [ЕСУМ 1982, с. 584]), **межовий, суддя межовий** (*суддя, судия*, від *суд* [ЕСУМ 2006, с. 466–467], *межовий*, від *межа*, псл. *medjǎ «середина; границя» [ЕСУМ 1989, с. 430–431]), **суддя автовий** (*суддя, судия*, від *суд* [ЕСУМ 2006, с. 466–467], *автовий*, від *аут* – позичення з англійської, від прийменника «поза, зовні» [ЕСУМ 1982, с. 98]), останній із термінів є гібридом. Іншими особами, дотичними до підготовки та проведення футбольних матчів, є **представники тренерського корпусу та футбольні функціонери**. Для їх називання використано чужомовні номінації **тренер** (від англ. *trainer*, що походить від *train* – навчати – викладач фізичної культури; спеціаліст із певного виду спорту,

що керує тренуванням спортсменів [СІС(П) 2000, с. 905]) і *функціонер* (від фр. *fonction-naire* – працівник апарату будь-якої організації [СІС(П) 2000, с. 957]).

Група назв **уболівальників і вболівальницької підтримки** об'єднує питомі та запозичені слова: на позначення уболівальника використовувано часто вживане запозичення з польської мови – *кібіц* (від пол. *kibic* – уболівальник, що походить від нім. «*Kiebitz* – спостерігач під час гри» [Kluge, Götze 1948, с. 298]), чужомовну назву *фанатик* ((від лат. *fanaticus* – несамовитий – людина, пристрасно захоплена своєю справою, віддана якимось поглядам, заняттям), уболівальник, який віддано підтримує улюблену команду [СІС(П) 2000, с. 924]), а також українські назви: *сторонник* (*сторонник* «прибічник», від *сторона* [ЕСУМ 2006, с. 428]), *прихильник* (*прихильник*, від *хилити* [ЕСУМ 2012, с. 173–174]), *приклонник* (від *при* [ЕСУМ 2004, с. 568] + *клонити, кланятися* [ЕСУМ 1985, с. 465]), *видець* (*видець* «спостерігач, свідок», від *вид* [ЕСУМ 1982, с. 369–370]); для найменування **підтримки вболівальників** ужито запозичень – *дампінг, дупінг* (від англ. *doping* – те, що стимулює фізичну і психічну діяльність [СІС(П) 2000, с. 389] – ‘вболівання’).

У групі назв **футбольного поля, його частин, а також основних ліній розмітки ігрового майданчика** домінували питомі лексеми: для найменування **футбольного поля** вживано номінації: *грище* (*грище* «забава, гра, місце для гри», від *грати*, псл. *jьgrati < *ьgrati; іє. *aig- «різко рухатися» [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), *ігрище* (*ігрище* «гра, дитячий майданчик», від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), утворені від дієслівної твірної основи *грати* за допомогою суфікса *-иц(е)*, *зелена мурава, мурава* (*зелений* [ЕСУМ 1985, с. 257–258], *мурава* «моріг, молода трава», псл. *тигава*, можливо пов'язане з укр. *моріг*, [муріг] «лучна трава» [ЕСУМ 1989, с. 535]); **частини футбольного поля: воротарський майданчик, воротарська площа** – *гряда* (від *гряда* «грядка», псл. *gręda* «підвищення» [ЕСУМ 1982, с. 608]), *воротарське поле* (*ворота* [ЕСУМ 1982, с. 428], *поле*, псл. *polje* «відкрите місце, простір; рівнина, поле; рілля», похідне від *роль* «широкий, плоский, порожній, неродючий»; – очевидно, споріднене з лат. *palam* «відкрито, явно», лат. *plānus* «плоский, рівний, прямий; площина, низина, низьке місце; рівна, горизонтальна поверхня» [ЕСУМ 2004, с. 486–487]); **кути футбольного поля** –

вугли ігрища (від *вугол* «ріг, кут», псл. *ogъlъ*; споріднене з лат. *angulus* «кут» [ЕСУМ 1982, с. 436]), *роги грища* (*riг*, псл. *rogъ*, іє. **rogo-s* «ріг» [ЕСУМ 2006, с. 87–88], *грище*, від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), *роги поля* (*riг*, псл. *rogъ*, іє. **rogo-s* «ріг» [ЕСУМ 2006, с. 87–88], *поле* [ЕСУМ 2004, с. 486–487]); **штрафний майданчик, штрафна площа – карне поле, карний пояс** (*карний*, «кримінальний», від *кара*, псл. *kara* з похідним від нього дієсловом *karati* (або навпаки) пов'язане з *koriti* (укр. *корити*); споріднене з гр. *καρῦν*, що означає «шкода, збиток; грошове стягнення; кара» [ЕСУМ 1985, с. 381], *корити* «картати, дорікати комусь», псл. *koriti* «корити; ганити; сварити; принижувати; карати, мучити» [ЕСУМ 1989, с. 20–21], *поле* [ЕСУМ 2004, с. 486–487]), *пояс* [ЕСУМ 2004, с. 549]), «На *карнім полі*, у віддалі 11 м від середини воріт знаходиться зазначена великою білою точкою, *карна точка*» [СА, с. 45], *приворотє* (від *при* [ЕСУМ 2004, с. 568]) + *ворота, ворітний, воротний* [ЕСУМ 1982, с. 428]); **фланг** – питома назва *крило* (*крило* «облямівка, край, кут, ріг; кордон, рубіж; псл. *kridlo*, **skridlo*, суфіксальне утворення від дієслівної основи псл. **skri* (<іє. **skrei-*) «літати» [ЕСУМ 1989, с. 92]) і запозичення *флянк* (*фланг* – від фр. *flanc* – бік – один із боків поля [СІС(П) 2000, с. 941]); **площі поза полем – «за межі»** (від префікса *за* «по той бік» [ЕСУМ 1985, с. 213]; *межа*, псл. **medjǎ* «середина; границя» [ЕСУМ 1989, с. 430–431]), *запілля* (від *за* «по той бік» [ЕСУМ 1985, с. 213]; *поле* [ЕСУМ 2004, с. 486–487]);

розмітка футбольного поля охоплює лінії та спеціальні позначки, що мали назви: **лінія воріт** – *ворітня, ворітня лінія, воротна, воротна лінія, воротова лінія* (від *ворота*, псл. **vorta*, мн. від **vorto*, пов'язаного з дієсловом **ver-ti* «запирати» і іменником *voгъ* «огорожа», *ворітний, воротний* [ЕСУМ 1982, с. 428], *лінія* «риска, смуга, кордон, безперервний ряд», запозичено з латинської мови, можливо через посередництво польської чи німецької [ЕСУМ 1989, с. 263–264]), **границя** (від *границя* «кордон», псл. *granica*, похідне від *grǎnǎ* «грань, край» [ЕСУМ 1982, с. 584]); **бокова лінія** – *межа* (*межа*, псл. **medjǎ* «середина; границя» [ЕСУМ 1989, с. 430–431]), *межова* (*межовий*, від *межа* [ЕСУМ 1989, с. 430–431]), *побочина* («бокова стіна», від *бік*, псл. *boкъ* [ЕСУМ 1982, с. 194–195]); **центральна лінія**, що розділяє половини поля суперників – *границя неприятелів* (від *границя*

«кордон» [ЕСУМ 1982, с. 584]; *неприятель* «ворог, супротивник» [ЕСУМ 2004, с. 586]), *поперечна лінія* (*поперечний* від *поперек* [ЕСУМ 2004, с. 516]), від *перека* «суперечність, протидія; заперечення», псл. *perкъ «упоперек, поперек», утворене від *per за допомогою елемента -ко [ЕСУМ 2004, с. 341–342], *лінія* «риска, смуга, кордон, безперервний ряд», запозичення з латинської мови, можливо через посередництво польської чи німецької [ЕСУМ 1989, с. 263–264]); **позначка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару – займа** (*займа* [ЕСУМ 1985, с. 225], від *імати* «брати, ловити, хапати», псл. imati «брати» [ЕСУМ 1985, с. 296–297]), *карна точка* (*карний*, від *кара*, псл. кара з похідним від нього дієсловом karati (або навпаки) пов'язане з koriti (укр. *корити*); споріднене з гр. καρῶν «шкода, збиток; грошове стягнення; кара» [ЕСУМ 1985, с. 381], *корити* «картати, дорікати комусь», псл. koriti «корити; ганити; сварити; принижувати; карати, мучити» [ЕСУМ 1989, с. 20–21]), *одинадцятка, одинайцятиметрівка* (*одинайцять*, псл. *edīнь na desęte, *edънь na desęte, що складається з числівника (j)edīнь «один», прийменника на «на» і форми місц. в. від числівника desęть «десять» [ЕСУМ 2004, с. 159–160], *метр* «одиниця довжини метричної системи мір», позика з французької, походить від грецького «міра» [ЕСУМ 1989, с. 452]).

З-поміж назв футбольного спорядження й інвентарю вживано запозичених і питомих номінацій: чужомовними є найменування **футбольного м'яча – бальон** (від фр. ballon, що походить від італ. ballone (pallone), похідне від palla – куля [СІС(П) 2000, с. 148]) і вживане на межі ХІХ–ХХ ст. запозичення з польської мови – **пивка** (([пилка] «м'яч», пол. рі́ка утворено від старого рі́а, що походить від лат. pila «м'яч, куля» [ЕСУМ 2004, с. 369], рі́ка, od pila, ро́зyczka z łac. pila [Brückner 1998, s. 414]), яку можна вважати фонетичним позиченням, оскільки специфічний для польської фонетичної системи огублений звук [ɫ] відтворено за допомогою артикуляційно найближчого українського звука [в]; уживано й українські аналоги – **мяч / м'яч** (*м'яч* «куля з пружного матеріалу» [ЕСУМ 1989, с. 549]), й **опука** (*опука* заст. «м'яч» [ЕСУМ 2004, с. 205]), які вже в 20-ті роки минулого віку витіснили полонізм *пивка*; питомими за походженням є найменування **воріт і окремих їх елементів: ворота** (*ворота*, псл. *vorta, мн.

від *vorto, пов'язаного з дієсловом *ver-ti «запирати» і іменником vorъ «огорожа» [ЕСУМ 1982, с. 428]), **брама** (*брама* «ворота», давнє запозичення з польської мови пол. brama «в'їзд, вхід до будови, великі двері, ворота; передмур'я; ключ; дорога, підхід, приступ, пов'язані з псл. *borniti, укр. боронити» [ЕСУМ 1982, с. 244], від *боронити* «захищати, забороняти», псл. *borniti, похідне від *bornъ «сварка, битва, боротьба», утвореного, в свою чергу, від *borti «бороти» [ЕСУМ 1982, с. 233]), а позиченням з польської – лексема **брамка** (пол. bramka – від *брама* «ворота» [ЕСУМ 1982, с. 244], від *боронити* [ЕСУМ 1982, с. 233]); **назви елементів воріт** у більшості є питомими номінаціями: **стояк воріт – жердка** (*жердка* «деталь воза», від *жердь* «дишло для повертання вітряка», псл. žęď (<*gęď-), пов'язане чергуванням голосних з *gord- «город»; – зіставлення з двн. gerta «пруг», gart «колючка; важіль» [ЕСУМ 1985, с. 193]), **стовп, стовпець, стовпок** (*стовп, стовпець, стовпок* «колода або товстий брус, установлені вертикально; колона; підпора», псл. *stǫpъ «стовп; колода; опора», пов'язане з *stǫbъ [ЕСУМ 2006, с. 422–423]; *стовб* (стовп), *стовбець*, споріднене з лит. stūbas «стовп, одвірок» [ЕСУМ 2006, с. 421]), **одвірок** (*одвірок* – «рама дверей» від *двері*, псл. dvъrъ, пов'язане з псл. dvoгъ, укр. двір [ЕСУМ 1985, с. 17]); **перекладина – поперечина, поперечка** (від *поперек* [ЕСУМ 2004, с. 516]), *поперечка*, від *перека* «суперечність, протидія; заперечення», псл. *perкъ «упоперек, поперек», утворене від *per за допомогою елемента -ко [ЕСУМ 2004, с. 342] і запозиченням з німецької *балька, бальок* (нім. Balken – конструктивний несучий прямолінійний елемент у вигляді бруса [СІС(П) 2000, с. 147], 'поперечка воріт'); **сітка воріт – воротна сіта** (*ворота, ворітний, воротний* [ЕСУМ 1982, с. 428]); *сіть, сітка*, псл. sěť <*soi-ti, споріднене з лат. saeta «товстий волос, щетина» [ЕСУМ 2006, с. 258]); **спортивний інвентар: кутовий прапорець – хоруговка** (від *хоругва, хоругов* «прапор, прикріплене до довгого держака полотнище», псл. *xorogъ, род. в. *xorogъve – не зовсім ясне; розглядалося як давнє запозичення з монгольських мов через тюркське посередництво (на що вказує початкове х) [ЕСУМ 2012, с. 204]), **прапорець на тичці** («малий прапор», псл. *porrogъ, редульованого утворення, пов'язаного чергуванням голосних з *pertі «літати, рухатися», pero «перо», *por-ть «паром» [ЕСУМ 2004, с. 555];

тичка, від *тичяти* «стирчати» [ЕСУМ 2006, с. 577], *тикати*, *тичити* «утикати тичи, ставити віхи», псл. *tykati*, **тъкнѣти*, пов'язане з *тъкати* «ткати», споріднене з гр. *τύχος* «молот, долото», *τυμήξω* «обтісую, тешу» [ЕСУМ 2006, с. 565–566]).

Переважно питомі лексеми використано для називання **спортивної форми**, у якій грали футболісти – **виряд** (*виряд* «вирядження», *виряджати*, від *ряд* [ЕСУМ 2006, с. 153]), **однострій** (*один* [ЕСУМ 2004, с. 159] + *стрій* «одяг, наряд» [ЕСУМ 2006, с. 444]) і французьке запозичення **мундур** (фр. *monture* – збирання, оправа, спорядження – формений одяг [СІС(П) 2000, с. 659]); складниками футбольної форми були такі **елементи спортивного одягу**: **футболка** – **сорочка**, **сорочинка**, **спортова сорочина** (*сорочка*, *сорочина* – псл. **sorky* **sorčica*, **sorčьka* – загальноприйнятої етимології не має; найімовірнішим є зв'язок з лит. *šaiškas* «верхній одяг, одяг; сукняний каптан рибалок» [ЕСУМ 2006, с. 358]), **светер** (*светр* – через західнослов'янські мови запозичено з англійської; англ. *sweater* «светр» утворено від *sweat* «піт, потіти» [ЕСУМ 2006, с. 189]); **труси** – **штанці**, **штанцята**, **штанята** (від *штани* «одяг, що закриває нижню частину тулуба та ноги» – псл. *šytany* (мн.) <**šyt-ana* (<**šit-ana*) – «тканина, що зшивається або пришивається до другої»; утворене від *шити* (псл. *šiti*) і означало первісно «одяг, зшитий з двох шматків тканини» [ЕСУМ 2012, с. 472]); **плавки** – **купелеві штанята** (від *купати*, *купатися*; псл. *korati* «занурювати в воду, освіжати, обмивати» [ЕСУМ 1989, с. 145] та *штани* [ЕСУМ 2012, с. 472]); **гетри** – **камаші** (*камаша* – від *гамаша* – «верхня тепла панчоха»; запозичене з нім. або фр. мови; нім. *Gamasche* (*Kamasche*), фр. *gamache* [ЕСУМ 1982, с. 464]); **футбольне взуття**: **бутси** – **футболівки** (від *футбол* «спортивна гра» [ЕСУМ 2012, с. 142]) – ‘взуття для футболу’, **черевики**, **черевики**, **підбиті кілками** (*черевик* «невисоке взуття (без халяв); псл. **červikъ*, похідне від **čerвъ*(jъ) «черевний», утвореного від псл. **červo*, укр. *черев* (спочатку *черевики* робили з тонкої шкіри, знятої з черева тварини)» [ЕСУМ 2012, с. 300], *під-* – префікс [ЕСУМ 2004, с. 388] + *бити* [ЕСУМ 1982, с. 186–187], *кілок* – від *кіл* «загострена товста палиця»; псл. *koľъ*, пов'язане з **kolti* «колоти» [ЕСУМ 1985, с. 444]), **футболеві черевики** (*футболевий* від *футбол* «спортивна гра» [ЕСУМ 2012, с. 142], *черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300])

і засоби захисту: **щитки** – **голіники**, **голінники** (від *голінка* «гомілка»; псл. *golěpъ*, очевидно, похідне від *golъ* «голий» з первісним значенням «кістка, не покрита м'язами» [ЕСУМ 1982, с. 549]), **наголінники** (*на* [ЕСУМ 2004, с. 9] + *голінка* [ЕСУМ 1982, с. 549]); **захисні пов'язки на лікті, коліна** тощо – **спеціальні охорони на коліна, клуби** (*спеціальний* – очевидно за посередництвом пол. і, далі, можливо, фр. мов запозичено з латинської; лат. *speciālis* «особливий, своєрідний, окремий», є похідним від іменника *speciēs* «вид, різновид, уявлення, поняття, вигляд», пов'язаного з дієсловом *specio*, *specere* «дивитися» [ЕСУМ 2006, с. 370], **охорона** від **хоронити** «зберігати, охороняти» – псл. **horniti*, похідне від **horn-a* з первісним значенням «їжа, харчі»; достовірної етимології не має [ЕСУМ 2012, с. 202], *на* [ЕСУМ 2004, с. 9], **коліно** «суглоб, що з'єднує стегнову і гомілкові кістки; місце згину ноги»; псл. *kolěno* «коліно, кривина, згин» [ЕСУМ 1985, с. 512–513], **клуб** «анат. стегно»; псл. *klōbъ* «частина тіла кулястої форми» – зіставляється з лат. *glomus* «клубок», *globus* «куля» [ЕСУМ 1985, с. 466]); **накістники**, **наколінники** (*накістник* – від *на* [ЕСУМ 2004, с. 9] + *кість*, *кістка*; псл. *košť* «кість» [ЕСУМ 1985, с. 450], *наколінки* «на коліна; на колінах», *наколінник* «пов'язка, накладка, що носить на коліні», від *коліно* [ЕСУМ 1985, с. 512–513]).

У тематичній групі **назв ігрових моментів і порушень правил** функціювали такі номінації: для називання моменту **вкидання м'яча з-за меж поля** вживано чужомовного терміна **авт, аут** («*аут* – з англ. *out* – поза, зовні – положення в спортивних іграх, коли м'яч ... потрапляє за межі бокових ліній ігрового поля, майданчика» [СІС(П) 2000, с. 135] – 'укидання м'яча з-за меж поля') і національних відповідників до цього запозичення: **викидання м'яча з побочин** (*викидання*, від *кидати* [ЕСУМ 1985, с. 429–430], *м'яч* «куля з пружного матеріалу» [ЕСУМ 1989, с. 549], *побочина* «бокова стіна», від *бік*, псл. *boкъ* [ЕСУМ 1982, с. 194–195]), **вмет м'яча руками з побочин** (*в* + *мет* «кидок, змах, постріл», від *метати* «кидати, викидати» [ЕСУМ 1989, с. 448–449], *м'яч* [ЕСУМ 1989, с. 549], *рука* (псл. *roka* «рука» [ЕСУМ 2006, с. 136–137]), *побочина* [ЕСУМ 1982, с. 194–195]), **бічняк** (від *бік*, псл. *boкъ* [ЕСУМ 1982, с. 194–195]) і гібрида **вмет з авта** (*в* + *мет* «кидок, змах, постріл», від *метати* [ЕСУМ 1989, с. 448–449], *авт* [СІС(П) 2000, с. 135]);

момент взяття воріт окреслено позиченою номінацією *гол, голь, голь* (мн. *голі, голі*) (від англ. goal – букв. мета, гол, фініш, старт, ворота, походить від давньоангл. gāl – перешкода [СІС(П) 2000, с. 297], ‘забитий у ворота суперника м’яч’) і питомими назвами – *ворота, добути ворота, добуття воріт* (*добутий, добуття*, від *добути* [ЕСУМ 1985, с. 98–99], *ворота* [ЕСУМ 1982, с. 428]), *здобута, здобута брамка* (*здобути*, від *добути* [ЕСУМ 1985, с. 98–99], *брама* «ворота» [ЕСУМ 1982, с. 244]), *здобуттє воріт, здобуті ворота* (*здобутий, здобуття*, від *здобути*, що походить від *добути* [ЕСУМ 1985, с. 98–99], *ворота* [ЕСУМ 1982, с. 428]), *стрілені ворота* (від *стрілити, стріляти* [ЕСУМ 2006, с. 444–445], *ворота* [ЕСУМ 1982, с. 428]); **положення поза грою** мало запозичені назви: *офзайд, офсайд, офсід, off side* («офсайд – від англ off side, що походить від off – поза і side – край, сторона) – у деяких командних спортивних іграх (футболі [...]) – положення «поза грою», при якому гравець опиняється у вигідній позиції щодо суперника, але здобуває її з порушенням правил гри» [СІС(П) 2000, с. 702]), на позначення цього поняття функціювало й питомі номінації – *відсторона, відсторонь* (префікс *від*, що означає рух від чого і до чого [ЕСУМ 1982, с. 390], *відсторонь* «осторонь», від *сторона* [ЕСУМ 2006, с. 428]), *поза-грою* (*поза* [ЕСУМ 2004, с. 479], *гра*, від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), *спалений* (від *палити* [ЕСУМ 2004, с. 264–266], найвірогідніше, від *спалений момент* – ‘змарнована ситуація, коли гравець є ближче до чужих воріт, аніж захисники суперника’).

Назви ударів у м’яч охоплюють номінації родового поняття: **удар у м’яч** – *вдар* (*вдар, удар*, від *ударити* «вчинити удар, покарати» [ЕСУМ 2012, с. 18–19]), *коп* (від *копати* «ударяти, бити, штовхати ногою» [ЕСУМ 1985, с. 565]), *стріл* (*стріл* «постріл», *стрілити, стріляти, стрільнути* [ЕСУМ 2004, с. 444–445]), усі назви цього поняття є власне українськими лексемами, а також видові поняття – **різновиди ударів**, серед яких домінують українські назви, проте зафіксовано й кілька позичень: **удар головою** – *головка* (*головка*, від *голова*, псл. *golva; іє. *gel- «щось кругле, кулясте» [ЕСУМ 1982, с. 550]); **удар із лету** – *волей* (від англ. volley – політ [СІС(П) 2000, с. 224] – ‘удар у м’яч, коли він летить у повітрі’), український аналог **удар з лету** (*удар*, від *ударити*, псл. *derti, іє. dër-/dör- «колоти,

здирати» [ЕСУМ 2012, с. 18–19], *лет*, від *летіти*, *літати*, псл. *letěti*, *lětati* (<*lekt), іє. *lek-/lěk «скакати» [ЕСУМ 1989, с. 226–227]); **удар від воріт** – *відкоп від воріт* (*від* (прийменник), псл. *отъ* < *ot зводиться до прислівника іє. *ati, *eti «через що, назовні, звідки» [ЕСУМ 1982, с. 390] + *коп*, від *копати* «ударяти, бити, штовхати ногою» [ЕСУМ 1985, с. 565], *ворота*, псл. *vorta, мн. від *vorto, пов’язаного з дієсловом *ver-ti «запирати» і іменником *воръ* «огорожа» [ЕСУМ 1982, с. 428]), **грядяк** (від *гряда* «грядка», псл. *gręda* «підвищення» [ЕСУМ 1982, с. 608], у термінології футболу – ‘воротарська площа’); **перший удар у м’яч на початку тайму** – *викоп* – ‘початковий удар з центра поля’ (від *ви*, псл. *vu-* (префікс переважно на означення руху з середини) [ЕСУМ 1982, с. 368] + *коп*, від *копати* «ударяти, бити, штовхати ногою» [ЕСУМ 1985, с. 565]), **закон** (*за-* (префікс), псл. *za-* + *копати* [ЕСУМ 1985, с. 565]), **перше копнення** (*перший* «головний, перший», пол. [pierszy], pierwszy – очевидно, давніше *первший, що виникло як форма вищого ступеня від [первий] [ЕСУМ 2004, с. 358], від *копати* [ЕСУМ 1985, с. 565]); **вільний удар** – *вільний, вільний коп, вільне копнене з місця* (*вільний*, від *воля*, псл. *volja*, пов’язане чергуванням голосних з *velěti* «веліти» [ЕСУМ 1982, с. 423], *коп*, від *копати* [ЕСУМ 1985, с. 565], *місце* «простір, місцевість» [ЕСУМ 1989, с. 484]);

з-поміж назв різновидів штрафних ударів функціювали найменування: **штрафний удар** – *карний, карний коп, карний стріл* (*карний*, «кримінальний», від *кара*, псл. *kara* з похідним від нього дієсловом *karati* (або навпаки) пов’язане з *koriti* (укр. корити); споріднене з гр. *καρῆ* «шкода, збиток; грошове стягнення; кара» [ЕСУМ 1985, с. 381], *корити* «картати, дорікати комусь», псл. *koriti* «корити; ганити; сварити; принижувати; карати, мучити» [ЕСУМ 1989, с. 20–21], *коп* – від *копати* «ударяти, бити, штовхати ногою», псл. *korati* «бити ногою в землю», іє. *korati* «бити» [ЕСУМ 1985, с. 565]), *стріл* «постріл», *стрілити, стріляти, стрільнути*, псл. *strěla* [ЕСУМ 2004, с. 444–445]), **копняк** (від *копати* [ЕСУМ 1985, с. 565]), **провинний коп** (*провинний*, від *вина*, псл. *vina*, іє. *цеі* «переслідувати, наступати»); далі пов’язується з *воювати*, *війна* [ЕСУМ 1982, с. 376–377], від *копати* [ЕСУМ 1985, с. 565]); **штрафний удар з одинадцятиметрової позначки** – питомі назви *займак* (*займа* [ЕСУМ 1985, с. 225], від *імати* «брати,

ловити, хапати», псл. *imati* «брати» [ЕСУМ 1985, с. 296–297], у футболі – ‘позначка, з якої виконують штрафний удар з одинадцяти метрів’), **одинадцятиметровий** (*одинадцять*, *одинайцять*, псл. **edīnъ na desęte*, **edъnъ na desęte*, що складається з числівника (j)*edīnъ* «один», прийменника на «на» і форми місц. в. від числівника *desęть* «десять» [ЕСУМ 2004, с. 159–160], *метр* «одиниця довжини метричної системи мір», запозичення з французької мови, походить від грецького «міра» [ЕСУМ 1989, с. 452]), **одинадцятка** (*одинадцятка* від *одинадцять* [ЕСУМ 2004, с. 159–160] та чужомовна лексема **пенальді**, **пенальті** (від англ. *penalty*, букв. – покарання – у футболі – одинадцятиметровий штрафний удар по воротах суперника [СІС(П) 2000, с. 723]); **кутовий штрафний удар** – власне українські номінації – **коп з рога** (від *копати* «ударяти, бити, штовхати ногою» [ЕСУМ 1985, с. 565], *ріг*, псл. *rogъ*, іє. **rogo-s* «ріг» [ЕСУМ 2006, с. 87–88]), **копнення з кута** (від *копати* [ЕСУМ 1985, с. 565], *кут*, псл. **koťъ*; споріднене з лат. *campus* «поле», іє. **kam-* (**kam-tho-*), **kam-p* «згинати» [ЕСУМ 1989, с. 161]), **наріжник** (*наріжник* «один із снопів, які вкладають на розі солом’яного даху; кроква фронтону», від *наріжний* «кутовий, розташований на розі» [ЕСУМ 2006, с. 87–88]), **наріжняк** (від *наріжний* [ЕСУМ 2006, с. 87–88]), **ріг**, **роги** (*ріг*, псл. *rogъ*, іє. **rogo-s* «ріг» [ЕСУМ 2006, с. 87–88] [ЕСУМ 2006, с. 87–88]) і чужомовний термін **корнер** (від англ. *corner* – ріг – у футболі – штрафний кутовий удар, який здійснює з кутового сектора футбольного поля один із гравців атакуючої команди [СІС(П) 2000, с. 560]).

Для називання **способів завдання удару в м’яч** вживано номінацію родового поняття – **вдар / удар мяча** (*вдар*, *удар*, від *ударити* «вчинити удар, покарати» [ЕСУМ 2012, с. 18–19]), *м’яч* «куля з пружного матеріалу» [ЕСУМ 1989, с. 549]) і найменування видових понять: **удар передньою частиною стопи** – **вдар / удар передом черевика** (*удар*, *вдар* [ЕСУМ 2012, с. 18–19], *перед* «передня частина» [ЕСУМ 2004, с. 340–341], *черевик* «невисоке взуття (без халяв)» [ЕСУМ 2012, с. 300]), **вдар / удар кінцем черевика** (*удар*, *вдар* [ЕСУМ 2012, с. 18–19], *кінець*, псл. *копьсь* «кінець, початок», похідне від *копь* [ЕСУМ 1985, с. 447], *черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300]), **вдар / удар шпінцом** (*удар*, *вдар* [ЕСУМ 2012, с. 18–

19], *шпiц* «шпиль, гострий кiнець» – запозичення з нiмецької мови; н. Spitze [Spitz] «шпиль, гострий кiнець, вiстря» пов'язане зi spitz «гострий, шпичастий» [ЕСУМ 2012, с. 464] – ‘удар носакoм черевика’), **удар задньою частиною ступні** – *вдар / удар задом черевика* (*удар, вдар* [ЕСУМ 2012, с. 18–19], *зад* [ЕСУМ 1985, с. 222], *черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300] – ‘удар зап'ятком черевика’), **удар внутрішньою частиною ступні** – *вдар / удар внутрішнім боком черевика* (*удар, вдар* [ЕСУМ 2012, с. 18–19], *внутрішній* від *нутро*, псл. *вън-отръ «усередину» [ЕСУМ 2004, с. 129], *бік*, псл. *бокъ* [ЕСУМ 1982, с. 194–195], *черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300]), **удар зовнішньою частиною ступні** – *вдар / удар зовнішнім боком черевика* (*удар, вдар* [ЕСУМ 2012, с. 18–19], *зовнішній* – від прийменника *з(о)* (<изъ) та прислівника *вънъ* «зовні», що являє собою форму місц. в. від *вънъ* «назовні» [ЕСУМ 1985, с. 273], *бік*, псл. *бокъ* [ЕСУМ 1982, с. 194–195], *черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300]), **удар підйомом ноги** – *вдар / удар підбиттям / підбиттям* (*удар, вдар* [ЕСУМ 2012, с. 18–19], *підбиття* – ‘підйом ступні’, від *бити* [ЕСУМ 1982, с. 186–187]).

Найбільшу групу футбольної лексики складають **назви дій футболістів на полі**; серед найменувань **атакувальних дій** гравців – український термін **наступ** (*наступ*, від *ступати* [ЕСУМ 2006, с. 459]) і чужомовні лексеми: **акція** (з лат. *actio* – дія) – дія, спрямована на досягнення якоїсь мети [СІС(П) 2000, с. 50], у футболі – ‘дія, спрямована на здобуття воріт суперника’), **атак** (*атака* – з фр. *attaque* – напад – швидкий і рішучий наступ (у спорті, грі тощо) [СІС(П) 2000, с. 128]), **інтервенція** (від лат. *interventio* – утручання, що походить від *intervenio* – приходжу, втручаюся [СІС(П) 2000, с. 476] – ‘атака на чужі ворота’), **офензива** (від фр. *offensive* – наступальна тактика); для називання **захисних дій** гравців поряд із запозиченою лексемою **дефензива** (від франц. *défensive, défendre* – захищати, обороняти – оборона, оборонна тактика [СІС(П) 2000, с. 348]) використовувано й питомі відповідники: **захист** (*захист* [ЕСУМ 1985, с. 244]), **оборона** (*оборона*, від *боронити* «захищати, забороняти» [ЕСУМ, 1982, с. 233]);

номінації **інших футбольних дій**: для називання процесу **ведення м'яча, пересування футболіста з м'ячем** вживано запозичення **дріблінг** (*дриблінг* – від англ. *dribbling* – у деяких спортивних іграх – ведення гравцем м'яча [СІС(П) 2000,

с. 393]) й українських відповідників цього чужого терміна – *перепроваджування м'яча, провадження м'яча* (*провадити*, від *вести* [ЕСУМ 1982, с. 363–364]; *м'яч* «куля з пружного матеріалу» [ЕСУМ 1989, с. 549]), *перепроваджування м'яча вужем* (*провадити*, від *вести* [ЕСУМ 1982, с. 363–364], *м'яч* [ЕСУМ 1989, с. 549], *вуж* [ЕСУМ 1982, с. 437]), *дроблення м'яча* (*дробити*, від *дріб* [ЕСУМ 1982, с. 128–129], *м'яч* [ЕСУМ 1989, с. 549]); **комбінаційні дії** – *комбінація* ((від лат. *combinatio* – поєднання) – поєднання чого-небудь, що зумовлене певним задумом [СІС(П) 2000, с. 538], ‘сукупність дій футболістів на полі, зумовлена певним задумом’), питомі відповідники *заграння* (*заграти* від *грати*, псл. *jьgrati < ьgrati; іє. *aig- «різко рухатися» [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), *зіграння* (*зіграти* від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]); з-поміж **видів комбінаційної гри** виокремлювали: *гру середньою трійкою нападу* (*гра* – від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587], *середній* від *середина*, від псл. *serda «середина» [ЕСУМ 2006, с. 218], *трійка* від *три*, псл. trъje (чол. р.), tri (жін., с. р.), trojъ; *trej- (кількісний числівник) [ЕСУМ 2006, с. 633–634], *напад* [ЕСУМ 2004, с. 37], від *пасти*, псл. pasti (< *padti), padati [ЕСУМ 2004, с. 309–311]), *гру крилами* (*гра* – від *грати* [ЕСУМ, 1982, с. 586–587], *крило* «облямівка, край, кут, ріг; кордон, рубіж; псл. kridlo, *skridlo, суфіксальне утворення від дієслівної основи псл. *skri- (< іє. *skrei-) «літати» [ЕСУМ 1989, с. 92]), *отверту гру* (від *отвирати* «відчиняти», *повтверяти*, псл. ot-voriti, *otverti «відчинити» [ЕСУМ 2004, с. 232], *гра* – від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), коли в атаці задіяні всі п'ять гравців нападу; **відпасовування м'яча**: для називання процесу передавання м'яча між футболістами використовувалося однокореневі чужомовні найменування, в яких розмежовано однократну та багатократну повторювану дію – *пас* (від англ. pass, букв. – передавати – у спортивних іграх – передача м'яча [...] партнерові по команді [СІС(П) 2000, с. 716] і *пассинг* («перепасовування м'яча між партнерами») та питомі відповідники – назви цих дій: *копненє* (від *копати* «ударяти, бити, штовхати ногою» [ЕСУМ 1985, с. 565]), *подаванє, подавання, подання* (*подавати*, від *дати* [ЕСУМ 1985, с. 13–15]), серед яких виокремлювали *довгі* й *короткі подання*; назва дій, пов'язаних із **зупинкою м'яча**, це чужомовний термін *стоппінг* (від англ. stop – зупиняти [СІС(П) 2000,

с. 863] – ‘зупинка м’яча’) й українські відповідники – *задержуванє, задержання* (від *держати* «тримати» [ЕСУМ 1985, с. 38–39]), *зупин* (від *зупинити, зупиняти* та *п’ясти* «випинати, витріщати» [ЕСУМ 2004, с. 650–651]), *гашення м’яча* (від *гасити, гаснути*, псл. *gasiti* «гаснути» [ЕСУМ 1982, с. 479]), *м’яч* «куля з пружного матеріалу» [ЕСУМ 1989, с. 549]), а також гібридний термін *стоповання м’яча* (від *стоп* (вигук) – запозичення з англійської мови; англ. *stop* «зупинити, затримати, припинити», зводиться до сангл. *stuppen*, спорідненого з снн. *stoppen* [ЕСУМ 2006, с. 426], *м’яч* [ЕСУМ 1989, с. 549]);

швидкісні ривки футболістів мали власне українські назви – *випад* (*випад*, від *випасти* і від *пасти* «упасти, звалитися» [ЕСУМ 2004, с. 309–311]), *зрив* (*зрив*, від *зірватися, зриватися* та від *рвати* [ЕСУМ 2006, с. 35–36]); **штовхання суперника руками** – *друленє / друляння* (від *друляти, друлити* «штовхати, кидати» [ЕСУМ 1985, с. 135]); **надійну оборону воріт** окреслено питомими назвами: *криття* (*криття*, від *крити* [ЕСУМ 1989, с. 95]), *муровання, мурованє воріт* (від *мурувати, мур* «кам’яна або цегляна стіна; огорожа» [ЕСУМ 1989, с. 535], *ворота* [ЕСУМ 1982, с. 428]); для називання **вдалих дій воротаря** вживано чужомовного терміна *робінзонада* (від прізвища англійського воротаря Джека Робінсона) – ‘добра, надійна гра воротаря, який зберігає свої ворота не здобутими, відбиваючи удари в площину воріт або ловлячи м’яча руками після ударів по воротах’, (сучасн. термін *сейв* – від англ. *save* – зберігати, рятувати); **невдалі дії гравців: кікса** (*кікс* – від англ. *kicks*, що походить від *kick* – удар, поштовх – невдалий удар у грі [в більярд, коли кий лише ковзнув по кулі] [СІС(П) 2000, с. 522] – ‘помилка, невдала гра футболіста під час перехоплення м’яча, якого він лише торкається, але не опановує його, а також невдалий удар в м’яч’, сучасн. «обрізка»); для називання процесу **подавання м’яча до центру футбольного поля, навісний удар у центр** вживано лексем-гібридів *центра* (мн. *центри*) та *центрування* («*центр* – від лат. *centrum*, що походить від грец. *kentron* – стрекало, осереддя» [СІС 2000, с. 970]); для найменування **прострільних передач** використовувано питомі назви *перестрільювання* (від *стрілити, стріляти* [ЕСУМ 2006, с. 444–445]) і *перебій* (*перебій*, від *бити* [ЕСУМ 1982, с. 186–187]);

обігравання, обведення гравців протилежної команди із використанням обманних рухів мало питому назву *киванє, кивання* (від *кивати* «похитувати» [ЕСУМ 1985, с. 428]); для називання **прориву** футболіста до воріт суперника використовувано українську назву *пробій* (від *пробити* [ЕСУМ 1982, с. 186–187]); **опіку гравців суперника** йменовано *обставлювання противників* (від *об* (прийм.) [ЕСУМ 2004, с. 124] + *ставити*, псл. *staviti* (*stavěti*), каузатив до *stati* «стати» [ЕСУМ 2006, с. 389–390], *противник* від *проти, навпроти*; псл. *protivъ*, прикметникове утворення від *proti* [ЕСУМ 2004, с. 610]); з-поміж різних **стилів гри в футбол** виокремлювали: *гру головою* (*гра* – від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587], *голова*, псл. **golva* [ЕСУМ 1982, с. 550–551]), *гру довгими поданнями* (*гра* [ЕСУМ 1982, с. 586–587], *довгий*, псл. **dъlgъ* «довгий» [ЕСУМ 1985, с. 100], *подання* від *подавати, дати*, псл. *dati, davati* [ЕСУМ 1985, с. 13–14]) – ‘гру довгими пасами’, *гру короткими поданнями* (*короткий*, псл. **kortъkъ(jъ)* [ЕСУМ 1989, с. 42], *подання* від *подавати, дати* [ЕСУМ 1985, с. 13–14]) – ‘гру короткими пасами’.

У групі номінацій підсумкових результатів матчів і здобутих очок поряд із родовим поняттям, названим чужомовним словом *результат* (від лат. *resultatus* – відображений – підсумок, показник майстерності (як правило, спортивної) [СІС(П) 2000, с. 792]), що окреслює ‘рахунок поєдинку’, вживано питомих назв: *вислід* (*вислід* «дослідження, результат дослідження, наслідок», від *вислідити, слід* [ЕСУМ 2006, с. 302]), *відношення* (*відношення*, від *нести, носити* [ЕСУМ 2004, с. 77]); найменування **різновидів результатів футбольних матчів** – переважно питомі лексеми; на позначення **виграшного підсумку матчу** вживано українських назв – *виграна* (від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]) та *побіда* (*побіда* «перемога» [ЕСУМ 2004, с. 466], від *біда* [ЕСУМ 1982, с. 192]); для називання **нічийного результату** – власне українські слова *вирівнання* (від *рівнати* «рівняти» та *рівний* [ЕСУМ 2006, с. 87]), *нерішена* (від *рішити* «прийти до висновку, розв’язати» [ЕСУМ 2006, с. 97–98]), *нерозіграна* (*не* + *розіграш*, від *грати* [ЕСУМ 1982, с. 586–587]), *так-на-так* (*так* [ЕСУМ 2006, с. 504]) і запозичені терміни *реміс / ремі* – ‘ситуація у спортивній грі, якщо жодна зі сторін не перемогла’; для називання **поразки** використовувано питому номінацію *програна* (*про* + від *грати* [ЕСУМ

1982, с. 586–587]), яка, поряд з іншими субстантивованими дієприкметниками, вжитими в ролі термінів, утворена морфолого-синтаксичним способом від власне української лексеми; результати матчів оцінювано відповідною кількістю **здобутих очок**, для називання яких використовувано питому номінацію *точка* («графічний знак, цятка» [ЕСУМ 2006, с. 611]) і позичення *пункт* (запозич. через польське чи німецьке посередництво з лат. мови [ЕСУМ 2004, с. 633]), *нота* (від лат. nota – знак, зауваження [СІС(П) 2000, с. 679]) – ‘очко, нараховане за результат у матчі’).

Паритет питомих і позичених номінацій збережено й у **групі назв різновидів тренувального процесу**: родовим найменуванням є запозичення *тренінг* (*тренування* – від англ. training, що походить від train – виховувати, навчати) – спеціальний тренувальний режим [СІС(П) 2000, с. 905], український аналог – *заправа* (*заправа* «підготування», від *правий* [ЕСУМ 2004, с. 550–551]); серед видових назв тренувань функціювали чужомовні лексеми *шпринт*, *шпрінт* (*спринт* – від англ. sprint – у бігових видах легкої атлетики, ковзанярському, лижному спорті, плаванні тощо – змагання на короткі дистанції [СІС(П) 2000, с. 855] – ‘один із обов’язкових видів тренувань у футболі – біг на коротку дистанцію’), питомий відповідник – *біги короткі* (*біг*, від *бігти* [ЕСУМ 1982, с. 191–192], *короткий* [ЕСУМ 1989, с. 42]).

У результаті проведеного аналізу фактичного матеріалу виокремлено п’ятнадцять тематичних груп української футбольної лексики, що функціювала в першій половині ХХ ст. Найбільшою наповнюваністю та різноманітністю номінацій вирізняються групи назв футбольних дій, ударів, амплуа гравців, найменувань футбольного поля, його частин і розмітки, назв ігрових моментів, назв футбольного інвентарю та спорядження. В українській термінології футболу, яка в першій половині ХХ ст. лише формувалася, зафіксовано домінування питомих лексем (75%) над чужомовними (23%) та гібридними (2%) назвами. Побіжний погляд на українську футбольну лексику початку ХХ ст. може створити хибне уявлення, начебто вона зазнала надмірного впливу польської мови, проте ґрунтовний аналіз лексем дав змогу з’ясувати, що більшість із тих назв, що досі функціують у польській футбольній термінології, у першій половині ХХ ст. активно

використовувано й в українській термінології футболу. Це дає підстави зробити висновок про рівнобіжність термінотворчих практик української та польської мов, які зі своїх мовних ресурсів (успадкованих і питомих) творили футбольні назви.

2.1.2. Варіантність в УФТ першої половини ХХ ст.

Варіантність є однією з підставових властивостей мови. Варіанти мовних одиниць – це «видозміни, паралельні форми існування мовної одиниці, що модифікують різні аспекти її вираження (фонемний, морфемний або лексичний склад, місце наголосу, парадигму відмінювання, порядок слів і т. ін.), але не порушують принципу її тотожності» [Тараненко 2000 б, с. 59]. Варіантність притаманна й фаховим підмовам – галузевим терміносистемам. Варіантами терміна вважають одиниці, що є видозмінами «тієї самої мовної форми терміна» [Радченко, 2000, с. 6]. Хоча в сучасному термінознавстві варіантність термінів уважають за хибу, проте в історичному розвитку, становленні та кодифікації системи понять певної науки чи галузі людської діяльності варіантність є практично неминучою ланкою еволюційних процесів у них, бо дає змогу вибрати найвдаліші способи вираження понять певної сфери. Питання варіантності безпосередньо пов'язане з проблемою синонімії та спробами розмежувати ці поняття, що подекуди є нелегким завданням. Ці аспекти мають широке висвітлення в лінгвістиці загалом і в термінознавстві зокрема. Проблемам словотвірної синонімії та варіантності присвячена монографія Ірини Кузьми [Кузьма 2006], питанням мовної норми та варіантності в термінології – дослідження Ольги Радченко [Радченко 2000], проблемам термінної синонімії й варіантності – численні публікації Оксани Мартиняк [Мартиняк 2009; Мартиняк 2010; Мартиняк 2013], статті Лесі Малевич [Малевич 2002], Людмили Кучеренко [Кучеренко 1994], Лариси Мовчун [Мовчун 1994]; такі питання порушують, намагаючись розв'язати цю дилему, автори дисертації, пов'язаних із дослідженням українських галузевих терміносистем.

У праці дотримуюсь засади, що варіантність – це явище структурне, на відміну від синонімії, яка є явищем семантичним [Радченко 2000, с. 6], і послуговуюсь методологією цієї авторки, яка опрацювала такі критерії виокремлення варіантів термінів: «1) збіг сигніфікатів термінологічних одиниць;

2) збіг денотатів (якщо вони є); 3) спільна коренева частина знакової форми цих одиниць; 4) подібність морфолого-словотворчої структури; 5) відсутність додаткового інформативного навантаження у термінів-варіантів» [Радченко 2000, с. 6], а також використовую дефініцію, яку вона запропонувала: «терміні-варіанти – це тотожні за значенням спільнокореневі термінологічні одиниці, що розрізняються деякими розбіжностями знакової форми в межах того самого номінанта: місцем наголосу, фонемами, афіксами або їхнім поєднанням» [Радченко 2000, с. 6–7]. Відтак варіюванням термінів уважаю модифікацію «знакової форми терміна в межах тотожності того самого номінанта» [Радченко 2000, с. 7].

З-поміж варіантних термінів українські лінгвісти виокремлюють такі різновиди: фонетичні, орфографічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні [Малевиц 2002; Мартиняк 2010; Тараненко 2000 б]. Цю класифікацію варіантів термінів Ольга Радченко доповнила акцентними, фонематичними і комбінованими одиницями [Радченко 2000, с. 7]. Щодо **акцентуаційних** (чи **акцентних**) варіантів, які пропонують виділяти Оксана Мартиняк і Ольга Радченко, то, досліджуючи мову футболу першої половини ХХ ст., яку не зафіксовано в нормативних словниках (лише поодинокі футбольні лексеми цього періоду внесено до реєстру словника «Лексикон львівський: поважно і на жарт» [ЛЛ 2009]), слід бути обережним із кваліфікуванням варіантів наголошування тогочасних термінів, адже пересвідчитися в достовірності їхнього акцентування неможливо через відсутність сфери фіксації цієї термінолексики у лексикографії, а понадто немає записів тогочасного усного мовлення. Тому, з огляду на фактичний матеріал, обрано комплексну класифікацію термінів-варіантів, де виокремлено: орфографічні, фонетичні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні та комбіновані.

Варіантність у футбольній термінолексиці першої половини ХХ ст. виникала як наслідок пошуку найвдалішої назви для певного поняття футбольної сфери. Часто це відбувалося в результаті запозичання чужомовних ресурсів із різних мов, передовсім з англійської, яка була основним джерелом поповнення футбольної лексики не лише для української, а й для багатьох інших мов. На початковому етапі формування української футбольної термінолексики типовим було функціонування

футбольних термінів у двох формах запису – латинською та кириличною абеткою, а подекуди латинський запис терміна доповнено ще відмінковими закінченнями, записаними кирилицею, що є спробою пристосувати чужомовний термін до української системи відмінювання. Такі англійські варваризми нерідко у друкованих виданнях досліджуваного періоду взято в лапки, ніби для підкреслення їхньої чужорідності в системі української мови, а їхні відмінкові закінчення прийнято було записувати вже поза лапками: «*faul*», з «*faul*»ами, «*finish*», *при* «*finish*»-ові. Тому, з огляду на специфіку досліджуваного фактичного матеріалу, вважаю за доцільне доповнити подану вище класифікацію різновидів варіантних термінів ще й **графічними варіантами**, за які слід вважати чужомовні запозичення в оригінальному написанні латинкою й український варіант транскрипції чи транслітерування цього позичення (чи поєднання обидвох способів передавання чужих номінацій). З-поміж прикладів графічних паралелей зафіксовано такі варіанти назв футбольних понять: «*aut*» – *аум*; «*bak*» (сучасн. *back*) – *бек*; *harpastum* – *гарпастум* ('назва футболу в давніх римлян'); *FIFA* – *ФІФА*; «*forward*» – *форвард*; *match* – *матч* – *метч* – *меч*; *fair* – *фер*, *фейр*; *football* – *фудбаль*, *футбаль*, *футбол*, *футболь* (останні приклади запису запозичень українською мовою слід розглядати й серед фонетичної варіантності, бо йдеться про відмінності в способі передавання чужомовних звуків за поміччю кирилиці). Часом запис чужих назв латинкою функціював у кількох варіантах: «*faoul*», *faul* (сучасн. *foul*) – *фауль*; *offside*, *of side*, *off-side* – *офзайд*, *офсід*, *офсайд*.

Фонетичні варіанти – це звукові різновиди терміна, що не порушують принципу тотожності його словотвірної структури, лексичного й граматичного значень [Мовчун 1994, с. 9]. Фонетичні видозміни можуть відбуватися в різних частинах слова, але це не призводить до зміни його значення. Серед прикладів співіснування фонетичних варіантів футбольних лексем першої половини ХХ ст. домінують ті, що ілюструють спроби адаптації чужомовних назв на українському ґрунті, хоча зафіксовано й зразки фонетичної варіантності питомих номінацій:

- вибір із-поміж звуків /в/ – /у/ для дотримання в українських лексемах норми милозвучності: *вдар* – *удар* і для передавання звукосполуки /au/ в запозиченнях з англійської мови: *авт бічний* – *аут бічний* («aut»); *фавль* – *фауль* («faoul», *faul*);
- паралельне вживання номінацій із протетичним голосним /і/ та без нього для врівноваження вокалізму та консонантизму: *ігра* – *гра*; *ігрище* (‘поле’) – *грище*;
- одночасне використання лексеми з явищем зіяння та без нього, внаслідок вживання для дотримання норм евфонії звука /й/ між голосними: *ініціатива* – *ініціятива* (ймовірно, це зумовлено зворотним впливом графіки на фонетику);
- варіантне вживання різних голосних звуків і звукосполук для передавання голосних і звукосполучень у позиченнях з англійської; тут варіантність спричинена домінуванням чи то принципу транскрибування, чи транслітерування чужомовних слів, зокрема: вибір звуків /а/ – /е/ для передавання голосного звука в запозиченій з англійської назві *match*: *матч* – *метч* – *меч*; використання звуків /а/ – /о/ в другій частині складного позичення з англійської *football* і його похідників: *фудбаль* – *футбал* – *футбаль* – *футбол* – *футболь*, *футбаліст* – *футболіст*; відображення за допомогою голосного /і/ та звукосполуки /еа/ англійського буквосполучення /ea/, яким передано звук /і/ в лексемі *team*: *тім* (‘команда’) – «*теам*»;
- одночасне використання звуків /е/ – /и/ для передавання голосного звука в запозиченій з англійської лексемі *back*: *бек* (‘захисник’) – *бик*;
- паралельне передавання за допомогою звука /е/ та звукокомплексу /ей/ англійського дифтонга /ai/ у лексемі *fair*: *фер* (‘чесний’) – *фейр*;
- рівнобіжне вживання голосних звуків /и/ – /і/ – /у/ для запису українською мовою англійської назви *trick*, а також звуків /и/ – /і/ у префіксі гібрида, утвореного від англійського *disqualify*, і в першій частині позиченого з італійської мистецького терміна *prima donna*, який у мові футболу мав значенні ‘футбольна зірка’: «*трик*» – *трік* – *трюк*; *дискваліфікувати* – *діскваліфікувати*; *примадонна* – *прімадонна*;
- передавання різними засобами голосних і звукосполучень у першому й останньому складах англійського запозичення *walkover*, що є назвою ‘зарахування технічної поразки футбольній команді за те, що не з’явилася на матч, і перемоги її суперникові’: *вальковер* (букв. ‘легка перемога’) – *воковер* – *вуковар* – *вуковер*;

- паралельне використання твердого та м'якого звуків /н/ – /н'/ у питомих назвах: *вирівнуючі (ворота) – вирівнюючі (ворота); вирівнання – вирівняння;*
- варіантність у виборі твердого та м'якого звуків /л/ – /л'/ у чужомовних запозиченнях: *волей ('удар з лету') – волей; гол – голь – голь; публіка – публіка; футбол – футболь – футбаль – фудбаль;*
- одночасне вживання приголосного звука /ч/ і звукосполучення приголосних /тч/ для передавання кінцевого звука в запозиченій з англійської лексемі match і в її похідниках (можливо, намагання зберегти невластивий українській мові збіг приголосних у кінці слова запропоновано для уникнення омонімії з питоною лексемою меч ('вид зброї')): *меч – метч; предметч ('гра дублерів') – предметч;*
- рівнобіжне використання кінцевих дзвінких приголосних основи /д/, /ж/ та глухих приголосних основи /т/, /ш/ для адекватного передавання українською чужомовних запозичень penalty, football, revanche (як наслідок адаптації чужих назв за аналогією до типового в українській мові явища дзвінкості приголосних у кінці слова й складу та перед наступним глухим приголосним і одзвінчення глухих перед дзвінками): *пенальді – пенальті, фудбаль – футбаль, реванж – реванш;*
- варіантний запис складної питокої лексеми, що є назвою 'футбольної команди з одинадцяти гравців', із відображенням у цих номінаціях різних регіональних рефлексів приголосного /д/, які зумовлені регресивною асиміляцією: *одинадцятка – одинайцятка – одинатцятка – одинацятка;*
- паралельне вживання звуків /в/ та /л/ для відображення польського бокового звука /л/ у запозиченій із польської мови назві річка: *півка ('м'яч') – пилка;*
- одночасне використання початкових звуків /с/ і /ш/ у словах: *скіряна (куля) – шкіряна (куля), спринт ('біг на коротку відстань', від англ. sprint) – шпринт, стопувати (м'яч) ('зупиняти', від англ. stop) – штопувати (м'яч) (ймовірно, що перший варіант запропоновано під впливом польської вимови, а другий – німецької);*
- рівнобіжне передавання за допомогою дзвінкого приголосного /з/ та глухого приголосного /с/ початкового кореневого приголосного в англійському запозиченні 'положення поза грою' – offside (варіант *офзайд*, вірогідно, зумовлений німецьким

впливом) й одночасне використання в цих прикладах звукосполучення /ай/ та голосного /і/ для передавання англійської букви «і»: *офзайд* – *офсід* – *офсайд*;

- паралельне використання різних голосних /о/, /у/ або звукосполучень /ам/ у першому складі запозиченої з англійської лексеми *damping*, яка в мові футболу називає глядацьку підтримку: *дампінг* – *донінг* – *дупінг*.

Орфографічні варіанти – це різновиди терміна, що відрізняються написанням. Варіантність орфографічного оформлення української футбольної термінології досліджуваного періоду не надто поширена, наприклад:

- паралельне написання ненаголошених голосних /є/ – /и/ у питомих українських словах: *вitreвалість* – *витривалість*; *реченець* – *речинець*;

- варіантний правопис слів без апострофа та з апострофом (у Галичині апостроф у 20–30-х рр. ХХ ст. використовували доволі непослідовно): *мяч* – *м'яч*;

- написання з подвоєнням і без нього чужомовних лексем: *спарінг* – *спаррінг*;

- рівнобіжний запис разом і через дефіс складних чужомовних назв: *олдбой* ('ветеран') – *олд-бой*, *хавбек* ('півзахисник') – *хав-бек*.

Словотвірні варіанти – це «спільнокореневі похідні, утворені суфіксами-варіантами [...] та спільнокореневі похідні, у яких той самий морф поєднується з варіантними твірними основами (усіченою і неусіченою)» [Кузьма 2006, с. 21].

Серед словотвірних варіантів у футбольній лексиці виявлено одиниці, утворені:

- внаслідок відкидання афіксів для пристосування чужомовних термінів до системи української мови: *гарнаст* – *гарнастум* ('назва футболу в давніх римлян');

- шляхом приєднання нульового суфікса чи матеріально виражених суфіксів *-нн(я)*, *-к(а)* до тієї ж основи: *біг* – *бігання*; *підготов* – *підготова* – *підготовка*;

- у результаті утворення одного терміна морфолого-синтаксичним способом, а іншого – суфіксацією, в тім і нульовою: *бічний* ('вкидання з-за бокової') – *бічняк*; *виграна* – *виграш*; *здобута* ('гол') – *здобуття* (*воріт*); *програна* – *програ*;

- приєднанням різних суфіксів із тим самим словотворчим значенням до тієї ж твірної основи: *впорядник* – *впорядчик* ('стюард, представник обслуги стадіону'); *нападач* – *нападник*; *подання* – *подача* ('пас'); *свиставка* – *свисток* ('спорядження судді'); *наріжник* ('кутовий') – *наріжняк*; *поперечка* – *поперечина*;

- унаслідок приєднання до тієї самої іменникової твірної основи різних суфіксів для творення прикметників: *воротна* (лінія) – *воротова* (лінія); *дружинна* (гра) (‘командна’) – *дружинова* (гра); *запасний* – *запасовий*; *футбалеве* (грище) – *футбольне* (грище); *футболева* (дружина) – *футбольна* (дружина); *футболевий* (клуб) – *футбольний* (клуб); *футболевий* (меч) – *футбольний* (меч);
- шляхом додавання різних демінутивних суфіксів *-ець* чи *-ок* до основи іменника: *стовпець* (‘стояк воріт’) – *стовпок*;
- у результаті паралельного функціонування пар термінів із префіксами та без них (семантика номінацій при цьому не зазнала змін), спричинене наявністю префіксальних видових пар дієслів у загальноживаній мові: *дискваліфікований* – *здискваліфікований*; *добуття* (мистецтва) (‘здобуття чемпіонства’) – *здобуття* (мистецтва); *лучник* (‘півсередній нападник’) – *злучник*; сюди ж можна долучити приклади: *кількість* (пунктів) – *скількість* (пунктів), що виникли, ймовірно, під впливом аналогії до пари спільнокореневих слів *кілька* – *скільки*;
- за допомогою приєднання до варіантних твірних основ суфікса *-ник*: *нападник* – *напасник* (зміни в основі слова – наслідок історичних трансформацій);
- шляхом додавання до різномовних за генезою варіантних твірних основ суфікса *-н(ий)* для творення прикметників: *енергійна* – *енергічна* (гра); *звичайний* – *звичний* (склад); *контужений* – *контузіваний* – *контузійований*; *провінціональна* – *провінціяльна* (дружина); *професійна* – *професіональна* (дружина); *репрезентативна* – *репрезентаційна* (одинацятка);
- приєднанням прикметникового та дієприкметникового суфіксів до тієї ж дієслівної основи: *рішальні* – *рішаючі* (ворота); *рішальний* – *рішаючий* (момент);
- творенням прикметників за допомогою нульового суфікса та суфікса *-н(ий)*: *одноцільий* (напад) – *одноцільний* (напад);
- додаванням до питомих варіантних твірних основ дієслова суфікса *-ч(ий)*: *самовбивчі* (ворота) – *самовбийчі* (ворота);
- шляхом приєднання до тієї самої твірної основи варіантних суфіксів: *трійка* – *трійця* (нападу) чи різних суфіксів: *легка* – *легонька* (перевага);

- унаслідок приєднання до варіантних чужомовних твірних основ українського дієслівного суфікса *-ува*: *інтервенювати – інтервеніювати*;
- додаванням суфіксів *-ов(ий)* та *-н(ий)* до іменникової основи для творення прикметників: *високоцифровий (вислід) – високоциферний (вислід)*; а згодом – суфікса *-о* до новоутворених варіантних прикметникових основ для творення прислівників: *(показати перевагу) циферно – (показати перевагу) цифрово*;
- шляхом приєднання до різних за звучанням твірних основ суфікса дієслова *-ува*: *суддювати (від суддя) – судіювати (від судия)*; а до новоутворених основ – суфіксів *-цтв(о)*, *-нн(я)* – для творення іменників: *судівництво – судіювання*;
- творенням прикметників префіксально-суфіксальним способом за допомогою додавання однакового префікса та різних суфіксів – нульового чи позитивного *-н(ий)*: *приземий (мяч) – приземний (мяч)*;
- унаслідок творення комбінованих словотвірних варіантів приєднанням нульового суфікса чи матеріально виражених суфіксів *-н(є)*, *-нн(я)* до варіантних твірних основ: *гра – гранє; коп – копненє; стріл – стріляння* ('удар в отвір воріт');
- у результаті творення двопланових словотвірних варіантів (як наслідок варіювання твірної основи (від основ видових пар дієслів), що супроводжується додаванням різних, але тотожних за значенням афіксів): *поступовання – поступок*.

У футбольній термінології найбільшою кількістю прикладів представлена словотвірна варіантність у суфіксальному способі творення, що підтверджує здатність різних суфіксів бути виразниками того самого словотвірного значення.

Морфологічні варіанти – це слова, що характеризуються «варіантністю граматичних категорій [...] особливо на рівні роду, іноді числа» [Тараненко 2000 б, с. 60]. Прикладами футбольних лексем, у яких зафіксовано родову варіантність, є іменниками чоловічого та жіночого родів: *атак – атака*, «*кікс*» – «*кікса*» ('втрата м'яча, невдалий удар в м'яч'), *перерив – перерва*, *підготов – підготова*, *резерв – резерва*, *тактик – тактика*, а також іменники чоловічого та середнього родів: *темн – темно*. Зафіксовано й кілька слів із варіантністю форм категорії числа: *біг – біги*, *відсторонь – відсторони* ('положення поза грою'), «*рука*» – «*руки*» ('гра рукою'), *спорт – спорти* ('види спорту, спортивні дисципліни').

Синтаксичні варіанти – це семантично тотожні словосполучення, які мають різний порядок розміщення компонентів або різні форми вираження синтаксичних функцій. «Синтаксичні варіанти – це тотожні значенням (з можливими логіко-комунікативними відтінками, зокрема при зміні порядку слів, логічного наголосу та актуального членування речення) різновиди тієї самої моделі при певних модифікаціях її граматичної форми або граматичної форми одного з компонентів. Наприклад, при варіюванні форм синтаксичного зв'язку між членами словосполучення [...]; при зміні порядку слів [...]» [Тараненко 2000 б, с. 60]. Синтаксичними варіантами термінів футболу є словосполучення, що окреслюють те ж саме поняття, складаються з тотожних компонентів, поєднаних різними способами синтаксичного зв'язку, виражають ті ж синтаксичні відношення:

- варіантні конструкції, що виражають атрибутивні відношення, складаються з: 1) головного слова-іменника, поєданого зі залежним прикметником зв'язком узгодження, чи 2) головного слова-іменника, поєданого зі залежним іменником у Р. в. без прийменника, З. в. із прийменником або О. в. без прийменника зв'язком керування: *нападова акція* – *акція нападу*, *ворітній стовп* – *стовп воріт*, *воротна лінія* – *лінія воріт*, *європейська чаша* ('європейський кубок') – *чаша Європи*, *клубовий фанатик* – *фанатик клубу*, *комбінаційний тяг* ('ряд комбінацій') – *тяг комбінацій*, *мистецька табеля* ('турнірна таблиця чемпіонату') – *табеля мистецтв*, *мячеві вправи* – *вправи з мячем*; *суддєйська колєгія* – *колєгія суддєв*;

- паралельні конструкції, у яких при головному слові – іменникові чи дієслові – вжито прийменникові або безприйменникові конструкції з тим самим іменником: *грище копаного мяча* ('футбольне поле') – *грище для копаного мяча*; *заправа копаного мяча* ('футбольне тренування') – *заправа до копаного мяча*; *змагання копаного мяча* ('футбольний матч') – *змагання в копаній мяч* – *змагання копанім мячем* – *змагання в копанім мячи* – *змагання у копанім мячі*; *грати копаній мяч* – *грати у копаній мяч*; або словосполучення з різними прийменниками: *змагання за мистецтво* ('матч за чемпіонство') – *змагання о мистецтво*; чи безприйменникові словосполучення, де залежні слова вжито у різних відмінках: *стрілити голя* – *стрілити голя*; чи терміносполуки дієслова

з прислівником або дієслова зі збірним числівником: *грати вдесятку* – *грати десятеро*; або словосполуки дієслова з прислівником чи однокореневим іменником із прийменником: *грати амбітно* – *грати з амбіцією*;

- семантично тотожні дво- та трикомпонентні словосполучення з різними за частиномовною належністю складниками: *грати приземно* (‘грати, застосовуючи передачі низом’) – *грати приземними комбінаціями*; *добре грище* – *грище в доброму стані*; *дружина мяча* – *дружина копаного мяча*; *численна публіка* – *численно зібрана публіка*; *подання підбиттям* (‘пас підйомом’) – *подання, яке переводиться підбиттям*; двокомпонентні терміносполуки – результат скорочення довжини терміна, зате трикомпонентні – точніше окреслюють футбольне поняття.

Комбіновані варіанти. Комбінованими варіантними назвами є ті, в яких засвідчено відразу два чи більше видів варіантності. З-поміж таких у футбольній лексиці зафіксовано паралельне вживання неподовженого та подовженого звука /н’/ – /н’:/ у питомих іменниках середнього роду: *замішанє* – *замішання*; *киванє* – *кивання* (‘обіграння суперника з використанням фінтів’); *опанованє* – *опановання* (‘володіння м’ячем’); *подаванє* – *подавання*, яке супроводжується варіантним використанням закінчень /є/ – /а/ (що є прикладом морфологічної варіантності): *копанє* – *копаннє* – *копання*, *друленє* – *друляннє* – *друляння* (‘штовхання суперника’) – ці приклади ілюструють і словотвірну варіантність.

У першій половині ХХ ст. українській футбольній термінолексичі була притаманна варіантність, бо футбол як нова спортивна командна гра закорінювався на українському ґрунті: розвивався його поняттєвий апарат, відбувався пошук еквівалентних назв на позначення реалій футбольної сфери. Слушною є думка Оксани Мартиняк про те, що «поява варіантних термінів, конкуренція між ними за місце в науковій термінології – це показник постійного розвитку мови і її тяжіння до досконалості» [Мартиняк 2009, с. 17]. У цей період у футбольній термінолексичі мали вияв найрізноманітніші види варіантності.

2.1.3. Антонімія в УФТ першої половини ХХ ст.

Важливою категорією системної організації будь-якої термінолексичи, у тім і футбольної, що сприяє її впорядкуванню, є антонімія. Антонімію в термінології

тракують як «особливу характеристику лексичного значення слова, особливе відображення протилежного в предметах і явищах об'єктивного світу» [Панько, Кочан, Мацюк 1994, с. 187]. Для виявлення та класифікування термінів-антонімів найважливішим є ґрунтовний аналіз семантики кожного терміна, бо антонімічні відношення – «це відношення двох значень, що виражені різними термінами й передають істотні ознаки несумісних протилежних або суперечних видових понять стосовно одного родового, тобто мають спільну семантичну основу, а відмінні семи цих значень змінюють одна одну або одна з них виключає іншу» [Михайлова 2002, с. 12]. Виходячи з таких методологічних засад, у дослідженні проаналізовано антонімію в українській футбольній термінолексичі першої половини ХХ ст., зафіксовану в галицькому футбольному дискурсі.

На основі **поняттєво-семантичних зв'язків** між протилежними за значенням словами виокремлюють такі види антонімії: контрарну (градуальну або ступеневу), комплементарну, координатну та векторну (або конверсивну) [Полюга 1999, с. 7; СУЛІМ 2002, с. 149–150; Тараненко 2000 а, с. 27–28].

В українській футбольній термінолексичі поширеною є **контрарна** (від лат. *contrarius* – протилежний) або **градуальна** (ступенева) **антонімія**, що ґрунтується на якісній протилежності та градуальній опозиції, «обсяги видових понять якої складають лише частину обсягу спільного для них родового поняття й між ними можливе одне або кілька проміжних понять (мезонімів)» [Михайлова 2002, с. 13]. Із-поміж прикладів такого типу антонімічного протиставлення в футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. домінують ті, що мають **один мезонім**: *біги короткі* ('біг на коротку дистанцію') – *біги середні* – *біги далекі*, *виграна* ('перемога') – *нерішена / нерозіграна* ('нічия') – *програна* (поразка'), *відсвистати початок гри* ('дати сигнал свистка про початок гри' (про суддю)) – *відсвистати половину гри* ('дати свисток про закінчення першого тайму') – *відсвистати кінець гри* ('дати свисток про закінчення гри'), *власна площа / своя площа* ('своє поле') – *нейтральна площа* – *чужа площа*, *додатній вислід* ('переможний рахунок') – *нерішений / ремісовий вислід* ('нічийний рахунок') – *невдалий вислід* ('програшний рахунок'), *змагання вдома / на своєму грищі* ('матч на своєму полі') – *змагання*

на нейтральному грищі – змагання на чужому грищі, подання крайника (‘подання крайнього нападника’) – подання помічника (‘подання півзахисника’) – подання оборонця (‘подання захисника’), стріляти, як мяч є в руху (‘бити у ворота, коли м’яч у русі’) – стріляти, як мяч котиться – стріляти, як мяч лежить, рівень гри на високім поземі (‘високий рівень гри’) – рівень гри на середнім поземі (‘середній рівень гри’) – рівень гри на низькім поземі (‘низький рівень гри’).

Рідше трапляються терміни-антоніми з двома чи більше мезонімами: *грати в нападі – грати в допоміжній – грати в захисті – грати в воротах, змагун в нападі (‘гравець нападу’) – змагун в допоміжній – змагун на обороні – змагун на воротах, копати мяч носом черевика – копати мяч підбиттям черевика (‘копати м’яч підйомом черевика’) – копати мяч боком черевика – копати мяч зап’ятком черевика, притримання мячів на голову – притримання мячів на груді – притримання мячів на черево – притримання мячів на ногу, стріляти головою (‘бити головою’) – стріляти грудьми – стріляти коліном – стріляти ногою, удар шпідом (‘удар носом черевика’) – удар підбиттям – удар зап’ятком – удар бічною частиною стопи, уставлятися до стрілу головою (‘обирати позицію для удару головою’) – уставлятися до стрілу грудьми – уставлятися до стрілу ногою – уставлятися до стрілу коліном, шалене темпо – велике темпо – гостре темпо – сильне темпо – добре темпо – слабе темпо.*

У футбольній термінології поширеною є **комплементарна** (від лат. *complementum* – доповнення) **антонімія**. Комплементарні антоніми – це «антоніми, що позначають два взаємодоповнювальні видові поняття, які разом становлять певне родові поняття, без проміжних ланок» [Тараненко 2000 а, с. 27]. Такі антонімічні пари у футбольній лексиці представлені доволі широко: *використати позицію – змарнувати позицію, вільний вдар / коп / мет (‘вільний удар’) – карний вдар / коп / мет (‘штрафний удар’), заряджати вільний коп – заряджати карний коп, ворота зі стрілу (‘гол після удару (з гри’) – ворота з карного, грати тактично – грати технічно, підготовлений тактично – підготовлений технічно, дискваліфікація за небезпечну гру – дискваліфікація за словну образу судді, звертатися до судді безпосередньо – звертатися до судді через провідників*

дружин, змінна перевага – стала перевага, копати головою (‘завдавати удару головою’) – *копати ногою, основний воротар – запасний воротар / резервний воротар, переважати під оглядом тактики* (‘переважати з точки зору тактики’) – *переважати під оглядом техніки, перейти змагунів* (‘обійти, обіграти польових гравців’) – *перейти воротаря, перша дружина* (‘основний склад команди’) – *друга дружина* (‘резервний склад’), *подання карного* (‘подавання штрафного удару’) – *подання вільного, репрезентаційна дружина* (‘основна команда’) – *резервова дружина, руконіжні непорозуміння* (‘порушення правил із застосуванням фізичної сили’) – *словні непорозуміння* (‘порушення правил із використанням словесних образ’), *слабкий технічно грач* (‘технічно слабкий гравець’) – *слабкий фізично грач, суддя зі свиставкою* (‘головний суддя зі свистком’) – *суддя з хоруговкою* (‘суддя з прапорцем’), *тактичні вмілості* (‘тактичні вміння’) – *технічні вмілості, тактичний промах – технічний промах, теоретична підготовка – фізична підготовка, упімнення за неспортове поведіння – упімненням за критикування рішень судді, упімнути грача* (‘попередити’) – *усунути грача* (‘вилучити з поля’).

Особливістю **векторної** (або **конверсивної**) **антонімії** є протилежна спрямованість. Конверсивні антоніми «позначають дві протилежно спрямовані або взаємно зворотні дії, явища, ознаки, напрями, відношення» [Тараненко 2000 а, с. 27]: *авансувати до кляси / ліги* (‘увійти до вищої за класом ліги’) – *спадати до кляси / ліги* (‘покинути вищу за класом лігу’), *ввійти до ліги / зайти до ліги* – *виступити з ліги, вхід до кляси* (‘вихід до вищої за класом ліги’) – *виступлення з кляси* (‘виліт із вищої ліги до нижчої’), *напад – оборона, подавати мяч вперед – подавати мяч назад / до заду, придбання точок* (‘здобуття очок’) – *втрата точок, стрілити ворота* (‘здобути гол’) – *пустити ворота* (‘пропустити гол’).

Ще одним різновидом антонімії є **координатна**. Координатні антоніми «позначають дві протилежні точки певного просторового або часового відрізка» [Тараненко 2000 а, с. 28]: *весняна мистецька розгривка* (‘весняний розіграш чемпіонату’) – *осіння мистецька розгривка, весняна рунда змагань – осіння рунда змагань* (‘осінній раунд змагань’). На думку Олександра Тараненка, «Тематично вони наближаються до векторних, а за структурою опозиції – можливою наявністю

проміжного члена – нагадують градуальні» [Тараненко 2000 а, с. 28]: *бити мяча з землі / бити мяча з воздуха – бити мяча з кожної позиції, бити мяча лівою ногою / бити мяча правою ногою – бити мяча на обі ноги* (‘бити м’яча обома ногами’), *грати лівою ногою / грати правою ногою – грати обома ногами, стріл з лівої* (‘удар лівою’) / *стріл з правої – стріл з обидвох / обох ніг, бомбардувати воротаря стрілами з переду – бомбардувати воротаря стрілами з боку – бомбардувати воротаря стрілами з наріжника* (‘бомбардувати воротаря ударами з кутового’), *весняне першенство* (‘весняна першість’) – *літнє першенство – осіннє першенство*.

Часто для скласифікування антонімів застосовують поділ їх на групи, відповідно до **формально-структурних і лексико-граматичних особливостей**: лексичні, словотвірні антоніми й антоніми, представлені аналітичними конструкціями (словосполученнями) [Панько, Кочан, Мацюк 1994, с. 188]. У футбольній термінології зафіксовано всі три види антонімів за формально-структурними особливостями. Серед **лексичних антонімів**, протилежність значення яких міститься в їхній семантичній структурі, у футбольній сфері функціують пари антонімів, що постали на власне українському ґрунті: *господарі* (поля) – *гості, напад – оборона, перемога, перемога* (‘перемога’) – *поразка, програ* (‘поразка’), а також запозичені та гібридні: *аматор – професіонал, професіоналіст, аматорський – професіональний, фаворит – утсідер* (‘аутсайдер’). Наведені приклади лексичних антонімів, які використовувано в футбольному дискурсі першої половини ХХ ст., нічим не відрізняються від антонімів у загальноживаній мові. Проте серед футбольної термінології є кілька пар антонімів, у яких лексеми вступають у протилежні відношення з іншими, ніж зазвичай, словами: *аматор – заводовець* (‘професіонал’), *доріст* (‘юніори’) – *олд-бої* (‘ветерани’). У складі футбольної термінології лексичних термінів-антонімів небагато. Найчастіше вони є складниками аналітичних конструкцій де, власне, атрибутиви виступають маркерами термінної належності вказаних іменників: *господарі грища – гості грища, аматорська дружина – професіональна дружина*.

Численною є група **словотвірних антонімів**, протилежні значення яких реалізовано за допомогою словотворчих формантів. Серед словотвірних антонімів

виокремлено однокореневі та різнокореневі пари слів із протилежним значенням. Однокореневі антонімічні пари утворено внаслідок:

а) приєднання до твірного слова українських префіксів *без-*, *пере-*, *за-*, *перед-* чи префіксоїдів *нів*, *напів*: *ворітно* ('зі здобутими голами') – *безворітно* ('без голів'), *спірні* (рішення судді) – *безспірні* (рішення судді), *стрілити* ('влучити') – *перестрілити* ('не влучити'), *тренування* – *перетренування*, *місцевий* (гравець) – *замісцевий* (гравець) ('гравець з іншої місцевості'), *матч* ('матч') – *передматч* ('гра дублерів перед матчем основи'), *волей* ('удар із лету') – *півволей*, *напівволей* ('удар із напівлету'), *професіоналізм* – *півпрофесіоналізм*, а також чужомовного префікса *зде-*: *комплетовий* (склад) – *здекомплетований* (склад) ('некомплектний склад');

б) приєднання до того ж твірного слова префіксів із протилежним значенням – українських (*в-* / *ви-*, *ви-* / *про-*, *ви-* / *с-*, *ви-* / *зі-*) та чужомовних (*де-* / *о-*): *вступити* (до футбольної організації) – *виступити* ('вийти'), *вступлення* – *виступлення*, *виграти* – *програти*, *виходити* – *сходити*, *вийти* – *зійти*, *дефензива* – *офензива*, *дефензивний* – *офензивний*, *дефензивно* – *офензивно*. Такі словотвірні антоніми входять і до складу аналітичних конструкцій: *виграні змагання* ('виграний матч') – *програні змагання* ('програний матч'), *виграти змагання* – *програти змагання*, *виходити на грище* ('виходити на поле') – *сходити з грища*, *вийти на грище* – *зійти з грища*, *дефензивна гра* ('захисна гра') – *офензивна гра* ('гра в напад'), *грати дефензивно* – *грати офензивно*;

в) приєднання до твірного слова зі стверджувальною семантикою заперечного префікса *проти-*: *наступ* ('атака') – *протинаступ* ('контратака') або заперечної частки *не*, яку вжито в ролі префікса: *карність* ('дисциплінованість') – *некарність* ('недисциплінованість'). Проте в більшості прикладів словотвірні антоніми, утворені з додавання префікса *не-*, функціують у складі аналітичних термінів, тому їх слід розглядати в третій групі – антонімів-словосполучень.

Окремо варто сказати про субстантивовані дієприкметники-антоніми, утворені внаслідок дії закону мовної економії морфолого-синтаксичним способом творення із полярних за значенням аналітичних конструкцій: *виграна* (від *виграна гра* – 'перемога') – *програна* (від *програна гра* – 'поразка').

Окрім однокореневої антонімії, що є наслідком кореляції префіксів, у термінолексичі футболу зафіксовано приклади пар антонімів, у яких протилежні відношення ґрунтуються «на протиставленні перших компонентів складних слів при однакових других» [Панько, Кочан, Мацюк 1994, с. 189]: *ліво-криловий* (‘грає на лівому фланзі’) – *право-криловий* (‘грає на правому фланзі’), *однократний (мистець)* (‘чемпіон 1 раз’) – *многократний (мистець)* (‘багаторазовий чемпіон’).

Найбільшу групу футбольних термінів-антонімів становлять **аналітичні конструкції**. Серед них слід виокремити антоніми, які мають у своєму складі компоненти, що протиставляються й у загальноживаній лексиці: **аматорський – професіональний**: *аматорська дружина* (‘команда’) – *професіональна дружина*, *аматорська ліга* – *професіональна ліга*; **більший – менший**: *більша провина* (‘серйозне порушення правил гри’) – *менша провина*; **близький – далекий** (а також *близший – дальший*, *близько – далеко*, *зблизька – здалека*): *близький викоп* (‘перший удар з центра поля на невелику відстань’) – *далекий викоп*, *близький мяч* (‘удар у м’яч, що летить близько’) – *далекий мяч*, *техніка в ловленню близьких мячів* – *техніка в ловленню далеких мячів*, *близький стріл* (‘удар у ворота зблизька’) – *далекий стріл*, *близький щур* (‘удар у м’яч, коли він летить дуже близько від землі, шмигає, наче щур’) – *далекий щур*, *близший наріжняк* (‘кутовий штрафний удар, поданий на невелику відстань’) – *дальший наріжняк*, *бити мячем близько* – *бити мячем далеко*, *ворота, стрілені зблизька* (‘гол, здобутий із близької відстані’) – *ворота, стрілені здалека*, *штурмувати ворота зблизька* – *штурмувати ворота здалека*, *подавати мяч близько* – *подавати мяч далеко*; **високий – низький** (а також *вищий – нижчий*, *високо – низько*): *високий мяч* (‘удар, коли м’яч летить високо’) – *низький мяч*, *гра на високому поземі / рівні* (‘гра на високому рівні’) – *гра на низькому поземі / рівні*, *висока передача* (‘передача верхом’) – *низька передача*, *вища кляса* (‘найвища ліга чемпіонату’) – *нижча кляса*, *бити мяча високо* – *бити мяч низько*, *подавати мяч високо* – *подавати мяч низько*; **внутрішній – зовнішній**: *внутрішній бік стопи* – *зовнішній бік стопи*, *подання внутрішнім боком стопи* – *подання зовнішнім боком стопи*; **вперед – назад / взад / до заду** (а також *передом – задом*): *бити мячем вперед* – *бити мячем назад*,

подавати мяч вперед – подавати мяч назад / до заду, бити передом – бити задом; **горішній** (сучасн. верхній) – **долішній** (сучасн. нижній) (а також горою – долом): *горішня гра* (‘гра вгорі, головою’) – *долішня гра* (‘гра внизу’), *горішній ріг воріт* (‘верхній кут воріт’) – *долішній ріг воріт*, *грати горою* – *грати долом*, *тренувати воротаря карними горою* (‘тренувати воротаря, пробиваючи штрафні удари верхом’) – *тренувати воротаря карними долом*; **добути** / **здобути** – **втратити** / **стратити** (а також *добутий* – *страчений*, *добуття* – *втрата* / *страата*): *здобути ворота* (‘здобути гол’) – *втратити ворота* (‘пропустити’), *добути пункти* (‘здобути очки’) – *втратити* / *стратити пункти*, *здобути мистецтво* (‘здобути чемпіонство’) – *втратити мистецтво*, *добуті пункти* (‘здобуті очки’) – *страчені пункти*, *добуття воріт* (‘здобування гола’) – *втрата* / *страата воріт*; **короткий** – **довгий**: *короткий викоп* (‘недалеке вибивання м’яча після першого удару з центру поля’) – *довгий викоп*, *коротке подання* (‘короткий пас’) – *довге подання*, *короткий стріл* (‘удар у ворота з близької відстані’) – *довгий стріл*; **кращий** – **гірший** (а також *найкращий* – *найгірший*): *краще відношення воріт* (‘ліпша різниця забитих і пропущених м’ячів’) – *гірше відношення воріт*, *дружина на кращому місці в таблиці* (‘команда на вищому місці в турнірній таблиці’) – *дружина на гіршому місці в таблиці*; **лівий** – **правий** (також *доліва* – *доправа*): *лівий бек* (‘захисник’) – *правий бек*, *лівий зложник* (‘захисник’) – *правий зложник*, *лівий помічник* (‘півзахисник’) – *правий помічник*, *лівий злучник* (‘півсередній нападник’) – *правий злучник*, *лівий лучник* (‘півсередній нападник’) – *правий лучник*, *лівий крайник* (‘крайній (фланговий) нападник’) – *правий крайник*, *ліве крило* (‘фланг’) – *праве крило*, *лівий флянк* (‘фланг’) – *правий флянк*, *лівий ріг грища* (‘кут поля’) – *правий ріг грища*, *наступ лівою стороною* (‘атака лівим боком’) – *наступ правою стороною*, *звід тілом доліва* (‘рух тулубом уліво’) – *звід тілом доправа*; **один** – **багато**: *одні ворота* (‘один гол’) – *багато воріт*, *програти різницею одних воріт* (‘програти з різницею в один гол’) – *програти з різницею багатьох воріт*; **перший** – **останній** / **другий** (з-поміж двох об’єктів): *перша дружина* (‘команда на першому місці’) – «*остання*» *дружина*, *перша половина* (‘перший тайм’) – *друга половина*, *перше місце* – *останнє місце*; **початок** – **кінець** / **скінчення** (а також

початковий – *кінцевий*, *починати*, *почати* / *зачинати*, *зачати* – *кінчити*, *скінчити*): *початок гри* – *кінець гри* / *скінчення гри*, *початок змагань* (‘початок матчу’) – *кінець змагань*, *початок сезону* – *кінець сезону*, *початковий свист судді* – *кінцевий свист судді*, *зачинати гру свистом* – *кінчити гру свистом*; **простий** – **складний**: *проста комбінація* – *складна комбінація*; **свій** – **чужий**: *своє грище* (‘своє поле’) – *чуже грище*, *своє поле* – *чуже поле*, *грати на своєму полі* – *грати на чужому полі*, *свій терен* (‘футбольне поле’) – *чужий терен*, *своя «клітка»* (‘свій стадіон’) – *чужа «клітка»*, *свої ворота* – *чужі ворота*, *своя половина грища* – *чужа половина грища*, *своя дружина* (‘своя команда’) – *чужа дружина*, *свій футбольний клуб* – *чужонаціональний футбольний клуб*; **сильний** – **слабий** (а також *сильніший* – *слабший*, *зміцнений* – *ослаблений*): *сильний вдар* – *слабий вдар*, *фізично сильний гравець* – *фізично слабкий гравець*, *сильна дружина* – *слаба дружина*, *сильні крила* (‘сильні фланги’) – *слабкі крила*, *сильні фланки* (‘сильні фланги’) – *слабкі фланки*, *сильніша нога* – *слабша нога*, *зміцнений склад* / *сильний склад* – *ослаблений склад*.

В окрему групу слід об’єднати аналітичні футбольні терміни-антоніми, одним зі складників яких є прикметник із стверджувальною семантикою, а антонімом до нього виступає прикметник із заперечною часткою *не-* в ролі префікса *не-*: *спортова атмосфера змагань* – *неспортова атмосфера змагань*, *заслужена виграна* (‘заслужена перемога’) – *незаслужена виграна*, *виграти заслужено* – *виграти незаслужено*, *високий вислід* (‘великий рахунок’) – *невисокий вислід*, *обставлений гравець* (‘гравець, якого опікають’) – *необставлений гравець*, *цільний викоп* (‘точне вибивання м’яча з воротарського майданчика’) – *нецільний викоп*, *певний викоп* (‘упевнене вибивання м’яча’) – *непевний викоп*, *вдалий вислід* – *невдалий вислід*, *рівномірне висунення зложників* (‘рівномірний вихід захисників уперед’) – *нерівномірне висунення зложників*, *воковер* (‘неприбуття на матч і отримання за це технічної поразки’) *на користь* – *воковер в некористь*, *виставлення впорядчиків на змаганнях* (‘виставлення охоронців на матч’) – *невиставлення впорядчиків на змаганнях*, *гра ведена рівномірно* – *гра ведена нерівномірно*, *амбітний гравець* – *неамбітний гравець*, *диспонований гравець* (‘гравець у добрій кондиції’) – *недиспонований гравець* (‘травмований’), *зголошений гравець*

(‘заявлений на матч гравець’) – незголошений грач, обставлений грач (‘гравець, якого опікають’) – необставлений грач, пильнований грач (‘гравець під опікою суперників’) – непильнований грач, признаний гол (‘зарахований гол’) – непризнаний гол, спортова дисципліна – неспортова дисципліна, комплетна дружина (‘повний склад команди’) – некомплетна дружина, завинений карний (‘штрафний удар, призначений заслужено’) – незавинений карний, зіграна дружина – незіграна дружина, заховуватися спортово (‘поводитися по-спортивному’) – заховуватися неспортово, виграти заслужено – виграти незаслужено, здисциплінований змагун / копун (‘дисциплінований спортсмен / футболіст’) – нездисциплінований змагун / копун, зіграні змагуни – незіграні змагуни, управнений змагун (‘заявлений спортсмен, який має право брати участь у матчі’) – неуправнений змагун, ловити певно стріли (‘впевнено ловити удари в отвір воріт’) – ловити непевно стріли, певне опанування м’яча (‘впевнене володіння м’ячем’) – непевне опанування м’яча, ефектовна оборона (‘ефективний захист’) – неефектовна оборона, здисциплінована одинадцятка (‘дисциплінована команда’) – нездисциплінована одинадцятка, рівнорядний партнер (‘однаковий за класом партнер’) – нерівнорядний партнер, цільне подавання (‘точний пас’) – нецільне подавання, докладне подання (‘точна подача’) – недокладне подання, очікувана поразка – неочікувана поразка, обдумане потягнення (‘продумана комбінація’) – необдумане потягнення, заслужена програна (‘заслужена поразка’) – незаслужена програна, потрібний реміс (‘потрібна нічия’) – непотрібний реміс, певно ловити роги (‘впевнено ловити удар із кутового’) – непевно ловити роги, спортово вироблений грач (‘спортивно підготовлений гравець’) – спортово невироблений грач, певний стріл (‘упевнений удар у ворота’) – непевний стріл, стрілева диспозиція (‘готовність завдавати удари у ворота’) – стрілева недиспозиція, об’єктивне рішення судді – необ’єктивне рішення судді, регулярні тренінги – нерегулярні тренінги, правильний тренінг – неправильний тренінг, вміння «штопувати» м’яч (‘уміння зупиняти м’яч’) – невміння «штопувати» м’яч. Цей спосіб вираження протилежності є одним із найпродуктивніших.

У кількох прикладах антонімії футбольної термінолексики першої половини ХХ ст. зафіксовано тогочасні правописні особливості – написання **не** окремо від прикметників. Такі протилежні за значенням пари слід зарахувати до аналітичних антонімів: *використаний карний / корнер* ('результативний штрафний / кутовий') – *не використаний карний / корнер*, *зіграний напад* – *не зіграний напад*, *позначена площа* ('позначене розміткою поле') – *не позначена площа*.

Часто загальноживані лексеми, що є складниками аналітичних конструкцій, у межах футбольної терміносистеми вступають в антонімічні зв'язки з іншими, ніж зазвичай, словами, за допомогою яких і реалізуються відношення протилежності. Протиставлення понять у таких конструкціях виражене за допомогою лексем різних частин мови, найчастіше – іменників, прикметників, дієслів, прислівників.

В українській футбольній термінолексичі першої половини ХХ ст. кількісно переважають аналітичні пари антонімів, у яких відношення протилежності виражене **прикметниками**: *активний – безсторонній*: *активний глядач* – *безсторонній глядач*; *амбітний – безнадійний*: *амбітна гра* – *безнадійна гра* ('невдала гра'); *бічний – середній*: *бічний помічник* ('фланговий півзахисник') – *середній помічник / середуций помічник* ('центральний півзахисник'); *брутальний – джентельменський / ведений «фер» / шляхетно-спортовий* (також *брутально – по джентельменськи / «фер» / делікатно / «в білих рукавичках»*): *брутальна гра* – *джентельменська гра*, *брутальна гра* – *гра ведена «фер»* ('гра, ведена чесно'), *брутальна поведінка на грищі* – *джентельменська поведінка на грищі / шляхетно-спортова поведінка на грищі*, *грати брутально* – *грати по джентельменськи*, *грати «фер»*, *грати fair*, *грати делікатно*, *грати «в білих рукавичках»* ('грати «чисто»); *взірцевий – поганий*: *взірцева тактика* – *погана тактика*; *високоциферний – низький*: *високоциферний вислід* ('великий рахунок') – *низький вислід*, *високоциферна виграна* ('виграш з великим рахунком') – *низька виграна*; *вільний – обставлений*: *вільний грач* ('гравець без опіки') – *обставлений грач* ('гравець, якого опікають'); *власний / свій – ворожий*: *власні ворота* – *ворожі ворота*, *своя гряда* ('своя воротарська площа') – *ворожа гряда*, *свій заложник* ('свій захисник') – *ворожий заложник*; *власний /*

свій – **противний** / (**належний**) **противникові**: виграна на власному грищі ('перемога на своєму полі') – виграна на грищі противника, свій грач ('свій гравець') – противний грач, своя половина грища – половина грища противника; **горішній** / **високий** – **приземний** / **приземий** / **низький**: горішній стріл ('удар верхом') – приземний стріл ('удар низом, при самій землі'), високе подавання ('висока подача') – приземне подавання, техніка в ловленню високих мячів – техніка в ловленню приземних мячів, горішній стріл – низький стріл; **дерев'яний** – **зелений**: дерев'яна трибуна ('спеціально збудована на стадіоні трибуна для глядачів із облаштованими місцями для сидіння') – «зелена трибуна» ('«глядацькі місця» на деревах довкола стадіону'); **добрий** – **слабий** (також **найкращий** – **найслабший**): добра гра воротаря – слаба гра воротаря, найкращий вислід ('найліпший рахунок') – найслабший вислід; **добрий** – **марний** / **слабий**: добра кондиція копуна ('добра фізична підготовка футболіста') – марна кондиція копуна, добра форма грача – слаба форма грача ('погана фізична форма'); **догідний** / **чудовий** – **безнадійний**: догідна позиція / чудова позиція ('зручна позиція') – безнадійна позиція ('незручна, невдала позиція'), догідна ситуація на грищі – безнадійна ситуація на грищі; **жвавий** – **млявий**: жвава гра – млява гра; **заавансований** – **недосвідчений**: заавансований грач ('досвідчений гравець') – недосвідчений грач; **заграничний** – **краєвий** (а також за границею – у краю): загранична дружина ('закордонна команда'), закордонна дружина – краєва дружина ('вітчизняна команда'), справоздання заграничних вислідів копаного мяча ('звіт про рахунки закордонних футбольних матчів') – справоздання краєвих вислідів копаного мяча, репрезентувати спорт за границею – репрезентувати спорт у краю; **звичний** – **змінений**: звичний склад ('стабільний склад') – змінений склад; **зелений** – **білий**: зелена мурава ('зелений газон футбольного поля') – біла мурава ('засніжений газон'); **злий** – **добрий**: злий вибіг воротаря ('невдалий вихід воротаря до м'яча') – добрий вибіг воротаря, зла уставка ('невдале розташування') – добра уставка; **легкий** – **слідний**: легка перевага ('ледь помітна перевага') – слідна перевага ('відчутна перевага'); **легковажний** – **твердий**: легковажна оборона ('ненадійний захист') – тверда оборона (надійний захист); **міжнародний** – **краєвий**:

міжнародний матч – краєвий матч (‘матч у своїй країні’), міжнародні футбольні змагання – краєві футбольні змагання; **міський** – **провінціональний**: міський футболевий клуб – провінціональний футболевий клуб; **молодий** – **перестарілий**: молодий противник – перестарілий противник (‘суперник, старший за віком’); **надутий** – **спущений**: надутий м’яч – спущений м’яч; **нападковий** – **оборонний**: нападкова акція (‘дії нападу’) – оборонна акція; **опанований** – **слабий**: технічно опанована дружина (‘технічно сильно підготовлена команда’) – технічно слаба дружина; **оправданий** – **незавинений**: оправданий карний (‘заслужений штрафний удар’) – незавинений карний (‘незаслужений штрафний удар’); **певний** – **змилений**: певний воротар (‘впевнений у своїх діях воротар’) – змилений воротар (‘воротар, який помиляється’); **певний** – **несподіваний**: певна перемога (‘очікувана перемога’) – несподівана перемога (‘неочікувана перемога’); **повільний** – **скорий**: повільний темп – скорий темп (‘швидкий темп’); **поодинокий** – **численний**: поодинокі випадки (‘поодинокі прориви’) – численні випадки; **постійний** – **хиткий**: постійна форма (‘стабільна фізична форма гравця’) – хитка форма; **правдивий** – **імпровізований**: правдиві футбольки (‘справжні бутси’) – імпровізовані футбольки (‘власноруч виготовлені бутси’); **реномований** – **рівнорядний**: реномований противник (‘висококласний суперник’) – рівнорядний противник (‘однаковий за класом суперник’); **рухливий** – **оспалий**: рухлива дружина – оспала дружина (‘млява команда’); **сольовий** – **дружинний** / **гуртовий**: гра сольова (‘індивідуальна гра’) – гра дружинна (‘командна гра’), гра сольова – гра гуртова; **спокійний** – **нервовий**: спокійна гра – нервова гра; **хаотичний** – **пляновий** (а також хаотично – пляново): хаотична гра – плянова гра (‘розпланована гра’), боронитися хаотично – боронитися пляново; **цікавий** – **мало інтересуючий**: цікава гра – мало інтересуюча гра (‘нецікава гра’); **чемний** – **неспортовий**: чемне поведіння (‘спортивна поведінка’) – неспортове поведіння; **чоловий** / **чільний** – **останній**: чолова дружина (‘команда на чолі турнірної таблиці’) – «остання» дружина, чільне місце – останнє місце; **чудовий** – **хаотичний**: чудова копанина (‘впорядкована гра’) – хаотична копанина (‘хаотична, невпорядкована гра’).

Зафіксовано й пари аналітичних антонімів, у яких протиставні відношення виражені за допомогою дієслів: **авансувати – спадати**: *авансувати до класи / ліги* ('увійти до вищої за класом ліги') – *спадати до класи / ліги* ('покинути вищу за класом лігу'); **будувати – рвати**: *будувати акцію* ('вибудовувати атаку') – *рвати акцію* ('руйнувати атаку'); **ввійти – виступити**: *ввійти до ліги / зайти до ліги* ('увійти до вищої за класом ліги') – *виступити з ліги* ('покинути лігу'); **вести – стопувати / штопувати**: *вести мяч – стопувати мяч, штопувати мяч* ('зупиняти м'яч'); **знати – «гасити»**: *знати мяча – «гасити» мяч* ('зупиняти м'яч'); **дістати / добути – губити**: *дістати мяча / добути мяч* ('здобути м'яч') – *губити мяч* ('втратити м'яч'); **заграти – відложити**: *заграти матч* ('зіграти матч') – *відложити матч* ('відкласти матч'); **підбадьорювати – пешити**: *публіка підбадьорює – публіка пешить* ('публіка бентежить, наражаючи на невдачі' (*пех* – 'невдача')); **стояти – виступити**: *стояти у відстороні* ('перебувати поза грою') – *виступити з відстороні* ('вийти з положення поза грою'); **стрілити – пустити**: *стрілити ворота* ('забити гол') – *пустити ворота* ('пропустити гол').

У футбольній термінології першої половини ХХ ст. виявлено й антонімічні пари аналітичних конструкцій, у яких відношення протилежності виражене складниками-іменниками, деякі з яких постали шляхом субстантивації прикметників: **вільний – карний**: *диктувати вільного* ('призначати вільний удар') – *диктувати карний* ('призначати штрафний удар'); **земля – воздух**: *бити мяча з землі – бити мяча з воздуха* ('бити м'яча в повітрі'), *летіти воздухом – порушатися по землі*; **крило (поля) – середина (поля)**: *йти вперед крилами* ('наступати флангами') – *йти вперед серединою*; **піддержка / допінг – дотинки**: *піддержка публіки / допінг публіки* ('підтримка публіки') – *дотинки публіки* ('знущання публіки, в'їдливе глузування'); **придбання – втрата**: *придбання точок* ('здобуття очок') – *втрата точок*; **рух – спочинок**: *мяч в руху – мяч в спочинку* ('м'яч у спокої, без руху'); **оплески – свист**: *винагородити рясними оплесками* ('позитивна реакція публіки на гру футболістів за допомогою оплесків') – *винагородити свистом* ('негативна реакція публіки за допомогою свисту'); **трема – притомність**: *трема воротаря* ('хвилювання воротаря') – *притомність*

воротаря (‘зосередженість воротаря’); **чоло** – **діл**: *чоло таблиці* (‘верх турнірної таблиці’) – *діл таблиці* (‘низ турнірної таблиці’); **шпіц** (черевика) – **обцас** (черевика): *брати / взяти бальон на шпіц* (‘брати м’яч на перед, носак черевика’) – *брати / взяти бальон на обцас* (‘брати м’яч на каблук, підбори чи зап’яток черевика’).

Трапляються в досліджуваній термінолексичі й антонімічні аналітичні конструкції, в яких протилежність понять виражена складниками-прислівниками. Подекуди правопис цих прислівників відрізняється від сучасних орфографічних норм, адже відображає процес формування цієї частини мови на початку ХХ ст. і, відповідно, записування компонентів прислівникового сполучення окремо (два останні приклади з переліку): **вміло** – **хибно**: *вміло уставлятися на грищі* (‘вдало розташовуватися на полі’) – *хибно уставлятися на грищі*; **добре** – **фатально**: *боронити добре* – *боронити фатально* (‘вкрай погано’); **жертвенно** – **егоїстично**: *грати жертвенно* – *грати егоїстично*; **просто** – **скісно**: *подавати мяч просто* (‘подавати м’яч прямо’) – *подавати мяч скісно* (‘подавати м’яч навскоси’); **за гостро** – **за мягко**: *грати за гостро* – *грати за мягко*; **з боку** – **з переду**: *тренувати воротаря стрілами з боку* (‘тренувати воротаря ударами збоку’) – *тренувати воротаря стрілами з переду* (‘тренувати воротаря ударами спереду’).

Спостереження над антонімією в українській футбольній термінолексичі дають підстави стверджувати, що явище антонімії тісно пов’язане зі синонімією. Часом термін вступає в антонімічні відношення з кількома термінами одного термінного синонімічного об’єднання: *шалене темпо* – *слабе темпо*, *гостре темпо* – *слабе темпо*, *сильне темпо* – *слабе темпо*, *добре темпо* – *слабе темпо*.

Проведений аналіз дає можливість зробити висновки, що в українській футбольній термінолексичі першої половини ХХ ст. зафіксовано всі види поняттєво-семантичної та формально-структурної антонімії. Серед антонімів-словосполучень є такі, що мають у своєму складі компоненти, які протиставляються в загальноживаній лексиці, проте непоодинокі й випадки, коли компоненти аналітичних конструкцій у межах футбольної терміносистеми вступають в антонімічні зв’язки з іншими, ніж зазвичай, словами.

2.2. Футбольний дискурс у різностильових текстах видатних особистостей – популяризаторів спорту в Україні у першій половині ХХ ст.

2.2.1. Іван Боберський – започатковувач українського футбольного дискурсу в Галичині та творець національної футбольної термінології

Піонером західноукраїнського футбольного дискурсу був Іван Боберський. Повернувшись на зламі ХІХ–ХХ ст. на батьківщину після завершення навчання на германістиці у Грацькому університеті та мандрів Чехією, Німеччиною, Францією, Англією, Швецією – для ознайомлення з досвідом національних гімнастичних систем цих країн, він обіймав посаду викладача німецької мови, а згодом ще й гімнастики в гімназіях Львова та Дрогобича [Сова 2019, с. 69–75]. Саме Іван Боберський почав упроваджувати систему тіловиховних вправ у навчальний процес школярів Академічної гімназії у Львові, зібрав бібліотеку спеціальних видань з історії й методології фізичного виховання англійською, німецькою, польською мовами, поширював серед юнацтва інформацію про різні види спорту, написав перші українські підручники, присвячені різним видам спорту, серед яких і футболу – «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (1906). Завдяки Іванові Боберському інформація про футбол розповсюдилася серед шкільної молоді. 1906 р. в Академічній гімназії, де працював Іван Боберський, учні під натхненним керівництвом свого наставника створили перший український спортивний клуб – У.С.К. Львів (Український спортовий кружок), що мав кілька футбольних команд, найактивніші з-поміж яких (У.С.К. I, У.С.К. II, У.С.К. III) організовували внутрішньогімназійні та публічні футбольні матчі, пропагували копаний м'яч серед широкого загалу українців, виїжджаючи до інших міст і влаштовуючи там показові футбольні змагання, суддею яких зазвичай був Іван Боберський. Згодом команди У.С.К. брали участь у футбольних турнірах на рівні міста й держави, удосконалювали майстерність із авторитетними європейськими фахівцями. Зокрема, на спеціальне запрошення Івана Боберського з Праги приїхав член футбольного клубу «Славія» В'ячеслав Льомоз і провів із гімназистами заняття з методики гри в футбол і спеціальні тренування [Сова 2019, с. 207].

Заснування Українського спортивного кружка в Академічній гімназії стало в наступні роки поштовхом для створення українських спортивних клубів серед молоді інших навчальних закладів, зокрема, У.С.К. «Дніпро» об'єднав українців, які навчалися в польських гімназіях Львова, У.С.К. «Поділля» – українців-гімназистів із Тернополя, У.С.К. «Сянова Чайка» – учнів Перемишльської української гімназії, У.С.К. «Січ» – учнів Стрийської гімназії. На заслугах Івана Боберського наголошувала спортивна газета «Змаг»: «Проф. Іван Боберський, що саме в рр. 1907–8 відбував пропагандові і організаційні поїздки по усіх більших містах Галицької Землі, даючи почин до створення перших українських футбольних дружин» [Ілюстрований додаток до святкового числа «Змагу» 1938, с. 1]. По закінченні навчання гімназисти втрачали можливість виступати за свої учнівські команди. Саме тому за порадою Івана Боберського його колишні учні, а згодом студенти Львівського університету і Львівської політехніки заснували 1911 р. спортивне товариство для українських студентів високих шкіл у Львові під назвою «Україна» [Сова 2019, с. 211], яке згодом «перемінилось в загальне змагове товариство [...]» [Боберський 1936, с. 48] і було «найсильнішим українським спортивним клубом гри в копаного м'яча» [Шах 2010, с. 58].

Захопившись у Європі футболом, Іван Боберський не лише популяризував цей вид спорту серед земляків, виголошуючи в різних містах Західної України доповіді про нову для українців спортивну дисципліну та її основні правила, а й ґрунтовно опрацьовував українську футбольну термінологію. Як і більшість тодішніх інтелектуалів, він розумів потребу плекання термінів на національному ґрунті. Саме Іван Боберський запропонував дуже вдалий український варіант назви гри в футбол – *копаний м'яч*. Йому вдалося передати в новоствореній номінації динаміку самої гри в футбол за допомогою використаного в найменуванні дієприкметника *копаний*. Проте не всі сприймали цей термін однаково захоплено й беззастережно, особливо з висоти часу. Зокрема, український науковець і журналіст, а після Другої світової війни – політичний емігрант у США – Едвард Жарський у листі до історика українського спорту Оксани Вацеби восени 1992 р. писав, стосовно яких спеціальних назв можуть виникнути суперечки

в пострадянському спортивному середовищі: «може й бути дискусія над терміном “футбол” чи “копаний м’яч”, який з точки зору українця є своєрідною дивовижною. Термін творив І. Боберський в 1900 рр. ... термін був для нас приємний, то ми його радо прийняли і він витіснив “фусбаль”» [Вацеба 1997, с. 228]. Для дослідників футбольної лексики цінним є спостереження Едварда Жарського про те, що назва *копаний м’яч* витіснила чужомовний термін *футбол*, а це свідчить про спроби внормування термінології футболу в Галичині наприкінці 30-х рр. ХХ ст.

Запропонувавши власноруч опрацьовану систему футбольних номінацій, Іван Боберський апробував її у своєму підручнику «Копаний мяч», виданому 1906 р. Однодумець Івана Боберського Степан Гайдучок у спогаді «Читаю і згадую» писав: «Треба знати, що проф. Боберський мав велику пристрасть винаходити власні вислови на чужинні. (Цілком доцільне, бо послуговуватися чужими словами свідчить про убожество рідної мови)» [Гайдучок 1937 б, с. 5]. В особі Івана Боберського маємо феноменальне й рідкісне сполучення глибокого і вдумливого філолога й знавця спортивних дисциплін, зокрема футболу, термінологію яких він опрацьовував, що є ідеальним поєднанням у термінотворчій роботі. Як писав громадський діяч і журналіст Теодор Данилів, «Боберський, який був, сказати б, спеціалістом у творенні термінів руханково-спортивного життя» [Данилів 1966, с. 21], de-facto був творцем української спортивної термінології.

У підручнику «Копаний мяч», що є третьою частиною видання «Забави і гри рухові», Іван Боберський подав назви футбольних понять для широкого вжитку:

назви футбольної гри: *harpastum* (‘прототип футболу в античних народів’) і найменування, якими в новітні часи називали цю гру у Великій Британії – *football*, *Association Football* (‘гра за правилами Англійського футбольного союзу’), позичення з англійської – *футбаль*, питомі терміни – *гра* – ‘футбол’, *копаний* – ‘футбол’, *копаний мяч* – ‘футбол’ і гібрид *гра Association Football*; із термінів на позначення гри в футбол, які вживав Іван Боберський, найчастотнішою була питома назва *копаний мяч*, яку на кінець 30-х рр. вживано безальтернативно;

найважливіші засади футболу окреслено українським терміном *правила* [футболу], *правила до гри* і гібридом – *правила* [футболу] *англійської Асоціації*;

як і в кожній командній грі, у футболі оперують поняттями плану дій і засобів їх реалізації, які названо запозиченнями з грецької мови, – *стратегія і тактика*;

назви гравців у футбол, об'єднань футболістів, а також **назви інших осіб, безпосередньо причетних до футболу**: з-поміж найменувань родового поняття – ‘людина, яка грає в футбол’ Іван Боберський запропонував питомі назви: *грач*, *копун* – ‘гравець, який копає м'яч’, *заводовець* – ‘гравець-професіонал’ (ймовірно, це калька польської назви *zawodnik*); у групі **назв футболістів за функціями, які вони виконують на полі**, а також ланок, у які гравці об'єднані під час виконання відповідних завдань упродовж матчу, Іван Боберський подає власне українські номінації: *воротар*, *нападач* – ‘нападник’, *чільник* – ‘центральний нападник’, *правий / лівий крайник* – ‘правий / лівий фланговий нападник’, *правий / лівий злучник* – ‘правий / лівий півсередній нападник’, *заложник* – ‘захисник’, *лівий / правий заложник* – ‘лівий / правий захисник’, *помічник* – ‘півзахисник’, *середовик* – ‘центральний півзахисник’, *середний помічник*, *осередник* – ‘центральний півзахисник’, *лівий / правий помічник* – ‘лівий / правий півзахисник’, *бічник*, *бічний помічник* – ‘бічний півзахисник’, *залога воріт* – ‘захист’, *оборона воріт* – ‘захист’, *ліве / праве крило* – ‘гравці на лівому / правому фланзі’; назвою, що окреслює вміння футболіста бігти з м'ячем, є лексема *дробун* – ‘той, хто добре дриблінгує’; **назви інших учасників футбольного матчу** теж питомі за походженням слова: *судья* – ‘суддя’, *підсудний* – ‘боковий суддя’, *сусід* – ‘одноклубник’, *видець* – ‘глядач’; серед **назв об'єднань футболістів** є питомі й запозичені номінації: *дружина* – ‘команда’, *клуб*; якщо порівняти систему найменувань, які вживав Іван Боберський із термінолексемами на позначення тих самих футбольних понять, які використав Володимир Лаврівський у виданих 1900 р. правилах гри «Копана», то помітно більша кількість питомих назв: *воротар* – замість *брамкар* (у Лаврівського є й термін *воротар*), *помічник* – *halfbac*, *нападач* – *forward* (Лаврівський уживав і назви *черговий*), тобто в Івана Боберського незаперечним був акцент на пошук і творення національних термінів, які б відповідали духові української мови;

у групі **назв футбольного матчу, його частин** також ужито лише питомих найменувань: *змаганя* – ‘матч’, *грайка* – ‘матч’, *перерва, непередвиджена перерва* – ‘непередбачена, вимушена перерва під час матчу’;

назви футбольного поля, його частин і розмітки – це питомі номінації, утворені семантичним і морфологічним способамм: *грище* – ‘футбольне поле’, *побочина* – ‘бічна лінія’, *роги, кути грища* – ‘кути поля’, *половина (поля)*, *хоруговка* – ‘прапорець’, *поперечина* – ‘лінія воріт’, *поперечка через половину* – ‘центральна лінія’, *точка* – ‘центр поля’, *круг* – ‘центральне коло’, *приворотє* – ‘штрафний майданчик’, *гряда* – ‘воротарський майданчик’, *границя, границі грища* – ‘межі поля’, *займа* – ‘одинадцятиметрова позначка’, *крило* – ‘фланг’;

у групі **назв футбольного інвентарю та спорядження – одягу, взуття** домінують питомі найменування, поодинокими є запозичення: *ворота, бальок* (нім. Balken – балка) – ‘стояки та поперечка воріт’, *жердка* – ‘стояк воріт’, *сіта* – ‘сітка воріт’, *одвірок воріт* – ‘стояк воріт’, *хоруговка* – ‘прапорець’, *горішний одвірок* – ‘поперечина воріт’, *м'яч, [м'яч] число 5* – ‘розмір м'яча, який використовують у футболі’, *шнуровані черевики, доколінні панчохи* – ‘гетри’, *короткі штани, сорочка, краска сорочки і штанів* – ‘колір форми’, *краска клубу* – ‘барви клубу’; для називання деяких понять Іван Боберський запропонував по кілька синонімів, один із яких згодом повинен був отримати статус терміна. Відрадно, що він подав питомі терміна там, де у виданні футбольних правил Володимира Лаврівського ще були чужомовні слова, зокрема послідовно вживав власне українські назви: *м'яч* – замість позик *бальон* і *пивка* (у Лаврівського є й питома лексема *опука*), *ворота* – *брамка*, *горішний одвірок* – замість кальки з польської мови *листовка* (*listwa, listewka* – лиштва, у значенні ‘поперечка воріт’, як у Володимира Лаврівського);

у найбільшій за наповнюваністю групі **назв футбольних дій** переважають власне українські найменування з невеликим вкрапленням чужомовних позичень: *гнати м'яч ногами, не дотикатися м'яча раменем, не придержувати противника руками, копати, копати м'яч ногами, копати м'яч кінцем чобота / підбитєм / бічним краєм / досереднім краєм / зап'ятком* – ‘копати м'яч носакком черевика / підйомом / зовнішнім / внутрішнім боком / зап'ятком’, *відбивати м'яча, затримати м'яч* –

‘зупинити м’яч’, *дробити мяч* – ‘бігти з м’ячем, копаючи його під час бігу, дриблінгувати’, *бити, приймати* – ‘приймати’, *бити мяч ногами / грудьми / плечима / хребтом / головою, бити до воріт, бити мячем в ворота, копати мяч, бити мяч, подавати мяч, приймати мяч, дробити мяч* – ‘дриблінгувати’, *відбити мяч противникови* – ‘відібрати м’яч у суперника’, *відтягнути мяч якби гачком, пустити мяч* – ‘втратити м’яч’, *гнати, забігати дорогу противникови, перехопити мяч, доскулювати грачеви* – ‘дошкуляти гравцеві’, *тримати рамена при туловищі* – ‘тримати руки вздовж тулуба’, *ударяти мяч рукою, бити в ворота, нарочно підставити ногу* – ‘навмисне підставити ногу’, *нарочно уживати рук* – ‘навмисне зіграти рукою’, *здобути ворота, боронити воріт, ловити і метати мяч руками, копати ногами мяч, відбивати раменами, метати руками, не опускати воріт* – ‘не покидати воріт’, *відмітувати мяч* – ‘відбивати м’яч руками’, *відкопувати мяч, середкувати мяч* – ‘подавати м’яч до середини поля’, *обминутися противника* – ‘обійти суперника’, *виминути [противника]* – ‘обминутися суперника’, *відкопнути мяч назад, стратити мяч* – ‘втратити м’яч’, *цофнути ся* (від нім. *zurückgehen* – йти назад, відступати, позичено за польським посередництвом *sofać się*) – ‘відходити назад, повертатися’, *гнати мяч перед собою* – ‘вести м’яч перед собою’, *переняти мяч* – ‘перехопити м’яч’, *віддрулити* – ‘відштовхнути, відтіснити’, *друляти* – ‘відштовхувати’, *подрулити* – ‘відштовхнути’, *набігати* – ‘наздоганяти’, *втягнути жереб, закопувати* – ‘пробивати перший удар із центра поля’, *вигравати, ввести мяч в гру, вийти з гри, впровадженє мяча* – ‘уведення м’яча в гру’, *вкидати мяч руками, метати мяч на грище без розбігу* – ‘вкидати м’яч без розбігу на поле’, *вмітувати [м’яч]* – ‘вкидати’, *підставляти ногу, копати, штовхати, притримувати, сунути руками, упімнути грача* – ‘попередити гравця’, *виключити грача з гри* – ‘вилучити гравця з поля’, *переривати гру, замкнути гру* – ‘завершити гру’, *зголошувати кривду у судії* – ‘повідомляти судді про порушення правил’, *підносити руку* – ‘сигналізувати про порушення’, *дати знак свиставкою* – ‘сигналізувати за допомогою свистка’, *заряджувати кару* – ‘виносити покарання’, *поповнити промах* – ‘порушити правила’, *метати мяч на землю в тім місци, де гра перестала* – ‘вкидати м’яч на землю там, де гру зупинено’;

у групі **назв ігрових моментів і порушень правил** запозичення є поодинокими серед питомих номінацій футбольних понять: *комбінація* (від лат. *combinatio* – поєднання), *подаване м'яча, подача, відбій* [м'яча] *головою, браня високих м'ячів* – ‘підхоплювання високих ударів’, *відбиття м'яча* – ‘відбивання м'яча’, *друляне противника* – ‘відштовхування суперника від м'яча за поміччю плечей чи бедер’, *кара* – ‘покарання’, *копанє, бите, подаване, дробленє* – ‘дриблінг’, *опанованє м'яча, уставка* – ‘позиція, розташування гравця на полі’, *устава* – ‘позиція’, *становище* – ‘позиція на полі’, *становиско* – ‘позиція’, *місце* – ‘позиція на полі’, *свист судії* – ‘сигнал свистка судді’, *карність* – ‘дисципліна’, *напад* – ‘атака’, *відсторонь* – ‘поза грою’, *оборона, перейма м'яча* – ‘відбирання м'яча’, *страата м'яча* – ‘втрата м'яча’, «*дома*» – ‘м'яч у грі’, «*на дворі*» – ‘м'яч за межами поля’, *вмет м'яча* – ‘вкидання м'яча’, *приним м'яча* – ‘приймання м'яча’, *змїна* – ‘замїна’, *провина / промах против правил* – ‘порушення правил’, *брутальна гра, неприличне поведєне гравца* – ‘нечемна поведїнка гравця’;

група **назв ударів** демонструє використання лише питомих найменувань: *коп* (від *копати*) – ‘удар’, *карний коп* – ‘штрафний удар’, *удар підбитєм* – ‘удар підйомом стопи’, *коп зап'ятком* – ‘удар зап'ятком – задньою частиною п'яти’, *відбій м'яча бїчним краєм ноги / досередним краєм ноги* – ‘відбивання м'яча зовнішнім боком стопи / внутрішнім боком стопи’, *удар м'яча раменем, закоп* – ‘перший удар із центра поля’, *перший коп* – ‘перший удар із центра поля’, *удар в ворота, далекий високий удар, низкий довгий коп, високий коп, далекий плоский коп, наріжняк* – ‘кутовий штрафний удар’, *грядяк* – ‘удар від воріт’, *займак* – ‘одинадцятиметровий штрафний удар’, *копняк* – ‘штрафний удар’;

групу **назв турнірів, результатів змагань і здобутих трофеїв** презентують питомі номінації: *першенство* – ‘першість’, *побїда* – ‘перемога’, *чаша* – ‘кубок’.

Отже, футбольна термінологіка, яку запропонував Іван Боберський у книзі «Копаний м'яч», що є першим в Україні підручником із футболу, презентує вдалу спробу творення футбольних назв на національній основі. Власне українські найменування переважають у всіх тематичних групах футбольної лексики, що їх використав автор у посїбникові. На тлі величезного арсеналу питомих засобів –

чи то припасованих до використання в мові футболу готових лексичних одиниць (семантичний спосіб творення), чи то створених із власне мовних ресурсів назв на позначення спеціальних понять (морфологічна та синтаксична деривація), у підручнику Івана Боберського функціують і чужомовні запозичення – *бальок, клуб, комбінація, стратегія, тактика, футбол, цофатися*, варваризми – *harpastum, football, Association Football* і гібридні назви – *гра Association Football, правила [футболу] англійської Асоціації*.

Український спортивний діяч Едвард Жарський так відгукнувся про роль Івана Боберського у виробленні й унормуванні української термінології спорту: «Боберський не копіює існуючої термінології в інших мовах. Старанно шукає словесного окреслення для цілком нових й невідомих понять, намагаючись зберегти усі властивості української мови. Він вимагав в національній фізичній культурі рідного вислову, українського духу. Це ж він створив такі новотвори, як сітківка, копаний м'яч, лещетарство, булавка, стусан і т. д., які згодом здобули собі право громадянства» [Жарський 1991, с. 8]. З нагоди ювілею Івана Боберського в часописі «Спортові вісти» вміщено статтю на його пошану, де, зокрема, сказано: «Заслуги, що їх положив Боберський при розбудові нашого спортивного життя вчинили його дійсним батьком українського спорту і фізичного виховання» [Професор Іван Боберський 1933, с. 3–4]. Отже, Іванові Боберському завдячуємо поширення серед українців інформації про футбол і започаткування футбольного дискурсу рідною мовою в Галичині, створення національної термінології футболу.

2.2.2. Футбольна термінологія в спортивних публікаціях Тараса Франка та Петра Франка

Стосунок родини Франків до спорту загалом і футболу зокрема ще донедавна висвітлено досить скупо [Вацеба 1997; Матіїв 1996; Паночко 1994; С.Т. «Україна» 1991], передовсім це були спогади Франкових дітей [Франко-Ключко 2005; Франко 2007; Франко 1964 а–б], однак упродовж останніх років філологи й історики спорту опублікували чимало розвідок, у яких присвятили увагу цьому питанню [Люпа, Грисьо, Яремко 2015; Мандзюк 2016; Паук 2016; Сова, Тимчак 2016; Тихолоз 2015; Тихолоз 2016 а–б; Тихолоз 2017; Труба 2014; Франко, Франко 2013]. У цьому

підрозділі простежено, як ставилися Франки до футболу [Процик 2017 б; Процик 2017 і; Процик 2018 з], який в Україні динамічно розвивався.

Завдяки професорові Іванові Боберському, який у львівській Академічній гімназії популяризував різні види спорту, сини Івана Франка, які там навчалися, прилучилися до опанування футболу. Петро Франко був гравцем першої команди У.С.К. Львів упродовж 1909–1910 рр., а в 1911–1914 рр. брав участь у футбольних поєдинках як суддя [Сова, Тимчак 2016]. Тарас Франко згадував, що «Брат Петро був свого часу непоганим *футболістом*³» [Франко 2015 б, с. 374]. Вживаючи сучасних окреслень, можна сказати, що Петро Франко грав у футбол професійно, а Тарас і Андрій були активними гравцями-аматорами. Після закінчення гімназії всі Франкові сини стали членами українського «Сокола-Батька» [Сова, Тимчак 2016]. У Львівському університеті Петро і Тарас склали державний іспит із гімнастики, що давало їм змогу викладати цю дисципліну в освітніх закладах Австро-Угорщини. Обоє дописували на спортивні теми до українських часописів.

Петро Франко впродовж 1909–1913 рр. опублікував низку розвідок про різні види спорту, серед яких дві статті футбольної тематики – «Кілька рад *гравців* “Союзняка”» (1909), у якій ділився практичними порадами, які здобув сам, граючи в футбол, а також настановами, про які довідався під час тренувань із футболістом чеської «Славії» В’ячеславом Льомозом, а також описав види тренувальних вправ [Франко 1909 а–в] і «Судия в Союзняку» (1910), присвячену функціям футбольного судді під час матчів за правилами гри Англійського футбольного союзу [Франко 1910]. Петро Франко вживав майже винятково власне українську термінологію на позначення основних понять футболу, зрідка подавав два рівнобіжні терміни, зазвичай позичену назву вміщував у дужки: **назви гри в футбол, основні його засади** – *гра, союзняк* – ‘футбол’, *місце гравця, правила гри, брутальна гра*; **назви футбольного поля, спорядження та інвентарю** – *ворота, грище* – ‘футбольне поле’, *жердки воріт, м’яч*; **назви учасників футбольного матчу** – *гравці: воротар, заложник* – ‘захисник’, *(з)лучник* – ‘півсередній нападник’, *крайник* – ‘крайній

³ Курсивом виділено всі футбольні лексеми, вжиті в різножанрових текстах, авторами яких були діти Івана Франка.

нападник', *нападач*, *помічник* – 'півзахисник', *провідник* – 'капітан', *противник*, *чільник* – 'центральний нападник' і *судді*: *підсудний* – 'боковий суддя', *судия*; **назви об'єднань футболістів і ланок гравців на полі** – *дружина* – 'команда', *напад*, *поміч*; **назви ігрових моментів** – *коп* – 'удар', *підбиванє мяча*, *подаванє мяча*, *приниманє мяча*, *свист судії*, *спинюванє мяча*; **способи завдання ударів у м'яч і види карних ударів** – *коп кінцем черевика*, *коп підбитєм*, *наріжняк* – 'кутовий'; **назви футбольних дій** – воротаря: *викидувати мяч*, *викопувати мяч*, *відбити мяч*, *відмітувати мяч*, *держати мяч*, *хапати мяч*; польових гравців: *бити боком ноги*, *бити в горішній кут воріт / долішній кут воріт*, *бити мяч в ворота*, *бити низькими луками*, *гнати мяч*, *гнати мяч помежи чужими грачами*, *дробити мяч* – 'дриблінгувати', *друляти противника* – 'штовхати', *задержати / затримати мяч*, *зробити ворота головою / ногою* – 'здобути ворота головою / ногою', *копати мяч*, *копнути мячем в ворота*, *копнути мяч луком*, *нападати*, *переловлювати мяч*, *перехоплювати мяч від противників*, *подавати мяча один до другого*, *приняти коп*, *приняти мяч*, *пробити мячем ворота*, *середкувати (центрувати)*, *спинити мяч*, *ціляти до воріт*, **назви видів тренувань** – *біг*, *біг на короткий простір*, «*вуж*», «*гра на одні ворота*», «*гра трикутниками*», «*колесо*», *підготова (тренінг)*, «*пліт*». Як видно з поданих прикладів, Петро Франко продовжував національні традиції спортивного назовництва, які започаткував Іван Боберський.

У 1922–1930 рр. Петро Франко був учителем руханки в Коломийській гімназії, організував там футбольну секцію та проводив у ній заняття, викладав руханку в Яворівській гімназії, був спортивним суддею [Сова, Тимчак 2016].

Середній син Франка – Тарас – 1921 р. вступив до спортивного товариства «Україна», упродовж 1923 р. був його головою. Анна Франко-Ключко про брата Тараса писала так: «Був, як і всі ми, захопленим гімнастиком і спортсменом; усі вільні від праці хвилини проводив або в гімнастичній залі «Сокола-Батька» на вправах, або на площі, *граючи футбол*, а пізніше теніс» [Франко-Ключко 2005, с. 63–64]. Ставши гімназійним вчителем, залучав до спорту і, зокрема, футболу своїх учнів. Ось як згадував про нього один із найліпших львівських футболістів міжвоєнного періоду, гравець С.Т. «Україна», а згодом президент львівського

клубу «Карпати» Карло Мікльош: «У нашому замилюванні копаним м'ячем велика заслуга нашого професора руханки Тараса Франка, який сам також був спортсменом. [...] Давав він мені і теоретичні настанови, як стати добрим гравцем. Постійно звертав мою увагу на техніку і гру головою» [Мікльош 1991, с. 14].

Тарас Франко в історію українського футболу ввійшов як теоретик і популяризатор цієї спортивної дисципліни, спортивний оглядач найпопулярнішої української щоденної газети «Діло», а також як футбольний суддя. У 1920-х рр. він був референтом із питань преси та пропаганди в Українському спортовому союзі, у 1929–1939 рр. викладав гімнастику в Ряшівській гімназії, у 1939–1945 рр. учителював у Станиславові. Відомо понад півтора десятка його праць, присвячених спортові, серед яких і футбольні: монографія «Історія й теорія руханки» [Франко 1923], у якій окремий розділ – «Копаний мяч» – стосується футболу, а також цикл статей про тренування футболістів і тактику гри в футбол – «Футболевий тренінг і тактика», опублікований у журналі «Спортові вісти» 1931 р. [Франко 1931 а–г] та згодом передрукований у цьому ж часописі 1933 р. [Франко 1933 б–г], і розвідка «Гарнаст (новий спорт)» [Франко 1933 а].

У монографії «Історія й теорія руханки» окремий підрозділ, що має назву «Копаний мяч», всуціль присвячено футболу. Тарас Франко зробив невеличкий екскурс в історію світового футболу та детально зупинився на всіх нюансах гри: як повинно виглядати та які розміри мати поле для гри в футбол (*грище*), названо елементи розмітки (*межа, займа* ('одинадцятиметрова позначка')), перелічено необхідний інвентар (*мяч, хоруговки, ворота, свиставка*), пояснено призначення частин поля (*роги, гряда* ('воротарський майданчик'), *приворотє* ('штрафний майданчик'), *середина грища, побочина, крило*), функції гравців (*воротар, два заложники, три помічники, п'ять нападників – чільник, два злучники, два крайники*) і суддів (*суддя зі свиставкою, межові з хоруговками*), описано тактичні елементи гри (*уставка гравців на початку гри, темпо, цільність стрілів*), типові порушення правил («рука», «гачок» ('підніжка'), *друлянне* ('штовхання') *руками, копанне гравця, словні образи, відсторонь (offside)*) та найважливіші дії футболістів (*грати футбол, дробити мяч* ('дриблінгувати'), *здержувати мяч, відбивати мяч в леті,*

подавати мяч своєму гравцеві, відбирати мяч від противника, стріляти цільно в ворота, подавати мяч високо / низько та далеко / близько, грати поправно (*fair*), вибити мяч поза поперечину власних воріт, боронити брамку) і суддів (стежити безсторонно за хибами гри, зачинати / кінчити гру свистом, переривати гру, заряджати ('призначати') вільний коп / карний коп ('штрафний удар') / займак ('одинадцятиметровий удар') / наріжняк ('кутовий удар'), упімнути грача ('попередити гравця'), виключити грача з гри) [Франко 1923, с. 137–140]. У Франковій монографії вміщено «Словарець», у якому подано реєстр футбольних термінів і лаконічне тлумачення кількох із них (*займак, закон, злучник, копаний мяч, копун, майдан, напад, нападач, союзняк, чільник*).

Вагомим із погляду творення української мови футболу є цикл статей Тараса Франка «Футболовий тренінг і тактика». Аналіз футбольної термінологіки, яку використав автор у цих статтях, здійснено на основі її тематичної класифікації. Для поділу на групи лексики футболу з Франкових статей застосовано власну методику виокремлення тематичних груп футбольної термінологіки [Процик 2016 д].

В аналізованих працях Тараса Франка вжито практично всі відомі на той час **найменування футбольної гри** – *союзняк* (від найменування Football Association – Англійського футбольного союзу), *гарпаст, harpastum* ('назви гри в давніх римлян'), *футболь* (запозичення з англійської), *копаний мяч* (назва є перекладом англійського терміна); за частотністю вживання домінує англізм і питома назва.

Серед **найменувань футбольного поєдинку** Тарас Франко використовував власне українські номінації: *гра, змагання, змагання копаного мяча* ('футбольний матч'), а також чужомовну назву *футболовий меч / match*, у якій другий складник інколи записував латинською графікою. Для позначення **частин футбольного матчу** вживано питомі назви: *перша / друга половина* ('тайм'), *перерва* ('зупинка після зіграних 45 хвилин матчу'), *кінець гри* ('завершення матчу'), а також гібрид *перша / друга дія* ('тайм'), у якому другий компонент є позикою з терміносистем театрального мистецтва й літератури. У Франкових текстах для позначення таймів частіше вживано питомих назв *перша* та *друга половина*. З-поміж **назв футбольних команд** з однаковою частотністю функціює питома назва *дружина* ('команда'),

чужомовна – *футболевий клуб* і гібридна – *футболева дружина*, а на позначення **футбольної інституції**, що об'єднувала команди, – номінація *Футболевий Союз*.

Для називання **стадіону, футбольного поля, його частин і розмітки на полі**, а також **футбольного спорядження й інвентарю** Тарас Франко вживав здебільшого питомі лексеми: *майдан* ('стадіон, футбольний майданчик'), *грище* ('футбольне поле'), *половина грища* ('половина поля'), *середина грища* ('середина поля'), *гряда* ('воротарський майданчик'), *приворотє* ('штрафний майданчик'), *ріг* ('кут футбольного поля'), *крило* та *флянк* ('фланг'), *побочина* та *межа* ('бокова лінія'), *займа* ('одинадцятиметрова позначка'), *лінія брамки* ('лінія воріт'), *ворота* та *брамка* ('футбольні ворота'), *ріг воріт* ('кут воріт'), *м'яч*, *хоруговка* ('кутовий прапорець' і 'прапорець бокового судді'), *свиставка* ('свисток судді'). У словнику-додатку до Франкової монографії «Історія й теорія руханки» потлумачено значення терміна «*майдан – спортивне грище*» [Франко 1923, с. 187]. Більшість футбольних лексем безконкурентно функціювали на позначення футбольних понять із цієї тематичної групи, що свідчить про те, що Тарас Франко використовував у своїх текстах назви, вживання яких усталилося в тогочасному футбольному дискурсі.

На відміну від попередньої групи номінацій, у групі **найменувань гравців** зафіксовано по кілька номінацій одного поняття. Для називання **спортсменів, які грають у футбол**, вжито назв: *грач*, *копун*, *футболіст*, а для позначення **гравців відповідно до їхніх функцій на полі** – обороняти ворота – *воротар*, *дружиновий воротар*; допомагати воротареві в захисті – *зложник*, *оборонець*, *бек* ('захисник'); поєднувати дії захисту та нападу – *помічник* ('півзахисник'), *середина помочи* та *центровий* ('центральный півзахисник'); нападати на чужі ворота – *нападач*; а також різні **амплуа нападників**, яких за тогочасною тактичною схемою було п'ятеро: *чільник* ('центральный нападник'), *крайники*, *крилові*, *крилеві* ('нападники на флангах'), *злучники* ('нападники між центральним і фланговими форвардами').

Серед **назв ліній**, які творять футболісти на полі відповідно до їхніх функційних обов'язків, зафіксовано такі: *напад*, *поміч*, *оборона*. У Франкових текстах використано також назви, що вказують на місце розташування гравців на полі: *передний копун* ('гравець нападу'), *середний грач* ('центральный').

Для найменування футболіста, який забиває багато голів, ужито назву *стрілець*. Для окреслення назви гравця своєї команди функціює лексема *партнер*, а для найменування футболіста з чужої дружини – *противник*. Залежно від ігрової ситуації на полі футболіст може бути *вільний*, *необставлений* (‘якого не опікають суперники’) чи *обставлений* (‘під опікою’), а лінії гравців – *вирівнані*. Для називання гравців використано й емоційно забарвлені лексеми: *прімадонна* – ‘футболіст-зірка’ (запозичення з театральної лексики), *«світило»* – ‘зірка’, *олд-бой* – ‘ветеран футболу’ (запозичення з англійської), *паталаха* – ‘гравець-невдаха’.

Серед назв інших учасників футбольного матчу зафіксовано **найменування суддів**: *суддя зі свиставкою* (‘головний арбітр зі свистком’), *межові з хоруговками* (‘бокові судді з прапорцями’), а також експресивний вигук на адресу судді, який глядачі зазвичай скандували під час матчу: *«Суддя Пенете!»* (евфемізм до узвичаєного вболівальницького вигуку галичан *«Суддя – калоша!»*), яким традиційно висловлювали незадоволення діями арбітра; від ППГ – аббревіатурна назви тогочасної марки калош, що походила від назви польської фірми – продуцента гумового взуття – *Przedsiębiorstwo Produkcji Gumowej*).

У групі **назв ударів** можна виокремити дві підгрупи – **назви ударів із гри**: *близький щур* (‘близький удар низом, коли м’яч летить над самою землею’), *близький стріл* (‘удар у ворота із близької відстані’), *викоп* (‘перший удар у м’яч з центра поля на початку тайму’), *вільний коп* (‘вільний удар’), *волей* (‘удар із лету, без попередньої зупинки м’яча’), *горішній стріл* (‘удар верхом, спрямований у ворота’), *далекий викоп* (‘перший удар у м’яч з центра поля на початку тайму, коли м’яч вибивають далеко’), *далекий стріл* (‘удар у ворота здалеку’), *довгий стріл* (‘удар у ворота з далекої відстані’), *закон* (‘те саме, що викоп’), *самовбивчий гол* (‘гол у власні ворота’), *сильний стріл* (‘сильний удар у ворота’), *стріл горою* (‘удар верхом, спрямований у ворота’), *удар долом* (‘удар низом’), *«фали»* (‘удар, коли м’яч у польоті змінює траєкторію руху’), *цільний викоп* (‘перший удар у м’яч з центра поля на початку тайму, коли м’яч точно відпасовують своєму гравцеві’) та **назви штрафних ударів**, які призначає суддя після порушення правил гри: *займак*, *карний займак* (‘одинадцятиметровий удар’), *карний коп*, *карний* (‘штрафний

удар’), *наріжняк* (‘кутовий удар’). У словнику-додатку автор так тлумачить значення кількох термінів із цієї групи: «*займак* – *одинадцятиметровий карний коп у ворота при футболі; закоп* – *удар м’яча при футболі*» [Франко 1923, с. 185].

Чималу групу охоплюють **назви ігрових моментів** у футболі: *авт* / *бічний авт* (‘вкидання м’яча з-за бокової’), *викидання м’яча з побочин* / *автів* (‘вкидання м’яча з-за бокової’), *випад* (‘контратака’), *відбиране м’яча*, *голь* / *голь*, *киване* (‘обманний рух, обдурювання’), *мурування своїх воріт* (‘надійний захист власних воріт’), *нагода вирівнання* (‘нагода зрівняти рахунок’), *найкраща позиція*, *пассинг* (‘пасування’), *перевага над противником*, *перевага на змаганнях* (‘перевага в матчі’), *подавання м’яча спід самої брамки* (‘подавання м’яча з-під самих воріт’), *приворітне* / *підбрамкове замішання* (‘метушня під воротами’), *робінзонада* (‘гра воротаря, коли він відбиває небезпечні удари у ворота, вистрибуючи назустріч нападникові чи падаючи йому в ноги’), *темпо* (‘темп’), *уставка гравців на початку гри* (‘розташування гравців на початку гри’), *уставка до м’яча під брамкою* (‘розташування гравців під воротами назустріч м’ячу’), *цільність стрілів* (‘влучність ударів’), *чиста гра* / *fair* (‘чесна гра, гра за правилами’).

Найбільшу групу становлять **назви футбольних дій**, які можна розподілити на дії футболістів і дії суддів. У першій із груп варто виокремити: 1) назви універсальних дій, які виконують усі футболісти – польові гравці та голкіпер, 2) назви специфічно воротарських дій і 3) назви дій гравців у полі. Серед **назв універсальних дій футболістів** у текстах Тараса Франка функціують такі: *вдержувати вислід* (‘втримувати рахунок’), *вбивати м’яча на авт*, *виграти змагання* (‘виграти матч’), *використати перевагу*, *відбивати м’яч в леті*, *відбирати м’яч(а) від противника*, *відкопувати м’яч* (‘відпасовувати м’яч’), *грати амбітно*, *грати на проволоку* (‘затягувати час гри, втримуючи бажаний результат’), *грати поправно* / *fair* (‘дотримуватись правил гри’), *грати футбол*, *змити противника* (‘змусити суперника помилитися’), *копнути м’яча*, *подавати м’яч близько* (‘робити короткий пас’), *подавати м’яч високо* (‘робити пас верхом’), *подавати м’яч далеко* (‘робити дальню передачу’), *подавати м’яч низько* (‘робити передачу низом’), *програти*, *уставлятися* (‘займати відповідну позицію на полі’). **Назвами,**

що окреслюють дії воротаря, є: *бити мяча від воріт* ('виконувати удар від воріт'), *боронити брамку* ('захищати ворота'), *вибити мяч поза поперечину власних воріт*, *ловити ostrі стріли* ('ловити небезпечні удари'), *ловити певно роги / горішні / приземні* ('впевнено ловити удари, коли м'яч летить у кут воріт / верхом / низом'), *пускати роги ліві / праві* ('пропускати удар у лівий / правий кут'), *установка до стрілу* ('обирати позицію перед тим, як суперник пробиватиме'). Серед назв типових **дій польових гравців** слід назвати: *атакувати, бігати даремно, боронити* ('захищати'), *бити вільного* ('пробивати вільний удар'), *бити з землі / з воздуха / без устанвлення / все в руху* ('бити, коли м'яч на землі / у повітрі / без встановлення м'яча / коли все в русі'), *бити на обі ноги з кожної позиції* ('пробивати обома ногами з будь-якої позиції'), *бити передом / задом / боком / шпідом / головою / грудьми* ('вдаряти в м'яч передньою частиною стопи / задньою частиною стопи / боком стопи / носакком / головою / грудьми'), *брати наріжняка головою / волеєм* ('перехоплювати удар із кутового головою, ударом із лету'), *вести мяч, викидати авт* ('вкидати м'яч з авту'), *викидати мяч з побочин / з автів* ('вкидати м'яч з-за бокової лінії поля'), *викидати мяч з-за меж поля, возитися з мячем* ('демонструвати індивідуальні дії з м'ячем, сучасн. «мотатися»'), *грати проземо / горою* ('грати низом / верхом'), *дати голя* ('забити гол'), *дробити мяч / дріблювати* ('дриблінгувати'), *друляти противника* ('штовхати суперника'), *загнати мяч до воріт* ('забити гол у ворота'), *заступати дорогу воротареві, здержувати мяч* ('зупиняти м'яч'), *здержувати мяч боком ноги, приступаючи його зверху ногою* ('зупиняти м'яч боком ступні, наступаючи на нього згори'), *йти проломом* ('атакувати великими силами'), *киватися* ('обігравати, обводити суперника, використовуючи обманні рухи'), *кидати здовши побочини* ('кидати м'яч уздовж бокової'), *ошукати / скивати воротаря* ('обдурити / обіграти воротаря'), *перепроваджувати мяч вужем* ('дриблінгувати'), *подавати взад* ('подавати назад'), *подавати мяча необставленому грачеві* ('подавати м'яч гравцеві, якого не опікають'), *подавати мяч свому грачеві, подавати на крило* ('подавати на фланг'), *пробити мяча* ('пробити в м'яч'), *провадити мяча* ('вести м'яч'), *скивати воротаря перед стрілом* ('перехитрити воротаря перед ударом'), *стріляти близькі*

м'ячі ('бити у ворота з близької відстані'), *стріляти голи* ('забивати голи'), *стріляти голя в леті* ('забивати гол із лету'), *стріляти на одного стрільця* ('подавати / пасувати на одного нападника'), *стріляти наріжняк* ('пробивати кутовий'), *стріляти ногою / грудьми / коліном / головою* ('бити м'ячем у ворота ногою / грудьми / коліном / головою'), *стріляти цільно* ('бити влучно'), *стріляти цільно в ворота* ('влучно бити у ворота'), *стріляти як мяч в руху* ('бити у м'яч, який перебуває в русі'), *ціляти* ('бити влучно'), *установка до мяча* ('займати вигідну позицію перед тим, як бити м'ячем'), *установка мяч* ('встановлювати м'яч'), *цофатися* ('відступати'), *штурмувати ворота здалека* ('атакувати ворота здалеку'), *щадити сили* ('заощаджувати зусилля'). Тарас Франко використовував і жаргонізми – емоційно забарвлені окреслення найважливіших футбольних дій, наприклад: *валити мячем* ('сильно пробивати м'ячем'), *грати концертно* ('грати видовишно'), *косити* ('збивати гравця з ніг'), *нахапати голів* ('пропустити багато голів'), *пофольгувати* ('розслабитися, грати не на повну силу, знехтувати постійною увагою на полі'), *спухнути* ('втомитися'), *сторчати при брамці* ('намарно перебувати під воротами, не вдаючись до жодних конструктивних дій').

Серед назв найважливіших дій **футбольних арбітрів** Тарас Франко вживав: *бути сторонничим / виявляти сторонничість* ('підсуджувати одній з команд'), *виключити гравця з гри* ('вилучити гравця з гри'), *заряджати вільний коп / карний займак / наріжняк* ('призначати вільний / одинадцятиметровий / штрафний / кутовий'), *зачинати / кінчити гру свистком* ('починати / закінчувати гру сигналом свистка'), *переривати гру* – 'зупиняти гру', *стежити безсторонно за хибами гри* ('об'єктивно стежити за помилками в грі'), *упімнути гравця* ('попередити гравця').

Окрему групу становлять **назви типових порушень правил гри** в футболі: «рука» ('гра рукою'), «гачок» ('підніжка'), *друлянне руками* ('штовхання руками'), *копанне гравця* ('копання гравця'), *словні образи* ('образливі висловлювання на адресу суперника'). Зафіксовано синонімічні назви для номінування специфічно футбольного порушення правил – 'положення поза грою' – *відсторонь, офзайд, offside*; за частотністю слововживань у статтях Франка домінувала питома назва.

У групі назв **результатів матчу, регламенту ігор** зафіксовано лексеми: *англійські правила гри* (‘правила гри Англійського футбольного союзу’), *виграна, перемога* – ‘перемога’, *точка* (‘очко’), *виграні / здобуті точки, вислід* – ‘рахунок’.

Описуючи різноманітні **види тактичних схем**, які використовують футболісти на полі, Тарас Франко вживав таких назв: *тактика окрилення* (‘тактика використання флангів’), *тактика одного оборонця* (‘тактика одного захисника’), *тактика середньої трійки* (‘тактика залучення центрального нападника і двох півсередніх’), *тактика другої половини* (‘тактика активізацій дій на полі в другому таймі’), *тактика одного стрільця* (‘тактика з одним нападником, на якого всі пасують, щоб він максимально використовував нагоди забити голи’).

Серед назв **тренувальної підготовки** у Франкових статтях використано номінації: *бомбардувати воротаря з переду / з боку / з наріжника* (‘тренувати воротаря, пробиваючи удари в ворота спереду, збоку, з кутового’), *заправа* (‘тренування’), *тренінг* (‘тренування’), *тренувати воротаря карними* (‘тренувати воротаря, пробиваючи у ворота штрафні удари’), *тренувати «фалші»* (‘тренуватися в ударах, при яких м’яч змінює траєкторію руху’), *футболеві вправи*, *тренувати цільність стрілів* (‘тренуватися у влучності ударів у ворота’).

Є в текстах Тараса Франка **номінація на позначення вболівальницької підтримки футболістів** – *дампінг публики* (‘вболівання, підтримка глядачів’).

Як видно з проаналізованого матеріалу, Тарас Франко своїми працями з теорії та методології футболу прилучився до вироблення української футбольної термінології, яку апробовував у своїх розвідках. У студіях автора на футбольні теми використано лексику з усіх основних тематичних груп футбольних термінів. Нерідко він вживав емоційно забарвлену та жаргонну футбольну лексику.

Уведення до наукового обігу напрацювань футбольної тематики Тараса Франка та Петра Франка дає уявлення про становлення національного футбольного дискурсу та формування української футбольної термінології на початку ХХ ст. Розгляд фактичного матеріалу з теоретико-методологічних розвідок Франкових синів показав, що вони активно долучилися до творення української мови футболу.

2.3. Відображення специфіки розвитку футбольного дискурсу першої половини ХХ ст. у художніх творах українських письменників

2.3.1. Функціонування футбольної лексики в художніх текстах письменників із Галичини

Якщо на початку ХХ ст. українська футбольна термінологіка функціювала здебільшого в текстах наукового і публіцистичного стилів, де її зазвичай апробовувано й кодифіковано, то в другій половині 30-х рр. з'явилися художні твори, в яких письменники використовували футбольну лексику. У міжвоєнний період у Галичині внаслідок масового захоплення молоді копаням м'ячем, вийшли друком різножанрові художні тексти на теми футболу – переважно прозові. У цьому пункті розглянуто футбольну лексику з белетристики галицьких авторів – Івана Керницького⁴, Івана Смолія⁵ та Зенона Тарнавського⁶, а саме лексеми, вжиті в гумористичних оповіданнях Івана Смолія – «Безкровна жертва воротаря», «Футбольний герой поневолі», «Тиждень на офсайді» [Вулиця Владиче 2010], які він у 1937 р. опублікував під псевдонімом Гіякинт Брунька у спортивному тижневику «Змаг»; у гумористичній п'єсі «Король стрільців»⁷ Івана Керницького [Керницький 1943] та в його малій прозі – у новелі «Дерби в селі Закамарках» [Керницький 1952, с. 25–37] і в новелі «Поліцейний агент Когут» [Керницький 1958, с. 53–72]. Об'єктом аналізу стала повість учасника львівського літературного угруповання міжвоєнного періоду «Дванадцятка» Зенона Тарнавського «Вітер над Янівською» [Тарнавський 2006, с. 163–192], яка містить «футбольні» фрагменти.

До наукового обігу введено футбольні терміни, використані в різножанрових текстах, які вперше порушують тему футболу в українській літературі [Процик 2017 г; Процик 2017 є; Процик 2017 и]. Ці лексеми переважно не зафіксовані

⁴ Іван Керницький (1913–1984) – український письменник, драматург, фейлетоніст, журналіст, гуморист, співробітник концерну «Українська преса» Івана Тиктора у Львові та на еміграції, член Об'єднання українських письменників «Слово» (США), один із найпопулярніших українських авторів у діаспорі.

⁵ Іван Смолій (1915–1984) – український письменник, автор оповідань, гуморесок, фейлетонів, емігрував до Німеччини, згодом до США, де працював журналістом, був членом Об'єднання українських письменників «Слово».

⁶ Зенон Тарнавський (1912–1962) – український письменник, перекладач, журналіст, редактор, театральний діяч, член літературної групи «Дванадцятка», на еміграції в США викладав історію української культури й історію українського театру на Академічних курсах українознавства, вів українські програми на радіо.

⁷ Гумористична п'єса Івана Керницького «Король стрільців» (Краків – Львів, 1943) – єдиний український драматичний твір, в якому порушено тему футболу. Виставу за цієї п'єсою з успіхом ставили на галицькій сцені.

в лексикографічних джерелах, лише поодинокі футбольні назви, вживані в 20-30-х рр. у Галичині, увійшли до реєстру словника «Лексикон львівський: поважно і на жарт» [ЛЛ 2009]. Тематичну класифікацію вжитих у художніх текстах футбольних назв здійснено на основі власної методики поділу [Процик 2016 д].

Для того, щоб простежити, як відбувався відбір спеціальних назв із ряду термінів-синонімів, які використовувано в першій половині ХХ ст. на окреслення одного спеціального поняття, зіставлено футбольну лексику, вживану в художніх творах усіх трьох письменників – Івана Смоля, Івана Керницького та Зенона Тарнавського. Так для називання **футбольної гри** найчастіше використано номінації *футбол / футболь, копаний м'яч*, рідше – зредуковану назву *м'яч*.

Для найменування **гравця у футбол** переважно вживано назви: *грач*, рідше функціювали лексеми *футболіст, копун, спортсовець-футболіст, футболістий*.

Для називання **футболістів відповідно до їхніх функційних обов'язків на полі** та згідно зі застосовуваною в першій половині ХХ ст. тактичною схемою з двома захисниками, трьома півзахисниками і п'ятьма нападниками – вживано таких номінацій: *воротар, зложник* – ‘захисник’, *оборонець* – ‘захисник’, *бек* – ‘захисник’, *помічник* – ‘півзахисник’, *правий оборонець / зложник*; з-поміж номінацій **гравців атакуючої ланки** – назв: *напасник* – ‘нападник’, *середуций напасник* – ‘центральний нападник’, *чільник* – ‘центральний нападник’, *лівий / правий крайник / криловий* – ‘лівий / правий крайній нападник’; для називання правого півсереднього нападника вживано номінацію *правий лучник* (від *лучити* – ‘поєднувати’) – ‘нападник, що забезпечував спільність атакуючих дій на правому боці поля, взаємодіючи з футболістом у центрі нападу та правим фланговим нападником’, терміносполучення *правий лучник* окрім 1) ‘правого півсереднього нападника’ називала 2) ‘позицію правого нападника, що грає між центральним і крайнім правим гравцями нападу’, *центра* – 1) ‘центральний нападник’, 2) ‘його позиція’, *лівий лучник* – 1) ‘лівий півсередній нападник’, 2) ‘його позиція’, *ліве крило* – 1) ‘лівий крайній нападник’, 2) ‘його позиція’.

Залежно від того, чи футболіст розпочинав матч у стартовому складі, чи виходив на заміну, використано такі номінації: *запасний грач* – ‘запасний гравець’,

запасний воротар, резервний воротар – ‘запасний воротар’; серед лексем, що називають гравців, які потребували заміни, бо зазнали травми, є субстантивовані дієприкметники: *контужений* – ‘травмований’, *потручений* – ‘футболіст, якого штовхнули’, *розбитий* – ‘травмований’, *змасакрований* – ‘важко ушкоджений’.

Відповідно до того, грає команда на своєму чи на чужому полі, футболістів називають: *господарі* – ‘команда, що грає на своєму полі’, *гості* – ‘команда, що грає на чужому полі, в гостях’, а ‘команда, що протистоїть іншій’ – *противник*.

Зважаючи на підготовленість футболістів і їхні вміння, а також додаткові функції, які вони виконували в команді, номінації гравців диференційовано так: *технік* – ‘гравець, що має добру техніку гри’, *стрілець* – ‘футболіст, який багато забиває, бомбардир’, *капітан дружини / команди*; для називання футболістів відповідно до професійного статусу вживано лексем: *аматор, футбольний професіонал* – ‘професійний футболіст, який отримує зарплату’, *ліговий аматор*; для розмежування футболістів за віком використовувано номінації: *юніорок* – ‘юнак’, *ольд-бой* – ‘ветеран’; відповідно до здобутих результатів вживано таких назв футболістів: *мистець* – ‘чемпіон’, *переможець*. У художніх текстах використано й футбольні жаргонізми: *зірка, зірка українського спорту, спортова зірка, футбольна зірка* – ‘найліпший футболіст’, *примадонна, футболева примадонна* – ‘футбольна зірка’, *король стрільців* – ‘найрезультативніший нападник, лідер бомбардирів’ (ці назви детально описано в третьому розділі).

З-поміж **найменувань інших причетних до футболу осіб** у письменників-галичан використано назви: *суддя, арбітр, тренер, провідник* – ‘керівник команди’, *провідник секції* – ‘голова футбольної секції спортивного товариства’, *доставець мячів* – ‘особа, яка подає футболістам м’ячі, що вийшли за межі поля’.

Розмаїтою є група лексем на позначення **футбольних уболівальників**: *кібіц* – ‘уболівальник’, *видець* – ‘глядач’, *глядач, прихильник, приклонник клубу* – ‘прихильник клубу’, *симпатик, симпатик клубу, публіка* – ‘глядачі’.

Номінаціями **ланок футболістів**, які вони творять відповідно до спільних обов’язків на полі, є назви: *напад* – 1) ‘лінія нападу в розташуванні гравців на полі’, 2) ‘нападники, які творять цю ланку’, *залога* – 1) ‘лінія захисту’, 2) ‘гравці, що

творюють ланку оборони’, *поміч* – 1) ‘футболісти, що грають у півзахисті’, 2) ‘лінія півзахисту’, *оборона* – 1) ‘захисна ланка гравців’, 2) ‘футболісти в лінії захисту’.

У групі назв **об’єднань гравців, футбольних інституцій** вживано лексеми: *дружина* – ‘команда’, *перша дружина* – ‘основний склад’, *футбольна команда*, *клуб*, *спортивний клуб*, *репрезентативна одинадцятка* – ‘збірна команда’, *товариство*, *спортове товариство*, *футбольна секція спортивного товариства*.

З-поміж кількох назв **футбольного матчу** найуживанішою була лексема *змагання* та словосполучення з нею в складі: *футбольні змагання*, *лігові змагання* – ‘матч офіційно заснованої футбольної ліги’, *товариські змагання* – ‘товариський матч’, *дерби* – ‘матч між командами з одного населеного пункту чи регіону’, *вирішні змагання* – ‘вирішальний матч’, *відплатні змагання* – ‘матч-відповідь’, *вирішні відплатні змагання*, *змагання без участі публіки* – ‘матч, на якому не присутні глядачі, одна з форм покарання для клубів’, *змагання за мистецтво* – ‘матч за чемпіонство’, *фінальні змагання*, *фінальний матч за футбольне мистецтво*; рідше вживано назв: *матч*, *метч*, *футбольний метч*, *товариський метч*, *програнний метч*, *гра* – ‘футбольний матч’, *гра на час*, *гра в десятку* – ‘гра вдесятьох’, *стріча* – ‘матч, футбольна зустріч’. Для називання **частин футбольного поєдинку** вживано номінацій: *перша половина* – ‘перший тайм’, *друга половина* – ‘другий тайм’, *перерва* – ‘пауза між таймами матчу’, *кінець метчу / змагань / гри* – ‘завершення матчу’. Для називання **футбольних турнірів** функціювало кілька номінацій. Найчастотнішим є багатозначне слово *мистецтво*, що називає 1) чемпіонат’ і 2) ‘перемогу в турнірі, чемпіонство’, *футбольне мистецтво* – ‘футбольна першість’, інша назва – *першенство округи* – ‘чемпіонат округи’, для називання **футбольного сезону** вживано номінації *спортивний сезон*.

Серед назв **футбольного поля** домінантною є лексема *грище* – ‘поле для гри у футбол’, інші назви – *грище копаного м’яча* – ‘футбольне поле’, *поле*, *мурава* – ‘поле’, а для називання **частин футбольного поля** найчастіше вживано номінації: *половина грища*, *половина* – ‘половина поля’, *середина грища* – ‘середина поля’, *праве / ліве крило* – 1) ‘фланг’, 2) ‘фланговий нападник’, *карне поле* – ‘карна площа’.

Для називання **спортивних споруд і їхніх частин** уживано номінації: *спортовий стадіон, спортовий майдан* – ‘стадіон’, *шатня* – ‘роздягальня’, *гардероба* – ‘роздягальня’, *трибуна* – ‘облаштовані глядацькі місця’.

У групі **назв футбольного інвентарю** функціують лексеми *ворота* та *брама*, що йменують ‘футбольні ворота’, перша з яких переважає за частотністю; а також номінації частин воріт: *стовпи воріт* – ‘стояки воріт’, *віконце воріт* – ‘отвір воріт’, *сітка* – ‘сітка воріт’, *горішній ріжок сітки* – ‘верхній кут сітки воріт’. Лексема *м'яч* домінує за вживаністю над словом *бальон*. Уживано також найменувань: *м'яч, п'ятий номер* – ‘п'ятий розмір м'яча, який використовувано у футболі’, *свистало* – ‘свисток головного судді’. З-поміж назв **футбольного спорядження** лексеми *футболівки* – ‘бутси’ на позначення **футбольного взуття** – використовувано частіше, ніж назву *черевики*, а для називання **футбольних трусів** функціювали лексеми – *штанцята, штанці, штанята*, остання – найуживаніша. Інші терміни групи: *дреси, виряд* – ‘спортивна форма’, *воротарське оружжя* – ‘воротарське спорядження’, *светер, сорочинка, спортова сорочина* – ‘футболка’.

Назви футбольних дій становлять найбільшу групу. Високою частотністю вживання серед них вирізняються такі номінації: *копати, копати м'яч / м'яча, копати футбол* – ‘грати в футбол’, *грати, заграти* і словосполучки з цими лексемами в ролі головного слова: *грати на воротах, грати на правому лучнику* – ‘грати на позиції правого півсереднього нападника’, *грати на центрі* – ‘бути центральним нападником’, *грати гостро* – ‘грати жорстко’, *грати приземно* – ‘робити передачі низом’, *грати за мистецтво* – ‘грати за чемпіонство’, *грати в десятку* – ‘грати вдесятьох’, *стріляти / стрілити ворота / у ворота / на ворота / до воріт* – ‘прицільно пробивати у площину воріт, здобути гол’, *стріляти здалека* – ‘прицільно бити у ворота здалеку’, *стріляти бомби* – ‘забивати голи’, *стрілити «свічку»* – ‘копнути м'яч вертикально високо вгору’, *стріляти голів* – ‘здобувати голи’, *обстрілювати ворота, бити на ворота*.

З-поміж **назв здобутих результатів** домінантними за вживанням є номінації, які творять антонімічну пару *виграти – програти*: *виграти (змагання)* – ‘виграти матч’, *виграти заслужено, виграти змагання «воковером»* – ‘здобути перемогу

внаслідок зарахування суперникові технічної поразки за неприбуття на матч’, *перемогти, програти, програвати, програти матч* і мезонім *зремісувати* – ‘зіграти внічию’, *закінчитися в нічию*. Для називання здобутої перемоги в турнірі використано номінації: *здобути мистецтво / першенство* – ‘виграти чемпіонат / першість’. У цій групі є й стійкі сполучення слів: **мати мистецтво в кишені / в руках* – ‘забезпечити собі перемогу в чемпіонаті / першості’.

З-поміж інших назв футбольних дій зафіксовано номінації: *розіграти змагання* – ‘зіграти матч’, *розіграти матч, добути голя з випаду* – ‘забити гол унаслідок контратаки’, *стояти на воротах* – ‘грати у воротах’, *пропустити голя, пропустити «баняка»* – ‘пропустити гол’, *пустити ворота* – ‘пропустити гол’, *випустити мяч* – ‘впустити м’яч’, *виловлювати м’ячі, кидатися на м’яч, бомбардувати ворота, брати м’яч на ногу* – ‘підхопити м’яч ногою’, *ловити мяча (на грізну праву)* – ‘підхопити м’яча (ударною правою ногою)’, *пробивати м’ячем сітку* – ‘дуже сильно бити у ворота’, *накинути гостре темпо* – ‘нав’язати швидкий темп гри’, *накинути високу гру* – ‘нав’язати гру за допомогою верхових передач’, *накинути систему «В»* – ‘використати тактичну схему «W»’, *зашипляти в атаку* – ‘заграти в атаці’ (від нім. *шпілен* (spielen) – грати), *перейти до екстра-кляси* – ‘вийти до найвищої за класом ліги’, *копнути м’яч шпідом* – ‘копнути м’яч носакон бутсів’, *закреслити в повітрі дугу* (про м’яч), *вибивати руками на наріжняка* – ‘вбивати руками на кутовий’, *відбивати м’яч головою* – ‘відбивати м’яч ударом головою’, *вбивати м’яч, подавати м’яч до середини нападу, переводити комбінацію, «переїздити» противника* – ‘обіграти, обминути противника’, *стріляти до середини* – ‘прострілювати в центр’, *подавати до центри* – ‘подавати центральному нападникові’, *подавати, стріляти, боронити, подавати мяч нападкові, післати [мяч] виконом* – ‘викопнути м’яч’, *ударити мяч до переду, виступати на «беку»* – ‘грати на позиції захисника’, *виминути оборонця* – ‘обійти захисника’, *боронити, вибігати по мяч* – ‘перехоплювати м’яч, виходячи з воріт’, *вибігти на грище* – ‘вийти на поле’, *обставляти грача* – ‘індивідуально опікати гравця’, *фавлювати* – ‘порушувати правила’, від *фавль* – ‘порушення’, *зфавлювати* – ‘порушити правила’, *відібрати м’яч, зударитися* – ‘зіткнутися’,

грати, розбивати – ‘травмувати’, *гасити високу свічку* – ‘зупиняти м’яч, який падає вертикально вниз’, *схопити стріл* – ‘спіймати м’яч, що летить у ворота’, *діставати м’яча* – ‘отримувати пас’, *ослабити наступ* – ‘послабити атаки нападу’, *здобути гет-трік* – ‘забити три голи в одному матчі’, *стояти / опинитися на офсайді* – ‘бути в положенні поза грою’, *посилати м’яч «до дому»* – ‘відпасовувати м’яч на свою половину поля’, *заїхати до воріт, підїхати під самі ворота* – ‘наблизитись до воріт’, *вийти на грище в десятку* – ‘вийти на поле вдесятьох’, *виймати м’яч із воріт* – ‘вийняти м’яч із сітки воріт після здобутого гола’, *зносити з грища* – ‘виносити з поля (про травмованого гравця)’, *покінчитися у відношенні* – ‘закінчитися з рахунком’, *вдержати вислід* – ‘втримати рахунок’, *вдержувати перевагу, тренувати* – ‘тренуватися’, *заправлятися* – ‘тренуватися’, *бути у знаменитій формі* – ‘бути у відмінній фізичній формі’, *піти на авт* – ‘вийти за межі поля’, *засюрчати у свисток* – ‘засвистіти’, *свистати / відсвистати офсайд* – ‘сигналом свистка фіксувати положення поза грою’, *диктувати карні удари* – ‘призначати штрафні удари’, *відсвистати перерву* – ‘дати сигнал свистка про закінчення першого тайму’, *відсвистати кінець змагань* – ‘дати свисток про завершення матчу’, *відсвистати фавль* – ‘дати свисток про порушення правил’, *відсвистати вільний стріл* – ‘дати сигнал для виконання вільного удару’, *зложити протест* – ‘подати протест’, *симпатизувати дружині*.

Група назв регламенту змагань, результатів матчів, здобутків і нагород охоплює такі термінні одиниці: *засади англійського «fair play»*, *англійська засада «фер плей»* – ‘правила чесної гри’, *приписи Окружного Спортивного Союзу* – ‘правила’, *аматорський спорт, виставити до складу* – ‘включити у склад команди’, *включення до складу дружини, міжнародна футбольна конвенція, поставити на ворота, зголошення в судді, вислід* – ‘рахунок матчу’, *нерішений вислід* – ‘нічия’, *вирішення змагань* – ‘результативне завершення матчу’, *перемога, програна* – ‘поразка’, *програ* – ‘поразка’, *голь, зістрілений гол* – ‘забитий гол’, *самовбивчий* – ‘гол у власні ворота’, *точки* – ‘очки’, *пункти* – ‘очки’, *страчені пункти* – ‘втрачені очки’, *вхід до Окружної Ліги, аванс* – ‘вихід до вищої за класом ліги’, *барви команди* – ‘кольори форми команди’, *бути затвердженим Окружним*

Спортовим Союзом, уневажнення змагань – ‘визнання рахунку матчу недійсним’, *45 хвилин* – ‘тайм’, *1:0 для місцевих* – ‘1:0 для господарів’, *срібний кубок*.

Групу **назв ударів, технічних прийомів** об’єднують лексеми: *бомба* – ‘гол’, *волей* – ‘удар з лету’, *викоп* – ‘перший удар з центра поля на початку тайму’, *горішній / долішній стріл* – ‘удар у верхній / нижній кут воріт’ *дриблінг* – ‘біг гравця з м’ячем’, *наріжняк / корнер* – ‘кутовий удар’, *стріл* – ‘удар в отвір воріт’.

До тематичної групи лексем, що називають **ігрові ситуації на футбольному полі**, належать одиниці: *фавль* – ‘порушення правил’, *підворітне замішання* – ‘скупчення футболістів біля воріт’, *офсайд* – ‘положення поза грою’, *спалена позиція* – ‘положення поза грою’, *комбінаційна гра, гіперкомбінація* – ‘масштабна атака’, *наступ* – ‘атака’, *гарячі моменти на гризці* – ‘напружені моменти на полі’, *зудар* – ‘зіткнення’, *стрілова нездарність* – ‘нереалізація моментів для здобування голів’, *вибіг* – ‘вихід воротаря з воріт’, *пястучки* – ‘відбивання м’яча кулаками’, *темпо* – ‘темп гри’, *сторонництво судді* – ‘суддівство на користь однієї зі сторін’, *свисток судді, свист, судейський свисток* – ‘сигнал свистка судді про порушення’.

Назви, пов’язані з тренувальною підготовкою до футбольних змагань: *тренінг* – ‘тренування’, *підготова* – ‘тренування’, *фізична кондиція* – ‘фізична підготовленість’, *контракт* – ‘угода футболіста з клубом’.

Футбольні вигуки: «*Слава!*», «*Гін-гін-гурра!*», «*Україна*» – *темпо!*».

Як показав аналіз, у художніх творах галицьких письменників зафіксовано футбольну лексику, що репрезентує найважливіші тематичні групи номінацій зі сфери футболу. Домінують назви, вжиті у прямому значенні, що пов’язано зі специфікою аналізованих художніх текстів. Спостереження над функціонуванням футбольної термінології в цих художніх творах дали можливість виявити й певні тенденції формування української футбольної терміносистеми в один із найінтенсивніших періодів її становлення, зокрема, як відбувався відбір найуживанішого терміна з ряду синонімів на позначення спеціального футбольного поняття, як виникала полісемія. Художні тексти футбольної тематики допомагають реконструювати національний футбольний дискурс у першій половині ХХ століття; вони є цінними джерелами фактичного матеріалу.

2.3.2. Репрезентація українського футбольного дискурсу в Наддніпрянській Україні на прикладі художніх творів Юрія Смолича

Серед авторів-наддніпрянців чи не єдиним представником, який у своєму доробку має художні тексти футбольної тематики, є Юрій Смолич [Процик 2019 а]. Тому розгляд спеціальних футбольних назв у його художніх творах є важливим для з'ясування специфіки розвитку футбольного дискурсу в Наддніпрянщині, позаяк зі спортивних публікацій у східноукраїнській періодиці першої половини ХХ ст. можна почерпнути доволі скупі відомості про формування мови футболу – більшість видань були російськомовними, а якщо й виходили українською мовою, то статей на футбольні теми в них було обмаль. Єдине спортивне періодичне видання, друковане в радянській Україні до Другої світової війни, – «Вісник фізичної культури» (1923–1941, змінювало назви на «Вестник физической культуры», «Вісник фізкультури», «Фізкультурник України», «Спорт», з 1929 р. стало українськомовним) опублікувало близько двадцяти статей футбольної тематики, здебільшого методологічного характеру.

Юрій Смолич – представник того покоління українців, які розпочали грати в футбол на початку ХХ ст., тобто він був серед піонерів цього виду спорту в Україні. В автобіографічних екскурсах у художніх творах він пише, що з юних літ був захоплений копаням м'ячем, присвятив йому десять років життя: почав грати ще в свої гімназійні літа перед Першою світовою війною, активно виступав за різні футбольні команди Поділля, а розпрощався з професійним футболом у середині 1920-х рр., ставши інструктором із футболу (тодішня назва тренера), але на все життя залишився палким футбольним уболівальником.

У цьому пункті проаналізовано футбольну лексику, яка функціонує в художніх текстах Юрія Смолича, а саме в романі «Наші тайни» [Смолич 1987], де футболіві присвячено окремий розділ – «Команда футболістів», і в белетризованих спогадах «Я вибираю літературу» [Смолич 1973], що містить розділ «Як я був футболістом». Футбольну лексику з текстів Смолича представлено в межах тематичних груп і порівняно її зі західноукраїнською лексикою футболу, вживаною в той самий хронологічний період за Збручем, для виявлення їхніх спільних і відмінних рис.

У групі **назв гри** майже безконкурентно домінувала лексема, запозичена з англійської мови – **футбол**, зафіксовано поодинокі приклади використання номінації **грище** – у значенні ‘гра у футбол, ігрище’. Назва **футбол** функціює й у складі словосполучення «**великий футбол**» – ‘професійний футбол’. У проаналізованих контекстах Юрій Смолич послідовно вживав позичену лексему **футбол**. Він використовував і питому назву **грище** як приклад функціювання українського аналога до чужомовної номінації гри. У західноукраїнському дискурсі вживали кілька питомих відповідників англізма **футбол**, найчастотнішим із яких був **копаний м'яч**, наддніпрянці ж надали перевагу позиці.

З-поміж **назв футбольного поєдинку, його частин, а також футбольних турнірів** найуживанішою є чужомовна лексема **матч**. Ця лексема була й елементом складних і складених футбольних назв: **матч-відповідь, матч-реванш, футбольний матч, міжзональний матч, міжміський матч**. На позначення футбольного поєдинку вживано питомі назви **гра** та **змагання**, які функціювали в складі словосполук **товариська гра, міжміське змагання** – ‘міжміський матч’. Назви **частин матчу: тайм, перший тайм, другий тайм, перерва**. Для називання чемпіонату вживано лексеми **першість, футбольна першість**, а кубковий матч окреслено терміном **змагання на кубок**. Серед назв футбольного поєдинку частотність вживання запозиченої з англійської мови лексеми **матч** суттєво переважає над функціюванням питомих найменувань **гра** та **змагання**. Для називання половини гри в текстах Смолича використано лише чужомовне позичення **тайм** (вживаних у Галичині українських відповідників – **півгра** та **половина**, а також спорадично використовуваних у східноукраїнській пресі лексем **хавтайм** і **половина** – не зафіксовано), а на позначення паузи між таймами вжито, суголосно з галичанами, питомої назви **перерва**. Для найменування чемпіонату функціювала питома лексема **першість**. У художній мові Юрія Смолича домінують чужомовні назви: **матч** і **тайм** (галицький термін **змагання** він уживає рідко, натомість лексему **половина** (як назви тайму) зовсім не використовує, відображаючи тогочасні пріоритети футбольного назовництва наддніпрянців.

У групі назв футбольного колективу й об'єднань клубів функціювали номінації: *команда, футбольна команда, одинадцять футболістів* – ‘команда’, *одинадцятєро* – ‘футбольна команда’, *лігова футбольна команда, збірна команда, перша / друга збірна команда міста, перша / друга збірна, друга команда, вулична команда, загальноміська команда, клуб, команда високого класу, клубна команда, Всеросійська футбольна ліга, ворожа команда, противна команда, інструкторська футбольна команда, інструкторська команда, команда залізничників, команда у повному складі*. Як показує слововживання у творах Юрія Смолича, у наддніпрянській мові футболу на позначення об'єднання футболістів послідовно вживано позичення *команда* (самостійного терміна та складника словосполук), питомого відповідника *дружина* не зафіксовано. Безконкурентно використувано й термін *збірна*. Запозичення *клуб* функціювало рівнобіжно у футбольному дискурсі Сходу та Заходу України.

Серед назв футбольного майданчика та його частин, а також спортивних споруд вживано таких лексичних одиниць: *футбольне поле, чуже поле*. Назвами частин футбольного поля та розмітки на ньому є номінації: *корнерний різжок* – ‘місце пробивання кутового удару’, *середина поля, межі поля, край [поля], правий край [поля] / фланг, «корнер»* – ‘сектор на розі поля, звідки пробивають кутові удари’, *центр [поля], пенальті* – ‘одинадцятиметрова позначка’, *штрафний майданчик, своя половина поля, гол* – ‘ворота’, *ворожий гол* – ‘ворота суперника’, *стадіон*. Юрій Смолич переважно вживає чужомовні назви з цієї тематичної групи, які відрізняються від номінацій, використуваних у галицькому футбольному дискурсі. На позначення майданчика для гри в східноукраїнському дискурсі безконкурентно функціював термін *футбольне поле* (назв *грище, ігрище, мурава*, вживаних у Галичині, не зафіксовано). *Фланг* названо питомою лексемою *край* і згаданою позикою; активно використуваного в галицькому дискурсі питомого найменування *крило* в текстах Юрія Смолича немає. Гібридний термін *штрафний майданчик* – єдина номінація на позначення цієї частини футбольного поля, використана в художній мові автора, хоча в наддніпрянській пресі спорадично з'являвся й термін *штрафна смуга*, а в Галичині

використовували низку власне українських назв – *карне поле, карний пояс, займа*. Цікавою є тенденція появи багатозначності, коли лексема йменує різновид удару та місце – точку чи сектор, з яких його виконують, наприклад, *пенальті, корнер* (паралельно з цією назвою на позначення кутового сектора, звідки пробивають цей удар, функціював гібридний термін *корнерний ріжок*, а в Галичині вживали номінації *вугол, кут і ріг*). У галицькому футбольному дискурсі багатозначності вдалося уникнути завдяки використанню назв *карна точка* й *одинадцятиметрівка* для позначення місця пробивання одинадцятиметрового штрафного удару, а термін *пенальті* вживали для називання самого удару, хоча паралельно з ним функціювали питомі назви *одинадцятиметровий* і *займак*. На позначення кутового удару галичани, поряд із англізмом *корнер*, вживали питомі номінації *коп з рога, копнене з кута, наріжник, наріжняк*. Запозиченням *гол* у східноукраїнському дискурсі називали ворота й момент здобуття воріт, що спричинило полісемію.

У групі назв **футбольної форми** зафіксовано лексичні одиниці: *спортивний одяг, буци, футбольні бутси, шипи [бутсів], труси, сорочка, фуфайка* – ‘футболка’, *форма, майка, труси / трусики*. Щодо назв футбольної форми, то в текстах Юрія Смолича відображено домінування чужомовних номінацій, яке було в наддніпрянській мові футболу, тоді як у галицькій футбольній лексиці переважали питомі назви та новотвори на позначення цих реалій: *буци, бутси* – *футболівки*; *труси* – *штанці, штанята, штанцята*; *шипи* – *корки, кілки*; *форма* – *виряд, однострій* і позики *мундур, дреси*. Рівнобіжним є вживання лексем *сорочка* та *сорочина, сорочинка*. З-поміж назв спортивного взуття й одягу в текстах Юрія Смолича найчастотнішими є чужомовні лексеми *бутси, буци* (обидва варіанти назви зафіксовано й у галичан), *труси, фуфайка, майка* та питоме найменування *сорочка*. Вживаних у Галичині номінацій елементів футбольної форми, питомих чи успадкованих – *штанці, сорочина* та гібридної назв *футболівки* – не зафіксовано.

Серед назв **ігрових моментів** у текстах Юрія Смолича функціують такі номінації: *пас* – ‘передавання м’яча партнерові’, *офсайд* – ‘положення поза грою’, *зрізаний пас* – ‘передавання м’яча одноклубникові, оминаючи суперника, за спину йому’, *гол* – ‘здобуті ворота’, *міжпасовка* – ‘перепасовування’, *дрібна пасовка* –

‘короткий пас’, *паралельний пас під гол* – ‘передавання м’яча партнерові паралельно до воріт’, *комбінація, перевага над противником, володіння м’ячем, комбінація в наступі / обороні, удар, удар ногою по м’ячу, навальна комбінація, пасовка* – ‘перепасовування’, *навальна атака, фінт, «водіння»* – ‘оманний рух футболіста, за допомогою якого він намагається обіграти суперника’, *свисток* – ‘сигнал судді’, *свисток рефері, грання, гра в одні ворота, прорив, персональна опіка* – ‘опікання нападника команди-супротивника, перебування біля нього захисника впродовж усього матчу’, *сильний удар, реванш, травма*. У цій групі назв помітно ту ж саму тенденцію, що й у попередніх: у наддніпрянській мові футболу більше запозичених лексем, що й відобразив Юрій Смолич у своїх текстах, на противагу футбольному дискурсові Галичини, де суттєво більше питомих назв на позначення тих самих понять. Серед лексем цієї тематичної групи нема домінування чужомовних назв, хоча для найменування деяких футбольних понять використано запозичення, тоді як у Галичині підібрано питомі відповідники, зокрема: *пас* – *подання*; *офсайд* – *відсторонь, поза грою, спалений* (також *офзайд, офсід*); *гол* – *ворота, (з)добути / стрілені ворота*; *комбінація* – *заграння*; *персональна опіка* – *обставлення*. Низка понять має власне українські назви – *гра, грання, удар* (гал. – *коп, стріл, вдар*), *перевага, водіння, володіння м’ячем, прорив* (гал. – *пробій*), *свисток* (гал. – *свист, знак свиставкою*). Номінацію *пасовка, міжпасовка* (гал. – *подавання*) утворено від чужомовної твірної основи за російською словотвірною моделлю. Позику *атака* вживано на всій території України (у Галичині – також варіант ч. р. – *атак* і запозичення *акція*).

Назвами футбольного спорядження є: *м’яч, футбольний м’яч, гол* – ‘ворота’, *корнерний прапорець* – ‘кутовий прапорець’, *ворота, жердина, сітка*. Приклади номінацій із цієї тематичної групи, що їх зафіксовано в текстах Юрія Смолича, показують однакову тенденцію в розвитку футбольної лексики Наддніпрянщини й Галичини – пошук національних відповідників до чужомовних спеціальних номінацій. З-поміж назв спортивного спорядження переважають, як і в галицькому дискурсі, власне українські лексеми: *ворота, м’яч, жердина* (гал. – *жердка, стовп, стовпець, стовпок*), *сітка* (гал. – *воротна сіта*); використано

також гібридні назви: *корнерний прапорець* (гал. – *хоруговка, прапорець на тичці*), *футбольний м'яч* і запозичення з англійської *гол* – на позначення футбольних воріт.

У групі назв **футбольних гравців** найфункційнішою в Смоличевих текстах є лексема *футболіст*; вживано й найменувань: *гравець, футбольний гравець, бек* – ‘захисник’, *хавбек / хаубек* – ‘півзахисник’, *форвард* – ‘нападник’, *правий хавбек* – ‘правий півзахисник’, *край* – ‘крайній нападник’, *лівий край* – ‘лівий крайній нападник’, *центрхаубек* – ‘центральний півзахисник’, *лівий / правий край, голкіпер* – ‘воротар’, *правий бек* – ‘правий захисник’, *центр-форвард / центрфорвард / центр* – ‘центральний нападник’, *інсайд* – ‘нападник на позиції між центральним і фланговим нападниками’, *лівий інсайд* – ‘лівий півсередній нападник’, *забивач м'ячів* – ‘бомбардир’, *капітан, капітан команди, футбольний лідер, товариш по команді* – ‘одноклубник’, *партнер, запасний* – ‘гравець, який може вийти на заміну’, *травмований, інструктор по футболу* – ‘тренер’. У східноукраїнському футбольному дискурсі з-поміж номінацій гравців, відповідно до їхніх функцій на футбольному полі, домінували, як видно з текстів Юрія Смолича, англізми, тоді як у Галичині вживано власне українські відповідники: *голкіпер* – *воротар*; *бек* – *заложник, захисник, оборонець, позадній, сторож границі*; *хаубек* – *напівзахисник, помічник*; *форвард* – *нападач, напасник, передовий*; *центрфорвард, центр* – *чільник, середний передовий*; *інсайд* – *(з)лучник*. Лише питомими номінаціями окреслено поняття флангового нападника: на Сході функціювала назва *край*, спорадично в українській пресі з'являлася й назва *крило*, а на Заході використовувано питомі терміни *крило, криловий*. Серед родових назв за частотністю вживання в Наддніпрянщині домінувала лексема *футболіст*, якій поступалися у використанні найменування *грач, гравець* і *футбольний гравець*, тоді як у Галичині практично безконкурентно вживано номінації *грач*.

З групи назв **ліній футболістів**, які вони творять на полі, виконуючи свої функційні обов'язки, використовувано номінації: *захист, півзахист, напад, центральна група нападу* – ‘центральний і два півсередні нападники’, *друга лінія нападу* – ‘півзахист’, *центр* – ‘позиція центрального нападника’. З-поміж назв функційних ланок футболістів на полі в творах Юрія Смолича, як і загалом

у дискурсі наддніпрянців, переважали, подібно, як і в Галичині, питомі лексеми: *захист, напад, півзахист*. Винятком є вживання запозиченої номінації *центр*.

Група назв **суддів й інших осіб, безпосередньо причетних до футболу**, охоплює лексеми *суддя, рефері, підсудок* – ‘боковий суддя’, *шеф команди, начальник команди, тренер, інструктор* – ‘тренер у СРСР’, «*алтик*» – ‘подавач м’ячів, які виходили в авт’ (походить від позиченого з південнослов’янських мов слова *алтиця* – «оздоба з ниток по краях килима», запозиченого з румунської мови [ЕСУМ 1982, с. 62], спільна сема – *край*). У назвах суддівського корпусу і найменуваннях осіб, причетних до футболу, у текстах Юрія Смолича домінують запозичення: *рефері* (гал. – *суддя, голова, роз’ємник*), *тренер, інструктор, шеф команди* (гал. – *провідник дружини*). Функціують і питомі назви: *суддя, підсудок* (гал. – *суддя межовий, межовий, підсудний*) і гібрид *начальник команди*.

Невелика група **номінацій суддівських дій** представлена термінами: *призначити штрафний, оштрафувати*. Обидві номінації суддівських дій є гібридами, утвореними від позики *штраф*. У галицькому футбольному дискурсі натомість твірним словом для називання цих понять стала питома лексема *кара* – *карати, покарати, диктувати карний коп / карного*.

Найбільшою за обсягом є група **назв футбольних дій**, яка представлена такими лексичними одиницями: *грати, грати у футбол, «футболити»* – ‘грати у футбол’, *бігати з голими коліними* (букв. – ‘бігати у трусах’) – ‘грати в футбол’, *ганяти м’ячика* – ‘грати в футбол’, *грати головою, грати за голкіпера, грати на місці лівого інсайда, грати на лівому фланзі, грати правою ногою / обома [ногами], грати неповним складом, грати в один доторк* – ‘копати м’яч, не зупиняючи його’, *пасувати* – ‘копати м’яч партнерові’, *грати зонально* – ‘грати в межах певних ділянок поля – зон’, «*підбирати*» *м’ячі, розподіляти м’ячі, перегравати, змагатись, виконувати функцію «алтика»* – ‘подавати гравцям м’ячі, що виходять в аут’, *підхоплювати м’яч в ауті, подавати м’яч на поле, вдаряти, посилати [м’яч] повітрям, приймати [м’яч] на голову, грати «покатюшки»* – ‘котити м’яч по землі’, *грати котком* – ‘котити м’яч по землі’, *шутувати* – ‘копати м’яч без попередньої його зупинки, в один дотик’, *послати*

м'яч шутом – ‘бити в м'яч, не зупиняючи його’, *підбирати одбиті м'ячі, шутувати по голу* – ‘копати м'яч у ворота, не зупиняючи його’, *підхопити м'яч головою, підкинути м'яч, перекидати [м'яч] з ноги на ногу, ударити, приймати пас, вести м'яч по краю, давати пас, «налітати», налітати на пас* – ‘вибігати назустріч пасові’, *наклепати [голів]* – (жарг.) ‘забити багато голів’, *замінити, зазнати травми на полі, покалічити супротивника, брати пенальті* – ‘ловити пенальті’, *бити підйомом* – ‘вдаряти у м'яч підбиттям ступні’, *гатити носком* – ‘вдаряти у м'яч носком ступні’, *катати м'яча, відриватись од противника, відігратися, відтягатись в оборону* – ‘відходити в захист’, *вигравати / виграти, перемагати, програвати, спрямувати м'яч, обіграти суперника, вибивати носком, подати вільний від воріт, зупиняти м'яч, бити по воротах, «водитись»* – ‘обігравати суперника, використовуючи оманні рухи’, *водити, підігравати, переміщатись назад на допомогу бекам, «іти на м'яч»* – ‘виходити назустріч м'ячеві’, *йти з м'ячем, підігравати, передавати на край, давати пас, передавати м'яч, забити м'яч, забивати / забити гол, йти на пас, пасувати, влітати в гол* – ‘влітати у ворота’, *збивати голкіпера, штовхати голкіпера в гол* – ‘штовхати воротаря у ворота’, *тримати м'яч у руках, не давати противникові грати, штовхати з щільно притиснутою до корпусу рукою, відбирати м'яч, зіткнутись плече в плече, опрацьовувати удари на тренуванні, взяти очки, вибити зі змагань, боротись за футбольну першість*. Однією з найфункційніших у групі назв футбольних дій є питома лексема *грати*, яка називає родові поняття – *грати в футбол* (поряд зі значно рідше вживаними синонімічними назвами: *футболити, ганяти м'яча, бігати з голими коліними*; у Галичині домінували назви зі стрижневою лексемою *копати* – *копати м'яч, грати в копаний м'яч, бавитись в копаного м'яча*) та видові найменування – *грати головою, грати за голкіпера, грати на лівому фланзі, грати на місці лівого інсайда* (гал. – *грати на лівому лучнику*), *грати в один доторк, грати котком* (прислівник утворено від прикметника *коткий* – ‘який легко котиться’) / *покатюшки* (прислівник походить від дієслова *покотити*), *грати зонально, грати неповним складом, грати лівою ногою / обома ногами, не давати противникові грати*. Також

від твірного слова – інфінитива *грати* – утворено похідники – *виграти / вигравати, відігратися, перегравати, підігравати, програвати / програти*. Серед питомих футбольних термінів у творах Юрія Смолича функціює чимало словосполучень із лексемою *м'яч*: *вести м'яч по краю, відбирати м'яч, забити м'яч, зупиняти м'яч, іти на м'яч, йти з м'ячем, катати м'яча, передавати м'яч, перекидати м'яч з ноги на ногу, «підбирати» (одбитий) м'яч, підкинути м'яч, підхоплювати м'ячі головою / в ауті, подавати м'яч на поле, посилати м'яч повітрям, приймати м'яч на голову, розподіляти м'ячі, спрямовувати м'яч*. На позначення інших футбольних дій у цій тематичній групі, як у жодній іншій, уживано здебільшого власне українських лексем і словосполучень із питомих складників: *бити по воротах, бити підйомом* (гал. – *копати м'яч підбиттям*), *вдаряти, вибивати носком* (гал. – *викопувати шпівом*), *вибити зі змагань, відриватись від противника, відтягатись в оборону, взяти очки* (гал. – *(з)добути точки*), *«водити» / «водитись»* (гал. *«кивати» / «киватися»*), *гасити носком, замінити, зіткнутись плече в плече, змагатись, «налітати», обіграти суперника, передавати на край, перемагати, подати вільний від воріт, покалічити противника, ударити* (гал. *копнути, стрілити*). Зафіксовано чималу групу гібридних футбольних термінів, насамперед низку словосполучень із запозиченнями *пас* і *шут* ('удар без попередньої зупинки м'яча') та похідними від них гібридами: *давати пас, йти / налітати на пас, пасувати, приймати пас, послати м'яч шутом, шутувати, шутувати по голу*. Іншими гібридними номінаціями є: *боротись за футбольну першість* (гал. – *боротьба за першенство у копанім м'ячі*), *брати пенальті, влітати в гол, забивати / забити гол* (гал. – *стрілити ворота*), *зазнавати травми на полі* (гал. – *бути зраним на полі / контузійованим / змасакрованим / розбитим*), *збивати голкіпера* (гал. – *втрутити воротаря*), *наклепати голів, опрацьовувати удари на тренуванні* (гал. *тренувати стріли*), *переміщуватись назад на допомогу бекам, штовхати голкіпера в гол, штовхати з щільно притиснутою до корпусу рукою*. Особливістю цієї тематичної групи назв є тенденція пошуку національних відповідників до чужомовних слів, тому запозичення тут не домінують, як це було в інших групах футбольних назв.

Група назв видів ударів охоплює номінації: *«кручений» удар* – ‘ефектний удар, коли м’яч летить складною траєкторією’, *«сухий лист»* – ‘удар зовнішнім боком стопи в м’яч, який внаслідок цього обертається довкола похилої осі, а на останній ділянці траєкторії різко падає вниз’, *штрафний [удар], удар з флангу на фланг, удар з флангу на центр, удар з флангу під гол, звичайний удар підйомом, «датський» удар підйомом* – ‘удар зовнішнім боком підйому’, *удар «шпаном»* – ‘удар внутрішнім боком підйому’, *удар носком, вільний [удар] від воріт, «англійський» удар* – ‘удар назад через себе’, *«бейт»* – ‘удар п’яткою через себе наперед’, *удар по голу* – ‘удар у ворота’, *«шут»* – ‘прицільний удар у ворота’, *удар «з нальоту»* – ‘удар з лету’, *удар в один доторк, [удар] правою, лівою, головою, грудьми, відбійний удар*. У цій групі футбольних назв стрижневою є питома лексема *удар* (у Галичині – *стріл, коп, вдар*). Із цим словом утворено власне українські найменування: *відбійний удар, звичайний удар підйомом, кручений удар, удар в один доторк, удар головою* (гал. – *головка*), *удар грудьми, удар з нальоту* (гал. – *удар з лету, волей / волей*), *удар лівою / правою ногою, удар носком* (гал. – *вдар / коп шпінцом*) і гібридні назви: *англійський удар, «датський» удар підйомом, удар з флангу на гол, удар з флангу на фланг, удар з флангу на центр, удар по голу, удар «шпаном», штрафний удар* (гал. – *карний стріл*). У текстах Юрія Смолича зафіксовано запозичені найменування ударів: *бейт, шут* і питомі назви ударів, утворені метафорично: *вільний удар від воріт, сухий лист*.

Невеликою є група назв тренувальної підготовки, що об’єднує номінації: *тренування, ігрове тренування, спортивний вишкіл* – ‘спортивна підготовка’. У цій тематичній групі конкурують гібридні назви *вишкіл* і *тренування* (у Галичині найфункційнішими були: запозичена лексема *тренінг* і власне українські номінації *заправа* (від *заправлятися* – ‘тренуватися’), *підготов* і *підготова*).

Особливості футбольної гри описують назви: *стиль гри, тактика футболу, тактика в наступі / обороні, комбінації міжпасовки* – ‘комбінації в перепасовуванні’, *сучасний стиль гри, захисний стиль гри, агресивний стиль гри, тактика* – ‘тактичні дії футболістів’, *оборона* – ‘дії в захисті’, *напад* – ‘дії в нападі’, *наступ* – ‘напад’, *атака, темп гри, ритм гри, наступальна концепція*

гри, техніка обробки м'яча, точність паса, система гри, стратегія змагання, способи комбінаційної гри, противник нижчого класу, правило, перевага, кваліфікована гра. У групі номінацій на позначення особливостей футбольної гри, переважають гібриди: *агресивний / захисний / сучасний стиль гри, кваліфікована гра, наступальна концепція, противник нижчого класу, ритм гри, система гри, способи комбінаційної гри, стратегія змагання, тактика в наступі / обороні, темп гри, техніка обробки м'яча, точність паса.* Зафіксовано питомі назви: *напад, наступ, оборона, перевага, правило* та запозичення: *атака, комбінація, тактика.*

Група назв **результатів поєдинків і кількісних показників результативності** охоплює лексичні одиниці: *очки, три – один на користь [...], перемога, програш, виграш, рахунок, результат, нічийний результат.* У цій групі найменувань домінують питомі назви – *очки, перемога, рахунок.* Рідше вжито запозичень – *результат, гібридів – нічийний результат* і кальок – *виграш, програш.*

Назви вболівальників представлено такими лексемами: *прихильник, вболівальник, глядач.* Питомих назв ужито в творах Юрія Смолича на окреслення симпатиків футболу – *вболівальник, глядач, прихильник* (у Галичині функціював полонізм *кібіц* і низка питомих назв). Частотною в Юрія Смолича, як і загалом у дискурсі наддніпрянців, є скалькована лексема *болільник* (із рос. болельщик).

У групі назв **дій уболівальників** зафіксовано лексеми: *боліти, не пропускати жодного матчу, жадати перемоги, страждати від програшу, ходити на стадіон, дивитись матч по телевізору.* Серед назв уболівальницьких дій приблизно однаковий розподіл між гібридними номінаціями: *дивитися матч по телевізору, не пропускати жодного матчу, ходити на стадіон* і питомими назвами: *жадати перемоги, страждати від програшу*; зафіксовано й зросійщену лексему *боліти*, загалом притаманну східноукраїнському футбольному дискурсу.

У художніх текстах Юрій Смолич використовував і популярний у першій половині ХХ ст. спортивний **вигук *gín-gín-ура*** – ‘вигук-привітання, вживається для вираження захоплення, схвалення’. Ідентичного англїзма вживано й у Галичині.

Проведений аналіз української футбольної лексики, що її використав Юрій Смолич у художніх творах, показав, що в них функціює дуже різноманітна лексика

основних тематичних груп футбольних назв. У Смоличевих текстах домінували запозичення та гібриди, що було особливістю мови футболу в Наддніпрянській Україні, на противагу до галицького футбольного дискурсу першої половини ХХ ст., у якому переважали питомі відповідники до чужомовних найменувань.

Загалом на кінець 30-х рр. ХХ ст. у національній термінології, яка була основним маркером формального футбольного дискурсу, нагромаджено чималий лексичний матеріал зі сфери футболу та розпочато процес впорядкування цієї терміносистеми. Однак не укладено термінних словників футбольної лексики, хоча робота в цьому напрямку велася, зокрема громадськість відгукнулася на заклик збирати матеріали до нормативного словника українського спорту, а в планах Інституту української наукової мови був словник спортивних термінів. Найважливішими завданнями опрацювання української футбольної термінології в цей період було її внормування – усунення небажаної синонімії, мінімізування чужих впливів, що об'єктивно були неунікненними, позаяк становлення національної футбольної термінології розпочалося з чужомовної лексики, яку українці позичили разом зі спеціальними поняттями зі сфери футболу.

Цінними є спостереження українського мовознавця Ярослава Рудницького над тенденціями розвитку термінології в підрадянській Україні: «Українська більшовицька спортова термінологія цікава під цим оглядом; бачимо в ній нахил до вдержання й закріплення інтернаціональності слівні й то навіть там, де творяться питомі зложення-скороти. Отже побіч *футбалу, тренювання, боксу* і т. д. стрічаємо *спортгурток, спортрух, спортмайдан* ... й врешті *фізкультура, -ник, спортінвентар* і т. п. В нас покищо така термінологія «разить вухо» й не приймається, хоч часом тут і там можна стрінути *спортуправу, фізвиховання* тощо. Не можна поминути сили москалізмів в зазбручанській “спортивній” (!) слівні» [Рудницький 1933 а, с. 18]. А проте прикметні риси радянського термінотворення з домінуванням чужомовних назв, чималою часткою росіянізмів і захопленим творенням складноскорочених слів у наступні десятиріччя стали реаліями й у Галичині, Закарпатті та на Буковині; вони визначали формування української спортивної термінології в другій половині ХХ ст.

2.4. Українська футбольна лексика в радянський період

2.4.1. Політичні чинники змін: тоталітарні впливи на формування української футбольної лексики після Другої світової війни

З усіх видів спорту радянська влада найбільше толерувала футбол, тому не дивно, що в тогочасному соціумі саме він став культовим, тоталітарне суспільство піднесло футбол до рангу релігії. А це, як очікувалося, повинно було дати поштовх до розвитку позитивних тенденцій в українському футбольному дискурсі, проте реалії виявилися зовсім іншими. Перестороги з'явилися вже й раніше, насамперед у галичан, обізнаних зі станом справ у спорті в європейських країнах, бо ще 1927 р. оглядач львівської газети «Вісти з Лугу» ділився спостереженнями: «На Україні відчувається недостача українських фахових організаторів спорту та української літератури з тої ділянки» [Розвиток фізичної культури і спорту на Радянській Україні 1927, с. 5], а 1937 р. спортивна газета «Змаг» писала, що «Совітський футбол – один великий пятираменний сфінкс» [Змаг 1937, с. 6]. Яку таємницю приховував автор за цим метафоричним висловлюванням українці Галичини, Буковини, Закарпаття вповні зрозуміли після Другої світової війни, хоч тривожні відомості про реалії радянського спорту з'являлись у Галичині вже в 30-х рр. ХХ ст. Проте важко було припустити, що негативні тенденції в радянському спорті поширюються на всі аспекти діяльності в цій сфері: на мову спорту та систему назв його спеціальних понять.

Партійні очільники вважали, що футболі як офіційній релігії повинна бути притаманна уніфікована лексика на всьому радянському просторі. Тому розпочато тотальне «вдосконалення» мови українського футболу. У формальному футбольному дискурсі вправно застосовувано винахід радянської асиміляційної політики – «урядове втручання [...] у внутрішні закони мови» [Шевельов 2009, с. 266–267], що, за словами українського мовознавця Юрія Шевельова, було «наступом на мову зсередини: саму структуру, основу безборонної літературної мови відкрито російським впливам і позикам» [Шевельов 2009, с. 215], заборону окремих її лексичних одиниць, насамперед тих, які демонстрували самобутні риси української мови – мали національно-культурний компонент у значенні чи були

створені за питомими моделями словотворення або ж виявляли національну специфіку на морфологічному та синтаксичному рівнях чи відрізнялися звуковим і правописним оформленням. Звичною була й практика «підганяти» українську лексику під російські взірці чи насаджувати слова та форми, «ближчі до російських або живцем перенесені з російської мови. Таким чином на радянській Україні конфлікт між українською і російською мовами перенесено з зовнішньої позамовної сфери в середину самої мови. Боротьба відбувалася не тільки в людській психіці, а й у самій мові» [Шевельов 2009, с. 267]. Результат втручання, унаслідок якого вилучено численні українські слова, передовсім термінні одиниці, й заборонено питомі синтаксичні конструкції, був плачевний: «У кінцевому наслідку поспіль запроваджено або повну ідентичність українських і російських форм, або відповідність у відношенні один до одного» [Шевельов 2009, с. 203].

Перед Другою світовою війною українська мова футболу, як і літературна мова загалом, сформувалася в двох варіантах: східно- та західноукраїнському й потребувала в нормування та кодифікації. Як писав Юрій Шевельов, «треба було устійнити взаємини центральноукраїнського різновиду мови з [...] галицько-буковинським у вигляді львівського койне» [Шевельов 2009, с. 90]. Коли галицький варіант футбольної лексики мав основний акцент на пошукові національних відповідників до чужомовних, переважно англійських термінів, футбольна лексика Наддніпрянщини значно повільніше позбувалася тяжіння до надмірного використання чужомовних запозичень, що було її прикметною рисою на початку ХХ ст., подібно, як і російської термінології, значного впливу якої зазнала українська мова футболу (Слід зазначити, що російська мова, на противагу українській, зазвичай позичає чужомовні терміни в готовому вигляді – без перекладу, їй не притаманне явище мовного пуризму, що цілком закономірно, зважаючи на те, що вона ніколи не мала перешкод для повноцінного розвитку в усіх сферах суспільного життя, і, як слушно зауважує український термінолог Володимир Пілецький, їй «нічого не загрожувало» [Пілецький 2014, с. 112]). Коли проаналізувати перші тексти футбольної тематики, опубліковані українською мовою в Наддніпрянщині, то взорування на російський футбольний дискурс

із домінуванням чужомовної лексики в них дуже помітне. Публікації на теми футболу в 30-ті рр. вже містять чимало термінів, створених на національній основі, що було спробою за допомогою власне українських засобів передати поняття, закладені в термінах-англізмах, а також апробованої в галицькому футбольному дискурсі спеціальної лексики, яка, хоч і не надто активно (особливо з середини 30-х рр., коли через суспільно-політичні обставини послаблено зв'язки Галичини з радянською Україною), але все ж проникала в мову футболу східняків. «Галицькі елементи перетворилися на невід'ємну частину сучасної української мови і не тільки тому, що просто в ній з'явилися, а й тому, що вплинули на саму структуру мови [...]» [Шевельов 2009, с. 97]. Кілька десятиліть регулярного виходу в світ спортивних публікацій у галицькій пресі та спеціальних футбольних праць українською мовою забезпечили галицькій футбольній термінній лексиці більшу виробленість. Про це писав український лінгвіст Андрій Ніковський: «галицький літературний мовний набуток слід [...] пускати на загальний вжиток, як матеріал вироблений, дуже часто влучний та закрашений європейськими впливами» [Ніковський 2017, с. XV], а Юрій Шевельов наголошував: «лексичні галицизми відрізнялися від матеріалу з інших діалектів. Вони входили в мову не безпосередньо з місцевих (переважно сільських) говірок, а як складники львівського койне, тобто були вже **піднесені до урбаністичного** і – хай і не завжди високого – **літературного рівня**» [Шевельов 2009, с. 173] (виділення моє – І. П.). Якби не насильницьке втручання тоталітарної системи, то природній розвиток, рівнобіжне внормування та кодифікація футбольних термінів в обидвох варіантах української літературної мови було б тільки справою часу, бо перший крок уже зроблено – зменшено число англійських позичень у східноукраїнській футбольній термінолексії, що відбулося під впливом національних тенденцій, які превалювали в опрацюванні футбольної термінології на західноукраїнських землях і поступово поширювалися на Схід. На думку Юрія Шевельова, «у взаємодії того, що існувало, і того, що мусіло б існувати, при обох історичних поступках і здобутках поволі витворився б компроміс» [Шевельов 2009, с. 178]. Однак Юрій Шевельов наголошує й на позамовних чинниках, які не сприяли злиттю «двох мовних потоків

[...]. Політичні режими й побут у двох частинах країни були такими кардинально відмінними, що досягти одности стало немислимим» [Шевельов 2009, с. 235].

Що було неможливим у підрадянській Україні, де українська мова «зазнала безприкладної нормалізації», яка набувала «у практиці не зовсім здорового нахилу» [Шевельов 2009, с. 266], вдалося свого часу зробити українцям із Галичини, адже польський уряд, хоч і серйозно обмежив сферу використання української мови (порівняно з австро-угорським періодом), але «не намагався змінити внутрішню структуру мови» [Шевельов 2009, с. 235]. Іван Боберський, Тарас і Петро Франки – піонери творення національної футбольної термінології, особистості, виховані в європейському нурті, на ідеалах свободи (якої в Австро-Угорській монархії на початку ХХ ст. було незрівнянно більше, аніж у тогочасній Російській імперії), розуміли, що українці будуть цікавими для світу лише тоді, коли на ґрунті універсального створять своє національне, і не боялися творити українську футбольну термінолексику, не позичаючи готові чужомовні номінації, а пропонуючи назви чи то з народної мови чи перекладаючи терміни-англізми українською чи творячи неологізми. Такої відваги нероз бракувало українським термінотворцям у підросійській Україні, проте ситуація змінилася в період українського культурного відродження у 1920-ті – на початку 1930-х рр. Більша сміливість у творенні питомих назв, а також тісніші контакти з галичанами, що сприяли проникненню вдалих власне українських найменувань у футбольний дискурс на східноукраїнських землях, згодом, без сумніву, зумовили б кодифікацію спільного варіанту української футбольної термінолексики. Проте позамовні чинники вийшли на перший план – тоталітарне втручання в усі сфери життя, всезагальна уніфікація за російським зразком, гоніння на все, що походило з-за Збруча, як згадував Юрій Шевельов, «на радянській Україні в ті роки розпалювано ворожнечу до всього галицького» [Шевельов 2009, с. 203], бо «“галіційська мова”» [Шевельов 2009, с. 214] мала «багато впливів [...] буржуазної культури» [Шевельов 2009, с. 203], а слова з галицької мови, які якимось дивом потрапляли до словників, були «як правило, марковані позначками “застаріле”, “рідковживане”, “діалектне”, “розмовне”, а це властиво означало, що такі слова

не рекомендувалися до вживання» [Шевельов 1986, с. 29], що врешті припинило тільки-но розпочатий природній процес уодностійнення української мови футболу перед Другою світовою війною, який опісля набув цілком викривлених рис.

Першим кроком до уніфікації (відповідно до партійних рішень «про знищення націоналістичного коріння на мовному фронті» [Хвиля 1933]) футбольної лексики в підрадянській Україні в другій половині 30-х рр., а на західноукраїнських землях десятиліття згодом, у післявоєнний період, – стало витіснення питомих українських назв, особливо тих, що ввійшли до неї з галицько-буковинської літературної мови, вишукування в цих номінаціях польських і німецьких впливів, і вживання на місці вилучених лексем кальок із російської мови та запозичень, які функціювали в російській футбольній терміносистемі. «Ніколи досі мова не зазнавала такої суворої регламентації», – вважав Юрій Шевельов [Шевельов 2009, с. 193]. Масштаби лексичних втрат від уніфікування термінології в радянський період важко точно встановити, бо не опубліковано словник спортивної термінології, над яким працювали в Інституті української наукової мови, та який був у його видавничих планах (Юрій Шевельов згадує про договори на видання 34 термінних словників, які уклала Всеукраїнська академія наук перед ліквідацією на початку 30-х рр. її структурного підрозділу – Інституту української наукової мови) [Шевельов 2009, с. 168]. Порівняння корпусу західноукраїнської футбольної термінології першої половини ХХ ст., реєстру футбольної лексики, що функціювала на східноукраїнських землях до Другої світової війни, та української футбольної термінології радянського періоду дає змогу з'ясувати кількісні та якісні показники втрат у лексичній підсистемі української мови, пов'язаній зі сферою футболу, що й здійснено в цьому підрозділі.

2.4.2. Кількісні та якісні зміни в українській терміносистемі футболу в другій половині ХХ століття

Вилучення питомих українських назв, передовсім тих, що походили зі західноукраїнського варіанту літературної мови, та вживання на їхньому місці кальок із російської мови і запозичень, які функціювали в російській терміносистемі футболу, стали першочерговими заходами «впорядкування»

української футбольної термінології радянського періоду, що мало на меті уніфікувати її з російською термінологією футболу.

Лексема **футбол** стала повсюдно вживаною замість назви **копаний м'яч**. Хоча номінація *футбол* і функціювала в галицькому футбольному дискурсі початку ХХ ст., проте власне українське найменування *копаний м'яч*, яке запропонував використовувати замість англійського позичення Іван Боберський, за частотністю вживання суттєво домінувала, а в 20–30-ті рр. фактично витіснила англізм. Від питомої назви утворено низку похідників – *коп*, *копнення*, *копанка*, *копняк*, *копун* і складених спеціальних номінацій, що є свідченням словотвірного потенціалу терміна, властивого питомим назвам. Дієприкметник *копаний* у складі терміноодиниці передає динаміку самої гри в футбол (основна дія в якій – *копати м'яч*), чого не відображають терміни на позначення цього поняття в інших мовах.

Термінові **матч** надано пріоритету над назвами **змагання**, **гра**. Певний час у західноукраїнській мові футболу поряд із лексемою *змагання* використовувано англізм *меч / метч / матч*, проте за частотністю домінувала питома лексема, що мала те ж саме значення – ‘поєдинок, гра’ й не була вживана зі значенням ‘турнір’, як у сучасній літературній мові. Слово *гра* на позначення футбольного поєдинку функціювало рідше через його багатозначність, бо називало ще й ‘процес гри, грання’. У східноукраїнському дискурсі до Другої світової війни для називання футбольного матчу вживано українські терміни *змагання*, *гра* і запозичення *матч*.

Назву **тайм** стали вживати замість лексем **половина**, **півгра**. В українській мові футболу на Сході та Заході України поряд із власне українськими термінами функціювала й позичена лексема *хав-тайм*, проте питомі назви суттєво домінували за вживаністю, насамперед термін *половина*, який у Галичині цілковито переважав над запозиченням, а в Наддніпрянщині вживався з такою ж частотністю, як і *тайм*.

Чужомовна номінація **фланг** під впливом тоталітарних тенденцій витіснила питомі лексеми **крило**, **край**. У Галичині певний час на позначення цього поняття вживано позичення *флянк*, проте частотність використання назв *крило* та *край* була більшою; від них утворено й номінації амплуа футболістів, які грали на флангах – *лівий криловий*, *правий криловий* і *лівий крайник*, *правий крайник*. На Сході України

на позначення флангу та флангових нападників вживано тих самих питомих термінів *крило* та *край* (завдяки семантичній деривації відбулося розширення значень, що спричинило багатозначність цих назв у футбольній терміносистемі). Суфіксальні похідники вживано в Наддніпрянщині рідко, натомість функціювала субстантивована назва *крайній*, утворена від словосполучення *крайній нападник*.

Лексевою *голкіпер* стали витіснити власне українську назву *воротар*. Певний час у галицькому футбольному дискурсі вживано польське запозичення *брамкар* і гібридну назву *сторож брамки*, проте *воротар* мав суттєво вищу частотність використання на всій території України. У Галичині англізма *голкіпер* не вживано й на зламі ХІХ–ХХ ст., коли становлення футбольної терміносистеми лише починалося; йому відразу підшукано національний відповідник. Натомість на Сході України поряд із англійським запозиченням у різних варіантних його формах – *голкіпер*, *голькіпер*, *кіпер* – спорадично вживано ще назву *вратар*, яка походила з церковнослов'янської мови, та чужомовну номінацію – *гольман*.

Чужомовним позиченням *бек* намагались витіснити вживання питомих назв *захисник*, *зложник*, *оборонець*, *позадній*. На початку ХХ ст. англізм *бек* функціював у західноукраїнській мові футболу, однак через близькість звучання цього терміна з питомою загальноживаною лексевою *бик* (поява омофонів зумовлена діалектною вимовою, властивою південно-західному наріччю), яка в жаргонному мовленні означала ще й 'удар головою в обличчя суперника', вживався рідше, ніж власне українські назви – *захисник*, *зложник*, *оборонець*, *позадній*. У Наддніпрянщині англізм був часто вживаним, проте в радянський період все ж не витримав конкуренції з національними термінами.

Запозичений термін *хаубек* (англ. halfback – «півзахисник» [НАУС 2004, с. 242]) нав'язувано замість власне українських лексем *напівзахисник*, *помічник*; однак через те, що в західноукраїнському футбольному дискурсі традиції вживання терміна-англізма *хавбек* не було, для позначення цього ігрового амплуа футболістів використовувалося лексеми *помічник* і *напівзахисник*, а в Наддніпрянщині позичення *хаубек* функціювала паралельно з питомою назвою *півзахисник*, у післявоєнний період чужомовний термін поступився за вживаністю питомій лексемі *півзахисник*.

Запозичена з англійської мови лексема *центрхаубек*, якою намагалися заступити назви *середній помічник* і *середній напівзахисник*, уживані в Галичині, а також номінація *середній півзахисник*, використовувана в Наддніпрянщині, поступалася їм за частотністю. У радянський період домінував гібрид *центральний півзахисник*.

Чужомовна номінація *форвард* (англ. forward, букв. – передній – «у деяких командних спортивних іграх – гравець передньої лінії, який нападає» [СІС(П) 2000, с. 947]) намагалася витіснити питомі лексеми *нападач*, *напасник*, *передовий*. У галицькому футбольному дискурсі англізм *форвард* практично не вживався, тут домінував термін *напасник*. На Сході України назва *форвард* справді переважала за вживаністю, бо синонімічна питома лексема *напад* через її багатозначність (номінувала 1) нападників – *лівий / лівий півсередній / середній / правий півсередній / правий напад*, 2) дії футболістів у нападі, 3) атакувальну лінію, яку tworили форварди) потребувала конкретизації за допомогою ад'єктива, що робило назви громіздкими, які не відповідали вимозі короткості терміна. Висока частотність вживання позичення *форвард* у східноукраїнському футбольному дискурсі сприяла успішній конкуренції англізма з російською калькою *нападаючий*, вираженою невластивим українській мові активним дієприкметником теперішнього часу.

Лексемою *інсайд* (англ. inside, букв. – усередині – «у футболі та хокеї – гравець, який у лінії нападу займає положення між центральним та крайнім гравцями» [СІС(П) 2000, с. 472]) витіснено власне українські назви *лучник*, *злучник*. Це було нелегко, адже вживання запозиченого з англійської терміна *інсайд* в західноукраїнській мові футболу не зафіксовано, а на позначення напівсереднього нападника використовувано тільки питомих назв *лучник* і *злучник*. Натомість у Наддніпрянщині позичення *інсайд* вживано поряд із питомою назвою *півсередній напад*. У післявоєнний період чужомовна назва конкурувала з гібридним терміносполученням *півсередній нападаючий*, у якому головне слово було скалькованим із російської мови активним дієприкметником теперішнього часу, невластивим українській мові. Згодом, коли тактичну схему «дубль W», в якій інсайди відігравали важливу роль, перестали використовувати, і в лінії нападу

зменшено кількість гравців, функціювання цих найменувань маргіналізовано, що було об'єктивною причиною внаслідок розвитку та зміни системи понять футболу.

Англійський термін *центрфорвард* нав'язувано замість власне українських назв *чільник*, *середній передовий*. У галицькому футбольному дискурсі не використовувалося лексему *центрфорвард*. На позначення центрального нападника вживано питомі лексичні одиниці *середній передовий*, *середній грач нападу*, *чільник*, запозичення *центра* та гібрид *центровий*. На Сході України позичення *центрфорвард* і *центр* функціювали поряд із гібридною назвою *центр нападу* та питомою номінацією *середній напад*. У радянський час за вживаністю домінувало гібридне найменування *центральный нападающий*, що мало в складі скалькований із російської мови активний дієприкметник теперішнього часу *нападающий*.

Термінне чужомовне словосполучення *фланговий форвард* конкурувало з питомими одиницями *крайник*, *крилевий*, *криловий*. У галицькій мові футболу традицій вживання номінації *фланговий форвард* не було, для називання цієї ігрової позиції вживано питомі суфіксальні назви *крайник* і *криловий*, утворені від українських номінацій флангу – *крило*, *край*. У Наддніпрянщині поряд із чужомовною терміносполукою *фланговий форвард* функціювали українські назви *лівий напад*, *правий напад* із багатозначною лексемою *напад* у складі, а також утворений субстантивацією термін *крайній* (від *крайній напад*). Згодом частотність уживання назв *фланговий форвард* і *крайній форвард* урівноважено.

Якщо лексема *бек* спорадично з'являлася в галицькій мові футболу, то термінів *хаубек*, *форвард*, *інсайд*, *центрфорвард*, *фланговий форвард* західняки зовсім не вживали. Ці номінації походять із наддніпрянського футбольного дискурсу першої половини ХХ ст. У східноукраїнській мові футболу деякі питомі номінації успішно конкурували з англізмами, тому, вважаю, їх усезагальна заміна чужомовними назвами була результатом насильницького втручання в природній процес формування української мови футболу, якому притаманний вмотивований відбір лексем, зважаючи на частотність уживання назв.

Далі описано низку **чужомовних термінів**, використання яких **примусово активізовано** в уніфікованій після Другої світової війни мові футболу. Це, зокрема,

англійський термін *пенальті*, який пропонували вживати замість назв *одинадцятиметровий*, *займак* (від *займа* – карна площа, де воротар може брати м'яч у руки). У галицькій мові футболу це позичення використовували в двох варіантах – *пенальті*, *пенальді*, однак вживання назви *одинадцятиметровий* згодом переважило. На Сході України поряд із багатозначним терміном *пенальті*, що називав вид удару та позначку на полі, з якої цей карний удар виконують, вживано назв *одинадцятиметрівка*, *одинадцятиметровий (удар)*, *одинадцятиметровка*. Попри намагання відновити послаблену функційність англізма *пенальті*, використання питомого терміна *одинадцятиметровий* було частотнішим.

Англійську лексему *корнер* намагалися насильно повернути замість питомих назв *наріжник*, *наріжняк*, *коп з рога*, *копнення з кута*. Хоча номінація *корнер* і функціювала в Галичині на початках становлення термінолексики футболу, проте за частотністю вживання поступалася українським назвам, насамперед термінові *наріжняк*, який, завдяки влучності відображення в ньому спеціального поняття та короткості форми, переміг у конкуренції з іншими власне українськими назвами на позначення цього виду карного удару. У східноукраїнському дискурсі запозичення *корнер* було багатозначним – називало різновид штрафного удару та сектор на куті поля, звідки удар виконують, і, попри небажану полісемію, альтернативи не мало. У середині ХХ ст. з'явилися терміни *кутовий удар*, *кутовий* (найімовірніше, це кальки російських назв *угловой удар*, *угловой*), але через те, що утворені калькуванням терміни не надто суперечили духові української мови, бо постали зі спільних для слов'янських мов ресурсів, вони витіснили позичену назву *корнер*.

Англізм *аут* упроваджувано замість питомих назв *бічняк*, *викидання м'яча з побочин*, *вмет м'яча руками з побочин*. Українські терміни до кінця 30-х рр. ХХ ст. у Галичині витіснили з ужитку лексему *авт*, використовувану на початку століття. Лише на Сході України запозичення *аут* не мало конкурентних назв. У радянський період поряд зі словом *аут*, що завдяки короткості мало високу частотність уживання, функціювала терміносполука *викидання м'яча з-за бокової*, що є калькою російської спеціальної назви *вбрасывание мяча из-за боковой*.

Чужомовним терміном *гол* витіснили питомі найменування *ворота*, *(з)добуті ворота*, *(з)добуття воріт*, *стрілені ворота*. Джерела засвідчують вищу частотність уживання в Галичині національних відповідників *ворота*, *(з)добуті ворота*, *стрілені ворота*, порівняно з англізмом, що на початку ХХ ст. функціював у таких варіантних формах – *гол*, *голь*, *голь*. Натомість у східноукраїнській терміносистемі футболу безальтернативно використовувано номінацію *гол*, яка була багатозначною – називала 1) елемент інвентарю у футболі та 2) влучання м'яча до воріт. У радянський період відбулося розмежування найменувань – питому назву *ворота* вживано на позначення елемента інвентарю, а за лексемою *гол* закріплено значення 'забитий у ворота м'яч, здобуті ворота, здобута ціль'.

Спроба витіснити за допомогою англійського позичення *офсайд* питомі назви *відсторонь*, *відсторона*, *спалений* не була вдалою. У міжвоєнний період у Галичині українська лексема *відсторонь* стала найчастотнішою номінацією на позначення спеціального футбольного поняття, хоча спорадично вживано інших назв, серед них і кілька фонетично-графічних варіантів запозиченої лексеми – *офзайд*, *офсайд*, *офсід*. На Сході України термін-англізм *офсайд* функціював поряд із назвою *поза-грою* в двох варіантах графічного оформлення – *поза-грою*, *поза грою*. Конкуренція двох термінів – запозиченого з англійської в готовому вигляді і скалькованого англізма – тривала в радянський час і збереглася дотепер.

Наведені приклади демонструють, що конкурування власне українських мовних засобів із позиченими було притаманне передовсім початковому етапові формування футбольної лексики в Галичині у перші десятиріччя ХХ ст., а наприкінці 30-х рр. цього віку тут уже розпочалося кодифікування українських футбольних назв, і питомі номінації витіснили чужомовні запозичення. Безпрецедентне втручання радянської системи у внутрішні закони розвитку української мови та її спеціальних підмов, перекреслило ці здобутки та повернуло галицький варіант мови футболу до стану, в якому вона перебувала на зламі ХІХ–ХХ ст., коли пошук питомих відповідників до чужомовних найменувань тільки розпочинався. Радянський період футбольного термінотворення – це спроба знову «ввійти в ту саму воду», коли на початкових етапах разом із поняттям позичали

чужомовний термін і до нього намагалися підібрати національні відповідники, перекласти його чи скалькувати. Для галичан це було пройденим етапом – за понад сорок років існування футболу на західноукраїнських землях тут витворено національну мову футболу, в якій більшість англійських позичень відійшли на маргінес уживання, а деякі ніколи й не використовувано – їм відразу знайдено питомі аналоги. Подібні процеси відбувалися й у східноукраїнському футбольному дискурсі 20-х – на початку 30-х рр., однак позамовні чинники вплинули на те, що розвиток мови футболу насильно повернуто на висхідні позиції зламу XIX–XX ст.

Нижче наведено **назви, уведені до українського футбольного дискурсу в другій половині XX ст.**, яких галицька мова футболу ніколи не використовувала: **команда** (франц. *commande*, що походить від лат. *commando* – доручаю, наказую – «спортивний колектив» [СІС(П) 2000, с. 537–538]) – замість нього послідовно вживано власне українського терміна *дружина*; **штанга, бокова штанга** (нім. *Stange* – стрижень, прут – «у деяких спортивних командних іграх – бокова частина воріт» [СІС(П) 2000, с. 987]) – замість цієї запозиченої з німецької мови через російське посередництво назви та гібридної номінації на позначення стояка футбольних воріт використовувано як терміни загальноживані слова: *жердка, стовп, стовпець, стовпок воріт, одвірок*; у східноукраїнській мові футболу також функціювала питома назва – *жердина*; **рефері** (англ. *referee* – «у деяких спортивних змаганнях [...] – суддя» [СІС(П) 2000, с. 803]) – замість чужомовного терміна функціювали питомі лексеми *суддя, судия* як родові назви та номінації *голова, роз'ємник, суддя зі свиставкою*, що йменували головного суддю; рідше на позначення родового та видових понять вживано позичення *арбітр; дисципліна* (лат. *disciplina* – учення, виховання, що походить від *discipulus* – учень, послідовник – «установлений порядок поведінки» [СІС(П) 2000, с. 373]) – замість цієї чужомовної назви в галицькому футбольному дискурсі використовувано український термін *карність*, яке вписувалося в групу споріднених футбольних термінів, утворених від слова *кара* – *карний стріл / коп / удар, карне поле, карний пояс*; **бомбардир** (нім. *Bombardier*, що походить від франц. *bombardier* – «у командних спортивних іграх – найрезультативніший гравець, що забив

найбільше голів у ворота противника» [СІС(П) 2000, с. 179]) – замість цієї лексеми галичани вживали термінне словосполучення, утворене на основі метафори, – *король стрільців*, а в східноукраїнській мові футболу функціювала питома назва *забивач м'ячів*; **чемпіонат** (франц. *championnat* – «офіційні спортивні змагання, розіграш першості в певному виді спорту з метою виявити переможця» [СІС(П) 2000, с. 978]) – замість чужомовної лексеми на позначення футбольної першості в Галичині вживано терміни *мистецтво* і *першенство*, а на Сході – *першість*; а замість запозиченої назви **чемпіон** (англ., франц. *champion*, що походить від лат. *campio* – б'юся, борюся – «переможець чемпіонату» [СІС(П) 2000, с. 977]) в західноукраїнській мові футболу використовувалося лексеми *мистець* і *першун*.

Типовим явищем післявоєнного футбольного дискурсу стало **калькування російських спеціальних назв**. Кальки насильно впроваджували навіть тоді, коли питомі терміни десятиліттями функціювали чи в Галичині, чи в Наддніпрянщині, або були поширені в мові футболу на всій території України, наприклад: **штрафна площадка, штрафний майданчик** (від гібридних назв *штрафная площадка, штрафная* з російського футбольного дискурсу, що походять від запозиченої німецької лексеми *Strafe*, букв. покарання [СІС(П) 2000, с. 989]) – замість термінів *карне поле, карний пояс, привороття*, які вживалися в західноукраїнському футбольному дискурсі, чи назв *штрафна смуга, штрафна*, що функціювали в мові футболу на Сході України; **воратарська площадка, воратарський майданчик** (від рос. *вратарская площадка, вратарская*) – замість вживаних у Галичині термінів *воратарське поле, гряда*; **футбольна площадка** (від гібрида *футбольная площадка* з російської мови футболу, лексема «*площадка* (з рос. – походить від *плоский* – «з рівною поверхнею, пологий, сплющений» [ЕСУМ 2004, с. 452]) – замість назв *майдан, спортивний майдан, спортова площа*, використовуваних у футбольному дискурсі Галичини; **перекладина** (від терміна *перекладина* з російської футбольної термінології, що походить від дієслова *класти*, псл. *klasti*, від **kladti* «класти» [ЕСУМ 1985, с. 455]) – замість вживаних у Галичині назв на позначення поперечної частини воріт – *поперечина воріт, поперечка воріт* і *бальок* (нім. *Balken* – конструктивний несучий прямолінійний елемент у вигляді

бруса [СІС(П) 2000, с. 147] – ‘поперечка воріт’); **півзахисник** (від терміна *полузащитник* (від *полу-* (перший компонент складних слів), псл. *полу-*, від *полу* – форма род. в. від *роль* «половина» [ЕСУМ 2004, с. 503]) – скалькованого в російській терміносистемі футболу англізма *halfback*) – замість питомої лексеми *помічник* і кальки *напівзахисник*, утвореної на українському ґрунті, що функціювали в західноукраїнському дискурсі, причім перша домінувала; номінації *напівзахисник* і *півзахисник* співіснували в мові футболу Наддніпрянщини; **боковий арбітр** (від гібридної в російській футбольній терміносистемі назви *боковой арбитр* (рос. *бок*, від псл. *бокъ* – остаточно не з’ясоване, можливо, споріднене з дієсл. *bak* «спина» [ЕСУМ 1982, с. 194]) і *арбітр* – позичення з французької мови, фр. *arbitre* походить від лат. *arbiter* «свідок, посередник, мировий суддя» [ЕСУМ 1982, с. 82]) – замість питомих термінів *суддя з хоруговкою*, *підсудний*, *суддя межовий*, *межовий*, *граничний суддя* та гібридної назви *автовий суддя*, які вживано в галицькому футбольному дискурсі, а також власне української назви *підсудок*, яка функціювала на позначення цього поняття на Сході України; у насильницькому нав’язуванні росіянізма *боковий суддя* відчутно вплив тоталітаризму, бо вживання такого найменування в «доуніфікаційний» період не зафіксовано в жодному з куточків України; **удар головою** (від російського терміна *удар головой*) – замість уживаної в Галичині назви *головка*, яка була короткою і семантично місткою, хоча й спричиняла позасистемну полісемію, яка, проте, на створювала труднощів у функціюванні терміна в мові футболу; **удар від воріт** (від російської термінної назви *удар от ворот*) – замість питомих лексем *відкоп*, *відкоп від воріт*, *грядяк* (від *гряда*, у галицькій мові футболу – ‘воротарська площа’), які функціювали на Заході України; **штрафний удар** (від гібрида *штрафной удар* із російської футбольної термінології (утворене від *штраф* – запозичення з німецької мови, нім. *Strafe* «покарання, стягнення, штраф, кара» [ЕСУМ 2012, с. 480])) – замість власне українських назв *карний коп*, *карний стріл*, *копняк*, *провинний коп*, вживаних у Галичині; на Сході України ще на початку ХХ ст. усталено вживання термінів *штрафний удар*, *штрафний*, утворених від запозичених лексем *штрафувати* (термін функціював на позначення дій судді), *штраф*, тоді як галичани за основу

творення назви такого виду удару в футболі взяли українські лексеми *карати, кара, провина, копати*; **перший удар по м'ячу** (від російського терміна *первый удар по мячу*) – замість питомих назв на позначення початкового удару з центра поля: *викоп, закоп, перше копнення*, які вживано в західноукраїнському футбольному дискурсі; **кутовий удар** (від російського терміна футболу *угловой удар, угловой*) – замість питомих українських назв *наріжник, наріжняк*, утворених суфіксацією, а також термінів *коп з рога, копнення з кута*, утворених у західноукраїнській мові футболу синтаксичним способом; у 30-ті рр. у Галичині термін *наріжняк* перемиг у конкуренції з іншими синонімними найменуваннями на позначення цього поняття й уживався безальтернативно; у Наддніпрянщині до Другої світової війни функціював англійський термін *корнер*; у післявоєнний період насаджувано використання скалькованих із російської мови назв *кутовий удар і кутовий; вкидання м'яча з-за бокової* (від російської терміносполуки *вбрасывание мяча из-за боковой*) – замість українських назв *бічняк, викидання м'яча з побочин, вмет м'яча руками з побочин*, вживаних у Галичині, та поряд із англізмом *аут*, який використовували в східноукраїнському футбольному дискурсі; дотепер у мові футболу паралельно функціують російська калька й англійське запозичення; **забитий гол** (від гібридної назви *забитый гол* у російській терміносистемі футболу) – замість питомих назв *(з)добуті ворота, (з)добуття воріт, стрілені ворота*, використовуваних у галицькій мові футболу; на Сході України термін *гол* не мав альтернативи, навіть попри його багатозначність у межах терміносистеми футболу; **положення поза грою** (від назви *положение вне игры*, скалькованої в російській футбольній термінології англійської назви *off side*) – замість питомих термінів *відсторонь, відсторона, спалений* і гібрида *спалена позиція*, які функціювали в Галичині; у східноукраїнській мові футболу термін *офсайд* конкурував із англійськими кальками – *положення поза грою, поза-грою*; таке паралельне слововживання збереглося й дотепер; **рахунок** (до російського терміна *счет* підібрано український аналог *рахунок* (від *рахувати* «лічити» – запозичено через польське посередництво з свн. *rechnen (rechnen)* «рахувати, лічити» [ЕСУМ 2006, с. 33])) – замість власне українських термінів *вислід, відношення, вирішення,*

що окреслюють рахунок поєдинку, які вживано в галицькому футбольному дискурсі, та назв *наслідок* (від *слідити*, псл. slědъ «слід, колія» [ЕСУМ 2006, с. 302]), *результат* (від лат. resultatus – відображений – підсумок, показник майстерності (як правило, спортивної) [СІС(П) 2000, с. 792]), використовуваних на Сході України; тут очевидне тоталітарне втручання в мову футболу, бо замість п'яти назв – питомих і запозичених, вживаних у національній терміносистемі, нав'язано єдину лексему – аналогічний російський футбольний термін; ***виграш*** (аналог до російського терміна *выигрыш*; *виграш* (від *ви-*, псл. *vu-* (префікс переважно на означення руху з середини) [ЕСУМ 1982, с. 368] + *грати*, псл. *jьgrati < ьgrati; іє. *aig- «різко рухатися» [ЕСУМ 1982, с. 586–587])) – замість уживаних у Галичині термінолексем *виграна* (утворене внаслідок редукування словосполук *виграна гра / зустріч* і субстантивації складника-прикметника), *перемога*, *побіда* та використовуваного в східноукраїнському футбольному дискурсі терміна *перемога*; у радянський період нав'язано ідентичний із російським термін *виграш*, утворений за допомогою непродуктивного в українській мові словотворчого суфікса *-ш*; ***нічия*** (аналог до російської спеціальної назви *ничья*; *нічия* – іменник, утворений шляхом редукування словосполучки *нічия перемога* з одночасною субстантивацією заперечного займенника жіночого роду, означає 'ніхто не виграв' (від *ні* (частка у заперечній відповіді), псл. *ně*, що виникло, очевидно, шляхом стягнення з *ne je(stь)* «не є» [ЕСУМ 2004, с. 94] і *чий* (при питанні) «належний кому», псл. *сььь*, утвореного від питального займенника (псл. *къ-to*) [ЕСУМ 2012, с. 318]) – замість галицьких назв *вирівнання*, *нерішена*, *нерозіграна*, *так-на-так*, які в Галичині у 20–30-ті рр. переважили в конкуренції з позиченням *реміс*, що вживався на початку ХХ ст.; слово *так-на-так* функціювало на Сході України, однак у радянський період його витіснив аналогічний із російським термін *нічия*, який вживано дотепер; ***програш*** (аналог до російської назви *проигрыш*; *програш* (від *про-*, псл. *pro*, споріднене з прус. *pra* «через, для» [ЕСУМ 2004, с. 588] + *грати*, псл. *jьgrati < ьgrati; іє. *aig- «різко рухатися» [ЕСУМ 1982, с. 586–587])) – замість питомих термінів *поразка*, *програна*, *програ*, вживаних у Галичині; на Сході України в 20-ті рр. ХХ ст. поряд з українським терміном *поразка* з'явилася

ідентична з російською лексема *програш*, утворена за непродуктивною в українській мові словотвірною моделлю з суфіксом *-ш*; лексеми *програш*, *нічия* (іменник) уперше зафіксовано в академічному «Російсько-українському словнику» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова [РУС 1924–1933], немає їх ані у «Словарі української мови», який упорядкував Борис Грінченко [СУМ(Г) 1996–1997], ані в «Малоруско-німецькому словарі» Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886], лише лексему *виграш* подає останнє зі згаданих джерел; (ймовірно, ще однією, нелінгвістичною причиною появи цих назв є спроба водностійнити українські та російські позначки, використовувані в турнірній таблиці результатів футбольних поєдинків, де на позначення кількості зіграних матчів, перемог, нічий, поразок у змаганнях, забитих голів, набраних очок вживано літерних скорочень: І – ігри, В – виграш, П – програш, Н – нічия, Г – голи, О – очки; жодна з назв, використовуваних в російській мові та запропонованих в українському аналогові таблиці, не була найуживанішою в національному футбольному дискурсі початку ХХ ст.); *очко* (аналог до російської лексеми *очко*, вживаної на позначення кількісних показників результативності в спорті; *очко* (від *око* «одиниця рахунку в спортивних змаганнях та іграх; картярська гра», псл. *око*, споріднене з лат. *oculus*, іє. *ок- «бачити, око» [ЕСУМ 2004, с. 170])) – замість уживаного в футбольному дискурсі Галичини питомого терміна *точка* і чужомовної назви *пункт*; *верхня планка воріт*, *перекладина воріт* (аналогі до російських термінів *планка ворот*, *перекладина ворот* (*планка* «дощечка, рейка, брусок» – позичення з німецької мови, нвн. *Planke* «дошка, мостина, планка», що утворилося з слат. *planca* «дошка, брусок» [ЕСУМ 2004, с. 426]), (*перекладина*, від *класти*, псл. *klasti* (<*kladti) «класти» [ЕСУМ 1985, с. 455])) – замість термінів *поперечина воріт*, *поперечка воріт*, які функціювали в галицькій мові футболу; унаслідок уніфікаційних процесів із російською футбольною терміносистемою з'явилися скальковані назви *верхня планка воріт* і *перекладина воріт*, утворені, щоправда, з питомих ресурсів; *лицьова лінія* (аналог до російського терміна *лицевая линия*; *лицевий* (від *лице*, псл. *lice* (<*lic'o) «обличчя, щока, зовнішня сторона предметів, зовнішній вигляд, постать, форма, речовий доказ», очевидно,

пов'язане з лікь «обличчя» [ЕСУМ 1989, с. 250–251])) – замість уживаних у Галичині термінів *воротна лінія, воротна, ворітна лінія, ворітня, воротова*, у радянський період використовувано назв *лінія воріт* і *лицева лінія, лицьова лінія*, останні з яких невдалі, бо хибно орієнтують мовця, адже на футбольному полі неможливо визначити, котрі з ліній, що його обрамлюють, є зовнішніми, подібно як це є в об'єктах, які мають лицевий і зворотній бік (напр., одяг, тканина); чітке розмежування цих понять було в західноукраїнському дискурсі, де лінії на рівні воріт названо *ворітними*, а лінії по інших боках футбольного поля – *побочинами*.

У другій половині ХХ ст. в українській футбольній терміносистемі з'явилися скальковані з російської терміни *перший круг / другий круг* (до російського терміна *круг* запропоновано питомий аналог (*круг* «коло», псл. *krōgъ* «щось скручене, згорнуте; круг», пов'язане чергуванням голосних з **kręgъjь* (укр. *кряж*) – споріднене з дієсл. *hringr* «перстень, кільце, круг» [ЕСУМ 1989, с. 106–107]), який не зовсім точно називав 'ряд ігор футбольного турніру чи чемпіонату, впродовж якого команда розіграє матчі зі всіма своїми суперниками один раз (в один із циклів – на власному полі, а в інший – на чужому)', що заступив раніше запозичений термін *раунд* (англ. *round*, букв. – коло – «етап, цикл якихось дій» [СІС(П) 2000, с. 784]); згодом до кальок підібрано українські відповідники *перше / друге коло*, які точніше передають поняття, а тому функціують дотепер. Ще однією, не надто вдалою спробою знайти питомий аналог, а радше створити кальку до англізма *футбол*, уникнувши використання галицького терміна *копаний м'яч*, що його запропонував на початку ХХ ст. Іван Боберський, і який функціював у галицькій мові футболу кілька десятиліть, була номінація *ножний м'яч*, що її зрідка вживали в 50–60-х рр. у спортивній пресі. Термін в українській мові не прижився, хоч аналогічні назви функціують в інших мовах (нім. – *Fußball*, пол. – *piłka nożna*). Новотвір є спробою передати за допомогою питомих лексичних засобів позичений англійський термін.

Чужомовні запозичення, що функціювали в російській мові, та терміни, створені в російській футбольній терміносистемі, які не вживалися в українській мові футболу до Другої світової війни, у радянський період нерідко заступали не лише питоми українські номінації, а й запозичені до галицького футбольного

дискурсу чужомовні найменування, яких не знала російська мова футболу, аби цілковито уніфікувати терміносистеми обидвох мов: росіянізм *боліти* (від *біль*, псл. *boljъ*, *bolěti* – очевидно, споріднене з двн. *balo* «згуба, зло», гот. *balwjan* «мучити» [ЕСУМ 1982, с. 199]) замість гібридної назви *кібіцувати*, утвореної від германізма «*kiebitzen* – відвідувати, спостерігати під час гри [Kluge, Götze 1948, с. 298], що потрапив в українську мову за польським посередництвом (пол. *kibicować*); *болільник* (від *біль* [ЕСУМ 1982, с. 199]) чи скальковане з російської *болеїщик* (від рос. *болельщик*) замість германізма *кібіц* «*Kiebitz* – спостерігач під час гри» [Kluge, Götze 1948, с. 298]. Про впровадження в український спортивний дискурс лексеми *болільник* іронічно висловився український спортсмен міжвоєнної Омелян Буцацький: «Колись, “за старих, добрих часів”, в нашому Львові їх називали “кібіцами”. Тепер у тому ж Львові їх звать болільниками. Що і де їх та з якої причини болить – це справа не наша» [Буцацький 1991, с. 53].

Чужомовні назви *бутси*, *бутци*, *буци* (від англ. *boots*, множ. до *boot* – взуття, «футбольні черевики з твердими носками і закаблуками без каблуків, з шипами або поперечними планками на підошві; призначені для гри у футбол» [СІС(П) 2000, с. 194], рос. *бутсы*) після кількадесятилітньої перерви знову почали функціювати в мові футболу на всій території України, хоча вже в 20-ті рр. у Галичині програли конкуренцію питомим і гібридним номінаціям: *футболівки* – ‘взуття для футболу’, *черевики до копанки* (*черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300], *копати* [ЕСУМ 1985, с. 565]), *черевики, підбиті кілками* (*черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300], *під-* – префікс [ЕСУМ 2004, с. 388] + *бити* [ЕСУМ 1982, с. 186–187], *кілок* – від *кіл* «загострена товста палиця»; псл. *kolъ*, пов’язане з **kolti* «колоти» [ЕСУМ 1985, с. 444]), *футболеві черевики* (*футболевий* від *футбол* [ЕСУМ 2012, с. 142], *черевик* [ЕСУМ 2012, с. 300]); у східноукраїнському дискурсі англізм *бутси* не мав питомих аналогів.

Нижче подано ще низку прикладів насильницької уніфікації футбольної терміносистеми за російським зразком, що передбачала витіснення національних номінацій і функціонування в українській мові футболу саме тих запозичень, які були в російській, а не тих, які прийшли в українську мову іншими шляхами – через пряме позичання з європейських мов чи за їхнім посередництвом: *комбінація*

(запозичений у російську футбольну термінологію латинізм *комбинация* (лат. *combinatio* – поєднання) – «поєднання чого-небудь, що зумовлене певним задумом; маневр» [СІС(П) 2000, с. 538]) – замість уживаної в українській мові футболу питомої назви *потягнення* ('ряд послідовних дій') і запозичення з латини *акція*; ***травмований*** (утворена в російській мові гібридна назва *травмированный*, що походить від запозиченої з грецької мови лексеми *травма* (грец. *trauma* – рана) – «порушення цілості й функцій органів людини або тварини внаслідок ушкодження їх зовнішніми чинниками» [СІС(П) 2000, с. 899]) – замість питомої назви *розбитий* і гібридів *контузійованийий*, *змасакрованийий*; ***футбольна форма*** (гібридна назва *футбольная форма*, утворена в російській мові від запозичених лексем – англізма *футбол* [ЕСУМ 2012, с. 142] і латинізма *форма* (лат. *forma* – зовнішність, устрій) – «одяг, установлений для певної категорії осіб» [СІС(П) 2000, с. 947]) – замість уживаних в українській мові питомих назв на позначення одягу для гри в футбол – *однострій*, *виряд*; ***треніровка*** (калька утвореної в російській мові гібридної назви *тренировка* (англ. *train* – виховувати, навчати) – «система підготовки організму людини або тварини з метою пристосування його до певних вимог і складних умов роботи» [СІС(П) 2000, с. 905]) – замість ідентичного за значенням гібрида, створеного шляхом додавання українського словотворчого суфікса до запозиченої твірної основи, – *тренування*, англізма *тренінг*, що потрапив до західноукраїнської мови футболу за посередництвом польської мови, та інших термінних назв, уживаних у Галичині, – *вишкіл*, *заправа*; ***збірна команда***, ***збірна*** (аналогі до російських термінів *сборная*, *сборная команда* (*збірний*, від *збирати*, *брати*, псл. *braći*, *bera*, похідне від іє. **bher-* «носити, приносити» [ЕСУМ 1982, с. 247-249], *команда* «спортивний колектив на чолі з капітаном» [ЕСУМ 1985, с. 529-530]) – замість латинізма *репрезентація*; ***звалка*** (калька російського терміна *свалка* (від *валити* «збивати донизу», псл. *valiti*, *valjati* «крутити, вертати, котити», пізніше «качати по землі ...» [ЕСУМ 1982, с. 325–326])) – замість *збивання з ніг*, *тручання*; ***рішальний матч*** (аналог до гібрида *решающий матч* у російській мові) – замість *вирішні змагання*; ***персональна опіка гравця*** (аналог до гібридної назви *персональная опека игрока* в російській футбольній терміносистемі) – замість

уживаного українського терміна *обставлення грача*; **молодняк** (назва *молодняк*, уживана в російській футбольній термінології; *молодняк* (від *молодий*, псл. *molďъ* «молодий» [ЕСУМ 1989, с. 502])) – замість використовуваної в українському дискурсі питомої номінації *доріст* і позики *юніори*; **передача, пас** (від російської назви *передача*, що в українській мові має значення «повідомлення, зображення» (від *передати* «повідомити», *дати* [ЕСУМ 1985, с. 13–15]) й англізма *пас* (англ. *pass*, букв. – передавати) – «у спортивних іграх – передача м'яча партнерові по команді» [СІС(П) 2000, с. 716]) – замість вживаного в Галичині футбольного терміна *подання*; **фуфайка** (від позиченої в російській мові назви *фуфайка* («тепла плетена, вовняна або байкова сорочка чи безрукавка; стьобана куртка на ваті», походження не зовсім ясне, пов'язується з ісп. *fofo* «губчастий, ноздрюватий», порт. *fôfo* «м'який» [ЕСУМ 2012, с. 143])) – замість уживаних у галицькій мові футболу питомих лексем на позначення верхньої частини футбольної форми – *сорочинка, сорочина, сорочка* й англізма *светер*; **труси** (від російської назви *трусы*; *труси* («короткі штани» – очевидно, запозичення з російської мови, виводиться від англ. *trousers* «штани», фр. *trousses* «штани», наголос на останньому складі і кінцеве –и в російському слові пояснюються впливом р. штаны [ЕСУМ 2006, с. 658])) – замість уживаних у західноукраїнському футбольному дискурсі питомих назв *штанці, штанцята, штанята*; **автогол** (від терміна *автогол*, утвореного в російській мові з класичного терміноелемента *авто* (грец. *autos* – сам) та англізма *гол* (англ. *goal* – «мета, гол, фініш, ворота» [СІС(П) 2000, с. 297]), що називав «гол у власні ворота») – замість використовуваної в Галичині номінації *самовбивчі ворота*; **вища ліга** (від гібридного терміна *высшая лига* в російській футбольній терміносистемі; *високий, вищий* (від *вись*, псл. *vys-окъ*, очевидно, похідне від зниклого прикметника **vysь* «високий» [ЕСУМ 1982, с. 382–383]), *ліга* («фр. *ligue*, що походить від лат. *ligare* – зв'язувати – спілка, об'єднання окремих осіб, установ або держав» [СІС(П) 2000, с. 591] – «об'єднання футбольних команд, однакових за рівнем кваліфікації»)) – замість вживаного в Галичині терміна *екстракляса*; нормативним є термін *найвища ліга*; **нуль** (від позиченої в російській мові лексеми *ноль* (нуль, лат. *nullus* – ніякий) «математичний знак, який виражає

відсутність одиниць якого-небудь розряду» [СІС(П) 2000, с. 681]) – замість узвичаєного в уживанні в Галичині терміна *zero* (франц. *zero*, італ. *zero* – «нуль, що походять від араб. *sifr* – нуль» [СІС(П) 2000, с. 446]; [Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду 2005, с. 371]); **спортсмен** (від запозиченого в російській мові англізма *спортсмен* (англ. *sportsman*) – «людина, що систематично тренується, виконує різні спортивні вправи» [СІС(П) 2000, с. 855]) – замість української назви *змагун* і гібридного терміна *спортовець*, утвореного в українській мові від гібридної прикметникової основи *спортовий* і питомого суфікса *-ець* на позначення особи-діяча; **фінт** (від запозиченого в російській мові терміна з італійської мови *финт* (*фінт*, італ. *finta* – удавання) – «у спорті – обманний рух» [СІС(П) 2000, с. 939]) – замість галицького жаргонізма *киванє*, *кивання* – ‘обведення гравців суперника з використанням обманних рухів’; **чемпіонство** (від гібридного терміна *чемпионство*, що виник на російському ґрунті (англ., франц. *champion*, що походить від лат. *campio*) [СІС(П) 2000, с. 977] – ‘перемога в чемпіонаті’) – замість часто вживаного в галицькій мові футболу питомого терміна *першенство*; **півзахист** (аналог російського терміна *полузащита*, що є калькою англізма *halfback* [НУАС 2004, с. 242]) – замість питомої лексеми *поміч*; **контратака** (від позиченої в російській мові назви *контратака*, утвореної з класичного терміноелемента *контр-* (лат. *contra* – проти) – «префікс, який означає протидію, протиставлення, протилежність тому, що виражено в другій частині» [СІС(П) 2000, с. 552] й *атака* (франц. *attaque* – напад) – «швидкий і рішучий наступ (у спорті, грі)» [СІС(П) 2000, с. 128]) – замість вживаної в галицькій мові футболу кальки *проти наступ*, утвореної на українському ґрунті з питомих ресурсів; **термін** (від позиченого латинізма в російській мові *термин* (*термін*, лат. *terminus* – кордон, межа, кінець) – «строк, визначений час» [СІС(П) 2000, с. 886–887]) – замість західноукраїнської назви *реченець* («строк», від ректи «говорити», псл. **rekti*, іє. *rěk-* «розташовувати» [ЕСУМ 2006, с. 52–54]); **подавати в центр** (від гібридного словосполучення в російській футбольній терміносистемі – *подавать в центр* (*центр* – лат. *centrum*, що походить від грец. *kentron* – «середня частина чого-небудь» [СІС(П) 2000,

с. 970])) – замість використовуваної в футбольній мові Галичини питомої назви *середкувати* (від середина, псл. *serda «середина» [ЕСУМ 2006, с. 218] – ‘подавати до середини’); **стадіон** (від запозиченого в російській мові грецизму *стадион* (*стадіон*, грец. stadion – «комплексна спортивна споруда, яка складається зі спортивного ядра [...], що оточене трибунами для глядачів, майданчиками для спортивних ігор та гімнастики» [СІС(П) 2000, с. 855])) – замість активно вживаної назви *майдан*, яка давно увійшла в українську мову; **арбітраж** (від запозиченої в російській мові французької назви *арбитраж* (франц. arbitrage – «спосіб розв’язання спірних майнових і пов’язаних з ними немайнових питань, що виникають між юридичними особами в процесі їхньої господарської діяльності, через арбітрів» [СІС(П) 2000, с. 106])) – замість уживаних у західноукраїнському футбольному дискурсі питомих назв *суддювання*, *судіювання*; **удар в один доторк** (калька російського термінного словосполучення *удар в одно касание* (*доторк*, від *торкати*, *торкнути*, псл. тъrkati «штовхати, ударяти» – не зовсім ясне, очевидно, звуконаслідувальне [ЕСУМ 2006, с. 604–605])) – замість галицької назви *коп з лету* та східноукраїнської термінолексеми *вдар з нальоту*; **удар підйомом ноги** (аналог російської терміносполуки *удар подъемом ноги* (*підйом*, від [імати] «брати, ловити, хапати», псл. imati «брати» [ЕСУМ 1985, с. 296–297])) – замість уживаного в галицькому футбольному дискурсі терміна *коп підбиттям ноги*; **удар носком ноги** (аналог російського термінного словосполучення *удар носком ноги* (від ніс, псл. nosъ «ніс, ніздря» [ЕСУМ 2004, с. 102])) – замість уживаних у галицькій мові футболу назв *коп шпівом черевики*, *вдар шпівом черевики*.

Небезпека такого зближення української та російської футбольної термінології полягала в тому, що дуже часто оригінальні національні назви замінювано лексемами, які буцімто й не надто суперечили духові української мови, бо нерідко походили зі спільного лексичного фонду – успадкованої лексики, що виводиться із праслов’янської мовної єдності, однак такі трансформації посягали на способи спостереження та вербалізації довколишньої дійсності, що відображена в мовній картині світу українців, коли втрачалася неповторна образність, метафорика спеціальних назв футбольної сфери. З прикладів проскрибованих

термінів футболу видно, що «об'єктом основного удару стали національні відповідники міжнародних термінів та лексеми, що відрізнялися від російських формально» [Пілецький 2014, с. 113], бо в радянський період прийнято було засвоювати нові інтернаціоналізми тільки через посередництво російської мови та, як наслідок, відтворювати запозичення відповідно до російського правопису.

Уніфікованим стало й повідомлення про результати футбольних матчів за допомогою скалькованої з російського зразка конструкції, наприклад: *три один на користь гостей* (від російського – *три один в пользу гостей*), яка поширилася в східноукраїнському футбольному дискурсі ще до Другої світової війни, тоді як у Галичині звичною була форма – *три до одного для господарів*, подібно, як українською прийнято читати відношення в математичній пропорції.

Навіть якщо галицька мова футболу мала по кілька питомих синонімів на позначення певного спеціального поняття, то з них настійливо рекомендували до вжитку **суфіксальний дериват, а не утворений безсуфіксним способом термін**, бо загалом термінолексеми з нульовим суфіксом у радянський період уважалися за націоналістичні вигадки, наприклад, лексему *грач* послідовно замінювано на *гравець*, термін *підготова* заступлено лексемою *підготовка*. Із кінця 30-х рр. у підрадянській спортивній пресі дедалі частіше вживано скалькованого з російської терміна *ігрок*, хоч наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. терміном *грач* послуговувалися й східноукраїнські видання, а не лише галицькі.

Часто нав'язувано **суфіксальні деривати, утворені за російським зразком**, що передбачало своєрідну міксацію (термін професора Лариси Масенко [Масенко 2010, с. 13]) лексичних і словотворчих засобів двох мов, як, наприклад, у таких футбольних термінах і терміносполученнях: *вирішальна схватка на полі, дрібна пасовка, зігровка окремих футболістів та ланок команди, міжпасовка, накидка м'яча, обробка м'яча, перехопити подачу, бойова схватка на зелених полях стадіонів, хватка воротаря «намертво»*, чи нав'язувано вживання в ролі термінів субстантивованих прикметників, які функціювали в російській футбольній термінології: *правий крайній* замість узвичаєного *правий крайник, відтягнутий*

(калька російського терміна *оттянутый, оттянутый форвард*) замість **позадній**, хоч в українській мові футболу немає терміна *відтягнутий форвард*.

Послідовно замінювано українські прикметники зі суфіксом **-ов(ий)** на аналоги зі суфіксом **-н(ий)**, уживані в російській мові: *верхні передачі* замість *верхові передачі*, *спортивний майданчик* замість *спортовий майданчик*.

У другій половині ХХ ст. в українській футбольній лексиці під впливом російської футбольної термінології з'явилися віддієприкметникові похідники на **-чий**, які настирливо витісняли інші назви, наприклад: *атакуючий* – атакуюча команда, атакуюча сторона, атакуючий гравець, атакуючий півзахисник, атакуючий футболіст, атакуючі дії, контратакуюча тактика; *блукаючий* – блукаючий центральний нападаючий, блукаючі крайні нападаючі, блукаючі форварди; *дублюючий* – дублюючий склад; *нападаючий* – крайній нападаючий, кращі нападаючі, нападаючий стиль гри, центральний нападаючий.

Скалькованими з російської мови часто є й терміни-словосполучення, особливо, коли в їхньому складі були прийменники, що вимагало іншого керування в українській мові, наприклад: *атакувати по центру* замість *атакувати центром*, *бити по воротах* – бити у ворота, *на штрафному майданчику* – у карному полі, *бити ззаду по ногам* – бити ззаду по ногах, *першість по першій / другій групі* – *першість у першій / другій групі*. Конструкції-кальки: *вести м'яч* замість *перепроводжувати м'яч*, *забивати голи* – *здобувати голи*, *звести матч внічию* – *зіграти внічию*, *підключатися до нападу* – *долучатися до нападу*.

Ще одним зі засобів російщення української мови футболу було **вживання неправильних відмінкових закінчень за аналогією до відповідних форм у російській мові**. Зокрема, в родовому відмінку однини іменники *футбол*, *матч*, *тайм* отримували закінчення *-а* замість нормативного *-у*: *історія футболу*, *календар-довідник футболу*, *кубок з футболу*, *любителі футболу*, *розираш першості країни з футболу*, *суддя з футболу*, *тренер з футболу*, *наслідок матчу* (рахунок матчу), *закінчення матчу*, *після першого тайму*; чи в називному відмінку множини іменник *очко* отримував закінчення *-а* замість нормативного *-и*: *втрачати очка*, *два очка*, *команда швидко набирає очка*, *очка в таблиці розиграння*.

Непоодиноким було вживання лексем із хибами в дотриманні морфологічних норм: *динамовці*, *кієвляни* і лексичних росіянізмів: *брати м'яч «намертво»*, *брати / париувати трудний м'яч*, *грубити на полі*, *забити вірний гол / гол в пусті ворота*, *інтересна футбольна зустріч*, *тренувально-учбовий збір футболістів*, *оголити свої ворота*, *перехват як тактичний засіб воротаря*, *провести три голи*, *поклонники футболу*, *попасти в штангу*, *послати м'яч за межі поля / у ворота*.

У радянський період закріпився термін *вища ліга*, що окреслював найвищу за професійним статусом футбольну лігу, хоч у такому слововживанні порушено норму використання прикметника *високий*, який вжито у формі вищого ступеня порівняння амість необхідної форми найвищого ступеня, бо лише остання може вживатися без порівняння, тоді як ад'єктив *вищий* обов'язково вимагає зіставлення.

Свідченням пригнічення природного розвитку футбольної терміносистеми є відсутність термінних словників. У радянський період не підготовлено окремого словника української футбольної лексики, а кількість терміноодиниць футболу, що ввійшли до опублікованих спортивних словників, була незмірно мала.

Як видно з проаналізованих прикладів, вплив тоталітаризму на формування української футбольної термінології в радянський період зачепив усі аспекти цієї термінної системи. Російнізаційне втручання у внутрішню структуру мови помітне не лише на лексичному рівні мовної системи, хоч тут воно наймасштабніше: відбувалося вилучення питомих назв, утворених як альтернативу до чужомовних позичень у західноукраїнській мові футболу, заступлення їх росіянізмами, утвореними в російській мові кальками запозичених назв, нав'язування чужомовних термінів, які вживано в російському футбольному дискурсі, навіть тоді, коли в українському вони ніколи не функціювали чи вживалися інші запозичення, що потрапили в національну футбольну терміносистему, передовсім у галицький її варіант, безпосередньо з європейських мов чи за їхнім посередництвом, але «робити будь-які поступки на користь західноукраїнського мовного варіанту керманічі мовної політики не планували» [Карунік 2015, с. 228]. Як резюмував 1963 р. український мовознавець Михайло Жовтобрюх у статті «Про деякі явища в усному мовленні», «Одним із специфічних для української

мови явищ останніх десятиліть є активний процес поступового подолання територіальних особливостей в усному літературному мовленні [...]» [Жовтобрюх 1963, с. 17–18], проте зрозуміло, що йшлося не так про діалектне слововживання, як про галицький варіант літературної мови. Усунення галицьких впливів продовжилася в сімдесяті роки, що дало підстави лінгвістові Дмитрові Гринчишину констатувати: «Після возз'єднання з мовного вжитку випала велика кількість слів [...], які витіснилися або витісняються іншими, новими загальнонаціональними лексемами, раніше невідомими або маловживаними» [Гринчишин 1979, с. 5–6]. Науковець, проте, не міг наприкінці 70-х рр. ХХ ст. відверто сказати, що цими «загальнонаціональними» лексемами були росіянізми чи запозичені за посередництвом російської мови чужомовні назви, які насильно нав'язувано українській мові. Послідовна уніфікація невпинно керувала українську мову в бік двомовної основи (на противагу дводіалектної, як про це пише Юрій Шевельов [Шевельов 1986, с. 44]), «що творити її мали радянський різновид української та російська мови» [Каруник 2015, с. 230].

Отже, в українській футбольній термінології 40–80-х рр. перервано національну традицію термінотворення, яка ґрунтувалася на пізнанні мовної картини світу українців і на пошукові чи творенні термінів зі самобутньою внутрішньою формою [Пілецький 2014, с. 103]. Термінолог Володимир Пілецький підкреслив прикметну рису національного термінотвору як «надзвичайно важку і клопітливу працю щодо вияву суттєвих ознак іменованих понять і мобілізації всіх словотворчих засобів української мови для називання наукових понять» [Пілецький 2014, с. 103], що є свідченням акту мовотворчості. Підміна цих підходів іншими, прийнятними в радянський період, призвела «до надзвичайно спрощеної і примітивізованої процедури фонетичного пристосування російських термінів або поморфемного перекладу їх складових частин» [Пілецький 2014, с. 103].

2.5. Сучасні тенденції розвитку української футбольної термінологіки

За півторастолітню історію розвитку футболу – простої та консервативної гри – його приписи змінювано лише кілька разів у новітні часи: збільшено

їх із 14-ти до 17-ти, і лиш один раз кардинально – у 1925 р., коли запроваджено правило про положення поза грою. На розвиток цього виду спорту мало впливали технічні здобутки й сучасні технологічні інновації. Однак, як і в кожній сфері, у футболі з часом з'явилися нові поняття й терміни на їх окреслення. Розширення системи понять футболу передовсім пов'язане зі стрімким зростанням популярності футбольних видовищ, комерціалізацією цього виду спорту, які можна кваліфікувати як позаспортивні чинники змін, а також власне футбольні фактори – збільшення розмаїття тактичних засобів, які використовують футболісти під час гри, поява нових футбольних інституцій і посилення уваги до питань збереження здоров'я гравців, що пов'язане зі застосуванням медичної допомоги.

У пострадянський період – на зламі ХХ–ХХІ ст. – в офіційному футбольному дискурсі можна говорити про кілька основних тенденцій розвитку української футбольної термінології, насамперед про суттєве **збільшення наповнюваності одних тематичних груп футбольної лексики та появу нових тематичних груп**. Комерціалізація футболу як одного з найвидовищніших видів спорту, що збирає величезну глядацьку аудиторію, стала реальністю в світі вже віддавна, а Україну зачепила лише наприкінці 80-х рр. минулого віку. Тому цілком логічною є поява серед футбольної лексики тематичної групи «Менеджмент у футболі», в якій об'єднано найменування, що стосуються всіх аспектів управління футбольними клубами в умовах ринкової економіки і забезпечення їхнього існування. У групі назв, що обумовлюють функціонування клубів, їхню комерційну та господарську діяльність, структуру керівництва, варто виокремити такі найважливіші підгрупи назв: «Трансферна діяльність футбольних клубів і футбольне спонсорство», «Інформаційна підтримка та реклама у футболі», «Забезпечення формальних аспектів функціонування клубів», «Довколафутбольна комерційна діяльність».

У підгрупі «**Трансферна діяльність футбольних клубів і футбольне спонсорство**» зафіксовано такі назви: *акції клубу* (від лат. *actio* – дія, цінний папір і англ. *club* – товариство) – 'цінні папери, що засвідчують внесення коштів до статутного фонду футбольного клубу [...], підтверджують членство в ньому і дають право на одержання прибутку' [Мазурик 2002, с. 10], *бос клубу* (від англ.

boss – господар і club) – ‘власник або керівник клубу’, **викупити свій контракт** (від лат. contractus – угода) – ‘звільнитись від контрактних зобов’язань до завершення терміну угоди; внаслідок цього гравець стає вільним агентом’, **відступне за футболіста** – ‘грошова компенсація за футболіста як винагорода за розірвання контракту й відмову від прав на гравця; кошти, запропоновані за перехід футболіста в інший клуб’, **вільний агент** (лат. agens (agentis), що походить від «ago – дію, веду – той, хто діє в чийхось інтересах» [СІС(П) 2000, с. 25]) – ‘футболіст, чинний контракт якого з командою закінчився, і який має право безперешкодно укласти угоду з будь-якою іншою командою; гравець, «який самостійно шукає команду для себе й не пов’язаний контрактними зобов’язаннями з жодним клубом» [НСЗ 2008, с. 49], **віце-президент клубу** (від лат. vice – замість, що означає заступник praesidens (praesidensis) – той, що сидить спереду [СІС(П) 2000, с. 757]) – ‘заступник президента, друга людина в керівництві клубом’, **власник команди / клубу** – ‘особа чи інституція, яка володіє правом власності на команду’, **клубний менеджмент** (англ. management – керування, організація і club) – ‘управління футбольним клубом, що забезпечує всі аспекти його функціонування – бюджет, комерційну та рекламну діяльність, маркетинг, роботу зі спонсорами, ЗМІ, уболівальниками’, **комерціалізація футболу** (від лат. commercium – торгівля) – «господарювання футбольних клубів в умовах вільних ринкових відносин» [Мазурик 2002, с. 57], **контракт футболіста** (від лат. contractus – угода) – ‘трудовий договір футболіста з футбольним клубом, у якому вказано термін перебування гравця в команді, зарплата, преміальні, штрафи тощо’, **купити футболіста** – ‘заплатити за перехід гравця з клубу в клуб’, **ліцензований спортивний агент ФІФА / футбольний агент / агент футболіста** (лат. licentia – право, від licet – можна, дозволяється – дозвіл і agens (agentis)) – ‘футбольний менеджер, який має ліцензію ФІФА та на підставі угоди зі спортсменом представляє його інтереси у відносинах зі спортивними клубами; є посередником під час укладання контрактів, отримуючи відсотки від угод; нерідко опікується врегулюванням усіх фінансових справ клієнта’, **оренда футболіста / гравця** (лат. arendo – здаю в найми, наймаю) – ‘перехід гравця з одного клубу в інший

на обумовлений час, який узгоджують команди; тимчасове наймання футболіста на договірних засадах' [НСЗ 2008, с. 173], **офіційний спонсор** (від лат. officialis – «той, що здійснюється з дотриманням усіх правил, формальностей» [СІС(П) 2000, с. 701] і sponsor, від spondere – урочисто обіцяти) – 'особа чи організація, яка фінансує футбольний клуб, забезпечуючи чверть спонсорського фонду', **паспорт футболіста** (франц. passeport – офіційний документ) – 'документ встановленого зразка, в якому є інформація про клуби, за які футболіст був зареєстрований, починаючи з 12-ти років', **перегляд (футболіста)** – 'короткотривале перебування футболіста в клубі, який зацікавлений у його придбанні, для оцінки функціональної підготовленості гравця', **переговори щодо контракту / про трансфер** (англ. transfer – переміщувати, від лат. contractus – угода; франц. transfert, від лат. transfero – переносу, переміщую) – 'розмова з метою досягнення домовленостей про укладання угоди між футбольними клубами про придбання футболіста та укладення трансферної угоди', **президент клубу** (від praesidens (praesidensis) – той, що сидить спереду [СІС(П) 2000, с. 757] і club – товариство) – 'найвища посадова особа футбольного клубу [СІС(П) 2000, с. 757]', **селекційна робота** (від лат. selectio – вибір, добір) – 'праця, пов'язана із забезпеченням кадрового комплектування клубу чи національної футбольної збірної', **селекціонер** – 'тренер, який відповідає за пошук нових перспективних гравців для команди, «фахівець із кадрового комплектування спортивної команди, який відбирає гравців до складу збірної команди» [НСЗ 2008, с. 228]', **спонсор клубу** (sponsor, від spondere – урочисто обіцяти і club) – '«особа чи організація, яка на основі укладеної партнерської угоди надає футбольному клубові фінансову допомогу» [Мазурик 2002, с. 112] з метою отримання матеріальної вигоди, прибутку або в обмін на рекламу', **титульний спонсор** (від лат. titulus – напис і sponsor) – 'комерційний партнер прем'єр-ліги, який має право на внесення своєї торгової марки у назву та знаки змагань', **трансфер** (англ. transfer – переміщувати, від лат. transfero – переносу, переміщую) – 'перехід гравця за гроші з одного клубу в інший [НСЗ, с. 251] згідно з умовами, зафіксованими у контракті між цими клубами', **трансферна політика клубу** (від англ. transfer, грец. politike – державна діяльність

і club – товариство) – «спосіб дій, спрямований на досягнення мети» [СІС(П) 2000, с. 750] на трансферному ринку», **трансферна вартість гравця** – «ціна гравця під час його переходу з одного клубу в інший», **трансферне вікно** – «період часу, коли можливі переходи футболістів між клубами, укладання нових трансферів і внесення до заявок нових гравців; зазвичай припадає на перерву між чемпіонатами чи між колами чемпіонату», **трансферний бан** (від англ. ban – забороняти, обмежувати права і transfer) – «заборона клубові здійснювати трансфери, найчастіше зумовлена недотриманням попередніх трансферних угод, заборгованістю перед іншими командами чи придбання гравців віком до 18-ти років», **трансферний ринок** – «сфера трансферних операцій, які здійснюють клуби з купівлі-продажу гравців», **футбольний менеджер** (англ. manager, від manage – керувати) – «підприємець у професійному спорті» [СІС(П) 2000, с. 630], який керує діяльністю футбольного клубу», **футбольний менеджмент** (англ. management – керування) – «сукупність принципів і методів управління у футболі», **ціна футболіста** – «вартість гравця під час переходу з одного клубу в інший».

Якщо раніше **інформаційна підтримка діяльності футбольних клубів і футбольна реклама** обмежувалася повідомленнями у спортивній пресі, радіо-й телетрансляціями матчів, виданням **футбольних афіш** (від франц. affiche – приліплювати, прикріплювати) – «надрукованих і розклеєних оголошень про футбольний матч, турнір» і **програмок футбольних матчів** (від грец. программа – розпорядження, оголошення) – «аркушів зі стислими відомостями про футбольний матч, склад команд тощо», то тепер інформаційною та рекламною діяльністю охоплено всі аспекти функціонування клубів. Це пов'язано з можливістю поширення інформації завдяки новітнім засобам зв'язку. У групі номінацій, що йменують рекламну сферу в футболі та розповсюдження відомостей про діяльність клубів, вживано такі одиниці: **атрибутика футбольних уболівальників** (від лат. attribuo – надаю, постачаю, приписую) – «футболки, шалики й інші аксесуари вболівальників», **канал «Футбол»** – «телевізійний канал, цілковито присвячений футболу, який транслює матчі наживо, демонструє архівні відеозаписи футбольних поєдинків, випускає інформаційні й аналітичні програми про футбол,

клубна прес-служба / прес-служба футбольного клубу (від англ. club – товариство і франц. presse – преса) – ‘служба футбольного клубу, що відповідає за зв’язки із ЗМК, збирає та опрацьовує інформацію з матеріалів преси, готує прес-релізи, довідково-інформаційні видання, організовує прес-конференції’, **клубна атрибутика** (від англ. club і лат. attribuo – надаю, постачаю, приписую) – ‘футбольна форма, інвентар, аксесуари з логотипами футбольного клубу’, **клубна футболка** – ‘футболка футбольного клубу’, **клубне телебачення** – ‘телевізійна студія, що належить футбольному клубові, та її працівники, які роблять телезйомку матчів для науково-технічних і навчально-методичних потреб клубу’, **магазин футбольної атрибутики** (від лат. attribuo) – ‘магазин, що спеціалізується на розповсюдженні футбольної атрибутики, аксесуарів і сувенірів’, **післяматчева прес-конференція тренерів** (від франц. presse – преса, лат. conferentia, від confero – збираю в одне місце і англ. trainer від train – навчати) – ‘зустріч тренерів команд із представниками ЗМК після закінчення матчу для відповідей на запитання, які цікавлять широкий загал’, **право на телетрансляцію** (від грец. tele – далеко і лат. translatio – перенесення) – ‘медійні права на телетрансляцію, отримані від організаторів цих подій чи придбані в них’, **презентація головного трофею** (від лат. praesentation – офіційне представлення, від praesento – передаю) – ‘офіційне представлення головного трофею футбольного турніру, зазвичай кубка’, **реклама на стадіоні** (від франц. reclame, від лат. reclamare – викрикувати і грец. stadion – спортивна споруда) – ‘спеціальні (статичні, щитові), динамічні (ротаційні, світлодіодні) конструкції, розташовані по периметру футбольного поля стадіону, на яких розміщено рекламну інформацію організаторів змагань і футбольного клубу’, **реклама футбольного матчу / турніру** (від франц. Reclame, англ. match – змагання, нім. Turnier, від старофранц. tournei – змагання) – ‘розповсюдження інформації про футбольний матч / турнір’, **рекламна угода футболіста** – ‘комерційний договір із футболістом, який зобов’язується рекламувати певні товари чи послуги’, **талісман клубу** (франц. talisman, від араб. tilsam – магічна літера) – ‘особа чи предмет, які є візитівкою футбольного клубу’, **телепрограма про футбол** (від грец. tēle – далеко, телевізійний і programma – розпорядження,

оголошення) – ‘телевізійна інформаційно-аналітична програма, присвячена футбольним подіям’, **транслювати матч** – ‘передавати аудіо- та відеосигнал з матчу за допомогою ефірного, кабельного та супутникового мовлення, через мережу Інтернет, канали мобільного зв’язку з метою розповсюдження у формі теле- і радіопрограм’, **трансляція футбольного матчу наживо** – ‘передавання радіо- і телепрограм безпосередньо з місця і в момент проведення футбольного матчу, без попереднього запису й монтажу’, **футбольна преса** (від франц. presse – преса) – ‘газети та журнали, присвячені футболу’, **футбольна реклама** – ‘розповсюдження відомостей про футбольні події (матчі, турніри) чи поширення інформації про товари й послуги за участю футбольних зірок’, **футбольний оглядач / ведучий футбольного огляду** – ‘журналіст, який готує огляд футбольних подій для преси чи робить його на телебаченні’, **футбольний експерт** (лат. expertus – досвідчений) – ‘«людина, яка дає фахову оцінку футбольних подій»’.

У підгрупі назв, що охоплюють сферу «**Забезпечення формальних аспектів функціонування клубів**», є лексичні одиниці, що називають основні управлінські посади в клубі, обслугову стадіону й аспекти життєдіяльності команд, які вони забезпечують: **адміністратор команди** (лат. administro – допомагаю і франц. commande, від лат. comando – доручаю, наказую) – ‘керівник футбольного клубу, який забезпечує її функціонування (наявність інвентарю, автобуса, підготовка бази, полів до тренувань і матчів, бронювання квитків, готелів, прийом команд-гостей, суддів)’, **керівництво клубу** – ‘очільники футбольного клубу – президент, генеральний директор, спортивний директор, технічний директор, виконавчий директор, адміністратор, головний тренер’, **технічний директор клубу** (грец. technikos, лат. director – той, хто спрямовує) – ‘працівник клубу, який відповідає за спортивну підготовку футболістів’, **ліцензія Про УЄФА** (лат. licentia – право, від licet – можна, дозволяється – дозвіл) – ‘дворічний дозвіл на право керувати футбольним клубом найвищого дивізіону в будь-якій європейській країні’, **ліцензування клубу** (лат. licentia – право, від licet – можна, дозволяється – дозвіл, англ. club – товариство) – ‘отримання дозволу на право брати участь у футбольних змаганнях як наслідок відповідності клубу всім необхідним критеріям –

спортивному, фінансовому, інфраструктурному, кадрово-адміністративному, правовому тощо’, *обслуга стадіону / стадіонна обслуга* – ‘працівники стадіону, які забезпечують функціонування стадіону, стежать за станом футбольного газону’, *паспорт стадіону* – ‘сертифікат стадіону, який засвідчує його відповідність вимогам до проведення змагань і рекомендаціям щодо їхньої безпеки’, *стюард* (англ. steward – управитель, розпорядник) – ‘працівник обслуги стадіону чи спеціально навчений волонтер, який пильнує за дотриманням громадського порядку на території стадіону перед, під час та після футбольного матчу’.

Підгрупа назв «**Довколафутбольна комерційна діяльність**» включає найменування, пов’язані зі сферою отримання прибутків від азартних ігор, що передбачають прогнозування результатів футбольних поєдинків: *букмекерство* (англ. book-maker, від book – записувати, maker – агент) – ‘отримання прибутків від букмекерських контор і гравців у тоталізаторі’, *букмекерська контора / фірма* (італ. – firma, від лат. firmus – надійний) – ‘гральний заклад, який приймає ставки на різні події, найчастіше результати спортивних поєдинків, розподіляє прибуток між тими, хто правильно спрогнозував підсумки, й отримує свій відсоток від прибутку’, *ставки букмекерів* – ‘прораховані прогнози результатів майбутніх спортивних поєдинків, на які гравці роблять ставки в тоталізаторі, що забезпечує їм отримання прибутку, якщо вгадано результат’, *грати в тоталізатор* (франц. totalisateur, від лат. totaliser – підсумовувати) – ‘робити ставки на матчі задля отримання прибутку’, *футбольний тоталізатор* – ‘азартна гра на прогнозування результатів футбольних матчів, турнірів, у якій від гравців приймають ставки перед початком подій, а після їх завершення розподіляють кошти між тими, хто вгадав’.

Традиційно серед футбольної лексики вживано тематичну групу «Медичне забезпечення та реабілітація футболістів», яка в останні десятиріччя поповнилася підгрупою назв «**Контроль за вживанням заборонених препаратів**». Серед лексичних одиниць цієї підгрупи є такі найменування: *Антидопінгова конвенція* (грец. anti – префікс, що означає протилежність, англ. doping, від dope – букв. ‘приголомшувати’ та сленгового значення ‘уживати наркотики’, лат. conventio – договір) – ‘конвенція, спрямована на координацію боротьби з допінгом, обмеження

обігу та використання заборонених препаратів; її прийняли країни-члени Ради Європи 1989 р., а Україна ратифікувала в 2001 р.', **Всесвітня антидопінгова агенція (ВАДА)** – 'міжнародна неурядова організація, що стежить за дотриманням вимог заборони використання допінгу серед спортсменів й узгодження єдиного стандарту антидопінгового законодавства в усіх країнах', **вживання / використання допінгу / заборонених препаратів** – 'використання психоактивних, ендокринних й інших речовин, які здатні штучно активізувати роботу організму, стимулювати фізичну та нервову діяльність людини, підвищувати працездатність, нівелювати відчуття втоми, через що вони суворо заборонені для вживання у спорті', **допінг** – 'введення в організм людини (найчастіше спортсмена) різними шляхами фармацевтичних субстанцій, у тім і біологічних рідин, чи здійснення маніпуляцій із метою штучного поліпшення працездатності; порушення правил щодо застосування заборонених до використання в спортивних змаганнях фармакологічних препаратів, що є засобами збудження, наркотиками, які знімають тимчасову втому та дають змогу спортсменові максимально виявити фізичні можливості й енергію', **заборонені субстанції / препарати** (лат. substantia – наявність, сутність, лат. praeparatus – виготовлений) – 'заборонені для використання в спорті фармакологічні препарати – стимулятори, наркотичні анальгетики, анаболічні стероїди, діуретики, пептидні гормони та їх аналоги', **допінг-контроль** (англ. doping і франц. contrôle, від contrerôle – букв. подвійний список – перевірка) – 'складник комплексної програми заходів для запобігання застосуванню в спорті заборонених (допінгових) засобів; передбачає відбір біологічних проб для аналізу, фізико-хімічне їх дослідження, оформлення висновку і, за необхідності, накладення санкцій на порушників', **Національний антидопінговий центр** – 'організація в Україні, яка здійснює профілактику, запобігання застосуванню та розповсюдженню допінгу в спорті, проводить тестування спортсменів, контроль за проведенням антидопінгових заходів і впровадженням міжнародних антидопінгових стандартів в Україні', **скринінг-процедура / тестування на допінг / допінг-тест** (від англ. screening – відбір, сортування, від лат. procedere – просуватися – порядок дій, від англ. test –

випробування, перевірка) – ‘тестова процедура для виявлення заборонених речовин в організмі спортсмена; за відмову пройти обстеження спортсменові загрожує дискваліфікація’, *список заборонених речовин* – ‘список речовин, які заборонено вживати спортсменам відповідно до вимог Всесвітньої антидопінгової агенції’.

Ще однією групою футбольної лексики, яку доповнено новими назвами у зв’язку з появою нових понять, є **найменування технічного забезпечення у футболі**. Хоча футбол є консервативною грою, і цієї сфери торкнулися інноваційні технології, які найчастіше стосуються вдосконалення умов проведення футбольних матчів, заходів безпеки на стадіонах, неупередженого суддівства, використання сучасного спорядження й інвентарю. Серед назв технічних новацій у футболі слід згадати: *використання засобів зв’язку між суддями* – ‘радіозв’язок між головним суддею та відеосуддею, який працює з системою VAR (відеопомічником арбітра), для допомоги у прийнятті справедливих рішень під час спірних моментів гри’, *відеозапис матчу* (від лат. video – бачу, дивлюся) – ‘відеофіксація матчу з трьох позицій (на рівні середньої лінії поля, навпроти ліній штрафної площі, паралельних лініям воріт правої та лівої половин поля), яку відповідно до регламенту зобов’язаний зробити клуб, що є господарем поля’, *відеоповтор* – ‘повторне відтворення відеозапису матчу (використовують під час навчально-тренувальних занять футболістів) чи окремих фрагментів матчу (для з’ясування спірних моментів у суддівстві); відеоповтор фрагментів використовують і під час трансляції поєдинку’, *вхідний турнікет* (франц. tourniquet, від tourner – вертити, повертати) – ‘спеціально встановлена біля входів на стадіон електронна пропускна система обертових хрестовинних бар’єрів, обладнаних зчитувальними пристроями для перевіряння квитків і підрахунку кількості відвідувачів’, *додаткове спорядження футболістів* – ‘додаткове екіпірування футболістів, що включає такі елементи захисту гравців від ушкоджень і повторного травмування: *рукавички, налокітники, наколінники, окуляри, пов’язки, маска, шолом*’, *електронне табло арбітра* (від англ. electronics – той, що стосується електроніки, франц. tableau, від лат. tabula – дошка, лат. arbiter – суддя, посередник) – ‘невелика електронна таблиця, на якій резервний арбітр демонструє

моменти проведення замінів – хто кого змінює, а також кількість компенсованого часу, який додає головний суддя наприкінці кожного з таймів’, **критий стадіон** – ‘стадіон, на якому є накриття над усіма глядацькими трибунами, а на деяких і висувне накриття над футбольним полем’, **лінія фотографів** (лат. *linea* – лінія, від грец. *phōs* (*phōtos*) – світло і грец. *graphō* – пишу, креслю, зображую) – ‘лінії за воротами, де можуть розташовуватись під час матчу фоторепортери’, **офіційний м’яч Чемпіонату світу / Чемпіонату Європи / Ліги чемпіонів** – ‘спеціально розроблений і виготовлений м’яч до того чи того футбольного турніру, зазвичай має власну назву, наприклад, *Адідас Тельстар* (м’яч ЧС-1970, ‘зірка телебачення’, зроблений із 12-ти шкіряних п’ятикутників чорного кольору і 20-ти білих шестикутників для того, щоб, завдяки контрастності, його було добре видно на чорно-білих екранах телевізорів)’, **система VAR** (англ. *Video assistant referee*) / **система відеодопомоги арбітрам / відеоасистент арбітра / відеопомічник арбітра** (грец. *systema* – утворення, лат. *assistens* (*assistantis*) – той, що стоїть поруч, лат. *arbiter* – суддя) – ‘система відеоповтору, яку обслуговують додатковий (п’ятий) суддя матчу, помічник відеоарбітра й оператор відеоповторів, допомагаючи головному судді прийняти правильне рішення в спірних моментах; включена до футбольних правил у 2018 р.; в Україні вперше використана в 2019 р.’, **телескопічний вихід / тунель** (від грец. *tēle* – далеко і *skoreō* – спостерігаю, англ. *tunnel*, від середньолат. *tonna* – букв. бочка – підземна споруда) – ‘захисний вогнетривкий прямий критий прохід із роздягалень футболістів і суддів до ігрової зони для безпечного виходу на поле учасників матчу’, **технічна зона** (грец. *technikos* – технічний і лат. *zona*, від грец. *zōnē* – пояс, простір, територія) – ‘спеціально позначене розміткою місце біля футбольного поля, в якому стоять лавки для тренерів, запасних гравців, персоналу клубу та є вільний простір для розминки запасних гравців, за межі якого вони не можуть виходити під час матчу’, **тунель, що веде до роздягалень** – ‘спеціально збудовані тунелі з підтрибунних приміщень із роздягальнями, що проводять до ігрової зони стадіону й дають змогу обмежити небажані контакти футболістів і суддів з уболівальниками та підвищити рівень безпеки учасників матчу’, **фіксування гола за допомогою**

вбудованого в м'яч чіпа (від франц. fixage – закріплення, англ. goal – букв. мета – гол) – ‘фіксування моменту, коли футбольний м'яч перетинає лінію воріт, за допомогою вміщеного всередину нього чіпа, який передає сигнал на спеціальний браслет головного судді’, *футбольний стадіон* – ‘стадіон, призначений винятково для проведення футбольних матчів; на відміну від багатофункційних споруд не має бігових доріжок і не може приймати змагання з різних видів спорту’, *штучне освітлення поля / стадіону / штучне світло* – ‘використання системи потужних прожекторів спрямованої дії для рівномірного освітлення футбольного поля, що дає змогу проводити матчі ввечері, коли природнього освітлення недостатньо, та забезпечити якість зображення під час телетрансляцій; вдосконалення вможливило проведення змагань у будні, після завершення робочого часу більшості глядачів’.

За останні десятиліття відбулися трансформації й у лексичному наповненні тематичної групи «**Назви футбольних інституцій, турнірів, їхніх атрибутів**», яка поповнилася найменуваннями організацій, створених у незалежній Україні: *Федерація футболу України (ФФУ)* (лат. foederatio – союз), із 2019 р. має назву *Українська асоціація футболу (УАФ)* (від лат. associatio – з'єднує) – ‘всеукраїнська громадська незалежна спортивна організація, заснована 1991 р. для представництва України в міжнародному футбольному співтоваристві та для розвитку й популяризації футболу в державі’, *Професіональна футбольна ліга (ПФЛ)* (франц. professionnel, нім. Professional, від лат. professio – спеціальність, франц. ligue, від лат. ligare – зв'язувати – спілка) – ‘об'єднання професіональних футбольних клубів України, створене 1996 р. для організації чемпіонатів України з футболу’, *Контрольно-дисциплінарний комітет (КДК) ПФЛ* (франц. contrôle, від contrerôle – перевірка, лат. disciplina, від discipulus – учень, послідовник – установлений порядок поведінки, франц. comité, від лат. committere – доручати) – ‘структурний підрозділ ФФУ, що є дисциплінарним органом здійснення футбольного правосуддя першої інстанції’, *Українська прем'єр-ліга (УПЛ)* (франц. premier – перший, франц. ligue, від лат. ligare – зв'язувати – спілка, об'єднання) – ‘найвищий за рангом дивізіон українського чемпіонату; у 1992–

2008 рр. мав назву вища ліга; змагання ліги проводять під патронатом однойменної організації; назва походить від найменування англійської прем'єр-ліги'.

З-поміж нових назв є найменування трансформованих упродовж останніх десятиліть футбольних турнірів: *Ліга чемпіонів УЄФА* (англ., франц. champion, від лат. campio – б'юся, борюся, франц. ligue, від лат. ligare – зв'язувати – спілка, об'єднання) – 'щорічний футбольний турнір, який проводять між європейськими клубами, які найуспішніше виступили в національних чемпіонатах попереднього сезону; реорганізований у сезоні 1992/93 рр., раніше мав назву Кубок європейських чемпіонів, найпрестижніший клубний футбольний турнір у Європі', *Ліга Європи УЄФА* (грец. Europa) – 'щорічний європейський футбольний кубковий турнір, другий за престижністю європейський клубний турнір; трансформований у 2009 р. із двох колишніх – Кубка володарів кубків і Кубка УЄФА, унаслідок реорганізації турнір змінив формат проведення за аналогією до змагань Ліги чемпіонів', *Гімн Ліги чемпіонів* (грец. hymnos – урочиста пісня) – 'спеціально написаний гімн для найпрестижнішого європейського клубного турніру, текст поєднує елементи офіційних мов УЄФА – англійської, французької, німецької'.

Зазнало змін і лексичне наповнення групи «**Тактика і техніка гри в футбол, позиції гравців на полі та їхні функційні обов'язки**». Більшість футбольних команд Європи на початку ХХ ст. використовували переважно одну тактичну схему – *пірамідальну* (той, що має форму піраміди, від грец. pyramis (pyramidos) – два захисники – три півзахисників – п'ять нападників. Наприкінці 20-х рр. англійці опрацювали тактичну схему *W-М (дубль W)* (франц. double, від лат. duplus – подвійний, подвійне W), що передбачала розташування гравців у вигляді цих літер, певне 'зміщення назад півсередніх нападників і появу в захисті третього гравця 3-2-2-3', а в 30-ті рр. італійці тріумфували з тактичною побудовою 2-3-2-3, що була 'трансформованою пірамідальною схемою', яка отримала назву *метод* (грец. methodos – спосіб пізнання). У другій половині ХХ ст. значно врізноманітнено тактичні схеми: угорці в 50-ті рр. використовували схему *перевернутого дубль W* із нападниками, які щоразу переміщувалися на позиціях, що заплутувало захист суперників; наприкінці 50-х рр. бразильці запропонували схему 4-2-4, яку

так і називали – *бразильська*. Нововведенням італійців у 60-ті рр. стала строга оборонна тактика з нечастими контратаками – *катеначо* (від італ. catenaccio – засув, клямка) – ‘тактика з акцентом на захисних діях’, у цій тактичній побудові з чотирма чи п’ятьма захисниками (1-3-3-3, 1-4-4-1, 1-4-2-3) з’явилося нове амплуа футболіста – *ліберо / вільний захисник* (від італ. libero – вільне володіння, від лат. liberalis – вільний) – ‘останній оборонець, який підстраховує в захисті своїх одноклубників і є останньою ланкою між лінією захисту та воротарем’. У 70-ті рр. новацією в тактиці стало відкриття голландського тренера Рінуса Міхельса – *«тотальний футбол»* (франц. total, від лат. totalis – весь, цілий – повний, усеосяжний) із ‘універсальністю та взаємозамінністю гравців, які могли вдало зіграти в різних амплуа й на різних позиціях, невинним рухом футболістів – захисників, які допомагають вибудовувати атакувальні дії, та нападників, які підстраховують оборонців у захисті, а також колективним відбиранням м’яча в суперника; тактична схема, коли гравці, рухаючись полем, замінюють інших футболістів на їхніх місцях, зберігаючи таким чином визначену організаційну структуру’. У 80-ті рр. у тактичних побудовах зник останній захисник, бо гра оборонців у лінію давала змогу створювати *штучний офсайд* (англ. off side, від off – поза і side – край, сторона) – ‘положення поза грою, яке захисники роблять навмисне і свідомо’, що стало тактичною візитівкою тогочасної оборонної тактики гри команд. Схему 4-4-2 ‘з чотирма захисниками і чотирма півзахисниками’ називають *класичною*, вона має дві модифікації – 4-1-3-1 (із *вінгерями* (від англ. wing – крило) – ‘фланговими півзахисниками, які беруть участь в атаках і грають практично вздовж усього краю поля’) та 4-1-2-1-2, що має назву *ромб* (грец. rhombos – паралелограм, який має рівні сторони) – ‘компактна схема розташування півзахисників у центрі поля, які творять ромб із: розміщеним позаду *опорним півзахисником / опорником* – ‘центральним півзахисником, головне завдання якого – відходити назад і допомагати обороні переривати атаки суперника’, двома півзахисниками по боках і попереду з *плеймейкером* (англ. playmaker, від play – грати і make – робити – творець, організатор гри) – ‘центральним півзахисником, який займає позицію ближче до нападників, через якого йдуть усі атаки команди;

футболістом, який фактично організовує, конструює атакувальні дії своїх партнерів, є розпасовувальником, сполучною ланкою між обороною та нападом; «той, хто розподіляє функції, скеровує дії спортсменів у грі певної команди; диспетчер гри» [НСЗ 2008, с. 189]; інші найменування – *атакувальний півзахисник, диспетчер, десятий номер, розпасовувальник, треквартист*; у цій тактичній побудові велику роль відведено *латералям* (від італ. laterale – боковий) – ‘фланговим захисникам, які залучені до організації атаки чи діють на всьому фланзі’. Більшість тактичних схем не мають спеціальних назв, проте ще однією іменною є *іспанська* схема побудови 4-2-3-1, яку йменують стиль *мікі-така* (іспан. tiqui-taca, від tik – торкання, короткий пас між гравцями), – ‘володіння м’ячем упродовж більшої частини матчу та контроль за ним, що досягається серіями точних, добре відпрацьованих на тренуваннях, коротких і середніх передач уперек поля, вперед і назад, як на половині поля суперника, так і на своїй’.

З-поміж інших лексем цієї тематичної групи, які з’явилися із розвитком нових понять на позначення тактичних побудов гравців і зміною функційних обов’язків футболістів на полі, а також стилю гри, такі найменування: *свіпер* (англ. sweeper, від sweep up – підмітати) – ‘вільний захисник в оборонній тактиці, який не має чітко закріпленого місця на полі й розташовується позаду інших захисників, найближче до воротаря та «підчищає» огріхи партнерів, нерозграючи «на відбій»»; синоніми – *ліберо, останній захисник, останній, вільний художник, стопер* (англ. stopper, від stop – зупиняти) – ‘центральний опорний захисник, який грає в парі з іншим центральним оборонцем у середній зоні захисної ланки команди, керує діями всього захисту, добре читаючи гру й обмежуючи рух нападникам суперника шляхом перехоплення їх проходів до воріт, а також уміє віддати перший довгий пас для початку атаки своїх партнерів; те саме, що й *центрбек*’, *центрбек* (англ. centre-back – центральний захисник) – ‘опорний захисник, який грає поблизу центральної осі поля; зазвичай взаємодіючи з іншим центральним захисником; окрім безпосереднього виконання оборонних функцій, пов’язаних із правильним вибором позиції та вмінням добре грати головою, долучається до атак, подаючи довгі точні паси та проходячи до карного майданчика, а також виконує стандарти’;

синоніми – *опорний захисник*, *опорний*, *опорник*, *центральний захисник*, *стопер*, *центрхав* (від англ. centr і half-back – півзахисник) – ‘центральний півзахисник, до функцій якого належить організація гри команди, що вимагає доброго бачення поля, вміння віддати точний пас і дриблінгувати, мати поставлений удар; він також допомагає в обороні’, *опорний півзахисник* – ‘півзахисник зі схожими функціями з центральним півзахисником, але більше уваги приділяє обороні, зустрічаючи нападників суперників завчасу, поки ті не наблизились безпосередньо до воріт, і пресингує їх, страхує своїх флангових захисників і допомагає в атаці’, *аутсайд* (англ. outside – букв. ззовні, зовнішній бік) – ‘крайній нападник, який грає на фланзі’ (давні українські терміни – *крайник*, *криловий*), *страйкер* (англ. striker – ударник, від strike – бити) – ‘яскраво виражений нападник, який постійно загрожує воротам суперника, зазвичай центральний нападник, що є найліпшим бомбардиром команди’ (давній термін – *чільник*), *універсал* (від лат. universalis – загальний) – ‘футболіст, який може однаково добре зіграти на різних позиціях і в різних амплуа’. Як видно з поданого переліку назв нових футбольних понять – усі вони, окрім одного, що є калькою російського терміна (*опорний півзахисник*), – чужомовні запозичення. Немає жодного прикладу, який би ілюстрував спроби передати поняття засобами української мови, як це було на початку ХХ ст. у Галичині.

Цю ж тенденцію зафіксовано й у поповненні новими лексемами інших тематичних груп, зокрема в групі **назв учасників футбольного матчу й інших безпосередньо причетних до футболу осіб**: *голеадор* (від англ. goal – мета, гол та іспан. toreador – учасник кориди, від toreo – бій биків) – ‘найліпший бомбардир, футболіст, який забиває найбільше голів, термін утворено від іспан. *тореадор*, у якому перший компонент складного слова замінено на лексему *гол*’ (давній український термін *король стрільців*, у сучасній терміносистемі – *бомбардир*), *джокер* (англ. joker – «букв. жартівник – у деяких картярських іграх (покер та ін.) особлива додаткова карта в колоді, якою можна замінити будь-яку іншу карту» [СІС(П) 2000, с. 353]) – ‘футболіст, який виходить на заміну й здатний кардинально змінити хід гри; вдала заміна’, *коуч* (англ. coach – тренер) – ‘головний тренер команди’, *легіонер* (франц. legionnaire, від лат. legionarius, що походить від legio

(legionis), від lego – збираю, набираю) – ‘футболіст, який не має громадянства тієї країни, в чемпіонаті якої він грає за один із клубів, із яким він має контракт; у регламентах деяких національних чемпіонатів встановлено ліміти на кількість легіонерів, які одночасно можуть перебувати на полі в складі команди; в Україні – сім чужоземців’, **натуралізований [футболіст]** (від франц. naturalisation, що походить від лат. naturalis – природний, від natura – природа – надання іноземцеві громадянства певної держави) – ‘чужоземний футболіст, який отримав українське громадянство, що дає йому право грати за національну збірну України’;

у групі назв ігрових моментів матчу: **активний офсайд** (від лат. activus – діяльний і англ. off side – поза грою) – ‘порушення правил, коли в момент передачі м’яча футболістові команди, яка атакує, між ним і лінією воріт команди, яка захищається, немає двох гравців суперника (включно з воротарем)’, **асист** (від лат. assisto – стояти поруч, бути присутнім) – ‘гольова передача, після якої одноклубник забиває гол, допомога в результативній атаці’, **гекса-трик** (від грец. hex – шість і франц. truc – спритність) – ‘шість голів, які здобув той самий гравець в одному матчі; подвійний гет-трик’, **дубль** (франц. double, від лат. duplus – подвійний) – ‘1) два голи, які здобув у матчі той самий футболіст, 2) друга команда, що є резервом для основної, 3) перемога команди в чемпіонаті й у кубку в одному й тому ж футбольному сезоні’, **пасивний офсайд** (від лат. passivus – недіяльний і англ. off side – поза грою) – ‘ситуація, коли гравець команди, яка атакує, перебуває ближче до воріт, аніж останній захисник команди, яка захищається, однак цей футболіст не бере активної участі в ігровому епізоді – не торкається м’яча, не створює перешкоди воротареві й не отримує пасу від партнера’, **пента-трик** (від грец. pente – п’ять) – ‘п’ять м’ячів в одному матчі, які забив той самий гравець’, **покер** (англ. poker – картярська гра) і **каре** (франц. carre – квадрат) – ‘чотири голи, які в одному матчі здобув той самий гравець’, **сейв** (від англ. save – рятувати) – ‘вдалі дії воротаря, коли йому вдається в надзвичайно складній ситуації миттєво зреагувати й урятувати власні ворота від стовідсоткового гола – відбити небезпечний удар, витягаючись до м’яча, чи зловити його, вдало зігравши на виході; «парирування удару» [НСЗ 2008, с. 225]’, **симуляція** (лат. simulatio –

удавання) – ‘імітація падіння чи травми для того, щоб заробити карний удар для своєї команди, а також попередження для суперника; у карному майданчику кваліфікується як неспортивна поведінка й заслуговує на покарання жовтою картою’, *спурт* (англ. spurt – ривок) – ‘різке короткочасне прискорення, збільшення швидкості руху, ривок; різка зміна темпу гри як тактичний прийом в командних іграх’, *стандарт* (англ. standart – норма, зразок, мірило) – ‘одне зі стандартних положень у футболі – кутовий, карний чи вільний удар, який виконують за чітко встановленими правилами’, *супер-сейв* (від лат. super – «префікс, що означає високий ступінь ознаки, якості або підвищеної, посиленої дії» [СІС(П) 2000, с. 868] і англ. save) – ‘вдалі дії воротаря, який кілька разів поспіль рятує ворота – відбиває небезпечні удари, дотягуючись до м’яча чи вдало вистрибуючи йому назустріч’, *фінт* (італ. finta – «удавання, у спорті – обманний рух» [СІС(П) 2000, с. 939]) – ‘рух, унаслідок якого футболіст уводить суперника в оману; обманний прийом, який гравець робить із м’ячем або без нього’, *хет-трик / гет-трик* (англ. hat-trick – букв. трюк із капелюхом, від франц. tric – спритність) – ‘три м’ячі, які забив той самий гравець в одному матчі’;

у групі назв регламенту проведення футбольних змагань: *екстратайм* (англ. extra time, від лат. – «поза, зовні, крім» [СІС(П) 2000, с. 410] і англ. time – час) і *овертайм* (англ. overtime, від over – понад, зверху) – ‘додатковий час, що призначають після вичерпання основного часу матчу, впродовж якого не вдалося виявити переможця, складається з двох п’ятнадцятихвилинних таймів; інша назва – третій тайм’, *плей-оф* (англ. playoffs, від play – грати та суфікса off, що означає вибування) – ‘гра чи серія ігор, які проводять після закінчення турніру для визначення переможця; ігри за олімпійською системою (на вибування) між командами з найліпшими результатами за підсумком сезону для з’ясування переможця, «спортивні змагання на вибування у разі програшу» [НСЗ 2008, с. 189]’, *мундіаль* (іспан. mundial – світовий) – ‘чемпіонат світу з футболу, кубок світу з футболу, який проводять раз на чотири роки’ (на позначення цього поняття давно функціював термін *Чемпіонат світу*, тому не було потреби в такому запозиченні, яке хіба що доповнює терміносистему).

Тривожною є й **тенденція актуалізації давніх чужомовних запозичень**, до яких в українській мові футболу ще на початку ХХ ст. підібрано питомі відповідники, як наприклад, **контратака** (франц. *contre-attaque*, від *contre* – проти і *attaque* – напад) – ‘негайний перехід в атаку після відбитої атаки суперника’ – *протинаступ* чи *лайнсмен* (англ. *linesman*, від *line* – лінія і *man* – чоловік) – ‘помічник арбітра, суддя на лінії’ – *помічник*, *підсудок*, *суддя з хоруговкою* чи **тенденція реактивації чужомовних термінів**, які увійшли в мову футболу на початку творення її терміносистеми, а згодом через вищу частотність вживання питомих відповідників, відійшли на маргінес функціювання, зокрема: **бек** (англ. *back* – захисник), **голкіпер** (англ. *goal-keeper* – воротар), **хавбек** (англ. *halfback* – півзахисник), **форвард** (*forward* – нападник); виправданою є **тенденція редукування запозичень відповідно до законів мовної економії** – найчастіше шляхом апокопи, наприклад, *контратака* – **контра**, *хавбек* – **хав** й аферези, наприклад, *голкіпер* – **кіпер**, що надає чужомовним назвам нової форми вираження.

Позитивною є **тенденція повернення давніх питомих назв**, які впродовж першої половини ХХ ст. активно функціювали в українській мові футболу, але внаслідок уніфікаційної політики в радянський період відійшли на периферію вживання або їх цілковито витіснили чужомовні назви чи скальковані російські терміни, наприклад: **вишкіл** (замість *тренування*), **дружина** (*команда*), **ігрище** (*гра*, *матч*, *турнір*), **карний майданчик** (*штрафний майданчик*), **карний удар** (*штрафний удар*), **одинадцятиметровий карний удар** (*штрафний удар з пенальті*), **копати в леті** (*бити з льоту*), **копати м'яч / м'яча** (*бити по м'ячу*), **ліве(ий) / праве(ий) крило / край** (*лівий / правий фланг*), **переведення м'яча з одного крила на інше**, **наголінник** (*щиток*), **наколінник**, **помічник судді** (*асистент арбітра*), **поперечка**, **поперечина воріт** (*перекладина воріт*), **чесна гра** (*феср-плей*).

Ще більший арсенал питомих лексичних засобів вживано в текстах сучасної художньої літератури, яких особливо побільшало перед проведенням в Україні й Польщі спільного Чемпіонату Європи 2012 р. Зокрема в есеях письменників, які роблять екскурси в історію українського футболу, оповідають про його розвиток у першій половині ХХ ст., тодішні реалії, функціують давні футбольні назви:

брама – ‘ворота’, *грище* – ‘футбольне поле’, *гол, інсайд* – ‘півсередній нападник у тактичній схемі 2-3-5’, *копаний м’яч* – ‘футбол’, *судия* – ‘суддя’, *шнурований м’яч / м’яч зі шнуриркою* – ‘давній м’яч, що мав шнурування’. У художніх текстах, написаних мовою, стилізованою під львівське койне – галицький варіант літературної мови, вжито футбольні терміни першої половини ХХ ст.: *атак* – ‘атака’, *бальон* – ‘м’яч’, *брамка* – ‘ворота’, *брамкар* – ‘воротар’, *викопувати бальон* – ‘вибивати м’яч’, *морава / мурава* – ‘футбольний газон’, *поцілити до брамки* – ‘влучити у ворота’, *сіта* – ‘сітка воріт’, *слуп* – ‘стояк воріт’.

Компромісною була тенденція творення гібридних назв від основ чужомовних запозичень із додаванням питомих словотворчих засобів. Серед прикладів є назви, утворені різновидами морфологічного способу деривації – суфіксальним: *аутник* (від *аут* (англ. out – поза, зовні) + *-ик*) – ‘гравець, який вкидає м’яч з авту – з-за бічної лінії’, *екіпірування* (від *екіпірувати* (франц. équiper – споряджати) + *-нн(я)*) – ‘спорядження гравця – одяг, взуття’, *фінтити* (від *фінт* (італ. fint – удавання) + *-и*) – ‘робити фінти – обманні рухи’; префіксально-суфіксальним: *відфутболити* (від *від-* + *футбол* + *-и*) – ‘відкопнути’, *міжсезоння* (від *між-* + *сезон* + *-нн(я)*) – ‘проміжок часу між чемпіонатами’, *підтрусник* (від *під-* + *трусни* + *-ник*) – ‘трусни чи плавки під футбольними трусами’; синтаксичним способом: *четвертий / резервний арбітр / технічний арбітр* (від *арбітр*) – ‘резервний арбітр, який перебуває поза футбольним полем і в обов’язки якого входить проведення замінів, огляд правильності екіпірування гравців, інформування за допомогою електронного табло учасників матчу та глядачів про компенсований час, який додає наприкінці тайму головний суддя, а також, за потреби, він повинен бути готовим продовжити суддівство матчу, якщо хтось із рефері не зможе його завершити’, *п’ятий арбітр / відеоарбітр* – ‘суддя, який обслуговує систему відеодопомоги арбітрам VAR (відеопомічник арбітра) та дає підказки головному судді, що допомагають йому прийняти правильні рішення в спірних ситуаціях’, *українська прем’єр-ліга* (від *прем’єр-ліга* – назва найвищого дивізіону в Англії) – ‘чемпіонат у найвищій українській лізі’. Нечисленними є приклади гібридних назв, утворених

від українських основ: *мегазірка* (від мега (грец. *megas* – великий) + *зірка*) – ‘найліпший футболіст у світовому масштабі’, *телескопічний вихід* (від *вихід*) – ‘висувний вихід від роздягалень до футбольного поля, облаштований для безпеки гравців’ чи деривати, утворені лише з питомих ресурсів – префіксацією: *півоборонець* (*пів* + *оборонець*) – ‘півзахисник’, *невихід* (*не* + *вихід*) – ‘ситуація, коли команда не виходить у наступний раунд розіграшу за системою на вибування’, безсуфіксним способом: *виліт* (від *вилітати*).

Серед прикладів нових футбольних назв, утворених унаслідок **семантичної деривації**, лексеми: «*автобус*» / «*паркінг для автобуса*» – ‘надзвичайно обережна, «глуха» оборонна тактика, коли команда практично в повному складі захищає свої ворота та зрідка проводить контратаки; назву вперше вжив для опису своєї тактики португальський тренер Жозе Моуріньо, порівнявши гру на полі зі запаркованим у карній площі автобусом, який перешкоджає суперникові наблизитись до воріт суперника’, «*банка*» – ‘1) лава запасних гравців, 2) гол, 3) ворота’, «*буратіно*» – ‘невмілий футболіст, «дерев’яний»’, «*інвалід*» – ‘невправний футболіст’, «*коробочка*» – ‘заборонений прийом відбирання м’яча, коли двоє гравців водночас із різних боків блокують гравця з команди-суперника, який володіє м’ячем’, «*стінка*» – ‘1) захисне шикування гравців для зменшення площі обстрілу воріт, 2) технічний прийом, коли один гравець віддає пас іншому та отримує від нього м’яч у відповідь в іншому місці’, а також назви *запасний*, *травмований*, утворені **морфолого-синтаксичним способом** унаслідок редукування іменників *гравець* / *футболіст* у словосполученнях з цими прикметниками і субстантивації ад’єктивів.

Деякі футбольні семантичні деривати вирізняються образністю, зокрема, **метафоричні найменування**: «*вільний художник*» – ‘футболіст, який не має чітко визначеної позиції на полі, постійно зміщується, грає між півзахисниками і нападниками, є головним конструктором атак своєї команди, розпасовувальником; інші назви – *плеймейкер*, *треквартист*’, *вістря атаки* – ‘центр нападу’, *володіння воротаря* – ‘ворота з воротарським майданчиком, де воротар є недоторканим’, *гірничник* – ‘жовта картка за незначне порушення правил’, «*гол у роздягальню*» – ‘гол в останні хвилини першого тайму’, «*гра*

мільйонів» – ‘футбол’, *гра на другому поверсі* – ‘гра головою’, *зріти «банку»* – ‘сидіти на лаві запасних’, *дванадцятий гравець* – ‘уболівальники’, *«дев’ятка»* – ‘1) горішній кут воріт, між стояком і поперечкою, 2) м’яч, забитий ударом у горішню частину воріт (назва походить від тренувальної вправи, у якій за потрапляння в цю частину воріт футболістові нараховують дев’ять очок)’, *злива голів* – ‘багато здобутих голів’, *«зняти павутиння»* – ‘забити м’яч у горішній кут воріт, під хрестовину – місце перетину стояка і поперечки, куди важко влучити, тому кажуть, що там утворилася павутина’, *карколомний стрибок* – ‘небезпечний стрибок воротаря, який намагається дотягнутися до м’яча, що летить у ворота, та ризикує при цьому отримати травму’, *«круглий»* – ‘м’яч’, *коротка лава запасних* – ‘небагато гравців, які можуть вийти на заміну’, *«куля»* – ‘м’яч’, *ножовий / кинджальний прохід* – ‘раптовий і швидкий ривок до воріт’ (назва походить від найменування короткої холодної зброї в тюркських мовах), *«плямистий»* – ‘м’яч (назва походить від асоціації з конструктивними елементами м’яча – білими шестикутниками та чорними п’ятикутниками)’, *«проспати» момент* – ‘ситуація, коли суддя прогавив момент матчу, що потребував його втручання’, *слаломний прохід* – ‘швидкий прохід футболіста поміж кількома суперниками, які намагались завадити його просуванню з м’ячем до воріт’ (термін запозичено з лижного спорту (норвеж. *sla* – схил і *lām* – лижня)), *«смугастий»* – ‘м’яч (назву пов’язують із конструктивними елементами давніх м’ячів – смугами)’, *тренерський місток* – ‘посада тренера’, *«швидкий гол»* – ‘гол у перші хвилини матчу’, *«шістка»* – ‘долішній кут воріт; назва походить від тренувальної вправи, в якій за влучання в нижній кут воріт гравцеві нараховують шість очок’, *«шкіряний»* – ‘м’яч’.

Тенденція, залишена сучасній футбольній термінології в спадок від епохи тоталітаризму, – **наявність чималої кількості кальок із російської мови**. Це насамперед лексеми, утворені за російськими словотвірними моделями – **основа дієслова + суфікс -к(а)**, що має значення опредметненої дії, процесу: *затримка суперника руками* – ‘хапання суперників руками’, *зупинка м’яча головою / грудьми / зовнішнім боком ступні* – ‘затримання м’яча різними частинами тіла’, *обрізка* – ‘невдалий пас партнерові, який перехопив суперник’, *перестановка у лініях* –

‘зміни у розташуванні гравців на полі’, **підкрутка м’яча** – ‘удар, яким м’ячеві надають відповідної крутизни польоту’, **підрізка м’яча** – ‘удар у м’яч, коли йому надають обертання’, **розминка** – ‘виконання комплексу вправ, щоб підготувати організм до фізичних навантажень’, **установка на гру** – ‘настанови тренера гравцям перед матчем’; а також за моделлю **основа прикметника + суфікс -к(а)**: «**вишка**» – ‘вища ліга, найвищий дивізіон чемпіонату’, **двосторонка** – ‘тренувальна гра, коли футболістів однієї команди поділено на дві групи, які грають між собою’, **роздягалка** – ‘приміщення для переодягання футболістів’.

Напівкальками є віддієслівні іменники: **виконавець** (рос. *исполнитель*) – ‘гравець, що виконує певні функції на полі, залежно від амплуа’, **чистильник** (рос. *чистильщик*) – ‘останній захисник, який «підчищає» огріхи інших оборонців’, у яких до російських суфіксів у відповідних словотвірних моделях підбрано українські форманти-відповідники: *-ець* замість *-тель*, *-ник* замість *-щик*. Скалькованими з російської є й віддієслівні іменники з нульовим суфіксом: **відбір м’яча** (рос. *отбор мяча*), **захват футболки** (рос. *захват футболки*), **ловля м’яча** (рос. *ловля мяча*). Відповідними нормі є суфіксальні деривати – **відбирання м’яча**, **хапання за футболку**, **ловлення м’яча**. Небезпека таких кальок у тому, що українці не завжди відчують їхню чужомовність. Слушною є думка лінгвіста Володимира Пілецького: «якщо українські терміни навіть поморфемно перекладені з російської, тобто скальковані за російськими взірцями, але їх морфемний склад не суперечить будові українського слова, такі похідники сучасні носії української наукової мови цілковито сприймають і здебільшого їх не обговорюють» [Пілецький 2014, с. 105].

Серед прикладів **лексичних кальок** – терміни: **видалення** – ‘вилучення’ (від рос. *удаление* – ‘вилучення’, ймовірно, скалькований у другій половині ХХ ст.), **вколотити м’яч** – ‘забити м’яч сильним ударом, вгатити’ (від рос. *вколотить* – ‘забити’, скалькований, найвірогідніше, в другій половині ХХ ст., слово з таким значенням не зафіксоване в українських словниках), **забивний гравець** – ‘гравець, який здобуває багато голів’ (від рос. *забивной*, слова немає в нормативних словниках української мови), **заклучний матч** – ‘останній, завершальний матч’ (від рос. *заклучительный* – ‘який завершує що-небудь, прикінцевий’, слово

скальковане, найвірогідніше, в другій половині ХХ ст., зафіксоване в СУМі, немає його в академічному Російсько-українському словнику за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова), **захист на щиколотку** – ‘захисна пов’язка на надп’яtkово-гомiлковий суглоб’ (від рос. *щиколотка* – ‘надп’яtkово-гомiлковий (гомiлковостопний) суглоб’, скалькований термін подано в СУМі), **«зливати / злити» гру** – ‘піддатися, навмисне поступитися’ (від рос. жарг. «слить» *игру* – ‘свідомо програти, нерідко за гроші’), **кофта** – ‘спортивний светр’ (від рос. *кофта*, лексему запозичено в ХХ ст., у Словнику української мови за редакцією Бориса Грінченка не зафіксоване), **ключовий гравець** – ‘основний, чільний гравець’ (від рос. *ключевой* – ‘головний, вирішальний’ слово з таким значенням скальковане, очевидно, в другій половині ХХ ст., бо зафіксоване лише в СУМі, а в Російсько-українському словнику за редакцією Агатангела Кримського й Сергія Єфремова цього значення немає), **«мотатися»** – ‘фінтити, робити обманні рухи – фінти, борючись зі суперником за м’яч’ (від рос. жарг. «мотаться», в галицькій футбольній лексиці – «киватися»), **накачаний м’яч** – ‘напомпований, надутий м’яч’ (від рос. *накачать* – ‘напомпувати, насмокувати’), **парирувати удар** – ‘відбити удар’ (від рос. *парируют удар*, скалькований із російської футбольної термінології гібридний термін із запозиченим з німецької мови дієсловом *parieren* – ‘відбивати’ у складі), **промазати** – ‘не влучити у ворота’ (від рос. *промазатъ* – ‘не потрапляти в ціль, промахнутися’, очевидно, слово з таким значенням скальковане в другій половині ХХ ст., бо зафіксоване лише в СУМі, а в Російсько-українському словнику за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова цього значення слово немає), **удар щічкою** – ‘удар внутрішнім боком ступні’ (від рос. *удар щечкой*; у російській мові внутрішній бік стопи називають «щічкою», українська лексема такого значення не має), **штанга воріт** – ‘стояк воріт’ (від рос. *штанга ворот*, скалькована назва, що функціонує як футбольний термін лише в російській терміносистемі, має у своєму складі німецьке слово *Stange* – ‘жердина, палиця’; у німецькій футбольній термінології на позначення стояка воріт уживано назву *Torpfosten* (букв. стовп, одвірок воріт); такі ж питомі лексеми вживано в галицькій футбольній лексиці – *одвірок воріт / стовпок / стовпець / стовп*).

Проблемою кожної української терміносистеми пострадянського періоду, втім і футбольної, є **використання у функції спеціальних назв активних дієприкметників теперішнього часу, невластивих українській мові**, що пов'язане з насильним упровадженням їх до футбольної термінології в радянський період і непослідовним їх заступленням нормативними формами тепер. Серед прикладів, коли активний дієприкметник вдало замінено в одних словосполученнях і водночас неприпустимо збережено в інших подібних, або ж зафіксовано паралельне функціонування терміносполучень з обидвома формами, є такі: *атакувальна гра, атаквальна тактика, атаквальний півзахисник, атаквальний потенціал, атаквальні дії – атакуюча команда, атакуючий гравець, атакуючий півзахисник, атакуючий футболіст; блукаючий нападник; дублювальний склад – дублюючий склад; загальнорозвиваючі вправи; нападник, крайній нападник – нападаючий, крайній нападаючий; стартуючий чемпіонат*. Компромісом у вирішенні проблеми вживання активних дієприкметників є **творення термінів із підрядними конструкціями в їхньому складі**, які автоматично створюють інші труднощі – термінні словосполучення стають занадто громіздкими, порушують вимогу лаконічності терміна: *гол, що вирішив долю матчу / зрівнює, гравець, який забив гол / вводить м'яч у гру / вийшов на заміну / «відкривається» / завдає удару / добиває м'яч у сітку / завершує комбінації / володіє м'ячем / приймає м'яч / здійснює обманні рухи, команда, що атакує / захищається, команда, що відстоює звання чемпіона / титул володаря кубка, команда, що виграла чемпіонат / посіла призове місце / програла / не порушувала правил, команда, що володіє м'ячем, команда, що грає в повному складі / в більшості / в меншості, команда, що грає на виїзді / на своєму полі, команда, що замикає / очолює турнірну таблицю, м'яч, що відскочив / котиться в порожні ворота, м'яч, що змінює траєкторію польоту / обертається у зворотньому напрямку, футболіст, що вийшов на заміну*.

Проте не лише спроба заступити активні дієприкметники теперішнього часу є причиною **збільшення довжини терміна**. Часто специфіка термінолексем як номінативно-дефінітивних одиниць призводить до неможливості виконати вимогу щодо максимальної лаконічності цих спеціальних назв. Зафіксовано низку занадто

довгих футбольних номінацій, які складаються з чотирьох і більше компонентів, вилучення хоча б одного з яких неможливе без спотворення суті поняття, яке вони називають: *бути на одній лінії з передостаннім гравцем суперника, виконання одинадцятиметрового після закінчення ігрового часу, забезпечити відповідність екіпірування гравців вимогам, максимальна кількість замін у матчах національних збірних, проводити заміну біля середньої лінії поля, проводити заміну під час зупинки гри, рішення про проведення матчу залежно від погодних умов.*

Іноді лаконічності висловлювання перешкоджають розщеплені присудки, в яких лексичне і граматичне значення виражене кількома лексемами, тоді, коли їх можна заступити одним словом, наприклад: *будувати / організувати захист – захищатися, віддати пас – відпасувати, завдати удару / нанести удар – ударити, здобути перемогу / стати переможцем / здобути звання переможця – перемогти, організувати / проводити атаку – атакувати, провести гру – зіграти.*

Неправильним є й усталене вживання футбольних термінів *аут* і *гол* у словосполученнях типу: *вкидати аут, забити гол*, адже ці чужомовні спеціальні номінації називають ситуації: *аут* – ‘ситуація, під час якої футболіст вкидає м’яч з-за меж ігрового поля’, а *гол* – ‘ситуація, що полягає в здобутті воріт’. Усвідомлення того, що українська термінологія повинна бути українською за духом, навіть у незалежній Україні в багатьох упорядників терміносистем натрапляє на непереборні психологічні труднощі (й у випадках, коли термінознавці прагнуть подолати наслідки зросійщення національних термінних ресурсів), адже, в основі проблем, пов’язаних із «мовною свідомістю активних термінотворців і термінокористувачів», як окреслив це термінолог Володимир Пілецький, «лежить успадкований від часів колишнього Радянського Союзу принцип злиття мов, спроектований на термінологію як імператив: “З двох чи більше термінів вибрати найближчий до російської мови”» [Пілецький 2014, с. 100]. Така позиція термінознавців робить їх безборонними в час глобалізаційних викликів національним мовам, бо, не впорядкувавши докорінно українські терміносистеми від негативних наслідків зросійщення, вони опиняються віч-на-віч із новими труднощами – як протистояти гвалтовному поширенню в національну мову

англізмів. Правильним є лише один шлях – «врятувати питомі риси української мови на всіх рівнях, а передовсім на лексичному, який найлегше піддається різноманітним впливам з боку різних мов» [Пілецький 2014, с. 100–101].

Отже, в розвитку української футбольної термінологіки трьох останніх десятиріч зафіксовано такі основні тенденції: збільшення наповнюваності деяких тематичних груп і поява цілком нових груп лексики, що пов'язане з об'єктивними наслідками розвитку самої футбольної гри, а також суб'єктивними чинниками – комерціалізацією цієї видовищної гри, увагою ЗМІ до футболу як реакції на суспільне запотребування та появою інноваційних технологій, які не оминули цей консервативний вид спорту. На зламі ХХ–ХХІ ст. в українській футбольній лексиці зафіксовано чимало нових чужомовних назв, актуалізацію деяких давніх позичень. І досі відчутним є вплив уніфікаційної радянської політики як спроби впорядкувати українську футбольну терміносистему за російським зразком – наявність чималої кількості кальок російських термінів. Про потребу внормування термінології свідчить невідповідність деяких спеціальних назв вимозі лаконічності терміна. Позитивною тенденцією в останні десятиліття є спроба повернути деякі давні футбольні терміни, створені на національному ґрунті як відповідники до англізмів, проте такі приклади доволі поодинокі й не надто відважні.

Висновки до розділу 2

Поширення футболу в Україні розпочалося в 70–90-х рр. ХІХ ст., а масове його розповсюдження припало на першу третину ХХ ст. Тоді ж і започатковано активне формування системи українських назв на позначення футбольних понять як визначального складника офіційного футбольного дискурсу. Становлення національної футбольної термінології відбувалося в Україні, з огляду на специфічні суспільно-політичні обставини, у двох напрямках: у Наддніпрянщині – з помітним впливом російської традиції термінотворення, що зумовило появу великої кількості чужомовних запозичень, а в Галичині – з підкреслено національними підходами до творення спеціальних назв, що виявлялося у використанні передовсім ресурсів української мови: у пошукові питомих відповідників до чужомовних термінів,

у наданні загальнозживаним словам спеціального футбольного значення та в конструюванні футбольних неологізмів із рідномовних ресурсів. Про некодифікованість тогочасної термінології футболу свідчать розлогі синонімічні ряди конкурентних питомих найменувань та велика кількість варіантних футбольних термінів, серед яких зафіксовано фонетичні, графічні, орфографічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні варіанти назв. Здебільшого варіантні футбольні найменування є результатом засвоєння термінів із чужих мов. З-поміж позичень переважали англізми, менше футбольних номінацій запозичено безпосередньо чи опосередковано з інших європейських мов. В українській футбольній термінології антоніми представлені лексичними та словотвірними їх різновидами, а також антонімічними аналітичними конструкціями. На поняттєво-семантичному рівні протилежні відношення між термінами футболу реалізовано в комплементарній, контрарній, векторній і координатній антонімії.

У творенні українського футбольного дискурсу рідною мовою велику роль відіграли видатні представники української нації: Іван Боберський, який започаткував працю над виробленням української футбольної термінології, створивши систему назв футбольних понять на національному ґрунті, та Петро Франко й Тарас Франко, які вагомим теоретичним доробком на футбольні теми вплинули на формування національної футбольної термінології та її нормалізацію.

У 1930-ті рр. письменники-галичани Іван Керницький, Іван Смолій, Зенон Тарнавський започаткували використання футбольної лексики в художніх текстах. У їхніх різножанрових творах вжито широкий спектр футбольних номінацій. Поодиноким автором-наддніпрянцем, який написав художні твори футбольної тематики, був Юрій Смолич. Його тексти вагомі для української соціолінгвістики й лексикології як безцінне джерело фактичного матеріалу для реконструювання футбольного дискурсу Наддніпрянщини в першій половині ХХ ст.

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. українська футбольна термінологія потребувала внаормування – усунення розбіжностей між футбольною лексикою, вживаною в Галичині й у Наддніпрянщині, проте екстралінгвальні фактори внеможливили кодифікацію футбольної термінології та видання словника термінів футболу.

Уніфікація національної футбольної термінології відбулася після Другої світової війни під значним тоталітарним впливом і полягала у вилученні питомих футбольних термінів із галицько-буковинського варіанта літературної мови, які на початку ХХ ст. створено в Галичині як альтернативу чужомовним запозиченням. Цим самобутнім національним футбольним назвам надано статусу застарілих або діалектних. Замість них упроваджувано кальки з російської мови та чужомовні терміни, вживані в російській футбольній термінології, що повинно було максимально уподібнити українську футбольну терміносистему до російської.

В останні десятиріччя українська футбольна термінологія змінилася кількісно та якісно. Різні чинники – упровадження інноваційних технологій у футбольну сферу, комерціалізація футболу та постійна увага до нього масмедіа – сприяли розширенню лексичної наповнюваності окремих тематичних груп футбольної лексики і появі цілком нових груп назв у футболі. Позитивним фактором є спроби очищення національної футбольної терміносистеми від негативних впливів російщення, що їх вона зазнала в радянський період, та намагання повернути власне українські назви, які функціювали у футбольній термінолексичі першої половини ХХ ст. Невтішними є показники числа нових чужомовних запозичень, якими футбольна терміносистема поповнюється без будь-яких спроб передати нові поняття засобами української мови, а також актуалізація давніх позичень із чужих мов, які ще століття тому замінено національними аналогами. Загалом сучасна українська мова футболу має менше питомих рис, ніж у першій половині ХХ ст., коли сформувалась у Галичині на національному ґрунті. Це великою мірою пов'язано з тим, що галицька футбольна термінолексика практично невідома загалові, не досліджена в українському мовознавстві, адже нерідко навіть українські лінгвісти трактують давні футбольні терміни як сучасні новотвори й уводять їх до реєстрів словників нової лексики. Тому увага саме до галицького періоду термінотворення в першій половині ХХ ст. стала пріоритетом у цьому дослідженні, бо насильно витіснений на маргінес пласт національної футбольної термінолексичи, має шанс повернутися, хоча б частково, до сучасної української футбольного дискурсу, якщо стане широкодоступним для загалу.

РОЗДІЛ 3

НЕФОРМАЛЬНИЙ ФУТБОЛЬНИЙ ДИСКУРС

У сучасній українській лінгвістиці щораз більше зацікавлення викликає специфіка мови міста, арго, жаргону, особливості мовлення окремих соціальних груп, що позитивно впливає на подолання своєрідної, за словами Лесі Ставицької, «жаргонофобії у сфері професійної метамовної рефлексії» [Ставицька 2005 а, с. 14].

3.1. Жаргонізми в західноукраїнському неформальному футбольному дискурсі першої половини ХХ ст.

В українському футбольному дискурсі першої половини ХХ ст., поряд із назвами, що поступово ставали нормою слововжитку у сфері футболу, використовувано пласт лексем, які в сучасній соціолінгвістиці називають жаргонною лексикою. Футбольні жаргонізми були своєрідним вкрапленням «живого буденного» мовлення у тогочасну мову футболу, що активно формувалася в першій половині ХХ ст. Футбольна жаргонна лексика була складником мовлення людей, безпосередньо причетних до гри в копаний м'яч, проте особливо активно її використовували футбольні вболівальники, прагнучи надати висловлюванням емоційно-експресивного забарвлення, що є прикметною рисою жаргону.

В українській жаргонології період 20–30-х рр. прийнято називати етапом «міської революції». Таке окреслення запропонувала дослідниця українського спортивного жаргону Любов Карпець, і цілком слушно, адже «саме в цей період значимі соціальні рухи перемістилися до міста, жаргоновий елемент стає питомою ознакою мовного побуту міського соціуму» [Карпець 2006, с. 6]. Таке твердження безпосередньо стосується й футбольної жаргонної лексики, яка в першій половині ХХ ст. активно формувалася в Галичині та мала чимало елементів, запозичених із міського мовлення, зокрема з галицько-буковинського койне. Аргументом на підтвердження цієї тези є той факт, що багато з виявлених у тогочасному футбольному дискурсі жаргонізмів описано в найґрунтовнішому дослідженні з української діяхронної жаргонології – монографії Олекси Горбача «Арго в Україні» [Горбач 2006], деякі – в тритомному виданні «Українська літературна

мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.» Людмили Ткач [Ткач 2007], а більшість зафіксовано в реєстрах лексикографічних праць, присвячених описові мовлення львів'ян: «Лексикону львівського: поважно і на жарт» [ЛЛ 2009] авторського колективу Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, «Словника львівської говірки» Маріанни Мовної [Мовна 2013], «Словника галицького гвару» Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського [Карпин-Ортинський 2014]. Для з'ясування значень чужомовних запозичень-жаргонізмів, вживаних у футбольній сфері, використано відомості зі словників чужих слів [ISJP 2004; Miodek 2002; СІС 1985; СІС(П) 2000; Скалозуб 1933; WSPP 2004]. Поповнення футбольної жаргонної лексики відбулося не лише завдяки позиченням із чужих мов, а й унаслідок запозичень із діалектного мовлення Галичини (львівське койне витворилося як наддіалектний міський різновид усного мовлення, що черпало ресурси з говірок південно-західного територіального наріччя), тому для пошуку й опису таких слів залучено відомості з діалектних словників, в яких зафіксовано лексичні одиниці з наддністрянського та бойківського говорів [Онишкевич 1984; Шило 2008; Гнатишак 2017]. Навіть побіжний погляд на жаргонну лексику футбольної сфери у першій половині XX ст. дає підстави припустити, що більшість лексем, які в ній функціують, це загальноживані назви, які зазнали семантичних трансформацій, передовсім розширення значень. Для з'ясування семантичних зрушень використаних у мові футболу лексем зіставлено інформацію, уміщену в «Малоруско-німецькому словарі» Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886], «Словарі української мови», який упорядкував Борис Грінченко [СУМ(Г) 1996–1997], академічному «Російсько-українському словнику» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова [РУС 1924–1933], одинадцятитомному «Словнику української мови» [СУМ 1970–1980], «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [ВТССУМ 2001], а також у словниках Лесі Ставицької «Короткому словнику жаргонної лексики української мови» [Ставицька 2003] й «Український жаргон» [Ставицька 2005 б].

Як зазначав Юрій Шевельов, Галичина в розвиткові української мови «виконувала свою роль української мовної лябораторії» [Шевельов 2003, с. 50],

підкреслюючи вагоме значення в цьому процесі галицької преси «Ще більшою мірою впливала своєю мовою галицька українська преса, бо вона конкурентів на Великій Україні не мала» [Шевельов 2003, с. 51].

Аналіз семантики зафіксованих футбольних жаргонізмів показав, що найчисленніше ці номінації представлені в кількох тематичних групах української футбольної лексики: назви дій та процесів, назви осіб, назви результату дії та опредметненої дії, футбольні жаргонні фразеологізми та вболівальницькі вигуки [Процик 2018 а; Процик 2018 е; Процик 2018 і; Процик 2019 в].

3.1.1. Жаргонізми – назви дій і процесів

У цьому підрозділі зосереджено увагу на детальному аналізові жаргонізмів із тематичної групи **назв дій і процесів**, зокрема, на з'ясуванні походження футбольних жаргонних назв та описі способів творення цих номінацій:

бетонувати ворота – ‘створювати надійну, як бетон, оборону воріт’; Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає лексичні одиниці «*бетон* – хуст. шк. певний, *на бетон* – напевно» [Горбач 2006, с. 340], зафіксовані у мовленні закарпатської молоді та вважає, що вони потрапили в мову школярів Закарпаття з чеського арго; у словнику «Український жаргон» не зафіксовано цих лексем, а сучасні тлумачні словники української мови не подають ніяких інших значень слова *бетонувати*, поза прямим номінативним – «*бетонувати* – недок., заливати, покривати бетоном» [СУМ 1970, с. 164; ВТССУМ 2001, с. 49]; жаргонне значення цього слова у футбольній лексиці досліджуваного періоду утворене семантичним способом унаслідок розширення значення лексеми ‘бетонувати – робити міцним, як бетон, надійним, невразливим до стороннього впливу’; а лексему *ворота* вжито в переносному значенні «2) точно визначена частина поля спортивної команди, яку вона захищає, граючи у футбол і т. ін. з іншою командою» [СУМ 1970, с. 741; ВТССУМ 2001, с. 158]; семантику цієї номінації довантажено футбольним змістом ‘спортивний інвентар з двох вертикальних стійок, з’єднаних горизонтальною поперечкою, визначеного розміру 7,32x2,44, розташований у центрі лінії воріт на однаковій відстані від кутових прапорів’ [Франков 2009, с. 26];

«*вимикатися*» – ‘втікати від опіки футболістів команди-суперниці’, у Словнику української мови подано таке значення слів «*вимикатися* – недок, *вимкнутися* – док., швидко виїжджати, виходити, вибігати звідки-небудь // вириватися, вибиратися звідки-небудь» [СУМ 1970, с. 430], можливо, значення української жаргонної лексеми розвинулося під впливом польського слова «*wyukać się* – 2) віддалятися, виходити незауваженим (хтось, щось вимикається звідкись – (комусь, чомусь) – (кудись); хтось, щось вимикається чомусь) [WSPP 2004, с. 1365], центральною семою жаргонізму є ‘вийти, оминувши перешкоду’, лексему «*вимикатися*» часто вживано в метамові спогадів Олександра Скоценка;

мурувати, замурувати – ‘творити добру, надійну, наче мур, оборону воріт, заступати багатьма футболістами власні ворота’; Олекса Горбач подає значення спільнокореневої лексеми «*мурований* – льв., терн., дрог. цілком певний» [Горбач 2006, с. 147, 236], зафіксованої у мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї; у реєстрі словника «Український жаргон» цього слова немає, а тлумачні словники подають такі прямі значення – «*мурувати* – 1) споруджувати, зводити щось із каменю, цегли» [СУМ 1973, с. 830; ВТССУМ 2001, с. 545], « *замурувати = замуровувати* – 1) муруючи, щільно закладати камінням, цеглою і т. ін. (який-небудь отвір, проріз і т. ін. у стіні, підлозі)» [СУМ 1972, с. 225; ВТССУМ 2001, с. 313], на основі яких розвинулося жаргонне значення цього слова у футбольній лексиці першої половини ХХ ст.; лексема *мурувати / замурувати* функціює в таких стійких сполученнях слів із футбольної сфери досліджуваного періоду: *мурувати ворота, замурувати ворота* – ‘надійно боронити ворота’; *мурувати власні ворота* – ‘надійно захищати власні ворота’; зафіксовано також словосполучення зі спільнокореневим іменником – *робити мур* – ‘вибудовувати щільний захист; заступати власні ворота багатьма футболістами, утворивши надійний мур’; від «*мур* – 1) висока кам’яна або цегляна стіна навколо чогось; *муром стояти* (стати) – непохитно, незламно стояти, захищаючи когось, щось; 2) те саме, що стіна» [СУМ 1973, с. 827; ВТССУМ 2001, с. 544]; у «Лексиконі львівському: поважно і на жарт» окрім прямого значення слова «*мур* – висока стіна» [ЛЛ 2009, с. 370], подано й переносне значення лексеми

у такому сполученні слів «*як мур* – бути надійним, вірним» [ЛЛ 2009, с. 371], що перегукується зі семантикою цієї лексеми у складі словосполучень із футбольної сфери; наведені слова та словосполучення є прикладами семантичного способу творення жаргонних одиниць у футбольному дискурсі першої половини ХХ ст.;

зробити воротаря – ‘обдурити, знешкодити воротаря, створити таку ситуацію біля воріт, у якій воротар вже не може допомогти своїй команді’; у монографії Олекси Горбача «Арго в Україні» є спільнокоренева лексема *зроблений* – «він вже *зроблений* – льв. він уже знешкоджений» [Горбач 2006, с. 153], зафіксована в мовленні галичан; цю ж форму дієслова подає й «Лексикон львівський» – «*зроблений* – знешкоджений» [ЛЛ 2009, с. 254]; у словнику жаргонної лексики та в тлумачних словниках української мови не зафіксовано цього слова чи не подано жаргонного значення лексеми, яке виявлено у мові футболу досліджуваного періоду; у цій словосполучі вжито в переносному значенні також і лексему «*воротар* – 2) член спортивної команди (футбольної, хокейної і т. ін.), який захищає ворота, голкіпер» [СУМ 1970, с. 741; ВТССУМ 2001, с. 158], отож футбольне жаргонне словосполучення утворено внаслідок семантичних зрушень – розширення значень обидвох слів – його складників;

«горіти» – ‘програвати’; у Словнику української мови зафіксовано переносне значення слова «*горіти* – 10) перен., розм. зазнавати невдачі в якій-небудь справі // не виконуватися, не здійснюватися» [СУМ 1971, с. 131], що перегукується зі семантикою українського футбольного жаргонізма;

дріблювати – ‘дриблінгувати, бігти, ведучи м’яч ногами, не втрачати його та водночас обходити гравців команди-суперника’; Олекса Горбач подає семантику лексеми «*дриблювати* – ужгород. уміти втримувати за собою м’яч (при грі у футбол)» [Горбач 2006, с. 120], зафіксованої у мовленні учнів та вуличників Закарпаття, а також «*дриблювати* – ужг. розг. уміти втримувати за собою м’яч (під час гри у футбол)» [Горбач 2006, с. 512], припускаючи, услід за укладачем угорсько-німецького словника Йозефом Балясою, що слово є позикою з угорської мови – «можливо, це запозичення з мад. *dörömböl* – стукати, шуміти [Balassa 1915, s. 69]» [Горбач 2006, с. 512]; у словниках жаргонної,

діалектної лексики та в тлумачних словниках української мови слово не зафіксоване, можна припустити, що лексема *дріблювати* є дієсловом-гібридом, утвореним додаванням питомого суфікса до кореня англійської позики «*дриблінг* (англ. *dribbling*) – у деяких спортивних іграх – ведення м'яча або шайби гравцем» [СІС 1985, с. 277], що потрапила в українську мову за угорським посередництвом;

дробити мяч – ‘дриблінгувати, бігти з м'ячем, провадячи його ногами та обходячи футболістів-суперників’; синонім до слова *дріблювати*; Тарас Франко в монографії «Історія й теорія руханки» подає таку дефініцію – «*дробити мяч*, себто гнати перед собою в повнім бігу» [Франко 1923, с. 139]; ні словники жаргонної лексики, ні діалектної, ні тлумачні словники не фіксують такого значення футбольного жаргонізму першої половини ХХ ст. *дробити*, тож, найімовірніше, це спроба припасувати до українського футбольного дискурсу питому назву, яка за звучанням бодай приблизно нагадує спеціальну футбольну номінацію *дриблінгувати*, утворену від кореня англійського терміна *дриблінг*;

кібіцувати – ‘уболівати’; Олекса Горбач подає значення позиченої лексеми «*кьібіцувати* комусь – дораджувати комусь під час гри в карти, шахи» [Горбач 2006, с. 142], яка зафіксована в мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї, та «*кьібіцувати* комусь – дораджувати комусь під час гри» [Горбач 2006, с. 465], виводячи це запозичення від німецьких лексем «*kiebitzen* – відвідувати, *Kiebitz* – спостерігач під час гри [Kluge, Götze 1948, s. 298]; німецький арготизм походить від назви птахи *Kiebitz* – старонім. *gibiz* – *Vanellus cristatus* – від поклику птахи *kibit*» [Горбач 2006, с. 465], отож футбольний жаргонізм першої половини ХХ ст. *кібіцувати* за походженням є германізмом, що потрапив в українську мову за польським посередництвом (пол. *kibicować*) й означає ‘спостерігати за матчем копаного м'яча, дораджуючи футболістам під час гри, уболіваючи’, хоча вірогідною є й версія, що це дієслово – гібридний термін, утворений від німецького кореня за допомогою питомого дієслівного суфікса *-ува*;

ки'вати / кі'вати, ски'вати / ви'ківати, ки'ватися – ‘обдурити, обіграти, обвести суперника, використовуючи нахили, погойдування в різні боки (сучасн. – обманні рухи, фінти), іти вбік із м'ячем, обходячи супротивника чи не дозволяючи

відібрати в себе м'яч'; Олекса Горбач подає такі дефініції лексем «*квівати* когось – льв., терн., дрог. дурити, обманювати; при футболі – не дати собі вибити м'яча; *квівач* – обманець» [Горбач 2006, с. 142], зафіксованих у мовленні галичан, та вважає їх, услід за Ярославом Рудницьким, запозиченнями з польської мови «*kiwać, kiwnąć* – поквівати, наквівати, виквівати – льв. вул. обдурити, обманювати [Rudnyŭskuj 1943]» [Горбач 2006, с. 328]; цю лексему подано у словнику Євгена Желехівського та Софрона Недільського – «*ки'вати, ки'внути*» [МНС 1886, с. 341]; у «Лексиконі львівському» слово зафіксоване з таким значенням «*кивати (квівати)* – вуличне – дурити, обманювати» [ЛЛ 2009, с. 282] та як одне з діалектних значень запропоновано у «Словнику української мови» «*кива'ти* – 4) діал. – брати (чуже), красти» [СУМ 1973, с. 146]; у польських лексикографічних джерелах це слово зафіксовано зі спеціальним значенням у сфері спорту «*kiwać* (II) – 2) sport. вміло оминати футболістів команди суперника, ведучи м'яч у напрямку воріт; хтось киває когось» [WSPP 2004, s. 397]; цей полонізм із футбольної жаргонної лексики досліджуваного періоду функціює в складі таких словосполучень: ***ви'квівати оборонця*** – 'обіграти, обдурити захисника, обійти його', ***ки'вати / ски'вати противника*** – 'обігравати, обдурювати противника', ***ски'вати воротаря*** – 'обіграти воротаря', ***ски'вати воротаря перед стрілом*** – 'зробити обманний рух, обдурюючи воротаря, перед тим, як завдати удару по воротах', лексему *стріл* тут вжито в значенні 'удар у площину воріт', ***ки'ватися з крайником*** – 'обігравати, обводити крайнього нападника, зміщуючись убік із м'ячем', лексема *крайник* у футбольній терміносистемі першої половини ХХ ст. має значення 'крайній (правий / лівий) нападник із п'яти гравців лінії атаки, відповідно до загальноприйнятої тодішньої тактичної схеми розташування футболістів на полі 1-2-3-5';

кіксувати – 'невдало копати в м'яч, втрачаючи його, не потрапляти, не влучати в м'яч'; Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає серед германізмів такі однокореневі лексеми «*Gicks* – розбіжність, суперечність; *kiksnot* – зазнати невдачі [Treimer 1937, s. 24]» [Горбач 2006, с. 460] і «*скьіксувати* – харк. вул. здати позицію, відступити» [Горбач 2006, с. 460]; слово зафіксоване в

«Словнику чужомовних слів» Олекси Скалозуба «*кіксувати* (англ.) – робити *кікса*; помилятися; піймати облизня» [Скалозуб 1933, с. 167], у «Лексиконі львівському» «*кіксувати* – помилятися» [ЛЛ 2009, с. 284] і в словнику львівської говірки Маріанни Мовної зі значенням «помилятися, фальшувати, спотворювати» [Мовна 2013, с. 58]; у словнику чужослів Олекси Скалозуба, «Словнику іншомовних слів» та у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» однокоренева лексема зафіксована як спортивний термін, проте не в футболі, а в більярді – «*кікс* (англ.) – схиблений удар у грі на більярді» [Скалозуб 1933, с. 167], «*кікс* (англ. *kicks*, множ. від *kick* – удар, поштовх) – невдалий удар у грі в більярд, коли кий лише ковзнув по кулі» [СІС 1985, с. 407; ВТССУМ 2001, с. 428]; у польській мові «*kiks* – 2) спорт. невдалий удар чи копання в м'яч» [Miodek 2002, s. 307]; отже лексема *кікс* / *кікса*, що функціювала у футбольній жаргонній лексиці першої половини ХХ ст., є германізмом, запозиченим за польським посередництвом, а слово *кіксувати* – гібридний жаргонізм, утворений від цієї позики з поміччю питомого суфікса *-ува*;

«*крити*» – ‘перекривати вихід футболіста протилежної команди до воріт (про дії оборони на полі)’, Олекса Горбач подає такі значення лексеми «*крити* – льв. прикривати відступ, вважати, бути обережним» [Горбач 2006, с. 141], «*крити* – льв. вул. уважати; *крий!* – увага! тікай!» [Горбач 2006, с. 224]; жаргонізм функціює у словосполученні, вживаному в футбольній сфері – **оборона «криє»** – ‘оборона перекриває підступи до воріт, заважає суперникові атакувати’;

«*мастити*» – ‘перемагати з великим рахунком, побити з розгромним результатом’; у Словнику української мови зафіксовано одне з переносних значень лексеми «*мастити* – б) перен., розм., рідко, те саме, що бити» [СУМ 1973, с. 643], вживане в розмовному мовленні; таку ж семантику слова подано в «Лексиконі львівському» «*мастити* – бити» [ЛЛ 2009, с. 352]; жаргонізм функціює й у складі словосполуки, вживаної в неформальному футбольному дискурсі – «*мастити*» **противника** – ‘побити, перемагати суперника з розгромним рахунком’;

напарити противника – ‘побити суперника, перемогти його (з розгромним рахунком)’; Олекса Горбач подає значення лексеми, зафіксованої в розмовному мовленні українців західних теренів, а також одеситів «*напарити* – зх. укр. розг. бити,

паріть – од. розг. бити» [Горбач 2006, с. 241]; слово є й у реєстрі «Лексикону львівського» «*напарити* – набити, побити» [ЛЛ 2009, с. 381]; словник жаргонної лексики не фіксує слова, а тлумачні словники не подають жаргонного значення, з яким воно функціює в дискурсі футболу першої половини ХХ ст.; другий складник словосполуки не змінив семантики «*противник* – 3) той, хто виступає проти іншого в бійці, поєдинку та ін.; суперник у спортивному змаганні, грі» [СУМ 1977, с. 316];

сикувати (про дії судді) – ‘недобросовісно судити, прискіпуватися до когось, переслідувати когось, докучати комусь’; Олекса Горбач подає значення лексеми «*сикувати* когось – зх. укр. розг. переслідувати, чіплятися (безпідставно)», вважаючи її позиченням із західноєвропейських мов і виводячи від слів «*seccare* – нудити, *seccatura* – нудота; настирність, надокучення (від *siccare* – висушувати)» [Горбач 2006, с. 506]; словник діалектної лексики бойківсько-наддністрянського порубіжжя «Слова з Болехова», який уклав Юрій Гнатишак, подає таку дефініцію слова «*сикувати* – переслідувати нападками, зауваженнями, наклепами, цькуванням» [Гнатишак 2017, с. 501]; з таким же значенням лексему зафіксовано й у словнику Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського «*секувати* – прискіпуватися» [Карпин-Ортинський 2014, с. 245]; ймовірно, слід вважати слово *сикувати* позиченням із західноєвропейських мов у говорах південно-західного наріччя, яке вже звідти потрапило до львівського міського койне, а згодом стало вживаним у ролі жаргонізму в футбольному дискурсі першої половини ХХ ст.;

спухнути – ‘втомитися на полі, погано грати, слабнути, втрачати фізичну кондицію, сили внаслідок надмірної рухової активності, найчастіше наприкінці спортивних змагань’; Олекса Горбач фіксує значення лексеми «*спухнути* – загубитися, утомитися (нім. *verloren gehen, müde werden*)» [Горбач 2006, с. 88], наводячи семантику цього слова за працею Ярослава Рудницького «Львівський український міський говір (Знесіння)», опублікованою 1943 р., «*пухнути, спухнути* – льв., терн., дрог. – вибитися із сил, не витримати, не дотримати кроку, ослабнути» [Горбач 2006, с. 151], слово зафіксоване у мовленні мешканців західноукраїнських міст, і «*спухнути* – льв. вул. не витримати, змучитися, вибитися з сил, не дотримувати кроку» [Горбач 2006, с. 258]; із тим самим значенням

цю лексему подано в «Лексиконі львівському» «2) вибитися зі сил, втомитися, знесилитися» [ЛЛ 2009, с. 538]; сучасні тлумачні словники не подають жаргонного значення цієї лексеми, яке зафіксоване у футбольному дискурсі першої половини ХХ ст., нема цього слова й у словнику «Український жаргон»; цей жаргонізм функціював у таких словосполученнях, вживаних у сфері футболу: *гравці спухли* – ‘гравці змучилися, зіслабли, втратили фізичну кондицію внаслідок надмірного рухового навантаження на полі’; лексему *гравч* подають тлумачні словники – «*гравч* – 1) учасник якої-небудь гри; той, хто любить грати в яку-небудь гру, знавець якоїсь гри» [СУМ 1971, с. 161; ВТССУМ 2001, с. 197]; *дружина спухла* – ‘команда втомилася, втратила фізичну кондицію через надмірне рухове навантаження на полі’; лексему *дружина* подає словник Євгена Желехівського і Софрона Недільського та тлумачні словники, пропонуючи таку дефініцію «*дружина* – 3. група, загін, добровільне об’єднання людей, створене з якою-небудь метою» [СУМ 1971, с. 424; ВТССУМ 2001, с. 249];

стрілити – ‘вдарити м’ячем у ворота’; Олекса Горбач подає значення слова «*стрілити* – льв., терн., дрог. вдарити, зробити» [Горбач 2006, с. 155], яке зафіксоване у мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї, та «*стрілити* – льв. вул. вдарити» [Горбач 2006, с. 259]; у сучасних словниках – жаргонної лексики та тлумачних – не зафіксовано цього слова із таким значенням; натомість у польському футбольному дискурсі ця лексема дотепер функціює зі значенням: «*strzelać* – 3) спрямовувати шайбу, м’яч у ворота чи кошик суперника, сильно вдаряючи, копаючи чи кидаючи; 4) уміщувати м’яч, шайбу у воротах чи кошику» [WSPP 2004, s. 1114–1115]; найвірогідніше, що лексема *стрілити* зі значенням ‘бити у ворота, забивати гол’, що є наслідком розширення її семантики, належить до спільного фонду слов’янських мов і функціювала в досліджуваний період у футбольному дискурсі української та польської мов, але в українській мові другої половини ХХ ст. її було заступлено лексемою *бити* / *забивати* / *забити*, вживаною в російській мові, аби максимально наблизити українську футбольну терміносистему до російської;

шварцуватися на метч – ‘потрапляти на матч без квитка, проходити, не платячи грошей, нелегально, обманом, «з чорного ходу» (від нім. *шварц* – чорний)’; Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» з’ясовує семантику цієї лексеми та спільнокореневих слів «*švarciváty* – їздити без проїзного квитка, торгувати (нім. *schwarz fahren, schwarz handeln*)» [Горбач 2006, с. 89], наводячи значення цього слова за працею Ярослава Рудницького «Львівський український міський говір (Знесіння)», а також семантику зворотного дієслова «*шварцуватися* – їхати без квитка; заходити не платячи грошей; хитро викручуватися від праці» [Горбач 2006, с. 162] і «*шварцуватися, перешварцуватися*» – льв. вул. їхати (про-) без квитка; хитро викручуватися (від праці, науки)» [Горбач 2006, с. 479], виводячи його від австрійських словосполучень «*schwarz fahren* – австр. їхати «зайцем», *schwärzen* – перейти кордон, не заплативши мита, торгувати без дозволу» [Горбач 2006, с. 479] та німецького запозичення «*шварц* – льв., терн., дрог. обман, незаконність» [Горбач 2006, с. 162], яке зафіксоване в мовленні мешканців галицьких міст, і «*шварц* – зх. укр. розг. обман, неправний спосіб» [Горбач 2006, с. 479]; отож гібридне дієслово є германізмом, найвірогідніше запозиченим у галицько-буковинське міське койне в австро-угорський період історії українських етнічних земель; цей жаргонізм зафіксовано у «Лексиконі львівському» «*шварцуватися* – їздити, проходити, проникати без квитка (на спортивні змагання, до театру тощо)» [ЛЛ 2009, с. 626], слово зафіксоване в монографії Людмили Ткач про літературну мову Буковини на зламі XIX–XX ст. [Ткач 2007, с. 258], у «Словнику чужомовних слів» Олекси Скалозуба «*шварцувати* (нім.) – перепачковувати» [Скалозуб 1933, с. 444] і в словнику Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського «*шварцувати* – переправляти контрабандою» [Карпин-Ортинський 2014, с. 417];

йти на майдан «на шварц» – ‘проходити на стадіон без квитка, нелегально, «з чорного ходу» (від нім. *шварц* – чорний)’, синонім до *шварцуватися*; Олекса Горбач подає значення висловлювання «*на шварц* – без квитка (їхати поїздом, пролізти в кіно)» [Горбач 2006, с. 479], виводячи його від лексеми «*шварц* – льв., терн., дрог. обман, незаконність» [Горбач 2006, с. 162], яка зафіксована у мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї,

і «*шварц* – зх. укр. розг. обман, неправний спосіб» [Горбач 2006, с. 479]; лексему *шварц* подано в словнику Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886, с. 1085], у монографії Людмили Ткач «Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.» [Ткач 2007, с. 258]; а сполучення слів зафіксоване у «Лексиконі львівському» – «*на шварц* – вуличне – задарма, без квитка» [ЛЛ 2009, с. 625]; у жаргонній лексиці першої половини ХХ ст. висловлювання є запозиченням-германізмом, у сучасному мовленні не функціює.

Отже, детальний розгляд фактичного матеріалу з тематичної групи «назви футбольних дій і процесів» показав, що ці футбольні жаргонізми постали внаслідок семантичної деривації, адаптації чужомовних запозичень (передовсім германізмів, засвоєних за польським, рідше – за угорським, посередництвом) і шляхом творення гібридних назв (переважно з чужомовних кореневих морфем і питомих суфіксів).

3.1.2. Жаргонні назви осіб, причетних до футбольної сфери

У цьому підрозділі проаналізовано жаргонні лексеми з тематичної групи **назв осіб** у футбольній сфері, описано їх походження та з'ясовано способи творення:

ас – ‘людина, найліпша в якійсь сфері, наприклад у футболі або в грі на якійсь позиції на полі чи у виконанні конкретного завдання’ (напр., *ас у киванні*); «Словник іншомовних слів» подає, окрім буквального, й переносне значення «*ас* (франц. *as*, букв. туз) – 2) визначний майстер своєї справи» [СІС 1985, с. 85]; «Російсько-український словник» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова і «Словник української мови» не мають у реєстрах цієї лексеми, а сучасний тлумачний словник дефініює її так: «*ас* – 2) перен. про великого майстра своєї справи» [ВТССУМ 2001, с. 25]; «Лексикон львівський» подає значення слова в мові картярів «*ас* – картярське – туз» [ЛЛ 2009, с. 55], а словник польської мови «*as* – 1) карта для гри; 2) людина, яка має найвищі досягнення в чомусь» [WSPP 2004, s. 37]; найімовірніше, що лексему запозичено в українську мову за польським посередництвом зі західноєвропейських мов; назва функціювала в таких словосполучах із футбольної сфери досліджуваного періоду: *дружина без асів* – ‘команда без найліпших гравців, без зірок’; *прошені аси* – ‘запрошені зірки’; *хворіти на аса* – ‘мати зоряну хворобу, страждати на манію величч’;

зірка – ‘найліпший гравець’; лексему зафіксовано у «Малоруско-німецькому словарі» Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886, с. 301], у «Словарі української мови» за редакцією Бориса Грінченка ‘*зірка* – звѣзда, звѣздочка’ [Грінченко 1996, с. 154] та в тлумачних словниках із переносним значенням «*зірка* – 2) про дуже видатну, прославлену людину» [СУМ 1972, с. 505; ВТССУМ 2001, с. 367]; в академічному «Російсько-українському словнику» не подано цього вторинного значення, проте, як вживані у сфері спорту наведено прикметники *зірковий*, *зірча(с)тий* [РУС 2017, с. 534]; отже, найімовірніше, лексема зазнала семантичних трансформацій – розширення значення – у першій половині ХХ ст., ставши жаргонним складником футбольного дискурсу Галичини; вона функціювала також як компонент словосполучень: *зірка українського спорту* – ‘найліпший гравець українського спорту’, *неамбітна зірка* – ‘добрий гравець, який втратив бажання досягати найвищих здобутків, вирізнятися з-поміж інших, позбувся амбіцій’; слово *амбітний* є у Євгена Желехівського [МНС 1886, с. 4] та в тлумачних словниках «*амбітний* – самолюбний; гордий; честолюбний» [СУМ 1970, с. 38; ВТССУМ 2001, с. 15]; *заступити неамбітні зірки молодими змагунами* – ‘замінити неамбітних зірок молодими гравцями’; слово *змагун* ‘спортсмен, що бере участь у змаганнях’, яке функціювало в спортивному дискурсі першої половини ХХ ст., утворено від дієслова «*змагатися* (І) – 2) брати участь у змаганнях» [СУМ 1972, с. 609–610]; *спортова зірка* – ‘спортивна зірка, найліпший спортсмен’; *футбольна зірка* – ‘найліпший футболіст, зірка футболу’;

звізда – ‘зірка, людина, яка вирізняється в якійсь сфері, має славу, тут – найліпший футболіст’; у прямому значенні лексему *звѣзда* зафіксовано в «Малоруско-німецькому словарі» Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886, с. 288], у «Словарі української мови» Бориса Грінченка «*звізда* – звѣзда» [СУМ(Г) 1996, с. 131], у сучасних тлумачних словниках її подано з ремаркою діалектне «*звізда* – діал. зірка» [СУМ 1972, с. 481]; слово вживане в таких словосполученнях зі сфери футболу: *збанкрутовані звізди* – ‘гравці, які втратили свої найліпші вміння, змарнували свою «зірковість»’; «*збанкрутований, збанкрутований* – який зазнав банкрутства, банкрутства» [СУМ 1972 с. 427];

реномовані зізди – ‘найліпші гравці, які мають добру репутацію, славу, про яких склалася добра думка’; *«реноме* – громадська думка, що закріпилася за ким-небудь, репутація» [СУМ 1977, с. 577]; подібно, як і слово *зірка*, лексема *зізда* зазнала розширення семантики, ставши жаргонізмом футбольної сфери;

зіркун – ‘зірка, зірковий гравець’; лексема є зразком появи жаргонної назви шляхом словотвору за розповсюдженою в українській мові словотвірною моделлю, коли до основи іменника додано суфікс *-ун*, що вказує на особу-діяча (аналогічно до *змагун*); проте, ні у словнику Євгена Желехівського та Софрона Недільського, ні в «Російсько-українському словнику» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова, ні в сучасних тлумачних словниках, номінацію не зафіксовано; у футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. її вжито у словосполученні *зіркун дружини* – ‘зірка команди’; слово *дружина* зі значенням ‘команда’ не зафіксовано ні в тлумачних словниках, ні в академічному «Російсько-українському словнику»; лексема *зіркун* є прикладом появи жаргонної назви внаслідок деривації;

кібіц – ‘уболівальник, той, хто підтримує футболістів під час гри’; Олекса Горбач у дослідженні «Арго в Україні» наводить таке значення лексеми «*кьібіц* – льв., терн., дрог. той, хто спостерігає під час гри в карти, шахи; чолов’яга» [Горбач 2006, с. 142], слово зафіксоване у мовленні мешканців західноукраїнських міст; з’ясовуючи походження цієї лексеми, Олекса Горбач подає серед германізмів слова «*kiebitzen* – відвідувати, *Kiebitz* – спостерігач під час гри [Kluge, Götze 1948, с. 298]; німецький арготизм походить від назви птахи *Kiebitz* – старонім. *gibiz* «*Vanellus cristatus*» від поклику птахи *kibit*; *кьібіц* – льв. розг. спостерігач під час гри (у карти, шахи), чолов’яга (презирливо); *кьібіцувати* комусь – дораджувати комусь під час гри» [Горбач 2006, с. 465]; слово *кібіц* не зафіксовано в реєстрах академічного «Російсько-українського словника» і тлумачних словників; лексему слід вважати позиченням з німецької, яке потрапило в українську через польське посередництво, а не полонізмом, як нерідко гадають, можливо, через те, що в сучасній польській мові це слово функціює як єдина лексема на позначення вболівальника, подібно як і дієслово *кібіцувати* (не лише у сфері спорту); у футбольному дискурсі першої

половини ХХ ст. лексему *кібіц* уживано в таких колокаціях: *кібіц-фанатик* – ‘уболівальник-фанатик’; *спортовий кібіц* – ‘спортивний уболівальник’;

концертний грач – ‘футболіст, який грає видовишно, на публіку, зірка’; у «Словарі української мови» за редакцією Бориса Грінченка зафіксовано слово ‘*грач* – 1) игрокъ’ [СУМ(Г) 1996, с. 323], в академічному «Російсько-українському словнику» лексему *грач* запропоновано як перший варіант серед кількох відповідників російського слова *игрок* [РУС 2017, с. 566], а *концертний* – як безальтернативний відповідник до російського *концертный* [РУС 2017, с. 792]; обидва складники словосполучення є в сучасних тлумачних словниках – «*грач* – учасник якої-небудь гри // той, хто любить грати в яку-небудь гру, знавець якоїсь гри» [СУМ 1971, с. 161; ВТССУМ 2001, с. 197], «*концертний* – те саме, що концертний – прикм. до концерт» [СУМ 1973, с. 276; ВТССУМ 2001, с. 452];

король стрільців – ‘найліпший бомбардир, футболіст, який здобуває найбільше голів’; обидві лексеми зафіксовано в словнику Євгена Желехівського та Софрона Недільського: *король* [МНС 1886, с. 367], *стрілець* [Желехівський 1886, с. 928]; номінацію *король* подає й «Російсько-український словник» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова [РУС 2017, с. 808], обидва слова є в реєстрах сучасних тлумачних словників: «*король* – 2) перен., розм., про чоловіка, що відзначається особливою красою, вмінням тощо» [СУМ 1973, с. 297], «*стрілець* – 1) той, хто стріляє, хто вміє стріляти» [СУМ 1978, с. 774]), проте тлумачні словники не подають переносних значень слів *стрілець*, *стріляти*, які вони отримали внаслідок розширення семантики та використання їх у спортивній сфері загалом і, зокрема, у футбольному дискурсі першої половини ХХ ст., подібно, як це є у польській мові, де лексема *strzelec* походить від дієслова «*strzelać* – 3) спрямовувати м’яч чи шайбу у ворота чи кошик суперника, сильно вдаряючи, копаючи або кидаючи, 4) вмістити м’яч, шайбу у ворота або кошик⁸» [WSPP 2004, s. 1114–1115]; лексема *стрілець* є прикладом того, як в українській лексикографії другої половини ХХ ст. непослідовно презентовано значення слів

⁸ Переклад дефініцій із лексикографічного видання «Wielki słownik poprawnej polszczyzny / Pod red. Andrzeja Markowskiego. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004» авторки дослідження.

із галицького мовлення; Олекса Горбач подає значення слова «*стрілити* – льв., терн., дрог. вдарити, зробити» [Горбач 2006, с. 155], яке зафіксоване у мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї, і «*стрілити* – льв. вул. вдарити» [Горбач 2006, с. 259]; найвірогідніше, що лексема *стрілити* зі значенням ‘бити, потрапляючи м’ячем у ворота, здобувати гол’, що є наслідком розширення її семантики, належить до спільного фонду слов’янських мов і в досліджуваній період функціювала в футбольному дискурсі української та польської мов, але в українській мові в другій половині ХХ ст. її проскрибовано й заступлено лексемою *бити* / *збивати* / *збити*, вживаною в російській мові, аби максимально зблизити українську та російську футбольні терміносистеми;

косинєр – ‘той, хто збиває з ніг, «косить» противників, робить підкати, збиваючи суперників витягнутою вперед ногою, наче косою; той, хто порушує правила, виконуючи підкат у футболі та зігравши не в м’яч, а в ногу суперника, збиваючи його’; найімовірніше, лексема є запозиченням із польської мови, хоча основа дієслова, використана в ролі твірної, спільна для обидвох мов; у «Лексиконі львівському» подано значення лексеми, що була твірною, із ремаркою футбольне «*косити* – збивати з ніг» [ЛЛ 2009, с. 307]; у футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. цей жаргонізм функціює й у складі словосполучки **футбольний косинєр** – ‘футболіст, який збиває з ніг суперників, «косить» футболістів-противників’, означення *футбольний* тут використано, мабуть, не випадково, аби в мовців-галичан не виникало асоціації з прямим значенням цієї лексеми «*kosynier* – істор. вояк, озброєний косою, яка вертикально настромлена на кісся» [WSPP 2004, s. 434]; як лексему на позначення специфічної польської реалії – «*косинєр* – польський інсургент» – зафіксовано в академічному «Російсько-українському словнику» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова [РУС 2017, С. 816]; у реєстрах тлумачних словників номінацію не подано;

партач – ‘поганий, невмілий гравець, який робить свою справу недбало, псує гру в футбол’; дослідник української арготичної лексики Олекса Горбач подає семантику лексем «*спартачить* – харк. зіпсувати» [Горбач 2006, с. 103], «*Pfuscher* – *партач* – кепський, несолідний робітник», «*pfuschen* – партачити,

несолідно щось робити, обманути під час гри» [Горбач 2006, с. 471] та вважає їх запозиченнями-германізмами. Олекса Горбач, услід за Фрідріхом Клюге, вказує на те, що «слово походить від вигуку *pfu(t)sch* ‘пшик’, що характеризує шипіння ракети і водночас звук під час роздирання кепської матерії [Kluge, Götze]» [Горбач 2006, с. 471]; в одинадцятитомному «Словнику української мови» лексему *партач* подано з кваліфікатором зневажливе «людина, яка робить, виконує що-небудь невміло або неохайно, недбало» [СУМ 1975, с. 76]; у «Лексиконі львівському» подано таку ж дефініцію лексеми «*партач* – зневажливе – людина, яка щось робить невміло, неохайно, недбало» [ЛЛ 2009, с. 417], від «*партачити*» [ЛЛ 2009, с. 417]; у «Словнику галицького гвару» значення лексеми пояснено так: «*партач* – той, хто не робить, а псує справу, партачить, капарить» [Карпин-Ортинський 2014, с. 86], «*партачити* – щось робити, виконувати не так, як належить, псувати його» [Карпин-Ортинський 2014, с. 87]; отже жаргонізм германського походження *партачити* до футбольного дискурсу першої половини ХХ століття потрапив із міського мовлення; у мемуарах Євгена Наконечного «Шоа у Львові» є згадка, що вигукування «*Я не грач, а партач, люди, навчіть мене грати*» [Наконечний 2004, с. 148] можна було почути на львівських стадіонах, коли вболівальники висловлювали своє невдоволення грою футболістів;

«*паталах*» / «*паталаха*» – ‘футболіст-незграба, який грає будь-як, марнує зусилля своїх колег, втрачає нагоду здобути гол’, Олекса Горбач вважає, що лексема «*паталах* – льв. розг., вул. неповоротливець, незграба, недотепа» [Горбач 2006, с. 332] – запозичення з польської мови – «*patalach* – зневажливо про людину, яка погано, бездарно виконує якусь роботу, завдання; партач» [ISJP 2004, s. 596], Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає й спільнокореневе дієслово «*спаталашити* – щось незугарно зробити, зіпсувати» [Горбач 2006, с. 332];

«*пехман*» – ‘людина, яку переслідують невдачі, пех (від *пех* – нещасливий збіг обставин), невдаха, нефартовий гравець чи уболівальник, який не приносить удачі своїй команді’; Олекса Горбач подає семантику спільнокореневих слів «*спешити* – збити з пантелику» [Горбач 2004, с. 149] та «*спешитися* – перестрашитися» [Горбач 2004, с. 149], які зафіксовані в мовленні мешканців

галицьких міст, а також фіксує серед позичень-германізмів «*Pech* – смола; нещастя, *Pechvogel* – нещасливець; *пехоўний* – льв. розг. нещасний, нещасливий; *пех* – зх. укр. розг. нещастя» [Горбач 2004, с. 470–471]; професор Олекса Горбач вважає, що «значення ‘нещастя’ слово дістало почерез мову студентів у XVIII ст. не без впливу саме *Pechvogel* ‘невдаха’ (дослівно ‘той, хто приліпився до пташиної смоли’) [Kluge, Götze 1948, s. 436]» [Горбач 2004, с. 470]; «Лексикон львівський» пропонує таке тлумачення лексеми *пех* – «невезіння, прикрість, невдача, безталання» [ЛЛ 2009, с. 433]; із тим самим значенням лексему зафіксовано й у словниках Маріанни Мовної [Мовна 2013, с. 79] і Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського [Карпин-Ортинський 2014, с. 107]; жоден із тлумачних словників і академічний «Російсько-український словник» не містять у своєму реєстрі цієї лексеми; отже, жаргонізм *пехман*, як і слово *пех*, від якого він походить, слід уважати не полонізмом, а германізмом, що потрапив до української мови через польське посередництво;

прімадонна – ‘футбольна зірка’, походить від італійського музичного терміна *prima donna* – перша дама, провідна співачка в оперному театрі; у футболі – ‘гравець чи команда, які є на провідних ролях у клубі, лізі’; лексему подано в прямому значенні в академічному «Російсько-українському словнику» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова [РУС 2017, с. 2363] і тлумачних словниках: «*прімадонна* – театр. співачка, що виконує перші партії в опері або в опереті» [СУМ 1976, с. 664; ВТССУМ 2001, с. 938]; отже, слово стало футбольним жаргонізмом унаслідок розширення семантики музичного терміна;

світило – ‘футбольна зірка, футболіст, який вирізняється майстерністю серед інших’; у прямому значенні лексему зафіксовано в «Малоруско-німецькому словарі» Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886, с. 856], у «Словарі української мови» за редакцією Бориса Грінченка «*світило* – свѣтило» [Грінченко 1997, с. 109], а переносне значення подано в «Словнику української мови» «*світило* – 2) перен., людина, що прославилася в якій-небудь сфері діяльності; знаменитість» [СУМ 1978, с. 88–89]; отже, жаргонізм *світило* у футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. виник семантичним способом унаслідок розширення значення; ця жаргонна лексема функціонує в складі

словосполучення *світила копаного мяча* – ‘зірки футболу, футболісти, які вирізняються з-поміж інших’; *копаний м’яч* – синонім до терміна футбол;

сендзя – ‘суддя’; у ролі жаргонізма використано запозичену з польської мови лексему ‘*sędzia* – суддя’, слово зафіксовано в реєстрі словника Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського [Карпин-Ортинський 2014, с. 246]; цікавими є жаргонні висловлювання з футбольної сфери, в яких серед складників функціює лексема *сендзя*: «*Сендзя – Пенере!*» – «Суддя – калоша!» – вигук, яким галицькі уболівальники висловлювали своє невдоволення діями судді на полі; традиційно він звучав «*Сендзя – калоша!*» або «*Суддя – калоша!*», проте в наведеному вище прикладі складник-апелятив *кал(ь)ош(а)* замінено власною назвою *Penere* – від аббревіатури виробничої фірми *PPG* (ймовірно, *Przedsiębiorstwo Produkcji Gumowej*) – тогочасного продуцента гумових виробів; «Лексикон львівський» подає таке переносне значення слова «*калош* (переважно мн. *калоші*) – 2) футбольний суддя» [ЛЛ 2009, с. 268]; у першій половині ХХ ст. жаргонізм *калоші* функціював також у складі словосполучення *футбольні калоші* – ‘футбольні судді, несправедливі судді, судді, що суддюють упереджено’; ще одне жаргонне футбольне висловлювання з лексемою *сендзя*, що є апеляцією уболівальників до арбітра: «*Сендзя, плюскви ласкотаць!*» – «Суддя, лоскочи блощиці!»; цей вигук цілковито складається з полонізмів, дієслово «*ласкотати* – те саме, що лоскотати» [МНС 1886, с. 397], що його фіксує «Малоруско-німецький словар» Євгена Желехівського та Софрона Недільського, має форму, яку вживано в польській мові, а слово *плюсква* є польською номенклатурною назвою комахи *блощиця* – «невелика сплюснена хоботна комаха – паразит тварин і людини» [СУМ 1970, с. 202; ВТССУМ 2001, с. 57]; Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» кілька разів подає семантику лексеми «*pluskwa* – злобність; напад (нім. *Bosheit, Angriff*)» [Горбач 2006, с. 54], «*pluskwa* – торгування, сварка (нім. *Handel, Zwist*)» [Горбач 2006, с. 57], «*плюсква* – зачіпка» [Горбач 2006, с. 81], покликаючись на працю Ярослава Рудницького «Львівський український міський говір (Знесіння)» [Rudnyckuj 1943, s. 81] та «*плюсква* – льв., терн., дрого. бійка, зачіпка, напасть; зачіплива людина» [Горбач 2006, с. 150], професор Олекса Горбач подає

також вживання лексеми у складі словосполучення «шукати собі пльускви з кимсь – чіплятися когось, підбурювати до бійки» [Горбач 2006, с. 164] і вказує на те, що лексема є позиченням із польської мови «*pluskwa* – блощиця [Brückner 1926, s. 419], злобність, напад [Landau 1902, s. 149], *пльусква* – льв. розг. влізлива, надокучлива людина, сварливець; *(no)шукати собі пльускви з кимсь* – льв. вул. ставитися до бійки, шукати зачіпки до бійки» [Горбач 2006, с. 335]; найвірогідніше, популярний вигук футбольних уболівальників у першій половині ХХ ст. був звинуваченням судді в тому, що він надокучає футболістам, шукає зачіпок із ними, несправедливо прискіпується, хоча поверхневий аналіз семантики цього висловлювання, коли взяти до уваги буквальне значення слів, дає цілком протилежний результат – вигук є саркастичною порадою судді лоскотати блощиці – робити щось таке, чого виконати неможливо; мабуть, щодо цього жаргонізму варто говорити про дворівневе трактування його семантики; зафіксоване й аналогічне висловлювання в українському варіанті: «**Суддя, блощиці лоскотати!**»; подібними за способом вираження апеляції та поєднанням прямого й переносного значень є жаргонізми: «**Суддя, канарки доїти!**», «**Їму тільки канарки доїти, а не судіювати**» – вигуки, що засвідчують негативну оцінку компетентності судді, який, на думку уболівальників, здатний лише на те, аби доїти канарок, а водночас і порада взятися до такої роботи; Олекса Горбач подає значення слова «*канарок* – льв., терн., дрог. хитрун, військовий поліцист» [Горбач 2006, с. 138], слово зафіксоване у мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї, та «*канарок* – льв. вул. хитрунець, пташок; військовий поліцист», пояснюючи асоціацію, яка лягла в основу називання «від того, що польська військова поліція носила на шапці жовті лотоки» [Горбач 2006, с. 218]; зважаючи на те, що в українській і польській мовах лексема *доїти* має переносне значення «2) необмежено користуватися чийми-небудь матеріальними засобами, здобувати від кого-небудь матеріальну допомогу» [СУМ 1971, с. 350], «*doić* – 2) витягати, вимагати гроші» [WSPP 2004, s. 185], можна припустити й прихований сенс цілого висловлювання – ‘вимагати гроші у військового поліціанта чи жити його коштом’; лексемі *канарок* у прямому значенні фіксують словник

Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886, с. 333] й академічний «Російсько-український словник» [РУС 2017, с. 691]; ще один вигук-жаргонізм на адресу арбітра – «*Суддя – шпаргач!*» (*шпаргач*, від ‘*шпаргувати* – шахраювати, підступно комбінувати, махлювати’), ‘*шпаргач* – людина, яка вміє використати слушні нагоди’; в Олексі Горбача та в «Лексиконі львівському» цю лексему зафіксовано з таким значенням «*шпаргач* – заводіяка, верховода» [Горбач 2006, с. 163, 523; ЛЛ 2009, с. 636], а також подано семантику слова *шпарга*, зокрема в монографії Олексі Горбача «Арго в Україні» її значення й походження пояснено так: «*шпарга* – зачіпка (нім. Jemanden unter einem Vorwand anreden, belästigen)» [Горбач 2006, с. 81], «*špárga = pl'úskva* – сварка (нім. Händel, Zwist)» [Горбач 2006, с. 88], наведено семантику цього слова за працею Ярослава Рудницького «Львівський український міський говір (Знесіння)» [Rudnyúkyj 1943] та вказано на те, що слово зафіксоване в мовленні мешканців галицьких міст – «*шпарга* – льв., терн., дрог. зачіпка, бійка; дурничка, нагода» [Горбач 2006, с. 163, 523], що воно може функціювати як самостійне висловлювання «шпаргойў – дурничкою» [Горбач 2006, с. 52] та в складі словосполучення «*шукати собі шпаргьи з кьимсь* – чіплятися когось, підбурювати до бійки» [Горбач 2006, с. 164], «*шукати шпаргьи* – льв. вул. шукати собі приключки» [Горбач 2006, с. 523], професор Олексі Горбач покликається також на записи з арготичної мови закарпатців «*шпарга* – тьч., хуст. мотузка, шнурок» [Горбач 2006, с. 123, 444], хоча значення останнього з арготизмів до футбольного дискурсу радше не має стосунку; у «Лексиконі львівському» запропоновано таку дефініцію лексеми «*шпарга* – зачіпка, привід до бійки, сварка, 2) переживати неприємність, мати неприємну пригоду» [ЛЛ 2009, с. 636]; отже, підсумовуючи відомості різних лексикографічних джерел, можна виснувати, що висловлювання «*суддя – шпаргач*» стосується такого арбітра, який використовує будь-який привід для створення неприємностей одній із команд на полі, присікується до однієї з футбольних дружин, несправедливо засуджує її;

технік – ‘технічний гравець, футболіст, який має добру техніку, технічно вправний’; жодне зі значень слова *технік* у тлумачних словниках не відображає семантики цього жаргонізму; лексема функціювала також у складі таких

словосполучень-синонімів: *добрий технік, знаменитий технік* – ‘технічно підготовлений гравець, футболіст, який має добру техніку, технічно вправний’;

шпак – ‘гравець, який перейшов до іншої команди, легіонер’; переважно так називали українських футболістів, які переходили до чужонаціональних клубів (польських, угорських, чеських), що зрідка траплялося; лексему зафіксовано в прямому значенні в «Малоруско-німецькому словарі» [МНС 1886, с. 1097], у «Словарі української мови» за редакцією Бориса Грінченка «*шпак* – скворець» [Грінченко 1997, с. 508]; футбольний жаргонізм утворено семантичним способом унаслідок розширення значення лексеми «*шпак* – невеликий перелітний співучий птах ряду горобиних з коротким хвостом, прямим дзьобом» [СУМ 1980, с. 513], в якій акцентовано сему ‘перелітний’.

Як показав розгляд жаргонізмів із тематичної групи назв осіб, практично жодної з лексем не зафіксовано в сучасному «Короткому словнику жаргонної лексики української мови» Лесі Ставицької, а якщо деякі й увійшли до реєстру, як номінації *звізда* і *король*, то з іншим значенням у сучасному жаргоні. Це дає підстави зробити висновок про перерваність тяглості галицької традиції вживання жаргонної лексики футбольної сфери в сучасному неформальному дискурсі.

Ще один підсумок, який унаочнено в результаті проведеного аналізу – кілька жаргонізмів цієї тематичної групи творять розлогі ряди синонімів, зокрема на позначення вправного футболіста-зірки використано назви: *звізда, зірка, зіркун, концертний грач, прімадонна, світило*, а для найменування несправедливого судді: *суддя – кальош(а), суддя – шпартач, футбольні кальоші*. Аналіз футбольних жаргонізмів – назв осіб показав, що їх утворено внаслідок семантичної деривації, а також за допомогою адаптації чужомовних позичень (германізмів і полонізмів).

3.1.3. Жаргонізми – назви результату дії

У цьому підрозділі присвячено увагу розглядові футбольних жаргонізмів із тематичної групи **назв результату дії, опредметненої дії**:

«*баняк*» – ‘гол’, Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає семантику лексеми «*баньяк* – льв., терн., дрог. ворота при грі у футбол» [Горбач 2006, с. 128], маючи на увазі здобуті ворота, гол; слово зафіксоване в мовленні

мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї, а також як лексему, утворену шляхом метафоричного перенесення значення «баньак – льв. вул. ворота, гол під час гри в копаного м'яча» [Горбач 2006, с. 196]; «Лексикон львівський» як одне зі значень цього слова подає футбольне – «гол» [ЛЛ 2009, с. 67]; лексему з тією ж семантикою зафіксовано й у словнику Маріанни Мовної; у «Малоруско-німецькому словарі» та в СУМі подане тільки значення, що не має стосунку до футбольної сфери, а пов'язане зі щоденним побутом: «баняк – розм. чавунний горщик, казан» [СУМ 1970, с. 102]; лексему «баняк» зафіксовано у словосполучках, вживаних у футбольному дискурсі першої половини ХХ ст.: **вирішний «баняк»** – «вирішальний гол»; **впакувати «баняків»** – «назабивати голів, напхати голів; уміщуючи м'яч у ворота, здобути голи», від «впакувати (упакувати) = впаковувати (упаковувати) – 1) поміщати що-небудь у якусь тару; спаковувати; 2) перен., розм. силою поміщати кого-небудь кудись; засаджувати» [СУМ 1970, с. 748]; **всунути «баняків»** – «назабивати голів, уміщуючи м'яч у ворота, здобути голи», від «всунути = всувати (усувати) – 1) уводити, вкладати, всаджувати щось у середину чого-небудь; впихати» [СУМ 1970, с. 771]; **дати «баняка»** – «забити гол», Олекса Горбач подає семантику словосполучення «баньака дати – стрілити у ворота» [Горбач 2006, с. 128], маючи на увазі «здобути ворота, забити м'яч», яке зафіксоване у мовленні мешканців західноукраїнських міст, «Лексикон львівський» як одне зі значень подає футбольне – «вдарити по воротах» [ЛЛ 2009, с. 67]; **дати пару «баняків»** – «забити два голи, нанести удари у ворота, здобуваючи два голи, від «пара (І) – 8) у знач. числ., розм. дві штуки (звичайно про предмети побуту); два; 9) невелика кількість чого-небудь; декілька» [СУМ 1970, с. 59–60], «дати = давати – 4) бити, вдаряти; 8) виявлятися як наслідок якого-небудь стану або дії» [СУМ 1971, с. 202–203]; **дати в торбу кілька «баняків»** – «забити кілька голів», від стійкого сполучення слів «дати як бідному в торбу», від «дати = давати – 9) у сполуч. з багатьма іменниками, перев. дієслівного походження, означає дію, зміст якої визначається значенням відповідного іменника» [СУМ 1971, с. 202–203], «торба – вид дорожнього мішка, що його носять звичайно за плечима» [СУМ 1979, с. 200]; **клявий баняк** – «добрий, чудовий гол», «клявий – добрий, гарний,

хороший, справний» [Горбач 2006, с. 10, 14, 22, 25, 28, 31, 59, 68, 85, 98, 413–414]; **кропнути «баняка»** – ‘забити гола’, в монографії Олекси Горбача кілька разів подане це слово зі значенням «*кропути* – бити, (нім. *schlagen*)» [Горбач 2006, с. 85], «*кропити* – лъв., терн., дрог. бити; *кропнути* – лъв., терн., дрог. вдарити; вбити» [Горбач 2006, с. 141]; лексему зафіксовано в словнику Євгена Желехівського та Софрона Недільського «*кропити, кропнути*» [МНС 1886, с. 382] та в СУМі *кропнути* – одноразова дія від дієслова «*кропити* – перен., розм., бити, стріляти» [СУМ 1973, с. 366], словник польської мови подає таке значення лексеми «*кгорнаć* – 3) вдарити, 4) вдарити, кинути, шпурнути» [WSPP 2004, s. 443–444], найвірогідніше, назва дії належить до спільного лексичного фонду української та польської мов; **кропнути семеро «баняків»** – ‘забити сім голів’; **обірвати фест «баняків»** – ‘пропустити багато голів, отримати голи у свої ворота’; Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» трактує лексему *фест* як германізм «*fest* – міцний, сильний; міцно, сильно» [Горбач 2006, с. 456] і подає такі її значення «*фест* – зх. укр. розг. дуже сильно; великий, здоровенний» [Горбач 2006, с. 457]; лексему подано в словнику Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського «*фест* – 1) чудово, 2) сильно, дуже» [Карпин-Ортинський 2014, с. 357], а номінацію «*обірвати, обривати*» – у словнику Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886, с. 540]; значення лексеми «*oberwać*, від *obrywać* – 3) діставати щось, зазвичай недобре, зазнавати чогось прикрого» [WSPP 2004, s. 639, 651] у словнику польської мови засвідчує приналежність номінації до спільного лексичного фонду; **регулярний «баняк»** – ‘гол, забитий відповідно до всіх правил’ (від «*reguła* – засада, правило, норма» [WSPP 2004, s. 956]); **стріляти, стрілити «баняка»** – ‘забити гол’, Олекса Горбач подає семантику словосполучення з мовлення галичан «*баняка стрілити* – стрілити у ворота» [Горбач 2004, с. 128], маючи на увазі ‘здобути ворота, забити гол’, у польській мові «*strzelać* – 3) спрямовувати м’яч чи шайбу до воріт або кошика суперника, сильно вдаряючи, копаючи або кидаючи, 4) вмістити м’яч, шайбу у ворота або кошик» [WSPP 2004, s. 1114–1115];

«бик» – ‘трюк львівських батярів, коли головою б’ють суперника в обличчя, намагаючись поцілити в ніс, щоб розбити його, чи в живіт’; «Лексикон львівський»

як одне зі значень пропонує «*бик* – вуличне, удар головою» [ЛЛ 2009, с. 78], Олекса Горбач подає лексему в такому словосполученні «*впасти з бика* – упасти на голову, дістати стусана в голову» (нім. *auf den Kopf fallen, vor den Kopf gestoßen werden*) [Горбач 2006, с. 117], наводячи семантику цієї словосполуки за працею Ярослава Рудницького «Львівський український міський говір (Знесіння)» [Rudnyćkuj 1943], «*buk* – 5) удар головою, зазвичай у живіт» [WSPP 2004, s. 106]; лексема «*бик*» в українському футбольному дискурсі початку ХХ ст. вживається й з іншим значенням – ‘захисник, оборонець, футболіст, який грає в лінії захисту’ – та є адаптацією позиченого з англійської мови футбольного терміна *бек* – «*bak*» (сучасн. *back*), який на українському ґрунті засвоєно з варіантним графічним оформленням; номінацію вживано в складі таких словосполучень: *правий бик* – ‘правий захисник, оборонець на правому крилі’; *лівий бик* – ‘лівий захисник, оборонець на лівому фланзі’; *грати на бику* – ‘грати у захисті, грати на позиції бека, захисника’, Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» двічі подає семантику словосполучення «*на бику грати* – грати в обороні у футбольній грі» [Горбач 2006, с. 129], яке зафіксоване у мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї, та «*на бику грати* – льв. розг. під час футболу грати в обороні» [Горбач 2006, с. 453], вказуючи, що в цих словосполучках лексема *бик* (від *bek*) є германізмом; у проаналізованих вище прикладах із цими номінаціями можна говорити про омонімію в складі футбольної жаргонної лексики першої половини ХХ ст.: формальні лексичні зв’язки творять різні за походженням назви – питома й запозичена, які мають ідентичне графічне оформлення;

«*бомба*» – ‘удар у ворота, гол’; у монографії Олекси Горбача подано «*зробити бомбу* – обманувати когось, вивести в поле» [Горбач 2006, с. 501], що наводить на думку про такий вид удару у ворота, коли футболіст легко перекидає м’яч через воротаря, який задалеко вийшов у поле; у «Лексиконі львівському» як одне зі значень подано «футбольне – вид удару» [ЛЛ 2009, с. 88]; номінацію вжито в словосполученнях: *акуратна бомба* – ‘акуратний гол’, лексеми «акурат (акуратнісько), акуратний» зафіксовано в «Малоруско-німецькому словарі» [МНС

1886, с. 3]; *далека «бомба»* – ‘гол здалеку’; *ефектовна «бомба»* – ‘ефектний гол’, слово «ефектовний» є в «Малоруско-німецькому словарі» [МНС 1886, с. 215];

«віконце» – ‘верхній кут воріт (лівий або правий, ближній або дальній від воротаря), у сучасному футбольному жаргоні – «дев’ятка»’; дефініцію, яку подають авторки «Лексикону львівського»: «віконце – футбольне, вид удару» [ЛЛ 2009, с. 128], варто доповнити семою «у верхній кут воріт», зважаючи на приклад, який вони наводять у словниковій статті: «Прекрасно боронив горішні стріли і так звані «віконця», клясично розтягаючись в повітрі, наче струна» (Іван Керницький), з контексту якого можна виснувати, що для відбиття такого удару воротар мусить випростатися та натягнутися, аби дістати до м’яча, що летить у горішній кут воріт;

«гачок» – ‘підніжка’ чи, як дефініює Тарас Франко, «підставленне ноги противникови»; Олекса Горбач подає семантику словосполучення «дати комусь гака – підставити ногу» [Горбач 2006, с. 132], зафіксованого в мовленні мешканців західноукраїнських міст, і серед германізмів подає слово «*Naken* – гак; *гак* – льв. вул. підставлення іншому ноги; *дати комусь гака* – підставити комусь ногу; *загачити* – нагло запитати, вчепити» [Горбач 2006, с. 462], останній із прикладів, на думку професора Горбача, походить від євреїзма чи жидизма «*überhaken* – перебивати (оповідь)» – «*загачити, загачувати, гачити когось* – льв. розг., шк. несподівано або навмисно перебити комусь питанням, запитати з метою “переловити”» [Горбач 2006, с. 355], у «Лексиконі львівському» перше значення лексеми «*загачити* – зачепити» [ЛЛ 2009, с. 221], номінацію «гачик» зафіксовано в «Малоруско-німецькому словарі» [МНС 1886, с. 138];

«головка» – ‘удар м’яча головою’, Олекса Горбач подає семантику слова «*голоўка* – льв. розг. відбиття м’яча головою» [Горбач 2006, с. 206]; у словнику польської мови запропоновано такі дефініції: «*główka* – спорт. у футболі – відбивання удару головою» [ISJP 2004, s. 231], «*główkować* – спорт. у футболі – відбивати м’яч головою» [ISJP 2004, s. 231]; найвірогідніше, жаргонізм належить до спільного лексичного фонду слов’янських мов, а в українській мові перестав уживатися під впливом позамовних чинників у радянський період;

«*епітет*» – ‘словесна образа, лайка’; це приклад енантіосемії, коли в жаргонному слові закладено протилежні значення; «*epitet* – 1) означення у формі прикметника чи іменника, додане до імені особи чи назви предмета для підкреслення якоїсь його характерної риси, особливості, 2) образа» [ISJP 2004, s. 196]; лексема функціювала в складі таких словосполучень: «*епітети*» на адресу противника – ‘образя, лайка на адресу суперника’, «*епітети*» на адресу судді – ‘образя, лайка на адресу судді’, у у «Малоруско-німецькому словарі» зафіксовано номінації «адрес» [МНС 1886, с. 2], «противник» [МНС 1886, с. 781], «суддя – те саме, що судя, судія» [МНС 1886, с. 933–934];

«*кікс*» / «*кікса*» – ‘втрата м’яча, невдалий удар в м’яч’, (сучасн. футбольний жаргонізм – «*обрізка*»); у «Лексиконі львівському» є такі значення: «1) вуличне – помилка, 4) футбольне – невдалий удар, промах» [ЛЛ 2009, с. 284]; лексему зафіксовано в словнику Маріанни Мовної зі значенням «помилка» [Мовна 2013, с. 58]; обидві родові форми цієї номінації функціують у таких словосполученнях: «*кікс* мяча» – ‘неточний удар, невдалий удар в м’яч’; у словнику польської мови подано «*kiks* – неточний удар у футболі та в більярді» [ISJP 2004, s. 314]; «*кікса*» оборонця – ‘невдала гра оборонця, що призвело до втрати м’яча чи небезпечної ситуації під своїми воротами, «*обрізка*» (сучасн. жаргонізм) захисника’;

«*клітка*» – ‘стадіон, спортивний майданчик’, лексему в прямому значенні зафіксовано в «Малоруско-німецькому словарі» Євгена Желехівського та Софрона Недільського «клітка» [МНС 1886, с. 349], жаргонізм функціює у словосполуках: *своя / чужа* «клітка» – ‘свій / чужий стадіон, спортивний майданчик’;

«*майстерштик*» – ‘вдалиий, зразковий, майстерно виконаний, мистецький удар’; у «Лексиконі львівському» є «*майстерштик* – зразок» [ЛЛ 2009, с. 345], лексему запозичено з німецької «*Meisterstück* – шедевр», вірогідно через польське посередництво «*majstersztyk* – надзвичайно вдалиий твір мистецтва чи ремесла, мистецький витвір» [ISJP 2004, s. 414]; лексему вжито і як означення в складній назві *голь-«майстерштик»* – ‘гол як витвір мистецтва, футбольний шедевр’;

вуличка – ‘коридор, вільний простір, що його створюють гравці (переважно півзахисники, які відтягують на себе захисників суперника) для свого нападника,

який біжить із м'ячем до чужих воріт», лексема «уличка, улица» є у «Малоруско-німецькому словарі» Євгена Желехівського та Софрона Недільського [МНС 1886, с. 1009]; функціює в складі таких словосполучень: *випускати мяч «у вуличку»* – ‘пасувати м'яч у вільний простір, який створили одноклубники для гравця, який атакує’, *випускати напасника «у вуличку»* – ‘випускати нападника у вільний простір, який створили колеги для продовження атаки’, лексеми – складники словосполучень зафіксовано у «Малоруско-німецькому словарі» – «випускати, випустити» [МНС 1886, с. 83], «напастник» [МНС 1886, с. 486];

«непорозуміння» – ‘порушення правил’; приклад евфемізма, вжитого на позначення моментів гри з відхиленням від правил; лексема функціює у складі словосполучень: *словні непорозуміння* – ‘порушення правил у формі словесних образ’, *руконіжні непорозуміння* – ‘порушення правил із застосуванням сили’;

«ножиці» – ‘технічний прийом у футболі, при якому гравець копає в м'яч, коли обидві його ноги схрещено в повітрі’, футболісти часто використовують такий рух ногами, копаючи м'яч у падінні через себе; у тлумачних словниках сучасної української мови такого значення лексеми ножиці немає, а в польському словнику подано значення слова у сфері спорту – «*nożyse* – 2) спорт. схрещення ніг у повітрі» [ISJP 2004, s. 510]; лексема функціює у словосполучі: *робити «ножиці»* – ‘завдавати удару в м'яч у падінні через себе, схрещуючи ноги у повітрі’;

«пака» – ‘здобутий гол, забитий у ворота м'яч’; ймовірно, віддієслівний іменник утворено від жаргонізма *«пакувати»* – ‘забивати м'яч, уміщувати м'яч у ворота’, яке утворене внаслідок розширення значення загальноновживаного слова *«пакувати – 2) наповнювати чим-небудь, збираючи в дорогу»* [СУМ 1975, с. 19];

«пех» – ‘невдача, нещастя, нещасливий збіг обставин’, Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає семантику спільнокореневих слів *«спешити – збити з пантелику»* [Горбач 2006, с. 149] і *«спешитисья – перестрашитися»* [Горбач 2006, с. 149], яке зафіксоване в мовленні мешканців західних теренів, а також серед позичень-германізмів *«Pech – смола; нещастя, Pechvogel – нещасливець; пехоўний – льв. розг. нещасний, нещасливий; пех – зх. укр. розг. нещастя»* [Горбач 2006, с. 470–471]; Олекса Горбач вважає, що «значення ‘нещастя’ слово дістало

через мову студентів у XVIII ст. не без впливу саме *Pechvogel* ‘невдаха’ (дослівно ‘той, хто приліпився до пташиної смоли’) [Kluge, Götze 1948, s. 436]» [Горбач 2006, с. 470]; у «Лексиконі львівському» «*пех* – невезіння, прикрість, невдача, безталання» [ЛЛ 2009, с. 433], зафіксовано лексему з тим самим значенням і в інших словниках львівського мовлення [Мовна 2013, с. 79]; Карпин-Ортинський 2014, с. 107]; лексему *пех* слід уважати не полонізмом, а германізмом, що потрапив в українську мову через польське посередництво; «*pech* – нещастя, прикий збіг обставин» [ISJP 2004, s. 598]; номінацію вживано в словосполуках: *мати «пеха»* – ‘не щастити’, у «Лексиконі львівському» подано таку семантику цього висловлювання – «не мати щастя, везіння» [ЛЛ 2009, с. 433]; *мати «пеха» в стрілах* – ‘не мати щастя у забиванні м’ячів, пробивати у ворота неточно, не потрапляючи в них’; «*пех» переслідує* – ‘переслідують невдачі’; *приносити нашим «пеха»* (фразема) – ‘приносити нашим невдачу, бути нефартовим’;

програна – ‘поразка, програш’, у «Малоруско-німецькому словарі» зафіксовано спільнокореневі лексеми до поданого слова – «*програ*» [МНС 1886, с. 769], «програвати, програти» [МНС 1886, с. 769]; а в словнику польської мови «*przegrana* – поразка, програш у грі, закладі, битві» [ISJP 2004, s. 710]; лексему вжито в стійкому сполученні слів «*почесна* *програна* – ‘поразка з великим рахунком, коли у відповідь забито хоча б один м’яч, так званий «гол престижу»’;

«*робінзонада*» / «*робінсонада*» – ‘вдала, ефектна гра воротаря, що відбиває м’ячі, націлені у ворота’, термін походить від прізвища англійського воротаря кінця XIX ст. *Джека Робінсона*, який вперше застосував у воротарській грі повітряні виходи та падіння в ноги нападникам, щоб оборонити ворота; сучасний термін – *сейв воротаря*; цю номінацію дотепер уживають у польській мові – «*robinsonada* (*robinzonada*) – ефектні дії воротаря, відбиття м’яча, що летить у ворота» [WSPP 2004, s. 971], «*robinsonada* – спорт. – у футболі й у гандболі – захист воріт від спрямованого суперником м’яча, що летить низько, і полягає в тому, що воротар падає вертикально вбік, випроставши тіло, щоб зупинити м’яч» [ISJP 2004, s. 773]; термін, на думку істориків футболу, належить до спільного лексичного

фонду всієї Центральної Європи [Rudzki 2019, s. 173], в українській мові не зберігся через уніфікацію національної футбольної терміносистеми з російською;

«**рука**» / «**руки**» – ‘порушення правил у футболі, коли грають рукою’; назву вживано в словосполученнях: «**настрілити**» **руку** – ‘навмисне влучити м’ячем у руку суперника, щоб суддя зафіксував порушення правил – «гру рукою»’, **очевидна рука** – ‘очевидна гра рукою’, **руки оборонців** – ‘гра захисників рукою’;

«**свічка**» – ‘удар м’ячем вертикально високо вгору’, Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає значення слова «**сввічка** – льв., терн. викуп м’яча високо вгору» [Горбач 2006, с. 153], яке зафіксоване в мовленні мешканців галицьких міст, і «**сввічка** – льв. футб. викуп м’яча просто вгору» [Горбач 2006, с. 253], таке ж значення слова подано в словнику польської мови «**świeca** – 5) спорт. різке вибивання м’яча вертикально вгору» [ISJP 2004, s. 914]; лексема функціювала у словосполуках: «**дати сввічку**» – ‘дуже високо й рівно копнути м’яча’, Олекса Горбач у згаданій вище монографії подає семантику словосполучення «**сввічкьи дати** – копнути м’яч високо вгору» [Горбач 2006, с. 153], зафіксоване в мовленні мешканців Львова, Дрогобича, Тернополя, Золочева, Станиславова, Коломиї; «**запалити сввічку**» – ‘копнути м’яча високо й вертикально вгору’, «**спалити сввічку**» – ‘зупинити м’яч, що падає з висоти на землю, приступивши його бутсом’;

сінглювання (від *singuli* – поодинокий) – ‘індивідуальна гра футболіста, коли він бере на себе великий обсяг роботи на полі’; у польській спортивній лексиці функціює зі значенням: «**singel** – 3) в тенісі, бадмінтоні, пінг-понгу – гра між двома спортсменами» [WSPP 2004, s. 1046], «**singel** – 2) спорт. – у тенісі чи настільному тенісі – розіграш між двома гравцями; одиночна гра» [ISJP 2004, s. 832];

«**теам**» / «**тім**» – ‘команда, збірна’; назву позичено з англійської – *team* – команда, а варіантність у графічному й звуковому оформленні зумовлена різними способами адаптації англізма в українській мові; лексема функціює в польській спортивній термінології «2) *team* – спорт. команда, збірна» [WSPP 2004, s. 1168];

«**фалші**» – ‘обманні удари чи передачі’, за визначенням Тараса Франка, удари, «коли мяч не летить в простій параболі, але луком доосередним» [Франко 1931 б, с. 7], у прямому значенні лексеми зафіксовано у «Малоруско-німецькому

словарі» – «фалш, фальш» [МНС 1886, с. 1025] і в словнику польської мови «*falsz* – 1) невідповідність правді, брехня, нещирість» [ISJP 2004, s. 201]; футбольну назву утворено шляхом розширення семантики загальноживаного слова; лексема функціювала в таких словосполученнях: *вправляти «фалші»* – ‘тренуватися у виконанні ударів, що летять специфічною траєкторією’; *опанувати «фалші»* – ‘опанувати виконання ударів, що летять специфічною траєкторією’;

«*шус*» – ‘потужний, сильний удар, коли м’яч летить із дуже великою швидкістю’, у «Лексиконі львівському» «*шус* – 1) вуличне – патрон, набій, 2) стрибок» [ЛЛ 2009, с. 645], у «Малоруско-німецькому словарі» зафіксовано спільнокореневі назви: дієслово «*шуснути, шусьнути*» – [МНС 1886, с. 1102] та звуконаслідувальний вигук «*шусть, миш шусть у нору*» [МНС 1886, с. 1102], у словнику польської мови є «*szus* – швидкий з’їзд на лижах по стрімкому гірському схилі» [ISJP 2004, s. 903]; найвірогідніше, футбольний жаргонізм утворено внаслідок метафоризації на основі візуальної та звукової подібності;

«*шур*» – ‘удар низом, коли м’яч летить близько до землі в кут воріт’, та ‘гол, забитий у нижній кут – «шістку»’, Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає таке значення слова «*шчур* – льв., терн., дрого. ворота-стріл кутиком вниз» [Горбач 2006, с. 164], слово зафіксоване у мовленні мешканців західних теренів, та «*шчур* – льв. спорт. ворота-стріл кутиком вниз» [Горбач 2006, с. 272], у «Лексиконі львівському» «*шчур* – футбольне – вид удару» [ЛЛ 2009, с. 648], лексема функціювала в таких словосполучах: *близький шчур* – ‘удар із недалекої відстані в нижній кут воріт, коли м’яч летить близько до землі’, та ‘гол, забитий із близької відстані в нижній кут воріт’; *голі «шчуром»* – ‘голи, забиті ударом низом, коли м’яч летить близько від землі в нижній кут воріт’; *небезпечний «шчур»* – ‘небезпечний удар низом, коли м’яч летить близько до землі в нижній кут воріт – «шістку»’; футбольний жаргонізм утворено на основі метафори, що ґрунтується на візуальній подібності (блискавичного шмигання щура в дірку, що в кутку);

Аналіз показав, що футбольні жаргонізми – назви результату дії та опредметненої дії – постали внаслідок семантичної деривації, адаптації чужомовних запозичень (германізмів і полонізмів) і в результаті словотвору.

3.1.4. Футбольні жаргонні фразеологізми та вболівальницькі вигуки

Серед жаргонних назв, які функціювали в українському футбольному дискурсі першої половини ХХ ст., є кілька номінацій, які можна виділити в окрему групу – це футбольні жаргонні фразеологізми та вболівальницькі вигуки:

«самовбивчі» ворота – ‘гол у свої ворота, автогол’; стійке сполучення слів вжито у словосполучі **заломитися по страті «самовбивчих» воріт** – ‘вкрай засмутитися після пропущеного автогола’, складники словосполучки зафіксовано у «Лексиконі львівському» – «**заломатися** – занепасти духом» [ЛЛ 2009, с. 227], **страта** – ‘втрата’, походить від дієслова «**стратити** – втратити» [ЛЛ 2009, с. 546];

«бетонний» заложник – ‘надійний захисник; оборонець немов із бетону, який не підведе’; Олекса Горбач у монографії «Арго в Україні» подає лексеми «**бетон** – хуст. шк. певний, **на бетон** – напевно» [Горбач 2006, с. 340], зафіксовані у мовленні закарпатської молоді та вважає, що вони потрапили в мову школярів Закарпаття із чеського арго; у СУМі «**бетонувати** – недок, заливати, покривати бетоном» [СУМ 1970, с. 164]; значення жаргонізма утворене метафорично;

«чистий» мяч – ‘безсумнівний гол’; у «Лексиконі львівському» серед значень слова *чистий* подано «1) чистий, 2) цілковитий, повний» [ЛЛ 2009, с. 618]; означення в цьому жаргонізмі підкреслює, що м’яч забито без будь-яких порушень (унаслідок fair play – чистої гри), що дали б підстави сумніватися у взятті воріт;

«безпечний» напад – ‘інертні нападники, що не створюють загрози воротам суперника; лінія нападу, у грі з якою захист суперника може почуватися безпечно’;

«зелена трибуна» – ‘глядацькі «місця» на деревах довкола стадіону’, прикметник *зелений* у цьому жаргонізмі підкреслює, що глядачі обирали собі місця серед крон дерев; займати глядацькі місця на деревах, що росли поблизу стадіону, було звичною практикою підлітків і батярів, які не могли купити квитків на матч.

Серед жаргонізмів першої половини ХХ ст. зафіксовано й кілька вболівальницьких вигуків, якими симпатичи львівського спортивного товариства «Україна» підбадьорювали своїх улюбленців до активних дій на полі: «**“Україна”, півтузіна!»** / «**“Україна”, пів тузіна!»** – буквально цей вигук сучасною мовою звучав би так: «Україно, шість голів!»; у вигуку для римування з назвою команди

«Україна» використано іменник із кількісним значенням *нів тузіна* – шість, штук що вказує на половину того, що позначено словом *тузін* – дванадцять; номінацію «*тузінь* (тузин, тузін) – дванадцять штук, дюжина» [ЛЛ 2009, с. 569] зафіксовано в «Лексиконі львівському», лексема *тузин* є в «Малоруско-німецькому словарі» [МНС 1886, с. 991] й у словнику Володимира-Зеновія Карпина-Ортинського [Карпин-Ортинський 2014, с. 336], а також у словнику польської мови «*tuzin* – 1) дванадцять штук; 2) велика, значна кількість чогось» [WSPP 2004, s. 1208]; «**Україна, темпо-о-о!**» – «Україно, темп!», у вигуку використано іншу родову форму іменника *темп*, узвичаєну в Галичині в першій половині ХХ ст. як форму середнього роду – *темпо*; найімовірніше – це вплив польської мови.

Підсумовуючи, слід сказати, що в неформальному футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. функціювали своєрідні футбольні жаргонні фразеологізми й уболівальницькі вигуки, які були неодмінним атрибутом футбольних змагань українських команд ще задовго до появи на трибунах футбольних фанатів.

Як показав аналіз жаргонних назв, вживаних в українському футбольному дискурсі першої половини ХХ ст., у ньому функціювали номінації різних тематичних груп. Розглянувши футбольні жаргонізми досліджуваного періоду, слухним вважаю міркування Любові Карпець, яка на основі аналізу спортивного жаргону помітила таку його суттєву відмінність від інших жаргонів української мови: «спортивний жаргон в основі є не протиставленням літературній мові та її стилям, а потужним їхнім доповненням, конкретизатором, а інколи й заміщувачем» [Карпець 2006, с. 11]. Чимала кількість полонізмів і запозичених через польське посередництво германізмів у футбольному дискурсі Галичини є результатом тих процесів, унаслідок яких сформувалося галицько-буковинське міське койне, що черпало елементи з діалектів південно-західного наріччя, чужих мов – передовсім німецької та польської, які були мовами державної адміністрації чи то на зламі ХІХ–ХХ ст., чи в період між двома світовими війнами, а також із мовлення соціальних груп, які виокремилися в тогочасних містах, – студентських, школярських, батярських, – і представники яких були першими та найпалкішими вболівальниками футбольних матчів. Як згадує Євген Наконечний, «львівське

міське шумовиння» – розбещений люмпенпролетаріат і споріднені кримінально-авантюрні елементи – в силу історичних і соціальних причин були польськими, а точніше – польськомовними» [Наконечний 2004, с. 122], тому польська лексика становила чималий відсоток у міському мовленні галичан і в соціолекті уболівальників у міжвоєнний період. Проведене дослідження показало, що в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. жаргонізми були вкрапленням живого розмовного мовлення галицьких міст у тогочасний футбольний дискурс. Серед жаргонних лексем, які використовувано у футбольній сфері, є загальноживані назви, які зазнали семантичних трансформацій (розширення значення), а також чимало слів із львівського міського койне, які воно засвоїло як запозичення з чужих мов і діалектів південно-західного наріччя.

3.2. Неформальний футбольний дискурс у другій половині ХХ ст.

У другій половині ХХ ст. унаслідок дії позамовних чинників розвиток неформального футбольного дискурсу фактично припинено, адже радянська влада цілковито забороняла функціювання неформальних об'єднань: чи то спортивних, чи то молодіжних організацій (у Галичині після приходу радянського війська в 1939 р. ліквідовано всі громадські об'єднання та спортивні товариства).

Відомості про вболівальницьку підтримку на українських стадіонах у другій половині ХХ ст. дуже скупі. Переважно вболівальники підтримували улюблені команди, співаючи відомих пісень літературного походження, зокрема «Черемшину» (написана 1965 р.) на слова Миколи Юрійчука, «Червону руту» (створена 1970 р.) авторства Володимира Івасюка, чи трансформуючи тексти цих пісень на футбольний лад. Уболівальники старшого покоління пригадують популярну «футбольну» переробку «Черемшини». Про це писав і український літературознавець Леонід Ушкалов [Ушкалов 2016, с. 55], який, як і більшість українців, у 60–80-ті рр. вболівав за київське «Динамо», що гідно представляло український футбол у найвищій лізі союзного чемпіонату, і в своєму есеї «Оле-оле-оле! Література і футбол» зачитував текст цієї переробки: *«Гучно мовив диктор, мов у лісі, Київ виграє у Кутаїсі, а Медвідь жене м'яча по краю, Бишовець*

з Хмельницьким нападає. Всюди гарно виграють кияни, не страшні їм форварди й тарани, Бібу і Мунтяна, Сабо, Поркуяна ждуть медалі, ждуть. Як Соснихін в нападі зіграє, то Торпедо з Києва тікає. Біба розпечатав їм ворота і відбив від золота охоту. Ось як хлопці-динамівці грають, в кубки золото вони складають, а прийдуть часи, коли й богиню заховають в українську скриню!». Футболісти львівських «Карпат» пригадували, що саме спів «Черемшини» у виконанні українських уболівальників на трибунах додавав їм сил під час кубкового матчу з ростовським СКА у фіналі Кубка СРСР 1969 р. у Москві.

Тобто, в умовах суворого контролю в 60–80-х рр. влада толерувала на футбольних стадіонах хіба що спів. Відповідно до стереотипних уявлень про співучість і рустикальність української нації уболівальникам дозволено було виконувати лише народних пісень чи пісень літературного походження.

Що ж до висловлення негативних реакцій на дії футболістів на полі, то тут було жорстке табу. За цим пильно стежила міліція та солдати строкової служби, яких активно залучали до охорони порядку під час матчів. Чи не єдиним вживаним у ті часи вболівальницьким вигуком було засудження дій арбітра словами: «Суддю на мило!» (ця зневажлива футбольна кричалка буквально означає, що поганий суддя ні на що більше не годиться, хіба що тільки на вторинну сировину для виготовлення мила). Львівські вболівальники пригадують, що на домашньому стадіоні вони могли продемонструвати своє невдоволення грою футболістів за допомогою вигуку «Вівці!»: «Коли на власному полі “Карпати” грають невдало, без самовіддачі і вболівальників не влаштовує результат або гра команди, з трибун на адресу футболістів інколи лунають вигуки “Вівці! Вівці!” Таке унікальне прізвисько не вживають більше ніде в Україні. Воно відоме у Львові ще з кінця 1960-х років» [URL: <http://fckarpaty.com.ua>]. Проте стосовно цього вигуку є різні точки зору: окрім версії про образу, що міститься в ньому, побутує думка, що *вівці* – це зредукована форма колись часто вживаної назви мешканців Львова – *львівці*.

У 50–80-ті рр. ідею про створення вболівальницьких організацій ніхто навіть не висловлював, не сподіваючись на підтримку влади. Спілкування симпатиків футболу обмежувалося приватною комунікацією, а часом у ширшому колі зазвичай

у центрі міста чи біля встановлених у мегаполісах стендів зі спортивними газетами. Саме в таких місцях виникали своєрідні гайд-парки футбольних уболівальників. Прикладами таких локацій для неформальної комунікації, де симпатки футболу обмінювались інформацією, є, зокрема, львівська «футбольна біржа», яка була на центральній вулиці, що тепер має назву Проспект Свободи, «біля того місця, де сьогодні стоїть пам'ятник Тарасу Шевченкові» [Яремко 2012, с. 280], і «брехайлівка» – місце зустрічі харківських футбольних уболівальників у саду імені Тараса Шевченка. Про це в есеї «Харків: фабрика футболу» пише Сашко Ушкалов: «Футбольні фанати почали збиратися на “брехайлівці” ще в 50-х рр. минулого століття, бо тут було кілька стендів із газетою “Радянський спорт”. “Брехайлівка” доволі швидко перетворилася на найактивнішу позастадіонну точку футбольного життя Харкова. Тут було все – від обговорень матчів та новин до палких суперечок і довколафутбольних пліток» [Ушкалов 2012, с. 97].

Уболівання за радянську збірну з футболу, яка в більшості складалася з українських гравців, передовсім київських динамівців, під час Чемпіонату світу 1986 р. і Чемпіонату Європи 1988 р. для українських уболівальників було ілюзією підтримки своєї національної збірної: «Футбол – це все, що ми мали світлого і оптимістичного. [...] Ми жили тим футболом» [Майкл 2000, с. 10]. Як написав в есеї «Але ми віримо ...» львівський публіцист Михайло Мишкало: «[...] ми завжди знали: та збірна була складена з гравців київського “Динамо”, і ми вірили, що це майже наша збірна. Майже» [Майкл 2000, с. 10].

Лише наприкінці 80-х років, коли комуністична влада СРСР проголосила курс на перебудову суспільства та дозволила доволі позірну гласність, на республіканському рівні розпочато офіційну реєстрацію неформальних фанатських угруповань як фан-клубів при футбольних командах. До того, з кінця 70-х рр. і до кінця 80-х – початку 90-х рр., фанатські об'єднання фактично діяли напівлегально. Попри такий стан була все ж одна дуже позитивна риса, на якій наголосив, досліджуючи специфіку радянської уболівальницької культури, німецький соціолог Манфред Целлер – локальний патріотизм – «вболівання за місцеві команди сприяло формуванню місцевих – національних ідентичностей,

набираючи форму “дозволеного” вихлюпу енергії мас» [Zeller 2011, P. 53-82]. Одним із таких прикладів була масштабна патріотична акція наприкінці 1988 р. за відродження Львівської команди «Карпати» (фактично ліквідованої 1982 р. унаслідок об'єднання її з львівською армійською командою СКА), що її ініціювала «Спортивна газета» під гаслом «Я, мама, тато – за команду “Карпати”». Під час цієї небувалої акції вдалося зібрати понад 70 тисяч підписів за відродження клубу, а в січні 1989 р. на вимогу багатотисячного грона українських уболівальників було досягнуто позитивного рішення про відновлення діяльності «Карпат».

У 1988 р. влада дозволила організувати всесоюзний зліт юних прихильників футболу, провівши цей захід у Новосибірську під егідою комсомольських структур. Проте це вже був, фактично, початок нового періоду в розвитку неформального футбольного дискурсу, про який піде мова в наступному підрозділі.

Отже, в другій половині ХХ ст. відбулося пригнічення неформального футбольного дискурсу внаслідок дії позамовних чинників. До середини 80-х рр. ХХ ст. найпопулярнішими формами підтримки футбольних команд на стадіонах були оплески, свист, рідше спів, запалювання газет, а поза стадіонами – спонтанно організовані марші футбольних уболівальників після переможних матчів улюблених команд. Тогочасну вболівальницьку підтримку футбольних клубів жорстко контролювано силовими методами (за дотриманням порядку на стадіонах пильно стежили численні загони міліції та солдати строкової служби), тому про організовані масові заходи не йшлося; комунікація прихильників футболу відбувалася в своєрідних гайд-парках, якими, наприклад, були львівська «біржа» чи харківська «брехайлівка». На вербальному рівні вболівання за улюблену команду зредуковано до співу народних пісень під час матчів і виконання перероблених на футбольний лад фольклорних текстів, а також до використання стадійного вигуку «Суддю на мило!», що був реакцією на несправедливі дії суддів. Надзвичайно скупий арсенал форм і засобів футбольної уболівальницької підтримки улюблених команд був наслідком соціальних обмежень і контролю за діями громадян у тоталітарному радянському суспільстві.

3.3. Соціолект українських футбольних фанатів – новий етап розвитку неформального дискурсу наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст., після послаблення адміністративного контролю над функціонуванням неформальних молодіжних організацій, в Україні започаткували свою діяльність футбольні вболівальники. Як і в більшості слов'янських країн Європи, футбольне фанатство в Україні розвинулося лише на початку 90-х рр. ХХ ст., хоча перші спроби об'єднання навколо вболівання за улюблений клуб почалися ще у 1970–1980-ті рр., а подекуди й раніше. Субкультура футбольних уболівальників, яких найчастіше називають футбольними фанатами, є однією з наймасовіших молодіжних субкультур в Україні. Хоча футбольний фанатський рух започатковано ще в радянські часи, проте, через обмеження та заборони з боку влади, найактивніший період формування футбольного фанатизму припадає на другу половину 90-х рр. ХХ ст. і на початок ХХІ ст. Становленню фанатського руху в Україні перешкоджав насамперед комуністичний режим, за якого появу будь-яких неформальних об'єднань жорстко обмежували, а також недостатня кількість інформації про фанатський рух прихильників футболу в світі.

Соціологічні дослідження останніх років свідчать, що «кожен третій громадянин України у віці понад 18 років вважає себе футбольним уболівальником: 5% вважають себе футбольними фанатами, 10% – активними футбольними вболівальниками, 18% – неактивними. Найбільше футбольних уболівальників серед молоді у віці 18–29 років (41%)» [Футбольні фанати про збірну України 2009]. За окресленням соціологів, субкультура – це неформальна група осіб, що має свої засади і норми поведінки, систему вартостей, які зазвичай не збігаються з прийнятими й узвичаєними в суспільстві нормами й цінностями. Для футбольних фанатів активне уболівання за певну команду є чинником групової ідентичності. Складником фанатської ідентичності є й специфічна мова – **соціолект**, яким послуговуються футбольні фанати. Соціолект є не лише атрибутом належності до групи, а й формою групової свідомості, відображення колективних цінностей і соціальної солідарності. Сутністю соціолекту, основним

елементом, який відрізняє мовлення окремої групи людей, пов'язаних певними соціальними зв'язками, від мовлення загалу, є його лексичні засоби.

Специфіка мовлення окремих субкультур – соціолектів – викликає дедалі більше зацікавлення в сучасному українському мовознавстві, адже дослідження особливостей комунікації різних суспільних груп дає змогу виявити своєрідність мовної інтерпретації навколишньої дійсності, що притаманна тій чи тій соціальній групі відповідно до системи вартостей, прийнятій у ній. Соціолект футбольних фанатів є недостатньо висвітленим, попри появу низки досліджень особливостей комунікації футбольних уболівальників [Процик 2011; Процик 2012 а; Процик 2012 в; Процик 2013 а; Процик 2013 б; Процик 2014 а–є; Процик 2015 а–2015 д; Процик 2016 б–г; Процик 2016 е; Процик 2016 з; Процик 2017 а; Процик 2018 д; Процик 2018 и]. У кількох публікаціях окремі лексеми з мовлення фанатів футболу проаналізовано як складник молодіжного сленгу та мови міста [Кудрявцева 2006; Мартос 2003], і це попри те, що соціолект футбольних фанатів є вербальною репрезентацією однієї з наймасовіших субкультур в українському суспільстві.

Фанатський соціолект частково перехрещується з молодіжним сленгом, проте в ньому є чимало специфічних слів, які з'явилися саме в фанатському середовищі. Деякі з цих слів уже вийшли за межі довколафутбольної субкультури, але більшість лексем використовують у своєму мовленні лише представники фанатських угруповань та ті, хто спілкується з футбольними фанатами. Чимала частина фанатського словника потрапила в українську мову, як і в інші мови, з англійської. І це не дивина, адже на час появи перших фанатських угруповань в Україні футбольний фанатський рух у Великій Британії вже існував кілька десятиліть. Багато футбольних фанатів є англофілами, що самі вони й декларують, тому в їхньому мовленні чимало англізмів. У соціолекті футбольних фанатів, як і в мовленні інших соціальних груп, вербалізовано лише невеликий фрагмент навколишньої дійсності, безпосередньо пов'язаний зі сферою, довкола якої формуються суспільні зв'язки цієї групи – спільні зацікавлення вболіванням за певну футбольну команду.

3.3.1. Мовна картина світу футбольних фанатів

У лексиці будь-якого зі соціолектів зафіксовано висловлювання, що вказують на специфічний характер буття представників певних соціальних груп; ці специфічні слова нерідко зрозумілі тільки об'єднанню людей, яке творять цю суспільну групу, адже в її основі – люди, пов'язані спільними інтересами. Ця лексика номінує чи характеризує специфічні реалії, важливі для певного середовища і які є несуттєвими поза ним, а тому найчастіше не мають назв у загальноживаній мові. Лексика соціолектів презентує спільні цінності, вагомі для членів цієї групи, вказує на їхнє ставлення до дійсності. У цьому підпункті з'ясовано, як за допомогою слів футбольні фанати пізнають, освоюють і омовлюють навколишній світ. Аналіз специфічних лексем із фанатського соціального діалекту дасть можливість зрозуміти, яким є своєрідний світ фанатів футболу, відображений у лексиці цього соціолекту.

Лексичні засоби є сутністю соціального діалекту, основним елементом, який відрізняє мовлення окремої групи людей, пов'язаних певними соціальними контактами, від мовлення загалу. «Лексика соціолектів виконує функції інтеграції певного середовища й ідентифікації його членів» [Markowski 2012, s. 151]. Якщо хтось розуміє ці слова та висловлювання й уживає їх – то належить до цього гона. Вживання відповідної лексики є й засобом відрізнення від інших суспільних груп.

Мовна картина світу футбольних фанатів засвідчує, що найрозвиненішою в цьому соціолекті є лексика, яка стосується реалій, які в бутті цієї суспільної групи відіграють найважливішу роль – спільне вболівання за певну футбольну команду.

Екскурс в історію футбольного фанатизму засвідчує, що батьківщиною футбольного фанатського руху, як і самого футболу, була Велика Британія [URL: <http://www.fanat.ua>]. Родоначальниками ж фанатського руху прийнято вважати уболівальників лондонського «Міллуолла». Саме вони наприкінці 1950-х років влаштували організовану підтримку своєї команди під час футбольного матчу. Знадобилося зовсім небагато часу, щоб майже в кожного клубу Великої Британії з'явилися свої фанатські угруповання. У 1950-х роках виникли групи підтримки футбольних команд у Південній Америці (насамперед у Бразилії). Практично

тоді ж організовану підтримку своєї команди влаштували вболівальники хорватського «Гайдука» зі Спліта (футбольної команди, яка тоді виступала в чемпіонаті Югославії). Історики футболу вважають уболівальників «Гайдука» першими «ультрас», які стоячи підтримували свою футбольну команду співом та оплесками. За їхнім прикладом по всій Європі фанати стали створювати свої організації. У 1960-х рр. футбольний фанатизм набув масовості в Італії, а в 1970-х рр. активна підтримка під час матчів поширилась усіма європейськими стадіонами. Однак фанатський рух кожної країни мав свої особливості.

За понад п'ятдесятирічну історію розвитку футбольного фанатизму сформувалися два провідні стилі вболівання. Уболівальникам футболу чи людям, які пов'язані з футболом, зрозумілі слова: *ultras* – *ультрас* і *hooligans* – *хулігани*, які охоплюють різні поняття, пов'язані з уболіванням. *Ультрас* – це 'футбольний рух; організовані групи підтримки футбольних команд, які привертають до себе увагу на стадіонах – своїм зовнішнім виглядом, розвішуванням прапорів і транспарантів, співом та оплесками, використанням піротехніки'. *Ультрас* – це фанати певної футбольної команди, які здійснюють її мирну підтримку на всіх матчах, включно з виїзними; вони люблять побешкетувати на стадіоні, проте роблять це відкрито. Рух ультрас ще називають *італійським стилем уболівання*. *Хулігани (хуліганські фірми)* – це 'організовані групи радикально налаштованих фанатів, їх відмінний спосіб вираження своєї відданості улюбленій команді полягає у застосуванні агресії та вчиненні насильства стосовно фанатів інших футбольних клубів'. Хулігани намагаються не виділятися на трибунах і в натовпі, діють на своєму хуліганському рівні, влаштовуючи бійки з фанатами суперників і поліцією. Футбольний хуліганізм притаманний *англійському стилю вболівання*.

Усі футбольні рухи більшості країн Європи мають свій домінуючий характер уболівання – *ультрас* (Італія, Іспанія, Голландія) або *хулігани* (Великобританія, Греція, Росія, Сербія, Туреччина), але є країни, у яких разом співіснують обидва різновиди чи стилі *футбольного фанатизму* (Німеччина, Польща, Хорватія), проте нерідко ультрас і хулігани одного й того ж клубу майже не контактують. Водночас деякі фахівці говорять про сучасну тенденцію футбольного фанатизму –

‘змішування стилю ультрас і хуліганів’, що отримало назву «*хультрас*» [URL: <http://www.spiegel.de/sport/fussball/0,1518,488211,00.html>]. В Україні склалася ще інша ситуація: здебільшого організовані групи підтримки українських футбольних команд декларують *італійський стиль уболівання* та називають себе *ультрас*, проте в багатьох українських клубів є й свої угруповання *хуліганів*, деякі ж клуби мають серед своїх прихильників або тільки *хуліганів*, або ж тільки *ультрас*. Загалом, на українській футбольній фанатській сцені домінує рух *ультрас*.

Спільноту футбольних уболівальників творять люди, для яких підтримка певної команди є виявом групової ідентичності. Термін *уболівальник* – «той, хто непокоїться, турбується про кого-, що-небудь, співчуває комусь; пристрасний любитель спортивних змагань» [СУМ 1979, с. 359]) є наймісткішим за обсягом і нейтральним, адже вболівальником можна назвати кожного, хто приходить на футбольний матч. Натомість субкультуру творять тільки ті, для яких уболівання за певну команду є чинником групової ідентифікації. Уболівальники, фанатично віддані своїй команді, які активно беруть участь у матчі, готують необхідні реквізити, йдуть на стадіон або спеціально їдуть до іншого міста, а під час матчу підтримують власну команду, намагаючись перевершити у підтримці вболівальників команди-суперниці чи вихлюпують свої емоції різними способами, найчастіше в бійках і сутичках – називають себе *футбольними фанатами*, *футбольними фанами* (*фанат* – «одержима людина, фанатик; прихильник якої-небудь спортивної команди» [ВТССУМ 2001, с. 1315], «фанатичний прихильник якої-небудь спортивної команди, спортсмена або естрадної зірки; фан» [СУМ (ДТ) 2017, с. 501]; *фан* – «фанатик» [ВТССУМ 2001, с. 1315], «жарг. фанат» [СУМ (ДТ) 2017, с. 501]). Рідше для називання збірного поняття – великої групи футбольних фанатів – українські вболівальники використовують запозичену лексему *торсида* (*torcida* (від португальського *torcer* – уболівати) [URL: <http://uk.wikipedia.org>]).

У спільноті футбольних фанатів можна помітити певні елементи структури та ієрархії суспільних ролей. На перший погляд безладний натовп футбольних уболівальників, які підтримують команди під час матчу, має свій внутрішній порядок. Футбольні фанати зазвичай об’єднуються у дві відмінні між собою групи:

ультрас (*ультрас* (*ultras* (від латинського *ultra* – «який знаходиться поза межами; найбільший, крайній або гранично, дуже, надзвичайно» [ВТССУМ 2001, с. 1293]), *ультраси* (мн.) – ‘уболівальники крайніх поглядів, футбольні фанати, організовані в групи для активної підтримки улюблених футбольних команд за допомогою візуальних (шалики, прапори, банери), акустичних (спів, оплески, барабанний бій) і піротехнічних (дими, фаєри, стробоскопи) засобів’) і *хуліганс* (*хуліганс* (*hooligans*), *хулз* (*hools*) (від англійського *hooligan* – «хуліган» [НАУС 2004, с. 254]), *хули* (мн.) – ‘хулігани, фанати, для яких підтримка футболістів під час матчу є справою другорядною; нерідко вони після футбольного матчу організовують розбірки з уболівальниками команд-суперниць і бійки з міліцією’.

Підтримку організовують *ультрас*, які займають місця у «своїй» частині стадіону, тобто в *секторі* (*сектор* – ‘один або кілька секторів на стадіоні (часом ціла трибуна), у яких розташовуються найактивніші фанати, що стоячи підтримують свою команду’), які утворюють *грядку* (*грядка* – ‘стрій фанатів у секторі’). *Ультрас*, як правило, одягнуті в *кольори* клубу (*кольори* – ‘фанатська атрибутика в офіційних барвах улюбленої команди: шалики, футболки, прапори тощо’), часом із розмальованими обличчями. Саме *ультраси* виготовляють і розвішують *банери* (*банер* (*banner*) – ‘саморобний транспарант на полотнищі великого розміру, що містить емблему клубу чи фанатського угруповання, або напис’ (нерідко це лаконічне, актуальне висловлювання, яке має безпосередній стосунок до певного футбольного поєдинку), банери уболівальники розміщують під час матчу на трибунах чи розвішують на огорожах внизу секторів (найчастіше фанати готують до початку кожного матчу *банери «на вихід команд»*, футбольні уболівальники використовують також *банери пам’яті* – ‘присвячені вшануванню конкретної особи чи певної події’, *виїзні банери* – ‘підготовлені до виїзних матчів’), провадять словесну сутичку з прихильниками протилежної команди, співають, плескають (фанати вирізняють ‘оплески з паузами’, які називають запозиченою з російської мови лексемою *паровоз*), скандують *теми* (*тема* – ‘один або два-три ритмізовані, часто римовані куплети, які вигукують у фан-секторах’) або *заряди* (*заряд* – ‘вигук, гасло, куплет чи пісня, що їх хором скандують під час

матчів»), тобто *заряджають* (*заряджати* – ‘вигукувати скандування під час матчу’, заохочуючи решту вболівальників підтримати їх), влаштовують *нон-стопи* (*нон-стоп* (nonstop) – ‘безперервна звукова підтримка упродовж кількох хвилин’), вимахують *прапорами* і *розами* (*роза* – ‘шалик клубних кольорів із відповідною символікою та написами, особистий атрибут футбольного фаната’), запалюють *піротехнічні засоби*, кидають *касові стрічки*, *рулони туалетного паперу*, одним словом, *фанатіють* (*фанатіти* – ‘активно вболівати’) чи *шизіють* (*шизіти* – ‘активно підтримувати свою команду’; *шиза* – ‘активна підтримка улюбленої команди на стадіоні’; лексеми утворено шляхом переосмислення значення слова *шизофренія*, що його вживають у молодіжному слензі). *Ультрас* найчастіше відповідають за придбання *стафу* (*стаф* (stuff) – ‘речі, реквізити, необхідні для вболівання’ – шалики, прапори, банери, *розтяги* (*розтяг*, *розтяжка* – ‘поздовжній плакат на двох палицях, який розтягають у фанатському секторі’; лексема *розтяг* має й інше значення – ‘піднімання фанатського шалика (*рози*) над головою в розпростертому вигляді на всю його довжину’), піротехніка, барабани тощо), передовсім піротехнічних засобів: *фаєрів* (*фаєр* (fire) – ‘вогонь, факел, піротехнічний засіб, який горить яскравим полум’ям, виділяючи при цьому дим та іскри’) і *диму* (*дим* – ‘димова граната’), виготовлення найбільших *прапорів* і *банерів* та організацію *виїздів* (*виїзд* – ‘поїздка фанатів в інше місто, країну на виїзний матч своєї команди задля її підтримки’). Фанати нерідко подорожують не на одну, а на кілька ігор підряд, тому в їхньому лексиконі є слова *двійник* (*двійник* – ‘спарений виїзд, поїздка на два виїзні матчі без повернення додому між ними’) та *трійник* (*трійник* – ‘виїзд на три гостьові матчі своєї команди без повернення додому в проміжках між ними’).

Фанатські групи *ультрас* має більшість українських футбольних клубів: київське «Динамо» – *FCDK Ultras*, *Ultras Dynamo*, *Support Dynamo Kyiv*, *Ultras Group FCDK*, *White-Blue*, *Kyiv City Supporters*; донецький «Шахтар» – *Za Boys Ultras*, *FCSD Supporters*; дніпровський «Дніпро» – *Dnipro Ultras*, *DSG (Dnipro Support Group)*; львівські «Карпати» – *Banderstadt Ultras*, *Ultras 1312*, *Green Lions*, *Lviv Ultras*; донецький «Металург» – *Metallurg Ultras*; луганська «Зоря» – *Black-*

White Ultras; луцька «Волинь» – *Ultras Volyn*; харківський «Металіст» – *Ultras Kharkiv, United Kharkiv, Kharkiv City Patriots*; одеський «Чорноморець» – *Ultras Odessa, Ultras Marines*; полтавська «Ворскла» – *Vorskla Ultras, White-Green Supporters*; запорізький «Металург» – *Ultras Sich*; київська «Оболонь» – *Obolon Ultras*; криворізький «Кривбас» – *FCKK Ultras, Roter Blitz Ultras*; кременчуцький «Кремінь» – *Old Fans Kremin*; сімферопольська «Таврія» – *TSFC Ultras*; футбольний клуб «Львів» – *Leopolitans Ultras* [URL: <http://www.ultras.com.ua>].

Стиль уболівання цих груп відображено в їхніх назвах, де обов'язковим компонентом є слово *ультрас*, записане латинкою. Проте є групи ультрас, які не підтримують цю тенденцію номінування і використовують у назвах кирилицю: «Завжди вірні», «Бандерштадт» – ультрас львівських «Карпат», «Дніпро Великий» – фанати дніпровського «Дніпра», «Харків 1925» – фани харківського «Металіста», «Запорізька Січ», «Оболонь 1992» – фанати київської «Оболоні», «Запоріжці» – ультрас запорізького «Металурга». Про себе на одній з інтернет-сторінок фанати пишуть так: «Ультрас – це найбільш фанатичні уболівальники певного клубу, які готові до найбільшої посвяти. Для них має значення практично все, що пов'язане з їх улюбленою командою, починаючи від спортивного боку і закінчуючи фанатським. Вони беруть участь у підтримці команди (шалики, прапори, банери), виїздах, а також нерідко воюють за свій клуб. Бійка для них є лише одним із елементів фанатського життя. Уболівання і все, що з ним пов'язане, є їхнім життям. Ультрас живуть своїм клубом» [URL: <http://www.fanat.ua>].

Більшість *ультрас* не беруть участі в бійках. Якщо їм і доводиться битися, то лише з потреби (коли на них нападають) чи у виняткових ситуаціях або ж імітувати бійку в секторі – *слемитися* (від *слем* – 'спонтанна штовханина, що збоку виглядає як заворушення'). Вони задіяні насамперед у підтримці власної команди, *виїздах*, поліпшенні презентації клубу на власному стадіоні. У середовищі *ультрас* є *фанати*, які малюють банери і розписують символікою клубу стіни та паркани в містах, використовуючи для цього стиль *графіті* (від італ. *graffito* – «техніка декоративного оздоблення стін будівель» [СІС 1985, с. 222]); їх називають

графітчиками. *Ультрасів*, які відповідають за придбання піротехніки, організацію *піротехнічного шоу* під час матчу, звать *піротехніками* або *паліями*.

Серед організаторів активної підтримки в середовищі ультрас зазвичай є люди, які забезпечують чіткість і злагодженість *сапорту* (*сапорт* (*супорт*) (support) – ‘організована, активна підтримка команди з боку футбольних фанатів під час матчу’). Такими керівниками дій фанатської спільноти є *споукмени* чи *споуки* (*споукмен*, *споук* (spouk, spoukman) – ‘людина, яка керує підтримкою сектора фанатів’, зазвичай стоїть на спеціально обладнаному підвищенні, обернута обличчям до уболівальників, і подає сигнали, коли і які саме гасла скандувати чи які пісні співати; «диригент» уболівальницької підтримки). У більшості фанатських спільнот відповідальну функцію виконує *драмер* (drummer) – ‘фанат-барабанщик’, який задає ритм фанатським скандуванням, вдаряючи в *драм* (drum) – ‘барабан’, який використовують для надання ритму фанатським скандуванням.

Окрему групу становлять *хуліганс*, *хулз* (*хуліганс* (hooligans), *хулз* (hools) (від англ. *hooligan* – «хуліган» [НАУС 2004, с. 254]) – хулігани, фанати, для яких підтримка футболістів під час матчу є справою другорядною; вони бачать своє покликання насамперед у бійках із фанатами інших клубів) – люди, які нерідко після футбольного матчу організовують бійки з уболівальниками суперників і сутички з міліцією. Пріоритетною справою для них є перемога над іншими уболівальниками в ім’я свого клубу. Менший ентузіазм у них викликає участь в організації підтримки своєї команди. Зазвичай *хуліганс* на стадіонах не візуалізуються, проте інколи в *банерній лінії* на огорожах можна побачити і їхні *банери-ідентифікатори*, наприклад банери *хуліганських фірм* фанатів українських футбольних команд: *Darnitsa Hools* – київського «Динамо»; *F.C.V.P. hooligans*, *White-Green Brothers* – полтавської «Ворскли»; *Volyn Dogs’ Firm* – луцької «Волині»; *Lviv City Firm* – львівських «Карпат» [URL: <http://www.ultras.com.ua>]. Для *хуліганс* матч починається не тоді, коли суддя дасть свисток про початок матчу, а тоді, коли в полі їхнього зору з’являються ворожі фанати. Хуліганс мають свій кодекс честі: б’ються тільки з рівними собі, не зачіпають перехожих, не воюють з підлітками, бо така бійка не приносить їм престижу. Тому шукають

достойних суперників, насамперед уболівальників, вбраних у барви супротивника, та під час конфронтації з ними доводять свою вищість, доказом чого є таке висловлювання футбольного фаната: «Справжні хулігани вміють поводитись гідно стосовно своїх супротивників (наприклад, не чіпати тих, хто вже опинився поза бійкою, не атакувати, коли зустрінуть уболівальника-одинака з протилежної групи). Удосконалюють свої вміння постійними тренуваннями, вправляючись у різних бойових мистецтвах» [URL: <http://www.fanat.ua>].

Варто звернути увагу, що *hooligans, official hooligans* – слово, як в мовленні українських футбольних фанатів вживається здебільшого в англійському звуковому, а нерідко й графічному, оформленні, має у фанатському соціолекті, на відміну від загальноживаної мови, позитивну конотацію. Така, цілком протилежна, семантика лексеми *хуліган* у загальноживаній мові й соціолекті уболівальників пов'язана з тим, що українські футбольні фанати позичили цю назву від британських футбольних *хуліганс*, які свої радикальні угруповання називають так на честь першого організатора груп футбольних фанатів – ірландця Едварда Хулігана (Edvard Hooligan), якому належить ідея започаткування фанруху у Великій Британії ще в 80-х рр. XIX ст. [URL: <http://www.fanat.ua>].

З'ясування стосунків між *хуліганс* двох команд називають *третім таймом*, бо це найчастіше відбувається після матчів. Перечитування інтернет-сторінок і фанатської преси – *фанзинів (фанзин (fan + magazine) – 'друковане видання фанатів, фанатська газета')*, яку видають уболівальники різних клубів, переконує, що для хуліганс подекуди важливішим від підтримки власної команди під час матчу є боротьба з фанатами супротивника. Нерідко в повідомленнях фанів нема ні слова про гру команди, за яку вони вболівають, бо найсуттєвішими подіями є сутички та бійки з представниками суперника. Серед *хулз* є група *гардкорів (гардкори (хардкори) (hardcore – від hard – «букв. твердий, міцний, сильний, тяжкий» [НАУС 2004, с. 244] та core – «серцевина, середина, осердя, ядро» [НАУС 2004, с. 129]) – 'фанати, які безпосередньо беруть участь у бійках' – махачах)*. Поза футбольним полем боротьба між *хуліганс* різних команд перероджується у справжню війну. Але далеко не з усіма фанатами ведуться війни, а тільки з тими,

з ким склалися напружені стосунки через світоглядні розбіжності (передовсім ідеологічні переконання). Так наприклад, друзі фанатів київського «Динамо» – дніпровський «Дніпро» та львівські «Карпати», а вороги – донецький «Шахтар», одеський «Чорноморець», харківський «Металіст», запорізький «Металург». Деякі вболівальницькі війни є настільки затягнутими, що тривають по кілька десятиліть. Для успішного протистояння фани деяких клубів утворюють «коаліції», зокрема, найвідомішою є «*тріада*» (*тріада* – «єдність, утворювана трьома окремими особами, предметами, поняттями або частинами, елементами» [СУМ 1979, с. 269]) – ‘коаліція фанів клубів – «Динамо», «Дніпра» та «Карпат»’, які разом воюють проти спільних давніх супротивників – «Чорноморця» та «Шахтаря».

Фанатів, які вчашають на виїзні матчі своєї команди в інше місто, країну, називають *виїздюками* (від *виїзд* – «дія за значенням виїздити, виїжджати» [СУМ 1970, с. 402], *виїжджати* – «їхати, відправлятися звідки-небудь, за межі чогось, кудись» [СУМ 1970, с. 401]), а тих, хто не пропустив жодної виїзної гри – *золотими виїздюками* чи *золотими* (від *золотий* – «дуже цінний, вартий поваги (про людину)» [СУМ 1972, с. 680–681]), бо вважається, що ‘фанат, який побував на всіх офіційних матчах улюбленої команди’ в чемпіонаті та на кубкових поєдинках в інших містах і країнах, зарахував *золотий сезон*, а тому набуває особливої поваги серед колег. На позначення ‘фанатів, які відвідали всі виїзні матчі улюбленої команди в сезоні’, вживають і назву *правий фанат*; хоча в фанатському соціолекті ця словосполучка має й інші значення: ‘1) фанат, який має націоналістичні погляди; 2) надійний фанат, який має великий авторитет у групі’.

Нерідко футбольні фанати влаштовують «*виїзди в стили 80-х*», тобто подорожують на матчі найдешевшим видом транспорту – електричками (*собаками* (*собака* – ‘приміська електричка’; таке значення цієї лексеми в соціолекті футбольних фанатів можна вважати запозиченням із російського жаргонного мовлення)). Прихильників таких поїздок на футбол фанати називають *кінологами* (від *кінологія* – «розділ зоології, що вивчає собак, їх породи, догляд за собаками» [ВТССУМ 2001, с. 429], значення лексеми *кінологи* є прикладом розширення семантики запозиченого слова). Уболівальників, які не є фанатами, але часом їдуть

з ними на виїзні матчі, йменують *пасажирами* (*пасажир* – ‘зайва людина на виїзді, не фанат’) або *туристами* (*турист* – «той, хто займається туризмом» [СУМ 1979, с. 326]); від *туризм* – «подорожі, які здійснюються за певними маршрутами [...]» [СУМ 1979, с. 326]). Загалом фанати не толерують ‘зайвих людей у фанатському секторі та під час виїздів’, називаючи їх *баластом*.

Дуже ‘юних, недосвідчених фанатів’ називають *карлю'ками*, *карли'ками*, *карла'ми* (у фанатському соціолекті зафіксовано відхилення від нормативного наголосу в цих словах) (від *карлик* – «неприродно мала на зріст людина; ліліпут, коротун, куцак, куцан» [СУМ 1973, с. 107]), *недофанатами* (від недорослі фанати (*недорослий* – «який ще не виріс, перебуває в дитячому віці; малолітній; який не досяг нормального зросту; низький» [СУМ 1974, с. 298])) або *школотою* (назву утворено шляхом контамінації слів (*школ*)а і гол(*ота*)).

Члени фанатської спільноти виокремлюють на стадіоні ще групу ‘звичайних уболівальників’, яких називають *кузьмичами*, *кузьмою*, *кузьмотою*, *кузєю* та *KuZ* (від патроніма *Кузьмич*, *Кузьмович*, утвореного від антропоніма *Кузьма* [ВІЛ 1996, с. 231]). *Кузьма* – це футбольні уболівальники, які, прийшовши на футбол, як правило, не беруть участі в активній підтримці своєї команди, зазвичай увесь час сидять під час матчу, приносять із собою на стадіон пиво, харчі, лузають смажене насіння, нерідко влаштовуючи на трибуні пікнік (для порівняння – у польській мові таких уболівальників називають *пікніко'вцями* (*pięknikowcy*)); вони ніколи не їздять на виїзні матчі. Таких уболівальників ще називають *простими вболівальниками з кулька'ми*, *пересічними вболівальниками* чи *сємкопожирачами*, *сємкоїдами*, *сємками* [URL: <http://www.ultras.com.ua>] (від російських лексем *сємєчки*, *сємки* – насіння (соняшника чи гарбуза)). Саме зі секторів *кузьмичів* можуть лунати образливі вигуки, адресовані футболістам власної команди. Натомість фанатські сектори ніколи не дозволяють собі невдоволених вигукувань на адресу улюбленої команди. Найбільшим виявом зневаги футбольних фанатів до своїх футболістів чи клубних функціонерів, є мовчазне спостерігання за матчем, коли фани сидять і не підтримують команду оплесками, співом чи обертаються спинами до футбольного поля. Проте до такого демонстрування свого незадоволення

фанати вдаються вкрай рідко і, здебільшого, упродовж лише одного з таймів матчу. Про *кузьмичів* на львівському стадіоні прихильно відгукуються фанати з інших українських міст, кажучи, що «львівська кузьма – дресирована – підтримує переклички та заряди» [URL: <http://www.ultras.com.ua>]. Переклички (*перекличка, переклик, перегук* – ‘вигуки, які під час матчу поперемінно скандують фанати різних команд або вболівальники на протилежних чи сусідніх трибунах’) є однією з ефективних форм залучення вболівальницького загалу до підтримки улюбленої команди, подібно, як і «запускання» *хвилі* (*хвиля* – ‘візуально-звукова підтримка, в якій задіяно весь стадіон, коли уболівальники в секторах одні за одними встають і здіймають догори руки, створюючи динамічний ефект водяного валу’).

Серед *кузьмичів* є чимало таких, які приходять на футбол у клубних шаликах. Таких уболівальників фанати називають *скарферами* (*ска(р)фер* (scarfer) від scarf – «шарф» [НАУС 2004, с. 468] – ‘звичайний уболівальник, який носить шарф зі символікою улюбленої команди та приходить на матч, щоб підтримувати її’). Окрему групу в середовищі *кузьмичів* становлять уболівальники з дудками – *дударики* (*дударик* – «зменшено-пестливе до дудар»; «дудар – той, хто грає на дудці, сопілці» [СУМ 1971, с. 431]) – ‘прихильники, які підтримують команду за допомогою дудок’; до них футбольні фанати ставляться зневажливо, нерідко вигукуючи: «Дудки геть зі стадіону!»). Фанати цілком толерують *мовчунів* (*мовчун* – «той, хто звичайно мовчить, не любить багато говорити; той, хто не висловлює своїх думок» [СУМ 1973, с. 772]) чи *тихарів* (*тихар* – від *тихий* – «який звичайно не проявляє різко чи бурхливо своїх почуттів; спокійний, лагідний» [СУМ 1979, с. 130]) – ‘уболівальників, які мовчки дивляться футбол’. Наприкінці 80-х – у 90-ті рр. ХХ ст. серед таких уболівальників були солдати строкової служби, яких примусово приводили на стадіон і розсаджували в периметрі секторів. На стадіонах є ще вболівальники-симпатики – ті, які приходять на футбол okazionalно. Симпатики переважно відвідують резонансні поєдинки: матчі національної збірної, кубкові зустрічі, дербі (*дербі* (Derby) – ‘матчі двох клубів з одного міста, рідше – з одного регіону’ (лексему використовують для називання зустрічей тих команд, ігри яких мають довгу та принципову історію)).

Для всіх футбольних уболівальників важливим поняттям є сам день, у який відбувається футбольний матч, – *матч-дей* (*матч-дей* (match-day) – ‘день гри’). Якщо матч на виїзді, то фанати намагаються розклеїти в чужому місті якнайбільше *стікерів* (*стікер* (sticker) – ‘наклейка, афіша, оголошення фанатської тематики, які розклеюють на вулиці, в транспорті’), позначивши таким чином «освоєну» територію, чи влаштовують *трабли* (*трабл* (trouble) – ‘сутички, заворушення, бійки з фанатами-супротивниками’) на стадіоні або на підступах до нього.

Підсумовуючи, варто сказати, що в мовній картині світу футбольних фанатів вербалізовано лише невеликий фрагмент навколишньої дійсності, пов’язаний зі сферою, яка формує суспільні зв’язки цієї групи – спільне вболівання за певну команду. Як показав аналіз, більшість лексем з соціолекту фанатів є назвами, утвореними семантичним способом унаслідок переосмислення значень загальноживаних слів, рідше шляхом деривації; є також і чимало запозичень, насамперед внутрішньомовних – із молодіжного жаргону, а також із чужих мов.

3.3.2. Опозиція «свій – чужий» у соціолекті футбольних фанатів

Мовлення фанатської спільноти характеризує стрижнева для мовної картини світу футбольних уболівальників опозиція «свій – чужий». В опозиції «свій – чужий» закладено інтелектуальне й емоційне ставлення футбольних фанатів до навколишнього світу, адже часто лише присутність чужого дозволяє їм окреслити себе. «Чужі» – це вболівальники команди-суперниці, «ми» – це вболівальники власної команди; з «чужими» треба воювати, насамперед на вербальному рівні, хоча непоодинокими є й справжні фанатські бійки – (мовою фанатів – «махачі»), а, іноді, й багаторічні фанатські війни. Одним із аспектів цієї словесної боротьби є творення найдошкульніших прізвиськ для команд-суперниць і їхніх фанатів, що стають надзвичайно частотними за вживанням лексемами у мові фанатів. На думку польської лінгвістки Еви Колодзеек, «характерною рисою субкультури стадіонів, яка відрізняє їх від інших сучасних групових культур, є імператив боротьби. Можна припустити, що ... найістотнішим, найсильнішим суспільним зв’язком, який єднає членів цієї групи є не стільки вболівання за власну команду, скільки війна з уболівальниками команд-супротивників. Так, ніби жагу

боротьби, яка панує на футбольному полі між двома футбольними командами, перенесено на їхніх уболівальників» [Kołodziejek 2005, s. 110].

Проте для фанатів певної команди не лише команда-суперник і її фани є складниками поняття «чужі». Інших людей, причетних до футбольного дійства, які не є фанатами, фани детермінують також як «чужих», зокрема: міліцію / поліцію, охорону стадіонів, суддів, футбольних функціонерів, журналістів тощо.

Для відбору з фанатського мовлення номінацій, які репрезентують опозицію «свій – чужий», проаналізовано лексеми, зафіксовані в усному мовленні фанатів – у скандуваннях, зарядях і піснях, і в писемному мовленні – написах на банерах, розтягах, текстовиках і в друкованих виданнях фанатів – фанзинах, стікерах, а також лексика з фанатських інтернет-сайтів і з комунікації на фан-форумах.

З-поміж номінацій, що репрезентують опозицію «свій – чужий» («друзі» – «вороги») у фанатському мовленні варто виокремити такі дві групи лексики:

а) назви «своїх» – футбольних команд, за які фанати вболівають

Найважливішими засобами вербальної і візуальної ідентифікації футбольних команд і їхніх фанатів є *клубні кольори* (подібно як компанії, фірми впізнавано за їхніми корпоративними кольорами). Тому велику групу неофіційних назв команд і їхніх уболівальників становлять колористичні найменування, утворені від назв офіційних клубних кольорів, в яких футбольні команди грають. Прізвиська-колоративи надзвичайно частотні у фанатській комунікації.

Традицію використання *клубних барв* започатковано у Великій Британії в 1891 р., коли англійська футбольна ліга поставила вимогу, щоб кожен клуб визначився з основними кольорами, в яких він виступатиме під час футбольних матчів. Більшість команд обрала кольорову гаму свого графства чи міста, що було відображено в їхніх гербах. Попри те, що існувала вимога дотримуватися стандарту щодо *кольорів клубу*, не всі швидко й відразу визначилися зі своїми барвами. В історії футболу відомо чимало фактів, коли клуб не раз змінював кольори. Кольори є одним із найважливіших атрибутів будь-якої футбольної команди. Вони вже давно означають набагато більше, аніж найпростіший спосіб ідентифікувати гравців команд-суперниць. Адже не дарма кажуть про футболістів, що вони

захищають *кольори* певної команди. *Клубні барви* відображено в екіпіруванні команд – формі гравців, емблемах клубів і в різноманітній атрибутиці футбольних уболівальників – прапорах, шаликах, футболках, кепках тощо. Для футбольних фанатів – це ще й священний символ рідного клубу. Назви *клубних кольорів* у фанатській субкультурі є і назвами команд, і найменуваннями фанатів цього клубу. Такі метонімічні назви – один із продуктивних способів творення номінацій у фанатському соціолекті. *Клубні барви* є засобом візуальної та вербальної ідентифікації фанатів. Використання прізвиськ-кольорономенів команд у середовищі футбольних фанатів є частотнішим, аніж вживання офіційних назв.

Футбольна команда може мати від одного до трьох офіційних *кольорів*. Вибір барв не є випадковим, це – своєрідна данина історії, збереження традицій. Українські футбольні команди використовують здебільшого дво- та триколірові назви, зокрема два колористичні компоненти у складі прізвиська мають: луцька «Волинь» – *біло-червоні*; київське «Динамо» – *біло-сині*; полтавська «Ворскла» – *біло-зелені*; рівненський «Верес» – *біло-чорні*; тернопільська «Нива» – *жовто-зелені*; закарпатська «Говерла» – *жовто-сині*; чернівецька «Буковина» – *жовто-чорні*; львівські «Карпати» – *зелено-білі*; Ф. К. «Харків» і стрийська «Скала» – *зелено-малинові*; донецький «Шахтар» – *оранжево-чорні, помаранчево-чорні*; маріупольський «Іллічівець» – *оранжево-сині*; донецький «Металург» – *синьо-білі*; харківський «Металіст» – *синьо-жовті*; Ф. К. «Львів» – *синьо-золоті*; криворізький «Кривбас» – *червоно-білі*; овідіопольський «Дністер» і кіровоградська «Зірка» – *червоно-жовті*; київський «Арсенал» – *червоно-сині*; луганська «Зоря» – *чорно-білі*; одеський «Чорноморець» – *чорно-сині*.

Три складники використано у прізвиськах таких футбольних клубів: сімферопольської «Таврії» – *біло-червоно-сині*; київського ЦСКА – *біло-червоно-чорні*; дніпропетровського «Дніпра» – *синьо-біло-голубі, синьо-біло-блакитні*; Ф. К. «Олександрія» – *жовто-зелено-чорні*; запорізького «Металурга» – *червоно-жовто-чорні*. Винятком є одеський «Чорноморець», який, поряд із прізвиськом, утвореним із двох назв кольорів: *чорно-сині*, має ще й однокомпонентний кольорономен-прізвисько – *ультрамаринові* [URL: <http://fanat.ua/info/fans/articles/>

futbol-nyj_fanatizm_24427.html [20.02.2013]]. Фанати деяких українських футбольних команд використовують, разом із українськими кольорономенами-прізвиськами клубів, англійські аналоги цих назв: *black-white* – луганська «Зоря», *green-white* – львівські «Карпати», *ultra marines* – одеський «Чорноморець», *white-blue* – київське «Динамо», *white-green* – полтавська «Ворскла». Таку тенденцію в називанні можна пояснити модою на англійську й прагненням українських фанів прилучитися до міжнародного фанатського руху.

Характерно, що в колористичних прізвиськах українських команд спектр барв є доволі збідненим: використано переважно ахроматичні назви – *білий* і *чорний* і хроматичні – *червоний*, *оранжевий*, *жовтий*, *зелений*, *синій*, *голубий*, *ультрамариновий*; мало вживано похідних назв кольорів, утворених від назв предметів, речовин тощо, за винятком *помаранчевого*, *золотого* та *малинового*. Стосовно прізвиськ українських футбольних клубів, в основі номінації яких – колористична лексика, не завжди можна точно встановити, яка асоціація лягла в основу вибору того чи того кольорономена для називання команди.

Символіка київського «Динамо» має два кольори: *білий* і *синьо-голубий*. У 1924 р., коли засновано спортивне товариство «Динамо», яке представляє однойменна команда, у статуті затверджено *біло-сині* барви, які мали символізувати світлі та чисті думки працівників-чекістів, чиїм клубом тоді було «Динамо». Упродовж існування динамівського клубу *голубий* і *синій* кольори, з якими пов'язують асоціацію з електрикою та динамо-машиною, конкурували між собою, але незмінним було поєднання з *білою* барвою. [Клубные цвета... 2012].

Багато українських футбольних команд, подібно до європейських клубів, керувалися історичними традиціями та географічним принципом: як у виборі самої назви, так і в доборі кольорів, зокрема овідіопольський «Дністер» обрав *червоно-жовті* кольори прапора Овідіюполя, луцька «Волинь» – *малиново-білі* кольори герба Волині, ужгородська «Говерла» – *жовто-сині* кольори герба Закарпаття. Природні особливості певної частини України взято до уваги в колористиці львівських «Карпат» (зелень карпатських гір), донецького «Шахтаря» (руді та чорні терикони Донбасу), одеського «Чорноморця» (ультрамаринова барва

моря). *Оранжево-чорні* чи *помаранчево-чорні* барви донецького «Шахтаря» символізують сонце і вугільні терикони. Таке поєднання кольорів надзвичайно оригінальне, адже аналогів нема в колористиці жодного іншого клубу в світовому футболі. *Білий* колір клубних барв львівських «Карпат» означає чистоту, а *зелений* – твердість, стійкість, приховану енергію, а також зелень Карпат – найвищого гірського пасма на Заході України. Аналогічний колористичний вибір в останні роки зробила полтавська «Ворскла», мотивуючи це *біло-зеленими* геральдичними традиціями Полтавщини. В українському чемпіонаті «Карпати» мають прізвисько «*зелено-білі*», а «Ворскла» – «*біло-зелені*». Ті самі барви львівської і полтавської команд є додатковим приводом для постійних протистоянь фанатів обидвох клубів. Це питання принципове, особливо для львів'ян, і вони категоричні у своїх висловлюваннях: «*Зелено-білі барви* – колгоспник їх не достойний!» (у цій кричалці фанатів «Карпат» використано ще одне прізвисько полтавського клубу – «*колгоспники*», яке походить від першої назви команди з Полтави – «Колгоспник», яку вона мала впродовж 1955–1965 рр. як представник спортивного товариства працівників сільського господарства «Колос»). За часи проведення незалежного українського чемпіонату «Ворскла» двічі змінювала *клубні барви*, і цю «кольорову невизначеність» полтавців висміюють львів'яни.

Деяким українським клубам вдалося зберегти свої *кольори* впродовж усієї історії команди (таким прикладом може слугувати київське «Динамо»), інші ж – змінювали барви: чи то через суспільно-політичні обставини (наприклад, унаслідок ініційованого партійним керівництвом примусового об'єднання у 1982 р. двох львівських команд – СКА і «Карпати» – за новоствореним клубом «СКА-Карпати» закріплено *біло-червоні барви* армійців, а не *зелено-білі* карпатські; останні, фактично, заборонено – міліція пильно стежила, щоб на трибунах не з'являлась *зелено-біла* атрибутика), чи то фінансово-економічні (через зміну спонсорів).

Вагомість клубних *барв* підтверджують тексти фанатських скандувань і пісень, що звучать на стадіонах, напр., у *зарядах* фанатів львівських «Карпат»: «*Зелено-білі* наші прапори. Ми непереможні – шаблі догори». *Кольори* клубу є надзвичайно важливими під час організації підтримки улюбленої команди:

«Вперед «Карпати», вперед до бою! Твої фанати назавжди з тобою! І твої барви **зелено-білі** у нашій серці назавжди!» [URL: <http://fckarpaty.com.ua> [31.01.2013]].

У фанатському фольклорі прізвиська-кольорономени їхньої улюбленої футбольної команди використовують дуже часто: «*Колише вітер наші прапори; Зелено-білі їхні кольори*» (львівські «Карпати»); «*Біло-синій – самий сильний*» (київське «Динамо»). У текстах офіційних гімнів більшості українських команд є рядки, де вжито колористичне прізвисько клубу, наприклад: «*Гей догори! Гей догори! Зелено-білі прапори. Літають рози у всі боки – «Карпати» знов перемогли!*».

Барви клубу є священними для спільноти уболівальників, вони надзвичайно важливі під час організації підтримки улюбленої команди на стадіоні. Вони пов'язані з історією, традиціями певної команди та постійно за нею закріплені. Випадки зміни *клубних кольорів* чи символіки команди є надзвичайно рідкісними (хоча в українському футболі в 90-ті рр. це було непоодиноким явищем) і не знаходять розуміння й підтримки серед уболівальників, які вважають, що треба зберігати вірність барвам рідної команди, дорожити історією клубу, підтримувати його традиції. Наприклад, фанати полтавської «Ворскли» апелювали до власників клубу стосовно повернення старої емблеми та барв клубу такими *текстовиками*: «*Зелено-білі назавжди!*» та «*Скільки емблем не малюйте, кращої за неї немає!*» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [20.02.2013]]. Футбольні фанати київського «Динамо» вимагали повернення старої емблеми команди, вивісивши банер, на якому була лише велика синя літера *Д* на білому полі та напис: «*Нічого зайвого!*» [URL: <http://www.ultras.com.ua> [20.02.2013]]. Саме з *біло-синіми* барвами та мінімалістським зображенням письмівкою літери *Д* асоціюється команда «Динамо» Київ у свідомості багатьох поколінь уболівальників столичного клубу.

Отже, у соціолекті футбольних фанатів активно використовувано кольороназви – переважно в прізвиськах команд і в номінаціях фанатів клубів. В основу називання за допомогою колірної лексики зазвичай покладено асоціації, пов'язані з офіційними кольорами клубу, специфікою місцевості чи природними особливостями тієї частини України, з якої походить команда, чи історичними традиціями, хоча нерідко вибір кольорів і їх поєднання є випадковим і нічим

не вмотивованим. Специфічні тексти фанатського фольклору засвідчують високу частотність функціювання прізвиськ-кольороназв футбольних команд у них.

Чималою за наповненням, проте не надто частотною за вживанням у соціолекті футбольних фанатів є група назв українських команд, які нерідко дублюють неофіційні назви чи прізвиська футбольних клубів, проте є стилістично нейтральними: **азовці** (мешканці населених пунктів на узбережжі Азовського моря, насамперед маріупольці) – ‘1) футбольний клуб «Іллічівець» Маріуполь; 2) фанати маріупольського «Іллічівця»»; **бобри** (від *бобер* – «великий водяний (річковий гризун), що дає цінне хутро» [СУМ 1970, с. 205]); ця тварина є офіційним талісманом київських динамівців) – ‘1) футбольний клуб «Динамо» Київ; 2) фани київського «Динамо»»; **волиняки / волиняни** (*волиняки* – «те саме, що волиняни»; *волиняни* – «жителі Волині або ті, що родом із Волині» [СУМ 1970, с. 727]) – ‘1) футбольний клуб «Волинь» Луцьк; 2) фанати луцької «Волині»»; **ворскляни** (мешканці населених пунктів над рікою Ворскла, насамперед полтавці) – ‘1) футбольний клуб «Ворскла» Полтава; 2) фанати полтавської «Ворскли»»; **гірники** (від *гірник* – «робітник гірничої промисловості» [СУМ 1971, с. 75]) – ‘1) футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2) фани донецького «Шахтаря»»; **городяни** – футбольні команди, назви яких дублюються з назвою міста, яке вони представляють (наприклад, футбольний клуб «Львів», футбольний клуб «Харків»); **дніпряни** (мешканці міста задовго до його перейменування в 2016 р. використовували назву *Дніпро*; місцеві фанати завжди скандували «Команда з Дніпра!») – ‘1) футбольний клуб «Дніпро»; 2) фани ФК «Дніпро»»; **каноніри** (від *канонір* – «гармаш» [СУМ 1973, с. 89]; *гармаш* – «майстер, який виготовляв і обслуговував гармати; те саме, що гарматник» [СУМ 1971, с. 32]) – ‘1) футбольний клуб «Арсенал» Київ; 2) фанати київського «Арсенала»»; **каштанчики** (*каштанчик* – здрібніло-пестлива форма від *каштан*; квітучий каштан було зображено на гербі міста Києва в 60–90-х рр. ХХ ст., тому в цьому прізвиську можна простежити візуальну аналогію з радянськими геральдичними традиціями столиці) – ‘1) футбольний клуб «Арсенал» Київ; 2) фанати київського «Арсенала»»; **кримчани** (*кримчани* – «мешканці Криму» [СУМ 1973, с. 347]) –

‘1) футбольний клуб «Таврія» Сімферополь; 2) фанати сімферопольської «Таврії»»; *леви, зелені леви* (асоціативний зв’язок із назвою міста Львів та геральдичним зображенням золотого лева на гербі Західноукраїнської Народної Республіки; від *лев* – «великий хижий звір родини котячих з короткою жовтою шерстю і довгою пишною гривною у самців» [СУМ 1973, с. 458]) і *зелений* – один із клубних кольорів карпатівців) – ‘1) футбольний клуб «Карпати» Львів; 2) фанати львівських «Карпат»’ (відповідно – *левенята* (від *левеня* – «маля лева» [СУМ 1973, с. 459]) – юні вболівальники «Карпат»); *леополітанс* (мешканці *Леополіса* (від латинської назви Львова)) – ‘1) футбольний клуб «Львів»; 2) фани футбольного клубу «Львів»»; *металурги* (від *металург* – «фахівець із металургії» [СУМ 1973, с. 685]) – ‘1) футбольний клуб «Металург» Запоріжжя; 2) фанати запорізького «Металурга»»; *пивовари* (від *пивовар* – «той, хто варить пиво; бровар» [СУМ 1975, с. 350]) – ‘1) футбольний клуб «Оболонь» Київ; 2) фани київської «Оболоні»»; *таврійці* (мешканці *Таврії* – Кримського півострова) – ‘1) футбольний клуб «Таврія» Сімферополь; 2) фанати сімферопольської «Таврії»»; *ультрамариноси* (від *ультрамарин* – «мінеральна яскраво-синя фарба» [СУМ 1979, с. 434]) – ‘1) футбольний клуб «Чорноморець» Одеса; 2) уболівальники одеського «Чорноморця»»; *хрестоносці* (від асоціації з *хрестом* – гербом Волині, що є на футболках гравців, і назвою – *хрестоносець* – «учасник хрестового походу (від знака хреста на його одязі)» [СУМ 1980, с. 142]) – ‘1) футбольний клуб «Волинь» Луцьк; 2) уболівальники луцької «Волині»’.

Нерозривний зв’язок футбольного клубу та його фанатів відображають тексти банерів, текстовиків і пісень, у яких найчастіше функціують займенники *ми, наш*: «Разом *ми* сила!», «Не згасне полум’я *нашої* пристрасті!», «*Наші* серця палають любов’ю до тебе!» («Металіст» Харків); «*Наші* серця б’ються в єдиному ритмі!», «*Ми* козаки – *Ви* ніякі!» («Металург» Запоріжжя), «А *ми* йдемо, а *ми* йдемо! І *наш* футбольний клуб «Карпати» до перемоги ведемо», «Вперед, «Карпати», *ми* з тобою!», «Хто *ми*? – “Леви”, «Хто *ми* є?» – “Зелені леви!”», «*Ми* – хлопці з Бандерштадту!» («Карпати» Львів); «*Наша* традиція з 1961» («Динамо» Київ); «Як тебе не любити, “Полісся” *моє*!», «Коли у путь фанат

покличе, ти пригадай **наш** давній звичай і пісню файну заспівай», «**Ми** хлопці файні хулігани і **нам** усе по барабану!» («Полісся» Житомир).

б) назви, які використовують для номінування «ворогів» фанатів

- «Чужими», тобто ворогами, для фанатів є насамперед **команди-суперниці** та **їхні вболівальники**. Саме вони є адресатами вигуків і скандувань, які лунають із трибун і, як правило, мають провокативний характер. На стадіоні триває словесна боротьба, яка має на меті розіграти емоції уболівальників, наприклад: «**Хохол** народився – **жид** заплакав!» (висловлювання фанатів київського «Динамо», які мають прізвисько **хохли** / **хахли** (**хохол** – «зневажлива назва українця» [СУМ 1980, с. 134]), спрямоване до фанів одеського «Чорноморця», яких називають **жидами** (**жиди** – «те саме, що євреї» [СУМ 1971, с. 328])).

Оригінальними є трансформовані назви українських футбольних команд, що їх у своєму мовленні використовують фанати. Найчастіше це однослівні лексеми, зредуковані аналоги відповідних сполучень слів: **МетаДон** – футбольна команда «Металург» Донецьк; **МетаЗапор** – футбольний клуб «Металург» Запоріжжя. Їх утворено шляхом основоскладання задля мовної економії. Прикладом протилежної тенденції у творенні прізвиськ футбольних клубів є такі словосполучення: **собаки Павлова** – команда «Ворскла» з Полтави (призвисько утворено від прізвища колишнього тренера полтавчан Миколи *Павлова*, який є однофамільцем відомого російського фізіолога Івана *Павлова*, котрий вивчав принципи фізіології вищої нервової діяльності, описав умовні та безумовні рефлекси, проводячи досліди на *собаках* [URL: <http://uk.wikipedia.org> [03.02.2013]]; футболістів «Ворскли» порівнюють із піддослідними *собаками*) та **клоуни Кварцяного** – луцька «Волинь» (призвисько походить від прізвища багаторічного головного тренера лучан Віталія *Кварцяного*, відомого з різких висловлювань і публічних гострих коментарів у масмедіа стосовно дій своєї команди, яку він називав *клоунами* (від *клоун* – «2) про людину, що вдає з себе блазня або своєю поведінкою схожа на блазня» [СУМ 1973, с. 189]), і стану справ в українському футбольному чемпіонаті).

Часто назви команд-суперниць і фанатських угруповань їхніх прихильників у лексиконі супротивників є образливими прізвиськами, наприклад: **бомжі**

(*бомж* – «особа без певного місця проживання» [ВТССУМ 2001, с. 59], калька російської абрєвіатури *бомж* – ‘без определенного места жительства’) – ‘1) футбольний клуб «Металург» Запоріжжя; 2) фанати запорізького «Металурга»’;

запори (звукова асоціація з назвою міста *Запоріжжя*; від *запо'р* – «недостатнє або нерегулярне, з затримкою, випорожнення кишечника» [СУМ 1972, с. 273]) – ‘1) футбольний клуб «Металург» Запоріжжя; 2) фанати запорізького «Металурга»’;

криві (від першої частини назви міста *Кривий Ріг*) – ‘1) футбольний клуб «Кривбас» Кривий Ріг; 2) уболівальники криворізького «Кривбаса»’; *крати* (від *крит* – «невеликий комахоїдний ссавець, що живе під землею; цінний своїм хутром» [СУМ 1973, с. 358]) – ‘1) футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2) фанати донецького «Шахтаря»’;

метаглисти (звукова асоціація з назвою «Металіст»; від *мета'л* – зредукованої форми назви команди «Металіст» і *глист* – «черв'як, що паразитує в організмі людини і тварини; гельмінт» [СУМ 1971, с. 85]) – ‘1) футбольний клуб «Металіст» Харків; 2) фанати харківського «Металіста»’;

метал (скорочена форма команди «Металіст») – ‘1) футбольний клуб «Металіст» Харків; 2) фанати харківського «Металіста»’;

менти (*мент* – жаргонне найменування міліціонера; назва вказує на те, що товариство «Динамо» було об'єднанням колективів фізкультури і спорту правоохоронних органів) – ‘1) футбольний клуб «Динамо» Київ; 2) фанати київського «Динамо»’;

татари (зредукована однослівна форма від *кримські татари* – корінні мешканці Кримського півострова; *татари* – «назва різних тюркських, монгольських та інших племен» [СУМ 1979, с. 42–43]) – ‘1) футбольний клуб «Таврія» Сімферополь; 2) уболівальники сімферопольської «Таврії»’;

терикон (*терикон* – «конусоподібний насип порожньої породи на поверхні землі біля шахти, копальні» [СУМ 1979, с. 86]) – ‘1) футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2) фанати донецького «Шахтаря»’;

фекали (від звукової асоціації з абрєвіатурою *Ф.К.* – футбольний клуб, яку навмисно вимовляють не політерно, а так, аби вона асоціювалася з лексемою *фекалії* – «суміш твердих і рідких екскрементів людини» [СУМ 1979, с. 573]) – ‘1) футбольні клуби «Львів», «Харків»; 2) фанати Ф.К. «Львів», Ф.К. «Харків»’;

хаммери (звукова асоціація з назвою міста *Харків*; *хаммер* (від *Hummer*) – назва американського армійського

позашляховика [URL: <http://uk.wikipedia.org>] – ‘1) футбольний клуб «Металіст» Харків; 2) фанати харківського «Металіста»»; *хорьки, тхори* (також звукова асоціація з назвою Харків; від російського *хорьок* – укр. *тхір* – «хижий звірок родини куницевих із коштовним пухнастим хутром» [СУМ 1970, с. 332]) – ‘1) футбольний клуб «Металіст» Харків; 2) фанати харківського «Металіста»»; *шахта* (*шахта* – «система підземних споруд, де добувають корисні копалини (переважно вугілля) або провадять які-небудь роботи, і будівель на поверхні; тільки підземна частина споруд такого призначення» [СУМ 1980, с. 424])) – ‘1) футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2) фанати донецького «Шахтаря»’.

На адресу вболівальників суперника, як правило, лунають вигуки, що мають на меті принизити, висміяти їх і команду, за яку вони вболівають: «*Оболонь – фігове пиво!*» (до уболівальників київської «Оболоні», спонсором якої є виробник українського пива та безалкогольних напоїв – корпорація «Оболонь»); «*Запахло смаженим хорьком!*», «*Від вас тхне!*» (до фанатів харківського «Металіста», яких називають *хорьками, тхорами* (відомо, що морфологічною ознакою *тхорів* є те, що вони мають специфічний запах [URL: <http://uk.wikipedia.org>, [03.02.2013]]); «*Дави бандер!*» (до фанів львівських «Карпат», яких іменують *бандерами* (від прізвища провідника українських націоналістів Степана *Бандери*, іменем якого називають усіх українців із західних областей, а також мешканців інших регіонів України, які виявляють національну свідомість); «*Ваше місце в мавзолеї!*» (до вболівальників маріупольського «Іллічівця», яких прозивають *внучатами Ілліча, іллічівцями, іллічами, ленінцями* (від патронімічної назви *Ілліч*, утвореної від імені *Ілля* [ВІЛ 1996, с. 229])); назва команди перегукується з назвою Маріупольського металургійного комбінату імені *Ілліча*, який спонсорує футбольний клуб; (патронім у назві металургійного заводу походить від імені комуністичного діяча Володимира *Ілліча* Ульянова-Леніна)). Нерідко тексти, спрямовані до сектора фанатів-гостей містять вульгаризми як один зі способів мовного вираження негативних емоцій: «*Türk domuz uzakta Avrupa'dan! (Турецькі свині, забирайтесь геть з Європи!)*» (до фанатів турецького «Галатасарая»). Це суттєво відрізняє такі тексти від тих, що спрямовані до власної команди, де

вульгарні слова не використовують: «*Вівці!*»; «*Чи є в отарі леви?*» (уболівальники «Карпат» своє незадоволення діями футболістів улюбленого клубу під час матчу нероз супроводжують вигуками з трибун: «*Вівці!*», у якому, попри переносне лексичне значення лексеми *вівці*, що має негативну конотацію, впізнаваною є й зредукована шляхом афери (скорочення початкової частини слова) форма від нейтральної за насаженням поточної назви мешканців Львова – *львівці*, себто львів'яни); футболісти ультрас львівського клубу, навпаки, категорично не сприймають цього вигуку і ніколи публічно його не використовують.

Підсумовуючи, варто сказати, що ідентифікування футболістських клубів і їхніх фанатів залежить від того, чи вони є «своїми», чи «чужими». Тому варто виокремити дві групи номінацій: 1) назви фанатських угруповань і команд, за які вони вболівають, із позитивною конотацією, якщо йдеться про своїх, та 2) назви футболістських клубів і їхніх фанатів із негативною конотацією, коли мова про команди-суперниці та їхніх фанатів. Наприклад, уболівальники львівських «Карпат» свою команду та її фанатів називають *зеленими левами*, а суперники – *бандерами*, *гуцулами*, *лемками*, фани донецького «Шахтаря» йменують своїх улюбленців *гірниками*, а уболівальники з інших міст – *кротами*, *шахтою* чи *териконом*; фанати полтавської «Ворскли» називають своїх футболістів *ворсклянами*, а фанати-суперники – *колгоспниками* чи *собаками Павлова*; уболівальники київського «Динамо» називають свою команду *динамівцями* чи *киянами*, а суперники – *ментами* і *хохлами*; фанати «Таврії» йменують своїх гравців *таврійцями* чи *кримчанами*, а фанати команд-суперниць – *татарами*; фани маріупольського «Іллічівця» зуть гравців своєї команди *азовцями*, а суперники – *іллічами*, *іллічівцями*, *ленінцями*, *внучатами Ілліча*.

В основу номінацій-прізвиськ футболістських команд і їхніх фанатів покладено як цілком об'єктивні асоціації, пов'язані з офіційними кольорами команд, у яких виступають гравці клубу (*зелено-білі* – львівські «Карпати», *синьо-золоті* – Ф.К. «Львів»); специфікою регіону, з якого походить команда (*оранжево-чорні* – донецький «Шахтар», *ультрамаринові* – одеський «Чорноморець»), а також суб'єктивні, зокрема, випадкові звукові асоціації, які нерідко лежать в основі

образливих номінацій (*запори*, *МетаЗапори* – запорізький «Металург», *метаглисти*, *хорьки*, *хаммери* – харківський «Металіст»). Серед прізвиськ є номінації, що їх використовують футбольні вболівальники для ідентифікації команд і їхніх фанатів, та які утворено на основі найрізноманітніших асоціацій: візуальних, звукових, історико-культурних тощо, а також трансформовані назви футбольних клубів, які стали неофіційними найменуваннями. Прізвиська футбольних команд функціують у писемній формі (на банерах, що їх розвішують фанати на стадіоні під час матчу, у фанатській пресі – фанзинах і в інтернет-звітах про футбольні матчі на сайтах фанатів, зокрема: <http://www.fanat.ua>, <http://www.ultras.org.ua>) і в усному мовленні – у текстах фанатського фольклору: кричалках, текстовиках, гаслах, зарядах, скандуваннях і піснях.

• Ще однією групою «чужих», тобто ворогів для *фанатів*, проти яких можуть об'єднатися навіть найнепримиренніші фанатські угруповання, що здавна ворогують між собою, є *міліціонери* та *поліціанти*. Найчастіше в середовищі фанатів використовують такі зневажливі й образливі назви співробітників міліції та поліції – *вовкулаки*, *кашкети*, *кентаври*, *менти*, *мусори*, *А.С.А.В.*, *акаби*, *акабери*, *асав*, *1312*, *копи*, *лягаві*, *недолюди*, *погони*, *самбісти*, *регбісти*, *слони* (від рос. аббревіатури *С.Л.О.Н.* – ‘смерть лягавим од (від) ножа’). Більшість наведених тут найменувань міліції вживають у жаргонному мовленні, за винятком лексеми *А.С.А.В.* і її дублета *1312*, відображеного за допомогою цифр, які позначають цю аббревіатуру номерами відповідних літер у порядку їхнього розташування в латинській абетці (*А* – перша літера, *В* – друга, *С* – третя), що функціують лише серед фанатів футболу. Ця англійська аббревіатура є вираженням ненависті до правоохоронців (*А.С.А.В.* – з англ. *all coppers are bastards* – усі поліціанти – покидьки), нею рясніють паркани та стіни будинків у містах.

Відомо, що групи вболівальників діють на межі з правом або й порушують його, тому контакти з правоохоронцями регулюються своєрідним кодексом фаната, що є універсальним для всіх: «1) не можна видавати поліції супротивників навіть із найбільш ворожих клубів; 2) втрачені шалики та прапори, які потрапили до рук поліціантів, не можна вивішувати на стадіонах, бо вони зганьблені; 3) коли поліція

б'є фанатів навіть із ненависних клубів, обов'язком фанів є підтримувати дух тих, кого б'ють; 4) фанат має свою честь і не потребує охорони поліції; ті, хто шукають її захисту, заслуговують на найбільшу зневагу» [Kołodziejek 2005, s. 111].

Бійців ОМОНу (російська аббревіатура – отряд милиции особого назначения (загін міліції особливого призначення)), яких нерідко залучають до охорони матчів, називають **космонавтами** (*космонавт* – «той, хто літає в космічний простір; астронавт» [СУМ 1973, с. 306]) через зовнішню подібність їхнього повного бойового обмундирування – одягу й шолома – до скафандрів космонавтів. **Беркутами** чи **беркутятами** (від *беркут* – «великий хижий птах із породи орлів, який має темно-буре оперення» [СУМ 1970, с. 161]) називають правоохоронців зі спецпідрозділу «Беркут», а **грифонами** (*грифон* – «те саме, що гриф» [СУМ 1971, с. 169]; *гриф* – «великий хижий птах ряду соколоподібних, що живе в деяких горах і живиться падаллю» [СУМ 1971, с. 169]) – бійців із підрозділу «Грифон», які допомагають у забезпеченні порядку до, під час та після футбольних матчів. **Кентаврами** йменують кінну поліцію (за асоціацією з напівлюдиною-напівконем – *кентавром* – «у давньогрецькій міфології – істота з кінським тулубом і людською головою та грудьми» [СУМ 1973, с. 140]), що її зрідка використовували для охорони порядку в час проведення матчів, які викликають особливий інтерес уболівальників. Узагальнити ставлення фанатів до поліції можна цитатою з банера **ультрас** ужгородського «Закарпаття»: «Футбол для фанів, а не для мусорів» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [20.02.2013]].

- Ворогом фанатів є також **охорона стадіону**, яка пильнує за порядком під час матчу і яка знає, як протистояти заворушенням, але часто охоронці виводять із **сектора** надто активних і войовничих фанатів. Тому стюардів нерідко звуть **церберами** (*цербер* – «лютий і пильний охоронець» [СУМ 1980, с. 201]). Негативне ставлення до охорони стадіону пов'язане й із тим, що вона разом із поліцією, перед тим, як пропустити фанатів на стадіон, влаштовує їм *шмон* – 'обшук уболівальників', відбираючи при цьому банери, піротехніку тощо.

- Брутальними й вульгарними є вигуки до ще однієї категорії «ворогів» фанатів – **суддів**, які, на думку уболівальників, припускаються помилок на користь

команди-суперниці, підсуджують їй. Найобразливішими вигуками в бік рефері є називання його всіма можливими синонімами до слова гомосексуаліст: «*Суддя – гей!*», «*Суддя – ні*ерас!*», «*Суддя – три-два-раз!*», «*Суддя піде раз!*» (останні приклади є заміною ненормативного слова *ні*ерас* близькими до нього за звучанням висловлюванням (*три – два – раз, піде раз*)). Арбітрів нерідко називають антропонімами *Валера, Валєра* (від *Валєра* – зменшено-пестливий варіант імені *Валерій* [ВІЛ 1996, с. 44]), які в фанатському соціолекті є синонімами до перелічених вище найменувань. У сприйнятті фанатів судді – це люди, які часто бувають необ'єктивними, а зазвичай за фінансову винагороду діють на користь однієї з команд. У вигуках підкреслено продажність суддівського корпусу. Варто звернути увагу, що в сучасних стадіонних скандуваннях, спрямованих до суддів, практично не використовують такий популярний ще кілька десятиліть тому вигук, яким виражали незадоволення діями арбітра: «*Суддю на мило!*».

- До ворогів уболівальники зараховують також **футбольних функціонерів**, яких фанати звинувачують у корисливості, нечесності, продаванні (*зливі*) матчів, здійсненні фінансових махінацій із метою отримання зиску або ж накладанні штрафних санкцій на футбольні клуби. На українських стадіонах часто можна було почути вигуки про колишнього голову Федерації футболу України Григорія *Суркіса*, якого фанати звать *Шубкісом* (після відомої афери з підкупом іноземних суддів подарунками-шубами): «*Суркіс – жид!*», «*Суркіс – ху*ло!*», «*Бай, бай, Гриша!*». На львівській арені фанати не раз апелювали до почесного президента «Карпат» Петра *Димінського*, якого називають *Димом* або *Демоном*, зокрема: «*Дим, досить продавати матчі! Краще продай клуб!*». Федерацію футболу України, Контрольно-дисциплінарний комітет якої нерідко штрафують футбольні клуби чи знімає очки за недостойну поведінку їхніх фанатів, уболівальники називають *Педерацією*. Ось приклад одного з текстувиків, зверненого до функціонерів футбольної федерації: «*Геть брудні масонські лапи від «Металіста» і «Карпат»!*» [URL: <http://www.ultras.com.ua> [20.02.2013]].

- Адресатами негативних висловлювань футбольних фанів можуть бути й **журналісти**, яких часто називають запозиченням з італійської мови – *панараці*,

та яким закидають фахову некомпетентність, що в результаті призводить до створення неправдивого, на думку фанатів, образу фанатського руху в масмедіа.

Підсумовуючи, варто сказати, що стрижнева для спільноти футбольних фанатів опозиція «свій – чужий», яка є важливим компонентом їхньої ідентичності, має своє словесне вираження у двох групах номінацій цього соціолекту: у назвах фанатських угруповань і команд, за які вони вболівають (із позитивною конотацією, якщо йдеться про своїх, і з негативною – коли мова про команди-суперниці та їхніх фанатів), і в назвах, які використовуються для номінування «ворогів» фанатів – команд-суперниць і їхніх фанатів, а також міліції, охорони стадіонів, суддів, футбольних функціонерів тощо. Ці лексеми функціують в усному мовленні фанатів, насамперед у скандуваннях, зарядах і піснях, та в писемному – текстах банерів, розтягів, у друкованих виданнях футбольних фанатів – фанзинах і в дописах на фанатських сайтах й інтернет-форумах.

3.3.3. Чужомовні запозичення в українському фанатському соціолекті

Сутністю фанатського соціолекту є лексичні засоби, які окреслюють сферу соціальної активності фанатів футболу, – усе, що стосується вболівання за свою команду. Оскільки футбольний фанатизм виник на Туманному Альбіоні, то й фанатський соціолект сформувався передовсім в англійській мові, а мовлення фанатів із різних європейських країн містить чимало запозичень з англійської.

Словник українських футбольних фанатів охоплює велику частку запозичених з **англійської мови** лексем. І це закономірно – на час появи перших українських фанатських угруповань в Англії футбольний фанатський рух уже існував кілька десятиліть. У мовленні українських футбольних фанів англізмами є назви самих фанатських об'єднань, які використовують для ідентифікування уболівальників: **фанат, фан** (*fan*) – «одержима людина, фанатик; прихильник якої-небудь спортивної команди» [ВТССУМ 2001, с. 1315]; **ультрас, ультраси** (мн.), **ультра** (збірн.) (*ultras* (від лат. *ultra* – «який знаходиться поза межами; найбільший, крайній або гранично, дуже, надзвичайно» [СУМ 1979, с. 434]) – ‘футбольні фанати, організовані в групи для активної підтримки улюблених команд; привертають до себе увагу – зовнішнім виглядом, розвішуванням прапорів

і транспарантів, співом, оплесками, барабанним боєм, використанням піротехніки»; *хуліганс* (*hooligans*), *хулс* (*hools*), *хули* (мн.) (від *hooligan* – «хуліган» [НАУС 2004, с. 254]) – це ‘організовані групи радикально налаштованих фанатів, які виражають відданість улюбленій команді в застосуванні агресії та вчинення насильства стосовно фанатів інших футбольних клубів’; *ска(р)фер* (*scarfer* (від *scarf* – шарф)) – уболівальник, який носить шарф зі символікою улюбленої команди та приходять на матч її підтримувати; *гардкор* (*хардкор*) (*hardcore* – від *hard* – букв. «твердий, міцний, сильний, тяжкий» [НАУС 2004, с. 244] та *core* – «серцевина, середина, осердя, ядро» [НАУС 2004, с. 129]) – фанати, які беруть участь у бійках.

Для найменування процесу вболівання під час футбольного матчу фанати використовують низку запозичень з англійської мови, надаючи цим лексемам із загальноживаної мови додаткового значення у фанатському соціолекті, зокрема: *шоу* (від *show*) – букв. «показ; видовище, вистава; перен. чий-небудь дії, заходи, розраховані на привернення до себе уваги» [ВТССУМ 2001, с. 1403]; «показ, демонстрація; видовище, спектакль» [НАУС 2004, с. 487]; перен. «про що-небудь, що привертає увагу; про те, що розраховане на зовнішній ефект» [СІС(П) 2000, с. 985] – ‘видовище, яке футбольні фанати демонструють під час матчу’ (у соціолекті фанатів родове найменування *шоу* охоплює такі видові назви: *звукове* (скандування, спів, оплески, відбивання ритму на ударних музичних інструментах), *візуальне* (із використанням різноманітних наочних засобів – атрибутики клубних кольорів, прапорів, банерів тощо) і *піротехнічне* (запалювання різноманітних піротехнічних засобів) *шоу* (*пірошоу*); а гіпонім *візуальне шоу* має гіпероніми: *модульне шоу* (‘створення на трибунах зображення чи напису за допомогою модулів’ (від *модуль* (лат. – міра) – фіз., тех. – «назва деяких коефіцієнтів, мірил яких-небудь величин» [СУМ 1973, с. 778] – ‘аркушів паперу однакового розміру, але різних кольорів, які одночасно піднімають угору, створюючи напис чи зображення’), *шоу з повітряних кульок*, *шоу з касовими стрічками / з підсвіченою фольгою / з бенгальськими вогнями / конфеті / телефонами*; *візуал* (від *visual* – «зоровий; видимий; наочний» [НАУС 2004, с. 606]) – ‘зовнішнє оформлення трибун, призначене для зорового сприйняття’, наочна фан-атрибутика.

Серед англійських запозичень з інших тематичних груп у фанатському соціолекті найуживанішими є: **банер** (від *banner*) – ‘саморобний транспарант на полотнищі великого розміру, що містить емблему клубу, фанатського угруповання чи лаконічне висловлювання, яке має безпосередній стосунок до угруповання фанатів чи стосується певного матчу’; уболівальники перед грою розміщують банери на трибунах чи розвішують на огорожах унизу сектора (фанати готують до початку кожного матчу **банери «на вихід команд»**, використовують також **банери пам’яті, виїзні банери**); **бас** (від *bus* – усічена форма слова, від *omnibus* і *autobus*) – ‘автобуси, якими фанати подорожують на виїзні матчі’; **дербі** (від *derby*) – ‘матчі двох клубів із того самого міста, рідше – з одного регіону’; використовується для називання зустрічей тих команд, ігри яких мають довгу та принципову історію; **драм** (від *drum* – «барабан; барабанний бій» [НАУС 2004, с. 171]), ‘барабан, який застосовують для задавання ритму фанатських скандувань’; **драмер** (від *drummer* – «барабанщик» [НАУС 2004, с. 171]), ‘фанат-барабанщик’; **матч-дей** (від *match-day*) – ‘день гри’; **нон-стоп** (від *nonstop*) – ‘безперервна звукова підтримка на стадіоні, коли співи, скандування й оплески не змовкають упродовж довгого часу’; **санорт (супорт)** (від *support*) – ‘організована, активна підтримка команди з боку футбольних фанатів під час матчу’; **слем** (від *slam* – поштовх) – ‘імітація бійки у фанатському секторі, коли уболівальники штовхають один одного’; **споукмен, споук** (від *sprouk, sproukman*; оптимальний варіант передавання цих англійських позичень українською – *сповкмен, сповк*) – ‘людина, яка керує підтримкою футболістів у секторі фанатів, «диригент» фан-підтримки’; **стаф** (від *stuff*) – ‘речі, реквізити, необхідні для вболівання – шалики, прапори, банери, розтяги, піротехніка, барабани тощо’; **стікер** (від *sticker* – «афіша, оголошення (що розклеюють на вулиці); наклейка, етикетка» [НАУС 2004, с. 520] – ‘невеликі наклейки фанатської тематики, здебільшого квадратні, розміром 7x7 см, що їх розклеюють на вулиці чи в транспорті, позначаючи в такий спосіб свою присутність у тому чи іншому місті чи помічаючи свою територію’; **трабл** (від *trouble*) – буквально – проблеми; ‘сутички або заворушення на стадіоні чи на підступах до нього, нерідко з участю міліції; бійки з фанатами-супротивниками’;

фаєр (від *fire*) – ‘вогонь, факел, піротехнічний засіб, що горить яскравим полум’ям, виділяючи при цьому дим та іскри’; **фанзин** (від *fan* і *magazine*) – ‘друковане видання фанатів, газета’; **шедвел** (від *shadewell*) – ‘непомітне проникнення фанатів у чужий сектор для створення заворушень і провокування бійок’.

Для називання представників міліції та водночас вираження ненависті до правоохоронців вживають позичку, яка фактично стала в соціолекті футбольних фанатів інтернаціоналізмом, а в українських уболівальників має кілька варіантів графічного оформлення. Це англійська аббревіатура **А.С.А.В.** (від англ. *all coppers are bastards* – букв. *усі мідяні* (*мідяні* – в англійській мові прізвисько полісменів, які носять мідні відзнаки [URL: <http://uk.wikipedia.org>]) – *покидьки*), що трапляється й у такому записі: латинкою – **асаб** і кирилицею – **акаб**, **А.К.А.Б.**, а також гібриди на основі цієї аббревіатури: **акабери** (суфіксальний дериват) і **акаби** (множина).

Менше представлені у фанатському соціолекті позичення з інших чужих мов: з італійської – **графіті** (від *graffito* – «техніка декоративного оздоблення стін будівель» [СІС 1985, с. 222]); «стародавні написи й малюнки різного змісту, зроблені гострими предметами на посудинах, пряслицях, стінах споруд тощо» [ВТССУМ 2001, с. 196]; у соціолекті футбольних фанатів термін **графіті** втратив первісні семи ‘стародавній’ і ‘зроблений гострими предметами на чомусь’, адже фанатські графіті – це сучасні написи чи малюнки, нанесені здебільшого на стіни будинків, мури, паркани; **напараці** – ‘узагальнена назва всіх журналістів’; **стадіо** (від *stadio*) – ‘стадіон’; **торс** ((від *torso* – тулуб) – «скульптурне зображення тулуба людини» [РУСХТ 2004, с. 264], цей термін художнього мистецтва функціює в таких стійких словосполученнях із фанатського соціолекту: **бути «на торсі»**, **стояти «на голому торсі»**, **стояти «по торсу»**, **голий торс**, які окреслюють ‘один зі способів візуалізації фанатів під час матчу, коли всі присутні в секторі за відповідним сигналом роздягаються до пояса та демонструють, незалежно від погоди, оголений торс, декларуючи готовність до протистоянь із суперниками за честь улюбленої команди не тільки словесно, а й фізично’; **трафарет**, **траф** (від *traforetto* – «платівка з картону, металу тощо, у якій прорізано малюнки, літери або цифри для їх швидкого відтворення на якійсь поверхні; малюнки, літери тощо,

зроблені за допомогою такого приладу» [СУМ 1979, с. 239]), фанати застосовують трафарети для пришвидшення процесу нанесення написів і зображень на стінах;

з **російської** – **двіж** (слово утворено усіченням від лексем із російського сленгу *двіжуха, двіжняк*) – ‘масовий рух, велелюдні події; заворушення, сутички з фанатами команд-суперниць або поліцією; 2) фанатський рух’; **роза** (від рос. *роза* – троянда) – ‘шалик клубних кольорів із відповідною символікою та написами, особистий атрибут футбольного фаната’; через те, що перші клубні шалики радянських фанатів були переважно в поперечні смуги, у змотаному вигляді вони нагадували троянду; **махач** (від рос. *махаться* – битися, вимахувати руками) – ‘фанатська бійка’; **кузьмич, кузьма, кузьмота, кузя, КуZ** (від патроніма *Кузьмич, Кузьмович*, утвореного від антропоніма *Кузьма* [ВІЛ 1996, с. 231]) – ‘футбольні уболівальники, які не беруть участі в активній підтримці своєї команди, зазвичай увесь час сидять під час матчу, спостерігаючи за його перипетіями, приносять із собою на стадіон пиво, харчі, лузають насіння тощо’; **семки** – (від рос. *семечки, семки* – насіння (найчастіше соняшника)) – ‘уболівальники, які під час матчу їдять насіння, не підтримують команду оплесками, співом’; **собака** (лексема, запозичена з російського жаргону) – ‘приміська електричка’; **кінологи** (назва, утворена метафорично – від *кінолог* – ‘той, хто вивчає собак, їх породи, особливості догляду за собаками’) – ‘фанати, які їдуть на матчі «собаками» – електричками’; **бомжі** (від рос. *бомж* – «особа без певного місця проживання» [ВТССУМ 2001, с. 59]) – ‘футбольний клуб «Металург» Запоріжжя, який довгий час не мав свого стадіону’; **хорьки** (від рос. *хорьок* – *тхір* – «хижий звірок родини куницевих з коштовним пухнастим хутром» [СУМ 1979, с. 332]), звукову асоціацію з назвою Харкова використано для ‘називання харківського «Металіста» та його фанатів’; **хохли** (від *хохол* – «зневажлива назва українця» [СУМ 1980, с. 134]) – ‘прізвисько київського «Динамо» та його фанів’, яке використовували в часи радянського чемпіонату, в якому «Динамо» довгий час було єдиною українською командою;

з **французької** – **вокал** (від франц. *vocal*, що походить від лат. *vocalis* – голосовий, співочий) – ‘різновид звукового шоу під час футбольного матчу, підтримка команди за допомогою співу’; **перформанс, перф, перфа, перформ**

(від *performance* – «букв. показ, виконання, здійснення; (театр.) вистава, спектакль» [НАУС 2004, с. 389]) – ‘вистава, спектакль, видовище на стадіоні під час гри, які влаштовують фанати’; охоплює всі види фанатської підтримки улюбленої команди під час матчу – візуальне оформлення сектора, звукове шоу та піротехнічні ефекти; *петарда* (від *petarde*) – «у піротехніці – паперовий снаряд, наповнений порохом, який дає часті вибухи» [СІС 2000, с. 731]; «наповнений порохом паперовий снаряд, що використовується для феєрверка» [СУМ 1975, с. 343]; *тераса* (від франц. *terrasse*, що походить від лат. *terra* – земля) – «горизонтальний або трохи похилий майданчик (уступ) природного походження або штучно створений на схилі» [СІС(П) 2000, с. 886]; «архітектурно оформлений відкритий або напіввідкритий майданчик, що межує з будівлею» [РУСХТ 2004, с. 260]), використовується для ‘називання фанатського сектора’; *транспарант, транс* (від франц. *transparent*, букв. прозорий) – ‘прямокутна тканина зі зображенням або текстом, яку футбольні фанати зазвичай розвішують унизу сектора, на загорожах по периметру фанатських секторів чи розтягають під час матчу в самому фанатському секторі’; французькі за походженням лексеми потрапили до соціолекту українських футбольних фанатів найвірогідніше з англійської мови, адже саме в ній відбулося розширення значення цих слів – довантаження семантики «фанатським» змістом, що пов’язане з використанням цих назв у фанатській спільноті;

з португальської – *торсида* (*torcida* (від португальського *torcer* – «букв. скрутити, вивихнути, у спорті – уболівати») [URL: <http://uk.wikipedia.org>]) – ‘футбольні вболівальники’; лексему запозичено з португальської мови, пов’язана вона з реаліями південноамериканського фанатського руху, передовсім у Бразилії.

Отже, одним із вагомих джерел поповнення соціолекту футбольних фанатів є позичення з чужих мов, серед яких домінують англізми, менше чужомовних слів запозичено з італійської, французької, російської та португальської мов.

3.3.4. Запозичення з різногалузевих терміносистем у мовленні фанатів

Аналіз фанатського мовлення демонструє, що воно насичене спеціальною лексикою, і не лише спортивною термінологією (переважно футбольними термінами), що є цілком закономірним і логічним, а й спеціальними назвами

з інших галузей знань. У цьому підпункті простежено, термінологію яких наук використовують у мовленні футбольні фанати, з'ясовано особливості вживання термінологіки різних сфер знань у фанатському соціолекті.

Для спільноти футбольних фанатів чи не найважливішим під час матчу є продемонструвати *рівень* уболівання, справити враження на присутніх на стадіоні, адже на думку самих членів цієї суспільної групи, вони відрізняються від решти футбольних уболівальників тим, що не тільки спостерігають за перипетіями на полі, а впродовж усього матчу підтримують улюблену команду, використовуючи при цьому найрізноманітніші засоби. Тому найчастотнішими за вживанням словами в соціолекті футбольних фанатів є **мистецькі терміни перформанс і шоу**. **Перформанс** «(англ. – букв. показ) – 1) виконання, здійснення; 2) театр. вистава, спектакль» [НАУС 2004, с. 389] у розумінні футбольних фанатів включає три складники – *звукове, візуальне та піротехнічне шоу* «(англ. – букв. показ) – 1) видовище, вистава; 2) *перен.* чий-небудь дії, заходи, розраховані на привернення до себе уваги» [ВТССУМ 2001, с. 1403]; «1) показ, демонстрація; 2) видовище, спектакль» [НАУС 2004, с. 487]; «2) *перен.* про що-небудь, що привертає увагу; про те, що розраховане на зовнішній ефект» [СІС(П) 2000, с. 985].

Для найменування *візуального шоу* в соціолекті фанатів функціює лексема *візуал* ('візуальне оформлення трибун'). Візуальна підтримка може мати різні вияви – від використання *роз* – 'шаликів клубних барв', різноманітних прапорів (маленьких прапорців, *розтягів* – 'прапорів на двох палицях' і величезних полотнищ, які цілковито покривають один або навіть кілька секторів стадіону та *банерів* – 'саморобних транспарантів на полотнищах великого розміру, що містять лаконічне, актуальне висловлювання, яке має безпосередній стосунок до певного матчу, і які уболівальники розміщують під час матчу на трибунах чи розвішують на огорожах унизу сектора'. Іншими формами візуальної підтримки під час матчу є влаштування *шоу з повітряних кульок*, коли використовують велику кількість надувних кульок у барвах клубу; *модульного шоу*, коли з 'аркушів паперу однакового розміру, але різних кольорів' – *модулів* – від *модуль* (лат. *modulus* – міра) – «*фіз., тех.* – 1) назва деяких коефіцієнтів, мірил яких-небудь

величин» [СУМ 1973, с. 778]; «4) відносно самостійна частина будь-якої системи, організації» [СІС(П) 2000, с. 649], які піднімають одночасно, утворюють певний напис або зображення, який видно здалека; *шоу з касовими стрічками*, коли з *фанатського сектора* кидають на поле рулони касових стрічок, які, розмотуючись у леті, створюють ефект серпантину; *шоу з бенгальськими вогнями*, *шоу з конфеті*, *шоу з мобільними телефонами*, *шоу зі запаленими газетами* та ін.

Мистецький термін *торс* (італ. torso – тулуб) – «скульптурне зображення тулуба людини» [РУСХТ 2004, с. 264]) фанати використовують у таких стійких словосполученнях: *голий торс*, (*бути, стояти*) «*на торсі*», *стояти* «*на голому торсі*», *стояти* «*по торсу*», які позначають те саме поняття – ‘ситуацію під час матчу, коли за командою всі присутні в *фанатському секторі* одночасно роздягаються до пояса, демонструючи, незалежно від погоди, оголений торс, і готовність фізично протистояти фанатам команди-суперника’.

Для називання фанатського сектора в соціолекті футбольних фанатів нерідко вживають **архітектурний термін** *тераса* (франц. – terrasse, від лат. terra – земля) – «архітектурно оформлений відкритий або напіввідкритий майданчик, що межує з будівлею» [РУСХТ 2004, с. 260]; «горизонтальний або трохи похилий майданчик природного походження або штучно створений на схилі» [СІС(П) 2000, с. 886].

Звукове шоу охоплює скандування *тем* (*тема* – ‘кілька ритмізованих, часто римованих куплетів’) і *зарядів* (*заряд* – ‘вигук, гасло на підтримку футбольної команди під час матчу’; нерідко є коментарем до ситуацій на футбольному полі), спів пісень, оплески та відбивання ритму на ударних музичних інструментах тощо. Якість звукової підтримки оцінюють не лише за гучністю, для називання якої фанати використовують фізичний термін *звук* – «1) слухове відчуття, що викликається механічними коливаннями; те, що людина чує, сприймає органом слуху; мелодія; 2) фіз. поширювані в пружних тілах (твердих, рідких і газоподібних) механічні коливання» [СУМ 1972, с. 500], а й за злагодженістю скандувань і виконання пісень. Для координування своїх дій у секторі фанати орієнтуються на *споукмена* (чи *споука*) – ‘людину, що стоїть на спеціально обладнаному підвищенні – *вишці* («*вишка* – висока баштоподібна дерев’яна

споруда для спостереження за місцевістю» [РУСХТ 2004. с. 50]), обернута обличчям до уболівальників, і подає сигнали, коли і які *заряди* вигукувати чи які пісні співати»). Сучасні спокумени дедалі частіше покладаються не лише на свої голосові зв'язки, а застосовують технічні засоби для підсилення гучності подавання команд. Тому в соціолекті футбольних фанатів функціують **технічні терміни**, що є назвами цих підсилювальних пристроїв: *мегафон* – «пристрій у вигляді рупора, що використовується для підсилення людського голосу» [СУМ 1973, с. 661] і *рупор* «голл. – труба у вигляді зрізаного конуса або піраміди для посилення звуку ; те саме, що гучномовець» [СУМ 1977, с. 910].

Для відбивання ритму фанати найчастіше застосовують ударні музичні інструменти. Тож **музична термінологія** є ще однією терміносистемою, одиниці якої запозичено до мовлення футбольних фанатів. Насамперед це назви музичних інструментів: *бубон* – «ударний музичний інструмент, що складається з дерев'яної частини – обруча, на який натягнуто шкіряну мембрану» [РУСХТ 2004, с. 37]; «ударний музичний інструмент» [СУМ 1970 с. 244], *барабан* – «татарськ. daraban – 1) ударний музичний інструмент, що має форму широкого порожнього циліндра, обидва отвори якого затягнені шкірою» [СУМ 1970 с. 103]; «ударний інструмент, що складається з порожнистого корпусу чи рами (найчастіше округлої форми), який служить резонатором, і на який з одного чи з обох боків натягнута шкіра» [СІС(П) 2000, с. 151]. Поряд із лексемою *барабан* фанати вживають англійську назву цього інструмента – *драм* (drum), а для йменування фаната-барабанщика, що задає ритм фанатських скандувань, – назву *драмер* (drummer).

Натомість фанати цілковито відкидають використання під час *звукового шоу* *дудок* (*дудка* – «1) народний духовий музичний інструмент у вигляді порожнистої трубки з отворами; 2) спец. сигнальний інструмент у вигляді трубки з розширеним кінцем» [СУМ 1971, с. 431]). Фани зневажливо ставляться до використання дудок під час матчу й недолюблюють *дудариків* – ‘уболівальників із дудками’, нерідко з фанатських секторів можна почути скандування: «*Дудки геть зі стадіону!*».

Фанатський перформанс не закінчується разом із фінальним свистком: після завершення матчу він переміщується на вулиці міст. Тут активність фанатів має

свій вияв у творенні зображень і написів на підтримку улюбленої команди на стінах різних споруд. У цьому контексті можна говорити про функціонування в мовленні фанатів **художніх термінів**, зокрема найвживанішим є термін *графіті* – «італ. – стародавні написи й малюнки, видряпані на стінах давніх будівель, на посуді та інших предметах, містять інформацію про повсякденне життя, господарство, політику» [РУСХТ 2004, с. 63]; «стародавні написи й малюнки різного змісту, зроблені гострими предметами на посудинах, пряслицях, стінах споруд тощо» [ВТССУМ 2001, с. 196]. У соціолекті футбольних фанатів термін *графіті* втратив первісні семи ‘стародавній’ і ‘видряпаний чи зроблений гострими предметами на чомусь’, адже фанатські *графіті* – це сучасні написи або малюнки, зроблені здебільшого на стінах будинків, мурів, парканів тощо. У субкультурі футбольних фанів *графіті* стає дедалі важливішим елементом боротьби за домінування у фанатських колах. Особливо важливим є *графіті* в містах, де відбуваються *дербі* (англ., спорт. – матчі команд із того самого міста). В українських футбольних реаліях таких міст небагато, зокрема, Київ, де грають «Динамо» й «Арсенал», Львів, де виступають «Карпати» та Ф.К. «Львів», Харків, який має дві футбольні команди – «Металіст» і Ф.К. «Харків», Донецьк, де є «Шахтар» і «Металург». Тому до розряду матчів-дербі зараховують також зустрічі українських команд із одного регіону, наприклад, *західноукраїнське дербі* між львівськими «Карпатами» і луцькою «Волинню» чи ужгородським «Закарпаттям» або тернопільською «Нивою» та іншими командами західних областей, а також *кримське дербі* – протистояння між «Таврією» зі Сімферополя та Ф.К. «Севастополь». *Графіті* виконують не лише естетичну функцію, адже нерідко прикрашають мури та паркани, а й мають своєрідну ідентифікаційну та пропагандистську функції – позначають територію в місті, яка «належить» фанатським угрупованням певної команди, що є своєрідним подразником для супротивників.

Нерідко для виконання *графіті* використовують спеціальні шрифти (*шрифт* «нім. Schrift – певний визначений характер, внутрішньо обумовлена єдність композиційного малюнку літер і знаків, що їх застосовують художники для розв’язання текстових елементів твору» [РУСХТ 2004, с. 306]; «1) написання,

накреслення літер» [СІС 2000, с. 987]; «2) графічна форма літер при писанні, характер малюнка написаних літер» [СУМ 1980, с. 530]. У фанатів більшості європейських країн, й серед українських зокрема, простежується мода на *готичний шрифт*. Цей вид шрифту наслідує *готичне письмо* – «різновид латинського письма з гострим начертанням букв» [СУМ 1971, с. 147]. *Готичний шрифт* фанати використовують і для написів на *банерах, розтягах* і прапорах.

Для того, щоб спростити та пришвидшити процес нанесення написів і зображень на стінах (нерідко це пов'язано з ризиком, що фанатів хтось застане зненацька за цією роботою) фани застосовують *трафарети* – від *трафарет* (або *траф*) – «італ. traforetto – 1) платівка з картону, металу тощо, у якій прорізано малюнки, літери або цифри для їх швидкого відтворення на якійсь поверхні; малюнки, літери тощо, зроблені за допомогою такого приладу» [СУМ 1979, с. 239].

Для оперативного позначення території угруповання фанів використовують *стікери* («*стікер* – англ. sticker – 3) афіша, оголошення (що розклеюють на вулиці); 4) наклейка, етикетка» [НАУС 2004, с. 520]. Стікери наліплюють у транспорті й у приміщеннях – спортивних спорудах, навчальних закладах. Фанати вважають *графіті, трафи* та *стікери* знаряддям творчої боротьби та пропаганди.

Невід'ємним атрибутом сучасного *перформансу* фанатів під час футбольних матчів є *піротехнічне шоу*. Найчастіше воно відбувається одразу після забитого гола та наприкінці гри. *Пірошоу* не уявити без найрізноманітнішої *піротехніки* («сукупність піротехнічних засобів – сумішей і виробів з них» [URL: <http://uk.wikipedia.org>]), для називання різновидів якої використовують такі **технічні терміни**: *вроцлавський вогонь* (або *вроцлав*) – «піротехнічний засіб, що горить дуже яскравим та інтенсивним жовтим вогнем із утворенням великої кількості диму» [URL: <http://uk.wikipedia.org>]; *дим* «суміш дрібних твердих частинок (сажі, попелу і т. ін.) і газоподібних продуктів, які виділяються в повітря зі згорянням чого-небудь» [СУМ 1971, с. 277]. Для візуального ефекту фанати застосовують *дими різних барв* (асортимент магазинів із піротехнікою це дозволяє), найчастіше тих, що й клубні кольори їхньої улюбленої команди.

Під час *піротехнічного шоу* часто запалюють *петарди* – від *петарда* – *франц.* – «3) у піротехніці – паперовий снаряд, наповнений порохом, який дає часті вибухи» [СІС 2000, с. 731]; «3) наповнений порохом паперовий снаряд, що використовується для феєрверка» [СУМ 1976, с. 343] та *стробоскопи* – від *стробоскоп* (або *піротехнічний стробоскоп*, *строб*) – прилад, що робить швидко повторювані яскраві світлові імпульси, «*тех.* демонстраційний і контрольно-вимірювальний прилад для одержання безперервного руху зображень, а також для фіксування окремих фаз руху» [СУМ 1979, с. 783]; хоча у випадку піротехнічних засобів, які використовують фанати, точніше було б сказати, що це піротехніка зі *стробоскопічним ефектом*, під яким розуміють – «уявне злиття швидко змінюваних зображень окремих фаз руху об'єкта у зображення його безперервного руху» [СУМ 1979, с. 783]; «зорова ілюзія безперервного руху об'єкта (зображення об'єкта) при спостереганні послідовних фаз його руху» [СІС 1985, с. 151]).

У субкультурі фанатів використовують пристрої з **військової сфери**, тож у соціолекті футбольних фанів є терміни, позичені з мовлення військовиків: *димова шашка* або *димова граната* – «*військ.* – піротехнічний засіб для пускання диму з метою подавання сигналів, вказівки місця посадки, маскуванню бойових дій окремих солдатів чи підрозділів у ближньому бою; може використовуватися для імітації горіння бойової техніки» [URL: <http://uk.wikipedia.org>]; *сигнальна ракета* – «*військ.* – 1) снаряд, який використовують для феєрверків і сигналізації» [СІС(П) 2000. с. 782]; «піротехнічний засіб сигнального зорового (іноді звукового) зв'язку, що застосовується для передавання коротких команд, сповіщення, позначення і взаємного впізнавання своїх військ, літаків, кораблів, а також передавання сигналів виклику, перенесення і припинення вогню і вказування цілі» [URL: <http://uk.wikipedia.org>]; *фаєр* – «піротехнічний засіб, який палахкотить, горить яскравим нерівним полум'ям, виділяючи при цьому трохи диму та іскор, у війську використовується як світловий сигнал для розсвітлення території та виявлення дислокації ворога» [URL: <http://uk.wikipedia.org>]. Видовищні піротехнічні вистави додають ефектності футболі, здатні мотивувати футболістів до успішної гри, а вболівальників – до активнішої підтримки улюбленої команди.

Як показав аналіз, у соціолекті футбольних фанатів функціують не лише спортивні терміни, а й назви спеціальних понять, позичені з різних терміносистем, зокрема: фізики, архітектури, музики, художнього мистецтва, техніки, військової справи. Отже, термінна лексика є одним із джерел формування соціолекту фанатів.

3.3.5. Способи мовної економії в соціолекті футбольних фанатів

Тенденціями розвитку сучасної комунікації стали економія мовних засобів і лаконічність мовлення. У спілкуванні, особливо в останні роки, помітне прагнення до стислості й точності. Саме тому мовці звертаються до специфічних моделей словотвору, що відповідають потребам економії засобів вираження. Одним із таких особливих способів неафіксального словотвору є усічення чи скорочення, що зумовлене дією закону мовної економії – з одного боку, й тяжінням до експресивності – з іншого. Серед способів економії мовних засобів домінантним є лексичне скорочення слів, тобто усічення певної частини слова: початкової – афреза, середньої – синкопа, кінцевої – апокопа. Мовна економія особливо популярна в соціолектах. На думку української дослідниці сучасного молодіжного мовлення Світлани Мартос, «усічення основи слова є продуктивним способом творення молодіжного сленгу. Можливо, зручність вимови, економія мовних засобів і значеннєва ємність є причинами популярності цього способу. Закон економії мовних зусиль – універсальна закономірність усної мови, яка посилюється у жаргоновживанні, усічена форма слова заощаджує час і дозволяє (іноді на шкоду ясності) передати більше інформації» [Мартос 2005, с. 82]. У сучасному українському мовознавстві є кілька праць, присвячених питанням мовної економії, насамперед монографія Анатолія Нелюби [Нелюба 2007]. На усіченні як способі творення слів у жаргонному та сленговому молодіжному мовленні зосереджує увагу, крім Світлани Мартос, також Яна Старченко [Старченко 2011].

У цьому підпункті проаналізовано лексеми з соціолекту футбольних фанатів, що утворилися різними способами усічення. Номінації з фанатського мовлення, які утворено шляхом скорочення, є доволі частотними в цьому соціолекті, окрім лаконічності, вони звертають на себе увагу своєю експресивною насаженістю.

Найпоширенішим способом лексичного скорочення слів є апокопа (від грец. *αποκοπή* – відсікання). За енциклопедією «Українська мова» під **апокопою** у словотворі розуміють, «спосіб неафіксального словотворення, що полягає в усіканні за абревіатурним зразком кінця твірної основи (слова) незалежно від морфемної межі. [...] Особливо характерна для розмовної мови» [Клименко 2000, с. 30]. При апокопі не відбувається зміна лексичного значення слова. Унаслідок апокопи багатоскладові слова перетворюються на одно- й двоскладові. Найчастіше під час редукування за допомогою апокопи відбувається відсікання останнього складу чи кількох складів слова, яке від цього стає важко впізнаваним. Слова, утворені шляхом апокопи, легше впізнати, ніж лексеми, утворені усіченням інших частин слова – **афери** (відкидання початкової частини), **синкопи** (відкидання середньої частини). Слова, утворені внаслідок застосування апокопи, афери та синкопи, – емоційно забарвлені, часто вживаються в усно-розмовному мовленні, використовуються тільки в певних ситуаціях і, переважно, не мають шансу стати загальноживаними й увійти до літературної мови, вирізняються експресивністю.

Аналіз матеріалу з мовлення українських футбольних фанатів демонструє, що для творення скорочених лексичних одиниць у соціолекті використовують загалом ті самі моделі, що й у літературній мові. Особливо продуктивним видом усічення слів у фанатському соціолекті є апокопа:

візуал – утворено від прикметника **візуальний** (англ. *visual* – зоровий, наочний, видимий) – ‘зовнішнє оформлення трибун на стадіоні’; візуальна підтримка, під час якої футбольні фанати використовують наочну фанатську атрибутику: банери, транспаранти, модулі, прапори та шалики відповідних кольорів, «Для **візуалу** трибун можна використовувати не тільки рози, прапори, стрічки, власний одяг та іншу атрибутику, а навіть поліетиленові кульки⁹ та інші речі» [URL: <http://wglife.com.ua> [13.03.2015]]; **вокал** – від прикметника **вокальний** (франц. *vocal* < лат. *vocalis* – голосовий, співочий) – ‘різновид шоу під час футбольного матчу, підтримка команди за допомогою співу’, «“Футбол 24”

⁹ У цитатах із фанатських інтернет-сторінок та інтернет-форумів максимально збережено стиль і правопис авторів.

обсервує яскраву фанатську діяльність останніх днів – тут достатньо перформансів, диму, вогню і вокалу» [URL: <http://football24.ua> [01.04.2015]]; **вроцлав** – від прикметника **вроцлавський** у словосполученні **вроцлавський вогонь** – ‘піротехнічний засіб, що горить дуже яскравим та інтенсивним жовтим вогнем із утворенням великої кількості диму’, «*Фішкою перфомансу став банер «О, “Металіст” рідний, ми назавжди з тобою, ти наше життя – а ми голос твій», який розтягнувся на добрих 8 секторів і був підсвічений десятками вроцлавів і фаєрів»* [URL: <http://galsports.com> [13.03.2015]]; **двіж** – від іменників **двіжуха** або **двіжняк** (ці лексеми в українській мові є кальками відповідних російських жаргонізмів) – ‘1) масовий рух, велелюдні події; 2) заворушення, сутички з фанатами команд-суперниць чи міліцією’, «– *Твій рейтинг “двіжів” України по супорту за минулий рік? – Дніпро – Львів – Київ»* [URL: <http://www.ultras.org.ua> [13.03.2015]]; **Дим** – від антропоніма **Димінський** – прізвища почесного президента львівських «Карпат» Петра Димінського, який із початку 2000-х років є фактичним власником футбольного клубу, «*Якщо Дим – колишній власник, то виходить справді новий власник Коломойський?»* [URL: <http://fckarpaty.com.ua> [13.03.2015]]; **Зака** – від власної назви **Закарпаття**; «**Закарпаття**» – ‘1) футбольний клуб із Ужгорода, що в українській прем’єр-лізі представляє Закарпаття, тепер виступає під назвою «Говерла»; 2) футбольні фанати ужгородського клубу’, «*Щодо гри Зака в Мукачеві, то вони просто центральне поле жаліють, яке і так не їхнє...*» [URL: <http://goverla.org.ua> [13.03.2015]]; **заміс** – від дієслова **замішувати** (у сленговому значенні слова **замішувати** – ‘організувати бійку, заворушення, сутичку’) – ‘влаштування сутичок із фанатами команди-суперниками, поліцією, стюардами тощо’, «*Почався заміс за межами сектора, частина біло-синіх покинула свої місця і направились туди, потім прибув загін беркуту і силою почав всіх заганяти назад на сектор»* [URL: <http://white-blue.kiev.ua> [13.03.2015]]; **злив** (матчу) – від **зливати** (у сленговому значенні лексеми **зливати** – ‘навмисне поступатися, піддаватися під час якогось протистояння’) – ‘навмисний програш матчу команді-супротивнику з метою нечесного заробітку (продаж гри) чи за обопільною домовленістю’ –

договорняком – для сприяння команді-суперниці набрати необхідні їй очки, рідше – навмисна поступка, програш суперникові для підривання авторитету тренера (інколи футболісти зливають матчі для того, щоб тренер, з яким вони не порозумілися, пішов у відставку), «У другій українській лізі вибухнув гучний скандал – команда з Нової Каховки “Енергія” підозрюється у “зливі” матчу лідеру турніру столичній “Оболоні-Бровар”» [URL: <http://football24.ua> [01.04.2015]]; **криві** – від прикметника **криворізький**, ‘прізвисько «Кривбаса» Кривий Ріг і його вболівальників’, «Все-таки результати і гра команди Максимова значно солідніша, аніж в “біло-чорних”, що “криві” ї продемонстрували вже по ходу матчу» [URL: <http://football24.ua> [01.04.2015]]; **лівер** – від іменника **ліверпульці**; ‘прізвисько англійського футбольного клубу «Ліверпуль»»; в українській мові здебільшого має нейтральну конотацію, проте часом сприймається як образливе через звучання цієї усіченої назви, яка є омонімною з іншою позиченою лексемою та викликає стійку асоціацію з нею: *лівер* – «нутроці забитої худоби, що вживаються як їжа» [СУМ 1973, с. 507], низький ґатунок м’яса, що включає серце, печінку, легені, «Сьогодні МЮ просто красавці, тут нічого **Лівер** протиставити не зміг» [URL: <http://www.footboom.com> [15.04.2015]]; **мах** – від іменника **махач**; *махач* – слово зі соціолекту футбольних фанатів; ‘масова бійка між ворожими фанатськими угрупованнями команд-суперниць’, походить від дієслова *махати* – ‘розмахувати руками під час бійки’, «На сектор може прийти 30–40 хуліганів, при цьому запізнившись на пів тайму, пару раз крикнути зік хайль і на цьому їх саппорт закінчується. За то на **махи** йде чоловік 80» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [13.03.2015]]; **нік** – від **нікнейм** (англ. nick-name – прізвисько, анонім) – ‘особисте, переважно, вигадане, ім’я, псевдонім, яким називають себе фанати-користувачі інтернету’, «Його фанатське прізвисько Генріх. Саме під цим **ніком** його представлено у футбольному журналі» [URL: <http://forum.metalist-kh-stat.net.ua> [01.04.2015]]; **Пердь / пердь** – утворено від **Пердяївка** – ‘вигадана узагальнена власна назва будь-якого малого, провінційного населеного пункту»; цю універсальну містифіковану власну назву в соціолекті футбольних фанатів створено на зразок однієї з найпродуктивніших словотвірних моделей, за якою

в українській мові утворено ойконіми, здебільшого назви малих населених пунктів – сіл, селищ (наприклад: Андріївка, Врадіївка, Гамаліївка), «*Я заснув в електриці – і заїхав в таку пердь!..*» [URL: <http://forum.metalist-kh-stat.net.ua> [01.04.2015]]; **перф, перфа, перформ** – від іменника **перформанс** (франц. performance – виконання, здійснення, вистава) – ‘вистава, спектакль, видовище під час гри, що їх влаштовують фанати’; лексему запозичено через англійську мову, в якій відбулося розширення значення, пов’язане з реаліями футбольного фанатизму; **перф** охоплює усі види фанатської підтримки улюбленої команди під час матчу – візуальне оформлення сектора, звукове шоу та піротехнічні ефекти, «*Напевно, буде попсово казати про поляків чи сербів, так, хлопці влаштовують відмінні перфи, але все одно мені більше до душі Німеччина!*» [URL: <http://forum.metalist-kh-stat.net.ua> [01.04.2015]]; **піро** – від іменника **піротехніка** (грец. πύρ (πυρός) – вогонь + τεχνικός – техніка) – ‘піротехнічні засоби, за допомогою запалювання яких футбольні фанати здійснюють підтримку своєї команди під час матчу’; одна з найновіших і найефектніших форм уболівання, «*Фани київського “Динамо” в поточному сезоні використали достатньо піро, наслідком чого були неодноразові зупинки в матчах Чемпіонату і Кубка*» [URL: <http://white-blue.kiev.ua> [13.03.2015]]; **репрес** – від іменника **репресії** – ‘ущемлення прав фанатів, здебільшого з боку організаторів футбольних матчів і правоохоронних органів’, «*Не дивлячись на зміну влади, репрес зі сторони керівництва клубів продовжується*» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [13.03.2015]]; **розтяг** – від дієслова **розтягувати, розтягати**; ‘банер, який розтягають по ширині, на обох кінцях має палиці’, «*На секторі у нас красувався розтяг “Львів понад усе!”*» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [13.03.2015]]; **стад** – від іменника **стадіон** (грец. στάδιον – комплексна спортивна споруда, яка складається зі спортивного ядра (футбольне поле, бігові доріжки, сектор для стрибків тощо), що оточене трибунами для глядачів і допоміжними приміщеннями; призначена для тренувань і змагань із різних видів спорту); ядро сучасного футбольного стадіону зазвичай має лише футбольне поле, «*Дуже потішив звук харківського стада, відверто кажучи – дуже гучний, але що вони там заряджають, окрім двох*

– *трьох коротких зарядів, відомо мабуть лише їм самим*» [URL: <http://kcs.kiev.ua> [15.04.2015]]; **строб, страб** – від іменника **стробоскоп** (*піротехнічний стробоскоп*) (грец. στρόβος – кружляння + σχοπέω – спостерігаю, розглядаю; частина складних слів, що вказує на зв'язок із поняттям спостереження) – ‘прилад, що робить швидко повторювані яскраві світлові імпульси’; хоча у випадку піротехнічних засобів, які використовують фанати, то слід сказати, що це піротехніка зі **стробоскопічним ефектом**, під яким розуміють – ‘уявне злиття швидко змінюваних зображень окремих фаз руху об’єкта в зображення його безперервного руху’, «*І кияни вирішили присвятити давній дружбі “Дніпра” і “Динамо” не масштабний, але ефектний перформанс – з десятками прапорів, банером з двох емблем і незвичайним двостороннім плакатом, підсвітивши всю цю справу страбами*» [URL: <http://galsports.com> [13.03.2015]]; **транс** – від іменника **транспарант** (франц. transparent, букв. прозорий) – ‘прямокутна тканина зі зображенням або текстом’, яку футбольні фанати зазвичай розвішують унизу сектора, на загорожах по периметру фанатських секторів чи розтягають під час матчу в самому фанатському секторі, «*На трибуні, час від часу, підіймався чорний транс із зображенням білого кельтського хреста*» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [13.03.2015]]; **траф** – від іменника **трафарет** (італ. traforetto – платівки з картону, металу тощо, у яких прорізано малюнки, літери або цифри для їх швидкого відтворення на якійсь поверхні; малюнки, зроблені за допомогою такого приладу), ‘невелике однотонне зображення, яке наносять на поверхню балончиком із фарбою за заздалегідь виготовленим трафаретом’; футбольні фанати застосовують трафарети для спрощення й пришвидшення процесу нанесення написів і зображень на стінах (нерідко це пов’язане з ризиком бути зненацька виявленими під час цієї роботи, адже такі зображення здебільшого роблять несанкціоновано), «*Трафи, на відміну від графіті, досить часто носять провокаційний характер і наносяться з метою образити команду заклятого ворога*» [URL: <http://white-blue.kiev.ua> [13.03.2015]]; **хули** – від іменника **хуліганс** (англ. hooligan – хуліган) – ‘хулігани’, фанати, для яких підтримка футболістів під час матчу є справою другорядною; честь улюбленої команди вони відстоюють, організовуючи сутички, бійки

та розбірки з фанатами суперників, «*Хули – в фірми, ультра – ходить на матчі і на виїзда!*» [URL: <http://fckarpaty.com.ua> [13.03.2015]]; *шиза* – від *шизофренія* – значення цього слова в соціолекті футбольних фанатів – ‘активна масова підтримка команди у фанатському секторі’, «...*від того, що заряджаєш та бачиш, як шизить сектор, іноді отримуєш ще більший кайф, ніж від футболу; ну це тільки тоді, коли шиза йде “на ура!”*» [URL: <http://forum.metalist-kh-stat.net.ua> [01.04.2015]].

Отже, у соціолекті українських футбольних фанатів найпродуктивнішим способом неафіксального словотвору є апокопа. Зазвичай у фанатському соціолекті співіснують слова, утворені шляхом усічення – апокопи, та слова, від яких вони утворились – лексеми, що не зазнали структурного редукування. Частотність зредукованих форм, порівняно з повними, є суттєво вищою.

Характерною рисою творення слів шляхом апокопи в соціолекті футбольних фанатів є те, що межа скорочень може проходити як після голосного (*Зака > Закарпаття, перфа > перформанс, піро > піротехніка*), так і після приголосного (*візуал > візуальний, двіж > двіжуха, злив > зливати, мах > махач, нік > нікнейм, стад > стадіон, строб > стробоскоп, транс > транспарант, траф > трафарет, хулс > хуліганс*), тоді як норма тяжіє до закритого складу. Зазвичай межа скорочення, що проходить всередині кореня, повинна збігатися з межею складів слова, бо в субстандарті скорочують не морфеми, а склади (*транс > транспарант*). Проаналізований матеріал дає чимало прикладів, коли розбивають і склади: *двіж > двіжуха, Зака > Закарпаття, злив > зливати, перф > перформанс, строб > стробоскоп*. Якщо в складі слова є голосний «о», то скорочення, відбувається після нього (як у слові *піро*, походить від *піротехніка*), тобто так, що «о» стає кінцівкою усіченого слова і сприймається як морфологічний показник скороченого слова. У соціолекті футбольних фанатів скорочення шляхом апокопи зазнали слова з різною кількістю складів (здебільшого, від трискладових до п'ятискладових), а новоутворені скорочені слова, як правило, мають один склад (*злив, мах, нік, перф, стад*) або два склади (*вокал, вроцлав, заміс, криві, перформ, розтяг*).

Меншу продуктивність у фанатському соціолекті виявляють інші способи неафіксального словотворення – афереза та синкопа. Шляхом скорочення

початкової частини слова – **афери** – з'явилися лексеми: **бас** – утворено від **автобус** (стосовно цієї назви можна припустити й пряме позичення з англійської мови, від *bus* [blas] (скор. від omnibus і autobus), що також утворено в ній шляхом афери), «Хулігани їдуть з хуліганями, ультраса організованими **басами**, старіки зі старіками, кузьма з кузьмою, а ті, хто будуть окремо щось мутити, – будуть накриті ще у Львові на вокзалі!» [URL: <http://fckarpaty.com.ua> [13.03.2015]]; **мило** – від англійської назви електронної адреси **E-mail**, «Мені терміново треба **мило** (e-mail) однієї людини» [URL: <http://vk.com> [13.03.2015]].

За допомогою **синкопи** – скорочення середньої частини слова – виникли такі номінації з фанатського мовлення: **інет** утворено від **інтернет**, що його футбольні фанати активно використовують для пошуку інформації та віртуального спілкування, «В **Інеті** з'явилося відео, як російські фанати на трибунах дружно скандують гасло, яке асоціюється з революційними подіями в Україні» [URL: <http://www.footboom.com> [15.04.2015]]; **інет-звіт** – від **інтернет-звіт**, що є неодмінним атрибутом удоступнення інформації про активність фанатських угруповань під час матчів для широкого уболівальницького загалу; зазвичай текст звіту супроводжується великою кількістю фотографій, на яких зафіксовано, як фанати візуально оформили свої сектори та організували піротехнічне шоу, «Вішав новини, писав **інет-звіти** про матчі» [URL: <http://forum.metalist-kh-stat.net.ua> [01.04.2015]]; **хулс**, **хулз** – від іменника **хуліганс**, **хуліганз** (англ. hooligan – хуліган) – ‘хулігани, фанати, для яких уболівання за улюблену команду реалізується у бійках, сутичках і розбірках із фанами команд-суперниць’, «В одній з команд немає ні **хулз**, ні **ультрас**» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [13.03.2015]].

Цікавим прикладом скорочення слова, є лексема **мікроб** від **мікроавтобус** – один із традиційних засобів пересування футбольних фанатів на виїзні матчі в інші міста, «Ще на виїзді з Харкова всі автобуси і **мікроби** були проскановані міліцією і відповідні номери передані колегам у сусідню область» [URL: <http://www.ultras.org.ua> [13.03.2015]]. Творення лексеми **мікроб** важко однозначно віднести до котрогось із трьох видів усічення, швидше за все це поєднання синкопи й апокопи, своєрідне змішування цих двох способів неафіксального словотвору.

Отже, мовної економії в соціолекті футбольних фанатів досягають шляхом скорочення слів, тобто усічення певної їх частини. Серед структурно зредукованих лексем із фанатського мовлення 80% номінацій утворено шляхом апокопи – усічення кінцевої частини слова. Порівняно невелика кількість лексем виникла внаслідок використання інших видів скорочення слів – синкопи та афери. Унаслідок усічення постали здебільшого одно- та двоскладові слова.

3.3.6. Обсценна лексика в українському фанатському соціолекті

В українському суспільстві поширений стереотип щодо ненормативності мовлення членів різних субкультур. Особливо стійко в свідомості широкого загалу мовців цей стереотип пов'язаний із соціолектом футбольних фанатів, який, на думку багатьох, всуціль складається з ненормативної лексики. Звичайно ж, вербальне самовираження в субкультурі фанатів футболу далеке від літературної норми, що загалом характерне для соціальних діалектів. У цьому підрозділі простежено функціонування обсценної лексики в мовленні українських фанатів футболу; представлено обсценізми, що потрапили з соціолекту фанів у молодіжний жаргон і в мовлення широкого загалу, виявлено специфіку цього процесу.

Термін «обсценна лексика» (від лат. *obscenus* – «брудний, непристойний, бридкий, противний, ганебний»), що через посередництво французької мови потрапило в англійську, а згодом – у слов'янські мови) не так давно ввійшов у метамову лінгвістичного опису. Власне непристойні, нецензурні слова, вислови, на які накладена заборона, табу приховані в обсценному пласті ненормативної лексики. Обсценну лексику, попри те, що вона здебільшого має прозору семантику, зазвичай ігнорують автори лінгвістичних довідкових видань. За визначенням із «Малого словника термінів зі сфери соціолінгвістики і мовної прагматики» Альдони Скудржикової та Кристини Урбан, до обсценної лексики належать «назви частин тіла, одягу, фізіологічних процесів, назви еротичної сфери» [Skudrzykova 2000, s. 142]. До наведеного переліку обсценного лексикону, який подали польські мовознавці, українські соціолінгвісти поряд із номінаціями соціально табуйованих частин тіла відносять такі групи лексем: 1) слова й вирази, пов'язані зі сексуальною діяльністю людини, статевим актом; 2) лексичні одиниці, які позначають

фізіологічні функції організму (зокрема дефекаційні процеси та сечовипускання) і їх результати; 3) стилістично знижені найменування розпусної жінки.

У соціолекті футбольних фанатів функціює така обценна лексика: *гівно* – слово, яке в загальноживаній мові називає ‘результат процесу дефекації, кал’ (лексему зафіксовано в «Словнику української мови» за редакцією Бориса Грінченка [СУМ(Г) 1996, с. 284] і в «Етимологічному словнику української мови» [ЕСУМ 1982, с. 512]), а в жаргонному мовленні має кілька значень, два з яких перегукуються з тими, які найчастіше використовують у мовленні футбольні фанати – «2) презирл. що-небудь погане, нікудишне, огидне; 4) ніщо; що-небудь дрібне, нецінне» [Ставицька 2008, с. 127–134]. Зі семантикою ‘щось погане, нікудишне’ лексему *гівно* вжито в такому прикладі з фанатського мовлення: «*Але нічого, все приходить з досвідом, та й враховуючи, що шиза й так гівно була, то особливо не переймався з цього приводу*» (інтерв’ю зі супортерами). У соціолекті футбольних фанатів відбулося розширення ще одного зі значень лексеми *гівно* – ‘щось дрібне, нецінне’, яким у фанатському мовленні називають ‘підручні засоби, які фанати використовують під час бійок і які не шкода втратити, бо вони не мають цінності’, зазвичай це – дрібні предмети, якими можна жбурляти в суперників; лексему з таким значенням вжито в фанатських антонімічних висловлюваннях – *махач з гівном* і *махач без гівна*. Способом протистояння в одвічних міжклубних конфліктах є бійки між футбольними фанатами – *махачі*, які можуть бути двох видів: 1) без застосування під час бійки будь-яких засобів – *махач на чистих руках, махач без аргументів* або *махач без гівна* та 2) із використанням у бійці підручних засобів (кастетів, палиць, каміння, пляшок тощо) – *махач з гівном, махач на аргументах*. В історії українського футбольного фанатизму відомі найжорстокіші бої українських фанатів із московськими суперниками, насамперед бійки хуліганс київського «Динамо» із візаві з московського «Спартака», проте зафіксовано й кілька жорстких сутичок між фанатами вітчизняних клубів, зокрема, бійки хулів київського «Динамо» й одеського «Чорноморця». Лексему вживають і в ще одній парі антонімічних словосполучень із соціолекту футбольних фанатів – *атака на сектор* (як правило, *гостьовий*) *з гівном* і *атака на сектор без гівна*.

У цих висловлюваннях обценна лексема *зівно* має семантику ‘підручні засоби, які можна використати для того, щоб кидати ними в фанатів-супротивників, які перебувають у гостьовому секторі’. Такими засобами є дрібні предмети, які фанати можуть безперешкодно пронести зі собою на стадіон і яких не шкода позбутися: дрібні монети, запальнички, камінці, корки від пляшок тощо. Інколи для таких атак використовують й більші предмети, наприклад, мобільні телефони, ремені з пряжками, пластикові стільці. Навіть попри те, що гостьові сектори завжди оточені щільним кордоном стюардів чи поліції, *атаки з зівном* є непоодинокими.

У соціолекті українських футбольних фанатів функціують дві універсальні вигадані власні назви на позначення будь-яких невідомих, неідентифікованих, зазвичай провінційних, населених пунктів, через які фанати їдуть, мандруючи на виїзні матчі своїх улюблених команд. Це містифіковані узагальнені назви міст, містечок чи сіл, для творення яких використано обценну лексику – дієслова *срати* – ‘слово на позначення фізіологічного акту дефекації’ та *пердіти* – ‘лексема на позначення фізіологічного акту випускання газів’: *Мухосранськ* і *Пердяївка*. Топонім *Мухосранськ*, утворений за званою в українській топонімії моделлю (аналогічно до *Бердянськ*, *Луганськ*, *Слов’янськ*) шляхом основоскладання від лексем *срати*, *сраний* і *муха*, має семантику – ‘невідомий широкому загалові населений пункт, більша агломерація, здебільшого місто чи містечко, нічим не особливе, де хіба-що срають мухи’. «Словник української мови в 11-ти томах» і «Великий тлумачний словник сучасної української мови» не мають у своїх реєстрах лексеми *срати*, яка була мотиваційною базою для творення оніма *Мухосранськ*, натомість слово зафіксовано в «Словнику української мови» за редакцією Бориса Грінченка [СУМ(Г) 1997, с. 193], в «Етимологічному словнику української мови» [ЕСУМ 2006, с. 386–387] й у словнику Лесі Ставицької «Українська мова без табу»: «*срати* – вульгарно-просторозмовне. 1) Вивільняти кишечник; випорожнюватися (про людей і тварин)» [Ставицька 2008, с. 356–358]. *Пердяївка* – ‘вигадана узагальнена власна назва будь-якого малого населеного пункту’, глуш, глушина, «діра». Цю універсальну містифіковану власну назву в соціолекті футбольних фанатів створено на зразок однієї з найпродуктивніших

словотвірних моделей, за якою в українській мові утворено ойконіми, здебільшого назви малих населених пунктів – сіл, селищ (ідентично до *Андріївка, Врадіївка, Гамаліївка*). Назва *Пердяївка* (зредукований її варіант *Пердь*) походить від твірної основи слова *пердіти*. Тлумачні словники української мови другої половини ХХ – початку ХХІ ст. цього слова не фіксують. «Словник української мови» за редакцією Бориса Грінченка подає обидві лексеми – дієслово *пердіти* і віддієслівний іменник *пердь* [СУМ(Г) 1997, с. 108]. Дієслово зафіксовано також в «Етимологічному словнику української мови» [ЕСУМ 2004, с. 338] та в праці Лесі Ставицької «Українська мова без табу»: «*пердіти* – вульгарно-просторозмовне. 1) голосно випускати гази з кишечника» [Ставицька 2008, с. 274–275]. У лексиконі футбольних фанатів онім *Пердь* має й інше значення, це зредукована форма образливої перекрученої власної назви дніпропетровського «Дніпра», який фанати-суперники називають «*Пердо*» з *Пердовська* (відповідно – дніпряни – *пердяни*).

Окрему групу обценної лексики в соціолекті фанатів становлять лексеми, які вербалізують образу. На думку Лесі Ставицької, «головне завдання образи – знизити соціальний статус опонента і таким чином ствердити свою перевагу» [Ставицька 2008, с. 24]. Під час футбольних матчів із фанатських трибун нерідко чути образи на адресу команд-супротивниць, їхніх фанатів, суддів, футбольних функціонерів тощо. Ось кілька таких прикладів: *ні*арас* – розмовне, лайливе слово на позначення сексуальної орієнтації людини – ‘гомосексуаліст’, походить від терміна *педераст*; вважають, що ця лексема в такому трансформованому вигляді поширилася в розмовному мовленні під впливом кримінального аргю, адже багато кримінальних злочинців у СРСР були малограмотними, тому перекрутили лексему *педераст* на *ні*арас, ні*ерас*. У сучасних фанатських скандуваннях, адресованих футбольним суддям, на зміну застарілому «*Суддю на мило!*», з’явилася кричалка «*Суддя – ні*арас!*», що містить обценізм, який вжито в переносному значенні – ‘негідник, нікчемна людина’. Це висловлювання функціонує щоправда поряд із синонімічними вигуками зі словами-евфемізмами в складі: «*Суддя – редиска!*», «*Суддя – Валера!*» (де лексеми *редиска* та *Валера* – евфемізми до номінації *ні*арас*) і «*Суддя – три, два, раз!*», «*Суддя піде раз!*»,

що є коректною спробою заступити обценну лексему подібним за звучанням поєднанням слів. Футбольні фанати також були у свій час авторами кричалки *«Спасибо жителям Донбасса за президента ни*араса»* (про Януковича). За «Етимологічним словником української мови»: *«Педераст* означає «той, хто займається мужолозством», жаргонізм – *підарас* або *підерас*. Через західноєвропейські мови запозичено з грецької – «любитель хлопчиків» [ЕСУМ 2004, с. 327]. У «Короткому словнику жаргонної лексики» Лесі Ставицької подано й вторинне значення лексеми *ни*арас* – «із загальномолодіжного жаргону, зневажливе; те саме, що *підер*» [Ставицька 2003, с. 205]; *ни*ер*, *ни*ар* – «2) із загальномолодіжного жаргону, жаргонізована розмовна мова; зневажливе, лайливе; нікчемна людина, дії і вчинки якої викликають роздратування, обурення» [Ставицька 2003, с. 206], а в лексикографічній праці «Українська мова без табу» диференційовано переносні значення слова *ни*арас*: «2) презирливе; нікчемна людина; 3) презирливе, лайливе; негідник, мерзотник» [Ставицька 2008, с. 291]; *ху*ло* – значення лексеми подано за Вікісловником – «дурна, плюгава, неприємна людина». Слово утворене від лексеми на позначення соціально табуйованої частини тіла – *х*й* – із додаванням суфікса *-л*, що має семантику знаряддя дії, а також відтінок згрублості (подібно як жаргонізми *брехло*, *мурло*, *хамло*). Лексему вжито в загальновідомій тепер в українському суспільстві пісні *«Путін – ху*ло! Ла-ла-ла-ла-ла-ла-ла-ла»*, яку в березні 2014 р. (відразу після анексії Криму) вперше заспівали фанати харківського «Металіста», а вслід за ними почали виконувати фанати інших українських клубів, а згодом і широкий загал українського соціуму. Первісний варіант цієї пісні раніше звучав у фанатському виконанні як кричалка *«Суркіс – ху*ло!»* та був популярним до 2012 р. (доки відомий спортивний функціонер Григорій Суркіс очолював Федерацію футболу України, рішення якої нерідко були тенденційними, за що, власне, Суркіс і став адресатом цього образливого висловлювання). Загалом, Григорій Суркіс запам'ятався українським футбольним уболівальникам кількома гучними корупційними скандалами, пов'язаними то з підкупом суддів у міжнародних матчах (відома справа з шубами, які вручили як подарунок суддівському корпусу

за сприяння в отриманні позитивного для київського «Динамо» результату в одному з матчів Ліги чемпіонів; звідтоді Суркіс отримав прізвисько *Шубкіс* (приклад контамінаційного словотвору (*шуб*)а + Сур(*кіс*)), то з продажем матчів внутрішнього чемпіонату чи невиконанням трансферних зобов'язань стосовно футболістів. Проте з 2012 р., коли завдяки активній діяльності Суркіса в Європейській футбольній асоціації (УЄФА) Україна здобула право на проведення Чемпіонату Європи – Євро-2012, частотність вигукувань «*Суркіс – ху*ло!*» на українських стадіонах суттєво зменшилась. Однак річ не в тому, що футбольні фанати перестали вигукувати цю кричалку, а в тім, що вболівальницький загаль перестав цей вигук підтримувати. Адже багатьом українцям ідея проведення в Україні Євро-2012 дуже імпонувала. Натомість футбольні фанати, які завжди висловлюються категорично проти комерціалізації футболу, були й проти проведення європейського чемпіонату в Україні. Відповідно це відображено й у фанатському соціолекті, де лексеми Євро та УЄФА доповнено початковими звуками, що походять від номінації обценної лексеми *хуй* – назви чоловічого статевого органа, пеніса: *X*ЄВРО*, *X*ЄФА*. Лексему *ху*ло* не фіксує жоден із цитованих вище словників української мови, тому подальшу інформацію почерпнуто з інтернет-ресурсів: «*Путін – ху*ло!*» – спочатку приспівка футбольних уболівальників, яка стала відомою внаслідок російської інтервенції в Україну 2014 р., а пізніше – народна пісня («Пісня про Путіна») й інтернет-мем (мем, з англ. meme – одиниця культурної інформації, у культорології – одиниця інформації, яка міститься у свідомості, внутрішня репрезентація знання), що набув популярності серед противників політики Путіна в Україні та за її межами. «Всенародний культурний мем» отримав величезний резонанс у міжнародній пресі, його стали широко використовувати не тільки вітчизняні, а й численні закордонні виконавці, особливо в акціях протесту. Уперше приспівку документально зафіксовано в Харкові 30 березня 2014 р., коли її виконали на спільному марші фанати харківського «Металіста» і донецького «Шахтаря». Її швидко підхопили вболівальники інших футбольних клубів. «Пісня про Путіна» згодом поширилась у багатьох сферах людського життя: у політиці, спорті, інформаційній сфері, медіа

та народній творчості. Серед філологів мем розглядають як сленговий неологізм і обценізм в українській мові, який має походження з російського мату» [Путін – ху*ло! URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Путін_–_ху*ло! [22.04.2020]]. Варто підкреслити й практичне втілення в цій обценній фразі, яку заспівали українські футбольні фанати, теорії Михайла Бахтіна про карнавалізацію, яка дає змогу позбутися страху та злості через облаювання та висміювання того, що видається загрозливим і ненависним, перетворення його на комічне [Бахтин 1990].

Ще кілька цікавих фактів про фанатську пісню про Путіна подають інтернет-ресурси: «4 липня 2014 р. українська стаття «Путін – ху*ло!» була визнана «найпопулярнішою в українській Вікіпедії». Згідно з даними веб-сайту Wikipedia Trends (Wikitrends) у 2014 р. стаття зайняла сьоме місце в українській Вікіпедії з кількістю переглядів – 346.464 тисячі. Станом на 2 грудня 2018 р. статтю про фразу «Путін – ху*ло!» у Вікіпедії розміщено 34 мовами. У травні 2014 цей вираз увійшов до Urban Dictionary (відомого онлайн-словника англomовного сленгу). Encyclopedia Britannica ввела нове слово khuilo, додавши приклад “Putin – khuilo!”» [Путін – ху*ло! URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Путін_–_ху*ло! [22.04.2020]].

Пропагандистський характер фанатського висловлювання про Путіна підкреслює український письменник Юрій Андрухович, який в інтерв'ю для «Радіо Свобода» у травні 2015 р. сказав: «В усьому світі співають відому пісеньку про Путіна. Це дуже серйозна поразка Росії в пропагандистській війні». Слушне його міркування про зміну сприйняття обценної лексики загалом в українському суспільстві після того, як хіт про Путіна розповсюдився серед широкого загалу. Ці думки він висловив під час дискусії в рамках проекту «Війна та культура: діалог ворогів?»: «... Я так розумію, що Путіну в цій війні вдалося неможливе – він легітимізував матюки серед найцотливіших українців. Мат перестав вважатися якимось злочином. Звичайно, тільки у випадку, якщо він стосується лише Путіна. [...] Це, безумовно, зміна в мові з одного боку. Це змінює взагалі певні традиційні табу носіїв української мови щодо вживання такої лексики. З іншого боку, це, на мій погляд, карнавалізує мову ненависті і позбавляє її цієї серцевини – ненависті.

Тому що, коли ми когось висміюємо, ми по-своєму вбиваємо його» [Андрухович 2015 URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2015/05/26/102455.html> [16.05.2015]].

Отже, в лексиконі українських футбольних фанатів обценна лексика є доволі обмеженою, зафіксовано п'ять нецензурних лексем у корпусі фанатських текстів, вживання яких мають безпосередній стосунок до сфери соціальної активності фанів футболу. Цікавим є поширення висловлювання з фанатського соціолекту серед широкого загалу суспільства, й не тільки українського. «Пісня про Путіна» вийшла поза межі фанатської спільноти, ставши інтернет-мемом і засобом пропагандистської війни українців проти російської агресії.

3.3.7. Зміна риторики українських футбольних фанатів під час суспільно-політичних подій в Україні 2013–2014 рр.

Як показують соціологічні опитування, футбольних фанатів у суспільстві сприймають здебільшого негативно – як соціальну спільноту, якій притаманна брутальна поведінка та словесна агресія [Артьомов 2009]. Суспільство вихоплює з-поміж усіх рис цієї субкультури те, що лежить на поверхні й одразу впадає у вічі, створюючи таким чином соціальні стереотипи про фанатів як брутальних хуліганів. Стереотипні уявлення про фанатів футболу найчастіше вибудовано з інформації про них, що потрапляє до широкого загалу з масмедіа: повідомлення про бійки між фанатами, їхні сутички з поліцією чи запалювання піротехніки на стадіонах тощо. Проте всі ці риси притаманні поведінці футбольних фанатів усього світу.

У цьому підпункті простежено зміну вербальної та невербальної поведінки українських футбольних ультрас під час суспільно-політичних подій в Україні наприкінці 2013 – на початку 2014 рр. Передовсім показано традиції у вербальній і невербальній поведінці футбольних фанатів, виявлено відхилення від традиційної поведінки ультрас під впливом суспільних потрясінь в Україні; зіставлено мовні особливості (на лексичному рівні) комунікації українських фанатів у мирний час і в період національної Революції Гідності й російської окупації та з'ясовано причини витіснення зазвичай найчастотнішої у фанатському соціолекті лексики на позначення *„боротьби, протистояння, ворожості, агресії”* на периферію фанатського мовлення й актуалізації лексики з домінантним значенням

примирення, об'єднання, взаєморозуміння, взаємовиручка'; на прикладах продемонстровано, як тексти фанатського фольклору порушили кордони цієї комунікативної спільноти й поширились в українському суспільстві, ставши гаслами та піснями під час проведення масових акцій в Україні у 2013–2014 рр.

Рухи футбольних ультрас у всьому світі характеризуються активною девіантною поведінкою та словесною агресією. Не є тут винятком і українські фанати футболу, які відомі жорстким протистоянням між собою. Зокрема, найдавніші сутички знані ще з часів проведення радянського чемпіонату між уболівальниками дніпровського «Дніпра» та харківського «Металіста»; багаторічні «війни» ведуть ультрас київського «Динамо» з фанатами одеського «Чорноморця», донецького «Шахтаря», харківського «Металіста» та криворізького «Кривбаса». Окрім давнього, «заклятого» суперництва фанів одеського «Чорноморця» з фанатами київського «Динамо», відоме також протистояння одеситів із друзями киян – фанами дніпровського «Дніпра» та футбольного клубу «Миколаїв». Ультрас «Дніпра» Дніпро, окрім одеситів, «воюють» за регіональне лідерство з фанатами донецького «Шахтаря» та з фанами запорізького «Металурга» і криворізького «Кривбаса». «Ворогами» запорізького «Металурга» є «Динамо» Київ і «Дніпро» з Дніпра. У конкуренції за західноукраїнське лідерство непримиренні львівські «Карпати» та луцька «Волинь», львівські «Карпати» й ужгородська «Говерла», а за домінування на Півдні України – херсонський «Кристал» і Ф.К. «Миколаїв». На ґрунті непорозумінь щодо клубних кольорів «воюють» фанати львівських «Карпат» і полтавської «Ворскли» [Процик 2014 в].

Традиційно фанати команд-суперниць мають у фанатському середовищі *друзів і ворогів; із ворогами, зазвичай, воюють*. Не є винятком і українські футбольні фанати, які ведуть багаторічні затяті *війни*. В українському фан-русі сформувалися дві групи з клубів, які приятелюють між собою, і, відповідно, мають напружені стосунки з представниками ворожого угруповання. До першої з них увійшли: «Динамо» Київ, «Карпати» Львів, «Дніпро» з Дніпра, які творять в чемпіонаті України так звану «тріаду» чи «коаліцію», а до другої – «Чорноморець» Одеса, «Металіст» Харків, «Шахтар» Донецьк і запорізький

«Металург». Вороги одного з клубів відразу стають ворогами інших, подібно, як і з друзями – «однокласниками», які можуть безперешкодно приїжджати на виїзні матчі одні до одних, не боячись ходити містом із символікою свого клубу.

Агресію стосовно *ворогів* фанати зазвичай реалізують у бійках – *махачах*, а також у вербальній комунікації, в основі якої риторика боротьби. Саме в сфері словесної комунікації найчастіше відбувається непримиренне протистояння футбольних ультрас. Фанатські висловлювання рясніють **мілітарною лексикою**, яка сконцентрована довкола домінантної категорії ‘ворога’, зокрема: *артобстріл, атака, атака на гостьовий сектор, атака з аргументами (з гівном), банерна війна, битва, бомбардування, бомбардування кріслами, бомба, графіті-війна, залятий ворог, мобілізація на виїзд, перемога, поразка, пресинг, різнокаліберні (прапори), трофей, удар*), **військовою термінологією**, що функціює в спортивних контекстах (*атакувальний / захисний варіант гри, контратака, лінія атаки / захисту, позиційна атака, правий / лівий фланг, тактика гри, тотальний захист, тренерський штаб*), а також зневажливими репліками, скерованими до своїх візаві, та образливими прізвиськами команд-суперниць і їхніх фанатів. Фани впливають на супротивників словом так, аби принизити їхню гідність.

Висловлювання негативного ставлення до супротивників у фанатському середовищі відбувається насамперед в усній формі впродовж футбольних матчів, а також до і після них, або ж у писемній – у *графіті* та написах на мурах, поліграфічно розтиражованих і розклеєних у найрізноманітніших місцях *стікерах* (наліпках). У сучасному світі загальний доступ до різних джерел інформації, а насамперед використання інтернету, електронних засобів масової комунікації, соціальних мереж дали можливість розповсюдження фанатського фольклору серед широкого загалу, втім і серед людей, далеких від футбольного фанатизму. Це особливо помітно в контексті останніх суспільно-політичних подій в Україні, коли творчі знахідки футбольних ультрас стали революційними гаслами та піснями під час масових протистоянь із чинним режимом на зламі 2013–2014 рр.

Ще одна риса, притаманна рухам усіх футбольних фанатів світу й України зокрема, – це ненависть до представників правоохоронних органів. Традиційним

висловлюванням футбольних фанів на адресу поліції – англійською аббревіатурою, що стала інтернаціоналізмом, *A.C.A.B. (all coppers are bastards* – всі копи – покидьки) – рясніють паркани і стіни будівель усіх українських «футбольних» міст.

На відміну від декларованої аполітичності фанатських рухів у більшості країн світу, українські футбольні фанати практично ніколи не дистанціювалися від політики (подібні приклади політичної заангажованості притаманні фанатським колам балканських держав). Навіть згаданий вище поділ на *друзів і ворогів* в українському фанатському середовищі ґрунтується, в основному, на одному домінантному критерії – підтримування дружби з російськими клубами чи цілковите відкидання приятельських стосунків із *москалями*. Так, наприклад, напруга у взаєминах ультрас київського «Динамо» з ультрас одеського «Чорноморця» та запорізького «Металурга» зумовлена дружбою останніх із фанатами московських клубів, з якими кияни завжди ворогували. Ще з 80-х рр. ХХ ст. відома кричалка київських уболівальників, адресована фанатам московських команд: *«Бей, бей москалей!»* (таке скандування російськомовних киян-фанатів було незвичним для українськомовних футбольних симпатиків з інших міст України, насамперед дивувало, що цей заряд вигукували російською). Від часів спільного радянського чемпіонату тягнеться історія протистоянь київського «Динамо» та московського «Спартака», ігри яких завжди були найбільшою інтригою першості. Суперництво цих команд на фанатському рівні супроводжувалося жорстокими бійками їхніх прихильників, тому на матчах київського «Динамо» і московського «Спартака» завжди були надзвичайні заходи безпеки, аби не допустити кривавих *махачів* між візаві. Окрім традиційних бійок українських фанатів із московськими, зафіксовано й кілька жорстких сутичок між фанатами вітчизняних клубів. Зокрема, бійка фанатів київського «Динамо» з хуліганами одеського «Чорноморця» на центральній вулиці Києва – Хрещатику – в серпні 1999 р. і перший в Україні зразково-показовий «fair-play» бій *«на чистих руках»* у Кончі-Заспі під Києвом з нагоди матчу «Динамо-2» Київ – «Чорноморець» Одеса між хуліганами цих клубів – у серпні 2001 р.

Ще однією з причин ворожнечі між українськими клубами, яка ґрунтується не на спортивному інтересі, а на політичних переконаннях, є несприйняття у фанатському середовищі прихильності до лівої ідеології. Майже всі українські ультрас, які переважно ідентифікують себе з націоналістичним світоглядом, мають у край напружені стосунки з фанатами київського «Арсенала», що дотримуються лівих поглядів і близькі до антифашистських організацій в Україні (ідеологія, однак, є не єдиною причиною ворожого ставлення до фанатів «Арсенала», які знані також і як порушники фанатських правил fair-play (чесної гри) – вони приходять на футбол із ножами, газовими балончиками тощо). Це ідеологічне протистояння є своєрідним маркером політичної заангажованості українських футбольних фанатів, які, як і більшість українського суспільства, не сприймають лівих ідей, гасел, під прикриттям яких відбувалися у ХХ ст. в Україні найбільші злочини проти людяності. Фанати – виразники генетичної пам'яті поколінь українців. Наприклад, традиційно в День вшанування жертв Голодомору фанати більшості українських міст вивішують на стадіонах банери на пошану невинно замордованих: *«Серп і молот – смерть і голод»*, *«Вічна пам'ять. 1932–1933»*, *«Вічна пам'ять жертвам геноциду»*, *«1932–1933. Україна пам'ятає. Світ визнає»* [URL: www.ultras.org.ua].

Українські фанати послідовно демонструють свій патріотизм. Мабуть тому, що вони звикли відстоювати честь свого улюбленого клубу не лише на словах, а й у фізичних протистояннях з опонентами. Локальний патріотизм, що в їхньому випадку починається з любові до улюбленої команди свого міста (*«Як тебе не любити, Києве мій!»*, *«Дніпро великий»*, *«Дніпро – серце України!»*, *«Моя Полтава»*, *«Полтава – духовна столиця»*, *«Львів – понад усе!»*, *«Львів, Львів, тільки Львів!»*), переростає в масштабніше почуття – любові до своєї країни (*«За Україну!»*, *«Велика команда великої держави»*, *«Козацькому роду нема переводу»*, *«Україна понад усе!»*), до своєї нації (*«Слава нації!»*). Часто сектори футбольних фанатів прикрашено банерами з портретами видатних українців, які є символами визвольного руху (Тарас Шевченко, Євген Коновалець, Степан Бандера, Роман Шухевич) і патріотичними гаслами – *«Поховайте та вставайте!»*, *«Рубанем козацьким духом»*, *«Ніщо не зупинить ідею, час якої настав»*, *«Донбас за УПА!»*,

«Слава армії нескорених – УПА», «Бандера – наш герой!», «Воля України або смерть!», «Ідея нації», «Слава Україні! Героям слава!» [URL: www.ultras.org.ua].

Українські футбольні фанати відомі активною громадянською позицією. Критичне ставлення до влади та жорсткі висловлювання фанатів на адресу владної верхівки, які відображено в гаслах і банерах футбольних ультрас, віддзеркалюють настрої суспільства. Фанати моментально реагують на всі зміни в суспільно-політичному житті. У свій час фанати першими висловились за відставку одіозного міністра освіти часів Януковича – українофоба Дмитра Табачника, вивісивши банери: «Табачника на палю!», «Геть Табаку!». Футбольні фанати київського «Динамо» та львівських «Карпат» були авторами скандування на адресу чинного тоді президента Віктора Януковича «Спасибо жителям Донбасса за президента *ни*араса*», виконання якого згодом поширилося по всій країні.

Українські суспільно-політичні події восени 2013 р. – навесні 2014 р. дали новий матеріал для з'ясування суті українського футбольного фанатизму, зокрема, несподіваної, для необізнаних із фанатською субкультурою, активної громадянської позиції представників футбольних ультрас, яка виявляється як у їхній поведінці, так і в комунікації [Білан 2014, Несенюк 2014, Офіційна заява всіх ультрас України 2014, Почему мы уже победили 2014, Щур 2014]. Важливість висвітлення такого аспекту діяльності українських футбольних фанатів зумовлена вагомістю самих подій, які відбулися в Україні наприкінці 2013 – на початку 2014 рр., і надзвичайно активною роллю представників фанатської спільноти з різних українських міст у подіях національної Революції Гідності та в організації спротиву російській агресії, а також зміною сприйняття фанатського руху та ставлення до футбольних ультрас і їхніх цінностей в українському суспільстві.

Несподівана для широкого загалу в українському соціумі, проте цілком умотивована й закономірна для обізнаних із фанатським рухом, зміна вербальної та невербальної поведінки українських футбольних ультрас відбулася під час протестних подій у Києві наприкінці 2013 – на початку 2014 рр. Футбольні фанати майже всіх українських клубів висловилися на підтримку київського Майдану [Все украинские ультрас за Евромайдан и против титушек 2013, Сумские ультрас

поддержали евромайдан 2014, Ультрас «Зари» выступили за Евромайдан 2014, Ультрас мариупольского «Ильичевца» также поддержали Евромайдан 2014, Ультрас полтавской «Ворсклы» поддержали Евромайдан 2014, Ультрас херсонского «Кристалла» поддержали Евромайдан 2014, Ультрас «Шахтера» поддержали Евромайдан и выступили «против режима» 2014], долучилися до активних протистоянь у Києві [Дождались. Ультрас Ф.К. «Карпаты» едут в Киев на митинг 2013, Ультрас киевского «Динамо» и «Днепра» примут участие в самообороне Евромайдана 2014, Ультрас «Черноморца» выехали в Киев для поддержки Евромайдана 2014, Ультрас «Шахтаря» приїхали на Грушевського 2014] та до охорони мирних акцій протесту в інших містах [Активісти Євромайдану у супроводі «ультрас» провели ходу у Харкові 2014, Запорожский Евромайдан охраняют ультрас 2014, «Мы против режима». Ультрас Ф.К. «Шахтер» официально подтвердили готовность защищать донецкий Евромайдан от «титушек» 2014, Сотни одесских ультрас вышли на защиту Евромайдана 2014, Ультрас «Металлурга» будут защищать запорожский Евромайдан 2014, Ультрас «Таврии», защищавших крымский «Евромайдан», забрала милиция 2014, Харьковские ультрас выходят охранять местный Евромайдан 2014], захищаючи мітингувальників від банд «тітушок», та брали участь у боях на барикадах під час Революції Гідності [Білан 2014, Процик 2014г, Щур 2014].

Тринадцятого лютого 2014 р. представники фанатських угруповань клубів прем'єр-ліги, першої та другої ліг української першості, а також фанати кількох аматорських команд країни підписали маніфест про встановлення безстрокового перемир'я між українськими ультрас [Офіційна заява всіх ультрас України з приводу останніх подій у країні 2014], епіграфом якого є таке висловлювання: *«Від Луганська до Карпат фанат фанату – друг і брат»*. Цей документ є зразком патріотизму, національної свідомості, громадянської зрілості представників українського фан-руху, а також адекватного сприйняття та розуміння ситуації в державі й неприпустимості будь-якого розбрату серед українців. Рішення про перемир'я – дуже серйозний крок для ультрас, адже укладення його не є простою формальністю, а безпрецедентною за вагомістю подією, зважаючи

на те, якою давньою є ворожнеча між фанатами деяких клубів. Українські футбольні ультрас продемонстрували всьому суспільству найліпший приклад того, як потрібно домовлятися, примирюватися, об'єднуватися у скрутний для держави час. У коментарях до офіційної заяви про перемир'я один із київських фанатів цілком слушно написав: «...ми хотіли показати всім, що **ми перш за все – українці, і є речі важливіші, ніж футбольні протистояння**» [Офіційна заява всіх ультрас України з приводу останніх подій у країні 2014], а інший додав: «Якщо вже навіть ультраси «Шахтаря» і «Металіста» так думають, то не все ще втрачено. Великий їм респект за це. **Ми насамперед УКРАЇНЦІ**, а вже потім із Харкова чи з Дніпропетровська» [Офіційна заява всіх ультрас України з приводу останніх подій у країні 2014]. Ще в одному з коментарів реакція на фанатське перемир'я є суголосною з попередніми: «Раніше було не те, що складно – нереально було уявити, щоби динамівці (мається на увазі їхні вболівальники) фотографувались із «гірниками» після спільно організованого турніру; карпатівці без остраху прямували до Одеси; дніпряни радо зустрічали вже не «харків», а харків'ян; історично непримиренні фанати всіх західних регіонів збиралися теж для того, щоби пограти в ногом'яч. Насправді таких заходів відбувалось останнім часом незліченна кількість, утім вищенаведеного буде достатньо для розуміння одного: **ми всі – українці**» [Дем'ян 2014].

Те, що об'єднувало футбольних фанатів лише на матчах збірної України, а також під час виняткової акції українських ультрас на підтримку родини Павличенків упродовж 2011–2013 рр. (киян Павличенків – батька і сина – було безпідставно звинувачено у вбивстві судді та засуджено на тривалі терміни ув'язнення), стало основою для єднання під час Революції Гідності. На думку Євгена Забаріла, автора статті з промовистою назвою «Футбольні фанати – рушійна сила Революції Гідності»: «...прикладом справжнього українського духу єдності стало примирення футбольних фанатів різних команд заради спільної боротьби з ворогом. До цього вони ніколи не були взірцем добропорядності. Від їх голосів і барабанів здригалися стадіони. Вони нещадно воювали між собою, ламаючи один одному носи і кінцівки. Їх називали воїнами футбольних арен

та хуліганями. Вони завжди були жахом для міліціонерів і більшості простих людей. Але саме вони стали дієвим серцем революції, її щитом і мечем. Саме вони перші стали на захист мирних мітингувальників від «тітушок» і перевертнів у погонах, були в перших рядах під час атак на позиції “Беркуту”. То що ж змусило непримиренних ворогів стати в один ряд? Відповідь проста і очевидна – це любов до України, патріотизм у його найщирішому вигляді» [Забарило 2015].

Оголошене перемир'я фанати не вважали лише декларацією на папері, а відразу почали активно втілювати в життя: організовувати марші єдності перед іграми кожного туру чемпіонату України, проводити матчі та турніри єдності. В оформленні фанатських секторів більшості українських стадіонів з початком другого кола української прем'єр-ліги взимку 2014 р. з'явилися гасла на підтримку єдності України: «*В єдності – сила!*», «*Від Сяну до Дону – братерство, єдність, соборність!*», «*Воїнам слава!*», «*Воля України або смерть!*», «*В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля*», «*Єдина, вільна, соборна Україна!*», «*Жовто-блакитні прапори, ми непереможні – шаблі догори!*», «*Ми сильні нашою любов'ю до України!*», «*Об'єднані заради України*», «*Єдина, вільна, соборна Україна!*», «*Одна, єдина, соборна Україна!*», «*Разом ми – сила!*», «*Соборна Україна*», «*Україна єдина*», «*Україна – єдина, вільна, неподільна!*», «*Україна – єдина! Крим – це Україна!*», «*Хлопці Тавриди, ми з вами!*» (www.ultras.org.ua). Під час одного зі спільних маршів футбольних фанатів харківського «Металіста» та донецького «Шахтаря», 30 березня 2014 р. у Харкові, вперше було виконано «Пісню про Путіна», яка, завдяки інтернетові невдовзі стала загальновідомою та набула популярності в інших країнах. Про феномен народного хіта про Путіна український письменник Юрій Андрухович під час дискусії в рамках проекту «Війна та культура: діалог ворогів?» сказав: «...я вважаю, що на сьогодні найвидатнішим, найефектнішим, найефективнішим українським літературним твором цієї війни є дворядковий вірш «Путін – ху*ло». Жоден український поет не може приписати авторство його собі. Авторство його, як і всіх найвидатніших воєнних творів – народне. Це фольклор» [Андрухович 2015].

«Пісня про Путіна», як і інші давні тексти фанатського фольклору, зокрема скандування *«Слава Україні! – Героям слава! Слава нації! – Смерть ворогам! Україна понад усе!»*, *«Хто не скаче, той москаль»*, *«Разом і до кінця!»*, які звучали на майданах українських міст наприкінці 2013 – на початку 2014 рр., стали асоціюватися насамперед із суспільно-політичними подіями в державі останніх років, а не з фанатським рухом. Цікаво, що на початку української Революції Гідності більшість із наведених вище фанатських кричалок сприймалися у соціумі доволі насторожено й не завжди схвально, а після анексії Криму та початку російської агресії на Сході й Півдні нашої країни ці скандування стали неодмінним елементом масових акцій за єдину Україну в більшості міст, себто заряди, гасла, скандування, пісні футбольних ультрас вийшли за межі фанатської комунікативної спільноти й поширилися у суспільстві як протестні гасла та пісні спротиву.

Проте в засобах масової інформації не раз можна натрапити на міркування журналістів, що на українських стадіонах останнім часом не чути власне футбольних кричалок і що «трибуни перегукуються вітаннями *«Слава Україні – Героям слава»*, *«Слава нації – Смерть ворогам»*, *«Україна понад усе»*, дружно стрибають під *«Хто не скаче, той москаль»*, виконують пісню про Володимира Путіна, яка стала інтернет-хітом, співають пісню Ляпіса Трубецького *«Воины света»* та гімн України» [Романюк 2014]. Такі твердження медійників зраджують їхню малу обізнаність із новітніми традиціями футбольного фанатизму, а саме, що гасла *«Слава Україні! – Героям слава! Слава нації! – Смерть ворогам! Україна понад усе!»* на українських стадіонах вигукують із 2007 р., коли футбольні фанати львівських «Карпат» і київського «Динамо» започаткували використання цих гасел під час футбольних матчів як одну з форм словесної підтримки та як перекличку між ультрас різних клубів; згодом ця традиція поширилася по всіх українських стадіонах; так само, як і вигук *«Хто не скаче, той москаль»*, яке українські фанати у період правління режиму Януковича змодифікували так: *«Хто не скаче, той Азаров»*; інтернет-хіт *«Путін – ху*ло!»*, що його в березні 2014 р. заспівали ультрас харківського «Металіста», раніше звучав у виконанні фанатів як *«Суркіс – ху*ло!»* та був адресований функціонерів Григорію Суркісу, який очолював Федерацію

футболу України. Натомість український гімн футбольні ультрас співали завжди, і не лише на іграх національної збірної, інколи по кілька разів за матч, особливо під час напружених ситуацій на полі, аби підтримати бойовий дух футболістів.

З початком російсько-української війни на Сході України чимало фанатів у лавах добровольчих батальйонів стали на захист вітчизни. Представники українських ультрас і сьогодні захищають державу в складі «Національної Гвардії», батальйонів «Азов», «Айдар», «Дніпро» та ін. Фанатські рухи організували волонтерську підтримку української армії [Кабанюк 2016].

За час тривання фанатського перемир'я не було жодної бійки між уболівальниками чи проявів словесної зневаги до суперників. Фанати тримають слово, підтверджуючи свої обіцянки ділом. Упродовж війни зазнали змін, відповідно до нових суспільно-політичних обставин, колишні фанатські тексти. Зокрема пісня: *«Бий барабан, бий барабан, бий барабан, лунайте труби, цілуй дівчину просто в губи і келих повний наливай»*, що її використовували для активізації дій уболівальників фанати-драмери, які відбивають ритм на барабанах, тепер стала в фанатському виконанні звучати так: *«Бий москаля, бий москаля, бий москаля, складайте трупи і кулемет беріть у руки, і нову ленту заряджай!»*.

Підсумовуючи, варто зазначити, що суспільно-політичні події в Україні останніх років – національна Революція Гідності та російська агресія на Півдні й Сході України – стали поштовхом до трансформації вербальної та невербальної поведінки українських футбольних ультрас: від ворожого поводження та словесної агресії стосовно фанатських угруповань клубів-суперників до оголошення безстрокового перемир'я між ультрас усіх українських клубів, яке триває дотепер, та організації фанатських матчів єдності, маршів єднання, спільних акцій на підтримку соборності України, що стали прикладами конструктивних дій. Ще однією ознакою часу є те, що тексти фанатського фольклору: скандування, гасла та пісні використано під час української Революції Гідності та масових акцій за єдність в Україні. Події останніх років в Україні дали змогу українцям по-іншому подивитись на фанатське середовище та побачити в ньому конструктивну силу.

3.3.8. Фанатська лексика в художніх творах сучасних українських письменників

В останні роки лексика українських футбольних фанатів вийшла поза межі свого звичного функціонування – в усному мовленні фанів, у фанатському інтернет-спілкуванні та на сторінках нечисленних фанзинів – і потрапила до текстів публіцистичного та художнього стилів сучасних українських авторів [Процик 2017 й; Процик 2018 в; Процик 2018 є; Процик 2019 г–г; Процик 2020 г], що є свідченням зацікавлення письменників і публіцистів субкультурою футбольних фанатів і їхнім мовленням. У цьому підрозділі представлено ту фанатську лексику, яку використано в художніх творах українських письменників наймолодшого покоління – Сергія Жадана, Олександра Ушкалова, Андрія Бондаря, а також представника старшого покоління – Леоніда Ушкалова. Усі згадані автори мали в житті безпосередній стосунок до футболу – тренувалися у футбольних секціях, плануючи бути футболістами, певний час професійно грали у футбол і досі є активними футбольними фанатами, а більшість із них належать до футбольної збірної українських письменників. Тому цілком закономірною є поява в їхній творчості футбольної проблематики. Винятком з-поміж письменників-чоловіків, які пишуть про футбол, є визнаний літературний метр – Оксани Забужко, у текстах якої представлено широкий спектр лексики неофіційного футбольного дискурсу.

У текстах **Сергія Жадана** запрезентовано різноманітну лексику зі соціолекту футбольних фанатів. І це цілком логічно, адже обізнаність автора з фан-рухом і фанатським соціолектом має серйозне підґрунтя: він є давнім прихильником гри мільйонів, активним фанатом харківського «Металіста» та збірної України, а також капітаном футбольної збірної українських письменників. У текстах Сергія Жадана функціює лексика з уболівальницького соціолекту, що окреслює сферу соціальної активності фанатів. Лексико-семантичний аналіз зафіксованих у текстах Сергія Жадана лексем дав змогу виокремити номінації таких тематичних груп: **назви учасників фан-руху й інших уболівальників**: *вболівальник / уболівальник, ультрас* ('фанати, які організують підтримку команди, за яку вболівають'), *ультраси, кузьмич* ('звичайний уболівальник'), *фанат, футбольний фанат,*

фанати супротивника, футбольне фанатство, фанати «Динамо» / київського «Динамо», диригент (‘ультрас, який керує фанатською підтримкою у секторі’), фанати запорізького «Металурга», шахтарські ультрас (‘ультрас донецького «Шахтаря»’), львівські фанати, київські фанати; **назви фанатських дій:** ходити на футбол (‘бути фанатом’), уболівати, підтримувати команду свого міста, підтримувати, приходити на сектор (‘бути футбольним фанатом’), вивішувати банер, збирати прапори, проносити на трибуни вогонь (‘приховано приносити на трибуни піротехніку’), свистіти, битися з суперниками, вчинити напад на уболівальників, вибити з трибуни (‘вигнати фанатів суперника з їхньої трибуни’), зірвати банер (зірваний банер фанати вважають здобутим трофеєм), захопити банери (захоплені банери супротивників є трофеями фанатів), забити стрілку (‘домовитися про бійку між фанатами’), відбити трофеї (‘повернути собі втрачені фанатські атрибути’); **назв різновидів фанатської підтримки й атрибутики:** кричалка (‘короткий текст, який фани злагоджено вигукують’), скандування, спів, банер, клубні кольори, шалик, дудка, прапор, прапори клубу, атмосфера, акустика, заряд (кричалка фанатів); **назви фанатських локацій:** фанатський сектор, фан-сектор, сектор, вболівальницька трибуна, трибуна, північна трибуна (‘фанатська трибуна на харківському стадіоні «Металіст»’); **назви вболівальницької активності:** уболівальницьке життя, футбольне вболівання, підтримка, фанатський рух, стосунки між фанатами, бойове протистояння [фанатів], натиск опонентів; **друзі й вороги футбольних фанатів, стосунки між ними:** принципові вороги, одвічні вороги, товаришувати; **назви фанатських протистоянь:** перемир’я, війна, фанатські війни, бійка, бійка на трибунах; **прізвиська фанатів різних футбольних клубів:** «бомжі» (‘фанати запорізького «Металурга»’), «хахли» (‘фанати київського «Динамо»’), «кроти» (‘фанати донецького «Шахтаря»’), «криві» (‘фанати криворізького «Кривбаса»’); **оригінальні фанатські кричалки, скандування:** оле-оле, «Спасибі мешканцям Донбасу за президента-пі*араса».

Сергій Жадан – давній прихильник гри мільйонів і футбольний фанат зі стажем, продемонстрував у своїх художніх текстах використання

найрізноманітнішої лексики зі соціолекту українських футбольних фанатів, а також оригінальні фанатські кричалки та скандування.

Для аналізу лексики футбольних фанатів, використаної в текстах **Леоніда Ушкалова**, який замолоду грав у футбол і до кінця своїх днів був відданим уболівальником, взято збірку його есеїв «Що таке українська література» [Ушкалов 2015], а насамперед спеціально присвячений взаємозв'язкам футболу й української літератури есей «Оле-оле-оле-оле! Література і футбол». У текстах **Олександра Ушкалова**, що увійшли до футбольних антологій «Письменники про футбол» [Ушкалов 2011] і «Тотальний футбол» [Ушкалов 2012] представлено ще більше розмаїття фанатської лексики, аніж у творах його батька. І не дивно, позаяк він із того покоління, для якого футбольний фанатизм є неодмінним складником уболівання за улюблену футбольну команду. В есеях Леоніда та Сашка Ушкалових функціують такі групи назв із лексикону українських футбольних фанатів: **назви футбольних уболівальників:** *глядач*, «*дніпряни*» ('вболівальники дніпровського «Дніпра»»), *кרותи* ('фанати донецького «Шахтаря»'), *кузьмич* ('уболівальник із позафанатського середовища'), *уболівальник*, *ультрас*, *фанат*, *фанат українського футболу*, *фанати «Металіста»*, *футбольний вболівальник*, *футбольний фан*, *футбольні фанати*, *харківська торсида* ('харківські футбольні фанати'), *ультраси*, *харківські фанати*, «*хорьки*», *уболівальники «Металіста»*, *фанати*; **назви локацій футбольних фанатів:** «*брехайлівка*» ('місце зустрічей харківських уболівальників'), *позастадіонна точка футбольного життя*, *сектор*, *фан-сектор* ('сектор футбольних фанатів, зазвичай без стільців, бо фанати вболівають стоячи'), *фан-зона* ('місце розташування футбольних фанатів'); **назви дій футбольних уболівальників і їхньої фанатської активності:** *вболівати*, *ворожнеча*, *заряджати*, *заряджати кричалку*, *стрибати у такт скандуванню*, *лупити у барабан*, *проносити на сектор*, *скандувати*; **назви фанатської атрибутики, репертуару:** *роза* ('шалик фаната'), *заряд*; **фанатські вигуки, кричалки та пісні:** «*Вперед, Україно!*», «*Вперед, Україно!*», «*Вперед до б-о-о-о-ю-у!*», «*Твої фана'ти завжди з тоб-о-о-ю-у!*», *Го-о-о-ол!!!*, «*Мы с тобой, Металл любимый*» (кричалка

фанатів «Металіста» Харків), *«Оле-оле-оле-оле!», «Че-ер-во-о-ну руту-у-у не шука-а-а-ай вечора-а-а-ми-и, ти у ме-е-е-не єди-и-на, тільки ти-и-и-и, пові-і-і-ір...»*.

Зважаючи на розмаїття представлених лексичних одиниць із фанатського соціолекту, футбольні есеї Леоніда й Олександра Ушкалових – цікавий приклад функціонування в їхніх текстах лексики неофіційного футбольного дискурсу.

У цьому пункті проаналізовано й футбольну лексику в есеях зі збірки *«І знов я влізаю в танк...» Оксани Забужко* [Забужко 2016]. Лише побіжний погляд на склад використаної лексики футбольної сфери у цих текстах засвідчує, що лексеми із фанатського соціолекту представлено в Оксани Забужко доволі широко, що є свідченням доброї обізнаності авторки зі специфікою фанатського руху та ґрунтовних студій, які передували написанню есеїв. У її текстах, функціують такі найважливіші групи лексики з мовлення українських футбольних фанатів: **назви учасників фанатського руху:** *британські фани, динамівські фани, фан, фанати донецького «Шахтаря», футбольний фан, харківські ультраси; назви вболівальницької активності й різновидів фанатської підтримки:* *фанатський рух, фан-рух, фанатська підтримка, марш футбольних фанатів, марш харківських ультрас, приспівка, перекличка, футбольна кричалка, скандування на трибунах; назви фанатських дій:* *гнати команду вперед, скандувати.*

У проаналізованих есеях Оксани Забужко зафіксовано також **оригінальні тексти фанатського фольклору** – кричалки, заряди, скандування: на підтримку київського «Динамо» – *«Оле-оле-оле!.. “Динамо-Київ”-о-о-го-го!..», «Динамо з Дніпра! Київ-Київ-ура!», «Біло-си-ні – до пере-моги!», на підтримку львівських «Карпат» – «Зе-ле-ні леви! Зе-ле-ні леви!», універсальне фанатське скандування – «Оле-оле-оле!», текст переклички – «Слава Україні! Героям слава!».*

Як показав аналіз фактичного матеріалу з есеїстики Оксани Забужко, лексеми соціолекту футбольних фанатів становлять третину з усієї використаної в художніх текстах авторки футбольної лексики. Це доволі несподівано, позаяк вона вживає часом ширший спектр фанатських номінацій, аніж письменники-чоловіки, які пишуть про футбол, безпосередньо обертаються в доколафутбольних і фанатських

колах. Отже, художні твори Оксани Забужко можуть слугувати достовірним джерелом відомостей про український неформальний футбольний дискурс.

Для опису лексики футбольних фанатів, яка функціює в художніх текстах **Андрія Бондаря**, використано його малу прозу зі збірок «І тим, що в гробах» [Бондар 2016] та «Морквяний лід» [Бондар 2012]. Унаслідок здійсненого відбору й аналізу фактичного матеріалу з есеїв Андрія Бондаря виокремлено такі **групи фанатської лексики**, вжитої в них: **назви вболівальників:** *уболівальник, футбольний фанат*, **назви вболівальницької підтримки улюбленої команди:** *вболівання, вболівати, переживати за наших, поїздка на футбол, уболівати за наших*. Використання фанатської лексики в художніх творах Андрія Бондаря підтверджує не випадковість появи футбольної тематики в творах письменника й засвідчує обізнаність автора з футбольними реаліями. Як згадує Андрій Бондар в одному з есеїв, він сім років тренувався у футбольній секції та планував стати футболістом. Отже, художні твори Андрія Бондаря суттєво доповнюють відомості про розвиток неформального футбольного дискурсу української мови.

Як показав аналіз, лексика українського неформального футбольного дискурсу в останні роки вийшла поза межі фанатської субкультури та потрапила на сторінки художніх текстів. Її, зокрема, активно використовують українські письменники, близькі до вболівальницьких середовищ: Сергій Жадан, Леонід й Олександр Ушкалови, Андрій Бондар, а також Оксана Забужко, яка демонструє ґрунтовну обізнаність із реаліями футбольного фанатизму. Найбільшою розмаїтістю вирізняється фанатська лексика у творах Сергія Жадана: і за кількістю охоплених тематичних груп, і за їхньою наповнюваністю та частотністю вживання.

Висновки до розділу 3

У першій половині ХХ ст. і на перетині ХХ–ХХІ ст. динамічно розвивався неформальний футбольний дискурс української мови, який у другій половині ХХ ст. цілковито пригнічено через вплив політичних чинників на сферу спорту.

Неформальний футбольний дискурс початку ХХ ст. творився українською мовою передовсім у Галичині, бо східноукраїнські міста, в яких вирувало

футбольне життя, зазнали потужного зросійщення. Неформальний футбольний дискурс характеризувався насамперед появою жаргонізмів футбольної сфери, які були неофіційними дублетами термінів футболу. Вони походили з живого розмовного мовлення мешканців галицьких міст, передовсім із повсякденної комунікації суспільних груп молоді – батярських, студентських, школярських. Представники цих груп були найпалкішими вболівальниками футбольних поєдинків і найчастіше вживали жаргонізми у спілкуванні на теми футболу. Багато футбольних жаргонізмів – це полонізми й запозичені через польське посередництво германізми, які з'явилися у дискурсі Галичини внаслідок аналогічних процесів, що впливали на становлення галицько-буковинського міського койне, яке черпало складники з діалектів південно-західного наріччя та чужих мов .

З другої половини ХХ ст. відбулося пригнічення неформального футбольного дискурсу внаслідок дії позамовних чинників. До середини 80-х рр. ХХ ст. найпопулярнішою словесною формою підтримки футбольних команд був спів народних пісень, виконання перероблених на футбольний лад фольклорних текстів і використання стадійного вигуку «*Суддю на мило!*». Обмежений арсенал форм і засобів підтримки улюблених клубів був наслідком соціальних заборон і тотального контролю за діями громадян у радянському суспільстві.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст., коли в суспільстві послаблено адміністративний тиск і дозволено неформальні організації, в Україні розвинули діяльність футбольні фанати, які є однією з наймасовіших молодіжних субкультур. На перетині ХХ-ХХІ ст. сформувалася специфічна мова фанатської спільноти – соціолект. Він має багато спільного з молодіжним сленгом, але чимало слів виникли саме у фанатському середовищі та відображають специфіку суспільної активності представників цієї субкультури. Для ідентифікування у фанатському соціумі стрижневою є опозиція «свої» – «чужі», тому в фанатському мовленні виокремлено відповідні групи номінацій, причому найменування чужих охоплюють не лише фанатів команд-суперниць, а й поліцію, охорону стадіонів, суддів, футбольних функціонерів, журналістів. Великий відсоток фанатського словника становлять англійські запозичення, менше чужомовних слів – з італійської, французької,

російської та португальської мов. Соціолект футбольних фанатів має у своєму складі й внутрішномовні позичення – назви спеціальних понять із різних терміносистем, передовсім спортивної, а також терміни фізики, військової справи, техніки, художнього мистецтва, музики, архітектури. Унаслідок семантичної деривації термінна лексика розширила свої значення в мовленні фанатів і стала вагомим джерелом його поповнення. У фанатському соціолекті продуктивним способом творення лексики є скорочення слів унаслідок різних видів усічень слів, що надає їм лаконічності й експресивності, важливо для комунікації фанатів.

Суспільно-політичні зрушення в Україні впродовж останніх років – національна Революція Гідності та російська агресія на Півдні й Сході України – спричинили трансформацію вербальної та невербальної поведінки українських футбольних фанатів. Словесну агресію та вороже ставлення до фанатських угруповань клубів-суперників замінило безстрокове перемир'я між фанатами всіх українських клубів, яке триває дотепер, та спільні акції на підтримку соборності України. Ще одна ознака часу – тексти фанатського фольклору використано під час української Революції Гідності та масових акцій за єдність в Україні. «*Пісня про Путіна*» вийшла поза межі спільноти фанатів, ставши мемом і засобом карнавалізації в пропагандистській війні українців проти російської агресії.

Останнім часом лексика українських футбольних фанатів розширила сферу свого звичного функціонування – в фанатській субкультурі – усному мовленні фанів, у фанатському інтернет-спілкуванні й на сторінках фанатських видань – фанзинів – і потрапила до текстів художнього стилю сучасних українських авторів, що демонструє зацікавленість письменників субкультурою та соціолектом футбольних фанатів. Лексику неформального футбольного дискурсу використали в есеях українські письменники: Сергій Жадан, Леонід й Олександр Ушкалови, Оксана Забужко, Андрій Бондар, демонструючи обізнаність із реаліями футбольного фанатизму та фанатським мовленням. Найрізноманітнішою є лексика футбольних фанатів, що функціонує в творах Сергія Жадана: за кількістю охоплених тематичних груп, їхньою наповнюваністю та за частотністю вживання окремих лексем.

РОЗДІЛ 4

НАЗВИ НАЦІОНАЛЬНИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД І ПРИЗВИСЬКА УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛІСТІВ ЯК МАРКЕРИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ У ХХ–ХХІ СТ.

В українській мові власні назви є невід’ємними складниками мовної системи, становлячи чималу частку її лексичної підсистеми. У величезному масиві онімної лексики української мови окреме місце належить спортивним номінаціям, які є порівняно новими власними назвами в онімному просторі, позаяк їхню появу зафіксовано щойно наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., коли спорт набув масовості в суспільстві. Центральною групою спортивного ономастикону є найменування клубів і команд із різних видів спорту. Корпус власних назв спортивних клубів і команд є чималим, що дало підстави українському ономастові Михайлові Торчинському запропонувати для називання такого типу онімів термін – *«командоніми – найменування спортивних команд»* [Торчинський 2008, с. 271]. Великий сегмент української онімної лексики зі спортивної сфери становлять назви футбольних команд. В останні роки опубліковано кілька розвідок про сучасні назви національних футбольних команд, зокрема статті Наталії Григоруку [Григоруку 2013] і Марека Олейніка [Олейнік 2014]. Мовознавець Наталія Григоруку рекомендує використовувати для найменування футбольних команд термін – *футболокомандоніми* [Григоруку 2014]. У цій розвідці послуговуватимусь термінами – онім, власна назва, номінація, найменування з футбольної сфери, узвичаєними в ономастиці. Оскільки в українському мовознавстві й надалі бракує комплексного та різноаспектного аналізу назв футбольних команд [Процик 2016 ж; Процик 2017 з; Процик 2018 б], передовсім на діахронному рівні, вони заслуговують на увагу, і стануть об’єктом розгляду й опису в цьому розділі.

4.1. Назви західноукраїнських футбольних команд – чинник національної ідентифікації в першій половині ХХ ст.

У підрозділі представлено назви футбольних команд Галичини, Буковини, Закарпаття, Волині, Надсяння, Лемківщини й Холмщини в першій половині ХХ ст.

[Процик 2016 и; Процик 2018 г; Процик 2019 б]. Ці найменування мали складну структуру, в якій поєднано компонент-аббревіатуру та власне онім. Перший складник назви – аббревіатура, що виникла внаслідок мовної економії, вказував на національну належність футбольної команди: *У.С.К.* – Український Спортовий Клуб, *У.С.Т.* – Українське Спортове Товариство. Вказівки на національну належність не мали переважно сільські спортивні клуби, які були єдиними такого типу структурами в населеному пункті, де домінували мешканці-українці; такі спортивні структури використовували аббревіатури *С.Т.* – Спортове Товариство, *С.К.* – Спортовий Клуб. Спортивні команди, які були створені першими, мали власні назви без онімного складника. Кілька спортивних об'єднань послуговувались аббревіатурами *У.С.К.* – Український Спортовий Кружок: *У.С.К. Львів*¹⁰, *У.С.К. Краків*, *У.С.К. Стрий*, *У.С.К. Станиславів*; *У.Р.С.К. Львів* – Український Ремісничий Спортовий Клуб, *У.С.С.К. Львів* – Український Студентський Спортовий Клуб; *Т.У.Р.* – Товариство Українських Робітників – *Т.У.Р. Борислав*, *Т.У.Р. Дрогобич*, *Т.У.Р. Перемишль*.

Власне онімний компонент складених назв українських футбольних команд у першій половині ХХ ст. мотивований онімом або апелятивом, а способами творення власних назв були два види семантизації: онімізація (перехід апелятивів до складу онімів) і трансонімізація («перехід лексем з одного розряду пропріативів до іншого» [Торчинський 2008, с. 374]). Назви більшості футбольних клубів відображають сталі асоціації з історичними, географічними та культурними реаліями України та містять важливі для українців етнокультурні конотації.

4.1.1 Назви футбольних команд, мотивовані онімами

Окрему групу назв футбольних клубів, мотивованих власними назвами, становлять номінації, семантично пов'язані з **назвами української національної держави**. *С.Т. «Україна» Львів* – найславніше галицьке спортивне товариство і футбольна команда в його складі, що була найтитулованішим українським клубом

¹⁰ Перелік усіх українських футбольних команд із детальною вказівкою на місце їхнього заснування (місто / містечко / село, район, область, країна – вказано відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу) подано в додатках Е, Є, Ж, З. Додаток Е містить назви українських футбольних клубів першої половини ХХ ст.

Галичини, – свою назву взяли від номінації держави *Україна*, підкреслюючи належність спортсменів до української нації, що в тодішніх умовах бездержавності було виявом великого патріотизму, відваги та сили духу. Як згадував відомий український футболіст 30–40-х рр. Олександр Скоцень, «С.Т. «Україна» (Львів) – це символ українського спортивного і національного духу. ... Уже сама назва товариства була на той час політичним актом» [С.Т. «Україна» 1991, с. 57–58]. Назву *Україна* мали також футбольні команди в менших місцевостях – *С.К. «Україна» Городенка*, *С.К. «Україна» Пасічна*. Аналогічним чинником – демонстрацією належності до бездержавної нації – мотивований вибір назви футбольних команд із Закарпаття – *С.К. «Русь» Ужгород*¹¹, *С.К. Русь-2 Ужгород* і *С.К. «Русь» Хуст*, що використали в номінуванні давню назву України – *Русь*. Вибір назви зумовлений суспільно-політичними обставинами – Закарпаття в той час перебувало в складі Чехословаччини, а українські команди своїм найменуванням вказували на національну належність їхніх гравців.

Багато українських футбольних клубів, відповідно до європейських традицій найменування команд, у назвах вживали **топоніми** – номінації населених пунктів: міст, містечок, сіл або етнографічних районів, із яких клуби походили. Серед західноукраїнських футбольних команд зафіксовано найбільше відтопонімних найменувань: на Львівщині – *С.К. «Бабина»*, *С.К. «Бачина»*, *С.К. «Безбруди»*, *С.К. «Береги»*, *С.К. «Болозів»*, *С.К. «Бусовисько»*, *С.К. «Буців»*, *С.К. «Великий Дорошів»*, *С.К. «Вислобоки»*, *С.К. «Віднів»*, *С.К. «Вільшанка»*, *С.К. «Германів»*, *У.С.К. «Доброміль»*, *С.К. «Добряни»*, *У.С.Т. «Жидачів»*, *С.К. «Забава»*, *С.К. «Зарайсько»*, *С.К. «Звертів»*, *С.К. «Корналовичі»*, *С.К. «Кліцко»*, *С.К. «Куликів»*, *С.К. «Кульчиці Шляхоцькі»*, *С.К. «Містковичі»*, *С.К. «Ордів / Ордов*¹², *С.К. «Острів»*, *С.К. «Пиняни»*, *С.К. «Підберізіці»*, *С.К. «Підбірці»*, *У.С.К. «Рава-Руска»*, *У.С.К. «Самбір»*, *У.С.К. «Сихів»*, *С.К. «Стара Ропа»*, *У.С.К. Старий Самбір*, *С.К. «Стрільбичі»*, *С.К. «Стронятин»*, *С.К. «Сулимів»*, *С.К. «Тершів»*, *У.С.Т. «Ходорів»*, *С.К. «Чижиків»*, *У.С.К. «Яворів»*; на Івано-

¹¹ У 30-х рр. команда «Русь» Ужгород мала прізвисько «літаючі учителі», бо подорожувала на матчі власним літаком.

¹² Через скісну ризик у тексті подано варіантні назви команд і населених пунктів, зафіксовані в різних джерелах.

Франківщині – *С.К. «Брошнів», С.К. «Вільхівка», С.К. «Гребінці», С.К. «Залуژه», У.Р.С.К. «Коломия», С.К. «Коростовичі», У.С.К. «Косів», С.К. «Назавізів», С.К. «Отинія», С.К. «Потік», С.К. «Пуків», С.К. «Путятинці», С.К. «Ріпне», У.С.К. «Станиславів», С.К. «Товмач», С.К. «Топорівці», У.С.К. «Хотінь», С.К. «Цуцилів», У.С.К. «Ямниця»;*

на Тернопільщині – *У.С.К. «Васильківці», У.С.К. «Денисів», У.С.К. «Збараж», СК «Лозівка», С.К. «Терпилівка»,*

на Буковині – *С.К. «Борівці», С.К. «Веренчанка», С.К. «Вільшина», С.К. «Горішні Ленківці», С.К. «Денисівка», С.К. «Долішні Ленківці», С.К. «Заставна», С.К. «Шишківці»;*

у Надсянні – *У.С.К. «Валява», С.К. «Поздях», С.К. «Стібно», С.К. «Стібенець», С.К. «Торки»;*

у Закарпатті – *С.К. «Королево над Тисою», С.К. «Стрипа», С.К. «Тячів»;*

на Волині – *С.К. «Дермань», У.С.К. Костопіль, С.К. «Орлівка»;*

на Лемківщині – *С.К. «Польна»;*

на Холмщині – *У.С.К. Грубешів.*

Назви **етнографічних районів** України відображено у назвах галицьких і буковинських футбольних команд, які представляли ці історико-географічні області. Найуспішніший подільський клуб *У.С.Т. «Поділля» Тернопіль* у назві використав топонім *Поділля*. Топонімом *Підгір'я* мотивовані назви клубів із цієї історико-географічної області – *С.К. «Підгір'я» Княжівське, У.С.Т. «Підгір'я» Дрогобич*. Оніммом *Покуття* мотивована назва клубу *С.К. «Покуття» Коломия*. Належність до *Буковини* відобразив у назві клуб *У.С.К. «Буковина» Кіцмань*.

Окрім топонімів, які пов'язані з місцевостями, де виникли та функціювали футбольні клуби, у номінаціях команд нерідко відображено й власні назви тих населених пунктів, які є важливими для національної свідомості українців і демонструють тяглість історичної пам'яті та спадкоємність культурних традицій. Назви клубів – *У.С.К. «Батурин» Перемишль* і *У.С.К. «Батурин» Бушковичі* – походять від назви гетьманської столиці Івана Мазепи міста *Батурина*, а найменування *С.К. «Полтава» Чернівці* – від назви міста *Полтава*.

Номінації команд *У.С.К. «Запоріжжя» Кути, У.С.К. «Запоріжжя» Львів, С.К. «Запорожжя» Чернівці* утворено від найменування суспільно-політичної та військово-адміністративної організації українського козацтва – *Запорозької Січі*

[Янко 1998, с. 142]. Назви футбольних клубів *Л.У.С.К. «Чорноморці» Львів / Львів-Жовківське передмістя*, *Л.У.С.К. «Чорноморці II» Львів* і *С.К. «Чорноморе» Чернівці* теж, очевидно, варто пов'язати з історичною згадкою про *Чорноморську Січ*. Ще однією лексемою, яка тематично близька до цієї групи номінацій, є географічна назва *Хортиця* (найменування найбільшого з островів на Дніпрі – володіння Запорозької Січі), що стала мотиваційною базою для найменування футбольних команд *У.С.Т. «Хортиця» Борщів*, *У.С.Т. «Хортиця» Жидачів*, *С.Т. «Хортиця» Крихівці*, *С.К. «Хортиця» Коломия*, *У.С.К. «Хортиця» Любачів*. У цій групі онімів варто розглядати й назву клубу *С.К. «Ненаситець» Поздич*, мотивовану топонімом *Ненаситець*, що називає один із найнебезпечніших порогів на Дніпрі, що був практично нездоланною перешкодою для судноплавства.

Серед номінацій українських футбольних клубів чималу групу охоплюють назви, мотивовані найменуваннями різних географічних об'єктів – водних і гірських масивів. З-поміж **гідронімів** для номінування західноукраїнських команд використано насамперед назви рік, які протікають у тій місцевості, з якої походить футбольний клуб: *У.С.К. «Бистриця» Надвірна* – команда з м. *Надвірної*, яка розташована на берегах *Бистриці-Надвірнянської* – правої притоки *Бистриці*, що є правою притокою Дністра [СГУ 1979, с. 50], *У.С.Т. «Прут» Делятин* – клуб із м. *Делятин*, поблизу якого протікає річка *Прут* – ліва притока Дунаю [СГУ 1979, с. 451], *«Прут» Чернівці* – команда зі столиці Буковини, яку річка *Прут* розділяє на дві частини, *С.Т. «Лімниця» Перегінсько* – футбольна команда з м. *Перегінське*, що розташоване на лівому березі ріки *Лімниця* – правої притоки Дністра [СГУ 1979, с. 319], *У.С.К. «Сян» Перемишль / У.С.К. «Сян» Перемишль-Вовче*, *У.С.К. «Сян II» Перемишль*, *У.С.К. «Сян-Юніори» Перемишль* – клуби з м. *Перемишля*, яке розкинулося по обидвох берегах річки *Сян* – правої притоки Вісли [СГУ 1979, с. 551], *У.С.Т. «Сян» Ярослав* – команда з м. *Ярослава*, розташованого на лівому березі річки *Сян*, *У.С.К «Вігор» Нижанковичі*, *У.С.К «Вігор» Військо* – команди з населених пунктів, що розкинулися на берегах річки *Вігор* – правої притоки Сяну [СГУ 1979, с. 106]. Надсянська команда *У.С.Т. «Збруч» Олешичі* для називання використала гідронім, що є символом розділеності України кордоном двох держав,

який проходив рікою *Збруч* – лівою притокою Дністра [СГУ 1979, с. 209]. Команди *У.С.Т. «Дністер» Заліщики* *У.С.Т. «Дністер» Миколаїв / Миколаїв над Дністром*, *У.С.Т. «Дністер» Самбір*, *У.С.Т. «Дністер» Чайковичі* відобразили у своїх назвах територіальну близькість їхніх населених пунктів до найбільшої річки регіону – *Дністра* [СГУ 1979, с. 173–174]. Назву найбільшої української ріки *Дніпро* [СГУ 1979, с. 173] використали в найменуванні футбольні клуби *С.К. «Дніпро І» Львів*, *С.К. «Дніпро ІІ» Львів*, *У.С.К. «Дніпро» Винники*, *С.С. «Дніпро» Тисмениця*, *С.К. «Дніпро» Серафінці*, *С.К. «Дніпро» Борівці*, *С.К. «Дніпро» Чуловичі*, *«Дніпро» Херсон*. Від гідроніма *Західний Буг* – правої притоки Вісли [СГУ 1979, с. 208] – утворено назви клубів із міст, поблизу яких протікає ця ріка – *С.К. «Буг» Холм*, *С.К. «Буг» Сокаль*, *«Буг» Одеса*. Від гідроніма *Горинь* – правої притоки Прип'яті [СГУ 1979, с. 149] – утворено найменування поліської футбольної команди *У.С.К. «Горинь» Рівне*, від гідроніма *Стир* – правої притоки Прип'яті [СГУ 1979, с. 530] – походить назва команди *С.К. «Стир» Луцьк* – із міста, розташованого на обидвох берегах річки *Стир*, а від назви річки *Случ* – правої притоки Горині [СГУ 1979, с. 511] – походить номінація клубу *С.К. «Случ» Сарни* з міста, розташованого на річці *Случ* у Рівненській обл.

Серед **оронімів** – назв гір, що знайшли відображення у найменуваннях футбольних команд, зафіксовано такі: *У.С.К. «Лисоня» Бережани* – походить від назви гори *Лисоня*, що розташована неподалік від м. *Бережани*, *С.К. «Зелемінь» Сколе* – походить від назви гори *Зелемінь* у Сколівських Бескидах – вершини гірського хребта, що простягся в Сколівському р-ні на Львівщині; найменування клубів – *С.К. «Чорногора» Косів*, *С.Т. «Чорногора» Станиславів*, *У.С.Т. «Чорногора» Яремче* – походить від назви гірського хребта Українських Карпат – *Чорногора*; номінація *С.К. «Говерля» Станиславів* мотивована назвою найвищої вершини Українських Карпат – гори *Говерла*. Номінації футбольних клубів із *Косова*, *Станиславова*, *Яремче* мотиваційно пов'язані з назвами розташованих поблизу вершини Карпат і найвищого їхнього хребта.

В окрему групу онімів, які стали мотиваційною базою для номінування українських футбольних клубів, слід об'єднати **антропоніми**, серед них імена

та прізвища відомих і важливих для українців історичних постатей, починаючи від княжих часів і аж до подій із новітньої української історії. Від прізвиська курського князя Всеволода Святославича, який за сміливість у боях із половцями та військову доблесть названий у «Слові про Ігорів похід» *Буй-Туром* (*Буй-Тур* – буйний тур, від *буй*, яр (ярий) – хоробрий, відважний, сміливий; *тур* – дикий бик із великими рогами, символ виняткової сили та відваги), походять назви команд: *У.С.К. «Буй-Тур» Городок Ягеллонський, С.Т. «Буй-Тур» Каменобрід, У.С.К. «Буй-Тур» Львів-Сигнівка, У.С.К. «Буй-Тур» Радехів, У.С.К. «Буй-Тур» Станиславів*. Номінація клубу *У.С.К. «Роксоляна» Рогатин* цілком виправдана, адже саме в Рогатині, за легендою, народилася Настя Лісовська, у подальшому *Роксолана* – дружина султана Османської імперії Сулеймана I Пишного. Низка спортивних осередків для називання своїх футбольних клубів запропонували ім'я військового та державного діяча часів Богдана Хмельницького – *Івана Богуна*. Це команди: *С.Т. «Богун» Безбруди, У.С.К. «Богун» Броди, С.К. «Богун» Володава, У.С.К. «Богун» Комарно, С.К.М. «Богун» Львів, С.К. «Богун» Отинія, С.К. «Богун» Підзвіринець, С.К. «Богун» Рогатин, С.К. «Богун» Серафинці, У.С.К. «Богун» Судова Вишня*.

Кілька команд узяли за назви імена українських повстанців – учасників організованого спротиву й очільників стихійних народних бунтів – не випадково, адже саме протистояння чужоземцям під час виступів українських команд у чемпіонатах різних чужих держав у міжвоєнний період було основою їхньої мотивації в боротьбі на футбольних полях. Від імені керівника гайдамацького руху *Івана Гонти* походять назви буковинських команд: *У.С.К. «Гонта» Мамаївці, С.К. «Гонта» Селище-Новоселиця* та *С.Т. «Гонта» Чернівці-Садагура*. Для найменування ще одного чернівецького клубу – *С.К. «Залізник» Чернівці* використано ім'я іншого керівника Коліївщини – козацького отамана *Максима Залізняка*. Для називання футбольних команд нерідко використовувано й імена відомих народних бунтарів: *Олекси Довбуша* – ватажка опришків у Карпатах і *Устима Кармелюка* – керівника селянського повстанського руху на Поділлі. Ім'я першого відображене в назві футбольних команд: *У.С.К. «Довбуш» Чернівці, У.С.Т. «Довбуш» Садагура / Садигора, У.С.Т. «Довбуш» Коломия*. Ім'я другого –

в номінаціях клубів – *С.К. «Кармелюк I» Кіцмань, С.К. «Кармелюк II» Кіцмань, С.К. «Кармелюк» Львів, У.С.К. «Кармелюк» Коровники.*

Мотиваційною базою для називання буковинських команд *С.К «Дорошенко» Чернівці* й *У.С.К. «Мазена» Чернівці* стали імена українських гетьманів: *Петра Дорошенка* та *Івана Мазети*. Назву останнього зі згаданих клубів не погоджувалася офіційно зареєструвати румунська влада, що свідчить про те, що номінації національних футбольних команд – це не лише справа вдалого вибору, а й, нерідко, протиборства з окупаційною владою стосовно затвердження найменувань.

Закарпатські команди для номінування своїх клубів використали прізвище релігійного, культурно-освітнього та громадського діяча Закарпаття в ХІХ ст., греко-католицького священника о. *Олександра (Олекси) Духновича*, якого вважають будителем закарпатських українців; він є автором низки творів народною мовою. Це команди *С.К. «Духнович» Мукачів* і *С.К. «Духнович» Тячів.*

Назва команд *У.С.Т. «Черник» Станиславів* і *У.С.Т. «Черник» Коломия* пов'язана з новітньою історією України. Своє ім'я футбольні клуби отримали на честь *Федора (Федя) Черника* [С.Т. «Україна» 1991, с. 29], пластуна, успішного спортсмена – легкоатлета та футболіста, який у роки Першої світової війни був хорунжим і сотником Українських Січових Стрільців, 1918 р. загинув у бою з московською сотнею під Мотовилівкою, похований на Аскольдовій могилі. Назва буковинського клубу *С.Т. «Петлюра» Кіцмань* мотивована іменем українського державного, політичного та військового діяча, Головного отамана військ Української Народної Республіки, Голови Директорії УНР *Симона Петлюри*.

Зафіксовано й один антропонім з античної історії, що став мотиваційною базою для називання футбольної команди – *У.Р.С.К. «Спартак» Перемишль*. Це ім'я фракійського воїна *Спартака*, який очолив повстання рабів проти римлян.

Назви двох футбольних команд пов'язані з релігійно-міфологічною сферою, зокрема, номінація клубу *У.С.К. «Стрибог» Жовчів* походить від імені божества язичницького пантеону в Київській Русі – *Стрибога* – бога вітрів. Для вибору назви футбольної команди найважливішими, мабуть, були семи 'порив', 'швидкість', що мало б відповідати основній рисі гравців у футбол – пориву до боротьби. Назва

ще однієї футбольної команди – **С.К. «Вій» Ходорів** – пов’язана з міфологічно-демонологічними уявленнями українців і походить від лексеми *Вій* – «міфічна істота з повіками до землі» [СУМ 1970, с. 669]; у лексемі *Вій*, використаній у ролі футбольного оніма, найважливішою є сема ‘той, хто навіює страх’ на суперників. Найменування футбольної команди юнаків зі Ставропігійської бурси – **С.К. «Світогор» / «Святогор» Львів** – має, ймовірно, подвійну мотивацію – походить від назви гори Афон у Греції – монастирської держави, назва якої в перекладі означає *Свята гора*, а також від імені богатиря зі слов’янського епосу *Святогора* – велетня, який живе на високих *Святих горах*.

Оригінальними є назви команд **С.К. «Русалка» Городок Ягеллонський**, **С.Т. «Русалка» Золочів**, **С.Т. «Русалка» Львів**, що походять від найменування першого на західноукраїнських землях **українського альманаху «Русалка Дністрова»**, який підготували до друку українські громадські діячі та письменники, об’єднані в літературне угруповання «Руська трійця», та опублікували його 1837 р. у Будапешті. Вибір назви спортивного товариства із Золочева приурочений до сторіччя з часу видання альманаху «Русалка Дністрова». Назва команди з Лемківщини – **С.К. «Стривігор» Устрики Долішні** – імовірно, має подвійну мотивацію, що походить від: 1) назви річки *Стривігор* (Стрвяж) – лівої притоки Дністра та 2) найменування Товариства шанувальників українського мистецтва «*Стривігор*» у Перемишлі [АРР 1931, 1933–34, 1936–38] та створеного за його ініціативи музею українського мистецтва «*Стривігор*».

Найбільшу за обсягом, однак не надто різноманітну за наповненням групу охоплюють номінації, мотивовані **назвами українських молодіжних організацій**. Понад п’ятдесят галицьких футбольних команд у назві використали найменування найстарішого та наймасовішого українського руханково-гімнастичного товариства «**Сокіл**»¹³, до структури якого вони входили як члени його спортивних секцій.

¹³ Український «Сокіл» створено 1894 р. за зразком однойменних чеських, словенських, польських, хорватських, сербських тіловиховних організацій в Австро-Угорщині. Серед найважливіших завдань товариства – залучення молоді до загальних фізичних вправ, занять із різних ігрових видів спорту, гімнастики, дотримання здорового способу життя, моральне та духовне вдосконалення, а також культурно-просвітницька робота, передовсім розвиток національної самосвідомості, патріотизму. Організація, що входила до Всеслов’янського сокільського союзу, налічувала у Галичині сотні філій-осередків та понад десятки тисяч членів. Тут закладено основи розвитку

Сокільські команди з футболу функціювали в понад п'ятдесяти містах і селах Галичини і Надсяння (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Е). Найменування спортивного товариства та футбольних команд при ньому пов'язане з лексемою *сокіл* – хижий птах «родини соколиних з міцним гачкуватим дзьобом, кривими кігтями і довгими гострими крильми» [СУМ 1978, с. 438], який у національній свідомості є символом зіркості, швидкості, молодості, сили, розуму, відваги, що дає підстави припустити й подвійну мотивацію назв цих команд. Номінація низки українських футбольних клубів пов'язана з назвою ще одного молодіжного товариства – організації Союз Української Поступової Молоді імені Михайла Драгоманова «*Каменярі*»¹⁴. Зафіксовано понад двадцять футбольних клубів із назвою «Каменярі» (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Е). Від назви руханково-спортивного товариства «*Луг*»¹⁵ походять найменування понад двадцяти футбольних команд Галичини (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Е).

Від назви українського спортивно-пожежно-руханкового товариства «*Січ*»¹⁶ походять найменування футбольних команд: *С.К. «Січ I» Ленківці, С.К. «Січ II» Ленківці, С.К. «Січ» Перечин, У.С.К. «Січ» Доброміль, У.С.К. «Січ» Добряни, У.С.К. «Січ» Стрий, С.К. «Січ» Городок*. Ймовірно, назви команд мають подвійну мотивованість – від найменування товариства «*Січ*» і від назви *Запорозька Січ*.

Від номінації українського туристсько-краєзнавчого товариства (УТКТ) «*Плай*»¹⁷ походять назви футбольних команд *С.К. «Плай» Львів, С.К. «Плай»*

спортивного руху серед українців, започатковано уроки фізичного виховання в українських народних школах і гімназіях [Андрухів 1995, с. 14–15; Вадковъ 1926].

¹⁴ Союз Української Поступової Молоді (СУПМ) імені Михайла Драгоманова «*Каменярі*» (заснований 1929 р.) перебував під патронатом Української Соціалістично-Радикальної партії (УСРП); організація функціювала в Галичині; гуртувала робітничу молодь у містах, а також мала осередки в селах, намагаючись залучити до активного громадського та культурного життя сільську юнь; з-поміж іншого організація створювала гуртки фізичного виховання та організувала здвиги руханки та змагання з різних спортивних дисциплін, у тім і футбольні; товариство було повноправним членом Міжнародного робітничого спортивного союзу, а його представники брали участь у двох олімпіадах, які проводив цей союз; станом на 1938 р. організація налічувала 72 футбольні гуртки [Андрухів 1995, с. 28].

¹⁵ Українське руханково-спортове товариство «*Луг*», засноване 1925 р. з ініціативи Української радикальної партії (голова – полковник армії УНР Роман Дашкевич) замість товариства «*Січ*», що його в 1924 р. ліквідувала польська влада.

¹⁶ Українське спортивно-пожежно-руханкове товариства «*Січ*», утворене 1900 р. у Галичині; функціювало на Буковині й у Закарпатті, мало національний характер, організаційною структурою нагадувало Запорізьку Січ, а фактично було парамілітарною організацією [Якимович 2012]; 1924 р. польська влада заборонила його діяльність.

¹⁷ Українське туристсько-краєзнавче товариство (УТКТ) «*Плай*» засноване в 1924 р. у Львові.

Перемисьль, С.К. «Плай» Самбір, С.К. «Плай» Стрий, які діяли в рамках спортивних секцій цієї організації. Можна припустити й подвійну мотивованість назви цих клубів, адже вона пов'язана з діалектною лексемою *плай*, що називає стежку в горах, «плескати гребені гір, відгалужень головних хребтів з пасовищами й стежками в Карпатах» [ВТССУМ 2001, с. 792], а саме мандри Карпатами були серед пріоритетів товариства «Плай. Футбольні команди функціювали й у філіях *Карпатського Лещетарського Клубу (К.Л.К.)*¹⁸, а їхні назви дублювали найменування спортивної організації та вказували місцевість, де клуби створено: *К.Л.К. Вікно, К.Л.К. Гряда, К.Л.К. Львів, К.Л.К. Заліщики, К.Л.К. Серафинці, К.Л.К. Тишківці, К.Л.К. Торговиця Пільна, К.Л.К. Чернятин, К.Л.К. Ярослав.*

Спортивні секції були в Католицькій асоціації української молоді¹⁹ «*Орли*», тому низка футбольних команд за назву мала номінацію цього молодіжного товариства. Зафіксовано понад двадцять клубів із таким найменуванням (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Е). Додатковим мотиватором для найменування цих галицьких футбольних клубів було й символічне значення лексеми *орел* – птаха, що є втіленням сили, відваги, гордості.

У Галичині й на Буковині функціювали футбольні команди, які організаційно не належали до спортивних товариств, а були представницькими футбольними клубами українських союзів кооператорів – *Маслосоюзу* та *Центросоюзу*. Це команди «*Маслосоз*» *Львів*, «*Центросоюз*» *Львів* і «*Пласт*» (*кооперація*) *Чернівці*, назви яких мотивовані номінаціями українських кооперативних спілок.

Низка назв футбольних команд пов'язана з **номінаціями підприємств**, при яких вони створені: *С.К. «Гарбарня» Львів* – від *гарбарня* – «майстерня, завод, де вичиняють шкіри» [СУМ 1971, с. 29]) – назва походить від роду занять працівників львівської шкіряного підприємства на вулиці Промисловій, де в міжвоєнний період

¹⁸ Карпатський Лещетарський Клубу ((К.Л.К.) – найстаріший гірськолижний клуб в Україні, заснований 1924 р. у Львові, окрім лещетарства розвивав й інші види спорту.

¹⁹ Католицька асоціація української молоді (КАУМ) «*Орли*» («...попівські товариства “Орли”») [Великий ілюстрований Січовий сьпіваник б. р., с. 3]) – товариство, довкола якого гуртувалася переважно українська молодь греко-католицького віровизнання, створене на протигагу світським товариствам «Сокіл» і «Січ», функціювало в Галичині впродовж 1936–39 рр, звертаючи увагу передовсім на релігійне й ідеологічне виховання, загальну та фахову освіту, спортивну підготовку, мало близько 200 осередків [Андрухів 1995, с. 28].

працювала й дотепер функціює шкірфабрика; *С.К. «Газет» Львів* – назва команди працівників львівської кондитерської фабрики *«Газет»*²⁰; *С.К. «Українська реклама» Львів* – походить від найменування підприємства, що надавало рекламні послуги й було організацією з українським капіталом, що відображено в назві.

Футбольні команди функціювали також і при різних українських інституціях, насамперед культурно-освітніх. Буковинські футбольні клуби з Чернівців у своїх назвах дублювали найменування організацій, при яких їх створено: *«Мужеський хор» Чернівці*, *«Українська Читальня» Чернівці*, *«Українська Школа на вулиці Новій» Чернівці*, *«Українська Школа імені Богдана Лепкого» Чернівці*, *«Читальня Нової вулиці» Чернівці*, *«Читальня Полевої вулиці»*, а галицькі футбольні команди: *С.С. «Читальня «Просвіта» імені Тараса Шевченка» Крихівці*, що були при українському товаристві *«Просвіта»*, та команда *«Рідна Школа» Тернопіль*, створена при українському педагогічному товаристві *«Рідна Школа»*²¹, дублювали назви цих інституцій. У Закарпатті існувала футбольна команда *«Мукачівська руська гімназія»*. На Волині функціювали футбольні клуби при товаристві *«Просвіта»*: *У.С.К. «Просвіта» Дубно*, *У.С.К. «Просвіта» Ковель*, *У.С.К. «Просвіта» Костопіль*, *У.С.К. «Просвіта» Рівне*.

4.1.2. Назви футбольних команд, мотивовані апелятивами

Чималу групу назв футбольних команд охоплюють номінації, що походять від загальних назв, серед яких назви явищ природи: *С.К. «Буревій» Бучач*, *С.К. «Буревій» Пасічна*, *У.С.К. «Буревій» Львів-Личаків*, *У.С.К. «Буревій» Львів-Левандівка* – від лексеми *буревій* – «дуже сильний вітер, ураган» [СУМ 1970, с. 257], назви потужного атмосферного явища, що має руйнівну силу та є тривалим у часі; футбольні дружини з Прикарпаття – *С.К. «Вихор» Ямниця*, *С.К. «Вихор» Рогатин*, *С.К. «Вихор» Городенка* – від лексеми *вихор* – «рвучкий круговий рух вітру; сильний поривчастий вітер» [СУМ 1970, с. 534], назва команд застерігала

²⁰ Львівська фабрика солодощів *«Газет»* на Підзамчі існувала з 1910 р. на перетині вулиць Ткацької та Заводської у Львові, спеціалізувалася на виготовленні цукерок, шоколаду та мармеладу, була однією з попередниць львівського виробничого підприємства «Світоч», назва походить від поєднання перших літер (букви латинської абетки: G – та і Z – зет) прізвищ її засновників *Гамера* і *Цимера*).

²¹ *«Рідна Школа»* – освітньо-виховне товариство, засноване 1881 р. у Львові, функціювало під різними назвами, опікувалося поширенням шкільництва у Східній Галичині та сприяло згуртуванню українських педагогів.

суперників від небезпеки, якої слід очікувати від цих клубів на футбольному полі; **У.С.Т. «Хуртовина» Комарно** – від слова *хуртовина* – «сильний вітер із снігом, заметіль; те саме, що завірюха; буря, ураган; те саме, що вихор» [СУМ 1980, с. 174]; семи, які були визначальними для вибору згаданих вище лексем – *буревій, вихор, хуртовина* – у ролі найменувань футбольних клубів, це – ‘динаміка, швидкість, навальність’ – усе те, що необхідно дружинам для перемоги, та ‘небезпека’, якою загрожували ці футбольні команди суперникам; **У.С.К. «Заграва» Станиславів, У.С.К. «Заграва» Ярослав** – від слова *заграва*, що означає «відсвічування, відблиск (переважно на небі) яскравого світла, пожежі, вогнів» [СУМ 1972, с. 90], сяяння небосхилу під час сходу чи заходу сонця, центральною для вибору назви є сема цієї лексеми ‘світло, сяйво’, що супроводжує святкування успішних виступів команди; назви футбольних дружин **У.С.К. «Веселка» Медика, У.С.К. «Веселка» Рудно, У.С.Т. «Веселка» Лодина** походять від слова *веселка* – «дугоподібна різнобарвна смуга, яка з’являється в атмосфері внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу, води; райдуга» [СУМ 1970, с. 339]; для номінування футбольних клубів важливими були семи ‘барвистість, свято’, що супроводжують переможні виступи команд; **С.К. «Хмара» Львів** – від слова *хмара* – «скупчення краплин води, кристаликів льоду та їхньої суміші в атмосфері у вигляді суцільної маси світлого або темного кольору, що несе дощ, град, сніг» [СУМ 1980, с. 1347]; назви атмосферних явищ, які використано для називання українських клубів, слугували для підкреслення спортивної міці команд, які несли загрозу, небезпеку суперникам;

назви астрономічних об’єктів: У.С.К. «Зоря» Львів, С.К. «Зоря» Калуш, У.С.К. «Зоря» Ходорів – від лексеми *зоря*, що йменує той самий об’єкт, що й *зірка* – «самосвітне небесне тіло, що являє собою скупчення розжарених газів» [СУМ 1972, с. 689, 576–577]; **С.К. «Комета» Бугаївка, С.К. «Комета» Львів, С.К. «Комета» Журавно, С.К. «Комета» Радивилів** – від терміна *комета* – «небесне тіло, яке має яскраве ядро й туманну оболонку, від якої тягнеться довга смуга світла, що нагадує хвіст» [СУМ 1973, с. 245]; мабуть, для вибору назв астрономічних об’єктів у ролі найменувань футбольних команд найважливішими були семи цих лексем – ‘світіння, блиск’, якими клубам запрограмовано майбутні

успіхи й перемоги; у лексемі *комета* важливою для найменування є також сема ‘рух, політ’ як запорука спортивного поступу футбольних команд із такою назвою;

назви, що вказують на природні зони, притаманні Україні, й особливості рельєфу: найменування клубів *У.С.К. «Степ» Бушковичі, У.С.Т. «Степ» Львів, С.К. «Степ» Сторонятин, С.К. «Степ» Суховоля* походять від апелятива *степ* – великий безлісий, вкритий трав’янистою рослинністю, рівнинний простір у зоні сухого клімату [СУМ 1978, с. 686], назви природної зони помірних широт, яка в Україні займає великі площі. Степ в українців асоціювався з безмежним простором, волею, тому вибір цієї лексеми для називання футбольних команд не випадковий.

Команди з місцевостей, розташованих у Карпатах, використали в назві лексему *бескид* – «круте урвище, провалля; гора, скеля» [СУМ 1970, с. 163], найменування системи гірських «хребтів у південній смузі Українських Карпат» [Жайворонок 2006, с. 35] – *У.С.Т. «Бескид» Надвірна, У.С.К. «Бескид» Турка, С.К. «Бескид» Косів, С.К. «Бескид» Севлюш*; апелятив *бескид*, що йменує карпатський хребет, відображено й у назві клубу *С.К. «Бескид» Пробіжна*.

Назви футбольних команд *У.С.К. «Скала» Мостиська, У.С.К. «Скала» Стрий, С.К. «Скала» Речичани, С.К. «Скала» Судова Вишня, С.К. «Скала» Тисмениця, С.Т. «Скала» Добромірка, С.Т. «Скала» Мшана і «Скала» Ряшів* походять від застарілої загальної назви *скала* – «скеля» [СУМ 1978, с. 245]. Семи лексеми *скала* – ‘міцність, твердість, стійкість, непорушність, опірність’ були найвагомішими для вибору цієї назви як найменування низки українських клубів, які в зустрічах зі суперниками мали демонструвати саме такі риси. Дві команди з Львівщини обрали для називання лексему *верховина* – «верхня, найвища частина чого-небудь (переважно гори, дерева); найвищий ступінь чого-небудь; назва високогірної місцевості в межах Українських Карпат» [СУМ 1970, с. 336], демонструючи цим вибором спортивні амбіції клубів – здобувати найвищі вершини: *С.К. «Верховина» Старий Самбір, С.К. «Верховина» Керниця*.

Низка футбольних команд використала для найменування апелятиви, що називають **різновиди фауни**. Зокрема, **назву тварини**, яка з-поміж інших вирізняється силою та хоробрістю, використано для номінування клубів *С.К. «Лев»*

Перемишль і *С.К. «Лев» Радимно*, найменування яких мотивовано лексемою *лев* – «великий хижий звір родини котячих з короткою жовтою шерстю і довгою пишною гривною у самців» [СУМ 1973, с. 458]; для вибору назви команд вагомими були семи ‘сила, царственність’; можна також припустити й подвійну мотивованість номінацій цих клубів; ще одним мотиватором могло бути геральдичне зображення лева на гербі Західноукраїнської Народної Республіки. Для назв кількох галицьких футбольних команд мотиваційною базою стали **найменування птахів**, серед яких важливі для мовної картини світу українців **орнітоніми** *беркут* і *чайка*. Лексему *беркут* – «великий хижий птах з породи орлів, який має темно-буре оперення» [СУМ 1970, с. 161] та є символом сміливості, сили, могутності, далекоглядності, поєднаних із хижістю, використали в назві футбольні команди *У.С.К. «Беркут» Перемишль* і *С.К. «Беркут» Пасічна*. Лексему *чайка* – «морський водоплавний птах родини сивкових; переважно наземний денний птах ряду сивкоподібних, що селиться на узбережжі річок, озер, зрідка живе також у чагарниках та лісах» [СУМ 1980, с. 264] – вжито в номінуванні футбольних команд *С.Т. «Чайка» Богородчани*, *У.С.К. «Чайка» Калуш*, *С.К. «Чайка» Пасічна*, *С.К. «Чайка» Рогатин*, *С.К. «Чайка» Тербовля*, *С.К. «Чайка» Товмач*, *С.К. «Чайка» Чортків*, *У.С.К. «Чайка» Немирів*, *С.К. «Чайка» Чайковичі*. Хоча цей птах є рідкісним для Галичини, вибір зоономена, мабуть, пов’язаний з активним використанням лексеми *чайка* в українському фольклорі. Футбольний клуб із Перемишля мав ідентичну назву, ускладнену прикметником-означенням, що походить від назви найбільшої річки цього регіону – *Сян*, – *У.С.К. «Сянова Чайка» Перемишль*. Стосовно назви буковинської команди *С.К. «Галич» Чернівці*, то, ймовірною є подвійна мотивація: від назви *галич*, «збірної до *галка*» [СУМ 1971, с. 20] – «птах родини воронових із чорним пір’ям, блискучим на спині» [СУМ 1971, с. 20] та від топоніма *Галич* – столиці Галицько-Волинського князівства, яке свою назву, за однією з версій, завдячує найменуванню птаха. Спільна для найменувань птахів сема – ‘швидкість переміщення’, що вирізняє птаство, – була вагомою для вибору цих зоономенів у ролі мотиваторів для номінацій команд. Один із галицьких футбольних клубів *С.К. «Комар» Конюшки* для називання використав **номінацію комахи** – *комар* –

«двокрила кровосална комаха з тонким довгастим тільцем і хоботком» [СУМ 1973, с. 240]; на думку Віталія Жайворонка, «комар символізує уїдливість» [Жайворонок 2006, с. 303], що, ймовірно, зумовило вибір лексеми як мотиватора для називання команди, котра мала б жорстко пресингувати суперників на полі.

Назвами **флори** мотивовані номінації футбольних команд: **С.К. «Вільшина» Рогізна** (від *вільшина* – *вільха* – «листяне вологолюбне дерево або кущ родини березових») [СУМ 1970, с. 675]) – команда зі села, яке тепер є районом Чернівців; можна припустити, що в цій місцевості переважали густі зарості *вільшини* – кущів, які любляють болотяні ґрунти; **С.К. «Турса» Боднарів** (від *турса* – «трав'яниста степова рослина родини злакових з вузьким листям і квітками, зібраними в пухнасту волоть, ковила волосиста» [СУМ 1979, с. 122]).

У назвах футбольних команд трапляється вказівка на **назву мешканців або рід їхніх занять**. Наприклад, команда з міста *Сянока* на території етнографічного району *Лемківщина*, у назві використала номінацію мешканців цієї історико-географічної області – *лемків*, «які здавна мешкають у Карпатах по обох схилах Східних Бескидів» [Жайворонок 2006, с. 332] – **У.С.К. «Лемко» Сянок**; команда з м. *Збараж*, що в Галичині, – назву *галичани*, що називає «мешканців, уродженців Галичини» [Жайворонок 2006, с. 129] – **С.К. «Галичанка» Збараж**; назву мешканців с. *Черче* – відомого курорту лікувальних вод на Рогатинщині – використав футбольний клуб **С.К. «Черчанка» Черче**. Бориславська команда з міста, що входить до нафтового басейну на Львівщині, у назві **У.С.Т. «Ропник» / «Ріпник» Борислав** підкреслила домінуючий рід занять жителів цього промислового регіону Галичини на зламі ХІХ–ХХ ст., які були зайняті добуванням *ропи* – «діалектна назва нафти» [СУМ 1977, с. 881]. Закарпатська команда **С.К. «Земледілець» Свалява** в назві вжила старослов'янське *земледілець* – «той, хто працює в сільському господарстві, рільник, землероб», хоча можна припустити, що в ролі мотиваційної бази використано згадку про назву програмового вірша карпаторуського будителя, громадського діяча та поета Олександра Духновича «*Піснь земледільця весною*». Низка клубів у найменуваннях вжила назви осіб за видом діяльності, зокрема номінації **С.К. «Залізничники» Чернівці**,

С.К. «Залізничник» Здолбунів, С.К. «Залізничник» Херсон походять від лексеми *залізничник* – «людина, яка працює на залізниці, на залізничному транспорті» [СУМ 1972, с. 189]; назва клубу *С.К. «Робітники» Чернівці* мотивована словом *робітник* – «той, хто створює матеріальні цінності, працюючи на промисловому підприємстві; той, хто здійснює нескладну, допоміжну фізичну роботу; той, хто працює, трудиться; трудівник; людина, зайнята в якій-небудь певній галузі діяльності» [СУМ 1977, с. 585], а номінаціями, пов'язаними зі сферою спорту та рекреації, мотивовані назви *С.К. «Українські туристи» Чернівці* (в основі найменування чернівецької команди лексема *турист* – «той, хто займається туризмом» [СУМ 1979, с. 326]) і *С.К. «Змагун» Тербовля* (найменування команди з Тернопільщини походить від слова *змагун* – 'людина, яка змагається, спортсмен').

Ряд інших найменувань футбольних клубів пов'язані з лексемами, що називають **сферу занять** українців у минулому та пов'язані з давніми реаліями Великої України, що, мабуть, було прагненням зберегти тяглість культурно-історичних традицій: назву *«чумак* – в Україні у XV–XIX ст. – візник і торговець, який перевозив на волах хліб, сіль, рибу та інші товари для продажу» [СУМ 1980, с. 382] – мали команди *С.К. «Чумак» Торки, С.К. «Чумак» Новий Яричів*, а *«козак* – в Україні в XV–XVIII ст. – вільна людина з кріпосних селян або міської бідноти, що втекла на південні землі України та брала участь у визвольній боротьбі проти татаро-турецьких і польських загарбників; нащадок такої людини» [СУМ 1973, с. 209], а також будь-який представник Запорозької Січі – футбольні клуби *С.К. «Козак» Чернівці*; лексемою *запорожець* – від *запорожці* – «українські козаки, які жили в пониззі Дніпра за порогами в XVI–XVIII ст.» [СУМ 1972, с. 274] – названо команду *У.С.К. «Запорожець» Нижанковичі*, а назвами *січовик* – «козак Запорізької Січі» [СУМ 1978, с. 235] чи людина, що належить до товариства «Січ» (можна припустити й подвійну мотивованість назви клубу) і *степовик* – «людина, що народилася або постійно живе в степовій місцевості» [СУМ 1978, с. 686] – клуби з одного села – *С.К. «Січовик» Шішкауці* та *С.К. «Степовик» Шишківці*.

Група апелятивів, які функціювали як назви футбольних клубів, семантично пов'язана з найменуваннями важливих для українців **державних і національних символів і понять**. Назву українського державного герба *тризуба*, що виконував функції державного символу в Київській Русі за князювання Володимира Великого, був державним гербом Української Народної Республіки, Директорії, символом українських національно-визвольних змагань [ВТССУМ 2001, с. 1266], відображено в номінаціях футбольних клубів – *У.С.К. «Тризуб» Львів-Богданівка, С.К. «Тризуб» Бартаків, С.К. «Тризуб» Поршина. Єдність* – «тісний зв'язок, згуртованість, цілісність, неподільність» [СУМ 1971, с. 497]) – українських етнічних земель, які на початку ХХ ст. перебували в складі різних держав, та мрії українців про об'єднання цих територій у соборній національній державі відображено в назві команди *С.К. «Єдність» Городенка-Монастирський Кут*. Для номінування футбольної дружини *С.К. «Калина» Журавно* мотиваційною базою став народний символ України *калина*, що є й символом «єдності нації» [ССКУ 2002, с. 109–110]. Від лексеми *булава* – «палиця з кулястим потовщенням на кінці, яка була колись військовою зброєю; така ж палиця як символ влади» [СУМ 1970, с. 253], утворено назву футбольного клубу *С.К. «Булава» Криниця*.

Низка футбольних команд мають різні назви, які, проте, можна об'єднати в одну групу за спільністю семантики тих апелятивів, від яких вони походять. Серед них номінації, спільною семою для яких є 'воля до перемоги, прагнення подолати труднощі, прорватися через перешкоди, здобути першість'. Декілька команд використали в назві апелятив *пробій*, що має значення «крізна отвір у чому-небудь» [СУМ 1977, с. 120]. Це клуби: *С.К. «Пробій» Бібрка, С.К. «Пробій» Добрівляни, С.К. «Пробій» Золочів, С.К. «Пробій» Монастирська, С.К. «Пробій» Павелче, С.К. «Пробій» Пуків, С.К. «Пробій» Рогатин, С.К. «Пробій» Серафинці, С.К. «Пробій» Сколе, У.С.К. «Пробій» Городенка*. Від віддієслівного іменника *пролом*, що називає «дію за значенням проломити, проломлювати – ударами, пострілами і т. ін. робити отвір у чому-небудь; проламаний отвір» [СУМ 1977, с. 219] виводять свою назву футбольні команди *«Пролом» Переворськ, С.К. «Пролом» Хоросно Старе, С.К. «Пролом»*

Ятвяги, С.Т. «Пролом» Станиславів, С.К. «Пролом» Чернівці, У.С.К. «Пролом» Сокаль, а команда **У.С.К. «Перемога» Новий Яричів** – від іменника *перемога*, одним зі значень якого є «успіх у боротьбі за що-небудь, здійснення чого-небудь у результаті боротьби, подолання якихось труднощів; ствердження, доведення своєї більшої в порівнянні з чимось сили, своєї вищості і т. ін.» [СУМ 1975, с. 230]. Загальна назва *рекорд*, що означає «найвище досягнення, здобуте в чому-небудь; найвищий ступінь вияву чого-небудь» [СУМ 1977, с. 496], стала мотиваційною базою для назви спортивного клубу **С.К. «Рекорд» Львів**. Команди **С.К. «Мета» Львів-Клепарів** і **У.Р.С.К. «Мета» Тернопіль** використали для називання лексему *мета*, що має семантику «те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти, ціль; заздалегідь намічене завдання; замисел» [СУМ 1973, с. 683], а футбольні команди **С.К. «Гарт» Здолбунів** і **С.К. «Гарт» Городенка** – апелятив *гарт* – «стійкість, витривалість, набуті в боротьбі з труднощами або в процесі тренування» [СУМ 1971, с. 35]. Від апелятива *сила* – «фізична здатність або можливість робити, здійснювати що-небудь; життєва енергія» [СУМ 1978, с. 163] – походять назви футбольних команд **С.К. «Сила» Львів** і **С.К. «Сила» Глусте**, а віддієслівним іменником *змаг* – «те саме, що *змагання*» [СУМ 1972, с. 609] – «намагання перевершити, перемогти когось у чому-небудь, домагаючись кращих, ніж у когось, результатів, показників; зустріч для здобуття першості з якого-небудь виду спорту» [СУМ 1972, с. 609] – мотивовані назви футбольних клубів **С.Т. «Змаг» Зашків**, **С.Т. «Змаг» Лопушна** та **С.К. «Змаг» Тисмениця**. Оригінальні найменування мали футбольні клуби: **У.С.Т. «Непоборні» Сушно**, назва якого мотивована лексемою *непоборний* – «якого не можна побороти, нездоланий, непереможний; якого не можна подолати, перебороти, якому не можна протистояти: дуже сильний, великий» [СУМ 1974, с. 356], **С.К. «Гаразд» Яворів**, номінація якого походить від лексеми *гаразд* – «уживається для вираження згоди; чудово; нехай буде так; добре; добре, як слід, належним чином» [СУМ 1971, с. 29], хоча вірогідним є припущення, що назва команди мотивована узвичаєним спортивним вигуком «Гаразд!», який є відповіддю на привітання «Слава!», та **С.К. «Скоб» Радивилів**, назву якого можна тлумачити двояко: походить від пластового кличу «СКОБ!» (Сильно Красно

Обережно Бистро), що є гаслом і привітанням членів «Пласту», та від назви орла *скопа* (або *скоба*, *скоб білохвостий*, *орлан*, *орлан-білохвіст*) – «великий хижий птах родини яструбових, що живе по берегах рік, озер, морів і живиться рибою» [СУМ 1978, с. 296; СУМ 1974, с. 747], за величиною і силою є другим птахом після орла; орел-скоб – символ молодіжної скаутської організації «Пласт».

З-поміж назв футбольних команд можна виокремити групу номінацій, мотивованих найменуваннями різних **знарядь, предметів**, наприклад, від лексеми *гонг* – «ударний музичний інструмент, що використовується в симфонічному оркестрі, а також прилад для подавання різних сигналів» [СУМ 1971, с. 122] – походить найменування команди **С.К. «Гонг» Львів**, для номінування футбольної команди вагомими були семи лексеми *гонг* – ‘різкий звук, сигнал до бою, удар’; від слова *стріла* – «тонкий стрижень із загостреним кінцем або гострим наконечником, який використовують для стрільби з лука; те, що нагадує своєю формою такий стрижень» [СУМ 1978, с. 773–774] – походить назви команд **С.К. «Стріла» Городенка**, **С.К. «Стріла» Дуліби**, **С.К. «Стріла» Копичинці**, **С.К. «Стріла» Сулимів**, **С.К. «Стріла» Яворів**, **У.С.Т. «Стріла» Жовква**, цю лексему обрану для номінування футбольних клубів, очевидно, через вагомі для спортсменів якості, які відображено в основних семах лексеми *стріла* – ‘швидкість, влучність’; від апелятива *сагайдак* – «1) шкіряна сумка або дерев’яний футляр для стріл, 2) діал. те саме, що лук; 3) чохол для рушниці» [СУМ 1978, с. 8] походить найменування клубу **С.К. «Сагайдак» Чернівці**, очевидно, сема лексеми *сагайдак* – ‘місце зберігання зброї’ – якнайвлучніше відповідала для використання цього слова в ролі назви футбольної команди, яка й мала бути тією зброєю проти суперників; лексемою *молот* – «великого розміру молоток для подрібнення каменю, для кування заліза, забивання чого-небудь» [СУМ 1973, с. 790] – мотивована номінація команди **С.К. «Молот» Крукиничі**; лексемою *острога* – «1) металева дужка з зазубреним або гладеньким коліщам, прикріплена до задника чобота верхівця, якою в разі потреби підганяють коня; 2) роговий загострений нарост на лапах у деяких птахів, переважно самців, що є засобом захисту або нападу» [СУМ 1974, с. 790] – мотивована назва команди **С.К. «Острога» Кривеньке**, сема лексеми *острога* –

‘засіб захисту та нападу’, мабуть, стала ключовою під час вибору слова для називання цієї футбольної дружини й точно відображає суть футболу як гри, що її сформулював Іван Боберський, – «учить боронити і здобувати» [Боберський 1906]; лексемою *якір* – «пристрій для утримання на місці суден, плавучих маяків тощо у вигляді металевого стержня з лапами, які чіпляються за ґрунт» [СУМ 1980, с. 637]) мотивована номінація футбольного клубу **С.К. «Якор» Рівне**.

Низка команд обрала для називання своїх дружин **абстрактну лексику**: найменування команди **С.К. «Основа» Львів** походить від лексеми *основа* – «2) те, на чому що-небудь ґрунтується, тримається, базується; найважливіша частина змісту чого-небудь; 4) головна умова, записка чого-небудь; визначальна риса, ознака чого-небудь» [СУМ 1974, с. 775–776], у номінації футбольного клубу актуалізовано сему ‘ґрунтовність, база’; **С.К. «Рух» Берестя, «Рух» Київ** – від абстрактної назви – *рух* – «1) спосіб існування матерії, який полягає в безперервній зміні всього існуючого і виявляється в безпосередній єдності перервності й неперервності простору і часу; 2) процес розвитку, в результаті якого відбувається зміна якості предмета, явища і т. ін., перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [СУМ 1977, с. 914], вибір назви пов’язаний із необхідністю постійного руху, вдосконалення як записки успіхів футбольної команди.

Ще кілька назв команд важко об’єднати в окремі групи за спільністю значень, але приклади цих номінацій варто навести для презентації цілісності корпусу власних назв західноукраїнських футбольних клубів у першій половині ХХ ст. Серед таких назви команд: **«Юнак» Дубно, У.С.К. «Юнак» Перемишляни, С.К. «Юнак» Підгайці, С.К. «Юнак» Ременів** – від лексеми «юнак – чоловік, який ще не досяг зрілості, молодий чоловік; про дорослого або літнього чоловіка, сповненого життєвих сил, молодого завзяття» [СУМ 1980, с. 613], назва покликана підкреслити, що в футбол грали молоді, сильні й завзяті чоловіки; футбольний клуб **У.С.К. «Ватра» Дрогобич** – від діалектного слова *ватра* – «вогнище, багаття» [СУМ 1970, с. 297], для вибору назви визначальною, мабуть, була сема ‘вогонь’, що увиразнювала змагальний запал футболістів; назва команди з Холмщини – **С.К. «Червень» Грубешів** – походить від апелятива *червень* – «шостий місяць

календарного року, перший місяць літа» [СУМ 1980, с. 295], що пов'язане з локальною історією *Грубешова* – розширенням меж міста в червні 1930 р.

До аналізу назв українських футбольних команд першої половини ХХ ст. слід долучити також номінації українських студентських і гімназійних футбольних клубів на еміграції (передовсім у Чехословаччині), які функціювали у 20–30 рр. минулого віку. Назви гімназійних футбольних команд українських школярів у *Празі* мотивовані найменуваннями українських етнографічних районів і населених пунктів України, зокрема: «*Київ*» *Прага*, «*Львів*» *Прага*, «*Галичина*» *Прага*, «*Придніпрянина*» *Прага*. У назвах українських студентських футбольних команд у Чехії використано узвичаєні для таких номінацій аббревіатури та топоніми, що вказують на міста, в яких засновано спортивні клуби, – *У.А.С.Т. Прага* (Українське академічне спортове товариство), *У.С.С.К. Прага-Сміхов* (Український студентський спортовий клуб²² із пражської ділянки *Сміхов*²³ і клуби з міста *Подєбради*²⁴ – *У.С.К. Ч.С.Р. Подєбради* (Український спортовий клуб Ч.С.Р.) і *У.С.К. «Дніпро» Подєбради* (для номінації команди використано назву знакової для українців ріки). Оригінальною є назва збірної студентської футбольної команди «*Український Високошкільний Клуб*» / «*Українська Високошкільна Одинадцятка*» / «*Український Високошкільний Спортклуб*» *Прага*²⁵.

Отже, з-поміж зафіксованих назв галицьких, буковинських, надсянських, закарпатських [Федак 1937, с. 248–250]), волинських, лемківських і холмських футбольних команд першої половини ХХ ст., а також студентських футбольних клубів на еміграції (для аналізу взято номінації найтитолованіших українських команд, які виступали на найвищому рівні в Польській, Чехословацькій, Румунській державних лігах і дивізіонах, в окружних лігах, клясах «А», «Б» і «Ц»

²² У Празі з 1921 до 1945 р. мав осідок Український Вільний Університет, у якому навчалася та працювало багато українців, які опинилися на еміграції в Чехословаччині після поразки українських національно-визвольних змагань.

²³ Район *Сміхов*, що прилягає до західної частини середмістя Праги, у 1903–1921 рр. вважався самостійним містом.

²⁴ У *Подєбрадах* була друга за чисельністю в Чехії громада українських емігрантів, які виїхали туди після поразки української революції 1917–1918 рр., тут функціювала українська висока технічна школа – Українська Господарська Академія.

²⁵ Команда складалася з українських студентів чеських високих шкіл, що походили з Галичини, Волині, Закарпаття, Буковини, а також емігрантів із Великої України. Ця українська студентська репрезентація повинна була виступати на Всестудентських спортивних ігрищах в Парижі 21–29 серпня 1937 р., однак через протести польського та радянського посольств команда не змогла туди потрапити).

і в самостійному чемпіонаті Українського спортивного союзу, а також найменування сотень міських, містечкових і сільських дружин, які не були ієрархічно та організаційно підпорядковані жодним тогочасним інституціям), більшість є складеними найменуваннями, у структурі яких поєднано компонент-аббревіатуру та онімний компонент. Якщо елементи-аббревіатури не вирізнялися різноманітністю, то серед власне онімних складників помітно велику розмаїтість лексем, використаних для називання. Хоча чужинецька спортивна преса й насміхалася, що український «спорт – це штучна імпровізація кількох Проломів, Дністрів чи Скал, прикрашена столичною Україною» [Слово про наших диких 1937, с. 1], проте спектр назв українських футбольних клубів насправді був набагато ширшим. Зафіксовано різноманітні власні та загальні назви, які стали мотиваційною базою для номінування західноукраїнських футбольних клубів. Більшість номінацій футбольних клубів у першій половині ХХ ст. пов'язана з українськими історичними, географічними та культурними реаліями, ці номінації містять важливі для українців конотації, що є свідченням ретельного добору репрезентативних назв для йменування національних команд.

4.2. Вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-ті роки ХХ ст.

У цьому підрозділі представлено групу назв українських футбольних команд радянського періоду (у 20–80-ті рр. ХХ ст.) і простежено масштаби впливу тоталітарної системи на вибір відповідних найменувань [Процик 2016 а].

Низка футбольних команд у 20–80-ті рр. ХХ ст. мали номінації, мотивовані **онімами** з етнокультурною семантикою, зокрема, **власними назвами етнографічних районів: «Буджак» Арциз²⁶** (Буджак – історична область, частина сучасної Одеської обл., Арциз – м. Одеської обл., що територіально належить до Буджаку), **«Буковина» Чернівці** (м. Чернівці – історична столиця Буковини),

²⁶ Перелік українських футбольних команд радянського періоду подано в додатку Є, у якому детально вказано місце заснування клубу (місто / містечко / село, район, область – відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу).

«Волинь» Житомир (*Житомир* – один із центрів історико-географічного району *Волинь*), **«Волинь» Луцьк** (м. *Луцьк* – обласний центр *Волинської обл.*), **«Закарпаття» Ужгород** (м. *Ужгород* – адміністративний центр *Закарпаття*), **«Кривбас» Кривий Ріг** (м. *Кривий Ріг* у *Дніпропетровській обл.* – один із центрів *Криворізького залізорудного басейну*), **«Поділля» Бережани**, **«Поділля» Кам'янець-Подільський**, **«Поділля» Тернопіль**, **«Поділля» Хмельницький** (згадані міста належить до етнографічного району *Поділля*), **«Полісся» Житомир** (м. *Житомир* – осередок природної області *Житомирське Полісся*), **«Прикарпаття» Івано-Франківськ** (м. *Івано-Франківськ* – центр географічного району *Прикарпаття*), **«Таврія» Сімферополь** (*Таврія* – історична назва *Кримського півострова*, м. *Сімферополь* – столиця *АР Крим*).

Як і на початку ХХ ст. зберігалася провідна тенденція надавати футбольним командам назви, що є найменуваннями водних масивів, які протікають через населені пункти, де функціують футбольні клуби. Таку традицію в називанні українських команд відновлено в 60-ті рр. і наприкінці 80-х, коли в суспільно-політичному житті колоніальні впливи дещо послабились. Зафіксовано такі назви команд, мотивовані гідронімами: **«Бистриця» Надвірна** (м. *Надвірна* розташоване на правому березі річки *Бистриця-Надвірянська*), **«Ворскла» Полтава** (м. *Полтава* лежить на обидвох берегах річки *Ворскла*), **«Горинь» Дубровиця** (м. *Дубровиця* розташоване над річкою *Горинь*), **«Горинь» Ізяслав** (м. *Ізяслав* розкинулося над річкою *Горинь*), **«Горинь» Рівне** (ріка *Горинь* тече територією *Рівненської обл.*), **«Десна» Чернігів** (м. *Чернігів* розташоване на правому березі річки *Десна*), **«Дніпро» Геронимівка**, **«Дніпро» Світловодськ**, **«Дніпро» Черкаси** (згадані населені пункти розкинулося над *Кременчуцьким водосховищем*, створеним у середній течії *Дніпра*), **«Дніпро» Дніпропетровськ**, **«Дніпро» Кременчук** (названі міста розташовані на берегах *Дніпра*), **«Дністер» Заліщики** (м. *Заліщики* розкинулося на лівому березі *Дністра*), **«Донець» Ізюм** (м. *Ізюм* розташоване на березі річки *Сіверській Донець*), **«Збруч» Підволочиськ** (м. *Підволочиськ* розкинулося на правому березі річки *Збруч*), **«Ингулець» Кривий Ріг** (м. *Кривий Ріг* розташоване на березі річки *Ингулець*), **«Ірпін» Ірпін** (м. *Ірпін*

розкинулося на річці *Ірпінь*), «*Латориця*» *Мукачево* (м. *Мукачево* розташоване на річці *Латориця*), «*Серет*» *Сторожинець* (м. *Сторожинець* розкинулося над річкою *Серет*), «*Слuch*» *Березне*, «*Слuch*» *Красилів* (міста розташовані на березі річки *Слuch*), «*Сула*» *Лубни* (м. *Лубни* розкинулося на правому березі річки *Сула*), «*Тясмин*» *Сміла* (м. *Сміла* розташоване над річкою *Тясмин*), «*Черемош*» *Вижниця* (м. *Вижниця* розкинулося на березі ріки *Черемош*), «*Ятрань*» *Кіровоград* (річка *Ятрань* тече в *Кіровоградській* обл.).

Єдиною номінацією гірського масиву, яка стала мотиваційною базою для називання українських футбольних команд у радянський період, є **оронім** *Карпати*, а також найменування найвищої вершини Українських Карпат – *Говерла*. Саме назви: *Говерла* – гірська вершина в Карпатах, на межі Закарпатської й Івано-Франківської обл. і *Карпати* – гірська система, що в Україні простягається територією Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької обл. – обрали клуби з цих областей: «*Говерла*» *Ужгород*, «*Карпати*» *Брошнів*, «*Карпати*» *Буштина*, «*Карпати*» *Вижниця*, «*Карпати*» *Дубове*, «*Карпати*» *Кам'янка-Бузька*, «*Карпати*» *Коломия*, «*Карпати*» *Кути*, «*Карпати*» *Львів*, «*Карпати*» *Мукачево*, «*Карпати*» *Сторожинець*, «*Карпати*» *Чернівці*.

Ще одну групу онімів, які дали найменування футбольним клубам, становлять **власні назви рельєфу, населених пунктів і їх частин**: «*Фіолент*» *Севастополь* – від назви мису *Фіолент* у Балаклавському р-ні *Севастополя*; «*Коктебель*» *Щебетівка* – від назви м. *Коктебель* у складі Феодосійської міської ради АР Крим; «*Осмолода*» *Перегінське* – від назви с. *Осмолода*, яке, як і м. *Перегінське*, розташоване в Рожнятівському р-ні Івано-Франківської обл.; «*Задніпров'я*» *Катеринослав* / «*Придніпров'я*» *Катеринослав* – від назви промислової частини м. *Дніпра*; «*Холодна гора*» *Харків* / (зафіксовано й назву «*Холодногірці*» *Харків*) – від назви району в Харкові.

Кількісно більша й різноманітніша група – номінації футбольних команд, мотивовані **апелятивами**, з-поміж яких **назви мешканців** географічних районів: «*Азовець*» *Бердянськ*, «*Азовець*» *Жданов* / *Маріуполь* (від *азовець* – мешканець *Азова* – узбережжя Азовського моря, до якого територіально належать м. *Бердянськ*

і *Маріуполь*), *«Дніпровець» Дніпродзержинськ* (від *дніпровець* – мешканець місцевості над *Дніпром*, *Дніпродзержинськ* знаходиться на берегах Кам'янського водосховища, утвореного в середній течії *Дніпра*), *«Дунаєць» Ізмаїл* (від *дунаєць* – мешканець місцевості над *Дунаєм*, м. *Ізмаїл* – порт на *Дунаї*), *«Чорноморець» Одеса*, *«Чорноморець» Севастополь*, *«Чорноморець» Ялта* (від *чорноморець* – мешканець Причорномор'я, до якого належать м. *Одеса*, *Севастополь*, *Ялта*); номінації з астрономічної сфери мали команди: *«Зірка» Бердичів*, *«Зірка» Житомир*, *«Зірка» Жовтневе*, *«Зірка» Кіровоград*, *«Зірка» Конотоп*, *«Зірка» Котовськ*, *«Зірка» Львів*, *«Зірка» Миколаїв*, *«Зірка» Одеса*, *«Зірка» Остер*, *«Зірка» Первомайськ*, *«Зірка» Полтава*, *«Зірка» Чернігів*, *«Зірка» Чуднів*, *«Зірка» Шепетівка*, *«Зірка» Яворів* – назва походить від лексеми *зірка* – «самосвітне небесне тіло, що являє собою скупчення розжарених газів» [СУМ 1972, с. 576]; назви футбольних клубів – *«Зоря» Артемівськ*, *«Зоря» Ворошиловград*, *«Зоря» Карлівка*, *«Зоря» Керниця*, *«Зоря» Обухів*, *«Зоря» Полтава*, *«Зоря» Умань*, *«Зоря» Хоростків* – мотивовано апелятивом *зоря* – «те саме, що зірка» [СУМ 1972, с. 689]; стосовно номінацій *зірка* і *зоря* в ролі найменувань футбольних команд у радянський період, то не можна до кінця бути впевненим, що вони походять від астрономічних назв, а не від зредукованих форм найменувань комуністичних символів – червона *зірка*, червона *зоря*; *«Метеор» Дніпропетровськ*, *«Метеор» Чернівці*, *«Метеор» Сімферополь* – назви команд мотивовані лексемою *метеор* – «тверде тіло космічного походження, що потрапляє з величезною швидкістю в земну атмосферу; падаюча зірка» [СУМ 1973, с. 688]; для вибору цих лексем для називання команд найважливішою, ймовірно, була їхня сема 'яскравість, блиск'.

Із назвами **птахів, рослин і сільськогосподарських реалій**, притаманних Україні, пов'язані номінації таких футбольних клубів: *«Сокіл» Гайсин*, *«Сокіл» Львів*, *«Сокіл» Ровеньки*, *«Сокіл» Сокаль*, *«Сокіл» Умань*, *«Сокіл» Червоноармійськ*, *«Сокіл» Чернівці*; ці назви мотивовані лексемою *сокіл*; *«Чайка» Світловодськ*, *«Чайка» Севастополь* – назви команд із міст, розташованих над великими водоймами, походять від апелятива *чайка*; найменуванням фітоніма *явір* – «дерево родини кленових з великим п'ятилопатеvim листям; білий клен

(іноді цим словом називають осокір та деякі інші тополі)» [СУМ 1980, с. 620] мотивована назва команди **«Явір» Краснопілля** із Сумщини; а назвою *нива* – «ділянка або смуга землі, на якій ростуть хлібні культури або яка призначена для їх вирощування; поле» [СУМ 1974, с. 408–409] – номінації команд із регіонів України, для яких рільництво традиційно є домінантною галуззю сільського господарства, – Тернопільщини, Вінниччини, Київщини: **«Нива» Бережани**, **«Нива» Тернопіль**, **«Нива» Підгайці**, **«Нива» Вінниця**, **«Нива» Миронівка**.

Ще низка футбольних клубів у своїх назвах відобразила найменування **природних явищ, водних масивів і номінації гірського рельєфу та мінеральних утворень**, притаманних ландшафтові різних природних областей України: лексемою *блискавка* – «зигзагоподібна електрична іскра – наслідок розряду атмосферної електрики в повітрі, що буває під час грози» [СУМ 1970, с. 199] – мотивована назви команд **«Блискавка» Баришівка**, **«Блискавка» Осипенко**, **«Блискавка» Харків**, **«Блискавка» Чернівці**; з апелятивом *вихор* пов'язана назва клубу **«Вихор» Дніпропетровськ**; від лексеми *промінь* – «світлова смуга, що виходить із якого-небудь джерела світла чи предмета, який світиться, збирає у фокус або віддзеркалює світло; прямі лінії, що розходяться в різні боки з однієї точки» [СУМ 1977, с. 232–233] – походять назви команд **«Промінь» Львів**, **«Промінь» Полтава**, **«Промінь» Чернігів**; мотиваційною базою для найменувань команд із приморських міст є мариністична лексика – *хвиля* – «водяний вал, що утворюється від коливання водної поверхні» [СУМ 1980, с. 40] – у номінаціях команд із портових міст на Чорному морі – **«Хвиля» Іллічівськ**, **«Хвиля» Миколаїв**; *шторм* – «сильна буря, вітер на морі чи озері і викликане ними велике хвилювання води; сильний вітер взагалі» [СУМ 1980, с. 542] – **«Шторм» Одеса**; *море* – «частина океану – великий водний простір з гірко-солonoю водою, який більш-менш оточений суходолом» [СУМ 1973, с. 802] – **«Море» Феодосія**; *океан* – «водний простір, що вкриває більшу частину земної кулі й поділяє суходіл на материки та острови» [СУМ 1974, с. 662] – **«Океан» Керч**, **«Океан» Миколаїв**; найменування особливостей природного рельєфу, притаманних гірським масивам, – *верховина* – «3) назва високогірної місцевості в межах Українських

Карпат» [СУМ 1970, с. 336] – відображено в найменуваннях команд: *«Верховина» Берегово, «Верховина» Ужгород*; а назви мінеральних утворень, характерних для певного рельєфу, були мотиваторами для найменувань клубів *«Граніт» Черкаси, «Граніт» Шаргород* – від *граніт* – «кристалічна магматична гірська порода зернистої будови» [СУМ 1971, с. 157] та *«Кремінь» Кременчук* – від *креміль* – «дуже твердий мінерал – кварц чорного, бурого або жовтого кольору, який у давнину використовували для добування вогню» [СУМ 1973, с. 334].

У назовництві невеликого відсотка українських футбольних команд радянської доби використано лексику з національно-культурним компонентом у значенні. Поява назв із етнокультурною семантикою в ролі найменувань футбольних клубів стала можливою у 60-ті та наприкінці 80-х рр. ХХ ст., коли в суспільно-політичному житті відчутним було послаблення тоталітарних впливів.

На противагу описаним вище номінаціям у більшості назв українських футбольних клубів 20–80-х рр. ХХ ст. помітно колоніальні впливи на систему назовництва, що виявлялося в тотальній уніфікованості найменувань футбольних дружин і в тенденціях відображати в назвах команд радянські реалії, комуністичні ідеологічні символи та використовувати для називання імена партійних діячів.

4.2.1. Відомі назви футбольних команд

З-посеред назв українських футбольних команд 20–80-х рр. ХХ ст. переважають номінації, мотивовані різними власними назвами – онімами.

У називанні футбольних клубів часто використано **номінації спортивних товариств** радянської епохи, до яких команди структурно належали. Мотиваційною базою для називання видових понять ставали найменування родових понять, що підтверджує світову тенденцію номінування команд у межах спорттовариств. Наймасовішими спортивними товариствами радянського періоду були: *«Динамо»* («пролетарсько-спортивне товариство чекістів, засн. в Україні 1923 р., згодом – фізкультурно-спортивне товариство правоохоронних органів – міністерства внутрішніх справ і комітету держбезпеки [СТ 2015]; *«Спартак»* (спортивне товариство працівників торгівлі, кооперації, промисловості, комунального господарства, автомобільного транспорту, зв'язку, а також культури,

освіти, медицини; засн. 1935 р. [СТ 2015]); *«Локомотив»* (всесоюзне добровільне спортивне товариство профспілки працівників залізничного транспорту та метрополітену, засн. 1936 р. [СТ 2015]); *«Зеніт»* (спорттовариство працівників машинобудування, засн. 1936 р. [СТ 2015]); *«Торпедо»* (спортивне товариство працівників автомобільної, тракторної, авіаційної промисловості, існувало до 1957 р., коли спорттовариство автомобілістів разом із рештою відомчих товариств об'єднано в республіканське²⁷ спортивне товариство працівників усіх галузей промисловості *«Авангард»* [Торпедо 2015]); *«Трудові резерви»* (спортивне товариство професійно-технічної освіти, засн. 1943 р. [СТ 2015]); *«Колос»* (республіканське фізкультурно-спортивне товариство працівників сільського господарства; засн. 1957 р. [СТ 2015]); *«Авангард»* (республіканське добровільне спортивне товариство профспілок працівників промисловості, будівництва, засн. 1957 р. [СТ 2015]); *«Буревісник»* (спорттовариство вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ, засн. 1957 р. [СТ 2015]), а також військові спорттовариства – *ЦСКА* (Центральний спортивний клуб армії), *СКА* (Спортивний клуб армії) та *СКЧФ* (Спортивний клуб Чорноморського флоту).

Серед українських футбольних клубів зазначеного періоду велика кількість (третина зі зафіксованих) мала назви, що дублювали **номінації спортивних товариств**. Футбольні команди *«Динамо»* (від лексеми *динамо-машина* (або просто *динамо* (грец. Δύναμις – сила) – «те саме, що динамо-машина, застаріла назва машини, яка, перетворюючи механічну енергію в електричну, виробляє постійний електричний струм; електричний генератор» [СУМ 1971, с. 280]) були в понад п'ятдесяти населених пунктах України (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є). Команди *«Спартак»* (назва походить від імені фракійського воїна *Спартака*, який очолив повстання рабів проти римлян) створено в близько п'ятдесяти українських містах і містечках (Докладний

²⁷ У 50-х рр. ХХ ст. за розпорядженням центральної влади в усіх радянських республіках було створено по два спортивні товариства зі статусом республіканських – спорттовариство працівників промисловості та спорттовариство працівників сільського господарства; в Україні такими стали «Авангард» і «Колос», у Росії – «Труд» і «Урожай», в Білорусі – «Червоний стяг» і «Урожай»; серед інших найвідоміших сільськогосподарських товариств – «Пахтакор» (Узбекистан), «Кайрат» (Казахстан) і промислових – «Жальгіріс» (Литва), «Нефтчі» (Азербайджан).

перелік цих футбольних команд подано в додатку Є). Футбольні команди під назвою «*Локомотив*» (від лексеми *локомотив* – «самохідна машина (тепловоз, електровоз і т. ін.) для пересування вагонів по залізничних рейках» [СУМ 1973, с. 543]) функціювали в понад сорока населених пунктах (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є). Футбольні клуби «*Торпедо*» (від лексеми *торпедо* (лат. *torpedo* – заціпеніння) – автомобільна панель із приладами [ВТССУМ 2001, с. 1258], похідна назва від номінації компанії-продуцента *Торпедо*; тип автомобільного кузова, поширеного з початку і до 30-х рр. ХХ ст. [Торпедо 2015]) були в понад двадцяти містах (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є). Команди «*Трудові резерви*» (від метафоричного словосполучення *трудові резерви* – «кадри кваліфікованих молодих робітників, які навчаються за фахом у професійно-технічних училищах» [СУМ 1977, с. 486], що асоціювалося з молоддю, яка здобувала робітничі спеціальності у професійно-технічних училищах, а в перспективі мала поповнити ряди працівників численних радянських заводів і фабрик (від *трудоий* – «пов’язаний з трудом, із працею; який виявляється в праці; який ґрунтується на праці, на застосуванні праці» [СУМ 1979, с. 295–296]; *резерв* – «ще не використані можливості, засоби для здійснення чого-небудь» [СУМ 1977, с. 486]) були у *Ворошиловграді, Києві, Львові, Харкові*. Футбольні команди «*Зеніт*» (від переносного значення лексеми *зеніт* – «найвищий ступінь розвитку, вершина чого-небудь» [СУМ 1972, с. 560]) засновано у *Володимирі-Волинському, Ворошиловграді, Києві, Миколаєві, Сталіно та Харкові*. Команди «*Колос*» (від апелятива *колос* – «суцвіття більшості злаків і деяких інших рослин, у якому квітки розміщені вздовж стрижня; те саме, що колосся» [СУМ 1973, с. 232]) створено в понад сорока населених пунктах (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є). Команди «*Авангард*» (від переносного, що виникло в радянську епоху, значення лексеми *авангард* – «найсвідоміша, найпередовіша частина певної суспільної групи або класу, що веде за собою клас у цілому та інші суспільні групи» [СУМ 1970, с. 7]) функціювали в понад сімдесяти українських містах і містечках (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є). Футбольні команди «*Буревісник*» (від апелятива *буревісник* – «великий

морський птах із чорно- чи буро-білим оперенням і довгими вузькими крилами; *перен.* провісник бурі» [СУМ 1970, с. 257]) були в понад двадцяти українських містах (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є).

Назви футбольних команд профспілкового товариства *«Стахановець»*, яке об'єднувало працівників вуглевидобувної промисловості, створене 1936 р., походять від імені героя праці Олексія Стаханова, який встановив рекордні показники продуктивності шахтарської праці з відбійним молотком: *«Стахановець»* *Артемівськ*, *«Стахановець»* *Кадіївка / Серго*²⁸, *«Стахановець»* *Красноармійськ*, *«Стахановець»* *Лисичанськ*, *«Стахановець»* *Орджонікідзе*, *«Стахановець»* *Сталіно*, *«Стахановець»* *Харків*, *«Стахановець»* *Чистякове*. Найменування футбольних команд, що входили до профспілкового товариства працівників транспортного машинобудування *«Дзержинець»*, утвореного 1936 р., мотивовані прізвищем чекіста Фелікса Дзержинського: *«Дзержинець»* *Ворошиловград*, *«Дзержинець»* *Кам'янське*, *«Дзержинець»* *Київ*, *«Дзержинець»* *Краматорськ*, *«Дзержинець»* *Кременчук / Крюково*, *«Дзержинець»* *Овідіополь*, *«Дзержинець»* *Орджонікідзе*, *«Дзержинець»* *Постишеве*, *«Дзержинець»* *Харків*. Команди, що представляли профспілку медико-санітарних працівників, яка існувала з 1936 р., мали назву *«Здоров'я»* – *«Здоров'я»* *Львів*, *«Здоров'я»* *Харків*. За аналогією до номінації російського спортивного товариства працівників сільського господарства *«Урожай»* в Україні функціювали клуби з тією ж назвою: *«Урожай»* *Бориспіль*, *«Урожай»* *Дергачі*, *«Урожай»* *Кіровоград*, *«Урожай»* *Кольчино*, *«Урожай»* *Рівне*, *«Урожай»* *Харків*, хоч, можливо, слід пов'язувати назви цих команд із апелятивом *урожай* – «загальна кількість злаків, овочів, плодів фруктових дерев, ягід, грибів і т. ін., що уродилися» [СУМ 1979, с. 480].

В Україні було кілька футбольних команд, створених при спорттовариствах військовиків і підпорядкованих військовому відомству, а в їхніх номінаціях (які не раз змінювалися), вжито окремі лексеми чи словосполучення, що вказували на мотиваційний зв'язок назв із військом, зокрема, апелятиви: *армія*, *військовий*

²⁸ Деякі назви футбольних команд зазнали змін через перейменування в радянський період населених пунктів, які вони представляли; таку інформацію в тексті подано через скісну риску.

округ, офіцер, офіцер флоту, флот і оніми: Червона Армія, Чорноморський флот. Назви військових команд мотивовано номінаціями військових спорттовариств, найменування яких зазвичай записували у формі аббревіатур – **ЦСКА** (Центральний спортивний клуб армії), **СКА** (Спортивний клуб армії) та **СКЧФ** (Спортивний клуб Чорноморського флоту). З-поміж інших назв військових футбольних команд зафіксовано такі, що мають у найменуванні лексеми *будинок, клуб*: **БЧА** – Будинок Червоної Армії / **ОБЧА** – Окружний будинок Червоної Армії (Запоріжжя, Коростень, Львів, Одеса), **ОБО** – Окружний будинок офіцерів (Житомир, Київ, Одеса) / **БО** – Будинок офіцерів (Вінниця, Володимир-Волинський, Житомир, Ізмаїл, Київ, Львів, Миколаїв, Одеса, Рівне, Стрий, Черкаси, Чернівці), **МБО** – Міський будинок офіцерів (Вінниця, Володимир-Волинський, Луцьк, Станиславів, Чернівці), **СКВО** – Спортивний клуб військового округу (Київ, Львів, Одеса) / **СКА** – Спортивний клуб армії (команди створено в містах, що були центрами військових округів – Київ, Львів, Одеса); **БКАіФ** – Будинок культури армії і флоту (Очаків (райцентр у Миколаївській обл., портове місто)); **БОФ** – Будинок офіцерів флоту (Севастополь) / **СКФ** – Спортивний клуб флоту (Севастополь) / **СКЧФ** – Спортивний клуб Чорноморського флоту (клуб функціював у місці базування військово-морського флоту – Севастополі), **ЦСКА** – Центральний спортивний клуб армії (Київ) та команда військового навчального закладу – **ЛВВПУ Львів** (Львівське вище військово-політичне училище).

Чимала група назв футбольних команд охоплює номінації, мотивовані **ергонімами** – назвами підприємств, професійних спілок, при яких функціювали команди з однойменними назвами; вони також нерідко мали відбиток радянського назовництва: «Автоскло» **Костянтинівка** – від назви костянтинівського заводу «Автоскло»; «Азовсталь» **Маріуполь** / **Жданов** – від найменування місцевого металургійного заводу «Азовсталь»; «Арсенал» **Київ** – від назви київського заводу «Арсенал»; «Ватра» **Тернопіль** – від назви світлотехнічного виробничого підприємства «Ватра» в Тернополі; «Електроважмаши» **Харків** – від номінації харківського заводу «Електроважмаши»; «Електровимірювач» **Житомир** – від назви місцевого заводу «Електровимірювач»; «Електрон» **Мостиська** –

від найменування мостиської філії Львівського телевізійного заводу *«Електрон»* [ПУ 2017]; *«Завод «Більшовик» Київ* – від назви київського машинобудівного заводу *«Більшовик»*; *«Завод «Канат» Одеса* – від номінації *Одеського канатного заводу*; *«Імпульс» Сєвєродонецьк* – від назви місцевого науково-виробничого об'єднання *«Імпульс»*; *«Канатний завод» / «Канатка» Харків* – від найменування *Канатного заводу* в Харкові; *«Катіон» Хмельницький* – від назви хмельницького заводу *«Катіон»* [ПУ 2017]; *«КінАп» Одеса* – від номінації заводу *кіноапаратури* в Одесі; *«Коксохімзавод» Горлівка* – від назви *Горлівського коксохімічного заводу*; *«Кольормет» Артемівськ, «Кольормет» Запоріжжя* – від найменування артемівського та запорізького заводів *«Кольормет»*; *«Кримспецбуд» Ялта* – від номінації ялтинського комбінату *«Кримспецбуд»*; *«Кристал» Херсон* – від назви херсонського заводу напівпровідникових приладів *«Кристал»* [ПУ 2017]; *«Легмаш» Чернівці* – від найменування Чернівецького заводу *«Легмаш»*; *«Лісокомбінат» Коломия* – від номінації підприємства *«Коломийський лісокомбінат»*; *«Маяк» Харків* – від назви Харківського заводу *«Маяк»*; *«Мукачівприлад» / «Прилад» / «Приладист» Мукачєво* – від найменування *Мукачівського заводу «Точприлад»*; *«М'ясокомбінат» Вінниця* – від номінації *Вінницького м'ясокомбінату*; *«Облспоживспілка» Львів* – від назви *Львівської обласної спілки споживчих товариств*; *«Одесагрунтомаш» Одеса* – від найменування заводу *«Одесагрунтомаш»*; *«Пивзавод» Львів* – від назви *Львівського пивзаводу*; *«Пивоварня» Проскурів* – від назви *Проскурівської пивоварні*; *«Південьсталь» Єнакієве* – від номінації тресту *«Південьсталь»*, що об'єднував металургійні заводи на Донеччині; *«Прес» Дніпропетровськ* – від найменування місцевого металургійного підприємства *«ПресТехМаши»*; *«Прогрес» Бердичів* – від номінації бердичівського машинобудівного заводу *«Прогрес»* [ПУ 2017]; *«Прогрес» Ніжин* – від найменування місцевого підприємства *«Прогрес»*; *«Рефрижератор» Фастів* – від назви Центру залізничних *рефрижераторних перевезень*, розташованого у *Фастові*; *«Сільмаши» Біла Церква, «Сільмаши» Запоріжжя, «Сільмаши» Кіровоград, «Сільмаши» Ковель, «Сільмаши» Коломия, «Сільмаши» Львів, «Сільмаши» Харків, «Сільмаши» Херсон* – від номінацій заводів

«Сільмаш» і підприємств «Ковельсільмаш», «Львівсільмаш»; «Темп» *Хмельницький* – від назви Хмельницького заводу «Темп»; «Темп» *Черкаси* – від найменування місцевого машинобудівного заводу «Темп»; «Титан» *Запоріжжя* – від номінації Запорізького титано-магнієвого комбінату; «Тракторний завод» / *ХТЗ Харків* – від найменування Харківського тракторного заводу; «Фарфоровий завод» *Баранівка* – від номінації Баранівського фарфорово-порцелянового заводу; «Фотоприлад» *Черкаси* – від назви Черкаського заводу «Фотоприлад»; «Фрегат» *Первомайськ* – від номінації Первомайського заводу «Фрегат»; «ХЕМЗ» *Харків* – від назви Харківського електромашинобудівного заводу; «Хіммаш» *Коростень* – від найменування Коростенського заводу «Хіммаш»; «Центроліт» *Суми* – від назви сумського сталеливарного заводу «Центроліт» [ПУ 2017]; «Цукроварня» *Проскурів* – від назви Проскурівської цукроварні; «Червоний екскаватор» *Київ* – від номінації Київського машинобудівного заводу «Червоний екскаватор».

Низка футбольних команд дублювали найменування підприємств, шахт, спортивних клубів і різноманітних організацій, у назвах яких були імена марксистських, більшовицьких і комуністичних лідерів чи назви міжнародних комуністичних організацій або назва на пошану більшовицького перевороту: «Алюмінієвий завод імені Кірова» *Запоріжжя*, «Завод імені «Кірова» / «Кіровець» *Макіївка* – від назви алюмінієвого заводу в Запоріжжі та від номінації Макіївського металургійного заводу, у найменуваннях яких використано ім'я радянського партійного діяча Сергія Кірова; «Держзавод імені Ілліча» / «Завод імені Ілліча» *Маріуполь* – від номінації Маріупольського металургійного заводу, в назві якого патронім вождя пролетаріату Володимира Ілліча Ульянова-Леніна; «Завод імені Ворошилова» *Дружківка* – від назви Дружківського машинобудівного заводу, в найменуванні якого ім'я радянського партійного діяча Климента Ворошилова; «Завод імені Дзержинського» *Кам'янське* / *Дніпродзержинськ* – від назви металургійного заводу в м. Кам'янському, що в найменуванні мав ім'я більшовицького діяча Фелікса Дзержинського; «Завод імені Комінтерна» *Дніпропетровськ* – від номінації Дніпропетровського металургійного заводу, в найменуванні якого є назва міжнародної організації

комуністичних партій – *Комуністичний Інтернаціонал (Комінтерн)*; «*Завод імені Леніна*» *Дніпропетровськ* – від найменування Дніпропетровського трубного заводу, в номінації якого використано псевдонім більшовицького вождя Володимира Ульянова-Леніна; «*Завод імені Андре Марті*» *Миколаїв* – від назви Миколаївського суднобудівного заводу та «*Завод імені Андре Марті*» *Одеса* – від номінації Одеського судноремонтного заводу, в найменуваннях обох підприємств ужито ім'я французького комуніста – моряка *Андре Марті*; «*Завод імені Мікояна*» *Мелітополь* – від номінації Мелітопольського дизелебудівного заводу, в назві якого використано ім'я радянського діяча Анастаса *Мікояна*; «*Завод імені Орджонікідзе*» *Дніпродзержинськ*, «*Завод імені Орджонікідзе*» *Краматорськ* і «*Морський завод імені Орджонікідзе*» / «*Морзавод*» *Севастополь* – від найменування Дніпродзержинського коксохімічного заводу, Старокраматорського машинобудівного заводу та Севастопольського морського заводу, в назвах яких вжито ім'я більшовицького діяча *Серго Орджонікідзе*; «*Завод імені Петровського*» *Дніпропетровськ* – від назви місцевого металургійного заводу *імені Петровського*, в найменуванні якого вжито прізвище радянського діяча *Григорія Петровського*; «*Завод імені Сталіна*» *Сталіно* – від назви донецького металургійного підприємства, в номінації якого фігурує псевдонім радянського партійного діяча *Йосифа Сталіна*; «*Завод імені Фрунзе*» *Костянтинівка* – від назви металургійного заводу в м. *Костянтинівці*, в найменуванні якого використано прізвище радянського партійного діяча *Михаїла Фрунзе*; «*Клуб імені Калініна*» *Харків* – від назви харківського клубу, в найменуванні якого вжито прізвище радянського партійного діяча *Михаїла Калініна*; «*Ленінська кузня*» *Київ* – від найменування Київського машинобудівного заводу «*Ленінська кузня*», у назві якого прикметник, утворений від псевдоніма вождя більшовиків *Володимира Леніна*; «*Рудник імені Карла Лібкнехта*» *Кривий Ріг* / «*Шахта імені Лібкнехта*» *Кривий Ріг* – від номінації криворізького підприємства, що видобувало й переробляло залізні руди, в назві рудні використано ім'я німецького комуніста *Карла Лібкнехта*; «*Спортклуб імені Леніна*» *Київ*, «*Спортклуб імені Леніна*» *Сталіно*, «*Клуб імені Леніна*» *Харків* – від назви спортивних клубів,

в найменуваннях яких вжито псевдонім лідера російських більшовиків Володимира Ульянова-Леніна; *«Шахта імені Артема» Кривий Ріг* – від номінації криворізької шахти, в найменуванні якої псевдонім радянського партійного діяча, професійного революціонера Федора Сергєєва – *Артем*; *«Шахта Леніна» Кривий Ріг* – від назви криворізької шахти, у найменуванні якої використано псевдонім вождя пролетаріату *Леніна*; *«Шахта Жовтнева» Кривий Ріг* – від назви шахти, в номінації якої ад’єктив *жовтневий* нагадує про події більшовицького перевороту 1917 р. Винятком з-поміж найменувань футбольних команд, які походять від номінацій підприємств, що мають у своєму складі епоніми, є назва футбольної команди *«Завод імені Шевченка» Харків*, що мотивована найменуванням харківського чавунно-мідноливарного машинобудівного підприємства, якому 1922 р. присвоєно ім’я українського поета Тараса *Шевченка*. Це єдиний ергонім, що має в структурі лексему з національно-культурною конотацією.

Низка українських футбольних команд мали найменування, які походять від назв навчальних закладів: *«Воєнно-політична школа» Полтава*, *«Гірничий інститут» Дніпропетровськ*, *«Індустріальний технікум» Полтава*, *«Київський політехнічний інститут» Київ*, *«Луганський кооперативний технікум» Луганськ*, *«Медінститут» Київ*, *«Педінститут» Вінниця*, *«Педінститут» Львів*, *«Сільськогосподарський інститут» Полтава*, *«Торгово-промислова профшкола» Вінниця*, *«Торгово-промислова профспілкова школа» Полтава*, *«Фабрично-заводське училище» Маріуполь*, *«Хіміко-технологічний інститут» Харків*; серед таких відонімних найменувань футбольних команд є номінації, що дублюють назви навчальних закладів із фізичного виховання: *«Інститут фізкультури» Харків*, *«Технікум фізкультури» Дніпропетровськ*, *«Технікум фізкультури» Київ*, *«Технікум фізкультури» Одеса*. Від назви просвітницько-пропагандистської організації *«Знання»* походять номінації команд: *«Знання» Вінниця*, *«Знання» Станіславів*, *«Знання» Херсон*.

Футбольні команди, що репрезентували працівників українських портів, які були об’єднані в профспілкову організацію портових вантажників *«Местран»* (назву професійної спілки утворено від російського словосполучення *местный*

транспорт), у номінаціях дублювали назву профспілки: *«Местран» Миколаїв*, *«Местран» Одеса*, *«Местран» Севастополь*; таку ж назву мали й клуби великих промислових міст: *«Местран» Вінниця*, *«Местран» Київ*, *«Местран» Сталіно*.

Він номінації німецької комуністичної організації *Рот Фронт* (у перекладі – червоний фронт) походять назви команд: *«Рот-фронт» Карлівка*, *«Рот-фронт» Київ*, *«Рот-фронт» Кривий Ріг*, *«Рот-фронт» Мелітополь*, *«Рот-фронт» Полтава*, *«Рот-фронт» Сміла*, *«Рот-фронт» Умань*.

Назвою більшовицької газети *«Іскра»* мотивовані номінації футбольних клубів: *«Іскра» Виноградів*, *«Іскра» Запоріжжя*, *«Іскра» Золочів*, *«Іскра» Лебедин*, *«Іскра» Львів*, *«Іскра» Миколаїв*, *«Іскра» Мукачеве*, *«Іскра» Полтава*, *«Іскра» Теофіполь*, *«Іскра» Торчин*, *«Іскра» Чугуїв*.

4.2.2. Відапелятивні назви футбольних команд

Домінантну частку відапелятивних найменувань українських футбольних команд радянського періоду становлять номінації, мотивовані **назвами людей за професією, видом діяльності, родом занять**: від назви професії *шахтар* – «гірник, що працює в шахті» [СУМ 1970, с. 424] – утворено найменування команд у понад тридцяти шахтарських містах Донецько-Луганського та Львівсько-Волинського вугільних басейнів, а також футбольні клуби з міст у районах різних рудних промислів (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); від назви професії *гірник* – «робітник гірничої промисловості» [СУМ 1971, с. 75] – постали назви близько десяти команд із міст у відомих басейнах із розробки корисних копалин в Україні – залізорудних, вугільних (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); з-поміж інших назв професій гірничої галузі в ролі найменувань команд із Донеччини рідше використовувано номінації: *зabійник* – «те саме, що *вибійник*» [СУМ 1972, с. 23] – «шахтар, що працює у вибої, відбиваючи від пласта кам'яне вугілля, руду» [СУМ 1970, с. 352] – *«Забійники» Горлівка* та *вугільник* – «робітник, який працює у вугільній промисловості» [СУМ 1970, с. 779] – *«Вугільники» Сталіно*; від назви професії *металург* – «фахівець з металургії» [СУМ 1973, с. 685] – утворено номінації двадцяти футбольних команд із міст, де розвивалася металургійна галузь (Докладний перелік цих футбольних

команд подано в додатку Є); від назви професії **металіст** – «робітник металопромисловості» [СУМ 1973, с. 684] – постали найменування близько двадцяти українських клубів (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); нечастотною в ролі назви команди була номінація працівника металургійної галузі – **ливарник** – «робітник, який відливає металеві вироби; фахівець ливарної справи» [СУМ 173, с. 482], від якої утворено назву футбольного клубу «Ливарник» Суми; від назви фаху **хімік** – «працівник хімічної промисловості» [СУМ 1980, с. 72] – утворено найменування понад двадцяти футбольних клубів у містах, де розвивалася хімічна промисловість (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); від номінації професії **нафтовик** – «фахівець нафтової промисловості; той, хто працює у цій галузі» [СУМ 1974, с. 225] – постали назви десяти команд із міст, де був розвинутий нафтовий промисел, працювали нафтопереробні заводи (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); поєднання назв професій – **нафтовик** і **хімік** – відображено в назві футбольної команди «Нафтохімік» Кременчук;

від найменування професії **автомобіліст** – «той, хто займається автомобілізмом – автомобільною справою» [СУМ 1970, с. 13] – утворено назви більше десяти футбольних клубів (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); від назви професії **машинобудівник** – «фахівець із машинобудування» [СУМ 1973, с. 658] – постали назви близько двадцяти українських команд (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); від назви професії **комбайнобудівник** – фахівець із галузі «машинобудування, що виробляє комбайни» [СУМ 1973, с. 241] – утворено номінацію клубу «Комбайнобудівник» Тернопіль – з обласного центру, де працював комбайновий завод; від найменування **фахівця з вагонобудування** – «галузь транспортного машинобудування, що виробляє залізничні вагони» [СУМ 1970, с. 275] – утворено назву команди «Вагонобудівник» Кременчук, бо в правобережному районі Кременчука – Крюкові – працює Крюківський вагонобудівний завод; від назви фаху **верстатобудівник** – «спеціаліст, що будує верстати» [СУМ 1970, с. 331] – походить найменування команди «Верстатобудівник» Житомир; від назви

професії **суднобудівник** – «працівник суднобудівної промисловості; фахівець із суднобудування» [СУМ 1978, с. 827] – отримали номінації команди з міст, де є найбільші в Україні суднобудівні заводи: «Суднобудівник» Великий Токмак, «Суднобудівник» Київ, «Суднобудівник» Маріуполь, «Суднобудівник» Миколаїв і «Суднобудівник» Севастополь; із водним транспортом пов'язані також назви інших спеціальностей, що стали мотиваційною базою для називання футбольних команд, зокрема: **судноремонтник** – «працівник судноремонтного підприємства» [СУМ 1978, с. 828] – «Судноремонтник» Іллічівськ; **портовик** – «працівник порту; робітник, що працює в порту» [СУМ 1977, с. 290] – «Портовик» Іллічівськ, «Портовик» Одеса; **моряк** – «той, хто служить у флоті» [СУМ 1973, с. 807] – «Моряк» Одеса; від лексеми **водник** – «робітник або службовець на водних шляхах сполучення» [СУМ 1970, с. 718] походять найменування клубів із центрів водного транспорту в Україні: «Водник» Ізмаїл, «Водники» / «Водник» Київ, «Водники» Миколаїв, «Водник» Рівне, «Водники» Херсон;

від назви фаху **будівельник** – «той, хто будує, споруджує що-небудь, працює на будівництві» [СУМ 1970, с. 248] – утворено номінації понад двадцяти клубів (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є), а також номінації «Шахтобудівельник» Донецьк і «Сільбуд» Генічеськ, які конкретизують об'єкт чи місце будівництва; з-поміж назв інших спеціальностей, дотичних до будівництва, від яких позичили свої найменування футбольні клуби, є такі професії: **цементник** – «працівник цементної промисловості» [СУМ 1980, с. 195] – від цієї номінації утворено найменування команд: «Цементник» Балаклія, «Цементник» Кам'янець-Подільський, «Цементник» Миколаїв; **гідротехнік** – «фахівець з гідротехніки» [СУМ 1971, с. 68] – «Гідротехнік» Чернігів; **деревообробник** – «той, хто обробляє дерево, фахівець з механічної обробки дерева» [СУМ 1971, с. 246] – «Деревообробники» Київ, «Деревообробники» Харків; **дорожник** – «спеціаліст з будівництва і експлуатації доріг» [СУМ 1971, с. 380] – «Дорожник» Херсон; **комунальник** – «той, хто працює в комунальному господарстві» [СУМ 1973, с. 254] – «Комунальники» Миколаїв, «Комунальники» Харків;

від назви особи за видом діяльності – **колгоспник** – «член колгоспу – колективного господарства» [СУМ 1973, с. 216] – утворено номінації близько двадцяти українських футбольних команд (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); від назви **механізатор** – «фахівець із механізації; той, хто обслуговує машини та механізми (переважно у сільському господарстві)» [СУМ 1973, с. 695] походить номінація клубу з Волині – «*Механізатор*» *Рожиче*;

від назви фаху **харчовик** – «працівник харчової промисловості» [СУМ 1980, с. 28] – утворено номінації близько двадцяти команд (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); у 20-ті рр. клуби, що представляли фахівців харчової промисловості, мали також назви «*Харчування*» *Київ* або «*Харчосмак*» *Катеринослав*, «*Харчосмак*» *Маріуполь*, «*Харчосмак*» *Харків*, «*Харчосмак*» *Черкаси*; з-поміж назв інших професій, пов'язаних із харчовою промисловістю, що стали мотиваторами для найменування футбольних команд, є такі: **виноградар** – «той, хто вирощує, розводить виноград» [СУМ 1970, с. 441] – «*Виноградар*» *Алушта*; **консервник** – «робітник консервної промисловості» [СУМ 1973, с. 264] – «*Консервник*» *Одеса*, «*Консервник*» *Херсон*; **мукомел** – «те саме, що мірошник» [СУМ ДТ 2017, с. 78], **мірошник** – «власник млина; той, хто працює в млині; мельник» [СУМ 1973, с. 746] – «*Мукомел*» *Миргород*, «*Мукомел*» *Полтава*; **цукровик** – «працівник цукрової промисловості» [СУМ 1980, с. 248] – «*Цукровик*» *Бобровиця*, «*Цукровики*» *Вінниця*, «*Цукровик*» *Карлівка*, «*Цукровики*» *Київ*, «*Цукровики*» / «*Цукровик*» *Суми*, «*Цукровик*» *Ходорів*, «*Цукровик*» *Черкаси*, «*Цукровик*» *Чортків* – найменування клубів із міст, де функціювали потужні цукрові заводи; від назви особи за родом занять – **кооператор** – «той, хто працює в галузі кооперації; працівник кооперативу» [СУМ 1973, с. 277] – постали назви команд: «*Кооператор*» *Берегове*, «*Кооператор*» *Полтава*, «*Кооператор*» *Хуст*;

від найменування фаху **папірник** – «працівник паперової промисловості» [СУМ 1975, с. 57] – утворено назву команди з Житомирщини – «*Папірник*» *Малин* – єдиного українського клубу з таким іменем, бо в м. Малин із кінця XIX ст. працює одна з найбільших у Європі паперових фабрик; від назви фаху **текстильник** – «робітник текстильної промисловості» [СУМ 1979, с. 58] походять номінації

футбольних команд із міст, що є відомими центрами легкої промисловості: «Текстильник» Ворошиловград, «Текстильник» Донецьк, «Текстильник» Дунаївці, «Текстильник» Рівне, «Текстильник» Харків, «Текстильник» Херсон, «Текстильник» Чернігів; назвою ще кількох професій у сфері легкої промисловості – **шкіряник** – «фахівець шкіряного виробництва» [СУМ 1980, с. 477] і **взуттьовик** – «робітник взуттєвої промисловості» [СУМ 1970, с. 347] – мотивовані номінації команд: «Шкіряник» Бердичів, «Шкіряники» Київ, «Шкіряники» Полтава, «Шкіряник» Станиславів та «Взуттьовик» Одеса, у 20-ті рр. працівники цієї галузі використовували назву *шкіртрест* – таке найменування мала, зокрема, одеська команда взуттьовиків «Шкіртрест» Одеса;

від назв професій, пов'язаних зі сферою обслуговування, походять номінації таких команд: «Керамік» Баранівка, «Керамік» Виноградів, «Керамік» Мукачєво – від назви спеціальності **керамік** – «фахівець із кераміки» [СУМ 1973, с. 141]; «Мебельник» Хуст – від зросійщеної форми лексеми *мебляр* – **мебельник** – «те саме, що мебляр; торговець меблями», *мебляр* – «майстер, який виготовляє меблі; той, хто працює на меблевому підприємстві» [СУМ 1973, с. 661]; «Медик» Станиславів – від **медик** – «фахівець з медицини» [СУМ 1973, с. 663]; «Таксист» Одеса – від **таксист** – «водій таксі» [СУМ 1979, с. 24]; «Електрик» Луцьк – від **електрик** – «фахівець з електротехніки; електротехнік» [СУМ 1978, с. 467];

низка найменувань футбольних команд мотивована номінаціями професій, що забезпечують виготовлення різноманітної продукції: від назви професії **друкар** – «фахівець друкарської справи, поліграфічного виробництва; той, хто працює в друкарні; той, хто працює в друкарському цеху» [СУМ 1971, с. 426] утворено найменування клубів «Друкарі» Київ, «Друкар» Харків із міст, що є відомими центрами поліграфії; від назви фаху **канатник** – «майстер, що робить канати; линвар, кодільник» [СУМ 1973, с. 87] – утворено номінацію клубу «Канатники» Одеса, бо в Одесі працює канатний завод; від назви **трубник** – «робітник або фахівець трубного виробництва» [СУМ 1979, с. 291] – утворено назву команди «Трубник» Нікополь із міста, де функціонує Нікопольський

південнотрубний завод; від номінації фаху **шинник** – «той, хто займається виготовленням шин» [СУМ 1980, с. 454] – постала назва «*Шинник*» Біла Церква;

від назви фаху **газовик**, **газівник** – «робітник газової промисловості або той, хто обслуговує газові установки» [СУМ 1971, с. 14] – утворено назву команди «*Газовик*» Комарно – з міста на Львівщині, де працює газовидобувне підприємство, та «*Газовик*» Шебелинка – зі села на Харківщині, де функціює найбільше газопромислове підприємство «Шебелинкагазвидобування»; від назви професії **енергетик** – «фахівець з енергетики; працівник енергетичної промисловості» [СУМ 1978, с. 480] – походить назва футбольних команд «*Енергетик*» Бурштин – з міста, де працює Бурштинська теплоелектростанція, та «*Енергетик*» Житомир;

від назви професії **радист** – «фахівець із передавання та приймання повідомлень по радіо» [СУМ 1977, с. 429] – отримали назву команди «*Радист*» Кіровоград, «*Радист*» Дніпродзержинськ; від назви фаху **зв'язківець** – «працівник зв'язку» [СУМ 1972, с. 503] походить найменування клубу «*Зв'язківці*» Київ;

поодинокі номінації футбольних команд пов'язані з назвами таких професій: **дизеліст** – «фахівець дизельної справи» [СУМ 1971, с. 274] – «*Дизеліст*» Токмак, бо в цьому місті працював дизелебудівний завод; **економіст** – «учений, фахівець з економіки, економічних наук; службовець, фахівець з економічних питань» [СУМ 1978, с. 458] – «*Економіст*» Тернопіль; **службовець** – «той, хто займається розумовою працею, а також фізичною працею, пов'язаною не з виробництвом, а з обслуговуванням кого-, чого-небудь» [СУМ 1978, с. 378] – «*Службовці*» / «*Службовець*» Харків (назву команди утворено в період, коли Харків був столицею радянської України, й у ньому функціювали державні органи влади, діяльність яких забезпечувало чимало службовців); **меліоратор** – «фахівець з меліорації» [СУМ 1973, с. 669] – клуб із Херсонщини – «*Меліоратор*» Каховка;

В окрему групу можна об'єднати назви команд, які походять від найменувань підприємств, у яких поєднано назву професії з означенням *червоний*, що фактично було синонімом до *радянський*: «*Червоний залізничник*» Харків, «*Червоний кондитер*» Київ, «*Червоний кооператор*» Харків, «*Червоний металіст*» Севастополь, «*Червоний пекар*» Вінниця, «*Червоний харчовик*» Вінниця.

З-поміж назв команд, які представляли працівників наукових інституцій і навчальних закладів зафіксовано такі: «*Наука*» *Київ*, що походить від апелятива *наука* – «одна з форм суспільної свідомості, що дає об'єктивне відображення світу; система знань про закономірності розвитку природи і суспільства та способи впливу на оточуючий світ» [СУМ 1974, с. 223] і назви-абревіатури – *СКІФ Київ*, *СКІФ Львів* – спортивні клуби Київського і Львівського *інститутів фізкультури*.

Команди, які репрезентували футбольні клуби працівників залізниці, у назві використали російську форму найменування залізничника – *железнодорожник* (команди з назвою «*Железнодорожник*» були в *Проскурові*, *Слов'янську*, *Ужгороді*, *Харкові*) або складноскорочену форму *желдор* від російського найменування залізниці – *железная дорога* (таких футбольних клубів було десять (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є)). Від апелятива *праця* – «діяльність людини, сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії і мають своїм призначенням створення матеріальних та духовних цінностей» [СУМ 1979, с. 522] – походять назви близько десяти команд (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є), хоча можна припустити, що лексему *праця* – аналог російського слова *труд* – обрано для називання команд за аналогією до російського спорттовариства працівників промисловості «*Труд*».

Чималу групу становлять назви команд, мотивовані апелятивами – **номінаціями продукції підприємств**, при яких було створено футбольні команди, а також назвами, які вказують на специфіку організації виробництва, технологічні особливості, тип обладнання тощо: «*Азот*» *Горлівка* – команда Горлівського *азотно-тукового* заводу; «*Азот*» *Шостка* – команда місцевого заводу хімічних реактивів; «*Андезит*» *Хуст* – команда Хустського кар'єру, де добувають камінь *андезит*; «*Антрацит*» *Кіровськ* – шахтарський клуб взяв за назву найменування виду високоякісного вугілля – *антрацит*, яке добувають на Луганщині; «*Екран*» / «*Свема*» *Шостка* – команда Шосткинського хімзаводу – виробника кіно-та фотоплівки, назва продукції підприємства – *свема* – утворена шляхом складання від російського словосполучення (све)точувствительные (ма)териалы; «*Емальпосуд*» *Садгора* – команда Чернівецького заводу «*Емальпосуд*»; «*Енергія*»

Запоріжжя – команда Запорізької АЕС, *«Енергія» Курахове* – команда Курахівської ТЕС; *«Енергія» Нова Каховка* – футбольний клуб Каховської ГЕС [ПУ 2017], *«Енергія» Слов'янськ* – команда Слов'янської ТЕС, *«Енергія» Хмельницький* – команда Хмельницької АЕС; *«Ізотоп» Кузнецовськ* – команда Рівненської АЕС; *«Індустрія» Єнакієве* – команда індустріального радянського гіганта – Єнакієвського металургійного заводу; *«Мотор» Полтава* – команда Полтавського моторемонтного заводу; *«Мотор» Чортків* – команда Чортківського заводу «Агромаш», виробника запчастин до сільгосптехніки; *«Підшипник» Луцьк* – команда Луцького підшипникового заводу; *«Пластик» / «Пластмасовик» Виноградів* – команда Виноградівського заводу пластмасових сантехнічних виробів; *«Ротор» Черкаси* – команда Черкаського науково-виробничого підприємства «Ротор»; *«Сільгосптехніка» Нікополь* – команда Нікопольського заводу сільськогосподарської техніки; *«Титан» Вільногірськ* – клуб Вільногорського гірничо-металургійного комбінату – виробника титану, *«Титан» Армянськ* – команда армянського заводу «Кримський титан»; *«Трактор» Кіровоград* – команда Кропивницького заводу сільгосптехніки «Червона зірка», *«Трактор» Харків* – клуб Харківського тракторного заводу; *«Трансформатор» Запоріжжя* – команда Запорізького трансформаторного заводу; *«Турбіна» Дніпродзержинськ* – футбольний клуб Дніпродзержинської ГЕС; *«Холодильник» Васильків* – команда Васильківського заводу холодильників. Понад десять футбольних команд мали назву *«Сталь»*, мотивовану номінацією продукції металургійних підприємств (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є) і представляли профспілку працівників чорної металургії.

В окрему групу слід об'єднати найменування клубів, мотивовані **назвами працівників підприємств, номінації яких мають у своєму складі оніми** – імена комуністичних діячів: *«Бажановець» Макіївка* – найменування футбольного клубу утворено від лексеми *бажановець* – працівник шахти «Макіїввугілля імені Бажанова» (Борис Бажанов – радянський партійний діяч, особистий секретар Сталіна, мемуарист, згодом втікач із СРСР), *«Кіровоць» Макіївка* – назва футбольного клубу при Макіївському заводі імені Кірова, від лексеми *кіровоць* –

працівник заводу імені *Кірова* (підприємство назване на честь діяча-комуніста Сергія *Кірова*); **«Петровець» Дніпропетровськ** – від лексеми *петровець* – працівник металургійного заводу імені *Петровського* (підприємство назване на честь більшовицького діяча Григорія *Петровського*). Кілька назв команд відображало уніфіковану відповідно до комуністичної ідеології систему радянського назовництва. Насамперед – це номінації, мотивовані **назвами мешканців перейменованих у радянську епоху міст**: **«Іллічівець» Іллічівськ** – від *іллічівець* – мешканець *Іллічівська* (назва м. *Чорноморська*); **«Комунарець» Комунарськ** – від *комунарець* – житель *Комунарська* (колишня назва м. *Алчевська*); **«Первомасець» Первомайськ** – від *первомасець* – мешканець м. *Первомайськ*, названого на честь дня солідарності трудящих; **«Стахановець» Стаханов** – від *стахановець* – мешканець *Стаханова* (радянська назва м. *Кадіївки*, названого на честь Олексія *Стаханова*, який встановив рекорд продуктивності праці в шахті). Окрему групу становлять заідеологізовані номінації футбольних команд, мотивовані **найменуваннями осіб**, що утворені від антропонімів – імен більшовицьких діячів: **«Калінінець» Донецьк** – назва команди походить від прізвища радянського діяча Михайла *Калініна*, **«Сталінець» Харків** – найменування команди пов'язане з партійним псевдонімом більшовицького лідера Йосифа Джугашвілі-*Сталіна*; **«Фрунзенець» Суми** – одна з номінацій футбольної команди з *Сум*, яка походить від прізвища радянського діяча Михайла *Фрунзе*.

Наслідком впливу тоталітаризму на назовництво футбольних клубів є надання командам радянських **ідеологічних назв і номінацій більшовицьких і комуністичних символів**: ***більшовик*** – «послідовник більшовизму, член більшовицької партії; комуніст» [СУМ 1970, с. 187], такі назви мало понад десять команд (Докладний перелік цих футбольних команд подано в додатку Є); ***комунар*** – член комуни [СУМ 1974, с. 254] – **«Комунар» Запоріжжя**, **«Комунар» Лубни**; ***червона зірка*** – **«Червона зірка» Кіровоград**, **«Червона зірка» Малин**, **«Червона зірка» Ужгород**, **«Червона зірка» Харків**, **«Червона зірка» Чернігів**; ***червона зоря*** – **«Червона зоря» Зінов'євськ**; ***червоний прапор***, такі номінації мало близько десяти футбольних клубів (Докладний перелік цих футбольних команд

подано в додатку Є); *червоний флот* – «Червоний флот» Севастополь; *серп і молот* як символи влади робітників і селян – «Серп і молот» Харків; *плуг і молот* як символи єднання села і міста – «Плуг і молот» Миколаїв. Клубам «Крила Рад» Запоріжжя, «Крила Рад» Бердянськ надано назв, мотивованих ідіомою *крила рад*.

Аналіз номінацій футбольних клубів у 20–80-ті рр. ХХ ст., здійснений у цьому підрозділі, показав, що для їх називання здебільшого обрано лексеми, що віддзеркалювали радянські реалії та комуністичні ідеали. Лише 10% номінацій футбольних клубів пов'язані з історією та культурою України та є назвами з національно-культурним складником у значенні. Решта найменувань футбольних клубів – безсумнівне свідчення впливу на українське спортивне назовництво колоніалізму радянської доби, що спричинило тотальну уніфікацію найменувань.

4.3. Назви футбольних команд у незалежній Україні

Корпус найменувань українських футбольних команд упродовж останньої чверті століття творить доволі еkleктичну картину номінацій. У цьому підрозділі описано найменування футбольних клубів упродовж 1991–2020 рр. [Процик 2016 є; Процик 201 в–г; Процик 2017 ж; Процик 2017 і] і простежено впливи різних чинників на вибір назв футбольних клубів на зламі ХХ–ХХІ ст.

4.3.1. Сучасні назви футбольних команд, мотивовані онімами

Серед назв українських футбольних команд 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. переважають номінації, мотивовані різноманітною онімною лексикою. Відповідно до специфіки мотивованості таких найменувань їх можна поділити на кілька груп. З-поміж сучасних назв футбольних команд зафіксовано номінації, мотивовані онімами, що відображають національно-культурну специфіку України.

Один із відроджених українських футбольних клубів, подібно як і його попередник на початку ХХ ст., використав для найменування давню **номінацію української держави** – *Русь*. Це команда «*Русь*» *Хуст*²⁹, яка повернула собі давню

²⁹ Перелік українських футбольних команд періоду незалежності подано в додатку Ж, у якому вказано місце заснування клубу (місто / містечко / село, район, область – відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу).

назву, з якою виступала, представляючи український футбол і репрезентуючи Карпатську Україну – незалежну державу в гірській частині Закарпаття.

Чимало команд у назвах використали **топоніми** – номінації населених пунктів чи етнографічних районів, з яких походять футбольні дружини. Такі найменування, як і століття тому, мають складну структуру, в якій поєднано аббревіатуру (*С.К.* – спортивний клуб, *М.Ф.К.* – міський футбольний клуб, *П.Ф.К.* – професійний футбольний клуб, *Ф.К.* – футбольний клуб) і компонент-топонім. **Номінації українських міст, містечок і сіл** використано в назвах таких вітчизняних футбольних клубів: *М.Ф.К. «Житомир»*, *М.Ф.К. / С.К. «Миколаїв»*, *С.К. / Ф.К. «Одеса»*, *М.Ф.К. / П.Ф.К. / Ф.К. «Олександрія»*, *П.Ф.К. / Ф.К. «Севастополь»*, *С.К. / Ф.К. «Каховка»*, *С.К. / Ф.К. «Херсон»*, *Ф.К. «Бережани»*, *Ф.К. «Бердянськ»*, *Ф.К. «Бориспіль»*, *Ф.К. «Вільшанка»*, *Ф.К. «Вінниця»*, *Ф.К. «Галич»*, *Ф.К. «Дніпро»*³⁰, *Ф.К. «Євпаторія»*, *Ф.К. «Калуш»*, *Ф.К. «Керч»*, *Ф.К. «Кіцмань»*, *Ф.К. «Кобеляки»*, *Ф.К. «Ковель-Волинь»*, *Ф.К. «Коростень»*, *Ф.К. «Красилів»*, *Ф.К. «Лубни»*, *Ф.К. «Львів»*, *Ф.К. «Маріуполь»*, *Ф.К. «Минай»*, *Ф.К. «Миргород»*, *Ф.К. «Мостиська»*, *Ф.К. «Мукачеве»*, *Ф.К. «Ніжин»*, *Ф.К. «Перечин»*, *Ф.К. «Петрівці»*, *Ф.К. «Полтава»*, *Ф.К. «Ромни»*, *Ф.К. «Саки»*, *Ф.К. «Самбір»*, *Ф.К. «Севлюш»* (давня назва м. Виноградова), *Ф.К. «Середнє»*, *Ф.К. «Суми»*, *Ф.К. «Тернопіль»*, *Ф.К. «Тисмениця»*, *Ф.К. «Тростянець»*, *Ф.К. «Ужгород»*, *Ф.К. «Харків»*, *Ф.К. «Черкаси»*, *Ф.К. «Шостка»*, *Ф.К. «Ялта»*. Кілька клубів у назві використали лише топоніми, без аббревіатурного складника – *«Звягель» Новоград-Волинський*, узявши за назву давню номінацію м. *Новоград-Волинський* – *Звягель*, та *«Рава» Рава-Руська*, використавши для найменування перший компонент складної назви м. *Рава-Руська*.

У назвах багатьох футбольних клубів відображено **назви етнографічних і адміністративних районів України**, які вони репрезентують: *«Бессарабія» Одеса* (*Бессарабія* – історична область між річками Прут, Дністер і гирлом Дунаю

³⁰ Футбольний клуб «Дніпро» Дніпропетровськ, починаючи зі сезону 2016/2017 рр., виступає під назвою Ф.К. Дніпро. Номінацію клубу змінено у зв'язку з перейменуванням міста Дніпропетровськ на Дніпро (відповідно до Закону України про декомунізацію від 9 квітня 2016 р.).

та Чорним морем, охоплює південь Одеської обл.), **«Буджак» Арциз** (Буджак – історична область, частина сучасної Одеської обл., Арциз – райцентр в Одеській обл., що територіально належить до Буджаку), **«Буковина» Чернівці** (м. Чернівці – столиця Буковини), **«Волинь» Луцьк** (Луцьк – обласний центр Волині), **«Галичина» Брошнів-Осада**, **«Галичина» Дрогобич**, **«Галичина» Великий Дорошів**, **«Галичина» Голинь** (населені пункти представляють Галичину), **«Закарпаття» Ужгород** (м. Ужгород – столиця Закарпаття), **«Кривбас» Кривий Ріг** (м. Кривий Ріг розташоване в межах Кривбасу), **«Опілля» Рогатин** (Рогатин – місто на Опіллі), **«Поділля» Васильківці**, **«Поділля» Кирнасівка**, **«Поділля» Красилів**, **«Поділля» Хмельницький** (міста Хмельницький, Красилів, Кирнасівка та с. Васильківці належать до історико-географічного району Поділля), **«Покуття» Коломия** (м. Коломия – столиця Покуття), **«Полісся» Добрянкa**, **«Полісся» Житомир**, **«Полісся» Коростень** (міста Житомир, Коростень і Добрянкa належать до Полісся), **«Придністров'я» Тлумач** (м. Тлумач розташоване на березі ріки Тлумач, що є притокою Дністра), **«Прикарпаття» Івано-Франківськ** (Івано-Франківськ – місто на Прикарпатті), **«Таврія» Новомиколаївка**, **«Таврія» Новотроїцьке / Новотроїцьк**, **«Таврія» Сімферополь**, **«Таврія» Херсон** (міста Херсон, Сімферополь, Новомиколаївка, Новотроїцьке розташовані в історичній області Таврія, що охоплює південну частину Херсонської і Запорізької обл. та Кримський півострів), **«Черкащина» Черкаси** (назва Черкаської обл.). Цікавою є назва команди з м. Очакова – **«Артанія» Очаків** (від Артанія – державне утворення у східних слов'ян на півдні сучасної України, що існувало в VIII–IX ст.).

Чималу групу номінацій футбольних клубів охоплюють назви, мотивовані власними найменуваннями різних географічних об'єктів – водних масивів – гідронімів і гірських масивів – оронімів. Із-поміж гідронімів для номінування команд використано насамперед назви рік, які протікають у тій місцевості, з якої походить клуб, зокрема: **«Борисфен» Бориспіль** (Борисфен – давньогрецька назва ріки Дніпро [СГУ 1979, с. 173], яка тече через м. Бориспіль), **«Ворскла» Полтава** (м. Полтава розкинулося на берегах ріки Ворскла [СГУ 1979, с. 123]), **«Десна» Чернігів** (м. Чернігів розташоване на правому березі річки Десна [СГУ 1979,

с. 168]), *«Дніпро-1» Дніпро*, *«Дніпро» Дніпропетровськ*, *«Дніпро» Каховка*, *«Дніпро Обухів»*, *«Дніпро» Черкаси* (Дніпро – третя за довжиною і площею басейну ріка Європи, з найдовшою течією в Україні [СГУ 1979, с. 173], на берегах якого розкинулися міста *Дніпропетровськ*, *Каховка*, *Обухів*, а *Черкаси* – місто на правому березі Кременчуцького водосховища, створеного в середній течії Дніпра), *«Дністер» Галич*, *«Дністер» Заліщики*, *«Дністер» Новодністровськ*, *«Дністер» Овідіополь* (Дністер – ріка на південному заході України [СГУ 1979, с. 173–174], на берегах якого розташовані міста *Галич*, *Заліщики*, *Новодністровськ*, *Овідіополь* – місто на берегах Дністровського лиману), *«Збруч» Борщів* (м. *Борщів* розташоване на березі річки Нічлава, яка, як і *Збруч*, є притокою Дністра), *«Збруч» Підволочиськ* (м. *Підволочиськ* розкинулося на правому березі річки *Збруч*), *«Іква» Млинів* (м. *Млинів* розташоване на березі річки *Іква* – правої притоки Стиру [СГУ 1979, с. 221]), *«Інгулець» Петрове* (м. *Петрове* розташоване на березі ріки *Інгулець* – притоки Дніпра [СГУ 1979, с. 222]), *«Ірпінь» Гореничі* (с. *Гореничі* лежить на берегах річки *Ірпінь*), *«Лімниця» Перегінське* (ріка *Лімниця* – притока Дністра – протікає через м. *Перегінське*), *«Оскіл» Куп'янськ* (м. *Куп'янськ* розташоване на річці *Оскіл* – притоці Сіверського Дінця [СГУ 1979, с. 404]), *«Рось» Біла Церква* (м. *Біла Церква* розташоване на річці *Рось* – притоці Дніпра [СГУ 1979, с. 475]), *«Світязь» Шацьк* (*Світязь* – найбільше з-поміж *Шацьких* озер, які розкинулися в *Шацькому* р-ні Волині), *«Сейм» Путивль* (м. *Путивль* розташоване над річкою *Сейм*), *«Сиваш» Ішунь* (с. *Ішунь* розташоване неподалік *Сивашу* – системи мілководних заток на заході Азовського моря), *«Случ» Красилів*, *«Случ» Старокостянтинів*, *«Случ» Березне* (м. *Красилів*, м. *Старокостянтинів* і м. *Березне* розкинулися над річкою *Случ*), *«Смотрич» Кам'янець-Подільський* (*Кам'янець-Подільський* – місто над берегами річки *Смотрич*), *«Сула» Лубни* (*Лубни* – місто на правому березі ріки *Сула* [СГУ 1979, с. 539]), *«Тясмин» Олександрівка* (м. *Олександрівка* розташоване над річкою *Тясмин*), *«Хаджибей» Усатове* (м. *Усатове* розкинулося на березі *Хаджибейського* лиману в Одеській обл.), *«Черемош» Верховина* (м. *Верховина* розташоване на березі річки *Чорний Черемош*), *«Черемош» Вижниця* (*Вижниця* – місто на річці *Черемош*), *«Ятрань»*

Кіровоград, «Ятрань» Умань (*Ятрань* – річка в *Кіровоградській* та *Черкаській* обл.). До цієї групи слід віднести й складену назву клубу з *Черкас*, розташованих на правому березі *Дніпра* [СГУ 1979, с. 173] – «*Черкаський Дніпро*» *Черкаси*.

Серед **оронімів**, що знайшли відображення в номінаціях футбольних команд, слід згадати такі назви українських гір: «*Бужора*» *Іршава* (*Бужора* – вершина Українських Карпат, розташована в масиві Великий Діл, на межі Свалявського та *Іршавського* р-нів Закарпаття), «*Гарай*» *Жовква* (*Гарай* – гора біля м. *Жовква*), «*Говерла*» *Ужгород* (*Говерла* – найвища гора Українських Карпат, знаходиться на межі Івано-Франківської обл. і Закарпаття, столицею якого є *Ужгород*), «*Говерла*» *Ясіня* (*Ясіня* – містечко в Рахівському р-ні Закарпаття, гора *Говерла* височіє на межі Рахівського р-ну Закарпаття та Яремчанської міськради Івано-Франківської обл.), «*Жупан*» *Винники* (*Жупан* – гора біля м. *Винники*), «*Карпати*» *Коломия*, «*Карпати*» *Львів*, «*Карпати*» *Мукачево*, «*Карпати*» *Печеніжин*, «*Карпати*» *Рахів*, «*Карпати*» *Яремче* (*Карпати* – гірська система, розташовані в межах Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської й Чернівецької обл., *Коломия*, *Львів*, *Мукачево*, *Печеніжин*, *Рахів*, *Яремче* – міста в цих областях), «*Лисоня*» *Бережани* (гора *Лисоня* здіймається неподалік від м. *Бережани*), «*Товтри*» *Козлів* (*Козлів* – містечко неподалік якого простягнувся скелястий вапняковий гірський кряж – *Товтри*), «*Чорногора*» *Івано-Франківськ* (*Чорногора* – гірський хребет Українських Карпат, *Івано-Франківськ* – найближче до *Чорногори* велике місто).

Як видно з наведених вище прикладів, топоніми, гідроніми й ороніми в назвах українських футбольних команд зламу ХХ–ХХІ ст. репрезентовані доволі численно (у кількох випадках зафіксовано повернення давніх назв футбольних клубів, які вони мали на початку ХХ ст.), чого не можна сказати про антропоніми, як це було століття тому, коли серед власних назв західноукраїнських футбольних команд зафіксовано такі, що походять від імен важливих особистостей з історії України. Лише одна футбольна дружина в назві використала **антропонім**, це – «*Віктор*» *Запоріжжя*. Назва мотивована іменем власника клубу – *Віктора Огаренка* – бізнесмена, згодом ректора Класичного приватного університету.

Зафіксовано кілька **міфонімів**, які стали мотиваційною базою для називання футбольних клубів, зокрема, ім'я міфологічного героя *Прометей* взяли для найменування команди: *«Прометей» Дніпродзержинськ* і *«Прометей» Шахтарськ*. Іменем давньогрецького бога сонця *Геліоса* йменували футбольний клуб *«Геліос» Харків*, а іменем давньоримської богині щастя, добробуту й успіху *Фортуни* – футбольний клуб *«Фортуна» Шаргород*. Іменем міфологічного божества з давньогрецького пантеону *Титана* названо команди *«Титан» Донецьк* і *«Титан» Армянськ*. Ім'я фракійського воїна *Спартака*, що очолив повстання рабів проти римлян, стало мотиваційною базою для називання клубів – *«Спартак» Суми*, *«Спартак» Івано-Франківськ*, *«Спартак» Калуш*, хоча в цих прикладах пріоритетною варто вважати пов'язаність найменування цих футбольних команд із назвою колишнього радянського фізкультурно-спортивного товариства працівників торгівлі, кооперації *«Спартак»*, яке за інерцією функціонує в Україні дотепер; у цих номінаціях варто, мабуть, говорити про подвійну мотивованість. У назвах клубів *«Спартак» Суми* та *«Спартак» Івано-Франківськ* простежено спадкоємність посттоталітарних традицій, бо ці назви мали дружини в радянський період; дивною є ситуація з калузьким *«Спартаком»*, який взяв собі нове ім'я в сезоні 2004/2005 рр. (попередні назви – *«Хімік»*, *Ф.К. «Калуш»*, *«Лукор»*).

З-поміж **астронімів** для називання футбольних команд із Дніпропетровщини – *«Сіріус» Жовті Води*, *«Сіріус» Кривий Ріг* – використано номінацію найяскравішої зорі в сузір'ї Великого Пса – *Сіріус*.

Прикладами повернення найменування футбольного клубу, мотивованого назвою наймасовішого українського спортивного товариства першої половини ХХ ст., є номінація футбольних команд *Ф.К. «Сокіл» Золочів* і *Ф.К. «Сокіл» Глиняни*. Ці оніми є прикладами збереження тяглості традицій у найменуванні клубів із Золочева та Глинян, які до Другої світової війни мали такі самі назви, хоча можна припустити й подвійну мотивацію назв: 1) від номінації спорттовариства «Сокіл», 2) від загальної назви *сокіл*. Окрім цих двох команд із Львівщини, які повернули собі давню назву, близько двадцяти футбольних клубів, створених після 1991 р., обрала собі за найменування «Сокіл» (Докладний перелік цих футбольних

команд подано в додатку Ж). Проте не завжди з певністю можна стверджувати, що номінації усіх перелічених вище футбольних клубів мотивовані найменуванням спортивного товариства «Сокіл», як у прикладі назви команди **Ф.К. «Сокіл» Соколів**, де пріоритетною, мабуть, є мотивованість назви клубу топонімом – найменуванням с. *Соколів* на Житомирщині. Прикро, що небагато клубів, які в міжвоєнний час мали назву «Сокіл», повернули собі цю давню назву тепер.

У корпусі сучасних назв українських футбольних команд збереглася частина **онімів, що відображають радянську традицію назовництва**. Переважно це найменування, мотиваційною базою для яких були номінації фізкультурно-спортивних товариств радянського періоду, до структури яких належали футбольні команди. З-поміж наймасовіших **спортивних товариств**, від назв яких утворено номінації українських футбольних команд, варто назвати такі: «**Динамо**» – «*Динамо*» Запоріжжя, «*Динамо*» Київ, «*Динамо*» Луганськ, «*Динамо*» Львів, «*Динамо*» Одеса, «*Динамо*» Саки, «*Динамо*» Сімферополь, «*Динамо*» Слов'янськ, «*Динамо*» Хмельницький; «**Спартак**» – «*Спартак*» Івано-Франківськ, «*Спартак*» Калуш, «*Спартак*» Суми; «**Торпедо**» – «*Торпедо*» Бердянськ / Осипенко, «*Торпедо*» Запоріжжя, «*Торпедо*» Мелітополь; «**Локомотив**» – «*Локомотив*» Запоріжжя, «*Локомотив*» Сміла, «*Локомотив*» Дворічна; «**Авангард**» – «*Авангард*» Великий Токмак, «*Авангард*» Жидачів, «*Авангард*» Краматорськ, «*Авангард*» Мерефа, «*Авангард*» Ровеньки; «**Колос**» – Ф.К. «*Колос*» Ковалівка; «**Гарт**» (спортивне товариство студентів) – «*Гарт*» Бородянка; а також військові спортивні товариства – **ЦСКА** (Центральний спортивний клуб армії) – **ЦСКА Київ**; **СКА** (Спортивний клуб армії) – **СКА Київ**. Здебільшого згадані команди в своєму назовництві продовжують постколоніальні традиції. Новими є ці назви для клубів із Бородянки, Ковалівки, Мелітополя, Калуша, Сак, Сімферополя, Слов'янська.

Декілька українських команд для називання позичили **номінації закордонних футбольних клубів** із славною історією, сподіваючись, що їхні виступи в українській футбольній лізі будуть такими ж успішними: назву команд із Харкова та Білої Церкви позичено, мабуть, у лондонського *Арсенала* – «**Арсенал**» Харків, «**Арсенал**» / «**Арсенал-Київщина**» Біла Церква; «**Аякс**» Шахтарськ

(2012 р. команду «Шахтар» із Донеччини перейменовано в «Аякс», очевидно, позичивши назву від найменування голландського клубу «Аякс» із Амстердама), **«Інтер» Боярка** (у сезоні 2006/2007 рр. команда «Боярка–2006» з міста на Київщині виступала під назвою, яка походить, мабуть, від імені міланського клубу «Інтернаціонале» (більш знаного як «Інтер»)), **«Реал» Одеса** (номінація команди, яка виникла 2002 р. на базі одеського клубу вболівальників футбольної команди «Реал» Мадрид і в сезоні 2004/2005 рр. виступала в чемпіонаті України).

Велику групу назв українських футбольних команд об'єднують номінації, **мотивовані ергонімами – назвами підприємств, фірм, компаній**, які стали спонсорами однойменних футбольних клубів. Появу таких найменувань зумовила комерціалізація спорту – команди стали виступати під назвами спонсорів чи до давніх номінацій додавали назви комерційних структур, які їх фінансували. Хоча створення та утримування футбольних команд при великих підприємствах не було чимось новим для спортивної сфери, і клуби нерідко виступали під іменем спонсора ще в радянський період, проте зафіксовані номінації – це утворення, що виникли вже в незалежній Україні, коли футбольні клуби опинилися без фінансової підтримки колишніх радянських промислових гігантів, а, отримавши дотації від новостворених комерційних структур, змушені були в назві команди відобразити ім'я спонсора: **«Агробізнес» Волочиськ** (від назви ТзОВ «Агробізнес»), **«Агротехсервіс» Суми** (від назви сумського підприємства «Агротехсервіс»), **«Адвіс» Хмельницький** (від назви хмельницького заводу «Адвіс»), **«Адомс» Кременчук** (від назви торгового дому «Адомс»), **«Альянс» Липова Долина** (від номінації місцевого ТзОВ «Альянс»), **«Арсенал» Київ** (від назви київського заводу «Арсенал»), **«Балкани» Зоря** (від назви місцевого фермерського господарства «Балкани»), **«Будтрансгаз» Оріхів** (від назви місцевої компанії «Будтрансгаз»), **«ВПК-Агро» Магдалинівка / Шевченківка** (від назви місцевого аграрного підприємства «ВПК-Агро» (аббревіатура ВПК у назві – це ініціали засновника агропідприємства й президента футбольного клубу – Володимира Павловича Корсуна), **«Гарант» Донецьк** (від номінації донецького підприємства «Гарант»), **«Евіс» Миколаїв** (від назви місцевої виробничо-торгової фірми «Евіс»),

«ЗалК» *Запоріжжя* (від абрєвіатурної назви *Запорізького виробничого алюмінієвого комбінату*), «Княжа» *Щасливе* (від назви страхової компанії «Княжа»), «Кольормет» *Запоріжжя* (від номінації запорізького заводу «Кольормет»), «Кримтеплиця» *Молодіжне* (від назви підприємства «Кримтеплиця»), «Лада» *Чернівці* (від номінації місцевого підприємства «Лада Автосервіс»), «Медіта» *Шахтарськ* (від назви медичної клініки «Медіта», власник якої Олександр Оприщенко спонсорував команду), «Мелітопольська черешня» *Мелітополь* (від найменування торгової марки «Мелітополька черешня», що представляє агропідприємства Мелітопольського р-ну Запорізької обл., які спеціалізуються на вирощуванні плодово-ягідних культур), «Мотор-Січ» / «Мотор Січ» / «Мотор» *Запоріжжя* (від номінації запорізького підприємства «Мотор Січ»), «Нафком» *Бровари* (від назви місцевого підприємства «Нафком»), «Оболонь» *Київ* (від найменування столичного концерну «Оболонь»), «Олімпік» *Донецьк* (від назви однойменного благодійного фонду – засновника клубу), «Олімпік» *Кіровоград* (від номінації місцевого дитячо-юнацького спортивного клубу «Олімпік»), «Олком» *Мелітополь* (від найменування мелітопольського підприємства «Молокозавод-Олком»), «Ольвія» *Чкалове* (від назви місцевої агрофірми «Ольвія», проте можна припустити й подвійну мотивованість найменування футбольної команди, адже лексема *Ольвія* передовсім іменує давню грецьку колонію в Північному Причорномор'ї), «Південьсталь» *Єнакієве* (від назви концерну «Південьсталь»), «Поліграфтехніка» *Олександрія* (від назви місцевого заводу поліграфічної техніки), «Прогрес» *Приазовське* (від номінації агропідприємства «Прогрес»), «Рігонда» *Біла Церква* (від назви білоцерківського підприємства «Рігонда»), «Роза вітрів» *Гуляйполе* (від найменування гуляйпільської компанії «Роза вітрів»), «Рудь» *Житомир* (від номінації Житомирського маслозаводу «Рудь»), «Сігур» *Харцизьк* (від найменування заводу «Сігур»), «Сільмаш» *Запоріжжя* (від назви запорізького заводу «Сільмаш»), «Слов'янець» *Конотоп* (від номінації спільного українсько-болгарського підприємства «Слов'янець»), «Таврія» *Новомиколаївка* (від назви компанії фермерських господарств «Таврія»), «Таврія-Скіф» *Роздол* (від номінації

фермерського господарства «*Таврія-Скіф*»); в останніх двох прикладах можна простежити подвійну мотивованість, бо використані лексеми є номінаціями, що містять культурно-історичну інформацію про південь України (*Таврія* – давнє найменування степової частини Криму, Запорізької та Херсонської обл., *скіфи* – «степові племена, які населяли південну частину території сучасної України в I тис. до н. е. – на початку I тис. н. е.» [СУМ 1978, с. 271]); «*Темп*» *Шепетівка* (від назви шепетівського кооперативу «*Темп*»), «*Техно-Центр*» *Рогатин* (від номінації Рогатинського ЗАТ «*Техно-Центр*»), «*УкрАгроКом*» *Головківка* (від назви аграрного холдингу «*УкрАгроКом*» (Українська група аграрних компаній)).

Спадком постколоніального назовництва в незалежній Україні можна вважати номінації клубів: «*Дружба*» *Осипенко* (від назви колгоспу «*Дружба*» у с. *Осипенко*, куди в 1992–93 рр. було переведено футбольну команду «*Торпедо*» *Бердянськ* (1966–1991)), «*Дружба*» *Бердянськ* (правонаступниця команди «*Дружба*» *Осипенко*); найменування цього клубу зазнало чергової метаморфози на початку XXI ст., коли впродовж 2006–2010 рр. команда виступала під назвою «*Ілліч-Осипенко*» (друга частина найменування мотивована топонімом, а перша – номінаціями спонсорів клубу, якими стали *Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча* та його дочірнє підприємство – агрофірма *Ілліч-АгроЗапоріжжя*), «*Мир*» *Горностаївка* (від назви місцевого колгоспу «*Мир*») та «*Іллічівець*» *Маріуполь* (футбольний клуб, який після відновлення незалежності України виступав під назвами «*Азовець*» і «*Металург*», у 2002 р. перейменовано на «*Іллічівець*» – від найменування спонсора – *Маріупольського металургійного комбінату імені Ілліча*; у 2017 р. клуб отримав назву Ф.К. «*Маріуполь*»). Ці команди зберегли типові для радянської доби назовницькі традиції, коли найменування спортивних організацій не могли вийти поза чітко окреслені межі та жорстко обмежений набір лексичних засобів, з-поміж яких – апелятиви *мир* і *дружба* та онім *Ілліч*, що належали до радянського канону ергонімів.

Серед сучасних назв українських футбольних команд зафіксовано низку складених **найменувань, мотивованих двома онімами**, вибір яких зумовлений здебільшого взаємним впливом різних тенденцій у назовництві – національних

чи постколоніальних і комерційних. Такі номінації вирізняються найбільшою еkleктичністю, адже в назві зазвичай поєднано давню номінацію та найменування спонсора, долучене з комерційних мотивів, а обидві назви не надто гармоніюють одна з одною: **«Ворскла-Нафтогаз» Полтава** (у 2003–2005 рр. **«Ворскла»** модифікувала назву, хоча незмінним спонсором клубу впродовж десятиліть є **«Полтавгазпром»**), **«Газовик-ХГВ» Харків** (найменування **«Газовика»** доповнено аббревіатурою **ХГВ**, утвореною від назви підприємства **«Харківгазвидобування»**), **«Динамо-ІгроСервіс» Сімферополь** (до давньої назви **«Динамо»** у 2004–2006 рр. додано номінацію корпорації-спонсора **«ІгроСервіс»**), **«Електрометалург-НЗФ» Нікополь** (з 2001 р. таким є найменування **«Металурга»**, воно походить від назви спонсора – **НЗФ – Нікопольського заводу феросплавів**), обидва варіанти номінації запорізького футбольного клубу **«ЗІДМУ-Спартак» Запоріжжя** та **«Спартак-КПУ» Запоріжжя**, у яких поєднано по два найменування – назву вищого навчального закладу (**Запорізький інститут державного та муніципального управління – ЗІДМУ**, який у 2007 р. змінив назву на **Класичний приватний університет – КПУ**) і номінацію спорттовариства **«Спартак»**, комплекс споруд якого використовувала футбольна команда цього навчального закладу, **«Зірка-Нібас» Кіровоград** (одна з назв **«Зірки»**, яку вона мала впродовж 1993–97 рр., коли спонсором клубу була компанія **«Агро-Нібас»**), **«Зоря МАЛС» Луганськ** (одне з найменувань **«Зорі»**, яке вона мала впродовж 1992–96 рр. завдяки спонсоріві – науково-виробничому комерційному об'єднанню **«МАЛС»**), **«Нафком-Академія» Ірпінь** (від назви підприємства **«Нафком»**, яке спонсорувало футбольну команду **Національної академії державної податкової служби України**), **«Нафтовик-Укрнафта» Охтирка** (з липня 2004 р. команда **«Нафтовик»**, створена при нафтогазовидобувному управлінні, отримала другу частину номінації), **«Нікополь-НПГУ»** (клуб **«Нікополь»** додав до найменування аббревіатуру назви спонсора – **Незалежної профспілки гірників України – НПГУ**), **«Норд-АМ-Поділля» Хмельницький** (у сезоні 1992/93 рр. **«Поділля»** отримало назву від найменуванням спонсора клубу – канадсько-української компанії **«Норд-АМ»**), **«Реал Фарма» Одеса** (відроджена команда **«Реал»** / **«Реал**

Покровське» Одеса в 2010 р. отримала спонсора – власника мережі аптек – компанію «*Реал-Фарм*», що відображено в назві), «*Славутич ЧАЕС*» *Славутич* (футбольна команда в найменуванні додала аббревіатуру імені спонсора – *ЧАЕС* – *Чорнобильської атомної електростанції*), «*Фенікс-Іллічівець*» *Калініне* (до найменування клубу «*Фенікс*» додано назву спонсора – *Маріупольського металургійного комбінату імені Ілліча*), *Ф.К. «Скіфи-ЛАЗ» Львів* (команда спортивного клубу інституту фізкультури «*СКІФ*» у назві додала аббревіатуру імені спонсора – *Львівського автобусного заводу – ЛАЗ*), «*Цементник-Хорда*» *Миколаїв* (команда «*Цементник*» у 1997–2002 рр. додала до своєї давньої назви найменування спонсора – фірму «*Хорда*»), *ЦСК ЗСУ Київ* (у сезоні 1993/94 рр. футбольний клуб *ЦСКА* мав назву *Центральний спортивний клуб Збройних Сил України*, підкреслюючи належність до українського військового відомства), «*Чайка-ВМС*» *Севастополь* (у сезоні 2001/2002 рр. футбольний клуб додав до своєї назви аббревіатуру *ВМС – Військово-морські сили*).

Ще одну групу еkleктичних складних відонімних номінацій об'єднують назви футбольних команд, у яких поєднано різні найменування, найчастіше назви двох футбольних клубів, які через фінансові труднощі злилися в один (що стало об'єктивною причиною виникнення складеної назви), зокрема: «*Авангард-Інтер*» *Ровеньки* (команди з міст Луганщини – «*Авангард*» *Ровеньки* й «*Інтер*» *Луганськ*), «*Авангард-Металіст*» *Харків* (команди з міст Харківщини – «*Авангард*» *Мерефа* та «*Металіст-2*» *Харків*), «*Газовик-Скала*» *Стрий* (команди з міст Львівщини – «*Газовик*» *Комарно* та «*Скала*» *Стрий*), «*Галичина-Карпати*» *Львів* (команди з міст Львівщини – «*Галичина*» *Дрогобич* і «*Карпати-3*» *Львів*), «*Динамо-СКА*» *Одеса* (одеські команди – «*Динамо*» та *СКА*), «*Збруч-Агробізнес*» *Підволочиськ* (команди з м. Підволочиськ – «*Збруч*» і «*Агробізнес*»), «*Нива-Борисфен*» *Миронівка* (команди з населених пунктів Київщини – «*Нива*» *Миронівка* та «*Борисфен*» *Бориспіль*), «*СКА-Лотто*» *Одеса* (одеські команди – *СКА* та «*Лотто*»), «*Темп-Адвіс*» *Шепетівка* (команди з міст Хмельниччини – «*Темп*» *Шепетівка* й «*Адвіс*» *Хмельницький*), *Ф.К. «Красилів-Оболонь»* (другу частину назви футбольний клуб із м. Красилова на Хмельниччині отримав у сезоні

2003/2004 рр., ставши фарм-клубом київської «Оболоні»), «ЦСКА Борисфен» *Бориспіль* (команди з міст Київщини – *ЦСКА Київ* і «*Борисфен*» *Бориспіль*) або ж поєднання онімного складника з вказівкою на рік виникнення клубу: «*Боярка–2006*» *Боярка*, «*Металіст 1925*» *Харків*, «*Фрунзенець-Ліга–99*» *Суми*.

Отже, в назвах українських футбольних команд упродовж трьох останніх десятиріч функціює великий відсоток номінацій, мотивованих онімною лексикою. Власні назви футбольних команд періоду української незалежності мотивовані онімами з мовної картини світу українців, що відображають національно-культурну специфіку України. Чималу групу власних назв українських футбольних клубів зламу ХХ–ХХІ ст. охоплюють найменування, що є спадщиною тоталітаризму радянської епохи, зокрема, це номінації тогочасних спортивних товариств та ергоніми. Наслідком впливу комерційних чинників на український онімний простір упродовж 1991–2020 рр. є поява еkleктичних номінацій, у яких до давньої назви додано найменування спонсора чи замінено стару назву новою.

4.3.2. Сучасні назви футбольних команд, мотивовані апелятивною лексикою

Серед назв українських футбольних команд 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. поряд із номінаціями, мотивованими онімною лексикою, зафіксовано чималий масив найменувань, мотивованих апелятивами. Найбільшу групу назв футбольних команд охоплюють номінації, мотивовані **найменуваннями людей за професією, видом діяльності, родом занять** (це одна з найпродуктивніших моделей творення назв футбольних команд у 20–80-ті рр. ХХ ст., що давала змогу обирати нейтральні номінації клубів, не пов'язані з комуністичною ідеологією та, водночас, не виходити поза рамки уніфікованого канону радянського назовництва): «*Шахтар*» *Горлівка*, «*Шахтар*» *Донецьк*, «*Шахтар*» *Макіївка*, «*Шахтар*» *Павлоград*, «*Шахтар*» *Свердловськ*, «*Шахтар*» *Стаханов* – від назви професії *шахтар*; «*Гірник*» *Дніпрорудне*, «*Гірник*» *Комсомольськ*, «*Гірник*» *Харцизьк* – від назви професії *гірник*; «*Металург*» *Донецьк*, «*Металург*» *Запоріжжя*, «*Металург-2*» *Запоріжжя*, «*Металург*» *Керч*, «*Металург*» *Комсомольське*, «*Металург*» *Костянтинівка*, «*Металург*» *Маріуполь*, «*Металург*» *Нікополь*,

«**Металург**» **Новомосковськ** – від назви професії *металург*; «**Металіст**» **Харків** – від назви професії *металіст*; «**Хімік**» **Житомир**, «**Хімік**» **Калуш**, «**Хімік**» **Красноперекоськ**, «**Хімік**» **Сєвєродонецьк** – від назви фаху *хімік*, такі номінації зафіксовано й у містах, де розвинута хімічна промисловість – Житомир, Калуш, Красноперекоськ, Сєвєродонецьк; «**Нафтовик**» **Долина**, «**Нафтовик**» **Охтирка** – від назви професії *нафтовик*, такі назви мали команди з міст, де розвинутий нафтовий промисел, працюють нафтопереробні заводи – Долина, Охтирка; «**Нафтохімік**» **Кременчук** – від назв *нафтовик* і *хімік*; «**Вагонобудівник**» **Кременчук**, «**Вагонобудівник**» **Стаханов** – від *вагонобудівник*; «**Машинобудівник**» **Дружківка**, «**Машинобудівник**» **Запоріжжя** – від назви професії *машинобудівник*; «**Папірник**» **Малин** – від назви фаху *папірник*; «**Газовик**» **Комарно** – від назви фаху *газовик*, *газівник*; «**Дизеліст**» **Токмак** / **Ф.К.** «**Дизеліст**» – від *дизеліст*; «**Енергетик**» – від назви *енергетик*; «**Меліоратор**» **Каховка** – від назви *меліоратор* – «фахівець із меліорації» [СУМ 1973, с. 669]; «**Фетровик**» **Хуст** – від назви *фетровик* – працівник, який виробляє *фетр* – «тонка щільна повсть найвищого сорту, з якої виготовляють капелюхи, валянки тощо» [СУМ 1979, с. 580]; «**Медик**» **Моршин** – від назви *медик* – фахівець із медицини; «**Хутровик**» **Тисмениця** – від назви *хутровик* – «фахівець, що вичиняє хутро із шкури та шиє хутрянні вироби; кушнір; торговець хутровим товаром, хутрами» [СУМ 1980, с. 178], у м. *Тисмениці* працює відома в Україні й за кордоном хутрова фабрика; «**Керамік**» **Баранівка** – від назви *керамік* – «фахівець із *кераміки*, у м. *Баранівці* функціювала фабрика порцеляни та фаянсу; «**Водник**» **Херсон** – від назви *водник*; «**Портовик**» **Іллічівськ**, «**Портовик**» **Керч** – від назви *портовик*, у Чорноморську та Керчі функціують великі порти.

Інша група найменувань футбольних команд, що репрезентують спадщину тоталітарних тенденцій у сучасному українському спортивному ономастиконі, це назви, мотивовані апелятивами, що є **номінаціями продукції підприємств**, при яких було створено футбольні команди: «**Енергія**» **Нова Каховка**, «**Енергія**» **Южноукраїнськ** – від назви *енергія* – *електроенергія* – найменування продукції електростанцій – Каховської ГЕС і Південноукраїнської АЕС, які були спонсорами

футбольних команд; *«Кристал» Херсон* (від назви *рідкі кристали* – «рідини, що мають властивості кристалів (від *кристал* – «тверде тіло, що має природну форму багатогранника» [СУМ 1975, с. 349]), швидко реагують на зовнішні зміни й широко використовуються в техніці» [ВТССУМ 2001, с. 465] – найменування продукції Херсонського заводу напівпровідників), *«Кристал» Чортків* (від назви продукції Чортківського цукрового заводу – *кристалічного цукру*), *«Ротор» Черкаси* (від номінації продукції Черкаського науково-виробничого об'єднання *«Ротор»* – *роторів* – обертових частин машини), *«Сталь» Алчевськ*, *«Сталь» Дніпродзержинськ / Кам'янське*, *«Сталь» Дніпропетровськ* – від лексеми *сталь* – «твердий ковкий метал сріблито-сірого кольору [...], криця» [СУМ 1978, с. 641] – найменування продукції Алчевського і Дніпровського металургійних комбінатів та Дніпропетровського трубопрокатного заводу; *«Титан» Запоріжжя* (від назви продукції Запорізького титано-магнієвого комбінату, який є провідним виробником *титану*); *«Трансформатор» Запоріжжя* (від назви продукції Запорізького трансформаторного заводу – *трансформаторів*).

Відмінну тенденцію в системі називання українських футбольних команд помітно в групах назв, у доборі яких простежено прагнення відобразити за поміччю оніма національно-культурну специфіку України, особливості природних об'єктів, рослинного та тваринного світу, характерних для українських широт.

Окрему групу назв команд охоплюють номінації, що походять від **назв природних об'єктів та явищ природи**. Наприклад, мариністична лексика стала мотиваційною базою для називання футбольних клубів із кримських міст на узбережжі Чорного моря – *«Море» Феодосія* – від *море* – «частина океану – великий водний простір з гірко-солonoю водою, який більш-менш оточений суходолом» [СУМ 1973, с. 802] та *«Океан» Керч* – від *океан* – «водний простір, що вкриває більшу частину земної кулі й поділяє суходіл на материки та острови» [СУМ 1974, с. 662]. Назву природного об'єкта – *промінь* – «світлова смуга, що виходить із якого-небудь джерела світла чи предмета, який світиться, збирає у фокус або віддзеркалює світло» [СУМ 1977, с. 232] – використано в називанні футбольних клубів *«Промінь» Біла Церква*, *«Промінь» Воля-Баранецька /*

Самбір. Грецьку назву *ялос*, що в перекладі з новогрецької означає ‘берег’, ‘земля’, ‘суша’, вжито для називання футбольної команди **«Ялос» Ялта**.

В основі найменувань кількох футбольних команд є апелятиви, що вказують на **особливості гірського рельєфу** чи називають рівнинні місця в горах. Команда **«Бескид» Надвірна** з місцевості, розташованої в Карпатах, використала в назві апелятив *бескид*, що має семантику – ‘найменування гірських хребтів у північній смузі Карпат’. Номінація футбольних команд **«Скала» Стрий** і **«Скала» Моршин** походить від застарілої загальної назви *скала* – ‘скеля’, а найменування команди **«Верховина» Ужгород** – виводять від апелятива *верховина* – «назва високогірної місцевості в межах Українських Карпат» [СУМ 1970, с. 336]. У випадку зі стрийською **«Скалою»** і надвірнянським **«Бескидом»** можна простежити тяглість традицій називання цих футбольних клубів – у 90-ті рр. командам повернуто найменування, які вони мали в 20–30-х рр. ХХ ст. Назва мінералу, притаманного рельєфові Кам’янського водосховища, стала мотиваційною базою для номінації команди **«Кремій» Кременчук** – від *кремій* – «дуже твердий мінерал – кварц чорного, бурого або жовтого кольору» [СУМ 1973, с. 334].

Невелику групу становлять номінації команд, мотивовані **назвами птахів**. Найменування футбольних команд **«Чайка» Петропавлівська Борщагівка / Борщагівка** та **«Чайка» Севастополь** мотивовані лексемою *чайка*, хоча у випадку першої команди можна говорити про подвійну мотивованість її назви, адже с. Петропавлівська Борщагівка межує зі с. *Чайки* в Києво-Святошинському р-ні Київської обл., де розташований відомий спорткомплекс **«Чайка»**. Лексему *беркут*, що номінує великого хижого птаха з породи орлів і є символом сміливості, сили далекоглядності, використала в своїй назві футбольна команда **«Беркут» Бедевля**.

Ще одну групу найменувань українських футбольних команд об’єднують номінації, мотивовані **назвами рослин**. Серед фітонімів, які називають рослини з українських широт, для номінування використано апелятиви: *явір* – «дерево родини кленових з великим п’ятилопатеvim листям; білий клен» [СУМ 1980, с. 620] – **«Явір» Суми** та **«Явір» Краснопілля**, *верес* – «вічнозелений низенький кущик із дуже дрібним і численним листям та лілово-рожевими квітками» [СУМ

1970, с. 328] – *«Верес» Рівне*, а також *калина* – *«Калина» Бугрин*. Близькими за семантикою до згаданих вище є апелятиви, що йменують сільськогосподарські реалії, зокрема лексема *нива* – «ділянка або смуга землі, на якій ростуть хлібні культури або яка призначена для їх вирощування; поле» [СУМ 1974, с. 408–409] – *«Нива» Бершадь*, *«Нива» Вінниця*, *«Нива» Миронівка*, *«Нива» Тернопіль*.

Апелятиви астрономічної сфери були мотиваційною базою для номінування футбольних команд: *«Зірка» Кіровоград / Кропивницький* – від *зірка*, *«Зоря» Луганськ* – від *зоря*, *«Космос» Павлоград* – від *космос* – *всесвіт*, «сукупність усіх форм матерії як єдине ціле; уся система світобудови» [СУМ 1970, с. 765].

Мотиваційною базою для називання кількох футбольних команд слугували апелятивні назви, що є **номінаціями мешканців певних місцевостей в Україні чи жителів окремих міст**, наприклад: *«Азовець» Бердянськ*, *«Азовець» Маріуполь* (від *азовець* – ‘мешканець Азова – узбережжя Азовського моря’, до якого належать м. Бердянськ і м. Маріуполь), *«Дніпровець» Дніпродзержинськ* (від *дніпровець* – ‘мешканець місцевості над Дніпром’ (м. Кам’янське (колишній Дніпродзержинськ) розташоване на берегах Кам’янського водосховища, утвореного в середній течії Дніпра), *«Дністровець» Білгород-Дністровський* (від *дністровець* – ‘мешканець Білгорода-Дністровського – міста на західному узбережжі Дністровського лиману’), *«Дунаєць» Ізмаїл* (від *дунаєць* – ‘мешканець місцевості над Дунаєм’ (м. Ізмаїл – порт на Дунаї, Дунай – друга за довжиною і площею басейну річка Європи, тече територією Німеччини, Австрії, Словаччини, Угорщини, Хорватії, Сербії, Болгарії, Румунії, Молдови, України (Одеська обл.) [СГУ 1979, с. 188], *«Чорноморець» Одеса* і *«Чорноморець» Севастополь* (від *чорноморець* – ‘мешканець Причорномор’я’, до якого належать м. Одеса і м. Севастополь). За цією ж моделлю утворено й назву команди *«Фрунзенець» Саки* (*фрунзенець* – ‘мешканець Фрунзе’ – села в Сакському р-ні АР Крим, назва населеного пункту мотивована антропонімом – прізвищем радянського діяча – Михайла Фрунзе. Серед номінацій українських футбольних команд, мотивованих назвою мешканців, зафіксовано й цілком оригінальну – *«Житичі» Житомир* (від назви древлянського племені *житичів*, центром поселення яких була територія сучасного Житомира).

Етнокультурний компонент у значенні має також назва команди **«Фортеця» Кам'янець-Подільський**, що пов'язана з реалією в райцентрі Хмельницької обл. – найбільшою історико-архітектурною пам'яткою міста – *Кам'янець-Подільською фортецею* XII–XVI ст., і мотивована апелятивом *фортеця* – «укріплений пункт з міцними капітальними спорудами, постійним гарнізоном, озброєнням та різними запасами, призначеними для тривалої кругової оборони» [СУМ 1977, с. 628].

З номінаціями абстрактних понять *єдність* і *рух* пов'язані назви футбольних клубів **Ф.К. «Єдність» Плиски** і **Ф.К. «Рух» Винники / Ф.К. «Рух» Львів**.

Підсумовуючи, варто зазначити, що в назвах українських футбольних команд упродовж трьох останніх десятиріч функціують назви, мотиваційною базою для творення яких стали дві групи апелятивів: найменування, що відображають національно-культурну специфіку України, і номінації, що відображають реалії радянської епохи. У корпусі назв команд, мотивованих апелятивами, помітно вплив національного та посттоталітарного чинників на український онімний простір.

4.3.3. Назви футбольних команд, мотивовані кількома лексичними одиницями – онімами й апелятивами

Найбільшою еkleктичністю вирізняються **складні назви українських футбольних команд незалежної України, мотивовані кількома лексичними одиницями – онімами й апелятивами**. У найменуванні такі клуби зберегли давню, здебільшого пострадянську **номінацію** та, керуючись комерційними чинниками, додали до неї **назву спонсора: «Авангард-Індустрія» Ровеньки** (у 1995–98 рр. команда **«Авангард»** отримала другу частину назви – *індустрія*, очевидно, для підкреслення того, що спортивне товариство *Авангард* об'єднувало промисловців), **«Гірник-Спорт» Комсомольськ** (футбольна команда **«Гірник»** у 1995 р. отримала другу частину найменування – *спорт*), **«Нива-Світанок» Вінниця** (упродовж 2006–2008 рр. вінницька **«Нива»** мала другий складник номінації – *світанок*, можливо, через те, що цей апелятив асоціюється з молодими вихованцями вінницьких ДЮСШ і СДЮШОР, із яких створено відроджений після перерви у виступах клуб), **«Оболонь-Бровар» Київ** (до назви команди, мотивованої найменуванням київського концерну **«Оболонь»**, додано апелятив *бровар*, щоб

підкреслити, що спонсори клубу – пивовари), «*Олімпія ФК АЕС*» *Южноукраїнськ* (у 1995–2005 рр. – назва команди «*Енергія*», спонсор якої – *Південноукраїнська АЕС*), «*Система-КХП*» *Черняхів* (номінація команди *комбінату хлібопродуктів – КХП* на початку 2000-х рр.), «*Явір-Суми*» *Суми* (у сезоні 1998/99 рр. команду «*Явір*» *Краснопілля* переведено до м. Сум, що й відображено в назві).

Серед найменувань українських футбольних клубів зафіксовано й аббревіатури: *ВПС Краматорськ* (команда в сезоні 1998/99 рр. взяла для називання частину номінації спонсора – компанії *ВПС Сервіс* (ВПС – відділ прикордонної служби)), *Ф.К. СБТС Суми* (клуб у сезоні 1993/94 рр. виступав під назвою *СБТС* (*Спорт. Бізнес. Технологія. Сервіс*)).

Підсумовуючи, слід зазначити, що серед назв українських футбольних команд періоду незалежності функціює невелика група еkleктичних номінацій, які містять переважно два складники, один із яких мотивований апелятивом, а інший є прямою чи опосередкованою назвою спонсора, що фінансує клуб.

4.4. Назви діаспорних футбольних команд як відображення тяглости українських національно-культурних традицій

У корпусі власних назв українських футбольних команд окреме місце займають найменування клубів копаного м'яча в діаспорі. Це невеликий за обсягом, проте вагомий сегмент українського ономастикону, пов'язаного з футбольною сферою, адже номінації діаспорних команд демонструють тяглість національних назовницьких традицій, які в підрадянській Україні під впливом тоталітарного режиму було порушено чи загалом перервано. Назви національних футбольних команд в українській діаспорі лише починають ставати предметом лінгвістичних студій [Процик 2017 в], тому в підрозділі запропоновано їх опис.

Найменування діаспорних футбольних команд, які у другій половині 40-х рр. ХХ ст. створили в Європі, а згодом в Америці й Австралії переміщені з України особи, потрапивши у вир Другої світової війни, мали, як і номінації футбольних клубів в Україні до 1939 р., складну структуру. У ній поєднано компонент-аббревіатуру та власне онім. Перша частина назви – аббревіатура – була вказівкою

належності футбольної команди до спортивного товариства чи клубу, наприклад: *С.Т.* – Спортове Товариство, *С.К.* – Спортовий Клуб, *Ф.К.* – Футбольний Клуб, а також нерідко містила інформацію про національність чи громадянство гравців футбольного клубу: *У.А.К.* – Українсько-Американський Клуб, *У.А.С.Т.* – Українсько-Американське Спортове Товариство, *У.С.В.Т.* – Українське Спортово-Виховне Товариство, *У.Р.С.Т.* – Українське Руханково-Спортове Товариство, *У.С.К.* – Український Спортовий Клуб, *У.С.О.* – Український Спортовий Осередок, *У.С.С.К.* – Український Студентський Спортовий Клуб, *У.С.Т.* – Українське Спортове Товариство. Другий компонент складних найменувань українських футбольних команд із діаспори мотивований онімом або апелятивом. У більшості діаспорних футбольних клубів їхні назви відображають асоціації з історичними, географічними та культурними реаліями України та містять вагомий для українців конотації. Більшість лексем, які функціують як номінації діаспорних клубів, семантично пов'язані з називанням важливих для українців понять держави, її символів, іменами історичних особистостей, українських топонімів.

Найбільше діаспорних клубів у номінаціях своїх дружин використали найменування національної держави – *Україна* – *С.Т. «Україна» Зальцбург*³¹ (Австрія), згодом команда виступала під назвою *С.Т. «Україна» Старий Ульм / Ф.К. «Україна» Ульм* (Німеччина); канадські команди – *С.Т. «Україна» Торонто*, *С.Т. «Україна» Монреаль*, *С.Т. «Україна» Едмонтон*; американський клуб – *У.С.Т. «Україна» Лос-Анджелес* і австралійські футбольні дружини – *У.С.К. «Україна» Брісбен*, *У.С.К. «Україна» Мельбурн*. Декілька нових клубів із такою назвою заснували представники четвертої хвилі української еміграції в Північній Америці, зокрема в США: *С.К. «Україна» Баффало*, *Ф.К. «Конекшн Україна» Чикаго*, *Ф.К. «Україна» Сиракузи* і в Канаді: *С.К. «Україна» Оттава*, *Ф.К. «Україна Юнайтед» Торонто*. Стосовно найменування *Україна* в назвах футбольних клубів, мабуть, варто говорити про подвійну мотивованість

³¹ Перелік українських футбольних команд із діаспори подано в додатку 3, який містить вказівку на місце заснування клубів (місто / містечко / село / поселення, федеральна земля / провінція / штат, країна), що їх зазначено відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу.

цих номінацій, адже, окрім назви національної держави українців, у найменуванні перелічених вище команд є мотиваційний зв'язок із назвою найуспішнішого національного спортивного товариства до Другої світової війни – *С.Т. «Україна» Львів*, яке від моменту свого створення в номінації підкреслювало приналежність спортсменів до української нації, що в тодішніх умовах бездержавності було виявом патріотизму та відваги. В Альманасі на честь 80-річчя від часу заснування Спортивного Товариства «Україна», про клуб і його назву сказано так: «Спортове Товариство “Україна” першим вжило цей милий для правдивого українця термін, чи властиво назву – “Україна”» [С.Т. «Україна» 1991, с. 28]. Про збереження звичаю найменування футбольних команд С.Т. «Україна» в різних державах, де мешкала українська діаспора, свідчить і те, що футболісти всіх цих футбольних клубів обирали за офіційні кольори своїх товариств барви, які мало до війни львівське *С.Т. «Україна»*, – червоно-чорні, а також нашивку тризуба на футболці.

Діаспорні українські футбольні команди в Європі та на американському й австралійському континентах у назвах використали найменування українського державного герба *тризуба*. Це команди з таборів для переміщених осіб *У.С.Т. «Тризуб» Роттенбург*, *У.С.Т. «Тризуб» Герсфельд*; американська дружина *У.С.О. / У.С.Т. «Тризуб» Філадельфія*; канадський *У.С.К. «Тризуб» Торонто*; австралійський *У.С.К. «Тризуб» Мельбурн-Саншайн* і клуб *Ф.К. «Тризуб» Ноттінгем*, який заснували в Англії представники останньої хвилі української еміграції [УГТ 2020]. Ці команди продовжують тяглість традицій називання галицького клубу *У.С.К. «Тризуб» Львів-Левандівка* та команд із Львівщини.

Від найменування *Запорозької Січі* утворено номінації таких футбольних клубів із діаспори: *У.С.В.Т. «Чорноморська Січ» Нью-Арк*. Історична згадка про *Чорноморську Січ* і назва галицького футбольного клубу міжвоєнного періоду *У.С.К. «Чорноморці» Львів* стали мотиваційною базою для найменування діаспорних команд *У.С.Т. «Чорномор'я» Вісбаден-Кастель* у Німеччині, *У.С.Т. «Чорноморці» Каракас* у Венесуелі (ця футбольна дружина – єдина широко відома діаспорна команда українців у Південній Америці). Низка українських таборових футбольних команд із невеликих населених пунктів у Німеччині взяли

собі за назву найменування найбільшого острова на Дніпрі – *Хортиця*: *У.С.Т. «Хортиця» Оберсдорф*, *У.С.Т. «Хортиця» Райтерсайх*, *У.С.Т. «Хортиця» Травништайн*. Ці клуби продовжили традиції називання в міжвоєнний період команд із Борщева, Жидачева, Коломиї, Крихівців, Любачева.

Номінація футбольної команди *У.А.С.Т. «Черник» Детройт* мотивована **антропонімом** – іменем героя новітньої української історії *Федя Черника* – пластуна, спортсмена, сотника Українських січових стрільців, який загинув 1918 р. у бою під Мотовилівкою, хоча, цілком імовірно, що клуб зберіг назовницькі традиції галицьких футбольних клубів міжвоєння з Коломиї та Станиславова. Найменування клубу *У.С.Т. «Довбуш» Нью-Гейвен* (США) і таборової команди *У.Р.С.Т. «Довбуш» Фрайман* походять від **антропоніма** – імені очільника українських повстанців-опришків *Олекси Довбуша*, хоча, видається, що цей клуб продовжив традиції найменування буковинського клубу *У.С.К. «Довбуш» Чернівці*, що мав славу спортивну історію. Іменем *Івана Богун* – козацького полководця часів Хмельниччини – названо українські таборові команди в Німеччині: *У.С.Т. «Богун» Розенгайм / Штефанскірхен*, *У.С.Т. «Богун» Цуффенгавзен*. Ці номінації є продовженням спортивного назовництва міжвоєнного періоду, коли назву «*Богун*» мали галицькі клуби з Бродів, Володави, Комарного, Львова, Отинії, Підзвіринця, Рогатина, Серафинців, Судової Вишні. Ще одним **антропонімом** – прізвиськом князя Всеволода Святославича, який за сміливість і військову доблесть був названий *Буй-Туром*, мотивовано назву футбольного клубу *У.С.Т. «Буй-Тур» Форхгайм*. Найменування клубу перегукується з назвою довоєнних галицьких команд – *У.С.К. «Буй-Тур»* з Городка, Львова, Станиславова, Радехова.

Від **найменувань українських організацій** першої половини ХХ ст. – спортивно-руханкового товариства «*Сокіл*», пожежно-спортивного товариства «*Луг*» і *Карпатського лежцетарського клубу* – походять номінації футбольних клубів: у таборах для переміщених осіб на території Німеччини – *У.С.Т. «Сокіл» Бад-Верісгофен*, *У.С.Т. «Сокіл» Ельванген*, *У.С.Т. «Сокіл» Фільсбібург*, *У.С.Т. «Луг» Айхштадт*; у мегаполісах Америки – *У.С.К. «Сокіл» Сиракузи*, *К.Л.К. Філядельфія* та Канади – *С.К. «Сокіл» Торонто*. Назви українських

організацій у функції номінацій діаспорних футбольних команд були не надто популярні, порівняно з величезним числом футбольних команд, які мали такі найменування в міжвоєнний період. Винятком була назва українського спортивно-руханкового товариства молоді «Січ», яку часто використовували для називання українських футбольних команд у діаспорі, насамперед таборових дружин у Німеччині: *У.С.Т. «Січ» Ашаффенбург*, *У.С.Т. «Січ» Ляндсгут*, *У.С.Т. «Січ» Ретенсбург*, а також команд українських емігрантів, які по митарствах після Другої світової війни опинилися в Північній Америці: *У.С.К. «Січ» Елізабетта* та *У.А.С.Т. «Січ» Чикаго*. Таку ж назву мала команда українських емігрантів у Канаді – *У.С.К. «Січ» Садбері* та команда українців в Австралії – *У.С.Т. «Січ» Нортгем*. Ці клуби продовжили назовницькі традиції галицьких команд «Січ» зі Стрия, Городка, Добрян, закарпатського Перечина та буковинських Ленківців.

Ще кілька футбольних клубів, які створила українська діаспора в США й Австралії, використали в номінуванні **топоніми** – назви найбільших і найважливіших для національної історії міст – столиці Української Народної Республіки – *Києва* та столиці Західноукраїнської Народної Республіки – *Львова*: *У.С.К. «Київ» Перт*, *У.С.К. «Київ» Міннеаполіс*, *У.С.Т. «Київ» Кабраматта*, *У.А.С.К. / У.А.К. «Львів» Клівленд*. У місті *Клівленд* представники четвертої хвилі української еміграції заснували в 2009 р. команду *С.К. «Тернопіль» Клівленд* [УГТ 2020]. Можна припустити, що згадані вище назви мотивовані також номінаціями тих українських мегаполісів, із яких походило багато вимушених емігрантів, які опинилися в американських містах *Клівленд* і *Міннеаполіс* чи австралійських *Перті* та *КабраMATTI*. Назва міста *Запоріжжя* була мотиваційною базою для називання спортивного клубу в українському таборі в Німеччині – *У.С.Т. «Запоріжжя» Ашаффенбург*. Подібну тенденцію в назовництві футбольних клубів, коли для номінації емігрантських команд вжито найменування українських міст і регіонів, зафіксовано в 20–30-х рр. ХХ ст. у Чехословаччині, де команди студентів-емігрантів використали для називання важливі топоніми – *Київ*, *Львів*, *Галичина*.

Переміщені особи з України створили в Німеччині футбольні команди, назви яких було мотивовано **гідронімами** – номінаціями найбільших українських рік –

Дніпро та *Дністер*. Це футбольні клуби: *У.С.Т. «Дніпро» Ганновер*, *У.С.Т. «Дніпро» Корнберґ*, *У.С.Т. «Дніпро» Байройт*, *У.С.Т. «Дніпро» Бамберґ*, *У.С.Т. «Дніпро» Новий Ульм*, *У.С.Т. «Дністер» Ерланґен*, *У.С.Т. «Дністер» Людвіґсбург*, *У.С.Т. «Дністер» Цуффенґавзен*. Ще низка команд, назви яких мотивовані найменуванням знакової для українців ріки *Дніпро*, постали в Австралії: *У.С.Т. «Дніпро» Брісбен*, *У.С.Т. «Дніпро» Гобарт*, *У.С.Т. «Дніпро» Канберра*, *У.С.Т. «Дніпро» Нортґем*, а також у США – *У.А.С.Т. «Дніпро» Балтимор* і в Канаді – *У.С.К. «Дніпро» Гамільтон*. У 2002 р. українська діаспора в Естонії створила футбольний клуб *С.К. «Дніпро» Таллінн*, назва якого має, ймовірно, подвійну мотивованість – походить від номінації ріки *Дніпро* та від найменування українського футбольного клубу *«Дніпро» Дніпропетровськ*, емблему якого використовує талліннська команда [УГТ 2020]. Номінація ще однієї дружини – таборової футбольної команди в Німеччині – *У.С.Т. «Сян» Пфарркірхен* – походить водночас від двох найменувань – гідроніма *Сян* і назви футбольного клубу міжвоєнного періоду – *У.С.К. «Сян» Перемишль*. У розглянутих назвах діаспорних команд можна простежити тяглість традицій називання гідронімами футбольних клубів першої половини ХХ ст. із Винник, Миколаєва, Самбора, Перемишля, емігрантської команди студентів із Подєбрад.

Кілька найменувань українських футбольних команд в екзилі походять від **оронімів**: номінація *У.С.Т. «Чорногора» Авґсбург* мотивована назвою гірського хребта *Чорногора* в Карпатах, номінація *У.С.Т. «Говерля» Інґольштадт*, мотивована найменуванням найвищої карпатської вершини *Говерла*. Номінації діаспорних футбольних клубів, створених у ХХІ ст. у Північній Америці, – канадського *У.С.К. «Карпати» Торонто* й американського *Ф.К. «Карпати» Пассейк* (заснованого 2005 р.), пов'язані з найменуванням *Карпати* – назвою гірської системи в Україні, хоча не варто відкидати й версію про подвійну мотивацію (назва футбольного клубу *«Карпати» Львів* слугує тут додатковим мотиватором) – обидві команди тісно співпрацюють із львівським клубом. І в цій групі найменувань футбольних команд можна простежити незаперечну тяглість традицій у номінуванні діаспорних клубів лексемами з національно-культурним

компонентом у значенні: ороніми *Говерла* та *Чорногора* були популярними в назвах українських команд у першій половині ХХ ст., а лексему *Карпати* актуалізовано в номінаціях футбольних клубів у другій половині минулого віку.

Тематично близькою до групи власних назв, мотивованих топонімами, що лягли в основу називання футбольних команд, є й **апелятиви**, зокрема, **номінації особливостей гірського рельєфу**, від яких утворено найменування клубів із діаспори: застаріла загальна назва *скала* – ‘скеля’, лексеми *верховина* і *плай*. Такі відапелятивні назви отримали клуби: *У.С.Т. «Скала» Вайсенберг* (Німеччина), *С.К. «Скала» Торонто* (Канада), *У.С.Т. «Верховина» Регенсбург* (Німеччина) і *У.С.Т. «Плай» Нью-Йорк* (США). Назви цих команд слід вважати продовженням традиції номінування галицьких клубів із *Мостиськ*, *Старого Самбора*, *Стрия*.

Низка футбольних клубів у найменуванні використали **фауноназви**, з-поміж яких найпопулярнішою була лексема *лев*, що, очевидно, мало би бути згадкою про Західноукраїнську Народну Республіку, на гербі якої зображено золотого лева. Це команди *У.Р.С.Т. «Лев» Мюнхен* / *У.С.Т. «Лев» Карлсфельд* / *У.Р.С.Т. «Лев» Міттенвальд* (Німеччина); американські команди *У.А.С.Т. «Леви» Чикаго*, *С.К. «Леви» Стемфорд* і австралійські клуби – *У.С.К. «Леви» Мельбурн*, *У.С.К. «Лев» Аделаїда*, *У.С.Т. «Леви» Джілонг*, *У.С.Т. «Леви» Канберра*, а також футбольний клуб українських емігрантів у Канаді – *У.С.К. «Леви» Садбері*. Можна провести паралелі між назвами цих діаспорних команд із найменуваннями українських футбольних клубів міжвоєнного періоду в Перемишлі та Радимно. Серед інших фауноназв у ролі номінацій футбольних команд із діаспори функціують найменування хижих звірів: *тигр* – «великий хижий звір родини котячих жовтогарячого забарвлення з чорними смугами» [СУМ 1979, с. 109] – назва команди *С.К. СУМ «Тигри» Міннеаполіс* (США) і *тур* – «вимерлий дикий бик; у народній поезії – символ, втілення велетенської сили й хоробрості» [СУМ 1979, с. 323] – таборова команда *У.С.К. «Тур» Ляндсгут*. З-поміж **назв птахів** для найменування команд українці зазвичай обирали номінації хижаків: *беркут* – *У.С.Т «Беркут» Новий Ульм*, *У.С.Т. «Беркут» Байройт-Бамберг* – таборові команди в Німеччині; *чайка* – *У.С.Т. «Чайка» Нюрнберг* (Німеччина) та здрібніло-

пестлива форма *орлик* до лексеми *орел* [СУМ 1974, с. 747] – «великий хижий птах родини яструбових, що водиться в горах або степах різних частин світу» [СУМ 1974, с. 743] – *У.С.Т. «Орлик» Берхтезгаден* – таборова команда, *У.С.Т. «Орлик» Летбридж* (Канада). Вибір назв птахів у ролі номінацій футбольних команд є продовженням назовницьких традицій міжвоєнного періоду, коли українські клуби з такими найменуваннями були в Богородчанах, Калуші, Немирові, Рогатині, Перемишлі, Пасічній, Теревовлі, Товмачі, Чайковичах, Чорткові. Оригінальні назви, мотивовані іменником *крило* – «літальний орган птахів, комах та деяких ссавців» [СУМ 1973, с. 346] і утвореним від нього прикметником *крилатий* – «який має крила; який надихає, підносить» [СУМ 1973, с. 345], що семою ‘наявність крил’ – близькі до групи назв команд, мотивованих номінаціями птахів, обрали клуби *С.К. СУМ «Крила» Чикаго* та *С.К. СУМ «Крилаті» Йонкерс* у США.

Традицію надавати футбольним клубам **назви астрономічних об’єктів, природних явищ**, що була притаманна українському спортивному назовництву в першій половині минулого століття, згодом підхоплено й у діаспорі. Зокрема, номінацію *зоря* використали в найменуванні таборові команди з Німеччини – *У.С.Т. «Зоря» Герренберг*, *У.С.Т. «Зоря» Карлсруе* та *У.С.Т. «Зоря» Швайнфурт*. Апелятив *буревій* використано для номінації таборової команди *У.С.Т. «Буревій» Ноймаркт*, а лексема *заграва* – «відсвічування, відблиск (переважно на небі) яскравого світла, пожежі, вогнів і т. ін.; сяння небосхилу під час заходу і сходу сонця» [СУМ 1972, с. 90] стала назвою таборової команди *У.С.Т. «Заграва» Ваєрн*.

Ще кілька команд, створених у таборах для Ді-Пі в Німеччині, обрали за найменування лексеми *пробій* і *пролом*, об’єднані спільною семою ‘долання перешкоди внаслідок руйнування чогось’, що було надзвичайно актуальним завданням українських спортсменів, проте насамперед актуалізувалося в суспільному житті вимушених вигнанців із рідної землі, які повинні були долати несприятливі обставини та пробиватися через численні перешкоди. Такі назви мали таборові команди *У.С.Т. «Пробій» Нойбоєрн*, *У.С.Т. «Пролом» Альтеттінг*, *У.С.Т. «Пролом» Ансбах*, *У.С.Т. «Пролом» Ашаффенбург*, *У.С.Т. «Пролом» Етлінген*. Ці назви є прикладами продовження українських назовницьких

традицій, бо ідентичні номінації мали галицькі команди міжвоєнного періоду, зокрема в Бібрці, Бучачі, Городенці, Золочеві, Калуші, Львові, Монастириськах, Павелчому, Пасічній, Переворську, Пукові, Рогатині, Серафінцях, Скольому, Сокалі, Станиславові, Ходорові, Хоросні Старому, Чернівцях, Ярославі, Ятвягах.

Назва футбольної команди «*ДП 1946–47*» (Німеччина) походить від узагальненої власної назви переміщених під час Другої світової війни осіб – акроніма *ДП* (у транслітерації – Ді-Пі) (від англ. «*DP*» – *Displaced Persons* – переміщені особи – силоміць виселені або за розпорядженням влади переселені люди, яким загрожують військові дії чи стихійні лиха) та хронологічної вказівки на час функціонування клубу – 1946–47 рр., що припав на пік перебування в Німеччині кількох мільйонів переміщених осіб, у тім понад 300 тисяч українців. Як згадував Олександр Скоцень, один із найвідоміших футболістів міжвоєнного періоду, а згодом політичний емігрант, яким сам перейшов через табори ДП, «на території Німеччини по таборах постало тридцять дев'ять спортових товариств у самій тільки американській зоні, дванадцять – у британській» [Скоцень 2012, с. 249].

Назва таборової футбольної команди **Ф.К. «Фенікс» Карлсруе** походить від імені міфологічного птаха, що відроджується й знову постає з попелу – *фенікса* – «у міфології деяких стародавніх народів (єгиптян, фінікійців та ін.) – чарівний птах, який, проживши кілька сот років, спалював себе, а потім воскресав з попелу молодим; символ безсмертя, невмирущості, відродження» [СУМ 1979, с. 575]. Номінація є символічною, бо засвідчує віру переміщених під час Другої світової війни українців у те, що їхня держава постане, як фенікс, з попелу, та разом з нею відродиться й слава українського спорту загалом і футболу зокрема. Ще одна команда взяла собі за назву антропонім із грецької міфології – *Прометей* – ім'я богоборця та захисника людей, яке в перекладі означає 'провидець, просвітитель'. Це таборова футбольна дружина **СУМ «Прометей» Міттенвальд**.

Зафіксовано й приклади назв футбольних команд, мотивовані **номінаціями різних реалій**, притаманних Україні: назва таборового клубу **У.Р.С.Т. «Калина» Фюссен** походить від назви народного символу *калина*, назва таборової команди **У.С.Т. «Степ» Ділінген над Дунаєм** – від номінації природної зони *степ*,

найменування команди **С.К. «Ватра» Лонг-Айленд** (США) пов'язана з діалектною назвою *ватра* – ‘вогнище, багаття’. Від назв інших **реалій** походять найменування таких українських клубів: **У.С.Т. «Стяг» Віндзор** (США) – від лексеми *стяг* – «прапор» [СУМ 1978, с. 809], **У.С.Т. «Стріла» Ошава** (Канада) й **У.С.Т. «Стріла» Фірсберг** (Німеччина) – від апелятива *стріла*, **У.С.Т. «Гомін» Дінкельсбюль** (Німеччина) – від назви *гомін* – «звучання розмови» [СУМ 1971, с. 121].

Ще дві емігрантські футбольні команди мали за назви **найменування осіб**: *юнак* – «чоловік, який ще не досяг зрілості; молодий чоловік; про дорослого або літнього чоловіка, сповненого життєвих сил, молодого завзяття» [СУМ 1980, с. 613] – таборова команда **СУМ «Юнак» Регенсбург** та *богослов* – «фахівець з богослов'я; учень старшого класу духовної семінарії» [СУМ 1971, с. 210] – **С.Т. «Богослов» Гіришберг** (команда семінаристів з міста *Гіришберг*, де в 1946–47 рр. відкрито Українську Духовну Семінарію, в якій емігранти студіювали богослов'я).

Низка команд, які створили представники четвертої хвилі української еміграції, мають назву, мотивовану найменуванням найуспішнішої української команди радянського періоду, що представляла спортивне товариство «Динамо» – **«Динамо» Київ**. Це футбольні клуби зі США – **«Динамо» Лос-Анджелес**, Канади – **«Динамо Київ» С.К. Вінніпег**, Польщі – **Ф.К. «Динамо» Вроцлав**. У ролі назви команди **У.С.К. «Діаспора» Торонто** використано апелятив *діаспора* – «представники однієї національності, етнічної групи, які живуть за межами своєї історичної батьківщини з огляду на політичні, економічні, культурні, релігійні причини на правах національно-культурної меншості» [СУМ ДТ 2017, с. 287].

Ще кілька назв футбольних команд не мають онімного складника, а лише аббревіатури: **У.С.К.** – Український Спортовий Клуб, **У.С.С.К.** – Український Студентський Спортовий Клуб, **У.С.Т.** – Українське Спортове Товариство, **У.А.С.Т.** – Українсько-Американське Спортове Товариство і номінацію місцевості. Це студентська футбольна команда **У.С.С.К. Мюнхен**, яка була єдиною нетаборовою дружиною в Німеччині, команда табору ДП **У.С.Т. Ашаффенбург**, **У.С.К. Ландек** (Австрія), **У.С.К. Бріджпорт** (США), **У.С.К. Гартфорд** (США), **У.С.К. Нью-Йорк** (США), **У.С.Т. Саскатун** (Канада), **У.А.С.Т. Рочестер** (США).

Отже, як показав аналіз, назви діаспорних футбольних команд, які функціювали на європейському, американському й австралійському континентах, починаючи зі середини 40-х рр. ХХ ст., є складеними найменуваннями, у структурі яких поєднано компонент-аббревіатуру та власне онімний компонент. Зафіксовано власні й загальні назви, які стали мотиваційною базою для номінування діаспорних футбольних клубів. Майже всі найменування національних діаспорних футбольних клубів пов'язані з історією і культурою України, більшість номінацій продовжують давні традиції прискіпливого добору назв із національно-культурною семантикою, що є свідченням тяглості традицій українського спортивного назовництва.

4.5. Прізвиська українських футболістів

Окрему групу в українському футбольному ономастиконі становлять антропоніми. На думку українського ономаста Юліяна Редька, серед українських антропонімів «найбільший інтерес викликають прізвиська та утворені, переважно, на їх базі прізвища» [Редько 2007, с. VII], бо прізвиська – «це назви, утворені самим народом за законами національного словотворення, а їх твірними основами є національна апелятивна лексика та власні назви інших класів» [Редько 2007, с. VII].

З-поміж назв людей, прізвиська, як вважає Павло Чучка, є «найчисельнішим, найрізноманітнішим і наймінливішим класом» [Чучка 2000, с. 494], вони виникають як доповнення до імені людини. «Прізвисько (вуличне прізвище, кличка) – вид антропоніма, додаткове неофіційне особове іменуванням, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу» [Чучка 2000, с. 494]. Михайло Худаш запропонував таке визначення прізвиська: «... це особові назви, яких люди набувають у побутовому оточенні мимоволі, часто випадково, у різні періоди свого життя за тією чи іншою зовнішньою або внутрішньою властивістю чи якимось незвичайним випадком, що з ними трапився, і під якими вони відомі лише в близькому оточенні» [Худаш 1977, с. 83]. «Словник української ономастичної термінології» подає дефініцію прізвиська як виду антропоніма, додаткової, неофіційної назви, наданої «людині оточенням за визначальними рисами її характеру, фізичними ознаками, звичками, походженням і т. ін.» [Словник

української ономастичної термінології 2012, с. 154]. «Часом прізвисько мотивоване кількома чинниками» [Данилевська 2019, с. 292], а для творення прізвиस्क використано «різноманітний словотвірний потенціал мови..., здебільшого номінації виникають на основі метафоричного перенесення» [Данилевська 2019, с. 292]. Оксана Данилевська суголосна з іншими дослідниками, підкреслюючи, що «прізвиська свідчать про характер взаємин усередині групи..., тобто прізвиська завжди є продуктом міжособистісних стосунків» [Данилевська 2019, с. 292].

У сучасній українській ономастиці є чимало праць, присвячених аналізу українських прізвиस्क, у яких аналіз здійснено передовсім на діалектному матеріалі. У славістичній ономастиці в останні роки з'явилися студії про неофіційні антропоніми спортсменів, у тім і про прізвиська футболістів (статті Тамари Астахової [Астахова 2012], Дмитра Фатєєва [Фатєєв 2015]), проте в українській лінгвістиці неофіційні антропоніми футболістів лише починають ставати об'єктом розгляду [Процик 2020 а–г, Процик 2020 д]. Аналіз прізвиस्क футболістів, уміщений у цьому підрозділі, вважаю за необхідний, адже це дасть змогу простежити тенденції в неофіційному назовництві й допоможе зробити соціолінгвістичні висновки про використання антропонімів у футбольній сфері в різні періоди понад столітньої історії розвитку українського футболу.

Хоча Юліян Редько вважав, що «прізвиська має тепер відносно невелика кількість людей» [Редько 2007, с. IX], проте специфікою футбольного дискурсу в цілому світі є маркування людей неофіційними особовими іменами. Загалом прізвиська футболістів є доволі поширеними антропонімами в багатьох країнах. В одних (наприклад, в Аргентині, Бразилії, Іспанії, Португалії) надані футболістам прізвиська офіційно закріплені й уживаються під час виступів гравців у внутрішніх чемпіонатах і під час міжнародних матчів, наприклад, *Діді* – Валдір Перейра, *Гаррінча* – Мануель Франсиско душ Сантуш, *Зіко* – Артур Антуньєс Коїмбра, *Пеле* – Едісон Арантис ду Насіменту, *Роналду* – Кріштіану Роналду душ Сантуш Авейру, *Мессі* – Ліонель Андрес Мессі Куччиттіні. В інших державах прізвиська належать до неофіційної сфери, їх уживають у неформальних ситуаціях замість узвичаєних в офіційному спілкуванні імен і прізвищ футболістів, зокрема, *Біла*

Стріла – Альфредо ді Стефано Лауле, *Кайзер Франц* – Франц Антон Бекенбауер, *Летючий Голландець* – Гендрік Йоганнес Кройф (Йоган Кройф), *Зізу* – Зінедін Язід Зідан, *Джіджі* – Джанлуїджі Буффон. Виникання прізвищ часто пов'язане з потребою швидкої й ефективної комунікації між футболістами під час матчів.

Інформацію про прізвиська українських футболістів 20–30-х рр. ХХ ст. уміщувано в тогочасній українській спортивній пресі, часом траплялися й пояснення мотивованості того чи того прізвиська. Натомість відомостей про прізвиська футболістів радянського періоду дуже мало, такі дані потрапляли в пресу вкрай рідко, як і будь-які повідомлення, що стосувалися неформальної сфери футбольного життя. Що ж до інформації про неофіційні антропоніми гравців із команд незалежної України, то її можна знайти в засобах масової комунікації, насамперед в інтернет-джерелах, а також на форумах футбольних уболівальників.

4.5.1 Неофіційні особові найменування футболістів із національних команд міжвоєнного періоду (20–30-ті роки ХХ ст.)

Одна з причин появи прізвищ українських футболістів у міжвоєнний час зумовлена винятково позамовним чинником – організаційною засадою Польського союзу копаного м'яча була заборона виступів на офіційному рівні для футболістів, які не досягли повноліття, тому такі юнаки (переважно гімназисти) фігурували в звітах про матчі не під своїми справжніми прізвищами, а під прізвишками.

Питання тлумачення прізвищ непросте, у багатьох випадках з'ясування мотивованості цих антропонімів залишилось відкритим, адже неможливо відстежити асоціацію, яка була в основі йменування того чи того гравця, тим більше, коли йдеться про футболістів, які грали століття тому. Відтак пояснення походження та первісного значення прізвищ футболістів із українських команд 20–30-ті рр. ХХ ст. часом гіпотетичні, крім тих випадків, коли можна покликатися на тогочасну пресу, яка подавала тлумачення мотивації неофіційних антропонімів.

У ролі прізвищ нерідко траплялося вживання польських демінутивних форм імен у підпольській Галичині, чеських і угорських здрібно-пестливих форм – у Закарпатті тощо. Загалом статус таких прізвищ доволі сумнівний – чи вважати демінутивні форми імен прізвишками – над цим ще треба міркувати, позаяк немає

однозгідної думки, однак такі оніми демонструють одну прикметну тенденцію: здрібно-пестливі форми імен є прикладами впливів чужих мов на їхнє творення: коли мова панівної нації насаджує свої зразки творення демінутивів (у міжвоєнний період це були впливи польської, чеської, угорської, румунської, німецької мов).

З-поміж прізвиськ, що постали внаслідок використання здрібно-пестливих форм, зафіксовано такі, що їх утворено за українським зразком: **Бодьо** – від імені **Богдан** – чільник³² самбірського У.С.Т. «Дністер» і діаспорних команд *Богдан Куцан*; **Майко** – від імені **Михайло** – правий злучник У.С.К. «Сян» Перемишль *Михайло Уський* (мав ще друге прізвисько – **Юський**, утворене як співзвуччя з прізвищем) [Хлопці з західної твердині 1937, с. 6–7]; **Миколка** – від імені **Микола** – гравець У.С.Т. «Дністер» Самбір *Микола Глухий*; **Мірко** – від імені **Мирослав** – заложник У.С.К. «Стріла» Жовква *Мирослав Орловський* [Бачний 1938, с. 3], **Ромчик** – від імені **Роман** – середуший помічник У.С.К. «Стріла» Жовква *Роман Малиновський* [Бачний 1938, с. 3], **Олесь** – від імені **Олекса** – гравець стрийської У.С.К. «Скала» *Олекса Мончак*; **Влодко** – від імені **Володимир**, **Любко** – від імені **Любомир**, **Ромко** – від імені **Роман** – усі троє гравці У.С.Т. «Поділля» Тернопіль [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7].

За польським зразком постало чимало прізвиськ футболістів галицьких клубів: від імені **Іван** утворено здрібнілу форму **Ясьо / Ясько** (демінутиви від польського імені *Ян (Jan)*), це прізвисько мали футболісти багатьох команд через надзвичайну поширеність імені Іван – заложник *Іван Мікльош* із С.Т. «Україна», заложник У.С.К. «Сян» Перемишль *Іван Медвіть*, лівий злучник У.С.К. «Сян» Перемишль *Іван-Василь Партика* [Хлопці з західної твердині 1937, с. 6–7], правий заложник У.С.Т. «Скала» Мостиська *Іван Максимович* [Гегемони Мостиськ 1937, с. 6], воротар *Іван Зуб* із Р.К.С. Львів-Богданівка; від імені **Осип / Йосип** вживано здрібно-пестливої форми **Юзьо** (демінутив від польського імені *Юзеф (Józef)*) –

³² У метамові цього пункту використано футбольні терміни, вживані в міжвоєнний період для називання гравців залежно від їхніх позицій на полі та функціональних обов'язків (за системою «дубль W»), які тут варто пригадати, подавши сучасні їхні відповідники: *правий / лівий заложник* – правий / лівий захисник (бек), *правий / середуший / лівий помічник* – правий / центральний / лівий півзахисник (хавбек), *правий / лівий злучник* – правий / лівий півсередній нападник (інсайд), *чільник / середуший напад* – центральний нападник (центрфорвард), *правий / лівий крайник* – правий / лівий крайній нападник (фланговий нападник).

чільник С.Т. «Україна» *Осип Петрів* (мав ще прізвисько *Золотий Юзьо*, бо здобував багато голів), лівий крайник С.Т. «Пролом» Станиславів *Осип Якібчук* [Проломівські маски 1937, с. 6–7], лівий помічник У.С.Т. «Бескид» Надвірна *Осип Кравчук* [Ті, що прославили Надвірну 1937, с. 6–7] або *Юньо* – лівий заложник *Осип Скоцень* із С.Т. «Україна»; від імені **Василь** вживаним був демінутив **Базьо** – воротар У.С.Т. «Скала» Мостиська *Василь Шевчик* [Гегемони Мостиськ 1937, с. 6]; від імені **Ізидор** – здрібно-пестливі форми *Дозьо* та *Дози* – правий злучник С.Т. «Пролом» Станиславів *Ізидор Данів* (мав ще друге прізвисько – *Мадяр*, бо грав в Ужгороді, який у той час анексувала Угорщина) [Проломівські маски 1937, с. 6-7], *Доцьо* та *Доцько* – помічник У.С.Т. «Бескид» Надвірна *Ізидор Полатайко* [Ті, що прославили Надвірну 1937, с. 6–7] чи *Доля* – гравець У.С.Т. «Поділля» Тернопіль *Ізидор Кордуба* [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7] (у звітах про матч футболіст виступав тільки під псевдо, що вказує на те, що на час виступів був неповнолітнім, бо повного імені й прізвища не подано); від імені **Омелян** – демінутивну форму *Мілько* – середущий напад У.С.К. «Сян» Перемишль *Омелян Федорович* [Хлопці з західної твердині 1937, с. 6–7] чи *Мільо* – злучник У.С.К. «Дніпро» Винники *Омелян Банах*; від імені **Станіслав** – зменшено-пестливу форму *Стасьо* – чільник С.Т. «Україна» Львів та У.С.К. «Гарбарня» *Станіслав Шмид* і правий помічник У.С.К. «Сян» Перемишль *Станіслав Ходань* [Хлопці з західної твердині 1937, с. 6–7]. Здрібнолі форми за польським зразком утворено також і від німецького імені **Франц** – *Франьо* – прізвисько лівого крайника У.С.К. «Сян» Перемишль *Франца Гібалевица* [Хлопці з західної твердині 1937, с. 6-7] та від угорського імені **Карло** – прізвисько чільника нападу С.Т. «Україна» *Карла-Михайла Мікльоша* (мав угорське походження) – *Льолю*, *Льолік* (проте можна припустити, що *Льолю* – це комбінація повторюваного в імені та прізвищі футболіста звукосполучення *льо* – *Карльо Мікльош*; цей гравець мав ще прізвисько *Кльош*, яке також, очевидно, постало за звуковою аналогією до антропоніма чи утворене контамінацією імені та прізвища (*К(арло)+(Мі)кльош*), у польській мові *klosz* – плафон, абажур для лампи; допоки гравець не досяг повноліття, в офіційних звітах про футбольні матчі в спортивній пресі вживано його прізвисько – *Кльош*).

Аналогічною контамінацією імені й прізвища утворено неофіційний антропонім правого крайника та чільника з У.С.К. «Сян» Перемишль *Мирослава-Юліяна Турка* (*М*(ирослав)+*(Т)*урко) – *Мурко* [Хлопці з західної твердині 1937, с. 6–7].

У Закарпатті вживано **угорських і чеських демінутивних форм** українських імен, зокрема: від українського імені **Осип** (нападник С.К. «Русь» Ужгород *Осип Криж*) утворено угорську здрібнілу форму *Йотьо* та чеську здрібніло-пестливу форму *Йошка*, від імені **Олекса** (воротар С.К. «Русь» Ужгород *Олекса Бокшай*, якому давали окреслення «воротар-гума») утворено чеську здрібнілу форму *Алексе* і угорську *Шоні; Феррі* – прізвисько середнього помічника С.К. «Русь» Ужгород *Федора Куруца* є здрібнілою чужомовною формою його імені. За **російським зразком** утворено демінутивну форму *Коля* – від імені **Микола** – футболіст У.С.К. «Горинь» Рівне, оскільки прізвища не вказано, то йшлося про юного гравця

Як видно з поданих прикладів, чужомовні впливи на творення прізвиस्क українських футболістів були значними, як і загалом на українську мову в тогочасному суспільстві, де демінутиви від імен утворено за чужими зразками (як наслідок тиску мов тих держав, під пануванням яких опинилися в міжвоєнний період західноукраїнські землі), що дало підстави авторові посібника «Культурна поведінка» Іванові Верб'яному зауважувати: «100-відсоткові українці кличуть себе різними Яськами, Янками, Влодзями й іншими Зоськами...» [Верб'яний 1941, с. 17].

Прикладом творення прізвиська за зразком криптонімів є неофіційні антропоніми воротаря У.С.К. «Буй-Тур» Станиславів та У.С.Т. «Пролом» Станиславів *Осипа Новицького* – **ОНО, О.НО**, коли для творення прізвиська взято першу літеру імені *О*(сип) та перший склад прізвища *Но*(вицький).

Популярною була й модель творення прізвиस्क унаслідок **трансформації прізвищ**, найчастіше шляхом **різноманітних усічень** наприклад: *Качка* – прізвисько воротаря тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Володимира Качмарчука* [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7] утворено внаслідок відсікання середньої частини прізвища; *Матік* – зредукована форма прізвища футболіста С.Т. «Україна» *Володимира Матоцького*; *Сукі* – усічена форма прізвища нападника С.Т. «Русь» Ужгород *Михайла Суковського*; *Богатий* – у прізвиську зредуковано

першу частину прізвища правого крайника У.С.К. «Скала» Стрий *Романа Скоробогатого*; *Данилко* – трансформована форма прізвища помічника У.С.К. «Тризуб» Львів *Данилевича*; *Гоцький* – зредуковане прізвище напасника С.Т. «Україна» *Володислава-Івана Магоцького*, яке футболіст використовував, коли ще не досяг повноліття; *Кібз* – трансформоване прізвище правого крайника С.Т. «Україна» та С.Т. «Русь» Ужгород *Володимира Кобзяра*; або ж використання у ролі прізвиськ здрібнених форм прізвищ або назв функційних обов'язків гравців на футбольному полі: *Воробчик*, *Дзвир* (*воробчик* – демінутив від діалектного слова з південно-західного наріччя *воробець* – ‘горобець’, *дзвир* – назва горобця у львівському жаргоні) – лівий заложник і капітан С.Т. «Україна» *Володимир Воробець*; *Биньо* – правий заложник У.С.Т. «Дністер» Самбір та українських діаспорних команд в Австрії, Німеччині та США *Роман Лепчицький* [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6], прізвисько походить від здрібніло-пестливої форми назви функції гравця на полі – *бек*, *бик*³³ – захисник, оборонець.

Ще однією поширеною моделлю творення прізвиськ було використання назв на позначення спорідненості та свояцтва, родинних стосунків. Наприклад, *Вуйко* (від *вуйко* – в діалектах південно-західного наріччя ‘дядько по материній лінії’) – *Володимир Лисик* зі С.Т. «Україна», бо був старшим за віком від інших гравців у команді, ветераном, і лівий злучник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Едвард Ройовський*, бо теж був найстаршим з-поміж одноклубників [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7]; *Дедя* (від *дедя* – в діалектах південно-західного наріччя означає ‘батько, отець’) – *Левко Підлісецький* із С.Т. «Україна» (інша версія виникнення прізвиська – футболіст «походив зі священничої родини і мав намір піти батьківським шляхом» [Каспаревич, Паук, Пуньків 2019, с. 286], тому колеги називали гравця *дедя*, використовуючи синоніма-діалектизма до узвичаєного найменування священників – *отець*); *Няньо* (від *няньо* – в діалектах південно-західного наріччя означає ‘батько’) – лівий крайник У.С.Т. «Сян» Перемишль

³³ У цій запозиченій з англійської лексемі часто наперемін вживали то голосний *е*, то *и*, що, в останньому випадку, спричиняло омонімію, яка надавала комічності висловлюванням із цієї позицією, тому, вважаю, у протистоянні національний термін – чужомовний термін – перемогли лексеми *заложник*, *оборонець*, *позадній*, які в сучасній футбольній термінології мають відповідник *захисник*).

Франц Гібалевич; Швагер (від *швагер* – у діалектах південно-західного наріччя ‘чоловік сестри’) – бічний помічник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Роман Пронішин*, прізвисько вживали, щоб підкреслити родинний характер стосунків між гравцями (як згадували самі футболісти, таке називання використовували, аби піддобритися до одноклубника) [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7].

За характерними зовнішніми ознаками гравців метафоричним способом утворено прізвиська футболістів із С.Т. «Україна»: *Циган* – *Іван Мікльош*, бо мав темне волосся та смаглявий відтінок шкіри; *Гориль* (від пол. *goryl* – *горила* – вид великої мавпи) – *Степан-Володимир Магоцький*, бо мав густий чорний заріст і часто бурхливо реагував на дії судді, події на полі; *Ганді* (від прізвища індійського державного та політичного діяча, ідеолога національно-визвольного руху в Індії *Махатми Ганді*, який мав худорляву статуру) – воротар *Василь Босий*, бо був дуже худий (голкіпер мав ще прізвисько *Гуцул*); *Запорожець* – правий злучник С.Т. «Русь» Ужгород *Володимир Кобзар* отримав прізвисько за шляхетний профіль; *Жид* – лівий помічник С.Т. «Русь» Ужгород *Едмунд Іваночко* мав таке прізвисько, бо був чорнявий на вроду і мав східний, м’який вираз обличчя; *Боцян* (від пол. *bocian* – лелека, *бусол*, *бузьок*) – лівий крайник У.С.К. «Дністер» Самбір *Володимир Стебельський*, який мав довгі та худі ноги, мов у *бузька*; *Шкварок* (прізвисько утворене на основі метафори за зовнішньою подібністю – *шкварок* – «підсмажений шматок сала, з якого частково витопився жир» [СУМ 1980, с. 473]) – правий злучник У.С.К. «Скала» Стрий *Юрко Гавлічка*, бо був малий і худий, важив менше ніж 50 кілограмів «враз з черевиками», як писала про нього газета «Змаг», «покутує на «нищету многу» свого корпусу, худощавий» [Стрийські прочани 1937, с. 6]; *Італієць* – помічник У.С.К. «Скала» Мостиська *Михайло Бардиш*, середнього зросту, темпераментний, тому названий *італійцем* [Гегемони Мостиськ 1937, с. 6].

Внутрішні риси, особливості характеру та вдачі футболістів стали поштовхом для творення таких метафоричних прізвиськ: *Леньо*, *Ленек* (від пол. *lenio* – лінюх, лінивий) – лівий злучник С.Т. «Україна» *Олександр-Богдан Скоцень*; «комплетна лінь» – цілковита лінь, так називали Скоценя вдома, у команді йому дали прізвисько *Шпінак* (від пол. *szpinak* – шпинат), проте, як згадував сам гравець,

це прізвисько не прижилося, «не засвоїлося серед моїх друзів-футболістів, які мене знали і надалі кликали «Леню» [Скоцень 2012, с. 63]»; **Зяко, Зяйко, Зайчик** – прізвисько воротаря С.Т. «Пролом» Станиславів *Осипа Андрійшина*, який був нервовий, сторожкий і полохливий, як заєць [Проломівські маски 1937, с. 6–7]; **Моторка** – прізвисько правого крайника С.Т. «Русь» Ужгород *Василя Ковача*, який був швидкий, моторний, блискавично пересувався полем; **Бальтазар** – (позичене з іспан. ім'я Бальтазар, Валтасар – 1) цар Давнього Вавилону, один із трьох царів і мудреців Стародавнього Сходу, які прийшли поклонитися новонародженому Ісусові; 2) ангел-ренегат, небезпечний і невразливий демон) – другий воротар С.Т. «Україна» *Роман Гуцул*; стосовно мотивованості цього прізвиська можна припустити три версії: 1) воротар отримав таке друге ім'я через те, що мав чорне волосся та східні риси вроди; 2) був невразливим, надійним гравцем у воротах, або 3) підписавши згодом угоду про перехід до польського клубу «Погонь», став, як тоді казали, «шпаком», тобто зрадником; **Дмитто** – прізвисько правого крайника У.С.Т. «Бескид» Надвірна *Дмитра Волюватого*, який мав ваду вимови – картавив [Ті, що прославили Надвірну 1937, с. 6–7]; **Муха** – воротар У.С.Т. «Бескид» Надвірна *Василь Цюпач*, бо був норавливим, як писала тогочасна преса, «показує мухи» – то грає, то не грає [Ті, що прославили Надвірну 1937, с. 6-7]; прізвисько утворене від фразеологізму *мати мухи в носі* – 'бути вередливим'; **Підай** – лівий крайник У.С.Т. «Дністер» Самбір *Гриць Колодій*, бо вигукував «*Та підай мяч сюди, та підай!*» [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6]; **Андрюша** – чільник нападу тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Володимир Борецький*, прізвисько отримав через наспівування пісні «Андрюша» [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7].

Поєднання зовнішніх і внутрішніх характеристик гравців стало мотиваційною базою для таких прізвиськ, утворених на основі метафори: **Алібаба** – правий злучник С.Т. «Україна» *Юліян Олійник*, бо був, як писала газета «Змаг», «чорний, запальний, черкесуватий»; **Ціна, Цінка** (від *ціна, цінка* – лексема з дитячого мовлення, що нею називають маленьке курчатко) – прізвисько отримав

молодший із братів Магоцьких – *Володислав-Іван (Магоцький II³⁴)* – гравець У.С.Т. «Дністер» Самбір [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6]; як ілюстрацію до вживання прізвиська цього футболіста часопис «Спортові вісти» зацитував на своїх сторінках поезію «Наш Дністер» одинадцятирічного самбірського вболівальника: *Вмить веселий оклик внав: Ах наш «Цінка» «толя дав»* [Самбір 1933, с. 7]; *Пес* – правий крайник С.Т. «Пролом» Станиславів *Богдан Міськевич*, бо, як писала про футболіста газета «Змаг», був *«сухопарий, легкий у бігу, хорт; вразливий, делікатний, боязливий пудель»* [Проломівські маски 1937, с. 6–7]; *Швейк* – заложник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Олекса Королюк (Королюк I)*, бо завжди був веселий, життєрадісний, усміхнений і дотепний, як герой роману «Пригоди бравого вояка Швейка» Ярослава Гашека [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7]; *Дзік* – лівий заложник У.С.Т. «Дністер» Самбір *Евген Марчук*, прізвисько *дик* (пол. dzik – дикий кабан) – отримав за те, що *«мусить остро на мяча ходити»* [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6]; *Матрона* – чільник нападу У.С.Т. «Дністер» Самбір *Юрій Маланій* – *«малий присадкуватий бльондин»* [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6], який любив увагу вболівальників, особливо як поміж них були жінки, газета «Змаг» зазначала, що він грав *«лише тоді, коли публіка бодай наполовину жіноча»* [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6]; *Панна* – правий злучник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Роман Королюк*, прізвисько отримав, бо, як писав «Змаг», *«був замріяний, задивлений у високі мячі, любить головкові толі»* [Тернопільські репрезентанти 1937, с. 6–7]; *Лико* – бічний помічник У.С.К. «Скала» Мостиська *Осип Дацко*, бо, як характеризував гравця «Змаг», *«мяча віддирає ворогам, як лико»* [Гегемони Мостиськ 1937, с. 6].

На основі **синекдохи** постали прізвиська: захисника С.Т. «Україна» *Осипа Скоценя* – *Мачуга* (*мачуга* (від пол. *taszyga* – «кий з товстим кінцем, зброя первісних людей» [ISJP 2004, s. 411]), бо гравець мав сильний удар правою ногою; *Смігло* – *Семен Мудрак* із У.С.Т. «Дністер» Самбір [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6], якого запросили грати до вільнюського клубу «Смігло» (пропелер, від

³⁴ У звітах про футбольні матчі коло прізвищ футболістів-братів записували римські цифри I, II, III, що використовувалося для розрізнення гравців: I – найстарший із братів, II – другий за порядком народження і т.д.

пол. *śmigło* – «механізм з двох чи кількох лопаток, уміщених на валі мотора літака» [ISJP 2004, s. 910]), в основі синекдохи сема – ‘належність до футбольного клубу’).

Цікавим способом виникання прізвиць є використання прізвищ тогочасних відомих футболістів, зокрема: **Вілімовский** – прізвисько правого помічника У.С.Т. «Дністер» Самбір *Володимира Ванівського* [Самбірські «Дністровики» 1937, с. 6] походить від прізвища польського футболіста *Ернеста Вілімовського*, вибір неофіційного імені слід пояснити співзвучністю цих антропонімів та, очевидно, подібною манерою гри спортсменів; **Кленовец** – воротар С.Т. «Пролом» Станиславів *Богдан Калинець* – прозваний так за високий зріст, чим був схожий на воротаря празької «Спарти» *Богуміла Кленовца* [Проломівські маски 1937, с. 6-7]; середній помічник С.Т. «Русь» Ужгород *Федір Куруц* мав неофіційний антропонім **Бургер**, що походив від прізвища захисника чеської «Спарти» *Адольфа Бургера*; нападник С.Т. «Пролом» Станиславів *Остан Каратницький* мав прізвисько **Станиславівський Мікльош** – від прізвища чільника С.Т. «Україна» *Карла Мікльоша* [Проломівські маски 1937, с. 6–7].

У результаті проведеного аналізу прізвиць українських футболістів, які виступали за національні західноукраїнські клуби в міжвоєнний період, з’ясовано, що мотиваційною базою цих антропонімів були демінутивні форми імен і прізвища футболістів, назви живих і неживих об’єктів, різноманітні ознаки, а способами творення – метафора, синекдоха та різні трансформації, найчастіше усічення прізвищевих назв. Прізвиська гравців у 20–30-ті рр. ХХ ст. утворено за усталеними моделями, загалом традиційними для українських неофіційних антропонімів.

4.5.2. Прізвиська українських футболістів у радянський період

Футболісти, які грали в українських футбольних командах у 20–80-ті рр. ХХ ст. також, як і їхні попередники – гравці початку ХХ століття – неодмінно мали прізвиська, проте інформація про неофіційні антропоніми практично не потрапляла на сторінки преси, як це було раніше. Майже відсутні дані про неофіційне маркування футболістів підрадянської України в 20–50-ті рр., лише в 60-х рр., у період відлиги, такі відомості фрагментарно з’являлися в тогочасних спортивних

періодичних виданнях, що є свідченням впливу суспільно-політичних обставин на функціонування мови в найрізноманітніших сферах життя й у спорті зокрема.

Якщо в міжвоєнний період у творенні прізвиськ можна простежити впливи польської, чеської, угорської мов, залежно від того, під чийм панування перебували українські землі, на яких функціювали національні футбольні клуби, то в радянську епоху це домінантні впливи однієї мови – російської. З-поміж шляхів творення неофіційних антропонімів у радянський період найпродуктивнішим були різноманітні **трансформації прізвищ** футболістів, здебільшого **усічення** прізвищевих назв, наприклад: **Андрюха** – прізвисько центрального захисника львівських «Карпат» *Олександра Андрющенка*, неофіційний антропонім гравця перегукується з російською здрібнілою формою *Андрюха* від імені *Андрій*; **Базиль** / **Базіль** – прізвисько правого крайнього нападника київського «Динамо» *Олега Базилевича*, неофіційний антропонім співзвучний із пол. іменем *Vazył*, що є відповідником українського *Василь*; **Блоха** – прізвисько нападника київського «Динамо», тренера збірної України *Олега Блохіна*, неофіційний антропонім футболіста омонімний із апелятивом *блоха* – «безкрила маленька комаха – паразит тварин і людей» [СУМ 1970, с. 202]; **Бубука** – прізвисько нападника московських команд, тренера сімферопольської «Таврії», львівських «Карпат» *Валентина Бубукіна*; **Буля** – прізвисько півзахисника хмельницького «Динамо», львівських «Карпат» *Володимира Булгакова*; **Зося** – прізвисько центрального захисника російських команд і львівського СКА *Олександра Зосімова*, неофіційний антропонім, який є усіченням прізвища гравця, співзвучний із демінутивною формою *Zosia* від пол. жіночого імені *Zofia* (*Софія*); **Казік** – прізвисько лівого нападника львівських СКА та «Карпат», донецького «Шахтаря» *Едварда Козинкевича*, неофіційний антропонім є польською здрібнілою формою *Kazik* – від імені *Kazimierz* (*Казимир*), а футболіст отримав таке прізвисько за співзвучність зредукованої форми свого прізвища з цим польським демінутивом; **Канева** – прізвисько центрального нападника київського «Динамо» *Віктора Каневського*; **Капля** – прізвисько центрального захисника хмельницького «Динамо», львівського СКА *Володимира Капличного*, неофіційний антропонім футболіста омонімний

з апелятивом *капля* – «1) маленька частинка якої-небудь рідини, схожа на кульку; 2) дуже мала кількість, частинка чого-небудь; трошки, дуже мало» [СУМ 1973, с. 425]; **Кочуба** – прізвисько центрального захисника київського «Динамо», львівських «Карпат» *Станіслава Кочубинського*; **Кроха** – прізвисько центрального нападника київських «Динамо» та СКВО, харківського «Авангарду», тренера національної юніорської збірної *Анатолія Кроценка*, неофіційний антропонім співзвучний із російським словом *кроха*, що називає дрібну частинку, крихту; **Кутя** – прізвисько гравця львівських команд «Буревісник» і СКА *Юрія Кутенка*, неофіційний антропонім омонімний із апелятивом *кутя* – обрядова страва вечері напередодні Різдва чи Водохреща; **Кухля** – прізвисько півзахисника та нападника львівської команди «СКА-Карпати», дрогобицької «Галичини» *Володимира Кухлевського*, неофіційний антропонім має паралелі з апелятивом *кухля* – «зменшене до *кухоль*» [СУМ 1973, с. 420]; **Лемеха** – прізвисько воротаря київського «Динамо» та миколаївських команд «Авангард» і «Суднобудівник» *Євгена Лемешка*; **Лихач / Ліхач** – прізвисько лівого крайнього нападника та півзахисника львівських «Карпат» *Геннадія Лихачова*, неофіційний антропонім перегукується з апелятивом *лихач* – «нестримно, нерозсудливо смілива людина» [СУМ 1973, с. 495]; **Лобан** – прізвисько нападника київського «Динамо» та донецького «Шахтаря», тренера київського «Динамо» *Валерія Лобановського*; **Ляля** і **Лялька** – прізвисько захисника львівських команд «Карпати» та СКА, С.К. «Луцьк» *Мирослава Лялека*, неофіційний антропонім омонімний з апелятивом *лялька* – дитяча іграшка; **Мерек** – прізвисько лівого крайнього півзахисника вінницького «Локомотива» і львівських команд СКА та «Карпати» *Володимира Мерешка*; **Муня** – прізвисько півзахисника київського «Динамо» *Володимира Мунтяна*, неофіційний антропонім улюбленця уболівальників нагадує жаргонне ласкаве називання матері – *(ма)муня*, утворене способом афези; **Рафа** – прізвисько правого крайнього півзахисника львівських «Карпат» і «СКА-Карпат», дніпропетровського «Дніпра» *Віктора Рафальчука*; **Сава** – прізвисько центрального півзахисника львівських «Карпат» *Остана Савки*, антропонім футболіста омонімний із чоловічим іменем – *Сава*; **Серебро / Срібло** – прізвисько

нападника київського «Динамо» *Віктора Серебрянікова*, неофіційний антропонім перегукується із рос. апелятивом *серебро* (*срібло*) – хімічний елемент і благородний блискучий метал сіривато-білого кольору; **Філя** – прізвисько лівого крайнього нападника московських команд і львівських клубів СКВО та «Карпат» *Олександра Філяєва*, неофіційний антропонім можна розглядати і як омонім до здрібніло-пестливої форми *Філя* рос. чоловічого імені *Філіп* (укр. відповідник *Пилип*), що пасувало для неофіційного найменування етнічного росіянина; **Фурс** – прізвисько півзахисника кадіївського «Шахтаря» і львівських «Карпат» *Володимира Фурсова* та його сина – *Володимира Фурсова* (мол.) – нападника луганської «Зорі» та кримських команд – «Таврія» Сімферополь і «Динамо» Саки; **Шапка** – прізвисько гравця львівського «Сільмашу» *Віктора Красношапки*, утворене за допомогою редукування першої частини складного за структурою прізвища футболіста, неофіційний антропонім омонімний із загальною назвою *шапка*; **Юзек** – прізвисько центрального захисника й півзахисника миколаївського «Суднобудівника» та львівських «Карпат» *Юрія Юзефовича*, неофіційний антропонім, що є усіченням прізвища футболіста, перегукується з демінутивною формою *Józef* (*Юзек*) від польського імені *Józef*, його гравець, мабуть, отримав під час виступів у Львові.

Походження прізвиськ кількох українських футболістів можна пояснити двояко – вони утворені шляхом усічень прізвищ гравців і метафорично – неофіційні антропоніми, що постали внаслідок редукування прізвищевих назв, вказували на певні особливості вдачі чи зовнішності футболістів. Так, наприклад, прізвисько півзахисника та лівого захисника львівських «Карпат» *Ігоря Кульчицького* – **Куля** – є наслідком редукування прізвища, а в новоутвореній номінації відображено характерну ознаку зовнішності футболіста, який вже замолоду був голомозим, що надавало його голові схожості з *кулею*, до того ж футболіст добре грав головою. Неофіційний антропонім нападника київського «Динамо» й донецького «Шахтаря» *Валерія Лобановського* – **Лоб** – утворено внаслідок усічення прізвища футболіста й метафорично – прізвисько гравець отримав за любов до математики, тямущість, що у фразеології окреслено як *повний лоб* [Фразеологічний словник 1993, с. 443].

Низку прізвиськ утворено шляхом усічень прізвищ або імен футболістів і ускладненням твірної основи суфіксацією (переважно суфіксами з демінутивною семантикою: *-к, -ік, -очк, -чик*), зокрема: **Бердік** – прізвисько нападника луцької «Волині» та рівненського «Авангарду» *Володимира Бердовського*; **Коваленочка** – прізвисько лівого півсереднього нападника запорізького «Металурга» *Віталія Коваленка*; **Масік** – прізвисько воротаря львівського СКА *Євгена Масіна*; **Родька** – прізвисько правого захисника та півзахисника львівських «Карпат» *Олега Родіна*; **Сарабчик** – прізвисько центрального й лівого крайнього захисника львівських «Карпат», С.К. «Луцьк» і миколаївського «Суднобудівника» *Михайла Сарабіна*; **Суслік** – прізвисько центрального півзахисника й захисника харківського «Металіста» та львівських «Карпат» *Юрія Суслонарова*, неофіційний антропонім перегукується з рос. назвою ховраха – *суслік*; **Чубчик** – прізвисько воротаря львівського СКА *Ігоря Чубарева*, неофіційний антропонім омонімний із загальною назвою *чубчик* – демінутивом до *чуб*. Поява форманта *-ік* у прізвиськах футболістів *Бердік, Масік, Суслік*, утворених суфіксацією від усічених прізвищевих твірних основ, свідчить про вплив російської мови на появу цих неофіційних антропонімів, адже в українській словотвірній моделі там повинен бути суфікс *-ик*.

Зафіксовано кілька прізвиськ футболістів, утворених шляхом **трансформації** імен гравців, наприклад: **Боб** – центральний захисник львівських «Карпат» і кременчуцького «Дніпра» *Борис Манько*, неофіційний антропонім перегукується зі здрібніло-пестливою формою *Боб* чужомовного імені *Роберт*; **Валет** – лівий півзахисник київського «Динамо» *Валентин Трояновський*, зредукована форма імені асоціюється із загальною назвою *валет* – «у гральних картах – молодша фігура, що зображує зброєносця» [СУМ 1970, с. 284].

Прізвисько крайнього нападника «Динамо» Київ *Віталія Хмельницького* – **Хмель / Хміль** – утворене, на перший погляд, шляхом редукування прізвища, чи, навпаки, є поверненням до мотиватора прізвищевої назви – апелятива *хміль* – ‘рослина, яку використовують у пивоварінні’, проте, ймовірно, в основі неофіційного антропоніма футболіста закладено порівняння вдачі гравця з рисами характеру гетьмана Богдана Хмельницького (Хмеля) – жадобою до перемоги,

непоступливістю в боротьбі, адже Віталій Хмельницький говорив про себе: «Я, коли червоний колір (барви «Спартака» [«Спартак» – найзапекліший супротивник киян]) бачу – кидаюся, як той бик на ганчірку!» [Кулеба 2004, с. 71].

Оригінально утворено неофіційні антропоніми таких футболістів: **Ведмідь** – прізвисько правого крайнього захисника та півзахисника київського «Динамо» *Федора (Ференца) Медведя*, що є кодифікованою, літературною формою лексеми *ведмідь*, яку в прізвищі гравця, що походив із Закарпаття, вжито в діалектному варіанті – *медвідь*, притаманному говорам південно-західного наріччя; **Пан Заєць / Зайонц** – прізвисько центрального нападника івано-франківського «Спартака», львівського ОБО *Ігоря Зайцева* утворено шляхом перекладу прізвища гравця, який був етнічним росіянином, українською мовою – *Заєць* і польською – *Зайонц* та з додаванням етикетної форми – *пан*, що зумовлено своєрідною спробою адаптації футболіста, який виступав у західноукраїнських клубах, до місцевих реалій, де вживання пошанних форм є звичною практикою в мовленні українців, а польські елементи додають йому своєрідного колориту.

Менше, ніж у попередній період, утворено прізвиськ українських футболістів від здрібніло-пестливих форм їхніх імен. За українським зразком творення демінутивів постали прізвиська таких гравців: **Макарчик** – від імені **Макар** – прізвисько правого крайнього нападника київського «Динамо», одеських команд «Спартак» і «Харчовик» *Макара Гончаренка*; **Мирон** – від імені **Мирослав** – прізвисько півзахисника львівських команд «Трудові резерви», «Спартак», ОБО *Мирослава Добжанського*; **Ромко** – від імені **Роман** – прізвисько центрального півзахисника львівського «Динамо» *Романа Грюнберга*. Зафіксовано демінутиви, що постали за російськими моделями творення здрібніло-пестливих форм імен: **Алік** – від імені **Олександр** і від імені **Олег** – прізвисько захисника й півзахисника чернівецької «Буковини» *Олександра Павленка* та неофіційний антропонім центрального захисника львівських клубів «Карпати», СКІФ, СКА, ЛВВПУ *Олега Фікса*; **Вася** – від імені **Василь** – прізвисько переднього центрального захисника київського «Динамо» й ужгородських клубів «Спартак», «Верховина», «Говерла» *Василя Турянчика* і півзахисника київського «Динамо», тренера київської

«Оболоні» *Василя (Ласло) Раца*; **Гена** – від імені **Геннадій** – прізвисько крайнього нападника львівських «Карпат» *Геннадія Лихачова*; **Жора** – від імені **Георгій** – прізвисько нападника й півзахисника рівненських команд «Горинь», «Колгоспник» і бердичівського «Прогресу», тренера вінницької «Ниви» *Георгія Кушніра*; **Льосік** – від імені **Олексій** – прізвисько півзахисника київського «Динамо», італійської «Сампдорії», шотландського «Рейнджерс», тренера збірної України та київського «Динамо» *Олексія Михайличенка*; **Льоша** – від імені **Леонід** – прізвисько центрального захисника та півзахисника хмельницького «Динамо», кам'янець-подільського «Поділля» *Леоніда Лемещенка*. Такі віддемінутивні прізвиська, утворені за російським зразком, мали здебільшого гравці команд Центральної та Східної України, а в Західній Україні постали неофіційні антропоніми від здрібнених форм позичених імен – польських або угорських, а також за польськими й угорськими взірцями творення демінутивів: **Віллі** – від імені **Вільгельм** – прізвисько центрального нападника мукачівського «Локомотива», ужгородської «Верховини», львівського СКА *Вільгельма Теллінгера*, угорця за походженням; **Владек** – від імені **Володимир** – неофіційний антропонім нападника львівських «Карпат», дрогобицького «Нафтовика» *Володимира Данилюка* (пол. аналогом імені *Володимир* є антропонім *Włodzimierz*, від якого утворено демінутив *Wladek*), **Гобі** – від імені **Габор** – прізвисько воротаря львівських «Карпат» *Габора Вайди*, угорця за національністю; **Еді** – від імені **Едвард** – прізвисько правого крайнього півзахисника львівських «Динамо», «Спартака» *Едварда Давідовіча*, поляка за походженням; **Мікі** – від імені **Микола** – прізвисько нападника мукачівських «Авангарду», «Динамо», ужгородських «Спартака» та «Верховини» *Миколи Теллінгера*, угорця за національністю; **Сяху** – від імені **Станіслав** – прізвисько воротаря львівського «Спартака» *Станіслава Карп'яка*; **Шоні** – від імені **Олександр** – прізвисько нападника рахівських «Карпат», ужгородської «Верховини» та львівського СКА *Олександра Данилаша*; **Янкіль** – від імені **Янош** – прізвисько центрального нападника ужгородської «Верховини», львівських «Карпат» *Яноша Габовди*, угорця за походженням, якого одноклубники, як самі згадували, називали так на закарпатський манер; **Ясьо** –

від імені **Іван** – прізвисько воротаря львівських команд «Спартак» і ОБО *Івана Зуба*; **Яцек** – від імені **Ярема** – прізвисько крайнього нападника луцької «Волині», львівського «Сільмашу», червоноградського «Шахтаря» *Яреми Калиневича*.

У другій половині ХХ ст. започатковано нову тенденцію – у ролі прізвиськ використовувати патронімічні назви, наприклад: **Олексійович** – прізвисько правого крайнього захисника львівських «Карпат», харківського «Металіста» *Володимира Журавчака* – утворено від патроніма футболіста **Олексійович (Олексович)**.

Зафіксовано й приклад використання в ролі прізвиська чужомовного аналога українського імені **Петро** – **Педро**, як у випадку з правим захисником львівських «Карпат» *Петром Тишиком*, який походив із родини українських емігрантів в Аргентині, неофіційним іменем підкреслено місце народження гравця, а також долучено ввічливу форму звертання – *дон* (пан) – **Дон Педро**. У функції прізвиська використано й трансформовану форму імені – **Віктір** – від **Віктор** – антропонім воротаря львівських «Карпат», кадіївського «Шахтаря» *Віктора Турпака*.

Зовнішні риси, які вирізняли футболістів з-поміж інших, лягли в основу творення прізвиськ таких українських гравців: **Акробат** – прізвисько правого крайнього захисника івано-франківського «Спартака» *Богдана Копитчака*, який, окрім футболу, займався гімнастикою, інколи демонструючи акробатичні трюки (від *акробат* – ‘вправний гімнаст’); **Балерина** – замолоду прізвисько нападника київського «Динамо» *Валерія Лобановського* та півзахисника цієї ж команди *Володимира Веремієва*, яке футболісти отримали за делікатну поставу, бо не вирізнялися атлетичною підготовленістю, не любили силової боротьби на полі, поводитися як витончена балерина, що боїться отримати травму; **Гусак**, **Рудий Соняшник** – прізвиська нападника київського «Динамо» та донецького «Шахтаря» *Валерія Лобановського*, який був високим на зріст і мав струнку, пряму поставу, як *гусак*; другим прізвиськом його прозвали за яскраво-рудю шевелюру (від *соняшник* – ‘рослина з великим жовтим суцвіттям’); **Кокаш** – прізвисько нападника ужгородського «Спартака» і львівських «Карпат» *Івана Диковця*, яке він отримав за білявий чубчик – *кок* – за яким його впізнавали на полі, антропонім походить від загальної назви *кокаш*, що в перекладі з угорської означає ‘півник’;

Маятник – прізвисько *Валерія Лобановського*, коли він був тренером київського «Динамо» і мав звичку хитатися, сидячи на тренерському місці та спостерігаючи за матчем (від *маятник* – «стрижень, який верхнім кінцем прикріплений до нерухокої точки й рівномірно коливається» [СУМ 1973, с. 659]); **Оленяtko** – стосовно походження прізвиська нападника київського «Динамо» *Олега Блохіна*, яке він мав замолоду, можна припустити подвійну мотивацію – 1) футболіст отримав його «за нестримну швидкість і легкість, із якими він мчав до воріт суперників, підганяючи м'ячі під улюблену ліву ногу» [Кулеба 2004, с. 100], 2) прізвисько є здрібніло-пестливою оказіональною формою від імені Олег; **Похмурий Ведмідь, Айсберг** – прізвиська *Валерія Лобановського*-тренера, які він отримав за не надто привітний вигляд і неохоче спілкування з журналістами; для утворення неофіційного антропоніма найважливішою була сема 'набурмошений' лексеми ведмідь (в етнокультурному світосприйнятті українців ведмідь – бурмило, завжди похмурий і незадоволений) і сема 'холодний' лексеми айсберг; **Рудий** – прізвисько лівого нападника львівських «Карпат», СКА, донецького «Шахтаря», тренера «Тризуба» Філадельфія *Едварда Козинкевича*, яке футболіст отримав за рудий колір волосся.

Метафорично, ґрунтуючись на перенесенні **особливостей характеру** гравців, їхніх внутрішніх рис, звичок, специфічних занять, утворено такі прізвиська футболістів: **Божий Дар** – прізвиська правого півсереднього нападника львівських «Карпат» *Івана Диковця*, який мав надзвичайний футбольний дар – був напрочуд технічним гравцем, філігранно обігравав суперників, однаково добре грав ногами й головою, швидко бігав, уболівальники казали про нього: «На полі Диковець – за ним суперники бігають, як отара овець» [Каспаревич, Паук, Пуньків 2019, с. 124], (від *божий* – отриманий від Бога, *дар* – здібності, талант); **Восьминіг** – прізвисько воротаря київського «Динамо» *Євгена Рудакова*, яке він дістав за воротарську вправність, – «своїми “руками-щупальцями” діставав м'яча, куди б він не летів» [Кулеба 2004, с. 62], (від *восьминіг* – тварина з вісьмома щупальцями); **Вчений** – прізвисько центрального захисника львівських «Карпат», івано-франківського «Спартака», чернівецької «Буковини» *Степана Крупея*, який, граючи у Львові, навчався на французькій філології у місцевому університеті,

а згодом працював викладачем (від *вчений* – «який учився, освічений» [СУМ 1979, с. 532]); **Директор** – прізвисько центрального захисника київського «Динамо» *Вадима Соснихіна*, яке він отримав за майстерну гру в обороні й умілу організацію гри динамівського захисту на полі (від *директор* – ‘керівник’); **Ключка** – прізвисько півзахисника київського «Динамо» *Василя Раца*, що добре грав лівою ногою, міг дати нею точний, довгий, на 30-40 метрів, пас, наче хокейною ключкою; неофіційний антропонім має мотиваційний зв’язок із лексемою *ключка* – «1) дерев’яний або металевий гак із довгим держаком для діставання, витягування чогось; 3) палиця з загнутим кінцем, пристосована для гри в хокей» [СУМ 1973, с. 193]; **Кульова Блискавка** – прізвисько нападника київського «Динамо» *Ігоря Беланова*, яке гравець отримав за притаманну йому високу швидкість, з якою він переміщався полем, що дало підстави порівнювати футболіста з блискавкою; **Полковник / Залізний Полковник** – прізвисько *Валерія Лобановського*, коли він тренував київське «Динамо», бо мав звання полковника внутрішньої служби (від *полковник* – «офіцерське звання або чин в армії на ранг нижчий від генерал-майора; особа, яка носить це звання» [СУМ 1976, с. 86]) і через те, що був надзвичайно вимогливим, авторитарним, хоч водночас мав повагу серед підлеглих і колег, звідси походить ще один неофіційний антропонім Лобановського – **Метр** (від *метр* – «учитель, наставник» [СУМ 1973, с. 693]); **Професор** – прізвисько захисника львівських «Карпат» *Ярослава Поточняка*, яке він отримав за те, що «уміло “читав” гру, що легко розгадував спроби суперників і всюди встигав перекрити їм ходи» [Яремко 2012, с. 95], розшифровував тактичні побудови противників, (від *професор* – найвище наукове звання); **Ракета** – прізвисько правого півсереднього нападника львівських «Карпат» *Івана Диковця* й нападника київського «Динамо», одеського «Чорноморця», маріупольського «Металурга» *Ігоря Беланова*, які вирізнялися з-поміж інших гравців високою стартовою швидкістю, пересувалися полем, немов ракета, неофіційний антропонім постав на основі асоціативного зв’язку з лексемою *ракета* – «2) літальний апарат або пристрій з реактивним двигуном» [СУМ 1977, с. 444]; **Солдат** – прізвисько центрального, згодом правого захисника київського «Динамо», *Володимира*

Щеголькова, яке він дістав за дисциплінованість і точне, чітке виконання тренерських настанов, «за непоступливість, жорсткість у боротьбі, вміння викластися до кінця, виконати будь-яке завдання тренера» [Кулеба 2004, с. 40], (від *солдат* – «2) відважний, дисциплінований, стійкий учасник суспільного руху, член якої-небудь організації і т. ін.» [СУМ 1978, с. 441]); **Студебеккер** – прізвисько нападника львівського «Спартака» *Юрія Зубача*, походить від назви американської вантажівки *Studebaker* (*Студебеккер* / *Студебейкер*), що була поширена в післявоєнні роки [Яремко 2012, с. 102], таке неофіційне ім'я футболіст отримав за настирливі атаки на полі, коли він йшов уперед напролом, як важка техніка; **Фартовий** – прізвисько *Олега Блохіна*, яке він отримав, тренуючи збірну України, коли національна дружина досягла найвищих дотеперішніх здобутків – вийшла до чвертьфіналу чемпіонату світу 2006 р., походить від прикметника *фартовий* – той, що має *фарт*, везіння, щастя; **Чанек** – прізвисько півзахисника київського «Динамо» *Андрія Баля*, яке він дістав за веселу вдачу, дотепність і постійну усмішку на обличчі, неофіційний антропонім походить від прізвища чеського письменника *Карела Чапека*, автора збірок коротких дотепних «Оповідань з однієї кишені» й «Оповідань з другої кишені»; **Шахтьорчик** – прізвисько правого захисника та стопера багатьох команд Донбасу, СКА Львів *Віктора Руденка*, бо походив із *шахтарського краю* – м. Держинська на Донеччині, неофіційний антропонім – здрібніла форма рос. лексеми *шахтьор*.

На основі **внутрішньої й зовнішньої подібності** шляхом метафори утворено неофіційні антропоніми: **Бревер** – прізвисько півзахисника львівських «Карпат» *Лева Броварського*, походить від прізвища захисника збірної Канади з хокею *Карла Бревера*, що «відзначався умілою та конструктивною грою» [Яремко 2012, с. 36], а подібна манера гри притаманна й Левкові Броварському, який вдало організовував гру колег, а також через співзвучність прізвищ обох спортсменів; **Горобець-Жартівник** – прізвисько лівого крайнього нападника львівського СКА, ужгородських команд «Верховина» і «Говерла», мукачівських клубів «Приладист» і «Карпати» *Степана (Іштвана) Варги*, який був невисоким на зріст і завжди веселим, жартівливим (від *горобець* – ‘маленький сірий птах’); **Дед** – прізвисько

тренера київського «Динамо», гравця російських клубів *Віктора Маслова*, неофіційний антропонім отримав від своїх значно молодших від нього підопічних, а також завдяки людському ставленню до гравців, що нерідко нагадувало родинні стосунки, у ролі прізвиська використано російську лексему *дєд (díd)*; **Том Соїєр** – прізвисько півзахисника київського «Динамо», *Олександра Заварова*, бо був невисокий на зріст, що не заважало футболістові результативно грати «на другому поверсі», та за винахідливість (найважливіша риса героя роману Марка Твена) – вміння імпровізувати на полі, обігравати захисників і точно пасувати нападникам.

Отже, у радянський період найпродуктивнішим способом творення прізвиськ футболістів були різноманітні трансформації їхніх прізвищ. У ролі прізвиськ уживано здрібніло-пестливі форми українських і чужомовних імен, найменування, утворені за зразками творення демінутивів у російській, польській та угорській мовах. Уперше в цей період у ролі прізвиськ з'явилися патронімічні назви. Чималою була частка неофіційних імен, що постали метафорично на основі перенесення ознак за зовнішньою подібністю чи особливими внутрішніми рисами, або ж унаслідок поєднання специфічних зовнішніх і внутрішніх ознак.

4.5.3. Неофіційні антропоніми гравців у незалежній Україні

У період після відновлення незалежності України в 1991 р. на творення прізвиськ українських футболістів впливала, як і в радянську добу, передовсім російська мова. Основну постколоніальну тенденцію творення неофіційних антропонімів за російським зразком можна простежити, на жаль, і дотепер.

Традиційно велику групу неофіційних антропонімів футболістів становлять прізвиська, **утворені шляхом різноманітних усічень** прізвищевих назв гравців: **Беня** – прізвисько захисника жовківського «Гарая», запорізького «Металурга», львівських «Карпат», київського «Арсенала», тренера Ф.К. «Львів» *Юрія Беня*, неофіційний антропонім омонімний зі здрібнілою формою *Беня* юдейського імені *Беньямін / Веніамін*; **Віля** – прізвисько захисника львівських «Карпат», стрийської «Скали», Ф.К. «Львів» *Володимира Вільчинського*; **Ворона** – прізвисько нападника одеського «Чорноморця», низки німецьких команд, англійського «Ліверпуля» *Андрія Вороніна*, неофіційний антропонім асоціюється з апелятивом *ворона*;

Глуш – прізвисько воротаря кіровоградської «Зірки», запорізького «Металурга», одеського «Чорноморця» *Андрія Глуценка*; **Гусь** – прізвисько флангового півзахисника київських команд «Арсенал» і «Динамо» *Олега Гусєва*, неофіційний антропонім співзвучний з рос. лексемою *гусь* (*гусак*); **Ден** – прізвисько воротаря київського «Динамо», криворізького «Кривбаса», дніпропетровського «Дніпра», турецького «Бешикташа» *Дениса Бойка*, неофіційний антропонім футболіста збігається зі здрібнілою формою *Ден* чоловічого імені *Даніель*; **Зіна** – неофіційний антропонім півзахисника та захисника донецького «Шахтаря», англійського «Манчестер Сіті» *Олександра Зінченка*, прізвисько омонімне з демінутивною формою жіночого імені *Зінаїда*; **Калина / Каліна** – прізвисько півзахисника дніпропетровського «Дніпра», сімферопольської «Таврії» *Максима Калиниченка*, неофіційний антропонім асоціюється з апелятивом *калина*; **Калитва** – прізвиська півзахисника київських «Динамо» та ЦСКА *Юрія Калитвинцева*; **Кара** – прізвисько правого захисника й півзахисника Ф.К. «Севастополь», донецького «Шахтаря», луганської «Зорі», київського «Динамо» *Олександра Караваєва*, неофіційний антропонім гравця омонімний із загальною назвою *кара* – покарання; **Коба** – прізвисько захисника та півзахисника львівських «Карпат», донецького «Шахтаря» *Василя Кобіна*; **Коваль** – прізвисько півзахисника хмельницького «Поділля», львівських «Карпат», київського «Динамо», дніпровського «Дніпра», запорізького «Металурга», тренера молодіжної збірної України *Сергія Ковальця*, неофіційний антропонім асоціюється з апелятивом *коваль*, що був мотиватором для творення прізвища; **Коно, Конопа** – прізвиська лівого півзахисника дніпровського «Дніпра», донецького «Шахтаря» *Євгена Коноплянки*; **Кузя** – прізвисько захисника київських команд «Динамо» та «ЦСКА-Борисфен» *Олега Кузнецова*, неофіційний антропонім омонімний із російською демінутивною формою *Кузя* від імені *Кузьма*; **Леон** – прізвисько нападника київських «Динамо» та ЦСКА, ужгородського «Закарпаття» *Віктора Леоненка*, неофіційний антропонім перегукується з пол. іменем *Leon* (*Левко*); **Луга** – прізвисько правого крайнього захисника київського «Динамо», лондонського «Арсенала» *Олега Лужного*; **Луч** – прізвисько півзахисника запорізького та донецького «Металургів», львівських

«Карпат», сімферопольської «Таврії» *Ігоря Лучкевича*, неофіційний антропонім омонімний із рос. лексемою *луч* (*промінь*); **Міля** – прізвисько нападника бориспільського «Борисфена», київського «Динамо», «Динамо-Берестя» *Артема Мілевського*, неофіційний антропонім омонімний зі здрібніло-пестливою формою *Міля* від жіночого імені *Емілія*; **Мура** – прізвисько півзахисника та нападника хмельницьких команд «Поділля» й «Адвіс», тернопільської «Ниви» *Віктора Муравського*; **Полу** – прізвисько півзахисника дніпровського «Дніпра», криворізького «Кривбаса», львівських «Карпат», кількох німецьких клубів *Андрія Полуніна*; **Пят / П'ят** – прізвисько воротаря полтавської «Ворскли», донецького «Шахтаря» *Андрія П'ятова*; **Рак** – прізвисько захисника донецького «Шахтаря» *Ярослава Ракіцького*, неофіційний антропонім асоціюється з апелятивом *рак*; **Рик** – прізвисько півзахисника дніпровського «Дніпра», маріупольського «Металурга», харківського «Металіста» *Олександра Рикуну*, неофіційний антропонім омонімний із загальною назвою *рик* – ‘сильне ричання тварин’; **Різя** – прізвисько правого крайнього півзахисника рівненського «Вереса», львівських «Карпат», Ф.К. «Львів» *Володимира Різника*; **Селя** – прізвисько нападника донецького «Шахтаря», київського «Арсенала», дніпровського «Дніпра», кількох турецьких клубів *Євгена Селезньова*; **Стронцій** – прізвисько воротаря кам'яно-бузьких і львівських «Карпат», стрийської «Скали», івано-франківського «Прикарпаття» *Богдана Стронціцького*, неофіційний антропонім футболіста перегукується з апелятивом *стронцій* – ‘хімічний елемент і метал’; **Тимоха** – прізвисько опорного півзахисника луцької «Волині», донецького «Шахтаря», мюнхенської «Баварії» *Анатолія Тимощука*, неофіційний антропонім перегукується з рос. здрібніло-пестливою формою *Тимоха* від імені *Тимофій*; **Федя** – прізвисько правого захисника львівських «Карпат», донецького «Шахтаря», дніпровського «Дніпра» *Артема Федецького*, неофіційний антропонім омонімний із рос. демінутивом *Федя* від імені *Федір*; **Хац** – прізвисько півзахисника київського «Динамо», згодом тренера цього клубу *Олександра Хацкевича*; **Хач** – прізвисько центрального захисника київського «Динамо» *Євгена Хачеріді*; **Шаб** – прізвисько захисника київських команд «Динамо» й «Арсенал», луцької «Волині» *Артема Шабанова*; **Шева** – прізвисько

нападника київського «Динамо», італійського «Мілана», лондонського «Челсі», тренера національної збірної *Андрія Шевченка*; *Шуха* – прізвище воротаря вінницької «Ниви», маріупольського «Металурга», харківського «Металіста» *Ігоря Шуховцева*; *Ярмола* – неофіційний антропонім правого нападника київського «Динамо», чернігівської «Десни» *Андрія Ярмоленка*, прізвище співзвучне з демінутивом *Ярмола* від російського імені *Ярмолай / Єрмолай*.

Шляхом редукування прізвищ футболістів і додаванням до усіченої твірної основи суфіксів здрібності (-ик, -ік) постали такі неофіційні антропоніми: *Бердік* – прізвище нападника луцьких команд «Торпедо», «Волинь», «Підшипник», львівського СКА, ківерцівського «Колоса» *Володимира Бердовського*; *Назік* – прізвище півзахисника дніпровського «Дніпра», сімферопольської «Таврії», одеського «Чорноморця» *Сергія Назаренка*; *Хачик* – прізвище центрального захисника мелітопольського «Олкому», луцької «Волині», київського «Динамо» *Євгена Хачеріді*; *Худік* – прізвище півзахисника івано-франківських команд «Чорногора» і «Спартак», львівських «Карпат» *Ігоря Худоб'яка*; *Чижик* – прізвище центрального захисника запорізького «Металурга», сімферопольської «Таврії», львівських «Карпат», тренера «Карпат», волочиського «Агробізнесу» *Олександра Чижевського*, неофіційний антропонім перегукується з демінутивом *чижик* (від *чиж*– невеликий співучий птах).

Унаслідок усічень прізвищ футболістів і водночас трансформації утворених назв постали неофіційні антропоніми: *Буля* – прізвище півзахисника київського «Динамо», ужгородської «Говерли» *Віталія Буяльського*; *Веля* – прізвище нападника київського «Динамо», одеського «Чорноморця», дніпровського «Дніпра» *Олега Венглинського*; *Гріша* – прізвище захисника львівських «Карпат», дрогобицької «Галичини», стрийської «Скали», комарненського «Газовика» *Андрія Грінера*, антропонім перегукується з рос. демінутивною формою *Гріша* від імені *Григорій*; *Канібал* – прізвище воротаря дніпровського «Дніпра», донецького «Шахтаря», львівських «Карпат» *Антоня Каніболоцького*, неофіційний антропонім омонімний із апелятивом *канібал* – ‘людожер’; *Карло* – прізвище півзахисника київських ЦСКА й «Арсенала», донецьких «Металурга» та «Шахтаря», полтавської

«Ворскли» *Сергія Закарлюки*, неофіційний антропонім футболіста співзвучний із формою *Карло* від чоловічого імені *Карл*; **Конолік** – прізвисько півзахисника київських «Динамо» й «Арсенала», дніпровського «Дніпра» *Сергія Коновалова*; **Марек** – прізвисько півзахисника винниківського «Харчовика», тренера львівських «Карпат», дніпровського «Дніпра», харківського «Металіста» та національної збірної *Мирона Маркевича*, неофіційний антропонім співзвучний із польським іменем *Marek* (*Марко*); **Тімо** – прізвисько півзахисника луцької «Волині», донецького «Шахтаря», мюнхенської «Баварії» *Анатолія Тимощука*, неофіційний антропонім від прізвища футболіста утворено відповідно до норм російської орфоепії; **Чіна** – прізвисько півзахисника чернігівської «Десни», Ф.К. «Львів» *Євгена Чепурненка*; **Шила** – прізвисько опорного півзахисника кіровоградської «Зорі-МАЛС», донецьких команд «Шахтар» і «Металург», *Олега Шелаєва*.

Типовою, однак не настільки продуктивною, як у попередні періоди, є модель творення прізвиськ футболістів від здрібніло-пестливих форм їхніх імен, проте більшість неофіційних антропонімів такого типу утворено за зразками російських демінутивів, що є наслідком впливу посттоталітарних соціолінгвістичних практик на український футбольний дискурс незалежної України. З-поміж зафіксованих неофіційних антропонімів українських футболістів за взірцем російських демінутивів утворено найменування: **Бодя** – від імені **Богдан** – прізвисько воротаря львівських «Карпат», донецького «Шахтаря», полтавської «Ворскли», харківського «Металіста» *Богдана Шуста*; **Вася** – від імені **Василь** – прізвисько півзахисника та захисника ужгородського «Закарпаття», львівських «Карпат», донецького «Шахтаря» *Василя Кобіна*; **Гена** – від імені **Геннадій** – прізвисько півзахисника донецьких «Шахтар» і «Металург», луганської «Зорі» *Геннадія Зубова*; **Міша** – від імені **Михайло** – прізвисько правого крайнього захисника івано-франківського «Прикарпаття», донецького «Шахтаря» *Михайла Старостяка* та півзахисника ужгородського «Закарпаття», львівських «Карпат», ужгородської «Говерли», Ф.К. «Минай» *Михайла Кополовця*; **Паша** – від імені **Павло** – прізвисько півзахисника київського «Динамо», тренера молодіжної збірної України *Павла Яковенка* і півзахисника київського «Динамо», Ф.К. «Олександрії», львівських

«Карпат» *Павла Ксьондза*; **Рома** – від імені **Роман** – прізвисько нападника київського «Динамо» та бельгійського «Гента» *Романа Яремчука*.

Декілька прізвиस्क постало внаслідок редукування імен футболістів і спроби утворити своєрідні оказіональні демінутивні форми цих імен, зокрема, **Люба** – неофіційний антропонім лівого крайнього півзахисника львівських «Карпат», луцької «Волині» *Любомира Вовчука* утворено внаслідок усічення імені футболіста **Любомир**, неофіційний антропонім гравця омонімний із демінутивом *Люба*, від жіночого імені *Любов*; **Русік** – прізвисько півзахисника дніпровського «Дніпра», київського «Динамо» *Руслана Романа* та неофіційний антропонім центрального захисника івано-франківського «Прикарпаття», Ф.К. «Львів», луцької «Волині», тренера винниківського «Руху» *Руслана Мостового* – утворене шляхом усікання імені **Руслан** та ускладненням твірної основи суфіксом *-ік* (зросійщений варіант прізвиська, адже в цій словотвірній моделі мав бути український афікс *-ик*).

Цікавою є спроба адаптувати футболіста-чужоземця в українському соціумі, надавши йому прізвиська-найменування з національного іменника, як у випадку з гвінейським нападником львівських «Карпат» *Мохамедом Алькалі Сума (Соума)*, якого кликали **Семеном**, обравши ім'я за звуковою подібністю до прізвища гравця.

Декілька футболістів мають неофіційні антропоніми, що походять від їхніх патронімів: **Анатолійович** – прізвисько півзахисника київських «Динамо» й «Арсенал» *Олега Гусєва*, який по батькові **Анатолійович**; **Станіславович** – прізвисько півзахисника і нападника київського «Динамо», донецького «Шахтаря», англійських команд «Тоттенгем» і «Вест Гем», тренера київського «Динамо» й угорського «Ференцвароша» *Сергія Реброва*, який по батькові **Станіславович**. Під впливом російської мови поширилася тенденція величати практично всіх українських тренерів прізвисками, похідними від патронімів наставників. Використання таких неофіційних антропонімів, за стереотипним уявленням підлеглих-футболістів, мало би бути виявом поваги до старших колег і підкреслювати субординацію в команді, а насправді є бездумним копіюванням чужомовних зразків творення прізвиस्क. Оригінальним є неофіційний антропонім **СаШо**, яким називають воротаря, а тепер тренера київського «Динамо»

Олександра Шовковського, прізвисько утворене поєднанням перших складів здрібно-пестливої форми імені *Са(ша)* та прізвища гравця *Шо(вковський)*.

Особливості зовнішності футболістів лягли в основу метафоричного творення неофіційних антропонімів: *Звір* – прізвисько опорного півзахисника дніпровського «Дніпра», київського «Динамо», кіпрських та ізраїльських команд *Дмитра Михайленка*, неофіційний антропонім отримав від гравців «Дніпра» через пишну шевелюру, якою гравець був схожий на їхнього колишнього одноклубника Антона Шоха, що мав прізвисько *Звір* (від *звір* – «дика, звичайно хижа, тварина» [СУМ 1972, с. 484]); *Зубастик* – прізвисько правого захисника й півзахисника донецького «Шахтаря», Ф.К. «Севастополь», київського «Динамо» *Олександра Караваєва*, яке він отримав через великі зуби, що робить гравця схожим на бразильського футболіста Роналдо, який мав прізвисько *Зубастик*; *Ісус* – прізвисько центрального захисника донецького «Шахтаря», Ф.К. «Барселона» *Дмитра Чигринського*, який продовгуватим обличчям із бородою та довгим хвилястим волоссям із проділом посередині подібний до іконописного зображення *Ісуса Христа*; *Мік Джаггер* – прізвисько воротаря С.К. «Одеса», маріупольського «Металурга», харківського «Металіста», вінницької «Ниви» *Ігоря Шуховцева*, який схожий на вокаліста «Роллінг Стоунз» *Міка Джаггера*; *Нос* – прізвисько воротаря рівненської «Горині», тренера львівських «Карпат» *Юрія Дячука-Ставицького*, який мав видатний ніс; *Рижий* – прізвисько правого нападника вінницької «Ниви», київського «Динамо» *Віктора Циганкова*, впізнаваного за рудим кольором волосся.

На основі врахування **внутрішніх рис**, притаманних гравцям, особливостей їхнього характеру, стилю гри та поведінки на полі утворено такі прізвиська футболістів: *Брігель* – прізвисько захисника київського «Динамо», лондонського «Арсенала» *Олега Лужного*, яке він отримав у Києві, «бо манерою гри нагадував легендарного німецького гравця *Ганса-Петера Брігеля* – сильного атлетичного захисника» [Яремко 2012, с. 155]; коли *Олег Лужний* перейшов до лондонського «Арсенала», то англійські вболівальники та місцева преса нагородили його одразу кількома прізвиськами – *Кінь*, *Лось*, *Одноногий* (прізвисько *Кінь* він отримав за працьовитість і витривалість на полі, *Лось* – за високий і стабільний рівень гри,

а *Одноногий* – коли грав у матчах невпевнено, так ніби лише однією ногою); *Бай* – прізвисько нападника київських «Динамо» й «Арсенал», ужгородської «Говерли» *Максима Шацьких*, який є узбеком за походженням, неофіційний антропонім походить від слова *бай*, яким у Середній Азії називають заможну людину, великого землевласника чи скотаря, неофіційним іменем футболіста стала лексема з мовної картини тюркських народів, представником яких він є; *Бісіклета* / *Вася-Бісіклета* – прізвисько півзахисника й захисника львівських «Карпат», ужгородського «Закарпаття», донецького «Шахтаря», харківського «Металіста» *Василя Кобіна* пов'язане з умінням гравця здобувати голи ударом по воротах у падінні, перекидаючи м'яч через себе, неофіційний антропонім походить від слова *бісіклета* – 'удар в падінні через себе'; *Козацька Ракета* – прізвисько лівого півзахисника дніпровського «Дніпра», донецького «Шахтаря», іспанської «Севільї», німецького «Шальке 04» *Євгена Коноплянки*, яке він отримав за притаманну йому високу швидкість, що вирізняє гравця з-поміж інших футболістів (порівняння з *ракетою* доречне, зважаючи на значення лексеми – «2) літальний апарат або пристрій з реактивним двигуном» [СУМ 1977, с. 444]), означення *козацький* у неофіційному антропонімі вказує на те, що футбольну кар'єру гравець розпочав у козацькому краї – на Січеславщині, виступаючи за дніпровський «Дніпро»; *Кормілець* – прізвисько нападника донецького «Шахтаря», дніпровського «Дніпра», київського «Арсенала», кількох турецьких клубів *Євгена Селєзньова*, яке футболіст отримав, перейшовши 2016 р. – в розпал російсько-української війни – до російського клубу «Кубань» і злякомившись на високу зарплату, та пояснював такий свій крок необхідністю годувати сім'ю; неофіційний антропонім походить від рос. лексеми *кормилець* – годувальник; *Львівський Гаттузо* – прізвисько півзахисника львівських «Карпат», олександрійської «Поліграфтехніки», луцької «Волині» *Романа Зуба*, який за постійну готовність відстоювати справедливість за допомогою кулаків (у дитинстві тренувався в секції боксу), схожий до запального італійського футболіста, півзахисника Ф.К. «Мілан» *Дженнаро Гаттузо*, який завжди встрявав у гарячі суперечки, що нерідко переходили в кулачні бої; *Містер Стандарт* –

прізвисько півзахисника харківського «Металіста», київських ЦСКА й «Арсенала», одеського «Чорноморця» *Андрія Кирлика*, який забивав голи зі штрафних ударів, бездоганно використовуючи стандартні ситуації (у футболі під *стандартом* розуміють одне зі стандартних положень у грі – кутовий, штрафний або вільний удар); **Півнападник** – прізвисько півзахисника й нападника донецького «Шахтаря», тернопільської «Ниви», запорізького та донецького «Металургів», одеського «Чорноморця» *Сергія Шищенка*, який є універсалом – може зіграти у півзахисті та в нападі, лексема *півнападник* є okazіоналізмом; **Псих** – прізвисько півзахисника дніпровського «Дніпра», київського «Динамо» *Руслана Ротаня*, яке йому дали одноклубники через те, що бував надзвичайно емоційним на полі, верещав на партнерів, неадекватно реагував (від *псих* – ‘психічно неврівноважена людина’); **Робокон** – прізвисько захисника донецького «Шахтаря», запорізького та донецького «Металургів» *В’ячеслава Шевчука*, який досяг успіхів завдяки надзвичайній працьовитості та наполегливості, неофіційний антропонім походить від імені героя американського фантастичного бойовика «Робот-поліцейський» (*RoboCop*); **Снайпер** – прізвисько нападника київського «Динамо», дніпровського «Дніпра», іспанських клубів «Реал Бетіс» і «Альбасете» *Романа Зозулі*, яке йому дали іспанські вболівальники, зважаючи на активне волонтерство футболіста, який від початку російсько-української війни допомагає українським військовикам, прізвисько має асоціативний зв’язок із лексемою *снайпер* – «стрілець, що володіє мистецтвом влучної стрільби» [СУМ 1980, с. 421]; **T-44** – прізвисько опорного півзахисника луцької «Волині», донецького «Шахтаря», мюнхенської «Баварії» *Анатолія Тимощука*, який виступав під 44 номером, неофіційний антропонім є своєрідним скороченим іменуванням гравця, в якому використано першу літеру прізвища й номер на його футболці, та виник на основі порівняння півзахисника з танком радянського виробництва T-44; **Український Бекхем / Бекхем з України** – прізвисько лівого захисника німецького «Вердера», запорізького «Металурга», дніпровського «Дніпра» *Віктора Скрипника*, яке дали гравцеві уболівальники бременського клубу за вміння зіграти на фланзі й у центрі, окрім оборонних дій постійно долучатися до організації атак, подібно, як це робив капітан англійської

збірної, півзахисник *Девід Бекхем*; **Універсальний Солдат** – прізвисько захисника та півзахисника львівських «Карпат», ужгородського «Закарпаття», донецького «Шахтаря», харківського «Металіста» *Василя Кобіна*, який є універсалом – може зіграти на будь-якій позиції на футбольному полі, неофіційний антропонім має асоціативний зв'язок із назвою американського науково-фантастичного бойовика «*Універсальний солдат*», де героями є невразливі та безстрашні солдати, ідеальні виконавці спецоперацій; **Флажок** – прізвисько півзахисника донецьких команд «Шахтар» і «Металург», луганської «Зорі» *Геннадія Зубова*, який любив флангові прориви, часто добігаючи правим краєм до кутового прапорця, неофіційний антропонім походить від рос. назви прапорця в куті футбольного поля – *флажок*; **Цар** – прізвисько нападника донецького «Шахтаря», київського «Арсенала», дніпровського «Дніпра», кількох турецьких клубів *Євгена Селезньова*, яке футболіст отримав, граючи в «Дніпрі», за вміння забивати вирішальні для команди голи (від *цар* – «2) який [...] переважає всіх (все) чим-небудь» [СУМ 1980, с. 181]); **Чорноморська Акула** – прізвисько нападника київських клубів «Динамо», ЦСКА, одеського «Чорноморця», овідіопольського «Дністра» *Олександра Косиріна*, яке він отримав від одеських уболівальників за агресивні атакувальні та бомбардирські якості, що допомагало «Чорноморцю» здобувати перемоги (від *акула* – хижа риба).

Нерідко мотиваційною базою для творення прізвиськ ставали перенесення значень лексем на основі подібності чи відмінності **внутрішніх і зовнішніх характеристик** гравців. Зокрема, порівняння з відомим бразильським футболістом *Роналдо*, який був найліпшим бомбардиром чемпіонатів Нідерландів, Іспанії та Чемпіонату світу 2002 р., покладено в основу прізвиська **Білий Роналдо**, яке отримав нападник київського «Динамо» *Андрій Шевченко*, коли переїхав до Італії та грав за Ф.К. «Мілан», неофіційний антропонім дали українському футболістові італійські тифозі за його бомбардирські якості, прикметник *білий* вказує на інший колір шкіри гравця від того, з ким його порівнюють; **Молодий Інєста** – прізвисько півзахисника київського «Динамо» *Миколи Шапаренка*, яке він отримав за манеру гри, подібну до дій іспанського півзахисника, гравця Ф.К. «Барселона» *Андреса Інєсти*, а також за зовнішній вигляд – пишну шевелюру, яку мав замолоду

Іньєста, та якою вирізняється на полі *Шапаренко*. Прізвисько півзахисника київських клубів «Динамо», ЦСКА, «Арсенала», дніпровського «Дніпра», львівських «Карпат», криворізького «Кривбаса» *Сергія Мізіна – Паша* – утворене на основі порівняння гравця з його наставником і кумиром – *Павлом Яковенком*, якого неофіційно йменували *Паша*, а також через те, що футболісти були схожі стрункою, рівною поставою і манерою гри. Подвійною є мотивація прізвиська нападника полтавської «Ворскли» *Івана Шарія – Іван Грозний*, яка пов'язана з тим, що футболіст багато забивав, був грозою воротарів суперника, а його патронім – *Григорович* – творить звукову асоціацію з іменем російського царя *Іоана Грозного*.

Прізвисько флангового півзахисника та нападника львівських «Карпат», іспанської команди «Севілья Атлетико», шотландського клубу «Селтік» *Мар'яна Шведа – Чорнобильський Мессі / Чорнобильський Роббен* – дали вболівальники з Глазго, порівнюючи технічність гравця, його швидкість і голеадорські здібності з уміннями нідерландського півзахисника *Ар'єна Роббена*, який є найбільш швидкісним футболістом у Європі, та зі здібностями аргентинського нападника *Ліонеля Мессі*, якого вважають найобдарованішим атакувальним півзахисником сучасності, прикметник *чорнобильський* вказує на походження гравця з країни, в якій сталася аварія на *Чорнобильській атомній електростанції*, що свідчить про стереотипне сприйняття українців у Європі, яких і надалі асоціюють із трагедією на ЧАЕС, у випадку з Мар'яном Шведом це особливо дивно, адже гравець народився більш як десять років після аварії на Чорнобильській АЕС.

Аналіз прізвиськ українських футболістів у період незалежності дає змогу зробити такі висновки: з-поміж неофіційних антропонімів гравців домінують найменування, утворені шляхом різноманітних усічень їхніх прізвищевих назв, при цьому новоутворені найменування часто асоціюються з російськими лексемами, що свідчить про вплив постколоніальних тенденцій на український неофіційний антропонімікон у спортивній сфері. Як і в радянський період, у ролі прізвиськ вживано здрібніло-пестливих форм імен, утворених за російським зразком. Суттєво меншою, порівняно з іншими періодами, є частка неофіційних найменувань, що постали на основі метафори, тобто спектр оригінальних імен

футболістів, що виникли на ґрунті уважного спостереження за гравцями, виявлення їхніх специфічних рис, помітно скоротився. Серед метафоричних назв зафіксовано прізвиська, що є результатом творчого осмислення обсервацій чужоземних уболівальників, які дають цікаві неофіційні найменування українським футболістам, що виступають у закордонних клубах.

Висновки до розділу 4

Аналіз українського футбольного ономастикону за понад сторіччя існування футболу в Україні показав, що назви національних футбольних команд, які репрезентують формальний дискурс, і прізвиська футболістів, що функціують у неформальному дискурсі, відобразили головні соціолінгвістичні тенденції в мові футболу впродовж XX–XXI ст. і виникли як результат лексико-семантичного способу творення на основі процесів онімізації та трансонімізації.

Номінації українських футбольних команд першої половини XX ст. мають зв'язок із національними історичними, географічними, культурними реаліями, віддзеркалюють мовну картину світу українців і демонструють ретельний добір назв для футбольних клубів, які представляли націю у часи, коли українські землі перебували в складі різних держав. Назви футбольних команд 20–80-х рр. XX ст. переважно засвідчують вплив тоталітаризму радянської доби на українське спортивне назовництво, яке спричинило уніфікацію номінацій футбольних клубів згідно з усталеним в радянському суспільстві каноном назв. 90% тогочасних найменувань українських футбольних клубів відображали радянські реалії, і тільки 10% номінацій мали етнокультурний складник у значенні. Корпус назв футбольних команд у період української незалежності – це своєрідна еkleктика з найменувань, які відображають національно-культурну специфіку України, назв, що є спадком тоталітаризму радянської доби, а також складних двокомпонентних номінацій, появу яких зумовив комерційний чинник, бо до давніх назв футбольних клубів додано імена спонсорів, які фінансують команди. У кількох випадках зафіксовано повернення до тих назв українських футбольних клубів, які вони мали на початку XX ст. Вагомим сегментом національного ономастикону є найменування

футбольних команд української діаспори – у Європі, Америці й Австралії. Ці номінації продовжують традиції прискіпливого добору номінацій із національно-культурною семантикою, які домінували в першій половині ХХ ст., і демонструють тяглість національних назовницьких традицій, перерваних в підрадянській Україні під впливом тоталітаризму.

Ще один важливий сегмент футбольного ономастикону – прізвиська футболістів. Називання гравців неофіційними особовими іменами є специфікою футбольного дискурсу в цілому світі. Творення їх в Україні відбувається переважно за традиційними моделями, узвичаєними для українського неофіційного антропонімікону. Мотиваційною базою для конструювання прізвиськ футболістів є їхні імена та прізвища, які зазнавали різноманітних трансформацій, передовсім усічення. Зовнішні та внутрішні риси, а також їх поєднання є підґрунтям для постання неофіційних антропонімів гравців на основі метафори, метонімії та синекдохи. У першій половині ХХ ст. на творення прізвиськ впливали польська, чеська, угорська мови, залежно від того, до яких держав належали українські землі, на яких функціювали національні футбольні клуби, а в радянський період переважали впливи російської мови. У другій половині ХХ ст. започатковано нову тенденцію – у ролі прізвиськ використовувати патроніми. У незалежній Україні на появу прізвиськ футболістів впливає, як і в радянську добу, передовсім російська мова. Велику групу неофіційних антропонімів гравців становлять прізвиська, утворені внаслідок усічень прізвищ футболістів, при цьому новоутворені номінації асоціюються з російськими лексемами – власними чи загальними назвами, що є свідченням впливу постколоніальних тенденцій на український неофіційний антропонімікон у спортивній сфері. Частка сучасних прізвиськ українських гравців, утворених на основі метафори, менша, порівняно з іншими періодами. Загалом кількість цікавих неофіційних імен, що є результатом творчого осмислення обсервацій уболівальників за футболістами, помітно змаліла.

Український футбольний ономастикон – це велика група власних назв, якій притаманна постійна динаміка, тому її дослідження є перспективним напрямком сучасних мовознавчих студій.

ВИСНОВКИ

Футбольний дискурс – підвид спортивного дискурсу зі специфічною тематичною спрямованістю, що зорієнтований на певного адресата, використовує особливий арсенал мовних засобів і становить сукупність різностильових, різножанрових текстів відмінного комунікативного спрямування та є продуктом мовленнєвої діяльності у сфері футболу. Формальний футбольний дискурс функціює в офіційних, формалізованих ситуаціях спілкування людей, пов'язаних із футболом, у масмедіа й у трансляціях футбольних матчів; у ньому використовують футбольну термінологію. Неформальний футбольний дискурс пов'язаний із неофіційними ситуаціями комунікації на футбольні теми – повсякденними контактами людей, причетних до футболу, їхнім інтернет-спілкуванням; у ньому функціують жаргонізми та побутує соціолект, що виник у субкультурі футбольних фанатів.

Історія розвитку футболу в Україні бере свій початок із кінця ХІХ ст., тоді ж починає формуватися українська футбольна термінологіка як основною маркер формального дискурсу. Найінтенсивніший період становлення системи назв на позначення футбольних понять припадає на першу третину ХХ ст., коли футбол масово поширився в Україні, а разом із ним засвоєно й основні терміни футболу, які були запозиченнями-англізмами. Через специфічні суспільно-політичні обставини розвиток національної футбольної термінології відбувався у двох рівнобіжних напрямках: у Наддніпрянській Україні – із відчутними впливами російської термінотворчої традиції, та на західноукраїнських землях – із виразно акцентованими національними підходами до термінотворення.

На Заході України для називання футбольних понять найчастіше використовувано ресурси української мови: загальноживаним словам надавано спеціального термінного значення чи на основі словотворчих ресурсів питомої лексики творено футбольні назви. До більшості чужомовних термінів підібрано власне українські аналоги. Іноді ці найменування формували розлогі синонімічні ряди конкурентних питомих назв, що є прикметною рисою некодифікованості тогочасної терміносистеми футболу. Серед запозичень із чужих мов домінували

англійські назви, які потрапили в український дискурс футболу разом із самими футбольними поняттями. Меншою є частка чужомовних футбольних термінів, позичених з інших європейських мов – французької, латинської, німецької, польської чи за їхнім посередництвом.

Національній футбольній термінології першої половини ХХ ст. притаманна варіантність, що закономірно, бо в цей період термінологія футболу перебувала на етапі формування власного арсеналу поняттєвих і термінних засобів, і в ній конкурувало по кілька варіантів назв на позначення одного футбольного поняття. Зафіксовано всі різновиди варіантності: фонетичну, графічну, орфографічну, словотвірну, морфологічну, синтаксичну та комбіновану. Приклади демонструють передовсім результати засвоєння чужомовних запозичень, проте є й варіантні питомі терміни.

Антонімія в українській футбольній термінології мала вияв у всіх її поняттєво-семантичних різновидах – комплементарній, контрарній, векторній і координатній. За формально-структурною специфікою в мові футболу виокремлено антоніми лексичні, словотвірні та представлені аналітичними конструкціями. Антонімія у футбольній термінології сприяє системній організації спеціальних назв, унаочнює ієрархію понять футболу, їхню взаємопов'язаність і взаємозалежність.

Розвиток українського футбольного дискурсу відбувався за дієвої участі видатних українців, які популяризували футбол в Україні, – Івана Боберського, Тараса і Петра Франків – теоретиків і практиків футболу. У своїх публікаціях, що були першими українськомовними працями футбольної тематики, вони не копіювали термінологію футболу, яка функціювала в інших мовах, а шукали словесного окреслення для футбольних понять, зберігаючи дух рідної мови.

У другій половині 30-х рр. сферу використання футбольної лексики істотно розширено – вона вийшла поза межі наукового та публіцистичного стилів, її почали вживати в художніх творах. Першими футбольну тему порушили письменники-галичани – Іван Керницький, Іван Смолій, Зенон Тарнавський. Серед авторів-наддніпрянців чи не єдиним представником, який у своєму доробку мав художні

твори на футбольну тему, є Юрій Смолич. У його текстах використано спеціальну лексику, що функціювала в футбольному дискурсі Наддніпрянщини в першій половині ХХ ст. Лексичний матеріал із творів Юрія Смолича відрізняється від галицької футбольної лексики того ж хронологічного періоду насамперед залученням великої кількості запозичень. Порівняння обидвох пластів лексики дало змогу зробити висновки про відмінні підходи до формування української мови футболу в різних частинах України.

На кінець 30-х рр. ХХ ст. у національній футбольній термінології, яка репрезентувала формальний футбольний дискурс, завершився етап нагромадження лексичного матеріалу на позначення понять зі сфери футболу, проте через втручання позамовних чинників нормалізацію та кодифікацію цієї термінології не завершено, як і не укладено словника футбольної лексики.

У радянський період українська мова футболу зазнала відчутного впливу тоталітаризму, передовсім на лексичному рівні. Першим кроком до уніфікації української футбольної термінології стало витіснення питомих українських назв, насамперед тих, що ввійшли до неї з галицько-буковинського варіанта літературної мови, і вживання замість них кальок із російської мови та запозичень, які функціювали в російській футбольній терміносистемі. Через негативний вплив позамовних чинників у другій половині ХХ ст. багато українських футбольних лексем, використовуваних на початку ХХ віку, витіснено з терміносистеми футболу, їм надано статусу діалектних, застарілих і рідковживаних. Відсоток питомих футбольних назв відчутно зменшився: там, де на початку століття вживано власне українські лексеми, у радянський період функціювали їхні чужомовні відповідники чи російські кальки.

На зламі ХХ–ХХІ ст. українська футбольна термінологія зазнала істотних змін. Стрімка комерціалізація найвидовищнішого виду спорту, проникнення інноваційних технологій у цю консервативну спортивну дисципліну, величезна увага засобів масової комунікації до футболу зумовили розширення лексичної наповнюваності деяких тематичних груп і появу нових груп української футбольної лексики, зокрема назв, пов'язаних із менеджментом у футболі,

що переважно є новими чужомовними позиченнями, якими футбольна терміносистема поповнилася в пострадянський період без будь-яких спроб передати нові поняття засобами української мови. Тривожною є спроба актуалізувати давні запозичення з чужих мов, до яких ще на початку ХХ ст. дібрано питомі відповідники. Позитивною тенденцією сучасного офіційного футбольного дискурсу є намагання повернути питомі назви першої половини ХХ ст., що їх згодом насильно витіснили чужомовні позичення та скальковані російські назви. Цей пласт футбольної термінології з виразно національним підґрунтям зберігає шанси хоча б частково повернутися в сучасну українську футбольну терміносистему.

Неформальний футбольний дискурс української мови розвивався «хвилеподібно»: активно – в першій половині ХХ ст. і на зламі ХХ–ХХІ ст., а цілковито був пригнічений у другій половині ХХ ст., що пов'язане з впливом політичних чинників на суспільне життя в Україні і, зокрема, на сферу спорту.

Особливістю неформального футбольного дискурсу першої половини ХХ ст., який творився українською мовою передовсім у Галичині, бо східноукраїнські міста, у яких вирувало футбольне життя, зазнали зросійщення, було функціонування жаргонізмів, що доповнювали західноукраїнський варіант літературної мови. Футбольні жаргонізми вживано як конкретизатори та неофіційні дублети лексем із терміносистеми футболу. Чимало жаргонізмів є полонізмами та позиченими через польське посередництво германізмами. Поява їх у футбольному дискурсі Галичини – це результат процесів, унаслідок яких сформувалося галицько-буковинське міське койне, що черпало елементи з діалектів південно-західного наріччя, чужих мов – насамперед німецької та польської, які були мовами державної адміністрації, а також із мовлення соціальних груп – студентських, школярських, батярських, що виокремилися в тогочасних містах, і представники яких були першими та найпалкішими вболівальниками футбольних матчів. В українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. функціювали жаргонізми, що були вкрапленням повсякденного розмовного мовлення галицьких міст у тогочасному футбольному дискурсі.

Серед жаргонних лексем футбольної сфери є загальноновживані назви, які зазнали семантичних трансформацій, і запозичення з чужих мов. Футбольна жаргонна лексика першої половини ХХ ст. функціювала не лише в усному мовленні, а й у публіцистичних і художніх текстах тогочасних авторів.

У другій половині ХХ ст. унаслідок соціальних обмежень у тоталітарному радянському суспільстві неформальний футбольний дискурс практично не розвивався. Скупий арсенал дозволених форм і засобів уболівальницької підтримки улюблених футбольних команд на вербальному рівні мінімізовано до співу народних пісень і перероблених на футбольний лад фольклорних текстів.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст., коли в суспільстві дозволено неформальні об'єднання, в Україні активізувалися футбольні фанати, а на зламі ХХ–ХХІ ст. сформувалася мова фанатської спільноти – соціолект українських футбольних уболівальників, який частково перехрещується з молодіжним сленгом, проте в ньому є специфічні слова, що з'явилися в середовищі фанатів і окреслюють особливості соціальної активності цієї суспільної групи. Чимала частина фанатського словника потрапила в українську мову, як і в інші мови, з англійської, менша частка чужомовних слів у соціолекті футбольних фанатів припадає на лексику, запозичену з італійської, французької, російської та португальської мов. У соціолекті футбольних фанатів функціують не лише спортивні терміни, а й назви спеціальних понять, позичені з різних терміносистем, зокрема з фізики, військової справи, техніки, візуального мистецтва, музики, архітектури. Різногалузеві терміни, які в мовленні фанів розширили свої термінні значення внаслідок семантичної деривації, є одним із джерел формування соціолекту футбольних фанатів. Продуктивний спосіб творення лексем у мовленні фанатів – лексичне скорочення слів за допомогою різних усічення – афери, синкопи й апокопи. Такі зредуковані лексеми лаконічні й експресивні, що важливо для комунікації у фанатському соціолекті.

Суспільно-політичні події в Україні 2013–2014 рр. були поштовхом до зміни вербальної та невербальної поведінки українських футбольних фанатів. Вороже ставлення та словесну агресію стосовно фанатських угруповань клубів-суперників

трансформовано в безстрокове перемир'я між фанами всіх українських клубів. Фанатські скандування, гасла та пісні використовували під час української Революції Гідності та масових акцій за єдність у державі.

Особливістю функціонування лексики із соціолекту футбольних фанатів в останні роки є вживання її у художніх творах українських письменників, що свідчить про зацікавлення авторів футбольним фанатизмом і мовленням фанатів.

Одним із основних маркерів соціолінгвістичних тенденцій у мові футболу є ономастикон – назви футбольних клубів, що налеать до формального дискурсу, та прізвиська футболістів, уживані в неформальному дискурсі.

Назви українських футбольних команд першої половини ХХ ст. пов'язані з українськими реаліями, відображають національну мовну картину світу та мотивовані онімною й апелятивною лексикою. Вибір найменувань, пов'язаних із українською культурою, свідчить про прискіпливий пошук назв футбольних клубів, які репрезентували українську націю в період бездержавності.

Для називання футбольних команд 20–80-х рр. ХХ ст. здебільшого взято номінації, що віддзеркалюють радянські реалії та комуністичні цінності. Лише невелика частка (10%) найменувань українських футбольних клубів пов'язані з українською етнокультурою та має національно-культурний компонент у значенні, решта номінацій відображає вплив колоніалізму радянської доби на українське спортивне назовництво й тотальну уніфікації назв команд.

За останню чверть століття дія трьох факторів – національного, постколоніального та комерційного – спричинила появу еkleктичного корпусу власних назв футбольних команд, де поряд із номінаціями, у яких відображено мовну картину світу українців, співіснують найменування, що є спадком тоталітаризму радянської епохи, та покручі, у яких поєднано назви команд із номінаціями спонсорів, що фінансують українські клуби.

Окреме місце в системі власних назв українських футбольних команд мають найменування клубів копаного м'яча в діаспорі – на європейському, американському й австралійському континентах. Ці команди функціювали від середини 40-х рр. ХХ ст. і мали назви, пов'язані з історією та культурою

України. Більшість номінацій продовжують традиції добору назв із національно-культурною семантикою. Найменування діаспорних команд – вагомий сегмент українського футбольного ономастикону, бо вони є демонстрацією тяглості національних назовницьких традицій, які в підрадянській Україні перервано.

Загалом, у найменуваннях футбольних клубів за більш ніж столітній період розвитку футболу в Україні відображено суспільно-політичних подій української історії: прагнення до здобуття власної державності на початку ХХ ст., тоталітарні впливи 20–80-х років ХХ ст. і відродження національних традицій після відновлення української незалежності в 1991 р. Центральне місце в корпусі назв українських футбольних клубів мають лексеми з етнокультурною семантикою.

Прикметною рисою футбольного дискурсу в Україні як і в цілому світі, є маркування гравців прізвиськами. Неофіційні антропоніми футболістів утворено за усталеними моделями, загалом традиційними для українських прізвиськ. Це найменування, що походять від демінутивних форм імен футболістів, і назви, які постали внаслідок усічень прізвищ гравців. Метафорично утворено неофіційні антропоніми футболістів на основі притаманних їм зовнішніх ознак, внутрішніх рис або поєднання зовнішніх і внутрішніх характеристик. Якщо в міжвоєнний період у творенні прізвиськ простежено впливи польської, чеської, угорської мов, залежно від того, під чийм пануванням перебували українські землі, на яких функціювали національні футбольні клуби, то в радянський період – це домінування російської. У другій половині ХХ ст. започатковано нову тенденцію використання в ролі прізвиськ патронімічних назв. У період після відновлення незалежності України на творення прізвиськ футболістів продовжує впливати російська мова. Неофіційні антропоніми гравців, утворені шляхом усічень прізвищевих назв, нерідко асоціюються з російськими лексемами, що є виявом постколоніальних тенденцій в українському неофіційному антропоніміконі. Меншою, порівняно з іншими періодами, є частка прізвиськ, що постали на основі метафори, тобто спектр оригінальних неофіційних імен футболістів, які виникли на ґрунті уважного спостереження за гравцями, виявлення їхніх специфічних рис і порівняння з відомими реаліями, відчутно скоротився.

Український футбольний ономастикон – це номінації, що постали внаслідок лексико-семантичного способу творення на основі метафори, метонімії чи синекдохи від власних назв, тобто є результатом процесу трансонімізації, рідше – від апелятивів, тобто утворені шляхом онімізації. Сучасні футбольні оніми – це динамічний корпус власних назв, що постійно трансформується й оновлюється, тому його дослідження має великі перспективи.

Соціолінгвістичне дослідження української футбольної лексики з погляду синхронії та діячронії дало змогу довести, що футбол є однією з небагатьох соціокультурних сфер національного життя, яка цілісно представлена в українській мові формальним і неформальним дискурсами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Активні ресурси сучасної української номінації 2013 – Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики / Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пуздірєва, Ю. В. Романюк; відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ: ТОВ «КММ», 2013. 416 с.

Акульшина 2019 – Акульшина Н. Підходи до дискурсу, актуальні для дослідження військової термінології. *Наукові записки Центральноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький: Видавництво «КОД», 2019. Вип. 175. С. 308–312.

Андрухів 1995 – Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини 1861–1939 рр. Івано-Франківськ: Плай, 1995. 72 с.

Аркушин 2005 – Аркушин Г. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині. Луцьк – Люблін: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2005. 198 с.

Аркушин 2011 – Аркушин Г. Л. Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів / Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т філол. та журналістики, Західнополіський ономастико-діалектологічний центр. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 272 с.

Артюмов 2009 – Артюмов П. М. Субкультура футбольних хуліганів: фактори формування та особливості прояву на пострадянському просторі: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2009. 20 с.

Арутюнова 1990 – Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Сов. энциклопедия, 1990. С. 136–137.

Астахова 2012 – Астахова Т. С. Прозвище как неотъемлемая часть системы именованій лиц (на примере сборной РФ по футболу). *Гуманитарные исследования. Журнал фундаментальных и прикладных исследований*. 2012. № 1 (41). С. 17–25.

Ахманова 1957 – Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии. Москва: Гос. учебно-педагогич. изд. Министерства просвещения РСФСР, 1957. 296 с.

Бакуменко 2001 – Бакуменко Л. А. Деякі зауваги до жаргону футболістів. *Філологічні науки: зб. наук. праць Полтавського нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка*. Полтава: Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, 2001. Вип. 5 (19). С. 3–5.

Бакуменко 1998 – Бакуменко Л. Огляд проблеми вивчення спортивної термінології. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць / НАН України, Інститут української мови, Комітет наукової термінології; ред. кол. Л. Симоненко та ін.* Київ, 1998. С. 239–240.

Балла 2004 – Балла М. І. Новий англо-український словник: Понад 140000 слів та словосполучень. 2-ге видання, випр. та доп. Київ: Чумацький Шлях, 2004. 668 с.

Барт 1996 – Барт Р. Від твору до тексту. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів: Літопис, 1996. С. 378–385.

Бахтин 1990 – Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. Москва: Худож. лит., 1990. 543 с.

Бацевич 2004 – Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.

Бацевич 2007 – Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с.

Бевзенко 1991 – Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. Київ: Вища школа, 1991. 231 с.

Безугла, Бондаренко, Донець 2005 – Безугла Л. Р., Бондаренко С. В., Донець П., М. та ін. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія. Харків: Константа, 2005. 356 с.

Белей 2007 Белей О. Трансформація українського ономастикону посттоталітарного періоду на загальнослов'янському тлі. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2007. 248 s.

Беликов, Крысин 2001 – Беликов В. И., Крысин Л. П. Социолінгвістика. Москва: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. 439 с.

Бенвенист 2009 – Бенвенист Э. Общая лингвістика. 3-е изд. Москва: Эдиториал УРСС, 2009. 448 с.

Блоцінська 2012 – Блоцінська О. В. Метафора як засіб формування термінолексики футболу. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2012. Вип. 21. С. 55–60.

Богуславський 2010 – Богуславський С. С. Футбольна термінологія в німецькій мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови. Одеса: Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2010. 20 с.

Боева-Омелечко 2004 – Боева-Омелечко Н. Б. Краткий толковый словарь социолінгвістических терминов. Москва: Готика, 2004. 60 с.

Бойків, Ізюмов, Калишевський, Трохименко 1929 – Бойків І., Ізюмов О., Калишевський Г., Трохименко М. Правописний словничок чужомовних слів. Київ: Київдрук, 1929. 96 с.

Бойків, Ізюмов, Калишевський, Трохименко 1996 – Бойків І., Ізюмов О., Калишевський Г., Трохименко М. Словник чужомовних слів (репринт видання 1932 року). Київ: Музей Івана Гончара; Видавнича фірма «Родовід», 1996. 535 с.

Боровська 2003 – Боровська О. Динаміка розвитку української термінології в галузі фізичної культури та спорту. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць* / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ: КНЕУ, 2003. Вип. V. С. 37–40.

Боровська 2003 – Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінів галузі фізичної культури та спорту. Львів: ЛДІФК, 2003. 54 с.

Боровська 2005 – Боровська О. Особливості історичного розвитку спортивної термінології в Західній Україні (кінець XIX – початок XX ст.). *Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць* / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ: КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 31–35.

Боровська 2004 – Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури

та спорту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Інститут української мови. Київ: Інститут української мови НАН України, 2004. 17 с.

Брицин 2000 – Брицин В. М. Соціолінгвістика. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2000. С. 583–584.

Бузук 1985 – Бузук П. Історія української мови. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1985. 130 с.

Бурда 2002 – Бурда Т. М. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва): автореферат дис. ... канд. філол. наук. Київ: Інститут української мови НАН України, 2002. 22 с.

Бутковська 2016 – Бутковська О. С. Структурно-семантичні особливості термінів соціолінгвістики в українській, польській та англійській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2016. 20 с.

Буцацький 1992 – Буцацький О. Українська спортова термінологія. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів, 1992. С. 41–47.

Вацеба 1994 а – Вацеба О. Значення перших українських спортових часописів Галичини у становленні національної спортивної термінології. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 10–11 жовтня 1992 р.)* / ред. кол.: Приступа Є., Мазур Л., Кардаш А. та ін. Львів, 1994. С. 31–36.

Вацеба 2003 а – Вацеба О. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: покажчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури та спорту (1950–2002 рр.). Львів: НВФ «Українські технології». 52 с.

Вацеба 1997 – Вацеба О. М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.

Вацеба 1993 – Вацеба О. Перші українські спортові часописи Галичини і становлення національної спортивної термінології. *Старт*. 1993. № 7–8. С. 14–15.

Вацеба 1996 – Вацеба О. Розвиток української спортивної термінології в ХХ ст. *Проблеми української науково-технічної термінології: тези доповідей 4-ої Міжнародної наукової конференції*. Львів: ДУ «Львівська політехніка», 1996. С. 146–147.

Вацеба 2003 а – Вацеба О. Спорт української діаспори: показчик книжкових видань з фізичного виховання і спорту української діаспори. Львів: ЛДІФК; Українські технології, 2003. 84 с.

Вацеба 1994 б – Вацеба О. М. Спортивно-гімнастичний рух в Західній Україні (кінець ХІХ ст. – кінець 30-х років ХХ ст.): автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика фізичного виховання, спортивного тренування та оздоровчої фізичної культури». Київ: Укр. держ. ун-т фізичного виховання і спорту, 1994. 24 с.

Вацеба 2002 – Вацеба О. М. Український спорт: бібліографічний показчик книжкових видань з фізичного виховання та спорту в Україні (1922–1941) / уклад. та автор передмови О. Вацеба; ред. кол.: Б. Якимович, О. Вацеба, М. Герцик та ін. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 128 с.

Вацеба, Козій, Янків 1998 – Вацеба О., Козій Ю., Янків І. Фахова мова спортивної періодики української діаспори *Проблеми української термінології: матеріали 5-ої міжнародної наукової конференції: Вісник Державного університету «Львівська політехніка»*. № 336. Львів: Вид-во ДУ «Львівська політехніка», 1998. С. 342–344.

Великий тлумачний словник сучасної української мови 2001 – Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

Винник 2000 – Винник В. О. Жаргон. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2000. С. 167–168.

Винник, Ставицька 2007 – Винник В. О., Ставицька Л. О. Сленг. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О.

(співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2007. С. 630–631.

Вербич 2019 а – Вербич С. О. Дисертації з ономастики, захищені впродовж 2018–2019 рр. *Повідомлення української ономастичної комісії. Серія: Бібліотека української ономастики*. Луцьк: Видавництво «Терен», 2019. Вип. 4 (19). С. 21–26.

Вербич 2019 б – Вербич С. О. Українська ономастика в наукових і навчальних виданнях (2018–2019 рр.). *Повідомлення української ономастичної комісії. Серія: Бібліотека української ономастики*. Луцьк: Видавництво «Терен», 2019. Вип. 4 (19). – С. 17–21.

Вовк 1986 – Вовк А. Англійсько-український словник назв кольорів і кольорознавства. Wovk A. English-Ukrainian dictionary of colour names and color science Наукове товариство ім. Шевченка; за ред. Б. Струмінського. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. 94 с.

Вовк 1979 – Вовк А. Наукова мова і політика: 55 років української термінології в УРСР. *Сучасність*. Мюнхен, 1979. Чис. 7–8. С. 87–95.

Вокальчук 2010 – Вокальчук Є. Л. Культуромовні проблеми спортивного теледискурсу. *Актуальні проблеми сучасної філології: зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. Мовознавчі студії*. Рівне: РДГУ, 2010. Вип. 18. С. 110–113.

Вокальчук 2010 – Вокальчук Є. Л. Спортивний теледискурс: культура усного мовлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 17. С. 166–173.

Вокальчук 2009 – Вокальчук Є. Л. Культуромовні проблеми сучасного футбольного репортажу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: збірник наукових праць / відп. ред. М. Я. Плющ*. Київ: КПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 187–189.

Галета 2015 – Галета О. Від антології до онтології: антологія як спосіб репрезентації української літератури кінця XIX – початку XX століття: монографія. Київ: Смолоскип, 2015. 640 с.

Гейзинга 1994 – Гейзинга Й. Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури / пер. з англ. О. Мокровольського. Київ: Основи, 1994. 250 с.

Гірняк 2012 – Гірняк С. П. Особливості соціолекту як системно-структурного явища. *Вісник Донецького національного університету. Серія Б. Гуманітарні науки*. Донецьк: ДНУ, 2012. С. 146–155.

Гірняк 2019 – Гірняк С. П. Роль соціолекту інтелігенції Східної Галичини у формуванні норм української літературної мови (кінець XIX – перша половина XX століття): автореферат ... д-ра філол. наук, спец. 10.02.01. Київ: Інститут української мови, 2019. 39 с.

Гірняк 2018 – Гірняк С. П. Соціолект галицької інтелігенції у формуванні норм української літературної мови (кінець XIX – перша половина XX століття): монографія. Дрогобич: Посвіт, 2018. 620 с.

Гладкий 1930 – Гладкий М. Інститут української наукової мови ВУАН. *Вісник ІУНМ*. Київ, 1930. Вип. 2. С. 6–10.

Голікова, Корольова 2015 – Голікова Н. С., Корольова В. В. Соціолінгвістичний словник. Дніпропетровськ: Акцент, 2015. 239 с.

Горбач 2006 – Горбач О. Арго в Україні / редкол. А.-Г. Горбач, М. Чікало, Н. Хобзей, Т. Ястремська, О. Сімович. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. 688 с.

Горбач 1993 – Горбач О. Арго на Україні: зібрані статті. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1993. 359 с.

Горецький 1963 – Горецький П. Й. Історія української лексикографії. Київ: Видавництво АН УРСР, 1963. 243 с.

Горпинич 1999 – Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1999. 207 с.

Голдованський 1992 – Голдованський Я. Американізм в українській спортивній термінології. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів, 1992. С. 70–74.

Грабовий 2010 а – Грабовий П. М. Когнітивні параметри українського молодіжного сленгу: автореферат дисертації ... канд. філол. наук: 10.02.01. Умань: Уманський держ. пед. інститут ім. П. Тичини, 2010. 18 с.

Грабовий 2008 – Грабовий П. Молодіжний сленг у системі соціолектів сучасної мови. *Лінгвістичні студії: збірник наук. праць*. Донецьк: Донецький національний університет, 2008. Вип. 16. С. 294–296.

Грабовий 2010 б – Грабовий П. М. Український молодіжний сленг: сучасна картина світу. Київ; Умань: ПП Жовтий, 2010. 220 с.

Григорук 2014 – Григорук Н. Власні назви польських футбольних команд: семантика, словотвір і функціонування. *Польська мова в українській освіті – перспективи в аспекті європейської інтеграції: збірник наукових праць / ред.: Н. Торчинська, І. Сашко*. Кельце – Хмельницький: ХмЦНП, 2014. Вип. 1. С. 28–40.

Григорук 2016 – Григорук Н. Власні назви спортивних команд як об'єкт вивчення ономастики. *Studia Slawistyczne. Etnolingwistyka i komunikacja międzykulturowa*. Lublin, 2016. Т. 3. S. 143–156.

Григорук 2013 – Григорук Н. В. Власні назви футбольних команд Білорусі, Росії, України. *Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. Харків: Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2013. Вип. 36. С. 8–12.

Григорук 2017 – Григорук Н. Морфологічний словотвір власних назв спортивних команд. *Наук. записки Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 1 (22). С. 108–111.

Гринчишин 1979 – Гринчишин Д. Г. Розвиток української літературної мови на західноукраїнських землях за роки радянської влади. *Українська мова і література в школі*. 1979. № 9. С. 3–9.

Грицак 2002 – Грицак Є. Спортова мова наших учнів. *Вибрані українознавчі праці* / упор. В. Пилипович. Перемишль: Перемиський відділ Об'єднання українців у Польщі, 2002. С. 158–160.

Гуреева 2007 – Гуреева Е. И. Спортивная терминология в лингвокогнитивном аспекте: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19 – теория языка. Челябинск: Челяб. гос. ун-т, 2007. 24 с.

Данилевська 2009 – Данилевська О. М. Мова в революції та революція в мові: мовна політика Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР. Київ: Інститут української мови НАН України, 2009. 176 с.

Данилевська 2019 – Данилевська О. М. Українська мова в українській школі на початку ХХІ століття: соціолінгвістичні нариси: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 364 с.

Данилів 1966 – Данилів Т. Основоположник Пласту (До 80-річчя з дня народження професора д-ра Олександра Тисовського). Мюнхен: Молоде Життя, 1966. 48 с.

Дейк ван 1989 – Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / сост. В. В. Петров. Москва: Прогресс, 1989. 312 с.

Дейк ван 2000 – Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртене, 2000. 308 с.

Демська 2010 – Демська О. Вступ до лексикографії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.

Демська-Кульчицька 2005 – Демська-Кульчицька О. Реєстр репресованих слів. *Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали*; упоряд.: Л. Масенко та ін. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2005. С. 354–399.

Дзюбишина-Мельник 2002 – Дзюбишина-Мельник Н. Я. Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення. *Наукові записки НаУКМА*. Київ: НаУКМА, 2002. Т. 20. Філологічні науки. С. 14–18.

Дымарский 2006 – Дымарский М. Я. Проблемы текстообразования и художественный текст (на материале русской прозы XIX–XX вв.). 2-е изд., испр. и доп. Москва: Эдиториал УРСС, 2006. 328 с.

Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі 2008 – Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 335 с.

Дискурс іноземномовної комунікації 2002 – Дискурс іноземномовної комунікації / Наук. ред. К. Кусько. Львів: Видавництво Львівського університету, 2002. 494 с.

Дискурсологія 2006 – Дискурсологія: методологія, теорія, практика: докл. Первой междунар. науч.-практ. конф. / Под общ. ред. О. Ф. Русаковой. Екатеринбург: ИД «Дискурс-Пи», 2006. 171 с.

Домнич 2018 – Домнич О. Публичный и публицистический дискурс и основы социальных преобразований. *Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Філологічні науки*. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. № 2. С. 16–28.

До українського громадянства 1928 – До українського громадянства. *Вісник ІУНМ*. Київ, 1928. Вип. 1. С. 49–50.

Дубчак 2009 – Дубчак І. Є. Спортивний дискурс у російському мас-медійному комунікативному просторі: автореферат дис. ... канд. філол. наук 10.02.02 – російська мова. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. 21 с.

Дулібський 1998 – Дулібський А. Проблеми української футбольної термінології. *Проблеми української термінології: матеріали 5-ої міжнародної наукової конференції: Вісник Державного університету «Львівська політехніка»*. № 336. Львів: Вид-во ДУ «Львів. політехніка», 1998. С. 353–354.

Д'яков, Кияк, Куделько 2000 – Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.

Енциклопедія українознавства – Енциклопедія українознавства: Словникова частина: в 11-ти тт. (репринтне відтворення видання 1955–1984 рр.) / гол. ред. проф. д-р Володимир Кубійович. Львів: Наукове товариство імені Шевченка у Львові, 1993–2003. Т. 1–11.

Етимологічний словник української мови – Етимологічний словник української мови: у 7-ми тт. / ред. кол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1983–2012. Т. 1–6.

Єщенко 2009 – Єщенко Т. Лінгвістичний аналіз тексту. Модульний курс: навч. посібник. Донецьк: ДІСО, 2009. 336 с.

Єщенко 2005 – Єщенко Т. Український жаргон спортивних уболівальників. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць* / наук. ред. А. П. Загнітко. Донецьк: ДонНУ, 2005. Вип. 13. С. 250–255.

Жайворонок 2006 – Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

Желеховский 1886 – Желеховский Є., Недільський С. Малоруско-німецький словар: у 2-х тт. Львів: з друкарні Товариства ім. Шевченка, 1886. 1118 с.

Жирмунский 1936 – Жирмунский В. М. Национальный язык и социальные диалекты. Ленинград: Государственное издательство «Художественная литература», 1936. 300 с.

Жовтобрюх 1963 – Жовтобрюх М. А. Про деякі явища в усному мовленні. *Тези доповідей Республіканської наукової конференції з питань культури української мови, 11–15 лютого 1963 р.* Київ: Видавництво АН УРСР, 1963. С. 15-19.

Загнітко 2008 – Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ, 2008. 194 с.

Загнітко 2007 – Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії: монографія. Вид. 2-е, випр. і доп. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. 219 с.

Загнітко, Кудрейко 2009 – Загнітко А., Кудрейко І. Соціолінгвістика: предметно-поняттєвий апарат. *Вісник Львівського ун-ту*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. Вип. 46. С. 16–26.

Залізняк, Масенко 2001 – Залізняк Г., Масенко Л. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2001. 95 с.

Зарецький 2008 – Зарецький О. В. Офіційний та альтернативний дискурси. 1950–80-ті роки в УРСР. вид. 2-ге, випр. та доповн. Київ: Інститут української мови НАН України, 2008. 444 с.

Звегинцев 1982 – Звегинцев В. А. Социальное и лингвистическое в социолингвистике. *Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз.* 1982. Т. 41. № 3. С. 254–256.

Зелізний 1995 – Зелізний А. Елементи загальної методології в термінологічній праці. *Науково-технічне слово*. Львів: ДУ «Львівська політехніка», 1995. № 1. С. 41–52.

Зильберт 2001 – Зильберт А. Б. Спортивный дискурс: точки пересечения с другими дискурсами (проблемы интертекстуальности). *Язык, сознание, коммуникация: сб. статей* / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. Москва: МАКС Пресс, 2001. Вып. 19. С. 103–112.

Зильберт, Зильберт 2001 – Зильберт Б. А., Зильберт А. Б. Спортивный дискурс: базовые понятия и категории; исследовательские задачи. *Язык, сознание, коммуникация: сб. статей* / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. Москва: МАКС Пресс, 2001. Вып. 17. С. 45–55.

Зяблова 2012 – Зяблова Н. Н. Дискурс и его отличие от текста. *Молодой ученый*. Казань, 2012. № 4. С. 223–225.

Ілик 2000 – Ілик Т. Соціальні варіанти мови та їх термінологічне окреслення. *Мовознавчі дослідження: збірник наукових праць*. Донецьк: ДонДУ, 2000. С. 67–73.

Інструкція для укладання словників ІУНМ 1928 – Інструкція до укладання словників ІУНМ. *Вісник ІУНМ*. 1928. Вип. 1. С. 66–72.

Каганович 1933 – Каганович Н. Мовна теорія українського буржуазного націоналізму. *За марксо-ленінську критику*. Київ, 1933. Чис. 10. С. 31–42.

Каганович 1930 – Каганович Н. Проти «народництва» в мовознавстві (Куди йде українська літературна мова?). *Прапор марксизму*. Харків, 1930. Чис. 1. С. 51–65.

Калиновська 2012 – Калиновська О. В. Ідеологічний простір української мови (до проблеми семантичної характеристики української мови ХХ століття)

Наукові записки НаУКМА. Т. 137. Філологічні науки. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2012. С. 24–28.

Калиновська 2002 – Калиновська О. В. Лексико-семантичний аналіз газетно-публіцистичного дискурсу 70-х рр. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 20. Філологічні науки. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2002. С. 19–22.

Карасик 2002 а – Карасик В. И. Язык социального статуса. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2002. 333 с.

Карасик 2002 б – Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.

Карпець 2005 – Карпець Л. А. Деякі зауваги до ігрових номенів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків: Харківська державна академія фізичної культури, 2005. Вип. 8. С. 312–314.

Карпець 2006 – Карпець Л. А. Український спортивний жаргон: структурно-семантичний аспект: автореферат дисертації ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2006. 21 с.

Карпин-Ортинський 2014 – Карпин-Ортинський В.-З. Словник галицького гвару із принагідними заувагами, припущеннями та додатками: у 2-х тт. Львів: Простір-М, 2014. Т. 1. 534 с.; Т. 2. 484 с.

Карпіловська 1999 – Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація. Київ: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 1999. 298 с.

Каруник 2015 – Каруник К. Боротьба з діалектизмами як складник мовної політики в радянській Україні (1945–1991). *Україністика: минуле, сучасне, майбутнє. III. Мова. Колективна монографія, присвячена 20-річчю україністики на філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно*. Brno: Jan Sojnek-Galium, 2015. С. 224–232.

Кислюк 2017 а – Кислюк Л. П. Освоєння англізмів в українській інтернет-комунікації. *Термінологічний вісник: збірник наукових праць*. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 245–252.

Кислюк 2017 б – Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.

Кислюк 2020 – Кислюк Л. П. Узуальне й okazіональне словотворення в різностильовій мовній практиці. *Українська мова*. 2020. № 2 (74). С. 31–44.

Кияк 1994 – Кияк Т. Р. До питання про «своє» та «чуже» в українській термінології. *Мовознавство*. 1994. № 1. С. 22–25.

Кірносова 2020 – Кірносова Н., Цісар Н. Пекін vs Бейдзін, Чжуанци vs Джвандзи: проєкт української практичної транскрипції китайської мови. Посібник-довідник. Київ – Львів: Сафран, 2020. 128 с.

Киселева 2009 Киселева В. А. Лексико-фразеологическая експликация концепта футбол в спортивном дискурсе: автореф. дисс. ... канд. наук: 10.02.01 – русский язык. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский гос. ун-т, 2009. 26 с.

Кісь 2002 – Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму). Львів: Літопис, 2002. 304 с.

Клименко 2000 – Клименко Н. Ф. Апокопа. *Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.* Київ: Укр. енцикл., 2000. – С. 30.

Клименко 1998 – Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. Київ: ІЗМН, Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 1998. 182 с.

Клименко, Карпіловська 1998 – Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ: Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 1998. 162 с.

Клименко, Карпіловська, Карпіловський, Недозим 1998 – Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. Словник афіксальних морфем української мови. Київ: Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 1998. 436 с.

Клименко, Карпіловська, Кислюк 2008 – Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.

Кобилянський 1937 – Кобилянський Б. Справа термінологічних словників (Проект). *Рідна мова*. Варшава, 1937. Чис. 4. С. 163–170.

Ковалик 1969 – Ковалик І. І. Логіко-лінгвістична проблематика технічної термінології у слов'янських мовах. *Вісник ЛДУ. Серія філологічна*. Львів, 1969. Вип. 6. С. 19–23.

Коверко 1997 – Коверко Б. І. Сокільський і січовий гімнастичний рух у Галичині на початку ХХ-го століття. *Традиції фізичної культури в Україні: зб. наук. статей / заг. ред. Кириленко С. В., Старкова В. А., Цюся А. В.* Київ: ІЗМН, 1997. С. 62–74.

Ковпак 2008 – Ковпак В. О. Українська спортивна періодика Галичини 20-30-х рр. ХХ ст.: монографія / НАН України. ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділення «Науково-дослідний центр періодики»; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2008. 236 с.

Колмикова 2016 – Колмикова А. Образ футбольного фаната та фанатизму – як семіотичний простір культури. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2016. Вип. 28. С. 252–262.

Короткий словник львівської гвари 2004 – Короткий словник львівської гвари / упоряд. Люба Козак. *Ї: незалежний культурологічний часопис*. Львів, 2004. № 36. С. 50–71.

Кочур, Назаренко 1996 – Кочур А., Назаренко Н. Дискусійні питання розроблення української спортивної термінології. *Проблеми української науково-технічної термінології: тези доповідей 4-ої Міжнародної наукової конференції*. Львів: Вид-во ДУ «Львівська політехніка», 1996. С. 155–156.

Кочур, Назаренко 1998 – Кочур А., Назаренко Н. Про формування української спортивної терміносистеми. *Проблеми української термінології: матеріали 5-ої міжнародної наукової конференції: Вісник Державного університету «Львівська політехніка»*. № 336. Львів: Вид-во ДУ «Львів. політехніка», 1998. С. 350–353.

Кошлата 2017 – Кошлата А. В. Теоретичні основи дослідження дискурсивного простору соціальних медіа. *Лінгвістика: збірник наукових праць*.

Старобільськ: ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка», 2017. № 2 (37). С. 126-136.

Кравченко 2012 – Кравченко Н. К. Практическая дискурсология: школы, методы, методики современного дискурс-анализа: практическое пособие. Луцк: ЧП Гадык Ж. В., 2012. 251 с.

Красных 2001 – Красных В. В. Основы психологии и теории коммуникации: лекционный курс. Москва: Гнозис, 2001. 200 с.

Крысин 1989 – Крысин Л. П. Социолінгвістическіе аспекты изучения современного русского языка. Москва: Наука, 1989. 188 с.

Кудрейко 2011 – Кудрейко І. О. Соціолінгвістичний портрет малих міст Донеччини: автореф. дис. ... канд. наук. Донецьк: ДонНУ, 2011. 19 с.

Кудрявцева, Приходько 2006 – Кудрявцева Л. А., Приходько И. Г. Словарь молодежного сленга города Киева. 2300 слов и выражений: учеб. пособ. / под ред. Л. А. Кудрявцевой; Киевский национальный университет им. Т. Шевченко. Київ: ООО ИД «Аванпост-Прим», 2006. 198 с.

Кузьма 2006 – Кузьма І. Словотвірна синонімія і словотвірна варіантність прикметників в українській мові. Львів: Літопис, 2006. 308 с.

Кучеренко 1994 – Кучеренко Л. Варіантність термінів як результат адаптації запозичень в українській мові. *Проблеми української науково-технічної термінології: тези III-ої Міжнар. наук. конф.* Львів: Видавництво ДУ «Львівська політехніка», 1994. С. 128.

Лавриненко 2013 – Лавриненко О. В. Жаргон російськомовного футбольного вболівальника: системний та жанрово-комунікативний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 «Російська мова». Дніпропетровськ: Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара, 2013. 20 с.

Ларин 1928 – Ларин Б. А. К лингвистической характеристике города (несколько предпосылок). *История русского языка и общее языкознание (избранные работы)*. Москва: Просвещение, 1977. С. 189–199.

Ларин 1928 – Ларин Б. А. О лингвистическом изучении города. *История русского языка и общее языкознание (избранные работы)*. Москва: Просвещение, 1977. С. 175–189.

Левикова 2003 – Левикова С. И. Большой словарь молодежного сленга. Москва: ФАИР ПРЕСС, 2003. 928 с.

Левицька 2007 – Левицька М. Я. Словник мовно-літературної практики часописів Львова (20-30-ті роки ХХ століття). Львів: Українська академія друкарства, 2007. 278 с.

Лексика на перетині наукових парадигм 2018 – Лексика на перетині наукових парадигм: монографія / Т. П. Вільчинська та ін.; за ред. Л. В. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 211 с.

Лексика українських масмедіа 2019 – Лексика українських масмедіа / за ред. Марини Навальної. Переяслав-Хмельницький: Видавництво «КВС», 2019. 188 с.

Лексикон львівський 2009 – Лексикон львівський: поважно і на жарт / укл. Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 672 с.

Лексико-словотвірні інновації 2004 – Лексико-словотвірні інновації (1983-2003): словник / укл. А. Нелюба. Харків: ХІФТ, 2004. 136 с.

Лексико-словотвірні інновації 2007 – Лексико-словотвірні інновації (2004-2006): словник / укл. А. Нелюба, С. Нелюба. Харків: Майдан, 2007. 144 с.

Лексико-словотвірні інновації 2010 – Лексико-словотвірні інновації (2008-2009): словник / укл. А. Нелюба. Харків: ХІФТ, 2010. 116 с.

Лексико-словотвірні інновації 2014 – Лексико-словотвірні інновації (2012-2013): словник / укл.: А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби. Харків: ХІФТ, 2014. 172 с.

Лепченко 1928 – Лепченко Я. До початків національної наукової мови. *Вісник ІУНМ*. Київ, 1928. Вип. 1. С. 34–39.

Лисяк 1992 – Лисяк О. За спортову термінологію. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів, 1992. С. 47–49.

Лингвистический энциклопедический словарь 1990 – Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред.: В. Н. Ярцева. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 685 с.

Мазурик 2002 – Мазурик Д. Нове в українській лексиці: словник-довідник. Львів: Світ, 2002. 130 с.

Макаров 2003 – Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва: НТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.

Максимчук 2018 а – Максимчук В. В. Вербалізація гола в українському футбольному інтернет-дискурсі. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філол. наук, проф. К. Г. Городенської. Київ, 29–30 листопада 2018 р.* Київ: Міленіум, 2018. С. 164–166.

Максимчук 2018 б – Максимчук В. В. Відантропонімні деривати у футбольному інтернет-дискурсі. *Philology in EU countries and Ukraine at the modern stage: Conference proceedings, December 21–22, 2018*. Baia Mare: Izdevnieciba «Baltija Publishing». S. 35–39.

Максимчук 2015 – Максимчук В. В. Неологізми футбольного дискурсу як об'єкт лексикографічного опису. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог: Національний університет «Острозька академія», 2015. Вип. 57. С. 85–89.

Максимчук 2016 – Максимчук В. В. Проблеми правопису іншомовних антропонімів у футбольному дискурсі. *Лінгвістичні студії молодих дослідників: збірник наукових праць учасників VI Міжнародних наукових читань «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті К. Ф. Шульжука*. Рівне: РДГУ, 2016. Вип. 7. С. 59–64.

Максимчук 2017 – Максимчук В. В. Трансформації прецедентних висловлювань у сучасному футбольному дискурсі. *Філологічні студії: науковий*

вісник Криворізького державного педагогічного університету: зб. наук. праць. Кривий Ріг: ФОП Марченко С. В., 2017. Вип. 16. С. 367–377.

Малевич 2002 – Малевич Л. Теоретичні проблеми термінологічної варіантності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2002. № 453. С. 75–76.

Мальшева 2011 – Мальшева Е. Г. Русский спортивный дискурс: лингвокогнитивное исследование: монография. 2-е изд., стер. Москва: ФЛИНТА, 2011. 370 с.

Малишева 2016 – Малишева М. А. Прагматична поняттєва сутність дискурсу та її природа у релігійній мовленнєвій діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць*. Чернівці: Вид. дім «Родовід», 2016. Вип. 769. Романо-слов'янський дискурс. С. 8–12.

Манакин 2004 – Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. Київ: Знання, 2004. 326 с.

Мартинюк 2012 – Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2012. 194 с.

Мартинюк 2006 – Мартинюк М. Галицизми в українській терміносистемі фізичної культури й спорту. *Проблеми української термінології: Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 559. Львів: Вид-во НУ «Львів. політехніка», 2006. С. 303–306.

Мартинюк 1998 – Мартинюк М. До проблеми упорядкування спортової термінології. *Проблеми української термінології: матеріали 5-ої міжнародної наукової конференції: Вісник Державного університету «Львівська політехніка»*. № 336. Львів: Вид-во ДУ «Львів. політехніка», 1998. С. 345–347.

Мартинюк 2003 – Мартинюк М. Мовні вимоги до спортивних термінів. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць / відп. ред. Л. О. Симоненко*. Київ: КНЕУ, 2003. Вип. V. С. 227–229.

Мартинюк 2005 – Мартинюк М. Проблеми термінного планування в галузі фізичної культури та спорту. *Проблеми української термінології: Вісник*

Національного університету «Львівська політехніка». № 538. Львів: Вид-во НУ «Львів. політехніка», 2005. С. 84–88.

Мартиняк 2010 – Мартиняк О. А. Синонімія та варіантність в українській науково-технічній термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. 18 с.

Мартиняк 2013 – Мартиняк О. Синтаксичні варіанти в українській науково-технічній термінології. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2013. № 765. Львів: Вид-во НУ «Львів. політехніка», С. 60–63.

Мартиняк 2009 – Мартиняк О. Фонетичні варіанти українських науково-технічних термінів. *Вісник Львівського ун-ту: Серія філологічна*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. Вип. 46. Ч. II. С. 17–22.

Мартос 2020 – Мартос С. А. Ергоніми сфери спорту Херсонщини. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24–25 січня 2020 р.* Київ: Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2020. Ч. 1. 172 с.

Мартос 2006 а – Мартос С. А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона: автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ: Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. 20 с.

Мартос 2004 – Мартос С. А. Молодіжний сленг як складова мови міста. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. № 632. Серія «Філологія». Випуск 42. Харків: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2004. С. 240–243.

Мартос 2003 – Мартос С. Сленг як складова молодіжної субкультури. *Південний архів. Філологічні науки*. Вип. XXI. 2003. С. 111–114.

Мартос 2006 б – Мартос С. Структура молодіжного сленгу під кутом зору мови міста. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: збірник наукових праць*. Випуск III. Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. С. 170–174.

Мартос 2005 – Мартос С. Усічення основи як спосіб творення сучасного молодіжного сленгу. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология»*. Сімферополь: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2005. Том 18 (57). № 2. С. 82–84.

Масенко 2000 – Масенко Л. Державна мова в соціокультурному контексті. *Державність української мови і мовний досвід світу: матеріали міжнародної конференції*. Київ, 2000. С. 277–282.

Масенко 2020 – Масенко Л. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2020. 176 с.

Масенко 1999 – Масенко Л. Мова і політика. Київ: Соняшник, 1999. 99 с.

Масенко 2004 – Масенко Л.Т. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 163 с.

Масенко 2017 – Масенко Л. Мова радянського тоталітаризму. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2017. 240 с.

Масенко 2010 – Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 243 с.

Масенко 2005 – Масенко Л. Т. Українська мова в соціолінгвістичному аспекті: автореф. дис. ... доктора філол. наук: 10.02.01. Київ: Інститут української мови НАН України, 2005. 40 с.

Мацюк 2008 – Мацюк Г. П. До витоків соціолінгвістики: Соціологічний напрям у мовознавстві: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 432 с.

Мацюк 2009 – Мацюк Г. П. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 212 с.

Мацюк 2010 – Мацюк Г. Сучасна соціолінгвістика: тенденції в розвитку теорії і завдання. *Мова і суспільство*. 2010. Вип. 1. С. 5–20.

Мельничук 1991 – Мельничук О. С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 3–11.

Мечковская 2001 – Мечковская Н. Б. Общее языкознание: структурная и социальная психология языков. Москва: Флинта, Наука, 2001. 312 с.

Мечковская 2000 – Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика: учеб. пособие для студентов гуманитар. вузов и учащихся лицеев. Москва: Аспект-Пресс, 2000. 207 с.

Миколенко 2014 – Миколенко Т. М. Соціальні діалекти української мови. Міський сленг: навчально-метод. посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 60 с.

Миколенко 2006 – Миколенко Т. М. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ: Інститут української мови НАН України, 2006. 21 с.

Михайлова 2002 – Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2002. 20 с.

Мовна 2013 – Мовна М. Словник львівської говірки першої третини ХХ століття. Львів: НТШ, 2013. 160 с.

Мовне обличчя міста Черкаси 2008 – Мовне обличчя міста Черкаси – 2007: матеріали наук.-практ. конф. (9 листопада 2007 р.) / відп. ред. Л. І. Мацько. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 176 с.

Мовчун 1994 – Мовчун Л. Фонетичні варіанти у «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка. *Дивослово*. 1994. № 9. С. 9–11.

Мозер 2008 – Мозер М. Причинки до історії української мови / за заг. ред. С. Вакуленка. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2008. XVI+832 с.

Молодіжний соціолект Умані 2009 – Молодіжний соціолект міста Умані: словник / укл. П. М. Грабовий; за ред. Ю. Л. Мосенкіса. Київ; Умань: ПП Жовтий, 2009. 60 с.

Мосенкіс, Грабовий, Фурса 2008 – Мосенкіс Ю., Грабовий П., Фурса О. Феномен українського молодіжного сленгу (сутність, розвиток, контакти). Київ; Умань: ПП Жовтий, 2008. 220 с.

Москаленко 1949 – Москаленко А. А. Про зміни в українських діалектах після Великої Жовтневої соціалістичної революції. *Діалектологічний бюлетень*. 1949. Вип. 1. С. 32–43.

Муромцева 2000 – Муромцева О. Г. Галичанізм. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: Видавництво «Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2000. С. 86.

Муромцева 1985 – Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX ст. Харків: Видавництво «Вища школа» при ХДУ, 1985. 152 с.

Навальна 2011 – Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку XXI ст.: монографія. Київ: Інститут української мови НАНУ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с.

Навальна 2018 – Навальна М. Лексика української газетної періодики початку XXI ст.: джерела поповнення та стилістичне використання. Переяслав-Хмельницький: Видавництво «КСВ», 2018. 350 с.

Навальна 2018 – Навальна М. Слова на перехресті стилів. *Лексика на перетині наукових парадигм* / за ред. Л. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. С. 65–113.

Навальна 2019 – Навальна М. Функціонування стилістично зниженої лексики в мові українських масмедіа. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства. Напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія* / колективна монографія під ред. К. І. Мізіна. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 243–252.

Наконечна 1999 – Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія: історія і сьогодення. Львів: Кальварія, 1999. 110 с.

Нелюба 2014 – Нелюба А. М. Жаргоновий «жіночий» словотвір на тлі літературно-мовних інновацій. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2014. Вип. 38. С. 90–97.

Нелюба 2007 – Нелюба А. Явища економії в словотвірній номінації української мови: монографія. Харків: Сучасний друк, 2007. 302 с.

Непийвода 1997 – Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). Київ: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997. 304 с.

Нередкова 2011 – Нередкова С. С. Українське мовлення соціуму Луганська: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ: Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2011. 20 с.

Ніковський 2017 – Ніковський А. Вступне слово. *Словник української мови: у 3-х тт.* Т. 1. Упорядкував Борис Грінченко. Ред. Сергій Єфремов, Андрій Ніковський. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017 (Репринт з видання 1927 року). С. III–XV.

Нові слова та значення 2008 – Нові слова та значення: словник / уклад. Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. Київ: Довіра, 2008. 271 с.

Общее языкознание 1972 – Общее языкознание. Внутренняя структура языка / отв. ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1972. 566 с.

Общее языкознание 1970 – Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка / отв. ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1970. 602 с.

Огієнко 1933 Огієнко І. Інститут української наукової мови в Києві. *Рідна мова*. Варшава, 1933. Чис. 2. С. 50–52.

Огієнко 1934 – Огієнко І. Словник місцевих слів у літературній мові не вживаних. Жовква: Видавництво «Бібліотека Рідної мови», 1934. 158 с.

Олейнік 2014 – Олейнік М. Із досліджень над хремотонімією. Зауваження щодо назв польських та українських футбольних команд. *Типологія та функції мовних одиниць: науковий журнал* / редкол.: Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2. С. 198–207.

Олікова, Семенюк, Тарнавська 2010 – Олікова М. О., Семенюк А. А., Тарнавська О. М. Словник соціолінгвістичних та етнолінгвістичних термінів. Луцьк: РВВ Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. 360 с.

Онишкевич 1984 – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: у 2-х чч. Київ: Наукова думка, 1984. Ч. 1. 494 с.; Ч. 2. 514 с.

Ощипко 2018 – Ощипко І. Синхронічне і діахронічне вивчення семантики слова. *Серце чистеє, думка чесная...: зб. наук. праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко*. Львів: Вид-во «Левада», 2018. С. 100–117 [передрук публікації з: *Методологічні питання мовознавства*. Київ: Наукова думка, 1966. С. 81–93].

Павличко 1999 – Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Либідь, 1999. 447 с.

Палінська 2009 – Палінська О. Регіолект сучасного Львова: контактено-мовні процеси. *Магістр гри слова. Філологічні дослідження, присвячені 60-річчю професора Ф. С. Бацевича*. Львів; Луцьк: ПВД «Твердиня», 2009. С. 294–305.

Паночко 1972 – Паночко М. М. Дослідження спортивної термінології в східнослов'янських мовах. *Інформаційні матеріали Наукової ради з проблем «Закономірності розвитку нац. мов у зв'язку з розвитком соц. нації»*. Київ: Наукова думка, 1972. Вип. 14. С. 15–20.

Паночко 1976 – Паночко М. М. Науково-технічний прогрес і спортивна термінологія. *Науково-технічний прогрес і мова: тези доп. респ. наук. конф.* Житомир: Житомир. пед. інститут, 1976. С. 108–110.

Паночко 1995 – Паночко М. М. Семантика спортивних термінів як результат метафоризації. *Дослідження з словотвору та лексикографії*. Київ: Вища школа, 1995. С. 90–92.

Паночко 1975 – Паночко М. М. Сравнительная характеристика развития спортивной терминологии русского и украинского языков в XIX–XX вв. *Актуальные проблемы исторической лексикологии восточнославянских языков: тезисы докл. и сообщ. Всесоюзн. науч. конф. (ноябрь 1975 г.)*. Днепропетровск: Днепропетр. гос. ун-т им. 300-летия воссоед. Украины с Россией, 1975. С. 86–87.

Паночко 1978 – Паночко М. М. Украинская спортивная лексика: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. Киев: Киев. гос. пед. ин-т им. А. М. Горького, 1978. 23 с.

Паночко 1994 – Паночко М. Фізична культура в сім'ї Івана Франка. *Проблеми української науково-технічної термінології: тези доповідей 3-ої Міжнародної наукової конференції*. Львів: Вид-во ДУ «Львівська політехніка», 1994. С. 268.

Панько, Кочан, Мацюк 1994 – Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.

Перший словник українського молодіжного сленгу 1998 – Перший словник українського молодіжного сленгу / укл. С. Пиркало; за ред. Ю. Мосенкіса. Київ: АТ «ВІПОЛ», 1998. 83 с.

Пиркало 2001 – Пиркало С. В. Етимологічна і словотворча маркованість сучасного українського молодіжного сленгу. *Проблеми зіставної семантики: зб. наук. статей*. Київ: КДЛУ, 2001. Вип. 5. С. 184–189.

Пиркало 1998 – Пиркало С. Походження сучасного українського молодіжного сленгу. *Українська мова та література*. 1998. № 25. С. 4–5.

Пиркало 2002 – Пиркало С. В. Сленг: ненормативно, але нормально. *Урок української*. Київ, 2002. № 2. С. 26–28.

Підкуймуха 2016 – Підкуймуха Л. М. Лексичний склад західноукраїнського варіанта літературної мови (на матеріалі художніх текстів львівських письменників першої пол. ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук, 10.02.01. Київ: Інститут української мови НАН України, 2016. 18 с.

Підкуймуха 2020 – Підкуймуха Л. Мова Львова, або коли й батяри говорили. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2020. 320 с.

Пілецький 2014 – Пілецький В. Актуальні проблеми сучасного українського термінотвору. *Тенденції розвитку української лексики та граматики* / за ред. І. Кононенко, І. Митнік, С. Романюк. Варшава – Івано-Франківськ, 2014. Ч. 1. С. 100–116.

Пілецький 2018 – Пілецький В. Ще раз про мовну самобутність українського терміна. *Серце чистеє, думка чесная...: збірник наукових праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко*. Львів: Левада, 2018. С. 292–313.

Подольская 1988 – Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва: Наука, 1988. 192 с.

Полюга 1999 – Полюга Л. М. Про антоніми та їх використання. *Полюга Л. М. Словник антонімів української мови* / за ред. Л. С. Паламарчука. 2-е вид., доп. і випр. Київ: Довіра, 1999. С. 5–22.

Поповський, Шадура 1982 – Поповський А. М., Шадура В. А. Образование личных наименований в фольклоре южной Украины. *Словообразование и номинативная деривация в славянских языках: тез. докл. респ. конф. 26–28 мая 1982 г.: в 2-х чч.* Гродно: Гродненский гос. ун-т им. Я. Купалы, 1982. Ч. 2. С. 119-120.

Почепцов 1999 – Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ: Вид. центр «Київський університе», 1999. 308 с.

Пронин, Ревякин, Ситников 2012 – Пронин В. В., Ревякин Ю. Т., Ситников А. С. Профессиональный футбол как культурный феномен современного социума. *Вестник Томского гос. пед. ун-та.* 2012. № 4 (119). С. 239–243.

Прохорова 2000 – Прохорова В. Н. О социальных диалектах и жаргонной лексике. *Пятые Поливановские чтения: сб. статей. Ч. 1. Общее и социальное языкознание. Социолингвистика.* Смоленск: СГПУ, 2000. С. 6–11.

Процик 2016 а – Процик І. «Авангард», «Локомотив», «Колгоспник»: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство.* Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 1 (25). С. 83–89.

Процик 2020 а – Процик І. «А ці зросли богатирі на київському полі: «Канева», Сабо і «Базіль», «Лобан», Турянський, «Срібло»». Прізвиська українських футболістів радянського періоду. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 12. С. 169–182.

Процик 2014 а – Процик І. Вербальна та візуальна ідентифікація в соціолекті українських футбольних фанатів. *Україноцентризм наукового сумління: Збірник*

наук. праць на пошану проф. Зеновія Терлака / відп. ред. М. П. Білоус. Львів: Ліга-Прес, 2014. С. 566–591.

Процик 2012 а – Процик І. Вербальне самовираження в субкультурі українських футбольних уболівальників. *Мова і суспільство* / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 3. С. 224–229.

Процик 2017 а – Процик І. Р. Відображення мовної картини світу футбольних фанатів у художніх творах сучасних українських письменників. *Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія: Мовознавство* / відп. ред. Т. С. Пристайко. Дніпро: Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара, 2017. Вип. 23 (1). С. 155–164.

Процик 2020 б – Процик І. Р. «Вмить веселий оклик впав: ах наш Ціпка «голя дав»: прізвиська українських футболістів, які грали в національних командах Західної України у першій половині ХХ століття». *Берасцейскі мір у кантэксце гісторы і культуры Ўсходняй Еўропы* / рэд.-уклад. Віктар Місіюк. Мінск: Р. М. Цымбераў, 2020. С. 90–97.

Процик 2016 б – Процик І. Р. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток соціолекту футбольних фанатів у слов'янських культурах (на прикладі української та польської мов). *Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 24 травня 2016 р.)* / НАН України, Укр. ком. славістів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. мови, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т літ-ри ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Укр. мовно-інформ. фонд, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2016. С. 50–53.

Процик 2019 а – Процик І. «В футбол треба грати неодмінно!» Футбольна термінологіка художніх творів Юрія Смолича як репрезентація українського футбольного дискурсу в Наддніпрянській Україні у першій половині ХХ ст. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 10. С. 163–185.

Процик 2020 в – Процик І. «Грав я тоді з «Леньом» Скоценем і «Льольом» Мікльошем в нападі». Прізвиська українських футболістів у першій половині

XX ст. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Ucrainica IX, Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury: Sborník vědeckých článků z mezinárodní konference «X Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy» (Olomouc, 9–10.09.2020)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. S. 102–108.

Процик 2018 а – Процик І. Р. «Гримнув капітальною бомбою голя попри воротаря». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філол. наук, проф. К. Г. Городенської. Київ, 29–30 листопада 2018 р.* Київ: Міленіум, 2018. С. 135-137.

Процик 2018 б – Процик І. Динаміка змін назв українських футбольних команд у ХХ–ХХІ ст. *Ukrajnistika na Sveučilištu u Zagrebu: 20 godina / Україністика в Загребському ун-ті: 20 років, упоряд. Ж. Челіч (Ž. Čelić), Т. Фудерер (T. Fuderer)*. Філософ. ф-тет Загребського ун-ту. Загреб: ФФ пресс, 2018. С. 312–324.

Процик 2014 б – Процик І. «Зелені леви», «кроти» та «тхори»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Тенденції розвитку української лексики та граматики / за ред. І. Кононенко, І. Митнік, С. Романюк.* Warszawa – Івано-Франківськ, 2014. Ч. 1. С. 212–222.

Процик 2014 в – Процик І. «Зелено-білі наші кольори...»: кольороназви в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Філол. науки. Мовознавство / гол. ред. Н. О. Данилюк.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2 (279). С. 14–19.

Процик 2017 б – Процик І. «Змагання копаного мяча виграється не ногами, але головою!»: футбольна тематика та її мовне втілення у спортивних статтях Тараса Франка. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал / гол. ред. С. К. Богдан.* Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. Вип. 6. С. 165–174.

Процик 2016 в – Процик І. Зміна риторики українських футбольних фанатів під час суспільно-політичних подій в Україні 2013–2016 років. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny* / pod red. Tomasza Piekota, Marcina Poprawy, Heleny Sojki-Masztalerz. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 157–165.

Процик 2016 г – Protsyk I. Zmiana retoryki ukraińskich kibiców futbolu pod czas społeczno-politycznych wydarzeń na Ukrainie w latach 2013–2016. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny* / pod red. Tomasza Piekota, Marcina Poprawy, Heleny Sojki-Masztalerz. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 145–155.

Процик 2016 ґ – Процик І. Р. «Команда футбольних святих» або Релігійна лексика в художніх текстах футбольної тематики. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. праць. Романо-слов'янський дискурс*. Чернівці: Вид. дім «Родовід», 2016. Вип. 769. С. 38–43.

Процик 2016 д – Процик І. «Копаний м'яч учить боронити і здобувати»: тематична класифікація української футбольної термінологіки кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Серія: Проблеми української термінології* / гол. ред. Богдан Рицар. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 842. С. 151–157.

Процик 2015 а – Процик І. Лексика соціолекту українських футбольних фанатів (у порівнянні з фанатським соціолектом польської мови). *Ukrainica Brunensia. Україністика: минуле, сучасне, майбутнє. III. Мова. Колективна монографія, присвячена 20-річчю україністики на філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно* / гол. ред. Г. Миронова. Brno: Jan Sojnek-Galium, 2015. С. 399–406.

Процик 2014 г – Процик І. «Ми всі сьогодні «ультрас». Як навчати розуміння публіцистичного тексту на заняттях із української мови як чужої. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць* / гол. ред. І. М. Кочан. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 9. С. 251–260.

Процик 2014 г – Процик І. «Ми не вороги – ми українці». Українські футбольні ультрас під час Революції гідності. *Типологія та функції мовних одиниць: наук журн.* / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2. С. 234–248.

Процик 2014 б – Процик І. Мистецькі терміни в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство.* Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2012. Вип. 2 (21) 2011 – 1 (22) 2012. С. 54–60.

Процик 2018 в – Процик І. Р. «Мій дирдир». Футбольна лексика в малій прозі Андрія Бондаря. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. Вип. 48. С. 203–210.

Процик 2015 б – Процик І. Р. Мовна економія в соціолекті українських футбольних фанатів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: зб. наук. праць* / гол. ред. О. Л. Паламарчук. Київ: Освіта України, 2015. Вип. 28. С. 119–129.

Процик 2014 д – Процик І. Р. Мовна картина світу українського футбольного фаната. *Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 17–18 грудня 2014 р.: у 2-х чч.* Ч. І. Харків: НУЦЗУ, 2014. С. 105–107.

Процик 2015 в – Процик І. Мовна картина світу футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Studia Ukrainika Poznaniensis* / red. Tetiana Kosmeda. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2015. Zeszyt III. S. 249–259.

Процик 2016 е – Процик І. «На трибунах була фантастична атмосфера – неймовірна шиза, чудовий перф і піро...». Апокопа як один зі способів мовної економії в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 63. С. 178–185.

Процик 2016 є – Процик І. Національно-постколоніальна еkleктика: назви футбольних команд у незалежній Україні. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Серія «Філологія»* / гол. ред. Марія Федурко. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 38. С. 326–340.

Процик 2017 в – Процик І. Назви діаспорних футбольних команд як віддзеркалення тяглості українських національно-культурних традицій. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відповід. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2017. Вип. 3. С. 157–165.

Процик 2018 г – Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Jednostki języka w systemie i tekście / pod redakcją A. Charciarka, A. Zych i E. Kapeli*. Sosnowiec: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2018. T. 2. S. 171–181.

Процик 2019 б – Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Onomastica Slavogermanica / red. Romana Łobodzińska*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2019. T. XXXI. S. 79–88.

Процик 2016 ж – Процик І. Р. Назви українських футбольних команд у XIX–XXI ст. *Problems and perspectives in European education development: materials of International scientific and practical conference*. Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement, 2016. S. 214–215.

Процик 2017 г – Процик І. Р. Назви футбольних команд Запорізької області. *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. Філологічні науки* / гол. ред. П. І. Білоусенко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2017. № 1. С. 173–177.

Процик 2017 ґ – Процик І. Р. «На ціле життя залишився гарячим прихильником копаного м'яча». Українська футбольна лексика в художніх творах 30–40-х рр. XX ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць* / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2017. Вип. 24. Т. 1. С. 318–328.

Процик 2016 з – Процик І. Обсценна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Типологія та функції мовних одиниць: наук журн.* / гол. ред.

Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 1 (5). С. 151–164.

Процик 2015 г – Процик І. Опозиція «свій – чужий» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Мова і суспільство* / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2015. Вип. 6. С. 115–121.

Процик 2019 в – Процик І. «Пекельна бомба відбилась під гострим кутом у ліве віконце воріт». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *III Міжнародний конгрес молодих учених Європи. The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists «East–West» (January 11, 2019).* Premier Publishing s.r.o. Vienna, 2019. С. 1160–1170.

Процик 2018 г – Процик І. «Побіда – програ, признаний гол – непризнаний гол, взяти бальон на шпіц – взяти бальон на обцас». Антонімія в українському футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. Вип. 68. С. 293–306.

Процик 2015 г – Процик І. Р. Польсько-українські лексичні паралелі в соціолекті футбольних фанатів. *Слов'янський збірник: зб. наук. праць* / гол. ред. О. А. Войцева. Одеса – Чернівці: Букрек, 2015. Вип. 19. С. 206–217.

Процик 2019 г – Процик І. «Прапори твого клубу – останнє, за що тобі лишилося битись». Лексика соціолекту футбольних фанатів у художніх текстах Сергія Жадана. *Наук. зап. Центральноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки.* Кропивницький: Видавництво «Коло», 2019. Вип. 175. С. 471–476.

Процик 2020 г – Процик І. Р. Прізвиська як спосіб маркування футболістів. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 січня 2020 р.* Київ: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. Ч. I. С. 38–43.

Процик 2017 д – Процик І. Розвиток української футбольної лексики у Східній Галичині на початку ХХ ст. / *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich.* 9. Opis, konfrontacja, przekład / pod red. W. Wysoczańskiego i B. Gaska. *Slavica*

Wratislaviensia. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. T. CLXV. S. 315–327.

Процик 2017 е – Процик І. Своє та чуже в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мультикультуралізм и многоезичие: сборник с доклади от Тринадесетите международни славистични четения. София, 21–23 април 2016 г. Том I. Лингвистика* / съставители: М. Стефанов, П. Мартинова, Д. Григоров, Р. Петрова, В. Колев, Т. Георгиева. Велико Търново: Фабер, 2017. С. 436–444.

Процик 2015 д – Процик І. Соціолект українських і польських футбольних фанатів: спільне і відмінне. *Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність: зб. праць з нагоди десятиліття кафедри польської філології Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка* / за ред. І. Бундзи, Є. Ковалевського, А. Кравчук, О. Сливинського. Київ: Фірма «ІНКОС», 2015. С. 643–653.

Процик 2012 в – Процик І. Соціолект українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 57. С. 285–290.

Процик 2018 д – Процик І. Р. Соціолінгвістичний нарис про українську мову футболу та соціолект українських футбольних фанатів. *Philology in EU countries and Ukraine at the modern stage: Conference proceedings, December 21–22, 2018*. Baia Mare: Izdevniecība «Baltija Publishing». S. 49–53.

Процик 2013 а – Процик І. Р. Спеціальна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Термінологічний вісник: збірник наукових праць* / відп. ред. В. Л. Іващенко. Київ: Ін-т української мови НАНУ, 2013. Вип. 2 (2). С. 125–131.

Процик 2016 и – Процик І. Р. С.Т. «Україна», У.С.К. «Тризуб», У.С.К. «Сокіл», або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. Вип. 43. С. 122–129.

Процик 2016 і – Процик І. «Стріли, взяті з лету»: нульова суфіксація у футбольній термінології української мови першої половини ХХ ст. *Наукова*

термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри: зб. наук. праць / відп. ред. Л. Д. Малевич. Рівне: НУВГП, 2016. С. 197–201.

Процик 2017 є – Процик І. «Стрілив переможні ворота і здобув таким чином гет-трік». Футбольна лексика в малій прозі Івана Смолія. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 64. С. 287–299.

Процик 2017 ж – Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані апелятивною лексикою. *Наук. зап. Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філол. науки.* Кропивницький: Видавець Лисенко В. Ф., 2017. Вип. 154. С. 501–505.

Процик 2016 ї – Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані онімами. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / гол. ред. Н. М. Костусяк.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 2 (6). С. 144–157.

Процик 2013 б – Процик І. Терміни «колір» і «барва» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Ігор Дуцяк. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. № 765. С. 110–114.

Процик 2011 – Процик І. Термінологія в мовленні футбольних фанатів. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2011. № 709. С. 112–115.

Процик 2010 – Процик І. Термінологія спортивного права. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2010. № 675. С. 171–174.

Процик 2017 з – Процик І. «Треба ще буде подумати про назву»: номінації українських футбольних команд у ХХ–ХХІ століттях. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство.* Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27). С. 252–260.

Процик 2019 г – Процик І. «Три удари в площину воріт в першому таймі»: лексика офіційного футбольного дискурсу в художніх творах Сергія Жадана. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. Мовознавство* / гол. ред. В. Ожоган. Київ: Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2019. Т. 2. С. 56–64.

Процик 2018 е – Процик І. «Тяжко було його переїхати і стрілити у ворота». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відповід. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2018. Вип. 4. С. 95–110.

Процик 2016 й – Процик І. Українська футбольна лексика першої половини ХХ століття: втрачена своєрідність чи польський вплив? *Проблеми слов'янознавства* / гол. ред. А. Л. Татаренко. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 65. – С. 77–95.

Процик 2012 г – Процик І. Функціонування термінів мистецтва в соціолекті футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. № 733. С. 81–85.

Процик 2017 и – Процик І. Р. Функціонування футбольних термінів першої половини ХХ століття в художньому тексті. *Термінологічний вісник: збірник наукових праць* / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 281–288.

Процик 2018 є – Процик І. «Футбол, серед іншого, є чесною грою». Футбольна лексика в есеїстиці Оксани Забужко. *Серце чистеє, думка чесная...: зб. наук. праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко* / відп. ред. Т. Й. Висоцька. Львів: Вид-во «Левада», 2018. С. 328–343.

Процик 2017 і – Процик І. Р. Футбольна термінологіка у спортивних статтях Тараса Франка. *Комунікативний дискурс у полікультурному дискурсі: матеріали міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 2017)*. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2017. С. 155–157.

Процик 2018 ж – Процик І. Р. «Футбольне грище – фудбалеве ігрище»: варіантність в українській футбольній термінології першої половини ХХ ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць* / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2018. Вип. 25. С. 26–37.

Процик 2018 з – Процик І. Футбольний дискурс в родині Франків. «Я єсть пролог...»: матеріали Міжнародного наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка: у 2 тт. Львів: Вид-во Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2018. Т. 2. С. 468–482.

Процик 2020 г – Процик І. Р. Футбольний дискурс у текстах української художньої літератури ХХ–ХХІ століть. «*Citius, Altius, Fortius!*»: феномен спорту в літературі та культурі: збірник наукових матеріалів конференції (Бердянськ, 24–25 вересня 2020 р.) / гол. ред. О. П. Новик. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 124–127.

Процик 2014 е – Процик І. «Хохол народився – жид заплакав»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 2 (24). С. 214–219.

Процик 2014 є – Процик І. Р. «– Хто ми? – Леви. – Хто ми є? – Зелені леви». Кольороназви – домінантна тематична група в лексичній соціолекті українських футбольних фанатів. *Актуальні проблеми прикладної лінгвістики: зб. наук. праць* / гол. ред. Н. В. Кондратенко. Одеса: видавець Букаєв В. В., 2014. С. 277–282.

Процик 2017 ї – Процик І. Р. «Це не були футбольні змагання, а бій за Україну»: назви українських футбольних команд як чинник національної ідентифікації у ХХ столітті. *Лінгвістика: зб. наук. праць* / гол. ред. К. Д. Глуховцева. Старобільськ: ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка», 2017. № 2 (37). С. 85–99.

Процик 2018 и – Процик І. Р. Чужомовні запозичення в соціолекті українських футбольних фанатів. *Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования: в 2-х чч.* / под общ. ред. О. Б. Переход. Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2018. Часть 1. С. 210–215.

Процик 2018 і – Процик І. Р. «Я – не грач, а партач, люди, навчіть мене грати». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. Філол. науки* / гол. ред. І. Я. Павленко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2018. № 2. С. 83–91.

Процик 2020 д – Процик і. Р. «Як кожен футболіст, мав своє прізвисько». Неофіційні найменування українських гравців, які виступали в футбольних чемпіонатах після відновлення незалежності України. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. А. В. Лепетюха. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. Вип. 53. С. 41–54.

Процик 2017 й – Процик І. Р. «... Як ся футболісти справують на полі з бальоном»: футбольна лексика в сучасних гумористичних текстах. *Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка: Філологічні науки* / відп. ред. Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 44 (5). С. 270–275.

Пустовалова 2016 – Пустовалова В. І. Лінгвокультурний код гри в українській масовій комунікації: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Харків: Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2016. 18 с.

Пустовалова 2016 – Пустовалова В. І. Семантико-прагматичний діапазон футбольної лексики та фразеології в метафоричному вживанні (на матеріалі мови української преси). *Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків, 2016. Вип. 74. С. 177–180.

Радченко 2000 – Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. ... канд. наук: 10.02.01. Харків: Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2000. 18 с.

Редько 2019 – Редько Є. О. Соціальні діалекти (арго, жаргон, сленг): методичні рекомендації до міжфакультетської вибіркової дисципліни. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 98 с.

Редько 2016 – Редько Є. О. Типи і способи номінування осіб в українських арготичних системах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ: Дніпропетровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2016. 23 с.

Редько 2007 – Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: у 2-х тт. Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2007. Т. 1–2. 1438 с.

Резолюція комісії НКО в справі перевірки роботи... 1934 – Резолюція комісії НКО в справі перевірки роботи на мовному фронті на доповідь т. Хвилі «Націоналістична небезпека на мовному фронті й боротьба проти неї». *Мовознавство*. Київ, 1934. № 1. С. 15–17.

Резолюція комісії НКО для перевірки роботи... – Резолюція комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в питаннях термінології. *Мовознавство*. Київ, 1934. № 1. С. 17–21.

Ренчка 2018 – Ренчка І. Лексика тоталітаризму. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2018. 232 с.

Ренчка 2016 – Ренчка І. Є. Формування спільного лексичного фонду мов народів СРСР як засіб уніфікації за російським зразком. *Мова і культура*. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. II(182). С. 94 – 102.

Рылов 1998 – Рылов А. С. Терминологическая система «Футбол» в русском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – «Русский язык». Нижний Новгород: Нижегородский ун-т им. Н. И. Лобачевского, 1998. 20 с.

Рисіч 2011 – Рисіч Ю. Футбольна термінологія в різних слов'янських мовах з погляду структурного і конфронтативного вивчення. *Slavia Orientalis*. 2011. Т. LX. № 2. С. 277–286.

Родзевич 1963 – Родзевич Н. С. Поняття «термін», «термінологія», «номенклатура» в працях радянських і зарубіжних учених. *Лексикографічний бюлетень*. Київ, 1963. Вип. IX. С. 3–12.

Російсько-український словник 1924-1933 – Російсько-український словник. Т. I (А–Ж) / гол. ред. А. Кримський. Київ, 1924; Т. II (З–Н) / гол. ред. А. Кримський. Київ, 1929–1933; Т. III (О–П) / гол. ред. С. Єфремов. Київ, 1927–1928. URL: [http://r2u.org.ua/Російсько-український академічний словник \(1924–33\).pdf](http://r2u.org.ua/Російсько-український_академічний_словник_(1924–33).pdf) (дата звернення: 25.09.2015).

Російсько-український словник 2016-2017 – Російсько-український словник. Т. I (А–Ж) / гол. ред. А. Кримський. Київ, 1924; Т. II (З–Н) / гол. ред.

А. Кримський. Київ, 1929–1933; Т. III (О–П) / гол. ред. С. Єфремов. Київ, 1927–1928. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016–2017 (репринт з видання 1924–1933 рр.).

Рудницький 1953 – Рудницький Я. Львівський говір. *Наш Львів (Ювілейний збірник 1252–1952)*. Нью Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1953. С. 179–183.

Рудницький 1933 а – Рудницький Я. Українська спортова термінологія. *Спортовий альманах. Календар-альманах на 1934 рік*. Львів: Накладом Видавничої кооперативи «Вогні», 1933. С. 17–18.

Савченко 2006 – Савченко А. В. Футбольные жаргонизмы и фразеологизмы. *Слово в словаре и дискурсе: сборник научных статей к 50-летию Харри Вальтера*. Москва: Элпис, 2006. С. 365–369.

Савченко 1926 – Савченко Ф. Інститут Української Наукової Мови Академії Наук. *Україна*. Київ, 1926. Кн. 5. С. 179–186.

Селіванова 2008 – Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

Селіванова 2006 – Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

Селігей 2012 – Селігей П. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2012. 118 с.

Серажим 2010 – Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: монографія. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. 392 с.

Серажим 2003 – Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу): автореф. дис. ... доктора філол. наук – спеціальність 10.01.08 – журналістика. Київ: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. 32 с.

Серио 1999 – Серио П. Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса. Москва: Прогресс, 1999. 416 с

Симоненко 1980 – Симоненко Л. О. Нове у спортивному словнику. *Культура слова*. 1980. Вип. 18. С. 31–35.

Синельникова 2010 – Синельникова Л. Н. Дискурсивная матрица гуманитарного пространства нового века. *Соціолінгвістичні студії / заг. ред. Л. О. Ставицької*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. С. 63–67.

Скалозуб 1933 – Скалозуб О. Словник чужомовних слів, виразів і приповідок, що вживаються в українській мові. Коломия: Рекорд, 1933. 480 с.

Скрипник, Дзятківська 1996 – Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: словник-довідник / за ред. В. М. Русанівського, Київ: Наукова думка, 1996. 336 с.

Словарь української мови 1996–1997 – Словарь української мови / упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко: в 4-х тт. Київ: Наук. думка, 1996–1997. Т. 1–4.

Словник гідронімів України 1979 – Словник гідронімів України / ред. кол.: А. П. Непокупний, О. С. Стрижак, К. К. Цілуйко. Київ: Наукова думка, 1979. 782 с.

Словник іншомовних слів 1985 – Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1985. 968 с.

Словник іншомовних слів 2000 – Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.

Словник символів культури України 2002 – Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.

Словник сучасного українського сленгу 2006 – Словник сучасного українського сленгу / упор. Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 350 с.

Словник української мови 1970–1980 – Словник української мови: в 11-ти тт. / ред. кол. І. К. Білодід та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. I–XI.

Словник української ономастичної термінології 2012 – Словник української ономастичної термінології / укл. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.

Словотвір сучасної української мови 1979 – Словотвір сучасної української мови / за ред. М. А. Жовтобрюха. Київ: Наукова думка, 1979. 408 с.

Словотворчість незалежної України 2017 – Словотворчість незалежної України. 2012–2016: словник / уклад.: А. Нелюба, Є. Редько. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 460 с.

Смаль-Стоцький 1969 – Смаль-Стоцький Р. Українська мова в советській Україні. 2-ге вид. НьюЙорк – Торонто – Сідней – Париж, 1969. 318 с.

Соломнко, Соломонко 1994 – Соломонко В., Соломонко О. Особливості термінології галицького футболу 1900–1939 рр. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 10–11 жовтня 1992 р.)* / ред. кол.: Приступа Є., Мазур Л., Кардаш А. та ін. Львів, 1994. С. 49–51.

Ставицька 2005 а – Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.

Ставицька 2003 – Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 336 с.

Ставицька 2001 – Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект. *Українська мова*. 2001. № 1. С. 55–68.

Ставицька 2008 – Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Київ: Критика, 2008. 456 с.

Ставицька 2005 б – Ставицька Л. Український жаргон. Словник. Київ: Критика, 2005. 494 с.

Старченко 2011 – Старченко Я. С. Інновації-утинки в жаргонових системах української мови. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2011. № 936. Вип. 61. С. 47–53.

Старченко 2013 – Старченко Я. С. Лексико-словотвірні інновації в жаргонах української мови (від середини 80-их років минулого століття): авторефер. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ: Дніпропетровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2013. 22 с.

Степанов 2004 – Степанов Є. М. Російське мовлення Одеси: монографія / ОНУ ім. І. І. Мечникова; ред. Ю. О. Карпенко. Одеса: Астропринт, 2004. 496 с.

Степанов 1995 – Степанов Ю. С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип Причинности. *Язык и наука конца XX века*. Москва: РГГУ, 1995. С. 35–73.

Стишов 2017 – Стишов О. А. Спортивні жаргонізми в українській мові кінця XX – початку XXI століття. *Лінгвістичні студії*. Вінниця, 2017. Вип. 34. С. 76–84.

Стишов 1997 – Стишов О. Спортивні терміни-інновації в сучасних засобах масової інформації. *Українська термінологія і сучасність: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції*. Київ, 1997. С. 58–61.

Стишов 2005 – Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ: Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.

Столяр 2014 – Столяр М. Ю. Молодіжний сленг у сучасному художньому дискурсі (на матеріалі художнього ідіолекту І. Карпи). *Записки з українського мовознавства*. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2014. Вип. 21. С. 119–126.

Струганець 2002 – Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм в українській лексикографії XX століття: автореф. дис. ... доктора філол. наук. Київ: Інститут української мови НАН України, 2002. 36 с.

Струганець 2002 – Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови XX століття. Тернопіль: Астон, 2002. 352 с.

Струганець, Дашенко, Струганець 2019 – Струганець Л., Дашенко Н., Струганець Ю. Словник новітніх запозичень у сучасній українській мові. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. 48 с.

Струганець 2013 а – Струганець Ю. Б. Загальноживані слова у складі футбольної лексики. *Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали IX Всеукраїнської наук. конф., 18–22 листопада 2013 р.* Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 203–205.

Струганець 2015 а – Струганець Ю. Б. Процес іншомовних запозичень у футбольній лексиці сучасної української мови. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологічна»: зб. наук. праць / гол. ред. І. Д. Пасічник.* Острог: Вид. Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. Вип. 57. С. 116–120.

Струганець 2016 а – Струганець Ю. Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку ХХІ століття: автореф. дис. ... канд філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», 2016. 21 с.

Струганець 2014 а – Струганець Ю. Б. Семантична стратифікація тематичної групи «Організація гри» футбольної лексики сучасної української мови. *Moderní slovanské jazyky a literatury: traduce a současnost. Lingvistická studia mladých vedcu V.* / Alla Arkhangelska (ed.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. С. 25–29.

Струганець 2014 б – Струганець Ю. Тематична група «процес гри» у футбольній лексиці сучасної української мови. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство.* Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 1 (23). С. 188–191.

Струганець 2013 б – Струганець Ю. Б. Функціонування тематичної групи лексики «Назви гравців футбольних команд» в українському спортивному дискурсі. *Роль українознавства у вихованні національної свідомості та гідності нової генерації українців: зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 14-15 листопада 2013 р.* Дніпропетровськ: Біла К. О., 2013. С. 24–27.

Струганець 2016 б – Струганець Ю. Функціонування футбольної лексики у-художній мові. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали ХХ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції.* Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 20. С. 122–124. URL: <http://rmuphdpu.webnode.com.ua> (дата звернення: 29.12.2016).

Струганець 2015 б – Струганець Ю. Б. Футбольна лексика української літературної мови: іманентні ознаки. *Studia Metodologica*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. Вип. 41. С. 67–72.

Струганець 2015 в – Струганець Ю. Б. Шляхи формування предметно-понятійної номінації сфери футболу в сучасній українській мові. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика: зб. наук. праць* / гол. ред. В. П. Олексенко. Херсон: ХДУ, 2015. Вип. 24. С. 62–66.

Ступницька 2019 – Ступницька Н. Природа дискурсу: спроба інтерпретації. *Наукові записки Центральноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький: Видавництво «КОД», 2019. Вип. 175. С. 342–347.

Сурвілайте 2013 – Сурвілайте Д. В. Специфіка формування молодіжних субкультур в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць*. Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2013. Вип. 48. С. 289–294.

Сучасна українська літературна мова 2002 – Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. 3-тє вид., допов. Київ: Вища школа, 2002. 439 с.

Таран 2014 – Таран О. Англізація української мови в проекції на загальний жаргон. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Луцьк, 2012. Вип. 14. С. 252–260.

Таран 2016 – Таран О. Лексикографічна розробка соціолектів української мови: стан, проблеми, перспективи. *Slovo v kultuře a kultura ve slově: kolektivní monografie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. S. 335–374.

Тараненко 2000 а – Тараненко О. О. Антоніми. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 27–29.

Тараненко 2000 б – Тараненко О. О. Варіанти мовних одиниць. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 59–60.

Темнова 2004 – Темнова Е. В. Современные подходы к изучению дискурса. *Язык, сознание, коммуникация: сборник статей / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов.* Москва: МАКС Пресс, 2004. Вып. 26. С. 24–32.

Тимошенко 2014 – Тимошенко Ю. О. Історичні умови та специфіка розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні в 20–40-х роках ХХ ст. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2014. 446 с.

Тищенко 2007 – Тищенко К. М. Основи мовознавства: системний підручник. Київ: КНУТШ, 2007. 304 с.

Ткач 2008 а – Ткач Л. О. Вплив польської мови на українську літературну мову Буковини кінця ХІХ – початку ХХ ст. (зовнішні чинники). *Мовознавство.* 2000. № 6. С. 22–29.

Ткач 2001 а – Ткач Л. О. Особливості західноукраїнського слововжитку кінця ХІХ – початку ХХ ст. у контексті літературно-писемної традиції української мови. *Мовознавство.* 2001. № 3. С. 113–119.

Ткач 2008 б – Ткач Л. О. Соціолінгвістичні аспекти дослідження міжмовних взаємин та шляхи лексичних запозичень в українську мову з румунської та угорської мов. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: збірник наукових праць.* Випуск 428–429: Слов'янська філологія / наук. ред. Бунчук Б. І. Чернівці: Рута, 2008. С. 24–32.

Ткач 2008 в – Ткач Л. О. Соціолінгвістичні аспекти дослідження української мови в працях професора Лариси Масенко. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки.* 2012. Т. 137. С. 4–11.

Ткач 2000 – Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.: Ч. 1. Матеріали до словника. Чернівці: Рута, 2000. 408 с.

Ткач 2007 а – Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Ч. 2. Джерела і соціокультурні чинники розвитку. Чернівці: Книги–ХХІ, 2007. 704 с.

Ткач 2007 б – Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Ч. 3. Буковинська фразеологія у міжмовних зв'язках та в загальноукраїнському контексті. Чернівці: Книги–ХХІ, 2007. 252 с.

Ткач 2001 б – Ткач Л. О. Українська літературна мова формувалася на Україні не лише підросійській. *Урок української*. 2001. № 2. С. 57–60.

Ткач, Скаловська 2015 – Ткач Л. О., Скаловська С. І., Захарчишин О. В. Лексика з кваліфікатором «західне» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 38. С. 311–320.

Ткаченко 2006 – Ткаченко О. Б. Мова і національна ментальність (Спроба сучасного синтезу). Київ: Грамота, 2006. 240 с.

Ткаченко 2002 – Ткаченко О. Б. Проблема типології мовно-літературного розвитку неповних націй (і насамперед української). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2002. № 6. кн. 2. С. 241–263.

Ткаченко 2003 – Ткаченко О. Б. Соціолінгвістична класифікація мов у її слов'янській специфіці й динаміці. *Мовознавство*. 2003. № 2–3. С. 3–13.

Ткаченко 2004 – Ткаченко О. Б. Українська мова і мовне життя світу. Київ: Спалах, 2004. 272 с.

Токарева 2005 – Токарева И. И. Социолингвистика и проблемы изучения коммуникации: курс лекций. Минск: МГЛУ, 2005. 210 с.

Торчинський 2008 – Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький: Авіст, 2008. 548 с.

Трач 2015 – Трач Н. С. «Разом – сила!»: Риторика українського спротиву. Соціолінгвістичні есеї. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2015. 144 с.

Третевич 1980 – Третевич Л. М. Нулевая суффиксация имен существительных в современном украинском языке: автореферат дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. Ужгород: Ужгородский гос. университет, 1980. 26 с.

Третяк 2012 – Третяк Н. В. Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція): монографія. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка, 2012. 184 с.

Трифонов 2004 – Трифонов Р. Жаргонна лексика в східнослов'янській лексикографії кінця ХХ – початку ХХІ століття: особливості опису семантики.

Актуальныя праблемы функцыянавання і развіцця лексікі славянскіх моў. матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай 60-годдзю універсітэта, Мозырь: Мозырскі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт ім. І. П. Шамякіна, 2004. С. 13–16.

Трофим’як 2001 – Трофим’як Б. Є. Гімнастычна-спартыўныя арганізацыі ў нацыянальна-вызвольным руху Галічыны (друга пал. XIX – перша пал. XX ст.). Тэрнопіль: Екон. думка, 2001. 694 с.

Трофим’як 1997 – Трофим’як Б. Є. Фізічнае выхаванне і спартыўны рух у Заходняй Украіне (з пачатку 30-х рокаў XIX ст. да 1939 р.): навчальны падручнік. Кіеў: ІЗМН, 1997. 424 с.

Труба 2014 – Труба Р. Праблемы фізічнага выхавання і спорту на старонках газеты «Діло» (1922–1930). *Гуманітарныя дысцыпліны ў навчальна-выховным працэсе вышніх навчальных закладаў : зб. навуковых артыкулаў*. Львів: ЛДУФК, 2014. Вип. 4. С. 113-128. URL: [http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/442/1/Truba R.pdf](http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/442/1/Truba%20R.pdf) (дата звернення: 20.12.2015).

Тулузакова 2010 – Тулузакова О. Актualізацыя жаргоннай лексики заходнюкраінскага мовно-літэратурнага варыянта. *Навуковыя працы: навукова-метадичны журнал*. Миколаїв, 2010. Т. 138. С. 97–101.

Українська мова. Енциклопедія 2000 – Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Кіеў: Укр. енцикл., 2000. 752 с.

Українська мова у XX сторіччі 2005 – Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: документи і матеріали / упоряд.: Л. Масенко та ін. Кіеў: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 399 с.

Українська мова: унормування, розунормування, перевнормування 2018 – Українська мова: унормування, розунормування, перевнормування (1920-2015) / зредагував Сергій Вакуленко за участі Катерини Каруник. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2018. 713 с.

Українська спортивна та військово-похідна термінологія – Українська спортивна та військово-похідна термінологія: матеріали Всеукраїнської науково-

практичної конференції (Львів, 10–11 жовтня 1992 р.) / ред. кол.: Приступа Є., Мазур Л., Кардаш А. та ін. Львів, 1994. 79 с.

Фатеев 2015 – Фатеев Д. Н. Номинации футболистов и тренеров в средствах массовой информации и фанатской среде. *Известия ВГПУ. Филологические науки*. Москва, 2015. С. 112-119.

Федорець 1998 – Федорець С. Англійські запозичення у термінологічній системі «спорт». *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць*. Харків, 1998. Вип. 1. С. 78–85.

Филлипс 2004 – Филлипс Л. Дж., Йоргенсен М. В. Дискурс-анализ. Теория и метод / пер. с англ.; под. ред. А. А. Киселевой. Харьков: Издательство «Гуманитарный Центр», 2004. 336 с.

Фінкель 1934 – Фінкель О. М. Термінологічне шкідництво і його теоретичне коріння. *Мовознавство*. Київ, 1934. № 2. С. 63–81.

Фразеологічний словник української мови 1993 – Фразеологічний словник української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 1993. 984 с.

Фурса 2008 – Фурса О. С. Український молодіжний сленг як динамічний феномен: стан та перспективи дослідження, мовні контакти, галузі сленгу. Київ: Альфа-друк, 2008. 52 с.

Хабермас 1996 – Хабермас Ю. Комунікативна дія і дискурс. *Першоджерела комунікативної філософії* / переклад Л. Ситниченко. Київ: Либідь, 1996. С. 84–91.

Хвиля 1933 – Хвиля А. Викорінити, знищити націоналістичне коріння на мовному фронті. *Більшовик України*. 1933. №7. С. 42–56.

Хвиля 1934 – Хвиля А. За більшовицьку пильність на фронті творення української радянської культури. *Мовознавство*. Київ, 1934. № 1. С. 7–13.

Хвиля 1933 Хвиля А. Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті. Харків: Радянська школа, 1933. 144 с.

Хвиля 1933 – Хвиля А. На боротьбу з націоналізмом на мовному фронті. *За марксо-ленінську критику*. Київ, 1933. Чис. 7. С. 3–26.

Хобзей 2009 – Хобзей Н. Слова і місто, або місто в словах. *Лексикон львівський: поважно і на жарт*. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. С. 7–43.

Холодний 1928 – Холодний Г. До історії організації термінологічної справи на Україні. *Вісник ІУНМ*. Київ, 1928. Вип. 1 С. 9–20.

Худаш 1977 – Худаш М. Л. З історії української антропонімії. Київ: Наукова думка, 1977. 236 с.

Чемоданов 1975 – Чемоданов Н. С. Проблемы социальной лингвистики в современном языкознании. Вып. VII. Социолингвистика. Москва: Прогресс, 1975. С. 5–41.

Чорній 1975 – Чорній С. Історія української літературної мови ХХ сторіччя. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1975. 110 с.

Чучка 2000 – Чучка П. П. Прізвисько. *Українська мова. Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: Укр. енцикл., 2000. С. 494.

Швейцер 1976 – Швейцер А. Д. Современная социолингвистика: теория, проблемы, методы. Москва: Наука, 1976. 175 с.

Швейцер, Никольский 1978 – Швейцер А. Д., Никольский Л. Б. Введение в социолингвистику. Москва: Высшая школа, 1978. 216 с.

Шевельов 2003 – Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. 160 с.

Шевельов 1987 – Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус. *Сучасність*. 1987. 295 с.

Шевельов 2009 – Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус. *Вибрані праці: у 2 кн. Кн. 1. Мовознавство* / упоряд. Л. Масенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 26–279.

Шевельов 1986 – Шевельов Ю. Українська мова в себе вдома сьогодні й завтра. *Сучасність*. 1986. № 10. С. 28–46.

Шевченко 2006 – Шевченко И. С. Когнитивно-коммуникативная парадигма и анализ дискурса. *Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен*. Харьков: Константа, 2006. С. 7–14.

Шевченко 2004 – Шевченко И. С. Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2004. № 635. С. 202–205.

Шевченко, Морозова 2006 – Шевченко И. С., Морозова Е. И. Проблемы типологии дискурса. *Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен*. Харьков: Константа, 2006. С. 158–160.

Шерех 1951 – Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен: Молоде життя, 1951. 402 с.

Шило 2008 – Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.

Шкаруба, Спанатій 2004 – Шкаруба Л. М., Спанатій Л. С. Російсько-український словник художніх термінів: навч. пос. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Каравела, 2004. 320 с.

Шовгун 2000 – Шовгун Н. О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2000. 17 с.

Штерн 1998 – Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. Київ: АртЕк, 1998. 336 с.

Шумарова 1996 – Шумарова Н. П. Про розвиток мовної ситуації в Києві. *Язык и культура: материалы IV междунар. Конф.* Київ: Collegium, 1996. Ч. 2. С. 183–197.

Щур 2004 – Щур І. І. До історії вивчення арго, жаргону і сленгу в українському мовознавстві. *Українське мовознавство: міжвідомчий науковий збірник*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 27–28. С. 120–126.

Щур 2006 – Щур І. І. Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2006. 20 с.

Юрковский 1988 – Юрковский И. М. Активные процессы в русской спортивно-игровой лексике. Кишинев: Штинца, 1988. 117 с.

Яворська 2000 – Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: мова, культура, влада. Київ: Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2000. 286 с.

Якубовська 2017 – Якубовська У. Міф львівського батяра / пер. з польської Ольги Цівкач. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. 312 с.

Янків 1999 – Янків І. Історичні аспекти розвитку спортивної термінології Галичини у першій половині ХХ століття. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк: Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. С. 101-105.

Янків 1998 – Янків І. Роль Івана Боберського у розвитку української спортивної термінології. *Молода спортивна наука України: матеріали ІІ Всеукраїнської наукової конференції аспірантів (11–13 березня 1998 р. м. Львів): в 2-х ч.* Львів: ЛДІФК, 1998. Ч. 1. С. 79–82.

Янків 2000 – Янків І. Т. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.02. Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2000. 19 с.

Янко 1998 – Янко М. П. Топонімічний словник України: словник-довідник. Київ: Знання, 1998. 432 с.

Anusiewicz 1992 – Anusiewicz J. Potoczność jako sposób doświadczania świata i jako postawa wobec świata. *Język a kultura*. Т. 5: Potoczność w języku i w kulturze / pod red. J. Anusiewicza i F. Nieckuli. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1992. S. 11–12.

Bartmiński 1988 – Bartmiński J. Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji. *Konotacja* / pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1988. S. 169–183.

Bausinger 2005 – Bausinger H. Małe święta na co dzień: piłka nożna. *Antropologia widowisk. Zagadnienia i wybór tekstów* / red. L. Kolankiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2005. S. 271–275.

Breza 1998 – Breza E. Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy). *Polskie nazwy własne. Encyklopedia* / red. Rzetelska-Feleszko E. Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, 1998. S. 343–361.

Brückner 1998 – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1998. 806 s.

Czeszewski 2008 – Czeszewski M. Słownik polszczyzny potocznej. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. 388 s.

Czeszewski 2001 – Czeszewski M. Słownik slangu młodzieżowego. Piła: Ekolog, 2001. 253 s.

Dijk van 2001 – Dijk T. van. Dyskurs jako struktura i proces. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001. 278 s.

Dobrzyńska 1988 – Dobrzyńska T. Uwarunkowanie kulturowe metafory. *Konotacja* / pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1988. S. 155–183.

Dudała 2004 – Dudała J. Fani-chuligani. Rzecz o polskich kibolach. Studium socjologiczne. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie «Żak», 2004. 234 s.

Dunaj 1981 – Dunaj B. Odmiana oficjalna i nieoficjalna języka mówionego. *Studia nad polszczyzną mówioną Krakowa 1. Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagellońskiego, 1981. Z. 70. S. 11–20.

Dunaj 2007 – Dunaj B. Teoretyczne problemy onomastyki sportowej. Sposoby identyfikacji klubów. *Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze* / pod redakcją

A. Cieślukowej, B. Czopek-Kopciuch i K. Skowronek. Kraków: Wydawnictwo PANDIT, 2007. S. 489–494.

Duszak 1999 – Duszak A. Tekst, dyskurs i komunikacja międzykulturowa. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999. 386 s.

Encyklopedia językoznawstwa ogólnego 1999 – Encyklopedia językoznawstwa ogólnego / red. K. Polański. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1999. 732 s.

Filipiak 1999 – Filipiak M. Od subkultury do kultury alternatywnej. Wprowadzenie do subkultur młodzieżowych. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1999. 108 s.

Fliciński, Wójtowicz 2008 – Fliciński P., Wójtowicz S. Hip-hop. Słownik. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. 220 s.

Fojer 2006 – Fojer F. Jak futbol wyjaśnia świat, czyli nieprawdopodobna teoria globalizacji / z angielskiego przełożyła Anna Czarnecka. Lublin: RedHorse, 2006. 272 s.

Furdal 1973 – Furdal A. Klasyfikacja odmian współczesnego języka polskiego, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973. 63 s.

Gajda 1990 – Gajda S. Wprowadzenie do teorii terminu. Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich w Opolu, 1990. 145 s.

Grabias 2001 – Grabias S. Język w zachowaniach społecznych. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001. 382 s.

Grabias 2001 – Grabias S. Środowiskowe i zawodowe odmiany języka. *Współczesny język polski* / pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001. 696 s.

Grucza 2004 – Grucza S. Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2004. 220 s.

Grucza 2013 – Grucza S. Lingwistyka języków specjalistycznych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Warszawskiego, 2013. 178 s.

Grzegorzczkova 1984 – Grzegorzczkova R. Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe. Warszawa: PWN, 1984. 96 s.

Grzmił-Tylutki 2010 – Grzmił-Tylutki H. Francuzka lingwistyczna teoria dyskursu: historia, tendencje, perspektywy. Kraków: Universitas, 2010. 366 s.

Habermas, Luhmann 1971 – Habermas J., Luhmann N. *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie: Was leistet die Systemforschung?* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1971. S. 114–121.

Harris 1952 – Harris Z. S. Discourse analysis: A sample text. *Language*. 1952. Vol. 28. P. 1–30, 474–494.

ISJP – Ilustrowany słownik języka polskiego / pod red. Elżbiety Sobol. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2004. 1160 s.

Jaruszewski 2000 – Jaruszewski K. Nazewnictwo polskich klubów i organizacji sportowych. *Onomastyka polska a nowe kierunki językoznawcze* / pod redakcją M. Czachorowskiej i L. M. Czewczyk. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, 2000. S. 223–234.

Język a kultura 1994 – Język a kultura. T. 10. Języki subkultur / pod red. J. Anusiewicza i B. Sicińskiego. Wrocław: Wydawnictwo «Wiedza o kulturze». 1994. 220 s.

Język i sport 2016 – Język i sport / pod red. A. Czapli i M. Kopra. Lublin: Wydawnictwo Fotopia, 2016. 237 s.

Językowy obraz świata 1990 – Językowy obraz świata / pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1990. 297 s.

Jordanskaja, Mielczuk 1988 – Jordanskaja L., Mielczuk I. Konotacja w semantyce leksykalnej i leksykografii. *Konotacja* / pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1988. S. 9–34.

Jurkowski 1991 – Jurkowski M. Metajęzyk terminologii. *Teoretyczne podstawy terminologii* / red. S. Grucza. Wrocław: Ossolineum, 1991. S. 45–60.

Kania 1995 – Kania S. *Studia sociolingwistyczne*. Skrypt dla studentów filologii polskiej. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 1995. 398 s.

Kołodziejek 2005 – Kołodziejek E. Człowiek i świat w języku subkultur. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2005. 274 s.

Kosyl 1993 – Kosyl Cz. Chrematonimy. *Współczesny język polski* / pod red. J. Bartmińskiego (Seria: Encyklopedia kultury polskiej XX wieku). Wrocław: Wydawnictwo «Wiedza o kulturze», 1993. T. II. S. 439–444.

Kowalski 2004 – Kowalski P. Popkultura i humaniści. Daleki od kompletności remanent spraw, poglądów i mistyfikacji. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004. 328 s.

Kurzowa 2006 – Kurzowa Z. Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku. Kraków: Universitas, 2006. XLIV+439 s.

Lica 2005 – Lica Z. Nazwy pomorskich klubów piłki nożnej. *Nazewnictwo na pograniczach* / red. J. Ignatowicz-Skowrońska. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2005. S. 379–387.

Lubaś 1982 – Lubaś W. Sociolingwistyka – metoda interdyscyplinarna. *Sociolingwistyka*. 1982. Nr. 4. S. 11–18.

Lubaś 1979 – Lubaś W. Społeczne uwarunkowania współczesnej polszczyzny. Szkice socjolingwistyczne. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1979. 240 s.

Markowski 2012 – Markowski A. Wykłady z leksykologii. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. 200 s.

Milcarz 2006 – Milcarz T. Rycerze w wżalikach. Subkultura chuliganów piłkarskich w świetle koncepcji Ericha Fromma. Szczecin: My Book, 2006. 142 s.

Milewski 1965 – Milewski. T. Językoznawstwo. Warszawa: PWN, 1965. 324 s.

Miodek 2002 – Miodek J. Słownik ojczyzny polszczyzny / oprac. M. Zaśko-Zielińska, T. Piekot. Wrocław: Wydawnictwo Europa, 2002. 811s.

Miodek 1974 – Miodek J. Szablon metaforyki nagłówków w prasie sportowej. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace Literackie*. T. XVI. S. 91–102.

Miodunka 1989 – Miodunka W. Podstawy leksykologii i leksykografii. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. 270 s.

Miodunka, Ropa 1979 – Miodunka W., Ropa A. Z zagadnień socjolingwistycznego opisu sytuacji. Na przykładzie sytuacji telewizyjnych. *Socjolingwistyka*. 1979. Nr. 2. S. 65–75.

Nowicki 1986 – Nowicki W. Podstawy terminologii. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986. 155 s.

Obara 2005 – Obara J. Neologizmy jako przejaw kreatywności językowej twórców i użytkowników leksyki socjolektalnej. *Rozprawy Komosji Językowej*

Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2005. S. 149–168.

Odaloš 1998 – Odaloš P. Futbol verzus sociolekt. *Sborník přednášek z VI konference o slangu a argotu v Plzni 15–16. září 1998*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. S. 60–64.

Ożdżyński 1979 – Ożdżyński J. Mówione warianty wypowiedzi w środowisku sportowy. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolinskich, 1979. 107 s.

Ożdżyński 1973 – Ożdżyński J. Nazwy polskich klubów sportowych. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie*. Zeszyt 47. Prace Językoznawcze II. Kraków, 1973. S. 99–124.

Ożdżyński 1970 – Ożdżyński J. Polskie współczesne słownictwo sportowe. Wrocław: Ossolineum, 1970. 178 s.

Piekot 2008 – Piekot T. Język w grupie społecznej. Wprowadzenie do analizy socjolektu. Walbrzych: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa, 2008. 132 s.

Polański 1980 – Polański K. Miejsce sociolingwistyki w nauce o języku. *Sociolingwistyka*, 1980. T. 3. S. 9–20.

Postfutbol 2012 – Postfutbol. Antropologia piłki nożnej / Czubaj M., Drozda J., Myszkowski J. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra, 2012. 288 s.

Reczek 1969 – Reczek S. O stylu polskiej prasy sportowej. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Rzeszowie. Nauki Humanistyczne*. 1969. Nr. 4 (6). S. 191-218.

Romaniuk 2016 – Romaniuk S. Ukraiński dyskurs polityczny w latach 2010–2014. Analiza lingwistyczna. Warszawa – Iwano-Frankiwnsk, 2016. 357 s.

Rospond 1957 – Rospond S. Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych. Wrocław: PWN, 1957. 73 s.

Rudnyćkyj 1943 – Rudnyćkyj J. B. Lemberger Ukrainische Stadtmundart (Znesinnja). Arbeiten aus dem Institut fuer Lautforschung an der Universität Berlin. Berlin; Leipzig: Otto Harrassowitz, 1943. 139 s.

Seiffert-Nauka 1993 – Seiffert-Nauka I. Dawny dialekt miejski Lwowa. Część I. Gramatyka. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1993. 172 s.

Skudrzykowa 2000 – Skudrzykowa A., Urban K. Mały słownik terminów z zakresu socjolingwistyki i pragmatyki językowej. Kraków – Warszawa: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, 2000. 168 s.

Schleyen 1999 – Schleyen K. Lwowskie gawędy. Warszawa: LTW, 1999. 168 s.

Stajewski 1978 – Stajewski M. Język dziennikarzy sportowych w radiu i telewizji. *Poradnik językowy*. 1978. S. 165–168.

Stomma 1991 – Stomma L. 1:0, czyli ludzie jak bogowie. *Konteksty. Polska Sztuka Ludowa*. 1991. T. 45. Z. 3–4. S. 141–142.

Taborek 2012 – Taborek J. The Language of Sport: Some Remarks on the Language of Football. *Informed Teaching – Premises of Modern Foreign Language Pedagogy* / red.: H. Lankiewicz, E. Wąsikiewicz-Firlej. Piła: Wydawnictwo PWSZ im. S. Staszica, 2012. S. 237–353.

Taszycki 1946 – Taszycki W. Słowiańskie nazwy miejscowe: (ustalenie podziału). Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1946. 64 s.

Tokarski 1988 Tokarski R. Konotacja jako składnik treści słowa. *Konotacja* / Praca zbiorowa pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 1988. S. 35–54.

Tokarski 2004 – Tokarski R. Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2004. 212 s.

Tworek 2000 – Tworek A. Język sportu – próba definicji (analiza języka polskiego i niemieckiego). *Język a komunikacja 1. Język trzeciego tysiąclecia* / red. G. Szpila. Kraków, 2000. S. 331–340.

Wielki słownik poprawnej polszczyzny – Wielki słownik poprawnej polszczyzny / pod red. Andrzeja Markowskiego. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004. 1708 s.

Wieczorkiewicz 1976 – Wieczorkiewicz B. Metodologia badań gwar miejskich. *Miejska polszczyzna mówiona* / red. W. Lubaś. *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1976. T. 103. S. 9–20.

Wilczyński 1999 – Wilczyński W. O nazwach polskich klubów piłkarskich występujących w ekstraklasie w latach 1927–1998/ *Prace językoznawcze I*. Olsztyn, 1999. S. 116–127.

Zabrocki 1972 – Zabrocki L. Z teorii socjolingwistyki. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*. 1972. № 30. S. 17–25.

Zeller 2011 – Zeller M. «Our Own Internationale», 1966, Dynamo Kiev Fans between Local Identity and Transnational Imagination. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*. January, 2011. Vol. 12, Issue 1. P. 53–82.

Zgólkowa 1996 – Zgólkowa H. Język subkultur młodzieżowych. *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny* / pod red. J. Miodka. Wrocław: Wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 1996. S. 229–239.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Авраменко, Бобарико, Гончаренко 2003 – Авраменко В. Г., Бобарико О. Е., Гончаренко В. І. та ін. Футбол: навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту, 2003. 105 с.

Авраменко, Довгань, Галєвич, Голуб 2009 – Авраменко В. Г., Довгань О. М., Галєвич В. С., Голуб В. А. Здобутки кременецького футболу у 1950-1975 роках. *Українському футболу 115 років: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів: Українські технології, 2009. С. 14–23.

Активісти Євромайдану... 2014 – Активісти Євромайдану у супроводі «ультрас» провели ходу у Харкові. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25250205> (дата звернення: 01.02.2014).

Актуальні проблеми фізичної культури і спорту – Актуальні проблеми фізичної культури і спорту: науково-теоретичний журнал. Київ. 2003–2020.

Алмашин 2006 – Алмашин В. Don't stop. Вболівальники – фанати – хулігани. Історія руху прихильників Ф. К. «Динамо» (Київ) у спогадах очевидців. Київ: Нора-Друк, 2006. 104 с.

Альманах 1936 – Альманах «25-ліття С. Т. «Україна» Львів 1911–1936». Львів: Накладом С.Т. «Україна», 1936. 132 с.

Андрухович 2011 – Андрухович Ю. Гра з випадковими числами. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 5–32.

Андрухович 2018 – Андрухович Ю. Коханці Юстиції: роман. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2018. 304 с.

Андрухович 2015 – Андрухович: Путін легітимізував матюки серед найцотливіших українців. URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2015/05/26/102455> (дата звернення: 16.05.2015).

Балакін, Михайлов 1968 – Балакін М. М., Михайлов М. І. Футбол України. Київ: Здоров'я, 1968. 176 с.

Баняс 2014 – Баняс В. Чотири дні у вічність. URL: ukrfootball.ua (дата звернення: 25.03.2014).

Бачний 1938 – Бачний М. «Стріла» – громить. *Змаг.* 1938. 10 жовтня. Чис. 38 (84). С. 3

Бережний, Кордіяк, Яремко 1972 – Бережний О., Кордіяк Ю., Яремко І. Футбол-1972. Календар-довідник. Львів: Каменяр, 1972. 64 с.

Білан 2014 – Білан Б. Нашими діями ми можемо змінити Україну, – ультрас. URL: http://zik.ua/ua/news/2014/01/31/nashymy_diyamy_my_mozhemo_zminyty_ukrainu_ultras_457443 (дата звернення: 25.01.2014).

Блохин, Аркадьєв 1988 – Блохин О., Аркадьєв Д. Футбол на всю жизнь: Документальная повесть. Київ: Веселка, 1988. 351 с.

Блях, Голобородько 1924 – Блях В., Голобородько М. Игры в мяч. Харьков: Типо-Цинкография Кооперативного Издательства «Пролетарий», 1924. 18 с.

Боберский 1906 – Боберский І. Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч. Львів: Накладом Товариства «Сокіл», 1906. 38 с.

Боберський 1936 – Боберський І. Рухливі «Українці». *Альманах «25 ліття С.Т. «Україна» Львів, 1911–1936»*. Львів: Накладом С.Т. «Україна», 1936. С. 47–48.

Боберський 1923 – Боберський І. Рухові забави і гри. Четверте видання. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1923. 56 с.

Боберський 2003 – Боберський І. Щоденник 1918–1919 рр. / упоряд. Ю. А. Мицик. Київ: Академія, 2003. 260 с.

Боднар 2004 – Боднар Я. Валерій Лобановський: штрихи до біографії творчих принципів. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 135–139.

Б. О. М. 1991 – Б. О. М. [Бучацький Омелян] Згадуючи голі Леня Скоценка. *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах / ред. кол. Й. Лось та ін.* Львів: Світ, 1991. С. 20–21.

Бондар 2016 – Бондар А. І тим, що в гробах: мала проза. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с.

Бондар 2011 – Бондар А. Мій дирдир. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 33–40.

Бондар 2012 – Бондар А. Морквяний лід. Збірка. Київ: Нора-Друк, 2012. 208 с.

Бондар 2012 – Бондар Ю. Футбольні пригоди. Харків: Фоліо. 72 с.

Брунька 1937 а – Брунька Г. Безкровна жертва воротаря. *Змаг.* 1937. Чис. 4. 21 лютого. С. 2–3.

Брунька 1937 б – Брунька Г. Тиждень на офсайді. *Змаг.* 1937. Чис. 38. 1 листопада. С. 3–4.

Брунька 1937 в – Брунька Г. Тиждень на офсайді. *Змаг.* 1937. Чис. 39. 8 листопада. С. 3–4.

Брунька 1937 г – Брунька Г. Тиждень на офсайді. *Змаг.* 1937. Чис. 40. 15 листопада. С. 3.

Брунька 1937 г – Брунька Г. Тиждень на офсайді. *Змаг.* 1937. Чис. 42. 29 листопада. С. 3.

Брунька 1937 д – Брунька Г. Футбольний герой поневолі. *Змаг.* 1937. Чис. 35. 11 жовтня. С. 3.

Брунька 1937 е – Брунька Г. Футбольний герой поневолі. *Змаг.* 1937. Чис. 36. 18 жовтня. С. 3.

Бруссінг 2006 – Бруссінг Т. Як хлопці стають чоловіками або Чому футбол / переклад з нім. Софія Онуфрив. Львів: Кальварія, 2006. 96 с.

Буряк 1985 – Буряк Л. Горячие точки поля: повесть о футболе; лит. запись М. Михайлова. Київ: Молодь, 1985. 168 с.

Бутель 1936 – Бутель М. Копаний мяч. *Альманах «25-ліття С.Т. «Україна», Львів 1911–1936»*. Львів: Накладом С.Т. «Україна», 1936. С. 49–63.

Бучацький 1991 а – Омелян Бучацький – Карлові Мікльошу (Фрагменти листів). *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 23–24.

Бучацький 1991 б – Бучацький О. Найбільший кібіц. *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 53–55.

Бучацький 1981 – Бучацький О. Найкращий Різдвяний спомин. *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 30–31.

Вадковъ 1926 – Вадковъ А. Русскій Соколь за границей и его задачи. Загребъ: Лингва, 1926. 16 с.

Великий ілюстрований Січовий сьпіваник – Великий ілюстрований Січовий сьпіваник. – Коломия: Галицька Накладня Якова Оренштайна, б. р. 136 с.

Вербяний 1941 – Вербяний І. Культура поведінки. Правила, як поводитися між людьми і з людьми. Рогатин – Київ: Журавлі, 1941. 40 с.

Верхола 1926 – Верхола О. Копаний мяч. Львів: Накладом Українського Спортивного Союзу, 1926. 90 с.

Вестник физической культуры – Вестник физической культуры: журнал. Харків, 1922–1928, 1929, № 1–3.

Виказ змагунів секції копаного мяча 1936 – Виказ змагунів секції копаного мяча С. Т. «Україна» (1911– 1936 р.). *С. Т «Україна» Львів. 25 ліття 1911–1936.* Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 115–116.

Винничук 2011 – Винничук Ю. Ті, що стежать за нами. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 41–75.

Вихров 1981 – Вихров К. Л. Змагання з футболу. Київ: Здоров'я, 1981. 111 с.

Вихров 2004 – Вихров К. Л. Из истории правил игры. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу.* Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 170–178.

Вісник фізичної культури – Вісник фізичної культури: журнал. Харків, 1929, № 4–12.

Вісник фізкультури – Вісник фізкультури: журнал. Харків, 1930.

Віхров 2004 – Віхров К. Л. Футбол у школі: навчально-методичний посібник. Київ: Комбі ЛТД, 2004. 256 с.

Волошин 1996 – Волошин Б. Бурачковицькі хроніки. Львів – Київ: Галицькі контракти, 1996. 132 с.

Волошин 2016 – Волошин Б. Політ золотої мушки: збірка оповідань. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 320 с.

Все украинские ультрас... 2013 – Все украинские ультрас за Евромайдан и против титушек. URL: http://www.tennis-betfair.com/public_449-3_ultras (дата звернення: 6.02.2013).

Вулиця Владиче 2010 – Вулиця Владиче. Мала проза перемиських авторів – дебюти 30-х років ХХ століття / упорядник та автор передмови Володимир Пилипович; вступна стаття Тадей Карабович. Перемишль: Перемиський відділ Об'єднання українців у Польщі, 2010. 268 с.

Гаджета 2004 – Гаджета В. М. Історія футболу на Закарпатті. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 26–41.

Гайдучок 1937 а – Гайдучок С. Пів століття сокільських видань. Львів, 1937. 53 с.

Гайдучок 1937 б – Гайдучок С. Читаю і згадую. *Сокільські Вісти*. 1937. Січень. Чис. 1. С. 5.

Гальченко 2004 – Гальченко О. М. Зародження та початковий розвиток футболу в Донбасі *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 41–46.

Гегемони Мостиськ 1937 – Гегемони Мостиськ. *Змаг*. 1937. Чис. 8. С. 6.

Гетьман, Солодков 2004 Гетьман А. П., Солодков В. М. Термінологічний словник з предмета «Фізичне виховання і спорт». Харків: ТОВ Одіссей, 2004. 62 с.

Глухих, Михалюк 2009 Глухих В. І., Михалюк Є. Л. Українсько-російсько-англійський словник спортивних термінів для студентів медичного університету. Запоріжжя: ЗДМУ, 2009. 19 с.

Гнатишак 2017 – Гнатишак Ю. Слова з Болехова. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Наукове товариство імені Шевченка, 2017. 636 с.

Гнатчук, Гуйванюк, Макар 2012 – Гнатчук О., Гуйванюк Н., Макар І. Українсько-англійський і англо-український розмовник футбольного вболівальника. Львів: Світ, 2012. 320 с.

Гол – Гол: газета. Київ. 2002–2019.

Горбач 1998 – Горбач О. Шлях зі Сходу на Захід: спогади / упор. А.-Г. Горбач, Я. Закревська. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1998. 373 с.

Готов к труду и обороне – Готов к труду и обороне: газета. Харків, 1931-1937.

Готовий до праці та оборони – Готовий до праці та оборони: газета. Київ, 1934.

Готові – Готові: часопис Українського Спортивного Союзу. Львів, 1934–1935.

Грибан, Бойко, Дзендзелюк 2016 – Грибан Г. П., Бойко Д. В., Дзендзелюк Д. О. Термінологічний словник з фізичної культури і спорту. Житомир: Рута, 2016. 99 с.

Гродський 2011 – Гродський І. Я. Англо-український тезаурус зі спортивної лексики: навч. посіб. для аудиторної та самостійної роботи студ. ден. форми навчання напрямку «Фізичне виховання». Київ: Київськ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 71 с.

Грудняк 2004 – Грудняк С. Коротка історія Волинського футболу. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції,*

присвяченої 110-річчю українського футболу. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 110–118.

ДАЛО Ф. 1 а – Державний архів Львівської області. Фонд 1. Опис 53. Т. 3 Львівське воєводське управління. Суспільно-політичний відділ. Підвідділ у справах товариств (Національні товариства – Українське Товариство Молоді ім. М. Драгоманова «Каменярі», Українське Спортивно-гімнастичне Товариство «Луг», Українське Спортивно-гімнастичне Товариство «Сокіл»).

ДАЛО Ф. 1 б – Державний архів Львівської області. Фонд 1. Опис 54. Т. 1. Справи 86, 210, 239, 367. Львівське воєводське управління. Суспільно-політичний відділ. Підвідділ у справах товариств (Національні товариства – Спортивно-футбольне Товариство «Змаг» Лопушна, У.С.К «Вихор» Гуйске, У.С.К «Богун» Добромиль, Туристично-спортове Товариство «Ропник» Борислав, Українське Спортивно-гімнастичне Товариство «Змаг» Трускавець, У.С.Т. «Стріла Жовківська» Жовква, Українське Пожежно-гімнастичне Товариство «Запорожець, Руський Спортивний Клуб «Святогор» Львів», У.С.Т. «Буревій» Львів, У.С.Р.К. «Скала» Львів, Українське Спортивно-гімнастичне Товариство «Сокіл», У.С.Т. «Степ» Львів, У.С.К. «Чорноморці» Львів, Українське Товариство Молоді ім. М. Драгоманова «Каменярі», Українське Пожежно-гімнастичне Товариство «Луг», Українське Товариство «Орли»).

ДАЛО Ф. 1 в – Державний архів Львівської області. Фонд 1. Опис 54. Т. 2. Львівське воєводське управління. Суспільно-політичний відділ. Підвідділ у справах товариств (Національні товариства – У.С.Т. «Скала» Мостиська, У.Р.С.К. «Спартак» Перемишль, У.С.К. «Сян» Вовче біля Перемишля, Краєзнавчо-туристичне товариство «Плай», У.С.Т. «Дністер» Самбір, Українське Спортивно-гімнастичне Товариство «Сокіл», Українське Пожежно-гімнастичне Товариство «Січ», Карпатський Лещетарський Клуб в Сяноку, У.С.Т. «Веселка» Сянок, Українське Пожежно-гімнастичне Товариство «Запорожець», У.Р.С.К. «Стрий» над Стриєм, У.С.Т. «Сян» Ярослав).

ДАЛО Ф. 1 г – Державний архів Львівської області. Фонд 1. Опис 54. Т. 3. Львівське воєводське управління. Суспільно-політичний відділ. Підвідділ

у справах товариств (Національні товариства – Українське Товариство «Орли ім. Святого Володимира Великого»).

ДАЛО Ф. 281 а – Державний архів Львівської області. Фонд 281. Опис 1. Справи 1–62. Український Спортовий Союз, 1929–1935.

ДАЛО Ф. 281 б – Державний архів Львівської області. Фонд 281. Опис 2. Справи 1–33. Український Спортовий Союз, 1929–1937.

ДАЛО Ф. 281 в – Державний архів Львівської області. Фонд 281. Опис 3, Справи 1–42. Український Спортовий Союз, 1931–1937.

ДАЛО Ф. 290 – Державний архів Львівської області. Фонд 290. Опис 1. Справи 1–7. Товариство «Січ» у Львові.

ДАЛО Ф. 966 – Державний архів Львівської області. Фонд 966. Опис 1. Справи 1–11. Towarzystwo Sportowe we Lwowie, 1926–1939.

Дванадцятка 2006 – Дванадцятка. Наймолодша львівська літературна богема 30-х років ХХ ст.: Антологія урбаністичної прози / авторський проект, вступ. слово, бібліограф. відомості, наук. ред. та прим. Василя Габора. Львів: ЛА «Піраміда», 2006. 344 с.

Дейчаківський 2010 – Дейчаківський І. Копаний м'яч у Станиславові. Івано-Франківськ: Видавництво «Лілея-НВ», 2010. 80 с.

Дейчаківський 1997 – Дейчаківський М. На визвольних стежках Європи: спогади зв'язкового ОУН. Футбольні спогади Мука. Київ: Юніверс, 1997. 127 с.

Демчук 2017 – Демчук С. Міжсезоння: роман. Київ: Видавничий дім «ПенМен», 2017. 111 с.

Дем'ян 2014 – Дем'ян Є. Не було щастя, та нещастя допомогло... URL: <http://ukrfootball.ua/blog/ne-bulo-shchastya-ta-neshchastya-dopomoglo> (дата звернення: 09.04.2014).

Демьяненко 1989 – Демьяненко А. Гармония игры: худож.-докум. повесть; лит. запись А. Семененко. Київ: Молодь, 1989. 151 с.

Дещо з історії ужгородської Руси 1939 – Дещо з історії ужгородської Руси. *Змаг.* 1939. Чис. 1. С. 6.

Дещо про фізичне виховання на Радянській Україні 1932 – Дещо про фізичне виховання на Радянській Україні. *Вісти з Лугу*. 1932. Чис. 5. травень. С. 11–12.

Джерела й історія спортів 1931 – Джерела й історія спортів. *Спортові вісти*. 1931. 19 червня. Чис. 10–11. С. 7.

Динамо Київ – Динамо Київ: журнал. Київ. 2009–2019.

Дицьо 1981 – Дицьо Ю. Згадуючи «добрі старі» часи. *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 23–24.

Діло – Діло: часопис (рубрики «Спортовий кутик», «Спорт» та «Спортова сторінка»), Львів (1922–1939).

Дождались 2013 – Дождались. Ультрас Ф.К. «Карпати» едут в Киев на митинг. URL: <http://thekievtimes.ua/society/285285-dozhdalis-ultras-fk-karpaty-edut-v-kiev-na-miting> (дата звернення: 4.12.2013).

Долбишева, Коваленко, Кощєєв 2010 – Долбишева Н. Г., Коваленко Н. Л., Кощєєв О. С. Словник-довідник термінів та понять з теорії спорту. Дніпропетровськ: Вета, 2010. 104 с.

Дулібський 2018 – Дулібський А. Історія зародження футболу. Лекція з навчальної дисципліни «Теорія і методика обраного виду спорту та спортивно-педагогічне вдосконалення (спеціалізація – футбол)». Львів: ЛДУФК, 2018. 10 с. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua> (дата звернення: 11.09.2018).

Дулібський 2004 – Дулібський А. Карло Мікльош і Олександр Скоцень – видатні постаті українського футболу. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 130–135.

Дулібський 2001 – Дулібський А. В. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Київ: Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України, 2001. 19 с.

Жадан 2006 а – Жадан С. Anarchy in the UKR. Харків: Фоліо, 2006. 223 с.

Жадан 2003 – Жадан С. Біг Мак / з післямовою Ю. Прохаська. Київ: Критика, 2003. 184 с.

Жадан 2011 – Жадан С. Білі футболки, чорні труси. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 76–106.

Жадан 2012 а– Жадан С. Від упорядника. *Тотальний футбол: есеї* / упор. Сергій Жадан. Київ: Грані-Т, 2012. С. 7–17.

Жадан 2012 б – Жадан С. Вогнепальні й ножові. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. 160 с.

Жадан 2015 – Жадан С. Ворошиловград: роман; Бігти, не зупиняючись: оповідання. Харків: Фоліо, 2015. 316 с.

Жадан 2007 – Жадан С. В. Капітал. Харків: Фоліо, 2007. – 797 с.

Жадан 2008 – Жадан С. В. Марадона: нова книга віршів. Харків: Фоліо, 2008. 169 с.

Жадан 2006 б – Жадан С. В. Цитатник / післямова Ю. Андруховича. Харків: Фоліо, 2006. 215 с.

Жадан 2012 в – Жадан С. Чорне золото надії. Донецьк. *Тотальний футбол: есеї* / упор. Сергій Жадан. Київ: Грані-Т, 2012. С. 47–73.

Жарський 1933 – Жарський Е. Історія українського фізичного виховання. *Спортовий альманах 1934*. Львів, 1933. С. 10–14.

Жарський 1991 – Жарський Е. Подвиг професора Івана Боберського (На основі публікації в «Альманасі Ради Фізичної Культури 1945–1948»). Мюнхен: Молоде життя, 1951). *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 7–9.

Жарський 1980 (2000) – Жарський Е. Футбол (копаний м'яч). Енциклопедія українознавства (словникова частина): в 11 тт. / гол. ред. проф. д-р В. Кубійович (Репринтне вид. 1955–1984 рр.). Львів: НТШ, 1993–2003. Т. IX, 2000. С. 3543–3544.

Живе темпо спортового життя Карпатської України 1939 – Живе темпо спортового життя Карпатської України. *Змаг.* 1939. Чис. 6. С. 1.

Жигadlo, Богатир, Вертелецький 2009 – Жигadlo Г. Б., Богатир В. М., Вертелецький О. І. Зародження і розвиток футболу у м. Миколаєві в кінці XIX ст. – першій третині XX ст. *Українському футболу – 115 років: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів: Українські технології, 2009. С. 32–44.

Забарило 2015 – Забарило Є. Футбольні фанати – рушійна сила Революції гідності. URL: <http://uapatriot.org/ua/novini/novini/futbolnifanatyrushiiinasya-revoliutsii/hidnosti> (дата звернення: 15.07.2015).

Забужко 2009 – Забужко О. Балада про офсайд. *Забужко О. Друга спроба: Вибране*. 2-е вид., виправл. і доп. Київ: Факт, 2009. С. 31–32.

Забужко 2016 – Забужко О. «І знов я влізаю в танк...». Вибрані тексти 2012-2016: статті, есе, інтерв'ю, спогади. Київ: Комора, 2016. 416 с.

Загачевський 1981 – Загачевський Е. Салют «Львівської Братії». *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філадельфія – Торонто, 1981. С. 29.

Запорожский Євромайдан... 2014 – Запорожский Євромайдан охороняють ультрас. URL: <http://zr.comments.ua/news/2014/01/26/122220> (дата звернення: 26.01.2014).

Зінченко, Васильчук 2002 – Зінченко О. О. Уроки з футболу в школі: навчальний посібник. Київ; Чернівці, 2002. 214 с.

Змаг – Змаг: спортивний тижневик. Перемишль, 1937, Чис. 1–9, Львів, 1937-1939.

Зубалій 2004 – Зубалій М. Д. Перщоджерела українського футболу. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 11–20.

Зубач 1991 – Зубач Ю. Юнацька дружина. *Спортивне Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 10.

Иванов 2013 – Иванов А. Цвета футбольных клубов. URL: <http://www.football.ua> (дата звернення: 12.03.2013).

І. К. 1925 – І. К. З давньої історії українського спорту. *Спорт*. 1925. Чис. 2. С. 2.

Ілюстрований додаток до Змагу 1938 – Ілюстрований додаток до святочного числа «Змагу». 1938. Чис. 1. С. 1.

Ірванець 2017 – Ірванець О. Харків 1938. Київ: Laurus, 2017. 240 с.

Історія футболу в Україні 2012 – Історія футболу в Україні: бібліографічний покажчик / уклад.: Т. О. Сосновська, В. О. Ярошик. Харків: Державний заклад «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка», 2012. 272 с.

Кабанюк 2016 – Кабанюк І. Немає другої країни, Немає іншого «Дніпра». Марш єдності у Дніпропетровську. URL: <http://glavnoe.dp.ua/blogs/nemaє-drugoyi-krayiny-nemaє-inshogo-dnipra.-marsh-hidnosti-u-dnipropetrovsku> (дата звернення: 17.03.2016).

Календар 1926 – Календар гри в футбол по класах А, Б, В, Г, Д та Е. Весняний сезон 1926. Одеса, 1926. 16 с.

Карпати – Карпати: газета. Львів. 1990–2019.

Карпати 1990 – «Карпати» Львів: Рекламно-інформаційний довідник / Львівське обласне відділення Українського фонду культури, Львівський обласний комітет з фізкультури і спорту; упоряд. І. А. Сало, І. Я. Яремко. Львів: Каменяр, 1990. 166 с.

Каспаревич, Паук, Пуньків 2019 – Каспаревич В., Паук О., Пуньків Т. Львівський футбол: люди, факти. 1939–1991. Львів: Світ, 2019. 464 с.

Каталог видань... 1966 – Каталог видань Української Академії Наук 1918-1930 / упор. Д. Штогрин. Чикаго, 1966. 284+74 с.

Кварацхелія 2012 – Кварацхелія М. Українсько-англійсько-російський футбольний словник: понад 3000 слів та виразів. Київ: Промінь, 2012. 223 с.

Кедрин 1953 – Кедрин І. Чи справді Піємонт? *Наш Львів. Ювілейний збірник 1252–1952*. Нью Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1953. С. 115–125.

Керницький 1958 – Керницький І. Герой передмістя. Нью-Йорк: Видавниче Товариство «Книгоспілка», 1958. 198 с.

Керницький 1943 – Керницький І. Король стрільців: комедія наших днів у трьох діях. Краків – Львів: З друкарні Поліграфтресту, 1943. 56 с.

Керницький 1952 – Керницький І. Перелетні птахи: довгі та короткі, менше й більше веселі історії, в краю, на скитальщині і на гостинній землі Вашингтона написані (1942–1952). Нью-Йорк: Видавництво Юрія Тищенка, 1952. 142 с.

Кідрук 2011 – Кідрук М. Трансфер. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 107–148.

Клубные цвета... 2012 – Клубные цвета отечественных футбольных команд. URL: http://oblakov.ucoz.ru/news/klubnye_cveta_otechestvennykh_futbolnykh_komand/20 (дата звернення: 11.02.2012).

Кобрин 2005 – Кобрин Б., Михалюк Ю. Львівське коріння українського футболу. Львів: ЛА «Піраміда», 2005. 72 с.

Козлов 2008 – Козлов В. Фанаты. Прошлое и настоящее российского околофутбола. Санкт-Петербург: Амфора, 2008. 368 с.

Кокотюха 2011 – Кокотюха А. Ботан і його тренер. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 149–181.

Колісник 1991 – Колісник Р. З недавнього минулого. *Спортове товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 62–64.

Колобич 2012 – Колобич О. В., Фалес Й. Г., Хоркавий Б. В. Від Кубка європейських націй до чемпіонатів Європи з футболу: посібник. Львів: ЛДУФК, 2012. 144 с.

Коломієць 2016 – Коломієць А. Дещо про дату народження футболу на Полтавщині. URL: <http://ffk.kiev.ua/3100-deshcho-pro-datu-narodzhennya-futbolu-na-poltavshchyni.html#comment-1900> (дата звернення: 20.04.2016).

Коломієць 2019 – Коломієць А. Перші кроки футболу України. Київ, 2019. Т. I. 304 с.

Коломієць 2020 – Коломієць А. Перші кроки футболу України. Київ, 2020. Т. II. 320 с.

Коломієць, Баняс 2009 – Коломієць А., Баняс В. Перші стадіони України. Перші кроки футболу України. *Український футбол*. 2009. № 136. 17 вересня. С. 4.

Команда – Команда: газета. Киев. 1995–2016.

Копана 1900 – Копана: Association Football / після Осипа Кленки зладив В. Лаврівський. Зошит перший. Львів: З друкарні «У ділової», 1900. 18 с.

Копаний мяч 1935 – Копаний мяч. *Час*. 1935. Чис. 1941. 22 серпня. С. 4.

Короткий російсько-український словник з фізичної культури і спорту 1993 – Короткий російсько-український словник з фізичної культури і спорту / уклад. Д. М. Диковський, М. В. Дутчак, О. А. Іващук. Київ: Просвіта, 1993. 20 с.

Короткий словник-довідник термінів спорту... 2010 Короткий словник-довідник термінів спорту та фізичної культури: навч. посібн. / упор. Ю. О. Маркітантов, В. Ю. Маркітантова. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. 67 с.

Короткий спортивний словник-довідник 2003 – Короткий спортивний словник-довідник / уклад. М. Д. Зубалій, В. В. Сіркізіук. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. 215 с.

Кость 2008 а – Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика. Книга перша). Львів, 2008. 264 с.

Кость 2008 б – Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: ідейно-концептуальні засади, періодизація). Львів, 2008. 272 с.

Коцарєв 2011 – Коцарєв О. Так роблять усі переможці. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 182–198.

Коцький-Боб'як 2010 – Коцький-Боб'як М. «Бомжі» та кіннота Семена Будьонного. *Ратуша*. 2010. 01.04. URL: <http://ratusha.lviv.ua/index.php?dn=news&to=art&id=80> (дата звернення: 2.05.2012).

Кравців ЕУ 1996 – Кравців Б. Преса у 1946–76 рр. *Енциклопедія українознавства* / за ред. Володимира Кубійовича. Львів: НТШ, 1996. Т. 6. С. 2316-2322.

Круторогов 2017 – Круторогов К. Бомбардир: роман. Харків: Видавництво «Ранок»: «Фабула», 2017. 336 с.

Кудырко 2008 – Кудырко А. Л. Футбол України – 2008: стат. справочник. Київ: КНТ, 2008. 528 с.

Кулеба 2004 – Кулеба В. 60 новел київського футболу. Київ: ВАТ «Видавництво «Київська правда», 2004. 184 с.

Кульчицька 1999 – Кульчицька Т. Українська лексикографія XIII–XX ст.: Бібліографічний покажчик. Львів: ЛНБ ім. В. Стефаника, 1999. 359 с.

Кульчицький, Назаркевич 2003 – Кульчицький І., Назаркевич Ю. «Карпати»: рік за роком. Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. 231 с.

Кухар 1991 – Кухар Р. Через спорт до вищих національних ідеалів. *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 16–17.

Левітін 1929 – Левітін А. Правила гри в футбол у запитаннях і відповідях. Харків: ВФК, 1929. 56 с.

Левітін 1930 – Левітін А. Правила гри в футбол у запитаннях і відповідях. 2-е вид. Харків: Фізкультура, 1930. 52 с.

Левчук 2006 – Левчук В. Є. Міні-футбол: вправи, ігри, стандарти: методичний посібник. Львів: Українські технології, 2006. 116 с.

Легкий 1993 – Легкий Л. Копаний м'яч. Тернопіль: Лілея, 1993. 112 с.

Легкий 2012 – Легкий Л. Футбол. Історія та статистика: енциклопедичний довідник. Вид. 2-ге, перероб. та доповн. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2012. 616 с.

Легкий 2002 – Легкий Л. Футбол Тернопілля. Тернопіль: Лілея, 2002. 169 с.

Лесик, Шейкіна 2011 – Лесик А., Шейкіна К. Усе про футбол: Ілюстрована енциклопедія. Харків: Ранок, 2011. 160 с.

Лисенчук 2004 – Лисенчук Г. А. Теоретико-методичні основи керування підготовкою футболістів: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2004. 34 с.

Лисенчук, Шаленко, Бойченко 2004 – Лисенчук Г. А., Шаленко В. В., Бойченко Б. Ф. Зародження футболу на Харківщині. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 87–92.

Лисяк 1991 а – Лисяк О. Зустріч через 30 років (Про одне інтерв'ю з Леньом Скоценем). *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 40–42.

Лисяк 1991 б – Лисяк О. Як ми «напарили» американців. *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 50–51.

Ломов, Криворотько 2010 – Ломов А., Криворотько С. Енциклопедія полтавського футболу (1909–2010). Полтава: ООО «АСМИ», 2010. 564 с.

Лукосяк 1998 – Лукосяк Ю. П. Футбол. Первые шаги. 1860–1923: Книга-альбом. Санкт-Петербург: Союз художников, 1998. 238 с.

Люпа, Грисьо, Яремко 2015 – Люпа Б. М., Грисьо Я. А., Яремко І. Я. Хроніки львівського футболу / за ред. Б. М. Люпи. Львів: ЛА «Піраміда», 2015. Т. 1 (друга половина ХІХ ст. – 1965 р.). 596 с.

Лях-Породько 2011 – Лях-Породько О. О. Сокільський гімнастичний рух в Україні на межі ХІХ–ХХ століть. Київ: Науковий світ, 2011. 134 с.

Майкл 2000 – Майкл. Але ми віримо. *Поступ*. 2000. 29 червня. № 109. С. 10.

Мандзюк 2016 – Мандзюк Д. Копаний м'яч. Коротка історія українського футболу в Галичині. 1909–1944. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 416 с.

Марцинюк 2004 – Марцинюк М. Історичні аспекти зародження та розвитку футболу в Україні. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 148–152.

Марченко 2012 – Марченко В. А. Історія розвитку гри в футбол. *Історія футболу в Україні: бібліографічний покажчик / уклад.: Т. О. Сосновська, В. О. Ярошик*. Харків: Державний заклад «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка», 2012. С. 4–11.

Матіїв 1996 – Матіїв О. Руханка Петра Франка. *Галичина*. 1996. 7 вересня. С. 7–8. URL: <http://lib.if.ua/franko/1314018058>. (дата звернення: 16.02.2016).

Мелех 2004 а – Мелех Р. Б. Початки літопису українського футболу. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 22–25.

Мелех 2004 б – Мелех Р. Б., Кобрин Б. С. Початки футболу у спортивно-гімнастичному товаристві «Сокіл». *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 166–169.

Миленко 2018 – Миленко В. О. Повна історія Ель Класіко. «Барселона» проти «Реала». 238 офіційних матчів. вид. друге, доповнене. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 562 с.

Мы против режима 2014 – «Мы против режима». Ультрас Ф.К. «Шахтер» офіційально підтвердили готовність захищати донецький Євромайдан от «титишек». URL: <http://www.ostro.org/general/politics/news/435950/> (дата звернення: 24.01.2014).

Миронов 2004 – Миронов И. В. Футбол в Николаеве: из старых записок. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 79–86.

Мистецькі змагання копаного мяча 1934 – Мистецькі змагання «копаного мяча». *Самостійність*. 1934. Чис. 21. С. 4.

Михалюк 1991 – Михалюк Ю. Від С.Т. «Україна» до Ф.К. «Карпати». *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах / ред. кол. Й. Лось та ін.* Львів: Світ, 1991. С. 59–61.

Михалюк 2001 – Михалюк Ю. З історії становлення українського футболу. *Михалюк Ю., Гусак М., Дикий І. Футбольний атлас України. Довідково-статистичне видання за підсумками десяти чемпіонатів України з футболу (1992–2001) / за ред. Ю. Михалюка.* Львів, 2001. С. 3–11.

Михалюк 2004 – Михалюк Ю. Таємниці львівського футболу. Львів: ЛА «Піраміда», 2004. 192 с.

Михалюк, Гусак, Дикий 2001 – Михалюк Ю., Гусак М., Дикий І. Футбольний атлас України. Довідково-статистичне видання за підсумками десяти чемпіонатів України з футболу (1992–2001) / за ред. Ю. Михалюка. Львів, 2001. 160 с.

Михалюк, Кобрин 1991 – Михалюк Ю., Кобрин Б. Етапи визнання дати 14 липня 1894 року як початкової у літописі українського футболу. *Українському футболу – 115 років: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції.* Львів: Українські технології, 2009. С. 45–57.

Михалюк, Кобрин 2004 – Михалюк Ю., Кобрин Б. Український слід на світових мундіалях. Львів: ЛА «Піраміда», 2004. 108 с.

Михалюк, Мелех, Назаркевич 1999 – Михалюк Ю., Мелех Р., Назаркевич Ю. Історія львівського футболу. Львів: Галицька видавнича спілка, 1999. 160 с.

Михалюк, Яремко 1991 а – Михалюк Ю., Яремко І. Секція футболу (копаного м'яча). *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах / ред. кол. Й. Лось та ін.* Львів: Світ, 1991. С. 26–39.

Михалюк, Яремко 1991 б – Михалюк Ю. А., Яремко І. Я. Футбольний клуб «Карпати». *Футбол-91: довідник-календар.* Львів, 1991. 41 с.

Мікльош 1991 а – Мікльош К. Пам'ятний матч. *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 48–49.

Мікльош 1991 б – Мікльош К. Як я став змагуном С.Т. «Україна». *Спортове товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 14–15.

Міхельсон, Фепонов 1931 – Міхельсон Є., Фепонов Г. Суддівство футбольних та хокейних гор / пер. В. Ф. Давиденко. Харків; Київ, 1931. 164 с.

Мова футболу 2009 – Мова футболу: ілюстрований шестимовний словник футбольної лексики / уклад.: Р. С. Помірко, М. Б. Дубяк, Т. Р. Іваньо, М. І. Проців. Львів: Українські технології, 2009. 100 с.

Молода спортивна наука України – Молода спортивна наука України: збірник наукових праць. Львів. 1996–2019.

Москаленко 2011 – Москаленко Д. От «Алькора» до «Днепра»: Історія футболу в Днепропетровске: в трьох книгах. Книга 1. 1911–1961. Днепропетровск: Герда, 2011. 192 с.

Москаленко 2012 – Москаленко Д. От «Алькора» до «Днепра»: Історія футболу в Днепропетровске: в трьох книгах. Книга 2. 1961–1991. Днепропетровск: Герда, 2012. 604 с.

Мужичок, Ведмеденко, Марчук 2004 – Мужичок В. О., Ведмеденко Б. Ф., Марчук В. О. Розвиток українського футболу на Буковині до II світової війни. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 93–109.

Муць 1981 – Муць О. «Україна, темпо!». *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 27–28.

Нагірний 2000 – Нагірний В. З моїх споминів. *Нагірні, Леви: Історія родини*. Статті, спогади, наукові розвідки, архівні матеріали / упор. В. Лев, Х. Лев, Н. Філевич. Львів, 2000. С. 55–100.

Назаркевич, Козинкевич 2015 – Назаркевич Ю., Козинкевич О. Гра триває. Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. 96 с.

Наконечний 2004 – Наконечний Є. «Шоа» у Львові: спогади. Львів: ЛНБ ім. В. Стефаника, 2004. 304 с.

На новому місці 1937 – На новому місці. *Змаг*, 1937. Чис. 10. С. 2.

Наумчук 2004 – Наумчук В. І. Словник-довідник основних термінів і понять з теорії та методики фізичного виховання і спорту. Тернопіль: Підруч. і посіб., 2004. 63 с.

Нація і спорт 1991 – Нація і спорт: матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 80-річчю С.Т. «Україна» / ред. кол. Є. Приступа, Л. Мазур, М. Герцик, О. Вацеба. Львів, 1991. 91 с.

Наш Львів 1953 – Наш Львів. Ювілейний збірник 1252–1952. Нью Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1953. 216 с.

Наш спорт – Наш спорт: часопис Українського спортивно-виховного товариства «Чорноморська Січ». Ньюарк. 1963–2020.

Неборак 2001 – Неборак В. Введення у Бу-Ба-Бу (хронопис кінця тисячоліття). Львів: Класика, 2001. 256 с.

Несенюк 2014 – Несенюк Н. Мы все сегодня «ультрас». URL: <http://obkom.net.ua/articles/2014-01/24.1438>. (дата звернення: 24.01.2014).

Никитина, Рогалева 2010 – Никитина Т. Г., Рогалева Е. И. Оле-оле-оле-оле!!! Словарь футбольного болельщика. Москва: ЗАО «Олма Медиа Групп», 2010. 384 с.

Ніколаєнко, Фалес, Шепелюк 2013 – Ніколаєнко В. В., Фалес Й. Г., Шепелюк В. Л. Українсько-російський та російсько-український словник футбольних термінів. Дніпропетровськ: Арт-Прес, 2013. 200 с.

Німецько-український словник спортивних термінів 2004 – Німецько-український словник спортивних термінів та загальноживаної лексики / уклад. З. Д. Мелех, А. І. Турчин. Тернопіль: ТНПУ, 2004. 140 с.

Новий клуб у Золочеві 1938 – Новий клуб у Золочеві. *Змаг*. 1938. Чис. 20. С. 4.

Новицький 1981 – Новицький О. Як «Україна» знівечила полякам їхнє свято. *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філядельфія-Торонто, 1981. С. 15–17.

Нога 2004 – Нога О. Світ львівського спорту 1900–1939 рр. Спортдосягнення, товариства, архітектура, вбрання, мистецтво. Львів: НВФ «Українські технології», 2004. 784 с.

Олексюк 1997 – Олексюк М. М. Український спортивно-гімнастичний рух в Західній Україні у 20–30-х роках ХХ-го століття. *Традиції фізичної культури в Україні: зб. наук. статей* / заг. ред. Кириленко С. В., Старкова В. А., Цьося А. В. Київ: ІЗМН, 1997. С. 75–87.

ОНО 1981 – ОНО. Марш українських футболістів. *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. – Філядельфія – Торонто, 1981. С. 35.

Осінчук, Левків 2003 – Осінчук В. Г., Левків Л. В. Українсько-російська, російсько-українська термінологіка спортивних ігор. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 759 с.

Офіційна заява всіх ультрас України... 2014 – Офіційна заява всіх ультрас України з приводу останніх подій у країні. URL: [http://1927.kiev.ua/news/view/7970?fb_action_ids=842749825742152&fb_action_types=og.likes&fb_source=other_multiline&action_object_map={%22842749825742152%22%3A1437562673146851}&action_type_map={%22842749825742152%22%3A%22og.likes%22}&action_ref_m ar](http://1927.kiev.ua/news/view/7970?fb_action_ids=842749825742152&fb_action_types=og.likes&fb_source=other_multiline&action_object_map={%22842749825742152%22%3A1437562673146851}&action_type_map={%22842749825742152%22%3A%22og.likes%22}&action_ref_map) (дата звернення: 13.02.2014).

О-як 1981 – О-як. Короткий нарис діяльності С.Т. «Україна» від 1911 до 1944. *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 10–12.

Павлічка 1981 – Павлічка І. Від села Іванівці до останніх змагань «України» на Рідній Землі. *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 32–33.

Памятка для судьи по футболу (хоккею) 1938 – Памятка для судьи по футболу (хоккею). Харьков: Коминтерновець, 1938. 45 с.

Панишко 1996 – Панишко Ю. М. та ін. Українсько-російсько-англійський, російсько-українсько-англійський, англо-російсько-український словник з фізичної культури і спорту; Ukrainian-Russian-English, Russian-Ukrainian-English, English-Russian-Ukrainian Dictionary physical culture and sport: понад 1100 термінів / уклад. Ю. М. Панишко, В. Г. Осінчук, М. Є. Білинський; за ред. Ю. М. Панишка. Львів, 1996. 93 с.

Парійчук 2004 – Парійчук І. В. Футбольна тематика на шпальтах спортивної періодици Галичини 20–30 років ХХ ст. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 61-73.

Паук 2009 – Паук О. Під звуки «Черемшини». Львів: Колвес, 2009. 130 с.

Паук 2016 – Паук О. Сини Івана Франка – перші українські фахівці руханки і змагу. URL: <http://galsports.com/photo/syny-ivana-franka-pershi-ukrayinski-fakhivtsi-rukhanKy-i-zmahu/215904.aspx> (дата звернення: 24.12.2016).

Петришин 1992 – Петришин Ю. Проблеми сучасної української спортивної термінології. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів, 1992. С. 37–41.

Пилипчук 2001 – Їх імена – історія «Карпат». Львів: Галицька видавнича спілка, 2001. 80 с.

Пилипчук 2006 – Пилипчук П. «Карпати»: від А до Я (1963–2005 рр.). Львів: Галицька видавнича спілка, 2006. 154 с.

Пилипчук 2008 Пилипчук П. Футбольні постаті Львова. Львів: Галицька видавнича спілка, 2008. 160 с.

Письменники про футбол 2011 – Письменники про футбол. Літературна збірна України / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. 320с.

Підприємства України – Підприємства України. URL: www.ua-region.com.ua (дата звернення: 23.03.2017).

Положій 2012 – Положій Є. М'ячі. Київ. *Тотальний футбол: есеї / упор.* Сергій Жадан. Київ: Грані-Т, 2012. С. 19–46.

Попович 2013 – Попович В. Зародження і перші кроки футболу на Тернопіллі (історія, цифри, факти). Тернопіль: ТЗОВ «Видавництво Астон», 2013. 128 с.

Початки футболу в СРСР 1937 – Початки футболу в СРСР. 90-ті р. XIX ст. *Змаг.* 1937. Чис. 40. С. 5.

Почему мы уже победили 2014 – Почему мы уже победили. URL: <http://geunc.livejournal.com/223269.html> (дата звернення: 30.01.2014).

Правила игры в футбол 1937 – Правила игры в футбол. Дніпропетровськ, 1937. 16 с.

Приступа, Левків, Слімаковський 2012 – Приступа Є., Левків В., Слімаковський О. Українські народні ігри: монографія. Львів: ЛДУФК, 2012. 432 с.

Прізвиська футбольних клубів 2011 – Прізвиська футбольних клубів. Які вони? URL: <http://football.lviv.ua/uk/euro/bombardirs/roster/20-euro2012/97> (дата звернення: 27.02.2011).

Проломівські маски 1937 – Проломівські маски 1936. *Змаг.* 1937. 1 березня. Чис. 5. С. 6–7.

Про тих, хто плили проти хвилі 1937 – Про тих, хто плили проти хвилі. *Змаг.* 1937. Чис. 46. С. 3.

Професор Іван Боберський... 1933 – Професор Іван Боберський у 60-ліття уродин. *Спортові вісти.* 1933. 4 вересня. Чис. 14. С. 3–4.

Путін – ху*ло 2020 – Путін – ху*ло! URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Путін_-_ху*ло! (дата звернення: 22.04.2020).

Пять лучших 1937 – Пять лучших. *Змаг.* 1937. Чис. 45. С. 3–4.

Радянський спорт – Радянський спорт: газета. Київ, 1938–1939, 1948–1964.

Рак 1933 – Рак Р. Копаний м'яч. *Спортовий альманах. Календар-альманах на 1934 рік.* Львів: Накладом Видавничої кооперативи «Вогні», 1933. С. 44–49.

Рылов 1997 – Рылов А. С. Футбольная терминология: словарь-справочник. Нижний Новгород: Нижегородский ун-т им. Н. И. Лобачевского, 1997. 126 с.

Ріпак 2010 – Ріпак І. М. Футбол: навчальний посібник. Львів: Ліга-Прес, 2010. 224 с.

Рожковський 1997 – Рожковський Ц. Й. Німецько-російсько-український словник спортивних термінів. Вінниця: ВДКФ, 1997. 191 с.

Розвиток фізичної культури і спорту на Радянській Україні 1927 – Розвиток фізичної культури і спорту на Радянській Україні. *Вісти з Лугу*. 1927. Чис. 5(11), 25 травня. С. 5.

Романенко 1986 – Романенко А. М. Футбол-86. Довідник-календар. Київ: Здоров'я, 1986. 152 с.

Романенко 1989 – Романенко А. М. Футбол-89. Довідник-календар. Київ: Здоров'я, 1989. 128 с.

Романюк 2014 – Романюк Т. «Динамо» – «Шахтар»: класичне дербі єдності. URL: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/sport/2014/04/140416_football_derbu_dynamo_ak. (дата звернення: 16.04.2014).

Російсько-український словник з фізичної культури і спорту 1993 – Російсько-український словник з фізичної культури і спорту / уклад. В. Г. Осінчук та ін.; за ред. В. Г. Осінчука, І. К. Попеску. Львів: Світ, 1993. 307 с.

Російсько-український словник з фізичної культури та спорту 1997 – Російсько-український словник з фізичної культури та спорту / уклад. Л. І. Чипиленко та ін.; Ін-т змісту і методів навчання. Київ: ІЗМН, 1997. 158 с.

Російсько-український словник спортивних термінів 1991 – Російсько-український словник спортивних термінів / уклад. О. Криштальський; за ред. М. Паночка; Львівська організація укр. спорт. асоціації. Львів, 1991. 85 с.

Рудницький 1933 б – Рудницький Я. Фізкультура й спорт в УССР. *Спортовий альманах 1934*. Львів, 1933. С. 14–15.

Русско-украинский спортивный словарь 1973 – Русско-украинский спортивный словарь: 7000 терминов / сост. Н. И. Фирсель, В. Н. Калюжная; под ред. С. И. Головащука. Київ: Здоров'я, 1973. 170 с.

Руханка й спорт – Руханка й спорт: додаток для справ фізичного виховання / Руханка і Спорт: додаток для справ фізичного виховання (додаток «Нового часу»). Львів, 1934.

Руханка і Спорт – Руханка і Спорт / Руханка й Спорт (двотижневий додаток «Нового Часу»). Львів, 1926.

Руханковий додаток Сокільських Вістей – Руханковий додаток Сокільських Вістей. Львів, 1929–1931.

Руханково-Спортовий Вісник – Руханково-Спортовий Вісник: орган Відділу Союзу Українських спортових гуртків студентів середніх шкіл (додаток до студентського вісника «Поступ»). Львів, 1922–1923.

Савчак 1981 – Савчак Р. Із славного минулого постане світле майбутнє. 70-річчя заснування Спортового Товариства «Україна» Львів – 1911 / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 4–5.

Сало 2007 – Сало І. А. Футбол ... зі сльозами / світлини В. Дубаса і В. Диченка; стат. дані І. Яремка. Львів: Каменярь, 2007. 542 с.

Самбір 1933 – Самбір. У.С.К. «Дністер» – Ж.К.С. 4:1. *Спортові вісти*. 1933. 2 жовтня. Чис. 16. С. 7

Самбірські «Дністровики» 1937 – Самбірські «Дністровики». *Змаг.* 1937. 30 березня. Чис. 9. С. 6.

Самостійність – Самостійність: газета. Чернівці, 1934–1936 (рубрики «Спорт» і «Спортовий листок»).

Свертнев 2007 – Свертнев О. А. Короткий словник футбольних термінів. Полтава: Полтавськ. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, 2007. 36 с.

Свобода – Свобода: газета Українського Народного Союзу. Джерсі-Сіті. 1893–2020.

Скомороха 2004 – Скомороха Т. Из истории зарождения футбола на Луганщине (1908–1935 гг.). *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 74–78.

Скоцень 1981 – Скоцень О. «Леньо». В поклоні піонерам. 70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911 / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 6–7.

Скоцень 1985 – Скоцень О. З футболом у світ. Спомини. Торонто: Вільне слово, 1985. 638 с.

Скоцень 2012 – Скоцень О. З футболом у світ. Український Пеле, або Батяр Леньо з Левандівки: спомини / передм. М. Слабошпицького. Київ: Ярославів Вал, 2012. 504 с.

Скоцень 1992 – Скоцень О. Львівський «батяр» у київському «Динамо». Київ: Преса України, 1992. 224 с.

Скоцень 1991 – Щоб слава не пропала! Спортивне Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 56–58.

Слобожанський науково-спортивний вісник – Слобожанський науково-спортивний вісник: журнал Харківської державної академії фізичної культури. Харків. 1997–2020.

Словник термінів зі спортивного права 2007 – Словник термінів зі спортивного права / уклад. А. Ю. Бордюгова. Київ: Юстиніан, 2007. 143 с.

Слово про наших диких 1937 – Слово про наших диких. *Змаг.* 1937. Чис. 32. С. 1.

Смолич 1987– Смолич Ю. К. Наші тайни. *Смолич Ю. К. Дитинство; Наші тайни; Вісімнадцятилітні: повість, романи* / упоряд. і приміт. Н. О. Ішиної; вступ. ст. В. Г. Беляєва; ред. І. О. Дзевєрін. Київ: Наук. думка, 1987. С. 136–377.

Смолич 1973 – Смолич Ю. К. Я вибираю літературу. *Смолич Ю. К. Твори в шести томах.* Київ: Дніпро, 1973. Т. 6. С. 543–766.

Сняданко 2012 – Сняданко Н. «Карпати» знов програли в футбол. Львів. *Тотальний футбол: есеї* / упор. Сергій Жадан. Київ: Грані-Т, 2012. С. 74–90.

Сова 2017 а – Сова А. Іван Боберський – засновник та ідейний натхненник Українського спортивного кружка в Академічній гімназії у Львові. Галичина:

науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Івано-Франківськ, 2017. Чис. 29–30. С. 166–175.

Сова 2017 б – Сова А. Маловідомі сторінки з історії призабутого українського спортивного кружка «Дніпро» у Львові. URL: <https://photo-lviv.in.ua> (дата звернення: 4.09.2017).

Сова 2019 – Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, Центр незалежних історичних студій, 2019. 512 с.

Сова 2018 а – Сова А. Як наші предки грали в копаний м'яч, або поради сторічної давнини від Степана Гайдучка URL: <http:photo-lviv.in.ua/yak-nashi-predky-hraly-v-koranyjm-jach-abo-porady-storichnoji-davnyny-vid-stepana-hajdutchka> (дата звернення: 03.08.2018).

Сова 2018 б – Сова А. Як наші предки грали в копаний м'яч, або футбольні поради від Степана Гайдучка URL: <http:photo-lviv.in.ua/yak-nashi-predky-hraly-v-koranyjm-jach-abo-futbolni-porady-vid-petra-franka> (дата звернення: 24.07.2018).

Сова, Тимчак 2017 – Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК; Априорі, 2017. 232 с.

Сова, Тимчак 2016 – Сова А., Тимчак Я. Сини Івана Франка, або перші українські фахівці з руханки та змагу. *Вісник НТШ: інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2016. Чис. 56 (осінь – зима). С. 43-47. URL: <http://photo-lviv.in.ua/syny-ivana-franka-abo-pershi-ukrajinski-fahivtsi-z-ruhanku-ta-zmahu>. (дата звернення: 20.11.2016).

Сокіл-Батько 1996 – «Сокіл-Батько» : спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / упоряд. А. Благітка. Львів: Основа, 1996. 268 с.

Сокільські Вісти 1928-1937 – Сокільські Вісти: Орган українського сокілства. Львів, 1928–1937.

Сокільські Вісти 1938-1939 – Сокільські Вісти: часопис присвячений тіловихованню. Львів, 1938–1939.

Соколик 1991 – Соколик В. С.Т. «Україна» у Торонто. *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: Альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 18–19.

Солило 1991 – Солило Р. Бібрецькі оповідки. Львів: Редакційно-видавничий відділ обласного управління по пресі, 1991. 52 с.

Солило 2012 – Солило Р. Кульбабовий ангел. Галицьке писаніє. Книга перша. Тернопіль: Богдан, 2012. 384 с.

Соломонко, Лисенчук, Соломонко 1997 – Соломонко В. В., Лисенчук Г. А., Соломонко О. В. Футбол: підручник. Київ: Олімпійська література, 1997. 290 с.

Соломонко, Лисенчук, Соломонко 2005 – Соломонко В. В., Лисенчук Г. А., Соломонко О. В. Футбол: підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. вид. друге, випр. і доповн. Київ: Олімпійська література, 2005. 296 с.

Соломонко, Соломонко 2009 – Соломонко В. В. Словник футбольної термінології (методичний посібник). Львів: ЛДУФК, 2009. 35 с.

Сорока 2006 – Сорока М. М., Сорока О. М. Український футбол на чемпіонатах світу. Київ: Київська правда, 2006. 288 с.

Сотни одесских ультрас... 2014 – Сотни одесских ультрас вышли на защиту Евромайдана. URL: <http://www.nr2.ru/odessa/481354> (дата звернення: 25.01.2014).

Спорт 1925-1926 – Спорт: журнал присвячений усім ділянкам спорту: видання Українського Спортивного Союзу. Львів, 1925–1926.

Спорт 1929 – Спорт: офіційний орган Українського Спортивного Союзу (тижневий додаток «Нового Часу»). Львів, 1929.

Спорт 1931 – Спорт: офіційний орган Українського Спортивного Союзу (тижневий додаток «Нового Часу»). Львів, 1931.

Спорт 1936–1937 – Спорт: часопис Українського Спортивного Союзу. Львів. 1936–1937.

Спорт 1937 – Спорт. Львів. 1937. Чис. 3 (18).

Спорт 1936–1941 – Спорт: журнал. Київ. 1936–1941.

Спорт і молодь – Спорт і молодь (щомісячний додаток «Вогнів»). Львів, 1931; (у 1932 р. – Спортова сторінка «Вогнів»).

Спорт і національне відродження 1994 – Спорт і національне відродження: матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р. / ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. 242 с.

Спорт і Руханка – Спорт і Руханка (додаток «Нового Часу»). Львів, 1928.

Спорт Карпатської України... 1939 – Спорт Карпатської України на нових шляхах. *Змаг.* 1939. Чис. 1. С. 1–2.

Спортивка – Спортивка: газета. Львів. 2004–2020.

Спортивна газета – Спортивна газета. Київ, 1965–2008.

Спортивна наука України – Спортивна наука України: електронне наукове видання. Львів. 2005–2019.

Спортивне товариство – Спортивне товариство. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 13.09.2015).

Спортивний вісник Придніпров'я – Спортивний вісник Придніпров'я: науково-практичний журнал Придніпровської академії фізичної культури і спорту. Дніпро. 2000–2019.

Спортові вісти 1931 – Спортові вісти: ілюстрований тижневик: орган Українського Спортового Союзу. Львів, 1931.

Спортові вісти 1933 – Спортові вісти: ілюстрований тижневик: орган Українського Спортового Союзу. Львів, 1933.

Стан копаного мяча 1934 – Стан копаного мяча. *Самостійність.* 1934. Чис. 51–52. С. 5.

Старков 2004 – Старков В. До початкової історії футбольної команди київського «Динамо». *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу.* Львів–Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 119–128.

Старт – Старт: журнал. Київ. 1965–1990.

Страшевич 2004 – Страшевич В. Б. Футбол Черкаського краю. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 49–60.

Стрийські прочани 1937 – Стрийські прочани. *Змаг.* 1937. 26 квітня. Чис. 13. С. 6.

Стріла громить 1938 – Стріла громить. *Змаг.* 1938. Чис. 38. С. 3.

Стриха 2017 – Стриха В. *Летопись футбола и других командных видов спорта в Украине. 1887–1944*. Черкасы, 2017. 389 с.

Стриха 2004 – Стриха В. *Украинский футбол. Западная Украина, диаспора, легионеры*. Черкасы, 2004. 260 с.

С.Т. Україна 1936 – С.Т. Україна Львів. 25-ліття 1911–1936. Львів: Накладом С.Т. «Україна», 1936. 132 с.

СТ Україна 1991 – Спортове Товариство «Україна» (Львів). *До 80-річчя заснування: альманах / ред. кол. Й. Лось та ін.* Львів: Світ, 1991. 136 с.

Субтельний 1982 – Субтельний М. *Копаний м'яч у Філії Академічної гімназії у Львові (Спомин). Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978 / гол. ред. Н. Пазуняк.* Мюнхен – Філядельфія, 1982. Друга частина. С. 193–194.

Сумские ультрас... 2014 – Сумские ультрас поддержали евромайдан. URL: <http://fakty.ua/175757-sumskie-ultras-podderzhali-evromajdan> (дата звернення: 28.01.2014).

Тактика и стратегия в футболе 1989 – Тактика и стратегия в футболе / А. М. Зеленцов, В. В. Лобановский, В. Г. Ткачук, А. И. Кондратьев. Київ: Здоров'я, 1989. 192 с.

Талиновский, Франков 2010 – Талиновский Б. Х., Франков А. В. *Все Чемпионаты мира по футболу*. Киев: Украинский МедиаХолдинг, 2010. 224 с.

Тараскин 1925 – Тараскин В. *Футбол*. Харьков: Юношеский сектор издательства «Пролетарий», 1925. 78 с.

Тарнавський 2006 – Тарнавський З. Вітер над Янівською. *Дванадцятка. Наймолодша львівська літературна богема 30-х років ХХ ст.: антологія урбаністичної прози* / авторський проект, вступ. слово, бібліограф. відомості, наук. ред. та прим. Василя Габора. Львів: ЛА «Піраміда», 2006. С. 163–192.

Твардовський 1991 – Твардовський О. С.Т. «Україна» – ціла епоха. *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 11–13.

Тернопільські репрезентанти 1937 – Тернопільські репрезентанти. *Змаг.* 1937. 8 березня. Чис. 6. С. 6–7.

Техніка мяча 1936 – Техніка мяча. *Спорт.* 1936. 22 травня. Чис. 6, С. 2.

Тихолоз 2016 а – Тихолоз Н. «...Ведені люблячою рукою мами...» (Франчата у рідному домі: шляхи формування). *Франко: наживо*. URL: <https://frankolive.wordpress.com/2016/05/01/ведені-люблячою-рукою-мами> (дата звернення: 20.07.2016).

Тихолоз 2015 – Тихолоз Н. Профілі і маски Тараса Франка. *Франко Т. Вибране: у 2-х тт.* / упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я., 2015. Т. 1. С. 9–54.

Тихолоз 2017 – Тихолоз Н. Тарас, але не Шевченко. Франко, але не Іван. *Франко: наживо*. URL: <https://frankolive.wordpress.com/2017/03/10/тарас-але-не-шевченко-франко-але-не-іван/> (дата звернення: 15.03.2017).

Тихолоз 2016 б – Тихолоз Н. «Хто ми є і яка наша дорога» (основи національного виховання в родині Франків). *Франко: наживо*. URL: <https://frankolive.wordpress.com/2016/05/01/хто-ми-є-і-яка-наша-дорога> (дата звернення: 15.08.2016).

Ті, що прославили Надвірну 1937 – Ті, що прославили Надвірну. *Змаг.* 1937. 15 березня. Чис. 7. С. 6–7.

Торпедо – Торпедо. URL: <http://chartvideo.in.ua/novosti> (дата звернення: 20.12.2015).

Тотальний футбол 2012 – Тотальний футбол: есеї / упор. Сергій Жадан. Київ: Грані-Т, 2012. 216 с.

Тягур, Тягур 2012 – Тягур Р. С., Тягур Т. Р. Історія фізичної культури і олімпійського руху: словник термінів. Івано-Франківськ: В. Дяків, 2012. 374 с.

Уилсон 2015 – Уилсон Дж. Книга о футбольных тактиках, стратегии на футбольном поле / пер. с англ. Д. Курочки. Москва: ЭКСМО, 2015. 352 с.

Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі 1995 – Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі. 1895–1995 / упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1995. 304 с.

УГТ 2020 – Українське геральдичне товариство. URL: <http://www.uht.org.ua>

УСК Довбуш 1984 – Український спортивний клуб «Довбуш» – Чернівці та український спорт на Буковині 1920 – 1940 / під ред. Володимира Карповича і Петра Григоровича. Чикаго; Балтімор; Філядельфія; Торонто, 1984. 171 с.

Український футбол – Український футбол: газета. Київ. 1991–2019.

Українському футболу – 115 2009 – Українському футболу – 115 років: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів: Українські технології, 2009. 106 с.

Українсько-німецький розмовник – Українсько-німецький розмовник : для волонтерів, стюардів, працівників правоохоронних органів, медичних працівників, працівників сфери обслуговування, які обслуговуватимуть фінальну частину чемпіонату Європи 2012 р. з футболу в м. Києві / уклад.: О. О. Павличко, Д. Клаппер, Л. В. Коломієць, О. І. Луценко. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. 114 с.

Українсько-польський, польсько-український перекладний словник футбольних термінів 2012 – Українсько-польський, польсько-український перекладний словник футбольних термінів / уклад.: Левків Л. В., Хім'як В. М., Левків В. І., Осінчук В. В. Львів: ЛДУФК, 2012. 172 с.

Українсько-російсько-англо-французький словник футбольних термінів 2013 – Українсько-російсько-англо-французький словник футбольних термінів / уклад.: Г. М. Бубняк, Р. А. Бубняк, О. В. Качмар та ін. Тернопіль: ТНПУ, 2013. 108 с.

Українсько-російсько-польський словник спортивних термінів 2005 – Українсько-російсько-польський словник спортивних термінів / уклад.: А. В. Огнистий, В. Д. Єднак, О. В. Скалій та ін. Тернопіль: ТНПУ, 2005. 48 с.

Ультрас «Зари»... 2014 – Ультрас «Зари» виступили за Євромайдан. URL: <http://sport-xl.org/news/main/96598-ultras-zari-vystupil-za-evromaydan> (дата звернення: 24.01.2014).

Ультрас киевского «Динамо»... 2014 – Ультрас киевского «Динамо» и «Днепра» примут участие в самообороне Євромайдана. URL: <http://www.sports.ru/football/156080492> (дата звернення: 21.01.2014).

Ультрас мариупольского «Ильичевца»... 2014 – Ультрас мариупольского «Ильичевца» также поддержали Євромайдан. URL: <http://mariupol.in/news/24386/> (дата звернення: 27.01.2014).

Ультрас «Металлурга»... 2014 – Ультрас «Металлурга» будут защищать запорожский Євромайдан. URL: <http://delo.ua/ukraine/ultras-metallurga-budut-zaschischat-zaporozhskij-evromajdan-225454/> (дата звернення: 25.01.2014).

Ультрас полтавской «Ворсклы»... 2014 – Ультрас полтавской «Ворсклы» поддержали Євромайдан. URL: <http://sport.obozrevatel.com/football/02319-ultras-poltavskoj-vorsklyi-podderzhali-evromajdan> (дата звернення: 25.01.2014).

Ультрас «Таврии»... 2014 – Ультрас «Таврии», защищавших крымский «Євромайдан», забрала милиция. URL: <http://an.crimea.ua/page/news/55841> (дата звернення: 26.01.2014).

Ультрас херсонского «Кристалла»... 2014 – Ультрас херсонского «Кристалла» поддержали Євромайдан. URL: <http://khersonline.net/novosti/obschestvo/19623-ultras-hersonskogo-kristalla-podderzhali-evromaydan> (дата звернення: 23.01.2014).

Ультрас «Черноморца»... 2014 – Ультрас «Черноморца» выехали в Киев для поддержки Євромайдана. URL: <http://www.dynamomania.com/news/235458-ultras-chernomortsa-vyehali-v-kiev-dlya-podderzhki-evromaydana> (дата звернення: 24.01.2014).

Ультрас «Шахтаря»... 2014 – Ультрас «Шахтаря» приїхали на Грушевського. URL: http://espresso.tv/new/2014/01/29/ultras_shakhtarya_pryyikhaly_na_hrushevskoho (дата звернення: 29.01.2014).

Ультрас «Шахтера»... 2014 – Ультрас «Шахтера» поддержали Евромайдан и выступили «против режима». URL: <http://prosport-ru.tsn.ua/sport/ultras-shahtera-podderzhali-evromaydan-i-vystupili-protiv-rezhima-345387> (дата звернення: 24.01.2014).

Усатова, Цаподой 2012 – Усатова І. А., Цаподой С. В. Термінологічний словник із фізичного виховання і спорту. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. 75 с.

Усатюк 2013 – Усатюк Ю. Сто лет в Одессе. Одесса: ВМФ, 2013. 368 с.

Ушкалов 2015 – Ушкалов Л. Що таке українська література: есеї. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 352 с.

Ушкалов 2011 – Ушкалов С. Бутси. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 211–243.

Ушкалов 2012 – Ушкалов С. Харків: фабрика футболу. *Тотальний футбол: есеї* / упор. Сергій Жадан. Київ: Грані-Т, 2012. С. 91–118.

Фалес, Левчук 2005 – Фалес Й. Г., Левчук В. Є. Тестування у футболі та міні-футболі: метод. посібник. Львів: НВФ «Українські технології», 2005. 112 с.

Фалес, Чернобай, Борейко 2004 а – Фалес Й. Г., Чернобай І. М., Борейко В. І. Розвиток футболу на Львівщині з часів зародження до 1914 року. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 179–186.

Фалес, Чернобай, Борейко 2004 б – Фалес Й. Г., Чернобай І. М., Борейко В. І. Розвиток футболу на Львівщині та в інших містах Західної України в 1914–1941 рр. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 140–146.

Федак 1937 – Федак В. Всенародне значення спорту. *Учительський голос*. 1937. Чис. 10 (жовтень). С. 248–250.

Федак 1994 – Федак В. Закарпаття у спортивному вимірі. Ужгород: Видавництво «Карпати», 1994. 148 с.

Федоренко, Шептур 2013 – Федоренко І., Шиптур М. Літопис європейського та українського футболу. Ужгород: Карпати, 2013. 364 с.

Фепонов 1936 – Фепонов Г. І. Футбол у запитаннях і відповідях: Посібник для проробки правил: пер. з 3-го вид., допов. й перероб. Київ: Рад. будівництво і право, 1936. 148 с.

Фізичне виховання – Фізичне виховання (додаток двотижневика позашкільного виховання молоді «Шлях Молоді»). Львів, 1939.

Фізкультура і спорт – Фізкультура і спорт: журнал: орган комітету по фізичній культурі і спорту при Раді Міністрів УРСР. Київ, 1957–1965.

Фізкультурник України – Фізкультурник України: журнал. Харків – Київ, 1931–1935.

Форум Українського геральдичного товариства – Форум Українського геральдичного товариства. URL: <http://www.uht.org.ua/forum> (дата звернення: 18.12.2019).

Франко, Франко 2013 – Франко А., Франко О. Етнографічні та краєзнавчі матеріали в музеї Івана Франка в Калуші. *Народознавчі зошити*. 2013. № 3 (111). С. 519–531.

Франко 1909 а – Франко П. Кілька рад грачів «Союзняка». *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 16 жовтня. Чис. 10. С. 1.

Франко 1909 б – Франко П. Кілька рад грачів «Союзняка». *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 23 жовтня. Чис. 11. С. 1.

Франко 1909 в – Франко П. Кілька рад грачів «Союзняка». *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 30 жовтня. Чис. 12. С. 1–2.

Франко 1910 – Франко П. Судия в «Союзняку». *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1910. 3 падолиста. Чис. 44. С. 2.

Франко 2015 а – Франко Т. Вибране: у 2-х тт. / упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. – Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я., 2015. Т. 1–2.

Франко 1933 а – Франко Т. Гарпаст (новий спорт). *Спортові вісти*. 1933. Чис. 17. 16 жовтня. С. 3.

Франко 1913 – Франко Т. З нашого спорту. *Ілюстрована Україна*. Львів, 1913. 12 цвітня. Чис. 7. С. 13–14.

Франко 1964 а – Франко Т. Іван Франко і діти. *Франко Т. Про батька. Статті, оповідання, спогади*. вид. друге, доп. і переробл. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1964. С. 213–216.

Франко 2015 б – Франко Т. Іван Франко і фізична культура. *Франко Т. Вибране: у 2-х тт.* / упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я., 2015. Т. 2. С. 372–374.

Франко 1923 – Франко Т. Історія й теорія руханки. Коломия – Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1923. 192 с.

Франко 1964 б – Франко Т. Мої спогади про батька. *Франко Т. Про батька. Статті, оповідання, спогади*. вид. друге, доп. і переробл. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1964. С. 203–212.

Франко 1981 – Франко Т. Початки українського спорту у Львові. *Альманах «25 ліття С.Т. «Україна» Львів, 1911–1936»*. Львів: Накладом С.Т. «Україна», 1936. С. 30–33.

Франко 1981 – Франко Т. Початки українського спорту у Львові. *70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911* / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 8–9.

Франко 1956 – Франко Т. Про батька: статті, спогади, розповіді і нариси. Київ: Рад. письменник, 1956. 228 с.

Франко 1925 – Франко Т. Розвій руханки серед українців [Відбитка з «Канадійського Фармер»-а з дня 1.8.VII 1925, Ч. 27, Ч. 28 «*Canadian Farmer*» 120 King St., Winnipereg, Man.]. Львів, 1925. 16 с.

Франко 2015 в – Франко Т. Франки і спорт. *Франко Т. Вибране: у 2-х тт.* / упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я., 2015. Т. 2. С. 375–376.

Франко 1933 б – Франко Т. Футбалекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1933. Чис. 5. С. 2.

Франко 1933 в – Франко Т. Футбалекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1933. Чис. 6. С. 2.

Франко 1933 г – Франко Т. Футбалекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1933. Чис. 7. С. 2.

Франко 1933 д – Франко Т. Футбалекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1933. Чис. 8. С. 4–5.

Франко 1931 а – Франко Т. Футболекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1931. Чис. 7. С. 4.

Франко 1931 б – Франко Т. Футболекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1931. Чис. 8. С. 7.

Франко 1931 в – Франко Т. Футболекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1931. Чис. 9. С. 4.

Франко 1931 г – Франко Т. Футболекий тренінг і тактика. *Спортові вісти.* 1931. Чис. 10–11. С. 4.

Франко-Ключко 1956 – Франко-Ключко А. Іван Франко і його родина: Спомини. Торонто: Ліга визв. України, 1956. 132 с.

Франко-Ключко 2005 – Франко-Ключко А. Іван Франко і його родина: спомини. Харків: Просвіта, 2005. 89 с.

Франко-Ключко 2007 – Франко-Ключко А. Як учив і виховував Іван Франко нас, своїх дітей. *Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові.* Львів: Каменяр, 2007. Вип. 7. С. 317–320.

Франков 2009 – Франков А. В. Футбол. Харків: Фактор, 2009. 192 с.

Франков 2006 – Франков А. В. Футбол по-українски. Харків: Книжковий клуб сімейного дозвілля, 2006. 224 с.

Футбол – Футбол: журнал. Київ. 1996–2019.

Футбол 1935 – Футбол. Київ: Радянське будівництво, 1935. 30 с.

Футбол 1939 – Футбол. Київ: Молодий більшовик, 1939. 80 с.

Футбол 1978 – Футбол / под ред. П. Н. Казакова. Москва: Физкультура и спорт, 1978. 256 с.

Футбол 1936 – Футбол / упоряд. І. Прокопенко. 2-е вид., випр. і допов. Київ: Радянське будівництво і право, 1936. 58 с.

Футбол 1936 – Футбол: правила гри. Київ: Радянське будівництво і право, 1936. 36 с.

Футбол 1930 – Футбол: правила змагань, затверджені від Всеукраїнського спортивно-технічного комітету. Харків: ВФК, 1930. 72 с.

Футбол 1932 – Футбол: правила игры в вопросах и ответах. Харків: Фізкультура, 1932. 94 с.

Футбол 1944 – Футбол: програма для спортсекцій колективів фізкультури / Б. Т. Алухтін, Н. Н. Нікітін. Київ; Харків: Укрдержвидав, 1944. 32 с.

Футбол 1979 – Футбол: спортивные термины на пяти языках: русский, français, english, deutsch, español / под ред. Гранаткина В. А. Москва: Русский язык, 1979. 111 с.

Футбол в Україні 2004 – Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи. Матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу. Львів; Київ, 2004. 312 с.

Футбол 1926 – Футбол. Новые правила игры, утвержденные ВСФК РСФСР и УССР. Харків: ВФК, 1926. 45 с.

Футбол в юго-западной части Российской империи – Футбол в юго-западной части Российской империи. Летопись украинского футбола. URL: http://www.koranyj_myach.info/index.aspx?page=history01 (дата звернення: 25.12.2015).

Футбол і хокей 1931 – Футбол і хокей. Харків: На варті, 1932. 16 с.

Футболь 1909 – Футболь. Руководство и правила: пер. с нем. с доб. правил игры, принятых С.-Петербур. футбол-лигой / сост. Л. С. Можаровский. Одесса: Типография газеты «Одесские новости», 1909. 51 с.

Футбольные кричалки 2011 – Футбольные кричалки. Харьков: Фолио, 2011. 64 с.

Футбольный спорт... 1915 – Футбольный спорт – источник силы и здоровья. Харьков: Футбольное спортивное производство И. Кольнер и К°, 1915. 24 с.

Футбольні фанати про збірну України 2009 – Футбольні фанати про збірну України та наші провідні клуби. URL: <http://www.ua-reporter.com/novosti/69496> (дата звернення: 13.11.2009).

Хайкін 1998 – Хайкін Л. В. Російсько-український словник з фізичної культури та спорту. Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. 107 с.

Харьковские ультрас... 2014 – Харьковские ультрас выходят охранять местный Евромайдан. URL: <http://prosport-ru.tsn.ua/sport/harkovskie-ultras-vyhodyat-ohranyat-mestnyu-evromaydan-345514> (дата звернення: 25.01.2014).

Хлопці з західної твердині 1937 – Хлопці з західної твердині. *Змаг.* 1937. 21 лютого. Чис. 4. С. 6–7.

Цап 2013 – Цап І. Г. Термінологічний словник зі спортивних ігор. Івано-Франківськ: НАІР, 2013. 72 с.

ЦДА України у Львові Ф. 312 – Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Фонд 312, Опис 1, Справи 1–3, 4–6, 7–10, 11–14, 70–73. Товариство «Сокіл-Батько» у Львові, 1892–1937.

ЦДА України у Львові Ф. 366 а – Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Фонд 366, Опис 1, Справи 11–14. Іван Боберський – голова Товариства «Сокіл-Батько». Листи члена руханково-стрілецького Товариства «Сокіл» у Львові Степана Гайдучка про діяльність та стан справ у товаристві. Т. I. 1912–1929.

ЦДА України у Львові Ф. 366 б – Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Фонд 366, Опис 1, Справа 12. Іван Боберський – голова Товариства «Сокіл-Батько». Листи члена руханково-стрілецького Товариства «Сокіл» у Львові Степана Гайдучка про діяльність та стан справ у товаристві. Т. II. 1930–1934.

ЦДА України у Львові Ф. 366 в – Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Фонд 366, Опис 1, Справа 13. Іван Боберський – голова Товариства «Сокіл-Батько». Листи члена руханково-стрілецького Товариства «Сокіл» у Львові Степана Гайдучка про діяльність та стан справ у товаристві. Т. III. 1935–1936.

ЦДА України у Львові Ф. 366 г – Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Фонд 366, Опис 1, Справа 14. Іван Боберський – голова Товариства «Сокіл-Батько». Листи члена руханково-стрілецького Товариства «Сокіл» у Львові Степана Гайдучка про діяльність та стан справ у товаристві. Т. IV. 1937–1942.

ЦДА України у Львові Ф. 624 – Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Фонд 624, Опис 1, Справа 1. Український Спортовий Союз (Львів) Книга протоколів засідань членів спортових секцій. 1932–1935.

Чайка, чи орел 1937 – Чайка, чи орел. *Змаг.* 1937. Чис. 26. С. 3.

Чанади 1981 – Чанади А. Футбол. Стратегія / пер. с венгер. Ю. Гербста. Москва: Физкультура и спорт, 1981. 208 с.

Чанади 1978 – Чанади А. Футбол. Техніка / пер. с венгер. В. М. Полиевктова. Москва: Физкультура и спорт, 1978. 256 с.

Чанади 1985 – Чанади А. Футбол. Тренінг / пер. с венгер. Г. Мейзер, Е. Масленникова. Москва: Физкультура и спорт, 1985. 256 с.

Час – Час: незалежний буковинський часопис. Чернівці, 1928–1939 (рубрики «Спорт» і «Хроніка спорту»).

Червінська, Дикий 1929–1930 – Червінська Л. Ф., Дикий А. Т. Показчик з української мови. Харків: Харківська державна бібліотека ім. Короленка. Відділ україніки, 1929–1930. 290 с.

Чех 2011 – Чех А. Останній нокаут. *Письменники про футбол. Літературна збірна України* / укл. С. Жадан. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. С. 283–317.

Чи знаємо що 1937 – Чи знаємо що? *Змаг.* 1937. Чис. 46. С. 6.

Чорнобай 2009 – Чорнобай І. М. Знання тренерів і студентів з історії львівського, українського футболу. *Українському футболу – 115 років: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів: Українські технології, 2009. С. 58–97.

Чорнобай 2016 – Чорнобай І. Історія розвитку футболу. Львів: ЛДУФК, 2016. 648 с.

Чорнобай, Савчук 2011 – Чорнобай І. М., Савчук Є. А. Показники техніко-тактичних дій команд у фінальних матчах Чемпіонатів світу з футболу 2002, 2006, 2010 років. *Молода спортивна наука Україна: збірник наукових праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини*. Львів: ЛДУФК, 2011. Вип. 15. Т. 1. С. 353–360.

Шаленко 2005 – Шаленко В. В. Формування рухових якостей та технічної підготовленості школярів протягом безперервної футбольної підготовки: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання: 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Харків: Харківська державна академія фізичної культури, 2005. 20 с.

Шаленко 2004 – Шаленко В. В. Футбол на Харківщині. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 186–199.

Шах 1955 – Шах С. Львів – місто моєї молодости. Часть I і II. Спомин присвячений Тіням забутих Львов'ян. Мюнхен: Видавництво «Християнський голос», 1955. 267 с.

Шах 1956 – Шах С. Львів – місто моєї молодости. Часть III. Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія. Мюнхен: Видавництво «Християнський голос», 1956. 362 с.

Шах 2010 – Шах С. Львів – місто моєї молодости. Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. 240 с.

Штольце 2012 – Штольце П. Роль ринкових факторів у розвитку професійного футболу в Німеччині наприкінці ХХ – початку ХХІ сторіччя:

автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2012. 21 с.

Шукаємо колиску спорту 1937 – Шукаємо колиску спорту. *Змаг.* 1937. Чис. 46. С. 5.

Шухевич 1991 – Шухевич С. Моє життя. Спогади. Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1991. 620 с.

Щегоцькиц 1991 – Щегоцький К. В. У грі та поза грою: спогади футболіста. Друге вид., перероб. і доп. Київ: Здоров'я, 1991. 280 с.

Щербачов 1998 – Щербачов В. В. Лобановский. Київ: Мистецтво, 1998. 112 с.

Щур 2014 – Щур М. Українські ультрас здивували своєю громадянською позицією, – німецький дослідник. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25253108> (дата звернення: 4.02.2014).

Ювілей «Довбуша» 1935 – Ювілей «Довбуша». *Самостійність.* 1935. Чис. 47 (84). С. 4.

Ювілейна книга Української Академічної гімназії 1978 – Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978 / упоряд., літ. та тех. ред. Б. Романенчука. Філядельфія – Мюнхен, 1978. 611 с.

Ювілейна книга Української Академічної гімназії 1982 – Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978 / гол. ред. Н. Пазуняк. Мюнхен – Філядельфія, 1982. Друга частина. 366 с.

Ювілейна книга Української Академічної гімназії 1995 – Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. З нагоди світового з'їзду Львівської Академічної гімназії у 1991 р. та Акту відновлення першої львівської гімназії з 1992 р. / гол. ред. О. Домбровський. Філядельфія – Львів, 1995. Третя частина. 892 с.

Язичинська 1981 – Язичинська (Климовська І.). Най жие український шпорт! 70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911 / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. С. 34.

Якимишин 2009 – Якимишин І. Аналіз ударів по воротах при застосуванні різних тактичних систем у міні-футболі (футзал). *Українському футболу 115 років: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів: Українські технології, 2009. С. 98–103.

Якимишин, Соломонко 2004 – Якимишин І. Д., Соломонко В. В. Розвиток футболу в регіонах, спортивних товариствах та клубах Західної України. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 225–232.

Якимович 2012 – Якимович Б. З. Січ – організація Галичини. *Енциклопедія історії України*. Т. 9. 2012. URL: http://www.history.org.ua/termin=Sich_tov (дата звернення: 28.07.2018).

Янків 2000 – Янків І. Т. Словник-довідник труднощів перекладу спортивних термінів. Львів: ЛДЦФК, 2000. 20 с.

Яремко 2012 – Яремко І. 100 футболістів Львова (персона львівського футболу). Львів: «Тріада плюс», 2012. 380 с.

Яремко 2004 – Яремко І. Хронологія матчів збірних команд у Львові. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи: матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українського футболу*. Львів – Київ: Технічний комітет Федерації футболу України, 2004. С. 219–225.

Яцина 2019 – Яцина Ю. Футбол Украины. Чемпионаты и розыгрыши Кубка СССР (1921–1991 гг.) / изд. второе, исправл. и дополн., ред. переиздания Василий Гнатюк, Сергей Чурса. Кам'янське, 2019. 329 с.

70-річчя СТ «Україна» 1981 – 70-річчя заснування Спортивного Товариства «Україна» Львів – 1911 / ред. О. Лисяк. Філядельфія – Торонто, 1981. 61 с.

APP Z. 1084 a – Archiwum Państwowe w Przemyślu, Zespół 1084. Instytucje, stowarzyszenia i organizacje ukraińskie na terenie miasta Przemyśl. Zbiór szczątków zespołów. Sygn. 18. Sprawa 18. Ukraiński Klub Sportowy «Sicz» w Przemyślu.

APP Z. 1084 б – Archiwum Państwowe w Przemyślu, Zespół 1084. Instytucje, stowarzyszenia i organizacje ukraińskie na terenie miasta Przemyśl. Zbiór szczątków zespołów. Sygn. 18. Sprawa 33. Ukraiński Klub Sportowy «Sian» w Przemyślu, 1942.

APP Z. 1084 в – Archiwum Państwowe w Przemyślu. Zbiór 1084. Instytucje, stowarzyszenia i organizacje ukraińskie na terenie miasta Przemyśla. Zbiór szczątków zespołów. Sygn. 29. Ukraiński Muzej «Strywihor» w Peremyzli, 1936–1938.

APP Z. 1084 г – Archiwum Państwowe w Przemyślu. Zbiór 1084. Instytucje, stowarzyszenia i organizacje ukraińskie na terenie miasta Przemyśla. Zbiór szczątków zespołów. Sygn. 36. Towarzystwo Sympatyków Sztuki Ukraińskiej «Strywihor» w Przemyślu, 1931, 1933–34, 1936.

APP Z. 397 – Archiwum Państwowe w Przemyślu, Zespół 397. Instytucje, stowarzyszenia i organizacje ukraińskie na terenie miasta Przemyśl. Zbiór szczątków zespołów. Sprawy 3336–3342. Ukraiński Klub Sportowy «Berkut» w Przemyślu, 1928–1932.

Blu boy 1909 a – Blu boy [Гайдучок С.] Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 6 листопада. Чис. 13. С. 1.

Blu boy 1909 б – Blu boy [Гайдучок С.] Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 13 листопада. Чис. 14. С. 1.

Blu boy 1909 в – Blu boy [Гайдучок С.] Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 20 листопада. Чис. 15. С. 1.

Blu boy 1909 г – Blu boy [Гайдучок С.] Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 25 листопада. Чис. 16. С. 1.

Blu boy 1909 д – Blu boy [Гайдучок С.] Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 3 грудня. Чис. 17. С. 1.

Corbeil, Archambault 2008 – Corbeil J.-C., Archambault A. Visual dictionary. Українська мова. English. Deutsch. Français. Español. Русский язык. Київ; Ірпінь: Перун, 2008. 1120 с.

Dictionnaire multilingue de football 2015 – Dictionnaire multilingue de football / Goursau H. Saint-Orens-de-Gameville: Goursau, 2015. 184 p.

Döbler 1996 – Döbler H. Lexikon Fußball. Leipzig: Bibliographisches Institut, 1996. 448 s.

Encyclopedia of British Football 2002 – Encyclopedia of British Football (Sports Reference Library) by Richard Cox et al. Routledge, 2002. 400 p.

Gowarzewski 2016 – Gowarzewski A. Encyklopedia piłkarska FUJI. Mistrzostwa Polski. Stulecie (Część 1) – ludzie, fakty. 1918–1939. T. 51. Katowice: GiA, 2016. 288 s.

Gowarzewski 2017 – Gowarzewski A. Encyklopedia piłkarska FUJI. Mistrzostwa Polski. Stulecie (Część 2) – mecze, kluby. 1918–1939. T. 52. Katowice: GiA, 2017. 432 s.

Handke 2004 – Handke P. Die Angst des Tormanns beim Elfmeter. Verlag: Süddeutsche Zeitung, Stuttgart, 2004. 124 s.

Janicki 1996 – Janicki J. A do Lwowa daleko aż strach... (Seria: Alfabet lwowski). 3. Warszawa: BGW, 1996. 234 s.

Janicki 1990 – Janicki J. Ni ma jak Lwów...: krótki przewodnik po Lwowie. Warszawa: Oficyna Literatów "Rój", 1990. 231 s.

Jaworski 1901 – Jaworski J. Kumać po lenbersku, Przyczynek do słownika lwowskiej gwary złodziejskiej. *Lud.* 1901. Nr. 7. S. 276–281.

Kronika sportu 1993 – Kronika sportu / Zespół pod kierunkiem Mariana B. Michalika. Warszawa: Wydawnictwo «Kronika», 1993. 1056 s.

Piotrowski 2010 – Piotrowski W. Od «Siczy» do «Sianu». Zarys ukraińskiego ruchu sportowego w latach 1868–1944 na terenie Ziemi Przemyskiej. Przemyśl, 2010. 633 s.

Piłka nożna 2019 – Piłka nożna. Zasady. Piłkarze. Drużyny / Krzysztof Krzykowski, Adam Szostak. Warszawa: SBM, 2019. 50 s.

Rudzki 2019 – Rudzki P. Zapiski z królestwa. 50 niesamowitych opowieści o angielskim futbolu. Warszawa: Biblioteka Przeglądu Sportowego, 2019. 382 s.

Sahaj 2007 – Sahaj T. Fani futbolowi. Historyczno-społeczne studium zjawiska kibicowania. Poznań: Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, 2007. 344 s.

Szczepek 2007 – Szczepek S. Moja historia futbolu. T. 1. Świat. Warszawa: Presspublica sp. z o. o., 2007. 288 s.

Szymanowski 2012 – Szymanowski P. Piłkarski przewodnik kibica 2012. Warszawa: Arystoteles, 2012. 102 s.

Talaga 2006 – Talaga J. ABC młodego piłkarza. Nauczanie techniki. Poznań: Zysk i S-ka, 2006. 184 s.

The Football and Language Bibliography Online 2012 – The Football and Language Bibliography Online. URL: http://www.uibk.ac.at/msp/projekte/sprache_fussball/bibliography/bibliography20120807.pdf (дата звернення: 3.09.2015).

Weinreich 1981 – Weinreich H. Das große Fußballlexikon. München–Berlin, 1981. 323 s.

Біло-сині – Біло-сині – сайт вболівальників «Динамо» Київ. URL: <http://white-blue.kiev.ua>.

Галичина спортивна – Галичина спортивна. URL: <http://galsports.com>.

Der Spiegel – Der Spiegel. URL: <http://www.spiegel.de/sport/fussball>.

Знаймо разом – Знаймо разом. URL: <http://znaimo.com.ua>.

Kyiv City Supporters – Kyiv City Supporters. URL: <http://kcs.kiev.ua>.

Новини спорту в Україні – Новини спорту в Україні. URL: <http://www.prosport.tsn.ua>.

Сайт футбольных болельщиков – Сайт футбольных болельщиков. URL: <http://www.fanat.ua>.

UA Футбол – UA Футбол. URL: <http://www.ua-football.com>.

Український ультрас-портал – Український ультрас-портал. URL: <http://www.ultras.org.ua>.

Український футбол – Український футбол. URL: <http://www.ukrfootball.ua>.

FIFA – FIFA. URL: <http://www.fifa.com>.

ФК «Ворскла» – Загальнофанатський ресурс ФК «Ворскла». URL: <http://wglife.com.ua>.

ФК «Динамо» Київ – Офіційний сайт ФК «Динамо» Київ. URL: <http://www.fcdynamo.kiev.ua>.

ФК «Дніпро» – Офіційний сайт футбольного клубу «Дніпро». URL: <http://www.fcdnipro.ua>.

ФК «Карпати» Львів – Сайт фанів і вболівальників ФК «Карпати» Львів. URL: <http://fckarpaty.com.ua>.

ФК «Металіст» Харків – Форум вболівальників ФК «Металіст» Харків. URL: <http://forum.metalist-kh-stat.net.ua>.

Футбол 24 – Футбол 24. URL: <https://www.football24.ua>.

ФУТБУМ – ФУТБУМ. URL: <http://www.footboom.com>.

Хронологія мовних подій в Україні – Хронологія мовних подій в Україні: зовнішня історія української мови. URL: <http://movahistory.org.ua>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Процик І. Термінологія спортивного права. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2010. № 675. С. 171–174.
2. Процик І. Термінологія в мовленні футбольних фанатів. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2011. № 709. С. 112–115.
3. Процик І. Мистецькі терміни в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2012. Вип. 2 (21) 2011 – 1 (22) 2012. С. 54–60.
4. Процик І. Функціонування термінів мистецтва в соціолекті футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Левко Полюга. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. № 733. С. 81–85.
5. Процик І. Соціолект українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 57. С. 285–290.
6. Процик І. Терміни «колір» і «барва» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Ігор Дуцяк. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. № 765. С. 110–114.
7. Процик І. «Зелено-білі наші кольори...»: кольороназви в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Філол. науки. Мовознавство* / гол. ред. Н. О. Данилюк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2 (279). С. 14–19.

8. Процик І. «Хохол народився – жид заплакав»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 2 (24). С. 214–219.

9. Процик І. Мовна картина світу футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Studia Ukrainika Poznaniensis* / red. Tetiana Kosmeda. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2015. Zeszyt III. S. 249–259.

10. Процик І. Р. Польсько-українські лексичні паралелі в соціолекті футбольних фанатів. *Слов'янський збірник: зб. наук. праць* / гол. ред. О. А. Войцева. Одеса – Чернівці: Букрек, 2015. Вип. 19. С. 206–217.

11. Процик І. Опозиція «свій – чужий» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Мова і суспільство* / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2015. Вип. 6. С. 115–121.

12. Процик І. Р. Мовна економія в соціолекті українських футбольних фанатів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: зб. наук. праць* / гол. ред. О. Л. Паламарчук. Київ: Освіта України, 2015. Вип. 28. С. 119–129.

13. Процик І. «На трибунах була фантастична атмосфера – неймовірна шиза, чудовий перф і піро...». Апокопа як один зі способів мовної економії в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 63. С. 178–185.

14. Процик І. «Копаний м'яч учить боронити і здобувати»: тематична класифікація української футбольної термінологіки кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Серія: Проблеми української термінології* / гол. ред. Богдан Рицар. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 842. С. 151–157.

15. Процик І. Р. С.Т. «Україна», У.С.К. «Тризуб», У.С.К. «Сокіл», або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед.*

ун-ту ім. Г. С. Сковороди / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. Вип. 43. С. 122–129 (Index Copernicus).

16. Процик І. «Авангард», «Локомотив», «Колгоспник»: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 1 (25). С. 83–89.

17. Protsyk I. Zmiana retoryki ukraińskich kibiców futbolu pod czas społeczno-politycznych wydarzeń na Ukrainie w latach 2013–2016. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny* / pod red. Tomasza Piekota, Marcina Poprawy, Heleny Sojki-Masztalerz. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 145–155.

18. Процик І. Зміна риторики українських футбольних фанатів під час суспільно-політичних подій в Україні 2013–2016 років. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny* / pod red. Tomasza Piekota, Marcina Poprawy, Heleny Sojki-Masztalerz. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 157–165.

19. Процик І. Р. «Команда футбольних святих» або Релігійна лексика в художніх текстах футбольної тематики. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. праць. Романо-слов'янський дискурс*. Чернівці: Вид. дім «Родовід», 2016. Вип. 769. С. 38–43.

20. Процик І. Національно-постколоніальна еkleктика: назви футбольних команд у незалежній Україні. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Серія «Філологія»* / гол. ред. Марія Федурко. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 38. С. 326–340.

21. Процик І. Українська футбольна лексика першої половини ХХ століття: втрачена своєрідність чи польський вплив? *Проблеми слов'янознавства* / гол. ред. А. Л. Татаренко. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 65. – С. 77–95.

22. Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані апелятивною лексикою. *Наук. зап. Кіровоградського держ. пед. ун-ту*

ім. В. Винниченка. Серія: Філол. науки. Кропивницький: Видавець Лисенко В. Ф., 2017. Вип. 154. С. 501–505.

23. Процик І. Р. Функціонування футбольних термінів першої половини ХХ століття в художньому тексті. *Термінологічний вісник: збірник наукових праць* / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 281–288.

24. Процик І. Р. Відображення мовної картини світу футбольних фанатів у художніх творах сучасних українських письменників. *Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія: Мовознавство* / відп. ред. Т. С. Пристайко. Дніпро: Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара, 2017. Вип. 23 (1). С. 155–164.

25. Процик І. «Змагання копаного мяча виграється не ногами, але головою!»: футбольна тематика та її мовне втілення у спортивних статтях Тараса Франка. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. Вип. 6. С. 165–174.

26. Процик І. Р. «На ціле життя залишився гарячим прихильником копаного м'яча». Українська футбольна лексика в художніх творах 30–40-х рр. ХХ ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць* / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2017. Вип. 24. Т. 1. С. 318–328.

27. Процик І. «Треба ще буде подумати про назву»: номінації українських футбольних команд у ХХ–ХХІ століттях. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27). С. 252–260 (Index Copernicus).

28. Процик І. Р. «... Як ся футболісти справують на полі з бальоном»: футбольна лексика в сучасних гумористичних текстах. *Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка: Філологічні науки* / відп. ред. Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 44 (5). С. 270–275 (Index Copernicus).

29. Процик І. «Стрілив переможні ворота і здобув таким чином гет-трік». Футбольна лексика в малій прозі Івана Смолія. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Тарас Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 64. С. 287–299.

30. Процик І. Назви діаспорних футбольних команд як віддзеркалення тяглості українських національно-культурних традицій. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відповід. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2017. Вип. 3. С. 157–165 (Index Copernicus).

31. Процик І. Р. Назви футбольних команд Запорізької області. *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. Філологічні науки* / гол. ред. П. І. Білоусенко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2017. № 1. С. 173–177 (Index Copernicus).

32. Процик І. Розвиток української футбольної лексики у Східній Галичині на початку ХХ ст. / *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 9. Opis, konfrontacja, przekład / pod red. W. Wysoczańskiego i B. Gaska. Slavica Wratislaviensia. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. T. CLXV. S. 315–327.*

33. Процик І. Р. «Це не були футбольні змагання, а бій за Україну»: назви українських футбольних команд як чинник національної ідентифікації у ХХ столітті. *Лінгвістика: зб. наук. праць* / гол. ред. К. Д. Глуховцева. Старобільськ: ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка», 2017. № 2 (37). С. 85-99.

34. Процик І. Р. «Мій дирдир». Футбольна лексика в малій прозі Андрія Бондаря. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. Вип. 48. С. 203–210 (Index Copernicus).

35. Процик І. Р. «Футбольне грище – фудбалеве ігрище»: варіантність в українській футбольній термінології першої половини ХХ ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць* / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2018. Вип. 25. С. 26–37 (Index Copernicus).

36. Процик І. «Тяжко було його переїхати і стрілити у ворота». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відповід. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2018. Вип. 4. С. 95–110 (Index Copernicus).

37. Процик І. «Побіда – програ, признаний голь – непризнаний голь, взяти бальон на шпіц – взяти бальон на обцас». Антонімія в українському футбольному

дискурсі першої половини ХХ ст. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. Вип. 68. С. 293–306.

38. Процик І. Р. «Я – не грач, а партач, люди, навчіть мене грати». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. Філол. науки* / гол. ред. І. Я. Павленко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2018. № 2. С. 83–91 (Index Copernicus).

39. Процик І. «Прапори твого клубу – останнє, за що тобі лишилося битись». Лексика соціолекту футбольних фанатів у художніх текстах Сергія Жадана. *Наук. зап. Центральноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький: Видавництво «Коло», 2019. Вип. 175. С. 471–476.

40. Процик І. «В футбол треба грати неодмінно!» Футбольна термінолексика художніх творів Юрія Смолича як репрезентація українського футбольного дискурсу в Наддніпрянській Україні у першій половині ХХ ст. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 10. С. 163–185 (Index Copernicus).

41. Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Onomastica Slavogermanica* / red. Romana Łobodzińska. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2019. T. XXXI. S. 79–88.

42. Процик І. «Три удари в площину воріт в першому таймі»: лексика офіційного футбольного дискурсу в художніх творах Сергія Жадана. *Наукові записки НАУКМА. Філологічні науки. Мовознавство* / гол. ред. В. Ожоган. Київ: Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2019. Т. 2. С. 56–64 (Index Copernicus).

43. Процик І. «А ці зросли богатирі на київському полі: «Канева», Сабо і «Базіль», «Лобан», Турянський, «Срібло»». Прізвиська українських футболістів советського періоду. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 12. С. 169–182 (Index Copernicus).

44. Процик І. «Грав я тоді з «Леньом» Скоценом і «Льольом» Мікльошем в нападі». Прізвиська українських футболістів у першій половині ХХ ст.

Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Ucrainica IX, Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury: Sborník vědeckých článků z mezinárodní konference «X Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy» (Olomouc, 9–10.09.2020). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. S. 102–108.

45. Процик і. Р. «Як кожен футболіст, мав своє прізвисько». Неофіційні найменування українських гравців, які виступали в футбольних чемпіонатах після відновлення незалежності України. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди / відп. ред. А. В. Ленетюха. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. Вип. 53. С. 41–54 (Index Copernicus).*

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

46. Процик І. Вербальне самовираження в субкультурі українських футбольних уболівальників. *Мова і суспільство / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 3. С. 224–229.*

47. Процик І. Р. Спеціальна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Термінологічний вісник : Збірник наукових праць / відп. ред. В. Л. Іващенко. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. 2 (2). С. 125–131.*

48. Процик І. «Зелені леви», «кроти» та «тхори»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Тенденції розвитку української лексики та граматики / за ред. І. Кононенко, І. Митнік, С. Романюк. Warszawa – Івано-Франківськ, 2014. Ч. 1. С. 212–222.*

49. Процик І. «Ми всі сьогодні «ультрас». Як навчати розуміння публіцистичного тексту на заняттях із української мови як чужої. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Кочан. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 9. С. 251–260.*

50. Процик І. «Ми не вороги – ми українці». Українські футбольні ультрас під час Революції гідності. *Типологія та функції мовних одиниць: наук журн. / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2. С. 234–248.*

51. Процик І. Р. «– Хто ми? – Леви. – Хто ми є? – Зелені леви». Кольороназви – домінантна тематична група в лексиці соціолекту українських футбольних фанатів. *Актуальні проблеми прикладної лінгвістики: зб. наук. праць / гол. ред. Н. В. Кондратенко. Одеса: видавець Букаєв В. В., 2014. С. 277–282.*

52. Процик І. Лексика соціолекту українських футбольних фанатів (у порівнянні з фанатським соціолектом польської мови). *Ukrainica Brunensia. Україністика: минуле, сучасне, майбутнє. III. Мова. Колективна монографія, присвячена 20-річчю україністики на філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно / гол. ред. Г. Миронова. Brno: Jan Sojnek-Galium, 2015. С. 399–406.*

53. Процик І. Соціолект українських і польських футбольних фанатів: спільне і відмінне. *Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність: зб. праць з нагоди десятиліття кафедри польської філології Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка / за ред. І. Бундзи, Є. Ковалевського, А. Кравчук, О. Сливинського. Київ: Фірма «ІНКОС», 2015. С. 643–653.*

54. Процик І. Обсценна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 1 (5). С. 151–164.*

55. Процик І. «Стріли, взяті з лету»: нульова суфіксація у футбольній термінолексії української мови першої половини ХХ ст. *Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри: зб. наук. праць / відп. ред. Л. Д. Малевич. Рівне: НУВГП, 2016. С. 197–201.*

56. Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані онімами. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 2 (6). С. 144–157.*

57. Процик І. Своє та чуже в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мультикультуралізм и многоязычие: сборник с доклади от Тринадесетите международни славистични четения. София, 21–23 април*

2016 г. Том I. *Лингвистика* / съставители: М. Стефанов, П. Мартинова, Д. Григоров, Р. Петрова, В. Колев, Т. Георгиева. Велико Търново: Фабер, 2017. С. 436–444.

58. Процик І. Динаміка змін назв українських футбольних команд у ХХ-ХХІ ст. *Ukrajnistika na Sveučilištu u Zagrebu: 20 godina / Україністика в Загребському ун-ті: 20 років, упоряд. Ж. Челіч (Ž. Čelić), Т. Фудерер (T. Fuderer)*. Філософ. ф-тет Загребського ун-ту. Загреб: ФФ пресс, 2018. С. 312–324.

59. Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Jednostki języka w systemie i tekście / pod redakcją A. Charciarka, A. Zych i E. Kapeli*. Sosnowiec: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2018. T. 2. S. 171–181.

60. Процик І. Р. Чужомовні запозичення в соціолекті українських футбольних фанатів. *Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования: в 2-х частях / под общ. ред. О. Б. Переход*. Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2018. Часть 1. С. 210–215.

61. Процик І. Футбольний дискурс в родині Франків. «Я єсть пролог...»: *Матеріали Міжнародного наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка: у 2 тт.* Львів: Вид. центр Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2018. Т. 2. С. 468–482.

62. Процик І. Р. Прізвиська як спосіб маркування футболістів. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24-25 січня 2020 р.* Київ: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. Ч. І. С. 38-43.

63. Процик І. Р. Футбольний дискурс у текстах української художньої літератури ХХ–ХХІ століть. «*Citius, Altius, Fortius!*»: *феномен спорту в літературі та культурі: збірник наукових матеріалів конференції (Бердянськ, 24–25 вересня 2020 р.) / гол. ред. О. П. Новик*. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 124–127.

64. Процик І. Р. «Вмить веселий оклик впав: ах наш Ціпка «голя дав»: прізвиська українських футболістів, які грали в національних командах Західної України у першій половині ХХ століття». *Берасцейскі мір у кантэксце гісторы*

і культури Ѐсходняй Еўропы / ред.-уклад. Віктар Місіюк. Мінск: Р. М. Цымбераў, 2020. С. 90–97.

Праці, які додатково відбивають наукові результати дисертації:

65. Процик І. Вербальна та візуальна ідентифікація в соціолекті українських футбольних фанатів. *Україноцентризм наукового сумління: збірник наук. праць на пошану проф. Зеновія Терлака* / відп. ред. М. П. Білоус. Львів: Ліга-Прес, 2014. С. 566–591.

66. Процик І. Р. Мовна картина світу українського футбольного фаната. *Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 17–18 грудня 2014 р.: у 2-х чч.* Ч. І. Харків: НУЦЗУ, 2014. С. 105–107.

67. Процик І. Р. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток соціолекту футбольних фанатів у слов'янських культурах (на прикладі української та польської мов). *Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 24 травня 2016 р.)* / НАН України, Укр. ком. славістів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. мови, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т літ-ри ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Укр. мовно-інформ. фонд, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2016. С. 50–53.

68. Процик І. Р. Назви українських футбольних команд у XIX–XXI ст. *Problems and perspectives in European education development: materials of International scientific and practical conference.* Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement, 2016. S. 214–215.

69. Процик І. Р. Футбольна термінологіка у спортивних статтях Тараса Франка. *Комунікативний дискурс у полікультурному дискурсі: матеріали міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (6–7 жовтня 2017).* Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2017. С. 155–157.

70. Процик І. Р. Соціолінгвістичний нарис про українську мову футболу та соціолект українських футбольних фанатів. *Philology in EU countries and Ukraine*

at the modern stage: Conference proceedings, December 21–22, 2018. Baia Mare: Izdevniceiba «Baltija Publishing». S. 49–53.

71. Процик І. «Футбол, серед іншого, є чесною грою». Футбольна лексика в есеїстиці Оксани Забужко. *Серце чистеє, думка чесная...: зб. наук. праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко* / відп. ред. Т. Й. Висоцька. Львів: Вид-во «Левада», 2018. С. 328–343.

72. Процик І. Р. «Гримнув капітальною бомбою голя попри воротаря». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філол. наук, проф. К. Г. Городенської. Київ, 29–30 листопада 2018 р.* Київ: Міленіум, 2018. С. 135-137.

73. Процик І. «Пекельна бомба відбилась під гострим кутом у ліве віконце воріт». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *III Міжнародний конгрес молодих учених Європи. The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists «East–West» (January 11, 2019).* Premier Publishing s.r.o. Vienna, 2019. С. 1160–1170.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати дослідження обговорено на засіданні кафедри української мови Національного університету «Києво-Могилянська академія» (протокол № 2 від 29 вересня 2020 року). Основні положення праці апробовано в доповідях на таких наукових заходах:

Міжнародні наукові та науково-практичні конференції

1. Міжнародна наукова конференція «Українська філологія: школи, постаті, проблеми», присвяченій 160-річчю заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 20–21 листопада 2008 – участь із доповіддю).

2. XI Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2010» (Львів, 1–2 жовтня 2010 – участь із доповіддю, публікація).

3. XI Міжнародна наукова конференція «Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład» (Вроцлав (Польща), 24–25 травня 2012 – участь із доповіддю).

4. XII Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2012» (Львів, 27–29 вересня 2012 – участь із доповіддю, публікація).

5. IX Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 23–25 квітня 2013 – участь із доповіддю, публікація).

6. II Міжнародна наукова конференція «Ukrainistyka: wczoraj, dzisiaj, jutro» (Познань (Польща), 8–9 листопада 2013 – участь із доповіддю, публікація).

7. Міжнародна наукова конференція «Ukrainistyka: tradycje i współczesność» (Варшава (Польща), 6–7 грудня 2013 – участь із доповіддю, публікація).

8. Міжнародна наукова конференція «Інноваційні процеси в лексиці та граматиці української мови» (Луцьк, 26–27 вересня 2013 – участь із доповіддю, публікація).

9. Міжнародна наукова конференція «Теорія і практика викладання української мови як іноземної» (Львів, 24–25 квітня 2014 – участь із доповіддю, публікація).

10. XII Міжнародна наукова конференція «Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład» (Вроцлав (Польща), 29–30 травня 2014 – участь із доповіддю).

11. II Міжнародна наукова конференція «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти» (Одеса, 23–24 жовтня 2014 – участь із доповіддю, публікація).

12. Міжнародна наукова конференція з нагоди десятиліття заснування кафедри польської філології Львівського національного університету імені Івана Франка «Польська мова і полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність» (Львів, 24–26 жовтня 2014 – участь із доповіддю, публікація).

13. Міжнародна науково-практична конференція «Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект» (Харків, 17–18 грудня 2014 – заочна участь, публікація).

14. XV Міжнародні славістичні читання пам'яті академіка Леоніда Булаховського (Київ, 24 квітня 2015 – участь із доповіддю, публікація).

15. Міжнародна наукова конференція, присвячена 20-річчю україністики на філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно «Україністика – минуле, сучасне, майбутнє» (Брно (Чехія), 26–27 квітня 2015 – участь із доповіддю, публікація).

16. XVI Міжнародна конференція з актуальних проблем семантичних досліджень «Семантика мовних одиниць» (на матеріалі української та російської мов) (Харків, 14–15 квітня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

17. XIII Славістичні читання в Софійському університеті імені Святого Климента Охридського (Софія (Болгарія), 21–23 квітня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

18. XIII Міжнародна наукова конференція «Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład» (Вроцлав (Польща), 12–13 травня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

19. Міжнародна наукова інтернет-конференція «Східнослов'янська філологія: від Нестора до сьогодення» (Бахмут, 16–21 травня 2016 – заочна участь).

20. Міжнародна наукова конференція, присвячена Дню слов'янської писемності і культури «Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур» (Київ, 24 травня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

21. XXIV Міжнародний славістичний колоквиум (Львів, 26–27 травня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

22. Міжнародна наукова конференція «Наукова термінологія початку нового століття: теоретичний і прикладний виміри» (Рівне, 15–16 вересня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

23. II Сосновецький мовознавчий форум (Сосновець (Польща), 22-23 вересня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

24. Міжнародний науковий конгрес «Іван Франко: Я єсть пролог...» (до 160-річчя від дня народження) (Львів, 22–24 вересня 2016 – заочна участь, публікація).

25. XIV Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2016» (Львів, 29 вересня – 1 жовтня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

26. III Міжнародній науковій конференції «Українська мова і сфера сакрального» (Чернівці, 20–21 жовтня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

27. Міжнародна науково-практична конференція «Problems and perspectives in european education development» «Проблеми та перспективи розвитку європейської освіти» (Прага (Чехія), 22 листопада 2016 – участь із доповіддю, публікація).

28. Міжнародна наукова конференція «Лінгвістичне франкознавство в контексті сучасних філологічних студій», присвяченій 160-річчю від дня народження Івана Франка (Дрогобич, 24–25 листопада 2016 – участь із доповіддю, публікація).

29. Міжнародна наукова конференція «Війна та збройні конфлікти – медіа, пропаганда, комунікація» (Вроцлав (Польща), 16–17 березня 2017 – участь із доповіддю, публікація).

30. XI Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 23–24 березня 2017 – заочна участь, публікація).

31. VIII Міжнародна наукова конференція «Лексико-граматичні інновації у сучасних слов'янських мовах» (Дніпро, 6–7 квітня 2017 – заочна участь, публікація).

32. XI Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 27–28 квітня 2017 – участь із доповіддю, публікація).

33. III Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика XXI ст.: стан і перспективи розвитку» (Луцьк, 2–4 вересня 2017 – участь із доповіддю, публікація).

34. XVII Міжнародна ономастична конференція «Актуальні проблеми української та інослов'янської ономастики», присвячена 80-річчю від дня народження професора Дмитра Бучка (Тернопіль, 21–22 вересня 2017 – участь із доповіддю, публікація).

35. Міжнародна науково-практична конференція «Українська мова у парадигмі світової лінгвістики», присвячена 80-річчю утворення кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, 28–29 вересня 2017 – участь із доповіддю, публікація).

36. VII Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 5–6 жовтня 2017 – участь із доповіддю, публікація).

37. Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Комунікативний дискурс у політкультурному просторі» (Миколаїв, 6–7 жовтня 2017 – заочна участь, публікація).

38. III Міжнародна наукова конференція «Мова: класичне – модерне – постмодерне» (Київ, 16–17 листопада 2017 – участь із доповіддю, публікація).

39. VIII Международная научная конференция «Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования» (Брест (Білорусь), 23–24 листопада 2017 – заочна участь, публікація).

40. Міжнародна конференція українців у Празі «Україна як культурний та історичний наратив (мова, історія, література)» (Прага (Чехія), 24–26 листопада 2017 – участь із доповіддю).

41. XVII Міжнародна наукова конференція з актуальних проблем семантичних досліджень «Художній текст: лексика, граматики, стилістика» (Харків, 15–16 травня 2018 – участь із доповіддю, публікація).

42. Міжнародна наукова конференція «Українська філологія: школи, постаті, проблеми», присвячена 170-річчю заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 4–6 жовтня 2018 – участь із доповіддю).

43. Міжнародна науково-практична конференція «Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць» з нагоди ювілею професора Катерини Городенської (Київ, 29–30 листопада 2018 – заочна участь, публікація).

44. Міжнародна науково-практична конференція «Філологія в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі» (Бая-Маре (Румунія), 21–22 грудня 2018 – заочна участь, публікація).

45. III Міжнародний конгрес молодих учених Європи (Відень, 11 січня 2019). The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists “East–West” (Vienna (Austria), January 11, 2019 – заочна участь, публікація).

46. XIII Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 21–22 березня 2019 – участь із доповіддю, публікація).

47. XII Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 16–17 травня 2019 – участь із доповіддю).

48. IV Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика XXI ст.: стан і перспективи розвитку» (Луцьк, 7–9 червня 2019 – участь із доповіддю, публікація).

49. IV Міжнародна наукова конференція «Мова: класичне – модерне – постмодерне» (Київ, 10 жовтня 2019 – участь із доповіддю, публікація).

50. XVIII Міжнародна ономастична конференція (Львів, 24–25 жовтня 2019 – участь із доповіддю).

51. Міжнародна науково-практична конференція «Таврійські філологічні наукові читання» (Київ, 24–25 січня 2020 – заочна участь, публікація).

52. III Міжнародна науково-практична конференція «Берестейський мир в контексті історії та культури Східної Європи» (Брест (Білорусь), 8–9 лютого 2020 – участь із доповіддю).

53. X Оломоуцький симпозіум українців Середньої і Східної Європи (Оломоуц (Чехія), 9–10 вересня 2020 – участь у режимі on-line, публікація).

54. Міжнародна наукова конференція «Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі» (Бердянськ, 24–25 вересня 2020 – участь у режимі on-line, публікація).

55. Міжнародна наукова конференція «Українська мова у новітніх наукових парадигмах», присвячена 50-літтю заснування кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, 30 вересня – 1 жовтня 2020 – заочна участь).

Всеукраїнські та регіональні наукові та науково-практичні конференції

56. VIII Всеукраїнський соціолінгвістичний семінар у Львівському національному університеті імені Івана Франка (Львів, 12 травня 2011 – участь із доповіддю, публікація).

57. IX Всеукраїнський соціолінгвістичний семінар у Львівському національному університеті імені Івана Франка (Львів, 4 квітня 2012 – участь із доповіддю).

58. X Всеукраїнський соціолінгвістичний семінар у Львівському національному університеті імені Івана Франка (Львів, 5 квітня 2013 – участь із доповіддю).

59. XI Всеукраїнський соціолінгвістичний семінар у Львівському національному університеті імені Івана Франка (Львів, 13 травня 2014 – участь із доповіддю).

60. IV Всеукраїнські наукові читання, присвячені пам'яті доктора філологічних наук, професора, академіка АН ВШ України, члена-кореспондента НАН України Юрія Олександровича Карпенка (Одеса, 6–7 листопада 2014 – участь із доповіддю, публікація).

61. Всеукраїнська наукова конференція «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки», присвячена пам'яті професора Дмитра Бучка (Тернопіль, 13–14 листопада 2014 – участь із доповіддю, публікація).

62. Всеукраїнські Грищенківські читання (Ніжин, 22 вересня 2016 – заочна участь).

63. Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток української мови в контексті перетворень сучасного українського суспільства: трансформація засадничих понять культури» (Київ, 20–21 жовтня 2016 – участь із доповіддю, публікація).

64. Всеукраїнська наукова конференція «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки», присвячена пам'яті професора Дмитра Бучка (Тернопіль, 3 листопада 2016 – участь із доповіддю, публікація).

65. Всеукраїнська наукова конференція «Запорозжя в гуманітарному дискурсі» (Запоріжжя, 5–6 квітня 2017 – заочна участь, публікація).

66. Всеукраїнські Грищенківські читання (Ніжин, 6 жовтня 2017, Ніжин – участь із доповіддю).

67. Всеукраїнська наукова конференція «Іван Ковалик та українське мовознавство: історія, школи, проблеми», присвячена 110-ій річниці від дня народження професора Івана Ковалика (Львів, 26–27 жовтня 2017 – участь із доповіддю, публікація).

68. Всеукраїнські Грищенківські читання (Ніжин, 5 жовтня 2018 – заочна участь).

69. Всеукраїнська наукова конференція «Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку» (до 70-річчя від дня народження П. І. Білоусенка) (Запоріжжя, 18–19 жовтня 2018 – участь із доповіддю, публікація).

70. III Всеукраїнська науково-практична конференція «Від словника Бориса Грінченка до сучасних лексикографічних систем», приурочена до 155-річчя Бориса Грінченка (Київ, 11 грудня 2018 – участь із доповіддю).

71. Наукова конференція «Українська тіловиховна і спортивна традиція» (з нагоди відзначення 125-річчя від заснування українського гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові) (Львів, 27–28 лютого 2019 – участь із доповіддю).

72. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми літературознавства та мовознавства» (Київ, 11 грудня 2019 – участь із доповіддю).

РЕЄСТР ГАЛИЦЬКОЇ ФУТБОЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

аванс – ‘підвищення команди у класі, вихід до вищої, аніж у попередньому сезоні, ліги’

авансувати – ‘підвищуватися в класі’

авансувати до класу – ‘увійти до вищої за класом ліги’

авансувати до ліги – ‘увійти до вищої за класом ліги’

авт

акція – ‘дії гравців на футбольному полі’

акція нападу – ‘атака. дії нападу’

будувати акцію – ‘вибудовувати дії на полі’

нападова акція – ‘атака, дії нападу’

оборонна акція – ‘дії захисту’

рвати акцію – ‘руйнувати, переривати конструктивні дії на полі’

аматор

ліговий аматор

аматорство

аматорський

англійська засада «фер плей» – ‘правила чесної гри’

англійські правила гри – ‘правила гри, які затвердив Англійський футбольний союз’

арбітр – ‘суддя’

атак – ‘атакувальні дії гравців на футбольному полі’

атакувати

аут

аут

бак – ‘бек, захисник’

балька – ‘перекладина футбольних воріт’

бальок – ‘перекладина футбольних воріт’

бальон – ‘м’яч’

брати / взяти бальон на шиці – ‘брати м’яч на перед, носок черевика’

брати / взяти бальон на обцас – ‘брати м’яч на каблук, підбори черевика, задню частину черевика’

«баняк»

пропустити «баняка»

барви команди – ‘кольори форми, в яких виступає команда’

безворітно – ‘без голів (про результат матчу)’

бек – ‘захисник’

лівий бек – ‘захисник’

правий бек

бик – ‘захисник’

бити – ‘вдаряти в м’яч’

бити вільного – ‘виконувати вільний удар’

бити задом

бити мяча від воріт – ‘виконувати удар від воріт’

бити на ворота

бити передом

біг

бігання

бігати

бігати даремно

біги

біги далекі – ‘біг на довгу дистанцію’

біги короткі – ‘біг на короткі дистанції’

біги середні – ‘біг на середню дистанцію’

бічний – ‘авт, вкидання з-за бокової’

бічняк – ‘авт, вкидання м’яча з-за бокової’

бомба – ‘гол у результаті потужного удару з далекої відстані’

бомбардувати ворота – ‘наносити удари у ворота’

боронити (про воротаря)

боронити брамку

боронити добре

боронити стрілу

боронити фатально – ‘обороняти вкрай погано’

боронитися – ‘оборонятися’

боронитися пляново

боронитися хаотично

брама – ‘ворота’

брамка – ‘ворота’

сторчатися при брамці – ‘намарно перебувати під воротами, не вдаючись до жодних дій’

брамкар – ‘воротар’

брати м'яч на ногу – ‘у повітрі зупинити ногою м'яч, аби він не опустився на землю, підхоплювати м'яч ногою’

бути затвердженням Окружним Спортовим Союзом

бути у знаменитій формі – ‘мати добру фізичну підготовку, бути у відмінній формі’

вальковер – ‘зарахування технічної поразки футбольній команді за те, що не з'явилася на матч’

вдар / удар – ‘удар у м'яч’

вдар / удар внутрішнім боком черевика – ‘удар внутрішньою частиною стопи’

вдар / удар задом черевика – ‘удар задньою частиною стопи’

вдар / удар зовнішнім боком черевика – ‘удар зовнішньою частиною стопи’

вдар / удар кінцем черевика – ‘удар носакком черевика’

вдар / удар передом черевика – ‘удар передньою частиною стопи’

вдар / удар підбиттям / підбиттям – ‘удар підйомом ноги’

вдар / удар шпiцом – ‘удар носаком черевика’

сильний вдар

слабий вдар

вдержати вислiд – ‘втримати рахунок’

вдержувати перевагу – ‘втримувати перевагу’

вибивати м'яч

вибивати мяча на авт

вибивати руками на наріжняка – ‘вибивати руками на кутовий’

вибити мяч поза поперечину власних ворiт

вибiг воротаря – ‘вихiд ворота з ворiт’

добрий вибiг воротаря

злий вибiг воротаря – ‘невдалий вихiд воротаря до м'яча’

вибiгати по мяч – ‘перехоплювати м'яч, виходячи з ворiт (про дiї воротаря)’

вибiгти на грище – ‘вибiгти, вийти на поле’

виграна – ‘перемога’

виграна на власному грищi – ‘перемога на своєму полі’

виграна на грищi противника

високоциферна виграна – ‘виграш з великим рахунком’

заслужена виграна

незаслужена виграна

низька виграна

виграти, виграти змагання – ‘перемогти, здобути перемогу в матчi’

виграти високими вислiдами

виграти заслужено

виграти змагання «воковером» – ‘здобути перемогу внаслiдок технiчної поразки суперника за неприбуття на матч’

виграти невисокими вислiдами

виграти незаслужено

виграш – ‘перемога’

видець – ‘глядач футбольного матчу’

виймити м'яч із воріт – ‘вийняти м'яч зі сітки воріт після забитого гола’

вийти – ‘вийти на поле’

вийти на грище в десятку – ‘вийти на поле вдесятьох’

викидати авт – ‘вкидати м'яч з авту’

викидати м'яч з-за меж поля – ‘вкидати м'яч з-за бокової’

викидання м'яча з автів

викидання м'яча з побочин – ‘авт, викидання м'яча з-за бокової’

викидати авт

виключити гравця з гри – ‘вилучити, вигнати гравця з поля’

викоп – ‘перший удар по м'ячу на початку тайму, початковий удар з центра поля’³⁵

близький викоп

далекий викоп

довгий викоп

короткий викоп

непевний викоп – ‘непевнене вибивання м'яча’

нецільний викоп

певний викоп – ‘упевнене вибивання м'яча’

цільний викоп

виловлювати м'ячі

виминути оборонця – ‘обійти, обіграти, обвести захисника’

випад – ‘швидкісний ривок футболіста, прорив’

поодинокі випад – ‘прориви’

численні випад

випустити м'яч – ‘впустити м'яч’

вирівнання – ‘нічийний результат, нічия; зрівняти рахунок’

вирівнюючі ворота – ‘гол, що зрівнює рахунок’

³⁵ У Тараса Франка слово *викоп* ужито зі значенням ‘удар від воріт’

вирівнюючі ворота – ‘гол, що зрівнює рахунок’

вирівняння – ‘нічийний результат, нічия; зрівняти рахунок’

вирішення змагань – ‘результативне завершення матчу’

виряд – ‘спортивна форма’

вислід – ‘рахунок гри, результат матчу’

вдалий вислід

вдержати / вдержувати вислід

високий вислід

високоциферний вислід – ‘великий рахунок’

високоцифровий вислід – ‘великий рахунок’

додатний вислід – ‘виграшний рахунок’

найкращий вислід – ‘найліпший рахунок’

найслабший вислід

невдалий вислід – ‘програшний рахунок’

невисокий вислід

нерішений вислід – ‘нічийний рахунок’

несподіваний вислід

низький вислід

ремісовий вислід – ‘нічийний рахунок’

сподіваний вислід

справозданє вислідів – ‘підсумки результатів, звіт про результати’

справоздання заграничних вислідів копаного мяча – ‘звіт про рахунки закордонних футбольних матчів’

справоздання краєвих вислідів копаного мяча – ‘звіт про рахунки вітчизняних футбольних матчів’

виставити до складу – ‘включити у склад команди’

виступати на «беку» – ‘грати на позиції бека, захисника’

виступити – ‘вийти з футбольної організації’

виступлення – ‘вихід з футбольної організації’

витривалість – ‘витривалість’

витривалість

виходити – ‘виходити на поле’

відбивати м'яч головою – ‘відбивати м'яч головою’

відбирання м'яча

відібрати м'яч

відкоп від воріт – ‘удар від воріт’

відношення – ‘рахунок гри, результат матчу’

відношення воріт – ‘різниця забитих і пропущених м'ячів’

краще відношення воріт – ‘ліпша різниця забитих і пропущених м'ячів’

гірше відношення воріт

відсвистати вільний стріл для гостей – ‘дати свисток про виконання вільного удару’

відсвистати кінець гри – ‘дати свисток про закінчення гри’

відсвистати кінець змагань – ‘дати свисток про завершення матчу’

відсвистати офсайд – ‘сигналом свистка фіксувати положення поза грою’

відсвистати перерву – ‘дати сигнал свистка про закінчення першого тайму’

відсвистати половину гри – ‘дати свисток про закінчення першого тайму, дати свисток на перерву’

відсвистати початок гри – ‘дати свисток про початок гри’

відсвистати фавль – ‘дати свисток про порушення правил’

відсторона – ‘положення поза грою’

відсторони – ‘положення поза грою’

відсторонь – ‘положення поза грою’

виступити з відстороні – ‘вийти з положення поза грою’

стояти у відстороні – ‘перебувати в положенні поза грою’

вільне копненє з місця – ‘вільний удар’

вільний – ‘вільний удар’

вільний вдар – ‘вільний удар’

вільний коп – ‘вільний удар’

вільний мет – ‘вільний удар’

включення до складу дружини

вмет м'яча руками з побочин – ‘авт, вкидання м'яча з-за бокової’

вмет з авта – ‘авт, вкидання м'яча з-за бокової’

вмілости – ‘вміння’

тактичні вмілости – ‘тактичні вміння’

технічні вмілости – ‘технічні вміння’

вожай – ‘капітан команди’

«возитися» з мячем – ‘демонструвати індивідуальні технічні дії з м'ячем’

воковер – ‘зарахування технічної поразки футбольній команді за те, що не з'явилася на матч’

воковер в некористь

воковер на користь

волей – ‘удар з лету, удар, що завершує верхову передачу, коли м'яч не опускається на землю’

волей – ‘удар з лету, удар, що завершує верхову передачу, коли м'яч не опускається на землю’

ворітно – ‘з голами (про результат матчу)’

ворітня – ‘лицева лінія футбольного поля’

ворітня лінія – ‘лицева лінія футбольного поля’

ворота – 1) ‘інвентар на футбольному полі’,

2) ‘гол, здобута ціль’

багато воріт – ‘багато голів’

віконце воріт – ‘отвір воріт’

власні ворота

ворожі ворота – ‘ворота суперника, чужі ворота’

ворота зі стрілу – ‘гол після удару (з гри)’

ворота з карного – ‘гол зі штрафного (зі стандарту)’

ворота противника – ‘ворота суперника, чужі ворота’

втрата воріт – ‘пропускання гола’

втратити ворота – ‘пропустити гол’

добуття воріт – ‘забивання гола’

здобути ворота – ‘забити гол’

одні ворота – ‘один гол’

пустити ворота – ‘пропустити гол’

свої ворота

стовпи воріт – ‘штанги воріт’

страта воріт – ‘пропускання гола’

стрілені ворота

ворота, стрілені зблизька – ‘гол, забитий із близької відстані’

ворота, стрілені здалека – ‘гол, забитий із далекої відстані’

стрілити ворота – ‘забити гол’

чужі ворота

штурмувати ворота

штурмувати ворота зблизька

штурмувати ворота здалека

воротар – ‘футболіст, який грає у воротах’

бомбардувати воротаря стрілами

бомбардувати воротаря близькими стрілами

бомбардувати воротаря дальшими стрілами

бомбардувати воротаря стрілами з боку – ‘бомбардувати воротаря ударами’

бомбардувати воротаря стрілами з наріжника – ‘бомбардувати воротаря ударами з кутового’

бомбардувати воротаря стрілами з переду

дружиновий воротар

основний воротар

запасний воротар

заступати дорогу воротареві

змилений воротар – ‘воротар, який помиляється’

ошукати воротаря – ‘здурити воротаря’

певний воротар – ‘впевнений у своїх діях воротар’

притомність воротаря – ‘упевненість, зібраність, зосередженість воротаря’

резервовий воротар

скивати воротаря перед стрілом – ‘перехитрити, обдурити воротаря перед ударом’

трема воротаря – ‘хвилювання воротаря’

тренувати воротаря карними / стрілами

тренувати воротаря карними горою – ‘тренувати воротаря, пробиваючи штрафні удари верхом’

тренувати воротаря карними долом – ‘тренувати воротаря, пробиваючи штрафні удари долом’

тренувати воротаря стрілами з боку – ‘тренувати воротаря, наносячи удари збоку’

тренувати воротаря стрілами з переду – ‘тренувати воротаря, наносячи удари спереду’

штурмувати ворота здалека

воротарське оружжя – ‘воротарське спорядження’

воротарське поле – ‘воротарський майданчик, воротарська площа’

воротна – ‘лицева лінія футбольного поля’

воротна лінія – ‘лицева лінія футбольного поля’

воротна сіта – ‘сітка воріт’

воротова лінія – ‘лицева лінія футбольного поля’

впорядник – ‘стюард, представник обслуги стадіону’

впорядчик – ‘стюард, представник обслуги стадіону’

виставлення впорядчиків на змаганнях – ‘виставлення обслуги на матч’

невиставлення впорядчиків на змаганнях – ‘невиставлення обслуги на матч’

вправи з мячем

вступити – ‘вступити до футбольної організації’

вступлення – ‘вступ до футбольної організації’

вугли ігрища – ‘кути футбольного поля’

вуковар – ‘зарахування технічної поразки футбольній команді за те, що не з’явилася на матчі’

вуковер – ‘зарахування технічної поразки футбольній команді за те, що не з’явилася на матчі’

вхід до Окружної Ліги – ‘вихід до вищої за класом ліги чемпіонату’

гардероба – ‘роздягальня’

гарпаст – ‘назва футболу в стародавніх римлян’

harpastum – ‘назва футболу в стародавніх римлян’

гарпастум – ‘назва футболу в стародавніх римлян’

гарцовник – ‘нападник’

гарячі моменти на грищі – ‘напружені моменти на полі’

гасити високу свічку – ‘зупиняти, перехоплювати м’яч, спрямований верховою передачею’

«*гачок*» – ‘підніжка’

гашення м’яча – ‘зупинка м’яча’

гет-трик – ‘коли футболіст забиває три м’ячі в одному матчі’

«*Гін-гін-гурра!*» – ‘відповідь на вигук-привітання «Слава!», вигук-вітання’

гіперкомбінація – ‘надзвичайна комбінація’

глядач – ‘глядач футбольного матчу’

активний глядач

безсторонній глядач

гол

нахапати голів – ‘пропустити багато голів’

голіники – ‘щитки’

голінники – ‘щитки’

голова – ‘суддя в полі’

головка – ‘удар головою’

голь

господарі – ‘команда, що грає на своєму полі’

гості – ‘команда, яка грає на чужому полі, в гостях’

гра – 1) ‘ігрові дії футболістів на полі’,

2) ‘футбольний матч’

амбітна гра

безнадійна гра – ‘невдала, ніяка гра’

брутальна гра

горішня гра – ‘гра вгорі’

гра в десятку – ‘гра вдесятьох’

гра ведена нерівномірно

гра ведена рівномірно

гра ведена «фер» – ‘гра, ведена чесно’

гра гуртова

гра дружинна – ‘командна гра’

гра на високому поземі – ‘гра на високому рівні’

гра на високому рівнені – ‘гра на високому рівні’

гра на низькому поземі – ‘гра на низькому рівні’

гра на низькому рівнені – ‘гра на низькому рівні’

гра на час

гра сольова – ‘індивідуальна гра, від соло – один’

дефензивна гра – ‘захисна гра’

джентельменська гра

долішня гра – ‘гра внизу’

енергійна гра

енергічна гра

жвава гра

кінець гри

мало інтересуюча гра – ‘нецікава, малоцікава гра’

млява гра

нервова гра

нечиста гра

офензивна гра – ‘гра в нападі’

переривати гру (про дії судді) – ‘зупиняти матч через порушення правил’

плянова гра – ‘розпланована гра’

початок гри

скінчення гри

спокійна гра

хаотична гра

цікава гра

гра в копаний м'яч – ‘футбол’

гра в м'яч, копаний ногами – ‘футбол’

гра воротаря

добра гра воротаря

слаба гра воротаря

гра головою

гру довгими поданнями – ‘гра довгими пасами’

гра комбінаціями

гра короткими поданнями – ‘гра короткими пасами’

гра крилами – ‘атака, в якій задіяні флангові нападники’

гра о мистецтво – ‘гра за першість у чемпіонаті’

гра середньої трійкою нападу – ‘атака, в якій беруть участь центральний нападник і півсередні форварди’

гра фер – ‘чесна гра’

гра, ведена фер – ‘чесна гра’

гранє – ‘грання, гра’

границя – ‘лицева лінія футбольного поля’

границя nepřиятелів – ‘центральна лінія футбольного поля’

грати, заграти – ‘грати, зіграти у футбол’

грати амбітно

грати брутально

грати «в білих рукавичках» – ‘грати по-джентльменськи’

грати в воротах – ‘бути воротарем’

грати в десятку – ‘грати вдесятьох’

грати в захисті – ‘бути захисником’

грати в нападі – ‘бути нападником’

грати в помочі – ‘грати у півзахисті’

грати гостро – ‘грати динамічно, створюючи труднощі для суперника’

грати горою

грати делікатно

грати десятеро – ‘грати вдесятьох’

грати дефензивно

грати доллом

грати егоїстично

грати жертвенно

грати з амбіцією

грати за гостро

грати за мистецтво – ‘грати за перемогу в турнірі, за чемпіонство, за першість’

грати за м'яко

грати концертно – ‘грати видовишно’

грати копаний м'яч – ‘грати у футбол’

грати лівою ногою

грати на воротах – ‘виконувати функції воротаря, грати у воротах’

грати на одного стрільця

грати на правому лучнику – ‘грати на позиції правого півсереднього нападника’

грати на проволоку – ‘затягувати час’

грати на центрі – ‘бути центральним нападником’

грати обома ногами

грати офензивно

грати по джентельменськи

грати поправно

грати правою ногою

грати приземними комбінаціями – ‘перепасовувати м’яч близько до землі, робити низькі передачі’

грати приземно / проземно – ‘перепасовувати м’яч близько до землі, робити низькі передачі’

грати тактично

грати технічно

грати у копаний мяч – ‘грати у футбол’

грати «фер»

грати fair

грати футбол

грач – ‘гравець, футболіст’

амбітний грач

вільний грач – ‘гравець без опіки’

диспонований грач – ‘гравець у добрій кондиції, здоровий гравець’

заавансований грач – ‘досвідчений гравець’

замісцевий грач – ‘гравець з іншої місцевості’

зголошений грач – ‘заявлений на матч гравець’

караний грач

місцевий грач – ‘місцевий гравець’

неамбiтний гравець

недиспонований гравець – ‘нездоровий гравець’

недосвідчений гравець

незголошений гравець – ‘незаявлений на матч гравець’

не караний гравець

необставлений гравець – ‘гравець, якого не опікають суперники’

непильнований гравець – ‘гравець, якого не опікають суперники’

обставлений гравець – ‘гравець, якого опікають суперники’

пильнований гравець – ‘гравець під опікою суперників’

противний гравець – ‘гравець команди-суперника’

професійний гравець – ‘футболіст-професіонал’

свій гравець – ‘свій гравець’

сильний гравець

слабий гравець

слабий технічно гравець – ‘технічно слабо підготовлений гравець’

слабий фізично гравець – ‘фізично слабо підготовлений гравець’

спортивно вироблений гравець – ‘спортивно підготовлений гравець’

спортивно невироблений гравець – ‘спортивно підготовлений гравець’

форма гравця – ‘фізична форма гравця, підготовленість’

добра форма гравця – ‘добра фізична форма’

слаба форма гравця – ‘слабка, погана фізична форма’

фізично сильний гравець

фізично слабкий гравець

грище – ‘поле для гри у футбол’

вийти на грище

виходити на грище – ‘виходити на поле’

господарі грища

гості грища

грище копаного мяча – ‘футбольне поле’

грище в доброму стані

грище для копаного мяча – ‘футбольне поле’

добре грище – ‘футбольне поле в доброму стані’

зійти з грища

поведінка на грищі

брутальна поведінка на грищі – ‘брутальна поведінка на полі’

джентельменська поведінка на грищі

шляхетно-спортова поведінка на грищі

половина грища

половина грища противника

своя половина грища

своє грище

середина грища – ‘середина поля’

ситуація на грищі

безнадійна ситуація на грищі

догідна ситуація на грищі

сходити з грища

чуже грище

гряда – ‘воротарська площа, воротарський майданчик’

ворожа гряда – ‘воротарська площа суперника’

своя гряда – ‘своя воротарська площа’

грядяк – ‘удар від воріт’

голь – ‘гол’

дати голя – ‘забити гол’

добути голя

зістрілений гол – ‘забитий гол’

непризнаний гол – ‘незарахований гол’

признаний гол – ‘зарахований гол’

пропустити гол

дампінг – ‘уболівання’

дерби – ‘матч між командами з одного населеного пункту чи регіону’

дефензива – ‘захисні дії гравців на полі’

дефензивний

дефензивно

диктувати – ‘призначати (про дії судді)’

диктувати вільний коп – ‘призначати вільний удар’

диктувати вільного – ‘призначати вільний удар’

диктувати карний – ‘призначати штрафний удар’

диктувати карний коп – ‘призначати штрафний удар’

диктувати карні удари – ‘призначати штрафні удари’

дискваліфікація

дискваліфікація за небезпечну гру – ‘дискваліфікація за нанесення фізичної шкоди’

дискваліфікація за словну образу судді – ‘дискваліфікація за словесну образу судді, за нанесення моральної шкоди’

дискваліфікувати – ‘відсторонити від ігор’

дисципліна

неспортова дисципліна

спортова дисципліна

дискваліфікувати – ‘відсторонити від ігор’

діставати м'яча – ‘отримувати передачу, пас м'ячем’

дія – ‘тайм’

друга дія – ‘другий тайм’

перша дія – ‘перший тайм’

добути голя (з випаду) – ‘забити гол (внаслідок контратаки)’

добути ворота – ‘гол’

добуття воріт – ‘забивання гола’

добуття мистецтва – ‘здобуття чемпіонства, виграш першості’

допінг – ‘уболівання’

доріст – ‘молодь, юнаки’

доставець мячів – ‘особа з допоміжного персоналу, яка подає футболістам м’ячі, що вийшли за межі поля’

дреси – ‘спортивний костюм’

дриблінг – ‘біг із м’ячем’

дріблінг – ‘ведення м’яча, пересування футболіста з м’ячем’

дріблювати мяч – ‘дриблінгувати’

дробити мяч – ‘дриблінгувати’

дроблення м’яча – ‘ведення м’яча, пересування футболіста з м’ячем’

дружина – ‘команда’

аматорська дружина

друга дружина – ‘друга команда, резервний склад команди’

дружина копунів

дружина копаного м’яча – ‘футбольна команда’

дружина мяча – ‘футбольна команда’

загранична дружина – ‘закордонна команда’

закордонна дружина

зіграна дружина

краєва дружина – ‘вітчизняна команда’

комплетна дружина – ‘повний склад команди’

найгірша дружина

найкраща дружина – ‘найліпша команда’

найсильніша дружина

найслабша дружина

незіграна дружина

некомплетна дружина

оспала дружина – ‘млява, заспана команда’

«остання» дружина – ‘команда на останньому місці’

перша дружина – 1) ‘перша команда, основний склад’

2) ‘команда на першому місці’

першорядна дружина – ‘перша команда, основний склад’

провінційна дружина – ‘провінційна команда’

провінційальна дружина – ‘провінційна команда’

професійна дружина – ‘команда професіоналів’

професіональна дружина – ‘команда професіоналів’

репрезентаційна дружина – ‘основна команда, збірна команда’

резервова дружина

рухлива дружина

своя дружина – ‘своя команда’

сильна дружина

слаба дружина

технічний рівень дружини

слабий технічний рівень дружини

сильний технічний рівень дружини

технічно опанована дружина – ‘технічно сильно підготовлена команда’

технічно слаба дружина

чолова дружина – ‘перша команда, команда на чолі турнірної таблиці’

чужа дружина – 1) ‘команда-суперниця’

2) ‘команда футболістів іншої нації’

чужонаціональна дружина – ‘неукраїнська команда’

дружинна гра – ‘командна гра’

дружинова гра – ‘командна гра’

друленє – ‘штовхання суперника руками’

друляннє – ‘штовхання суперника руками’

друляння – ‘штовхання суперника руками’

друляти – ‘штовхати суперника руками’

дупінг – ‘уболівання’

європейська чаша – ‘європейський кубок’

жердка – ‘стійка воріт’

заводовець – ‘професіонал’

заграння – ‘комбінація’

задержання – ‘зупинка м’яча’

задержуванє – ‘зупинка м’яча’

задня формація – 1) ‘лінія захисту’,

2) ‘гравці, що творять оборонну ланку’

заїхати до воріт – ‘наблизитись безпосередньо до воріт’

займа – ‘одинадцятиметрова позначка, точка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару’

займак – ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

закінчитися в нічию

закоп – ‘удар в м’яч’

закреслити в повітрі дугу (про м’яч)

залога – 1) ‘лінія захисту’,

2) ‘гравці, що творять оборонну ланку’

заложник – ‘захисник’

висунення заложників – ‘вихід захисників уперед’

нерівномірне висунення заложників – ‘нерівномірний вихід захисників уперед’

рівномірне висунення заложників – ‘рівномірний вихід захисників уперед’

ворожий заложник

лівий заложник – ‘лівий захисник’

правий заложник – ‘правий захисник’

свій заложник

«за межі» – ‘площі за межами футбольного поля’

замішанє – ‘раптова метушня, безлад, сум’яття’

підбрамкове замішанє – ‘безлад під воротами, метушня’

замішання – ‘раптова метушня, безлад, сум’яття’

приворотнє замішання – ‘метушня під воротами’

запасний – ‘запасний гравець’

запасний грач – ‘запасний гравець’

запасний воротар

запасовий – ‘запасний гравець’

запілля – ‘площі за межами футбольного поля’

заправа – ‘тренування’

заправа до копаного м'яча – ‘футбольне тренування’

заправа копаного м'яча – ‘футбольне тренування’

заправлятися – ‘тренуватися’

заряджати (про дії судді) – ‘призначати’

заряджати вільний коп – ‘призначати вільний удар’

заряджати займак – ‘призначати одинадцятиметровий штрафний удар’

заряджати карний коп – ‘призначати штрафний удар’

заряджати наріжняк – ‘призначати кутовий удар’

засюрчати у свисток (про суддю) – ‘засвистіти’

захист – 1) ‘лінія захисту’,

2) ‘гравці, що творять оборонну ланку’,

3) ‘захисні дії гравців на полі’

захисник

заховуватися неспортивно – ‘поводитися не по-спортивному’

заховуватися спортивно – ‘поводитися по-спортивному’

зашипіляти в атаку – ‘заграти в атаці’

збірна – ‘збірна команда’

збірна команда

звід тілом – ‘рух тулубом’

звід тілом доліва – ‘рух тулубом уліво’

звід тілом доправа – ‘рух тулубом управо’

зголошення в судді

зdiskваліфікований – ‘відсторонений від матчів’

здобута – ‘гол’

здобута брамка – ‘гол’

здобуттє воріт – ‘гол, забивання гола’

здобути гет-трік – ‘забити три голи в одному матчі’

здобути мистецтво – ‘виграти першість, здобути чемпіонство’

здобути першенство – ‘виграти чемпіонат’

здобути першенство округи

здобуті ворота – ‘гол’

здобуття воріт – ‘гол, забивання гола’

здобуття мистецтва – ‘здобуття чемпіонства, виграш першості’

зелена мурава – ‘футбольне поле’

зіграння – ‘комбінація’

зійти – ‘зійти з поля’

зірка – ‘найліпший футболіст’

зірка українського спорту – ‘найкращий український спортсмен’

спортова зірка – ‘найкращий спортсмен’

футбольна зірка – ‘найкращий футболіст’

зложити протест – ‘подати протест’

злучник – ‘півсередній нападник’

лівий злучник – ‘лівий півсередній нападник’

правий злучник – ‘правий півсередній нападник’

змагання – ‘футбольний матч’

атмосфера змагань

неспортова атмосфера змагань

спортова атмосфера змагань

виграні змагання – ‘виграний матч’

виграти змагання

вирішні змагання – ‘вирішальний матч’

вирішні відплатні змагання – ‘вирішальний матч-відповідь’

відплатні змагання – ‘матч-відповідь’

змагання без участі публіки – ‘матч, на якому не можуть бути присутні глядачі, таку форму проведення поєдинку використовують як покарання для клубів’

змагання вдома – ‘матч на своєму полі’

змагання в копаний м'яч – ‘футбольний матч’

змагання в копаним м'ячи – ‘футбольний матч’

змагання за мистецтво – ‘матч за першість, за перемогу в чемпіонаті’

змагання копаним м'ячем – ‘футбольний матч’

змагання копаного м'яча – ‘футбольний матч’

змагання на нейтральному грищі – ‘матч на нейтральному полі’

змагання на своєму грищі – ‘матч на своєму полі’

змагання на чужому грищі – ‘матч на чужому полі’

змагання о мистецтво – ‘матч за першість, за перемогу в чемпіонаті’

змагання у копанім м'ячі – ‘футбольний матч’

кінець змагань – ‘кінець матчу’

літові змагання – ‘офіційний матч’

нецікаві змагання

почати змагання

початок змагань – ‘початок матчу’

програні змагання – ‘програний матч’

програти змагання

рунда змагань – ‘раунд матчів’

весняна рунда змагань – ‘весняний раунд змагань’

осіння рунда змагань – ‘осінній раунд змагань’

скінчити змагання

товариські змагання – ‘товариський матч’

фінальні змагання

футбольні змагання – ‘футбольний матч’

цікаві змагання

змагання копаного м'яча – ‘футбольний матч’

змагун – ‘той, хто змагається, бере участь у змаганнях, спортсмен’

дефензивний змагун

здисциплінований змагун – ‘дисциплінований спортсмен’

зіграні змагуни

змагун в нападі – ‘гравець нападу’

змагун в допомозі – ‘гравець півзахисту’

змагун на воротах – ‘воротар’

змагун на обороні – ‘гравець захисту’

нездисциплінований змагун

незіграні змагуни

неуправнений змагун – ‘не заявлений спортсмен, який не має права брати участь у матчі’

офензивний змагун

управнений змагун – ‘заявлений спортсмен, який має право брати участь у матчі’

змасакрований – ‘важко травмований футболіст, який зазнав тяжкого ушкодження’

зносити з грища – ‘виносити травмованого гравця з поля’

зремісувати – ‘зіграти внічию’

зрив – ‘швидкісний ривок футболіста’

зудар – ‘зіткнення гравців на полі’

зударитися – ‘зіткнутися один з одним’

зупин – ‘зупинка м’яча’

зфавлювати – ‘порушити правила’

йти проломом – ‘атакувати великими силами’

ігрище – 1) ‘гра’,

2) ‘футбольне поле’

ініціатива

ініціатива

інсайд – ‘півсередній нападник’

інтервеніювати – ‘атакувати’

інтервенція – ‘атакувальні дії гравців на футбольному полі’

інтервенювати – ‘атакувати’

камаші – ‘гетри’

капітан

капітан дружини

капітан команди

карна точка – ‘одинадцятиметрова позначка, точка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару’

карне поле – ‘штрафний майданчик, карна площа’

карний – ‘штрафний удар’

використаний карний – ‘використаний штрафний удар’

завинений карний – ‘заслужений штрафний удар’

не використаний карний

незавинений карний – ‘незаслужений штрафний удар’

оправданий карний – ‘заслужений штрафний удар’

карний вдар – ‘штрафний удар’

карний займак – ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

карний коп – ‘штрафний удар’

карний мет – ‘штрафний удар’

карний пояс – ‘штрафний майданчик, карна площа’

карний стріл – ‘штрафний удар’

карність – ‘дисциплінованість’

киванє – ‘обігравання, обведення гравців протилежної команди із використанням обманних рухів’

кивання – ‘обігравання, обведення гравців протилежної команди із використанням обманних рухів’

кивати, скивати – ‘обіграти гравця супротивника, обдурити, обвести’

кидатися на м’яч – ‘штрафний майданчик, карна площа’

кібіц – ‘уболівальник, футбольний фанат’

кікс – ‘невдалий удар у м’яч, втрата м’яча’

кікса – ‘невдалий удар у м’яч, втрата м’яча’

кіксувати – ‘ковзнути, змінивши напрямок руху м’яча’

кількість пунктів – ‘кількість здобутих очок’

кінець – ‘завершення матчу’

кінець гри – ‘завершення матчу’

кінець змагань – ‘завершення матчу’

кінець метчу – ‘завершення матчу’

«клітка» – ‘стадіон, спортивний майданчик’

своя «клітка» – ‘свій стадіон, спортивний майданчик’

чужа «клітка» – ‘чужий стадіон, спортивний майданчик’

клуб

клубовий фанатик – ‘фанатичний уболівальник клубу’

кляса – ‘об’єднання футбольних команд’

авансувати до кляси – ‘увійти до вищої за класом ліги’

виступлення з кляси – ‘виліт із вищої ліги до нижчої’

вища кляса – ‘найвища ліга чемпіонату’

вхід до кляси – ‘вихід до вищої за класом ліги’

нижча кляса

спадати до кляси – ‘покинути вищу за класом лігу, вилетіти з вищої ліги’

комбінація

проста комбінація

складна комбінація

комбінаційна гра

комбінаційний тяг – ‘ряд комбінацій’

контракт – ‘договір футболіста з футбольним клубом’

контужений – ‘травмований футболіст’

контузійований – ‘травмований футболіст’

коп – ‘удар у м’яч’

коп з рога – ‘кутовий штрафний удар’

копаннє грача – ‘копання гравця’

копати

копати головою – ‘завдавати удару головою’

копати ногою – ‘завдавати удару ногою’

копати м’яч / м’яча

копати мяч горою

копати мяч долем

копати футбол – ‘грати в футбол’

копнення з кута – ‘кутовий штрафний удар’

копнути м’яч шпівом – ‘копнути м’яч носакон бутсів’

копняк – ‘штрафний удар’

копун – ‘футболіст’

кондиція копуна – ‘фізична підготовленість футболіста’

добра кондиція копуна – ‘добра фізична підготовка футболіста’

марна кондиція копуна – ‘погана, слабка фізична підготовка футболіста’

копана – ‘футбол’

копанє – ‘футбол’

копаннє – ‘футбол’

копаний – ‘футбол’

копаний м’яч – ‘футбол’

копаний мяч з англійськими правилами гри

копанина – ‘копання, гра’

хаотична копанина – ‘хаотична, невпорядкована гра’

чудова копанина – ‘добра, впорядкована гра’

копанка – ‘футбол’

копання – ‘футбол’

копати

копати засильно

копати заслабо

копати мяч

копати мяч боком черевика

копати мяч зап’ятком черевика

копати мяч носом черевика

копати мяч підбитєм черевика – ‘копати м’яч підйомом черевика’

копненє – ‘передавання м’яча партнерові’

копун – ‘футболіст’

здисциплінований копун

недисциплінований копун

передний копун – ‘нападник’

корнер – ‘кутовий штрафний удар’

використаний корнер – ‘використаний кутовий удар’

не використаний корнер

косити – ‘збивати суперника з ніг’

крайник – 1) ‘фланг, край футбольного поля’

2) ‘крайній, фланговий нападник’

грати на крайнику – ‘грати на фланзі’

грати на лівому крайнику – ‘грати на лівому фланзі’

грати на правому крайнику – ‘грати на правому фланзі’

лівий крайник – ‘лівий фланговий нападник’

правий крайник – ‘правий фланговий нападник’

крило – 1) ‘фланг’,

2) ‘фланговий нападник, криловий’

йти вперед крилами – ‘йти вперед флангами’

ліве крило – 1) ‘лівий фланг’,

2) ‘позиція лівого крайнього нападника на лівому фланзі’

ліво-криловий – ‘футболіст на лівому фланзі’

подавати мяч на крило

подання до крил

праве крило – 1) ‘правий фланг’,

2) ‘позиція правого крайнього нападника на правому фланзі’

право-криловий – ‘футболіст на правому фланзі’

сильні крила

слабі крила

крилевий – ‘крайній, фланговий нападник’

криловий – ‘крайній, фланговий нападник’

випускання крилових

лівий криловий – ‘лівий крайній нападник’

правий криловий – ‘правий крайній нападник’

криття – ‘надійна оборона воріт’

купелеві штанята – ‘плавки’

ліга – ‘об’єднання футбольних команд’

авансувати до ліги – ‘увійти до вищої за класом ліги’

аматорська ліга

ввійти до ліги / зайти до ліги – ‘увійти до вищої за класом ліги’

виступити з ліги – ‘покинути вищу за класом лігу’

зайти до ліги – ‘увійти до вищої за класом ліги’

професіональна ліга

спадати до ліги – ‘покинути вищу за класом лігу, вилетіти з вищої ліги’

лінія брамки – ‘лицева лінія футбольного поля’

лінія воріт – ‘лицева лінія футбольного поля’

ловити м'яча (на грізну праву) – ‘підхопити м'яча (ударною правою ногою)’

ловити стріли – ‘ловити м'ячі, що летять в отвір воріт’

ловити ostrі стріли – ‘ловити небезпечні удари в отвір воріт’

ловити певно роги / горішні / приземні – ‘впевнено ловити удари, коли м'яч летить у кут воріт / удари верхом / удари низом’

лучник – 1) ‘позиція між центром нападу та флангом’,

2) ‘півсередній нападник між центральним форвардом і фланговим нападником’

лівий лучник – 1) ‘позиція між центром нападу та лівим флангом’,

2) ‘лівий півсередній нападник між центрфорвардом і крайнім нападником на лівому фланзі’

правий лучник – 1) ‘позиція між центром нападу та правим флангом’,

2) ‘правий півсередній нападник між центрфорвардом і крайнім нападником на правому фланзі’

майдан – ‘стадіон, спортивний майданчик’

спортовий майдан

мати мистецтво в кишені – ‘забезпечити собі перемогу в першості’

мати мистецтво в руках – ‘забезпечити собі перемогу в чемпіонаті’

матч

фінальний матч за футбольне мистецтво

межа – ‘бокова лінія’

межова – ‘бокова лінія’

межовий – ‘боковий суддя’

межовий з хоруговкою – ‘боковий суддя з прапорцем’

match

метч

відложити метч – ‘відкласти матч’

заграти метч – ‘зіграти матч’

краєвий метч – ‘матч у своїй країні’

міжнародний метч – ‘міжнародний матч’

нецікавий метч

програний метч

товариський метч

футбольний метч

цікавий метч

меч

мистецтво – 1) ‘футбольний турнір, чемпіонат’,

2) ‘перемога в турнірі, чемпіонство, звання чемпіона’

боротьба за мистецтво – ‘боротьба за чемпіонство’

втрата мистецтва – ‘втрата чемпіонства’

втратити мистецтво – ‘втратити чемпіонство’

добуття мистецтва – ‘здобуття чемпіонства’

здобути мистецтво – ‘здобути чемпіонство’

футбольне мистецтво – ‘футбольна першість’

мистець – ‘чемпіон, переможець турніру’

многократний мистець – ‘багаторазовий чемпіон’

однократний мистець – ‘одноразовий чемпіон’

мистецька боротьба – ‘боротьба за чемпіонство’

мистецька гра – ‘гра чемпіонату’

мистецька розгровка – ‘розіграш чемпіонату’

весняна мистецька розгровка – ‘весняний розіграш чемпіонату’

осіння мистецька розгровка – ‘осінній розіграш чемпіонату’

мистецька табеля – ‘турнірна таблиця чемпіонату’

міжнародна футбольна конвенція

місце

останнє місце

перше місце

чільне місце – ‘перше місце’

мундур – ‘спортивна форма’

мурава – ‘футбольне поле’

біла мурава – ‘засніжений газон футбольного поля’

зелена мурава – ‘зелений газон футбольного поля’

мурованє воріт – ‘надійна оборона воріт’

муровання – ‘надійна оборона воріт’

мяч – 1) ‘знаряддя для гри у футбол’,

2) ‘футбол’

м’яч – 1) ‘знаряддя для гри у футбол’,

2) ‘футбол’

бити мяча – ‘завдавати удару в м’яч’

бити мяча без уставлення

бити мяч боком

бити мяча високо

бити мяч головою

бити мяч грудьми

бити мяч задом

бити мяча з воздуха – ‘бити м’яча в повітрі’

бити мяча з землі

бити мяча з кожної позиції

бити мяча лівою ногою

бити мяча на обі ноги – ‘бити м’яча обома ногами’

бити мяч низько

бити мяча правою ногою

бити мяч передом

бити мяч чеським

бити мяч шпідом

бити мячем

бити мячем близько

бити мячем вперед

бити мячем далеко

бити мячем назад

близький мяч – ‘удар по м’ячу на близьку відстань’

валити мячем – ‘сильно пробивати м’ячем’

вести мяч

викидати мяч – ‘викидати м’яч з авта’

викидати мяч близько

викидати мяч далеко

високий мяч – ‘удар, коли м’яч летить високо’

відбивати мяч

відбивати мяч в леті

відбивати мяч головою

відбивати мяч засильно

відбивати мяч заслабо

відбирати мяч від противника

відкопувати мяч

«возитися» з мячем – ‘перетримувати м’яч, не віддавати його партнерам’

«гасити» мяч – ‘зупиняти м’яч’

знати мяча

губити мяч – ‘втратити м’яч’

далекий мяч – ‘удар по м’ячу на далеку відстань’

дістати мяча – ‘здобути м’яч’

добути мяч – ‘здобути м’яч’

дробити мяч – ‘дриблінгувати, вести м’яч’

загнати мяч до воріт – ‘забити гол у ворота’

здержувати мяч – ‘зупиняти м’яч’

здержувати мяч боком ноги, приступаючи його зверху ногою – ‘зупиняти м’яч боком ступні, наступаючи на нього зверху’

кидати мяч ззовні побочини – ‘кидати м’яч уздовж бокової’

мяч в руху – ‘м’яч у русі’

мяч в спочинку – ‘м’яч у спокої, без руху’

надутий мяч

низький мяч – ‘удар, коли м’яч летить низько’

опанування мяча – ‘володіння м’ячем’

певне опанування мяча – ‘впевнене володіння м’ячем’

непевне опанування мяча – ‘невпевнене володіння м’ячем’

подавати мяч

подавати мяч близько

подавати мяч взад / до заду

подавати мяч високо

подавати мяч вперед

подавати мяч головою

подавати мяч далеко

подавати мяча необставленому гравцеві – ‘подавати м’яч гравцеві, якого не опікають’

подавати мяч низько

подавати мяч просто – ‘подавати м’яч прямо’

подавати мяч своєму грачеві

подавати мяч скісно – ‘подавати м’яч навскоси’

подавати мяч спід самої брамки

провадити мяча

спущений мяч

стопувати мяч

техніка в ловленню мячів

техніка в ловленню близьких мячів

техніка в ловленню високих мячів – ‘техніка ловлення високих ударів’

техніка в ловленню далеких мячів

техніка в ловленню приземних мячів – ‘техніка ловлення низьких ударів’

штопувати мяч – ‘зупиняти м’яч’

м’яч, п’ятий номер – ‘п’ятий номер м’яча, який використовували для гри в футбол’

м’яч, копаний ногами – ‘футбол’

м’ячевик – ‘футболіст’

мячеві вправи – ‘вправи з м’ячем’

наголінники – ‘щитки’

накинути високу гру – ‘нав’язати гру за допомогою верхових передач, горішніх пасів високо над землею’

накинути гостре темпо – ‘нав’язати швидкий темп гри’

накинути систему «В» – ‘використати тактичну схему «W»’

накістники

наколінники

напад – 1) ‘лінія нападу в розташуванні гравців на полі’,

2) ‘гравці нападу – нападники, які творять цю ланку’

«безпечний» напад

зіграний напад

небезпечний напад

не зіграний напад

нападач – ‘нападник’

нападник

напасник – ‘нападник’

середуший напасник – ‘центральний нападник, центрфорвард’

напівволеї – ‘удар із напівлету’

напівзахисник – ‘півзахисник’

наріжник – ‘кутовий штрафний удар’

наріжняк – ‘кутовий штрафний удар, кутовий’

близший наріжняк

брати наріжняка головою / волеєм – ‘перехоплювати удар із кутового головою / ударом із лету’

дальший наріжняк

наступ – ‘атакувальні дії гравців на футбольному полі’

наступ лівою стороною – ‘атака лівим боком’

наступ правою стороною – ‘атака правим боком’

начальник – ‘капітан команди’

некарність – ‘недисциплінованість’

непорозуміння – ‘порушення правил’

руконіжні непорозуміння – ‘порушення правил із застосуванням фізичної сили’

словні непорозуміння – ‘порушення правил із використанням словесних образ’

нерішена – ‘нічийний результат, нічия’

нерозіграна – ‘нічийний результат, нічия’

нога – ‘нога футболіста’

сильніша нога

слабша нога

нота – ‘здобуте очко’

оборона – 1) ‘лінія захисту’,

2) ‘гравці, що творять оборонну ланку’

3) ‘захисні дії гравців на полі’

ефективна оборона – ‘ефективний захист’

легковажна оборона – ‘ненадійний захист’

неефективна оборона – ‘не ефективний захист’

тверда оборона – ‘міцний, надійний захист’

оборонець – ‘захисник’

правий оборонець – ‘правий захисник’

обставлювання противників – ‘опіка гравців суперника’

обставляти грача – ‘застосовувати щодо гравця індивідуальну опіку’

обстрілювати ворота

одвірок – ‘стійка воріт’

одинадцятка – 1) ‘футбольна команда, що складається з одинадцяти гравців’,

2) ‘одинадцятиметрова позначка, точка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару’,

3) ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

здисциплінована одинадцятка – ‘дисциплінована футбольна команда’

нездисциплінована одинадцятка – ‘недисциплінована футбольна команда’

одинадцятиметрівка – ‘одинадцятиметрова позначка, точка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару’

одинадцятиметровий – ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

одинадцятка – 1) ‘футбольна команда, що складається з одинадцяти гравців’,

2) ‘одинадцятиметрова позначка, точка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару’,

3) ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

одинадцятка – 1) ‘футбольна команда, що складається з одинадцяти гравців’,

2) ‘одинадцятиметрова позначка, точка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару’,

3) ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

одинацятка – 1) ‘футбольна команда, що складається з одинадцяти гравців’,

2) ‘одинадцятиметрова позначка, точка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару’,

3) ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

однострій – ‘спортивна форма’

Окружний Спортовий Союз

олдбой – ‘ветеран’

олд-бой – ‘ветеран’

ольд-бой – ‘ветеран’

опанованє – ‘володіння м’ячем’

опановання – ‘володіння м’ячем’

оплески (публіки)

винагородити рясними оплесками (про публіку) – ‘позитивна реакція на гру футболістів за допомогою оплесків’

опука – ‘м’яч’

ослабити наступ – ‘послабити атаквальні дії нападу’

отверта гра – ‘атака, в якій задіяні всі п’ять нападників’

офензива – 1) ‘атакувальні дії гравців на футбольному полі’,

2) ‘напад команди’

офензивний

офензивно

офзайд – ‘положення поза грою’

офсайд – ‘положення поза грою’

of side – ‘положення поза грою’

offside – ‘положення поза грою’

off side – ‘положення поза грою’

off-side – ‘положення поза грою’

ofсid – ‘положення поза грою’

павза – ‘перерва між таймами футбольного матчу’

партнер – ‘одноклубник’

рівнорядний партнер – ‘однаковий за класом партнер’

нерівнорядний партнер

пас – ‘передавання м’яча партнерові’

пасінг – ‘перепасовування м’яча між партнерами’

паталаха – ‘невдаха, нездара’

паталашити – ‘грати невдало, псувати гру’

пенальді – ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

пенальті – ‘штрафний удар з одинадцятиметрової позначки’

перебій – ‘прострільна передача’

перевага – ‘домінування однієї з команд на полі’

використати перевагу

змінна перевага

легка перевага – ‘ледь помітна перевага, незначне домінування однієї з команд на полі’

легонька перевага – ‘незначне домінування однієї з команд на полі’

перевага на змаганнях – ‘ігрова перевага, перевага в матчі’

перевага над противником

показати перевагу циферно – ‘показати перевагу за допомогою рахунку в матчі’

показати перевагу цифрово – ‘показати перевагу за допомогою рахунку в матчі’

слідна перевага – ‘відчутна перевага, помітна перевага’

стала перевага

переважати

переважати під оглядом тактики – ‘переважати з точки зору тактики’

переважати під оглядом техніки – ‘переважати з точки зору техніки’

переводити комбінацію

передача

висока передача – ‘передача верхом’

низька передача – ‘передача низом’

передметч – ‘гра дублерів перед матчем основних складів’

передмеч – ‘гра дублерів’

передовий – ‘нападник’

«переїздити» противника – ‘обіграти, обминути, обвести противника’

перейти – ‘переграти’

перейти змагунів – ‘обійти, обіграти польових гравців’

перейти воротаря – ‘обійти, обіграти воротаря’

перейти до екстра-кляси – ‘підвищитись у класі, вийти до найвищої ліги першості’

перемога**перемогти****переможець**

перепроводжування м'яча – ‘ведення м'яча, пересування футболіста з м'ячем’

перепроводжування м'яча вузjem – ‘ведення м'яча, пересування футболіста з м'ячем’

перерва – ‘павза між таймами футбольного матчу’

перерив – ‘павза між таймами футбольного матчу’

переривати гру – ‘зупиняти матч через порушення’

перестрілити – 1) ‘робити прострільну передачу’,

2) ‘не влучити’

перестрілювання – ‘прострільна передача’

перетренування

перше копнення – ‘перший удар по м'ячу на початку тайму, початковий удар з центра поля’

першенство – ‘чемпіонат, першість, турнір’

весняне першенство – ‘весняна першість’

літнє першенство – ‘літня першість’

осіннє першенство – ‘осіння першість’

першенство округи – ‘чемпіонат округи’

пивка – ‘м’яч’

пилка – ‘м’яч’

півволєй – ‘удар із напівлету’

півгра – ‘одна з двох частин футбольного матчу, половина часу гри, 45 хвилин, тайм’

півпрофесіоналізм

підворітне замішання – ‘скупчення футболістів перед ворота в момент атаки’

підготов – ‘тренування, підготовка’

підготова – ‘підготовка, тренування’

підготовка

теоретична підготовка

фізична підготовка

підготовлений тактично

підготовлений технічно

підїхати під самі ворота – ‘наблизитись безпосередньо до воріт’

післати (мяч) викопом – ‘викопнути м’яч’

піти на авт – ‘вийти за межі поля’

площа – ‘футбольне поле’

власна площа – ‘своє поле’

нейтральна площа – ‘нейтральне поле’

не позначена площа – ‘не позначене розміткою поле’

позначена площа – ‘позначене розміткою поле’

своя площа – ‘своє поле’

чужа площа – ‘чуже поле’

побіда – ‘перемога’

несподівана побіда – ‘неочікувана перемога’

певна перемога – ‘впевнена, очікувана, прогнозована перемога’

побочина – ‘бокова лінія’

поведення – ‘поведінка футболістів’

неспортове поведення

чемне поведення – ‘спортивна, джентльменська поведінка’

подаванє – ‘передавання м’яча партнерові’

подаванє головою

подавання – ‘подавання м’яча партнерові. пас’

високе подавання – ‘високе подавання, пас’

нецільне подавання – ‘неточне подавання, пас’

подавання мяча спід самої брамки

приземне подавання – ‘низьке подавання, пас’

цільне подавання – ‘точне подавання, пас’

подавати

подавати взад

подавати до центри – ‘подавати центральному нападникові’

подавати мяч близько

подавати мяч високо

подавати мяч вперед

подавати мяч взад / до заду

подавати мяч далеко

подавати м’яч до середини нападу – ‘подавати м’яч у центр нападу’

подавати мяч нападкові – ‘пасувати м’яч гравцям нападу’

подавати мяч низько

подавати на крило

подання – ‘пас, подавання м’яча партнерові’

довге подання – ‘довгий пас’

докладне подання – ‘точна подача’

коротке подання – ‘короткий пас’

недокладне подання – ‘неточна подача’

подання боком стопи

подання внутрішнім боком стопи

подання зовнішнім боком стопи

подання вільного – ‘подавання вільного удару’

подання карного – ‘подавання штрафного удару’

подання крайника – ‘пас крайнього нападника’

подання оборонця – ‘пас захисника’

подання підбиттям – ‘пас підйомом стопи’

подання помічника – ‘пас півзахисника’

подання, яке переводиться підбиттям – ‘пас підйомом стопи’

подача – ‘пас, передавання м’яча партнерові’

поза грою – ‘офсайд’

позадній – ‘захисник’

позиція – ‘положення, розташування футболістів на полі’

безнадійна позиція – ‘незручна, невдала позиція’

використати позицію

догідна позиція – ‘зручна позиція’

змарнувати позицію

чудова позиція – ‘зручна позиція’

покінчитися у відношенні – ‘закінчитися з рахунком’

поле – ‘футбольне поле’

грати на полі

грати на своєму полі

грати на чужому полі

наше поле

поле противника

своє поле

чуже поле

половина – 1) ‘одна з двох частин футбольного матчу, половина часу гри, 45 хвилин, тайм’,

2) ‘одна з двох частин футбольного поля’

перша половина – ‘перший тайм футбольного матчу’

друга половина – ‘другий тайм матчу’

половина грища – ‘половина футбольного поля’

своя половина грища

чужа половина грища

поміч – 1) ‘футболісти, що грають у півзахисті, півзахисники’,

2) ‘лінія півзахисту’

помічник – ‘півзахисник’

бічний помічник – ‘фланговий півзахисник’

лівий помічник

правий помічник

середній помічник / середущий помічник – ‘центральний півзахисник’

поперечина – ‘перекладина футбольних воріт’

поперечка – ‘перекладина футбольних воріт’

поперечна лінія – ‘центральна лінія футбольного поля’

поразка

очікувана поразка

неочікувана поразка

посилати м'яч «до дому» – ‘відпасовувати м'яч на свою половину поля або воротареві своєї команди’

поставити на ворота

потручений – ‘футболіст, якого штовхнули’

потягнення – ‘комбінація’

необдумане потягнення – ‘непродумана комбінація’

обдумане потягнення – ‘продумана комбінація’

пофольгувати – ‘розслабитися, злегковажити, дозволити собі грати в матчі не на повну силу, знехтувати постійною увагою на полі’

правила гри

правила гри в копаний мяч – ‘правила гри у футбол’

правила гри копаного мяча – ‘правила гри у футбол’

прапорець на тичці – ‘кутовий прапорець’

привідця – ‘капітан команди’

пробити мяча – ‘пробити в м’яч’

провадження м’яча – ‘ведення м’яча, пересування футболіста з м’ячем’

провідник – ‘капітан команди’

приворотє – ‘воротарський майданчик’

приклонник – ‘прихильник футбольної команди’

приклонник клубу – ‘прихильник команди’

примадонна – ‘футбольна зірка, найкращий футболіст’

футболева примадонна

притримання мяча

притримання мячів на голову

притримання мячів на груди

притримання мячів на ногу

притримання мячів на черево

прихильник – ‘прихильник футбольної команди’

примадонна – ‘футбольна зірка, найкращий футболіст’

прімадонна – ‘футбольна зірка, найкращий футболіст’

футболева прімадонна

пробивати м’ячем сітку – ‘дуже сильно бити по воротах, завдавати надзвичайного за силою удару в отвір воріт’

пробій – ‘прорив’

провадити мяча – ‘вести м’яч’

провина – ‘порушення правил’

більша провина – ‘серйозне порушення правил гри’

менша провина

провинний коп – ‘штрафний удар’

провід клубу – ‘сукупність осіб, які керують клубом’

провідник – ‘керівник футбольної команди’

провідник секції – ‘голова проводу футбольної секції спортивного клубу чи спортивного товариства’

програ – ‘поразка, програш’

програна – ‘поразка, програш’

заслужена програна – ‘заслужена поразка’

незаслужена програна

програти, програвати

програти з різницею багатьох воріт – ‘програти з різницею в багато голів’

програти різницею одних воріт – ‘програти з різницею в один гол’

програти матч

промах – ‘помилка’

тактичний промах

технічний промах

пропустити голь / голі

пропустити «баняка» – ‘пропустити гол’

противник – 1) ‘команда, що протистоїть іншій, суперник’,

2) ‘футболіст із команди-суперниці’

змити противника

молодий противник – ‘молодий суперник’

перестарілий противник – ‘віковий суперник, суперник, старший за віком’

реномований противник – ‘висококласний суперник, який має реноме’

рівнорядний противник – ‘однаковий за класом суперник’

сильний противник

слабий противник

протиаступ – ‘контратака’

професіонал

футбольний професіонал – ‘професійний футболіст, який грає у футбол і отримує за це заробітну плату’

професіоналізм

професіоналіст – ‘професіонал’

професіональний

публика – ‘публіка, глядачі футбольного матчу’

своя публика

численно зібрана публика – ‘численні глядачі’

чужа публика

публіка – ‘глядачі футбольного матчу’

допінг публіки – ‘підтримка публіки’

дотинки публіки – ‘знуцання публіки, в’їдливе глузування’

піддержка публіки

публіка підбадьорює

публіка пешисть – ‘публіка бентежить, призводячи до невдач (від жаргонізма *пех* – невдача, невезіння)’

численна публіка – ‘численні глядачі’

пункти – ‘очки’

втратити пункти – ‘втратити очки’

добути пункти – ‘здобути очки’

добуті пункти – ‘здобуті очки’

страчені пункти – ‘втрачені очки’

стратити пункти – ‘втратити очки’

страчені пункти – ‘втрачені очки’

пустити ворота – ‘пропустити гол’

п'ястучки – ‘відбивання м'яча кулаками (про дії воротаря)’

реванж –

реванш

резерв

резерва

резервіст – ‘півзахисник’

резервний – ‘запасний футболіст’

резервний воротар – ‘запасний воротар’

результат – ‘рахунок матчу’

ремі – ‘нічийний результат, нічия’

реміс – ‘нічийний результат, нічия’

потрібний реміс – ‘потрібна нічия’

непотрібний реміс

репрезентативна одинадцятка – ‘збірна команда’

репрезентаційна одинайцятка – ‘збірна команда’

репрезентація – ‘збірна команда’

репрезентувати – ‘представляти’

репрезентувати спорт за границею

репрезентувати спорт у краю

реченець

речинець

рівень гри

рівень гри на високім поземі – ‘високий рівень гри’

рівень гри на середнім поземі – ‘середній рівень гри’

рівень гри на низькім поземі – ‘низький рівень гри’

ріг – ‘кутовий штрафний удар’

ріг воріт – ‘кут воріт’

горішній ріг воріт – ‘верхній кут воріт’

долішній ріг воріт – ‘нижній кут воріт’

ріг грища – ‘кут поля’

лівий ріг грища – ‘лівий кут поля’

мяч, стрілений з рогу грища

мяч, стрілений з лівого рогу грища – ‘удар, нанесений із лівого кута поля’

мяч, стрілений з правого рогу грища

правий ріг грища – ‘правий кут поля’

робінзонада – ‘вдалі дії воротаря, сейв’

роги – ‘кутовий штрафний удар’

ловити роги – ‘ловити м’ячі з кутових ударів’

певно ловити роги – ‘впевнено ловити удар із кутового’

непевно ловити роги

пускати роги ліві / праві – ‘пропускати удар, коли м’яч летить у лівий / правий кут або з кутового’

роги грища – ‘кути футбольного поля’

роги поля – ‘кути футбольного поля’

розбивати – ‘травмувати суперника, завдавати йому ушкоджень’

розбитий – ‘травмований гравець, футболіст, який зазнав ушкодження під час гри’

розгрівки за мистецтво – ‘розіграш чемпіонату’

роземник – ‘суддя в полі’

роз’ємник – ‘суддя в полі’

розіграти змагання – ‘зіграти матч’

розіграти матч

розставлене гравців – ‘позиції футболістів на полі’

розставлення гравців – ‘позиції футболістів на полі’

«рука» – ‘порушення правил, яке полягає в грі рукою’

«руки» – ‘порушення правил, яке полягає в грі рукою’

самовбивчий – ‘гол у власні ворота, автогол’

самовбивчий гол – ‘гол у власні ворота, автогол’

самовбивчі ворота – ‘гол у власні ворота’

самовбийчі ворота – ‘гол у власні ворота’

светер – ‘футбольний светр або футболка’

свист – ‘сигнал судді за допомогою свистка про порушення правил чи призначення штрафного удару’

свист (публіки)

винагородити свистом – ‘негативна реакція публіки на гру футболістів за допомогою свисту’

свист судді

зачинати гру свистом

кінцевий свист судді

кінчити гру свистом

початковий свист судді

свиставка – ‘свисток головного судді’

свисток судді – ‘сигнал судді за допомогою свистка про порушення правил чи призначення штрафного удару’

свистало – ‘свисток головного судді’

свистати офсайд – ‘сигналом свистка фіксувати положення поза грою’

сезон

весняний сезон

закінчувати, закінчити сезон

зачинати, зачати сезон

кінець сезону

літній сезон

осінній сезон

отворити сезон

початок сезону

середина – ‘середина футбольного поля’

йти вперед серединою

подавати мяч до середини

подання до середини

середина помочи – ‘центральний півзахисник’

середній передовий – ‘центральний нападник’

середущий напасник – ‘центральний нападник’

симпатик

симпатик клубу

сітка – ‘сітка воріт’

горішній ріжок сітки – ‘верхній кут сітки воріт’

скількість пунктів – ‘кількість здобутих очок’

скіряна куля – ‘м’яч’

склад

звичайний склад

звичний склад – ‘стабільний склад’

здекомплетованийий склад

змінений склад

зміцнений склад

комплетовий склад

ослабленийий склад

сильнийий склад

«Слава!» – ‘вигук на привітання’

словні образи – ‘порушення правил, що полягає в негативних висловлюваннях про суперників і суддів’

сорочка – ‘футболка’

сорочина – ‘футболка’

сорочинка – ‘футболка’

союзняк – ‘футбол, гра з правилами англійського союзу копаного м’яча’

спадати – ‘понижуватися в класі’

спадати до кляси – ‘покинути вищу за класом лігу, вилетіти з вищого дивізіону’

спадати до ліги – ‘покинути вищу за класом лігу, вилетіти з вищої ліги’

спалена позиція – ‘офсайд, положення поза грою’

спалений – ‘положення поза грою’

спарінг

спаррінг

спеціальні охорони на клуби

спеціальні охорони на коліна

співгравч – ‘одноклубник’

спорт

спорти – ‘види спорту, спортивні дисципліни’

спортова сорочина – ‘футболка’

спортове товариство

футбольна секція спортивного товариства

спортовець

спортовець-футболіст

український спортсмен

спортивний клуб

спортивний сезон

спортсмен

спринт – ‘біг на коротку дистанцію’

срібний кубок – ‘приз переможцеві футбольної першості’

стадіон

спортивний стадіон

становище – ‘позиція футболістів на полі’

стежити безсторонно за хибами гри (про дії судді)

стиль гри

стовп – ‘стійка воріт’

ворітній стовп – ‘стійка футбольних воріт’

стовп воріт – ‘стійка футбольних воріт’

стовпець – ‘стійка воріт’

стовпок – ‘стійка воріт’

стопа

внутрішній бік стопи

зовнішній бік стопи

стоповання м'яча – ‘зупинка м'яча’

стоппінг – ‘зупинка м'яча’

стопувати мяч – ‘зупиняти м'яч’

сторож брамки – ‘воротар; футболіст, який грає у воротах’

сторож границі – ‘захисник’

сторонник – ‘прихильник футбольної команди’

сторонничість судді – ‘заангажованість судді, несправедливе суддівство, підсуджування одній зі сторін-учасників матчу’

виявляти сторонничість / бути сторонничим – ‘підсуджувати одній зі сторін’

стояти, опинитися на офсайді – ‘бути в офсайді, перебувати в положенні поза грою’

стояти на воротах – ‘грати у воротах’

стріл – ‘прицільний удар по воротах’

близкий стріл

близький стріл

горішній стріл – 1) ‘удар верхом’,

2) ‘удар у горішню частину воріт’,

далекий стріл

короткий стріл – ‘удар у ворота з близької відстані’

довгий стріл – ‘удар у ворота з довгої відстані’

долішній стріл – ‘удар у долішню частину воріт’

грати стрілами

грати короткими стрілами – ‘грати, використовуючи удари у ворота з близької відстані’

грати довгими стрілами**ловити стріли**

ловити певно стріли – ‘впевнено ловити удари в отвір воріт’

ловити певно горішні стріли – ‘упевнено ловити удари верхом’

ловити певно приземні стріли – ‘упевнено ловити удари низом’

ловити непевно стріли – ‘невпевнено ловити удари в отвір воріт’

непевний стріл – ‘невпевнений удар по воротах’

острий стріл – ‘небезпечний удар’

певний стріл – ‘упевнений удар по воротах’

приземий стріл – ‘удар у нижню частину воріт’

приземний стріл – 1) ‘удар низом, невисоко від землі, при самій землі’,

2) ‘удар у нижню частину воріт’

сильний стріл**стріл горою****стріл долом****стріл з боку**

стріл з лівої – ‘удар лівою ногою’

стріл з наріжника

стріл з обидвох / обох ніг – ‘удар обидвома ногами’

стріл з переду

стріл з правої – ‘удар правою ногою’

стріл головою**стріл грудьми****стріл коліном****стріл ногою**

цільність стрілів – ‘влучність ударів’

стрілева диспозиція – ‘готовність наносити удари по воротах’

стрілева недиспозиція – ‘неготовність наносити удари по воротах’

стрілені ворота – ‘гол’

стрілець – 1) ‘нападник’,

2) ‘футболіст, який забиває багато м’ячів, бомбардир, голеадор’

король стрільців – ‘лідер бомбардирів, футболіст, що забив найбільше голів у першості, найрезультативніший нападник’

стрілова нездарність – ‘нереалізація слушних моментів для забивання голів’

стріляння – ‘прицільний удар у ворота’

стріляти, стрілити – ‘прицільно пробивати по воротах’

стрілити голь – ‘забити гол’

стрілити голя – ‘забити гол’

стрілити голя в леті

стрілити «свічку» – ‘копнути м’яч вертикально високо вгору’

стріляти близькі мячі – ‘бити по воротах із близької відстані’

стріляти бомби – ‘забивати голи з далекої відстані, завдавати дальніх результативних ударів’

стріляти (ворота / у ворота / на ворота / до воріт) – ‘забивати м’яча у ворота, забити гол у ворота’

стріляти головою – ‘бити головою’

стріляти грудьми – ‘бити грудьми’

стріляти / стрілити голі (голів) – ‘забивати, забити голи’

стріляти / стрілити голі в леті – ‘забивати, забити голи з лету’

стріляти до середини – ‘прострілювати в центр’

стріляти здалека – ‘прицільно бити по воротах здалеку’

стріляти коліном – ‘бити коліном’

стріляти ногою – ‘бити ногою’

стріляти мячі

стріляти близькі мячі – ‘завдавати близьких ударів у м’яч’

стріляти далекі м'ячі – ‘завдавати далеких ударів у м'яч’

стріляти на одного стрільця – ‘подавати / пасувати на одного нападника’

стріляти наріжняка

стріляти цільно в ворота

стріляти, як мяч в леті

стріляти, як мяч є в руху – ‘бити по воротах, коли м'яч у русі, летить’

стріляти, як мяч котиться – ‘бити по воротах, коли м'яч котиться’

стріляти, як мяч лежить – ‘бити по воротах, коли м'яч лежить’

стріча – ‘матч, футбольна зустріч’

суддейська колегія

суддювати – ‘судити’

суддя – ‘арбітр’

звертатися до судді безпосередньо

звертатися до судді через провідників дружин – ‘звертатися через капітанів команд’

колегія суддів

рішення судді

безспірні рішення судді

необ'єктивне рішення судді

об'єктивне рішення судді

спірні рішення судді

сторонність судді – ‘несправедливі рішення судді, коли він допомагає одній зі сторін’

суддя автовий – ‘боковий суддя’

суддя граничний – ‘боковий суддя’

суддя зі свиставкою – ‘головний суддя зі свистком’

суддя з хоруговкою – ‘боковий суддя з прапорцем’

суддя межовий – ‘боковий суддя’

судейський свисток – ‘сигнал судді за допомогою свистка про порушення правил чи призначення штрафного удару’

судия – ‘арбітр’

судівництво – ‘суддювання, суддівство, арбітраж’

судіювання – ‘суддювання, суддівство, арбітраж’

судіювати – ‘судити’

сходити – ‘сходити з поля’

схопити стріл – ‘спіймати м’яч, що летить у ворота’

табеля мистецтв – ‘турнірна таблиця чемпіонату’

діл табелі – ‘низ турнірної таблиці’

місце в табелі

дружина на кращому місці в табелі – ‘команда на вищому місці в турнірній таблиці’

дружина на гіршому місці в табелі

чоло табелі – ‘верх турнірної таблиці’

так-на-так – ‘нічийний результат, нічия’

тактик

тактика

взірцева тактика – ‘добра тактика’

погана тактика

тактика другої половини

тактика одного оборонця

тактика одного стрільця

тактика окрилення – ‘коли в атаці беруть участь крайні нападники’

тактика середньої трійки – ‘залучення до атаки центрального нападника і півсередніх форвардів’

теам – ‘команда’

темп – ‘темп гри’

скорий темп – ‘швидкий темп’

повільний темп

темпо – ‘темп гри’

велике темпо

гостре темпо

добре темпо

сильне темпо

слабе темпо

шалене темпо – ‘шалений темп’

терен – ‘поле’

свій терен – ‘своє футбольне поле’

чужий терен – ‘чуже футбольне поле’

технік – ‘гравець, що має добру технічну підготовку’

тім – ‘команда’

точки – ‘здобуті очки’

виграні точки

втрата точок

добути точки – ‘здобути очки’

добуті точки

здобуті точки

придбання точок – ‘здобуття очок’

стратити точки

страчені точки

тренер – ‘наставник футбольної команди’

тренінг – ‘тренування’

неправильний тренінг

нерегулярні тренінги

правильний тренінг

регулярні тренінги – ‘регулярні тренування’

тренінг на високому рівні – ‘тренування на високому рівні’

тренінг на низькому рівні – ‘тренування на низькому рівні’

тренування

тренувати – ‘тренуватися’

тренувати «фалії» – ‘тренуватися в ударах, коли м’яч у польоті змінює траєкторію руху’

трибуна – 1) ‘облаштовані місця для глядачів на стадіоні’,

2) ‘уболівальники на трибунах’

деревяна трибуна – ‘спеціально збудована на стадіоні трибуна для глядачів із облаштованими місцями для сидіння’

«зелена трибуна» – ‘«глядацькі місця» на деревах довкола стадіону’

трик – ‘трюк’

трійка нападу – ‘троє нападників’

трійця нападу – ‘троє нападників’

трік – ‘трюк’

трюк

тяг комбінацій – ‘ряд комбінацій’

удар

удар бічною частиною стопи

удар горою

удар зап'ятком

удар з лету – ‘удар із лету’

удар м'яча – ‘удар в м’яч’

удар підбиттям – ‘удар підйомом стопи’

удар шпінцом – ‘удар носакком черевика’

ударити мяч до переду – ‘копнути м’яч уперед’

«Україна» – темпо!»

уневажнення змагань – ‘визнання результату матчу недійсним’

упізнання – ‘попередження’

упізнання за критикування рішень судді – ‘попередження за критику рішень судді’

упізнання за неспортове поведіння – ‘попередження за неспортивну поведінку’

упізнати гравця – ‘попередити гравця’

усунути гравця – ‘видалити, вилучити гравця з поля’

уставка – ‘позиції, розташування гравців на полі’

добра уставка – ‘вдале розташування гравців’

зла уставка – ‘невдале розташування гравців’

уставка гравців на початку гри

уставка до мяча під брамкою

уставка на гризці – ‘позиції гравців на полі’

уставляти мяч – ‘встановлювати м’яч’

уставлятися – ‘займати відповідну позицію на полі’

вміло уставлятися на гризці – ‘вдало, правильно розташовуватися на футбольному полі’

уставлятися до мяча – ‘займати вигідну позицію щодо м’яча’

уставлятися до стрілу

уставлятися до стрілу головою – ‘обирати позицію для удару головою’

уставлятися до стрілу грудьми – ‘обирати позицію для удару грудьми’

уставлятися до стрілу коліном – ‘обирати позицію для удару коліном’

уставлятися до стрілу ногою – ‘обирати позицію для удару ногою’

хибно уставлятися на гризці

утсідер – ‘аутсайдер’

фавлювати – ‘порушувати правила гри’

фавль (фол) – ‘порушення правил’

фаворит – ‘претендент на першість’

faoul – ‘порушення правил’

faul – ‘порушення правил’

фауль – ‘порушення правил’

фанатик – ‘фанатичний футбольний уболівальник’

фанатик клубу – ‘фанатичний уболівальник клубу’

«*фалиш*» – ‘удар, коли м’яч у польоті змінює траєкторію руху’

fair – ‘чесна гра’

фейр – ‘чесна гра’

fair play – ‘чесна гра’

фер – ‘чесна гра’

фер гра – ‘чесна гра’

фізична кондиція – ‘фізична підготовка, фізична форма’

FIFA

ФІФА

флянк – ‘фланг, край футбольного поля’

лівий флянк – ‘лівий фланг’

правий флянк – ‘правий фланг’

сильні флянки

слабкі флянки

forward

форвард

форма – ‘фізична підготовленість, кондиція гравця’

постійна форма – ‘стабільна фізична форма гравця’

хитка форма – ‘нестабільна фізична форма’

формація – ‘лінія, ланка футболістів на полі’

дефензивна формація – ‘лінія захисту’

офензивна формація – ‘лінія нападу’

football

фудбаль – ‘футбол’

функціонер – ‘функціонер’

футбал – ‘футбол’

футбале́ве грище – ‘футбольне поле’

футбаліст

футбаль – ‘футбол’

футбол

український футбол

футболе́ва дружина – ‘футбольна команда’

футболе́вий клуб – ‘футбольний клуб’

міський футболе́вий клуб

провінціо́нальний футболе́вий клуб

свій футболе́вий клуб

чужонаціо́нальний футболе́вий клуб

футболе́вий матч – ‘футбольний матч’

футболе́ві чере́вики – ‘футбольні бутси’

футболі́вки – ‘бутси, спеціальне футбольне взуття’

імпровізо́вані футболі́вки – ‘імпровізовані, власноруч виготовлені бутси’

правди́ві футболі́вки – ‘справжні бутси’

футболіст

футболі́стий – ‘гравець, футболіст’

футбо́ль – ‘футбол’

футбо́льна дружина – ‘футбольна команда’

футбо́льна команда

футбо́льне грище – ‘футбольне поле’

футбо́льний клуб – ‘футбольний клуб’

футбо́льний матч – ‘футбольний матч’

футбо́льні змагання – ‘футбольний матч’

краєві футбо́льні змагання

міжнаро́дні футбо́льні змагання

хавбек – ‘півзахисник’

хав-бек – ‘півзахисник’

хав-тайм – ‘одна з двох частин футбольного матчу, половина гри, тайм’

хоруговка – 1) ‘кутовий прапорець’,

2) ‘прапорець бокового судді’

центра – 1) ‘позиція центрального нападника’,

2) ‘центральний нападник’,

3) ‘подавання м’яча до центру футбольного поля, навісний удар в центр’

центровий – ‘центральний півзахисник’

центровий помочи – ‘центральний півзахисник’

центрування – ‘подавання м’яча до центру футбольного поля, навісний удар у центр’

ціляти – ‘бити влучно’

цофатися – ‘відступати’

частина – ‘тайм футбольного матчу’

друга частина – ‘другий тайм’

перша частина – ‘перший тайм’

чаша Європи – ‘кубок Європи’

черговий – ‘нападник’

черевики – ‘футбольні бутси’

черевики, підбиті кілками – ‘футбольні бутси’

чесна гра

чиста гра – ‘чесна гра’

чільник – ‘центральний нападник’

шатня – ‘роздягальня’

шкіряна куля – ‘м’яч’

шпринт – ‘біг на короткі дистанції’

шпрінт – ‘біг на короткі дистанції’

штанці – ‘футбольні труси’

штанцята – ‘футбольні труси’

штанята – ‘футбольні труси’

штопувати мяч – ‘зупиняти м’яч’

вміння «штопувати» мяч – ‘уміння зупиняти м’яч’

невміння «штопувати» мяч – ‘невміння зупиняти м’яч’

штурмувати ворота здалека – ‘атакувати ворота здалеку’

щадити сили – ‘грати не на повну силу, заощаджувати зусилля’

щур – ‘удар у м’яч, коли він летить дуже близько від землі, шмигає, наче щур’

близький щур

далекий щур

юніорок – ‘юніор, гравець юнацької команди’

45 хвилин – ‘тайм’

1:0 для місцевих – ‘1:0 для господарів’

**РЕЄСТР НАДДНІПРЯНСЬКОЇ ФУТБОЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

аберсон

«***алтик***» – ‘хлопець, що подає м’яч, який вийшов на авт’

виконувати функцію «алтика» – ‘подавати футболістам м’ячі, що виходять в аут’

атака

атака воріт суперника

атака воріт супротивника

атака на ворота

навальна атака

атакувати

атакувати противника

аут

«***бейт***» – ‘удар п’яткою через себе наперед’

«англійський» «бейт» – ‘удар п’яткою через себе наперед’

бек – ‘захисник’

лівий бек – ‘лівий захисник’

правий бек – ‘правий захисник’

бити – ‘копати в м’яч’

бити з заду по ногам

бити підйомом – ‘вдаряти у м’яч підйомом стопи’

бити по воротах

бігати з голими коліньми (буквально – бігати у футбольних трусах) – ‘грати в футбол’

блокада – ‘блокування’

блокування

болільник – ‘уболівальник’

боліти / не боліти – ‘уболівати / не вболівати’

брати пенальті – ‘ловити пенальті’

бутци – ‘бутси’

буци – ‘бутси’

футбольні бутси

«васер»

вболівальник

вдар

вдарити, вдаряти

вдарити здалека

вибивати носком – ‘вибивати носакоч черевика’

вигравати / виграти

відігратися

відквитання

відквитатися

відриватися од противника

відтягатися в оборону – ‘відходити в захист’

вільне місце – ‘вільна зона’

вільний удар

вільний [удар] від воріт

подати вільний від воріт – ‘виконувати вільний удар від воріт’

«водити» – ‘обігравати суперника, використовуючи оманні рухи’

«водитися» – ‘обігравати суперника, використовуючи оманні рухи’

«водіння» – ‘оманний рух футболіста, за допомогою якого він намагається обдурити суперника, обіграти його’

ворота

бити по воротах

вибір воріт

забити м'яч у ворота

захист своїх воріт

ліквідувати скрутний стан у воріт

насісти на ворота

обстрілювати ворота

поривання до воріт супротивника

пусті ворота

забити в пусті ворота

сидіти на воротах супротивників

штурмувати ворота

воротар

воротар врятовує загрозливі моменти

кидьок воротаря

обходити воротаря

«впарити» в ногу

вратар – ‘воротар’

ганяти м'яча – ‘грати в футбол’

ганяти м'ячика – ‘грати в футбол’

гатити носком – ‘вдаряти у м'яч носком стопи’

gip-gip-ура – ‘вигук-привітання, вживається для вираження захоплення, схвалення’

глядач

гол 1) ‘ворота’,

2) ‘здобуття воріт’

3) ‘здобуті ворота’

вбити гол у ворота

відплатити голом

влітати в гол – ‘влітати у ворота’

ворожий гол – ‘ворожі ворота’

забити гол

наклепати [голів] – жарг. 'назабивати'

«наш» гол – 'наші ворота'

одержати гол у ворота

голкіпер – 'воротар'

збивати голкіпера

штовхати голкіпера в гол – 'штовхати воротаря у ворота'

голькіпер

гольман – 'воротар'

залишитись з гольманом один на один

гра

безцвітна гра

гра в одні ворота

гра на місці

інцидент підчас гри

кваліфікована гра

напориста гра

наступальна концепція гри

процес гри

ритм гри

рівнісна гра – 'рівна гра'

система гри

способи комбінаційної гри

темп гри

товариська гра

травматологічна небезпечна гра

уперта гра

хід гри

гравець

гравець футбольної команди

футбольний гравець

грання

грати

грати безрезультатно

грати головою

грати за голкіпера

грати котком – ‘котити м’яч по землі’

грати на місці лівого інсайда

грати на місці правого інсайда

грати на лівому фланзі

грати на правому фланзі

грати «покатюшки» – ‘котити м’яч по землі’

грати лівою ногою

грати обома [ногами]

грати правою ногою

грати в один доторк – ‘копати м’яч, не обробляючи його’

грати неповним складом

грати зонально – ‘грати в межах закріпленої за футболістом ділянки поля – зони’

грати в футбол

грати у футбол

грач

заховати грача – ‘персонально опікати футболіста, блокувати гравця, щільно його опікаючи’

зв’язані дії грачів команди

обводити грачів

позиції грачів

порядок прикриття грачів нападу супротивника

*прикривати гравців напад*у супротивника

«прикриття гравців»

хуліганські прояви від гравців

грубість – ‘брутальна поведінка на полі’

вдатися до грубості – ‘брутально порушити правила’

дістати попередження за грубість

*друга лінія напад*у – ‘півзахист’

жердина – ‘стійка воріт’

забивати / забити гол

забивати зльоту

забивач м’ячів – ‘бомбардир’

замінити

запасний – ‘гравець, який може вийти на заміну’

заступати – ‘заміняти, зробити заміну гравця’

захист

збірна

друга збірна

друга збірна команда міста

збірна команда

збірна металістів Харкова

збірна України

збірна Харкова

перша збірна

перша збірна команда міста

харківська збірна

«зека»

зіткнутись плече в плече

змагання

вибити зі змагань

Всеукраїнські змагання з футболу

змагання на кубок

міжміське змагання – ‘міжміський матч’

стратегія змагання

змагатися

зустріч – ‘матч’

братерська зустріч – ‘товариський матч’

йти на пас

ігрок

інсайд – ‘нападник на позиції між центральним та фланговим (лівим чи правим) нападниками’

лівий інсайд – ‘лівий півсередній нападник’

правий інсайд – ‘правий півсередній нападник’

інструктор – ‘тренер’

інструктор по футболу – ‘тренер з футболу’

йти з м'ячем

«йти на м'яч» – ‘виходити назустріч м'ячеві’

капітан

капітан команди

кара

накласти заслужену кару (про дії судді)

кієвляне – ‘кияни’

клас

клас А

клас Б

клас В

клас Г

кляса

кляса «А»

клясне місце – ‘місце в лізі’

посісти клясне місце – ‘посісти місце в лізі’

клуб

професіональний клуб

клуб

команда

ворожа команда

вулична команда

друга команда

жмеринська команда

загальноміська команда

інструкторська футбольна команда

клубна команда

команда високого класу

команда залізничників

команда Металістів

команда у повному складі

команда чехів

лігова футбольна команда

«моя» команда

одеська команда

противна команда

футбольна команда

чеська команда

командність

комбінація

комбінація в наступі

комбінація в обороні

комбінація назад до своїх воріт

комбінація на штрафній смугі

комбінація поперек поля

навальна комбінація

переводити комбінацію – ‘проводити комбінацію’

тактична комбінація

контратака

«корнер» – 1) ‘місце пробивання кутових ударів’,

2) ‘кутовий штрафний удар’

використати корнер

корнер на ворота

не використати корнер

корнерний прапорець – ‘кутовий прапорець’

корнерний ріжок – ‘місце на куті футбольного поля, звідки пробивають кутовий удар’

край – 1) ‘фланг’,

2) ‘крайній нападник’

лівий край – ‘нападник на лівому краю поля’

лівий край нападу

правий край – ‘нападник на правому краю поля’

правий край нападу

крайній – ‘фланговий нападник’

лівий крайній – ‘лівий фланговий нападник’

правий крайній – ‘правий фланговий нападник’

крило – 1) ‘фланг’,

2) ‘фланговий нападник’

ліве крило

ліве крило нападу

праве крило

праве крило нападу

кубок

срібний кубок

футбольний кубок республіки

футбольний кубок УРСР

кут воріт

мертвий кут воріт

лицева лінія

ліга

Всеросійська футбольна ліга

лінія [гравців на полі]

захисна лінія

лінія захисту

лінія нападу

лінія напівзахисту

«мазати» – ‘не потрапляти м’ячем у ворота’

майка

матч

дивитись матч по телевізору

закінчення матчу

ліговий матч

матч-відповідь

матч збірних

матч-реванш

міжзональний матч

міжміський матч

не пропускати жодного матчу

реваншний матч

футбольний матч

металісти – ‘харківський «Металіст»’

міжсезоння

момент

виграшний момент

м'яч

важкий м'яч

брати важкий м'яч

вдарити м'яч у ворота

вести, повести м'яча

вести м'яч по краю

відбирати м'яч

відняти м'яча – ‘відібрати м'яч’

вкотити м'яча

водити м'яч

володіння м'ячем

безперервне володіння м'ячем

володіти м'ячем

втрата м'яча

добити м'яч, який випускає з рук воротар

забити м'яч

затримати м'яч

зрізати м'яч

зупиняти м'яч

зустрічати м'яч

катати м'яча

квитуватися на один м'яч – ‘відіграти один м'яч’

легкий м'яч – ‘удар м'ячем у ворота, який легко відбити’

мертвий м'яч – ‘удар м'ячем у ворота, який неможливо відбити, стовідсотковий гол’

м'яч проходить мимо воріт

м'яч у сітці супротивника

навісний м'яч

навісний м'яч падає на ворота

накидка м'яча

направити м'яча в ворота

не зарахувати м'яча

не стрілений м'яч в сітку

одвітний м'яч

передавати м'яч – ‘пасувати’

передавати [м'яч] на край

передати м'яч партнерові

передача м'яча верхом

переймати м'яч

перекидати [м'яч] з ноги на ногу

перетримувати м'яч

перехопити м'яч

підбирати» м'ячі

підбирати одбиті м'ячі

підкинути м'яч

підхопити м'яч головою

підхоплювати м'яч в ауті

подавати м'яч на поле

подати м'яч

позбавитись м'яча

посилати [м'яч] повітрям

послати м'яч шуттом – ‘бити в м'яч, не зупиняючи його’

посилати м'яча в порожні ворота

приймати м'яч

приймати [м'яч] на голову

прийом м'яча

продиратися з м'ячем

спрямувати м'яч

техніка обробки м'яча

тримати м'яч у руках

футбольний м'яч

швидка передача м'яча

м'яч у сітці – гол

ввести м'яч у сітку – ‘забити м'яч у ворота, здобути гол’

«налітати»

напад – 1) ‘дії футболістів у нападі’,

2) ‘гравці нападу’,

3) нападник

лівий напад – ‘лівий фланговий нападник’

лівий півсередній напад – ‘лівий півсередній нападник’

правий напад – ‘правий фланговий нападник’

правий півсередній напад – ‘правий півсередній нападник’

середній напад – ‘центральний нападник’

напівзахист

напівсередній – ‘півсередній нападник, інсайд’

лівий напівсередній

прорив лівого напівсереднього

правий напівсередній

«насідати» – ‘безперервно атакувати’

наслідок – ‘рахунок’

матч закінчується з наслідком

наслідок матчу – ‘рахунок матчу’

наслідок 0:0

наступ – ‘напад’

натиск

перемінний натиск обох команд – ‘перемінні атаки обох команд’

начальник команди

не давати противникові грати

нічия

зробити нічию – ‘зіграти внічию’

обіграти суперника

оборона – ‘дії футболістів у захисті’

одинадцятєро – ‘футбольна команда’

одинадцятиметрівка – ‘одинадцятиметровий штрафний удар’

одинадцятиметровий

певно пробивати одинадцятиметровий – ‘упевнено пробивати одинадцятиметровий’

одинадцятиметровий удар

одинадцятиметровка – ‘одинадцятиметровий штрафний удар’

одинадцять футболістів – ‘футбольна команда’

офсайд

«зариватися» в офсайд – ‘потрапляти в положення поза грою’

очки

взяти очки

оштрафувати – ‘покарати за порушення правил’

партнер

партнер по команді

пас

давати пас

зрізаний пас

налітати на пас – ‘вибігати назустріч пасові’

паралельний пас під гол – ‘паралельний пас під ворота’

приймати пас

точність паса

пасовка – ‘перепасовування’

дрібна пасовка – ‘короткий пас’

міжпасовка – ‘перепасовування’

комбінації міжпасовки – ‘комбінації в перепасовуванні’

пасувати – ‘копати м’яч партнерові’

пенальті – 1) ‘одинадцятиметрова позначка’,

2) ‘одинадцятиметровий штрафний удар’

перевага

перевага над противником

перевага сил

перегравати

передача

глибока передача – ‘передача з глибини поля’

передача впоперек поля

передача назад

реалізувати передачу

точна передача в центрі

перемагати

переміщатись назад на допомогу бекам

перемога

воля до перемоги

дістати перемогу

жадати перемоги

перемагати, перемогти

бажання перемогти

перерва

технічна перерва

персональна опіка – ‘перебування захисника впродовж усього матчу біля нападника команди-супротивника’

першенство з футболу

першість

боротись за футбольну першість

клубна першість

першість відомств

першість міста

першість профспілок

першість світу з футболу

першість СРСР з футболу

футбольна першість

півзахист

лівий півзахист

правий півзахист

півзахисник

підігравати

підсудок – ‘боковий суддя’

подача

поза-грою

позиція

позиції гравців до м'яча

позиції гравців один до одного

покалічити супротивника

поле

край [поля]

лівий край [поля]

межі поля

правий край [поля]

своя половина поля

середина поля

футбольне поле

центр [поля]

чуже поле

половина гри

друга половина гри

перша половина гри

половина поля

поразка

зазнати поразку з рахунком

правило

призначити штрафний

прийом

спеціальні прийоми

присуд – ‘рішення судді’

прихильник

програвати / програти

програш

страждати від програшу

прорив

ліквідувати прориви

прориватися

противник

противник нижчого класу

протидіяти

рахунок

вирівняти рахунок

рахунок зрівнюється

рахунок на користь киян

ревани

результат – ‘рахунок’

нічийний результат

результат гри – ‘рахунок матчу’

рефері – ‘суддя’

розигра

весняна футбольна розигра – ‘весняне коло футбольних матчів’

внутрішньовідомча розигра

заводська розигра

мана розигри – ‘календар змагань’

розигра за круговою системою

розигра за олімпійською системою (простою системою)

розигра футбольного календаря

розигри між цехами

розигрувати – ‘розігрувати’

свисток – ‘сигнал судді’

свисток рефері

свисток судді

сигналізувати свистком правопорушення

свистулька

«свічка»

сезон

сезон шкіряного м'яча – ‘сезон змагань футбольних команд школярів’

футбольний сезон

середня лінія

сітка – ‘сітка воріт’

склад команди

посилений склад

послаблений склад

сорочка

сорочка кольору «танго» (жовтогаряча)

спортивний вишкіл**спортивний одяг****стадіон**

ходити на стадіон

стан – ‘позиція, положення’

вигідний стан щодо супротивника

становище – ‘позиція, положення’

вигідне для вдару становище

стиль гри

агресивний стиль гри

захисний стиль гри

сучасний стиль гри

судити – ‘суддювати’

судити вдало

судити невдало

суддя

артистичне обгравання судді – ‘театральне демонстрування судді, що суперник заслуговує покарання’

колегія суддів

Всеукраїнська колегія суддів

обдурення судді

суддя не помічає провини гравців

супротивник

прикриття супротивника

«сухий лист» – ‘удар зовнішнім боком стопи в м’яч, який внаслідок цього обертається довкола похилої осі, а на останній ділянці траєкторії різко падає вниз’

сюрчок судді – ‘свисток судді’

на сюрчок судді – ‘за свистком судді’

тайм

перший тайм

другий тайм

так-на-так – ‘нічия’

тактика – ‘тактичні дії футболістів’

тактика в наступі

тактика в обороні

тактика гри в футбол

тактика гри з глибоким проривом країв

тактика компактного розташування центральної трійки з висунутими наперед краями

тактика футболу

темп

скажений темп

техніка гри

висока техніка гри

товариш по команді

травма

зазнати травми на полі

травмований – ‘футболіст, який отримав травму’

тренінг

трибуни – 1. ‘облаштовані місця для глядачів’,

2. ‘глядачі на трибунах’

тренер

тренування

ігрове тренування

три – один на користь

труси

трусики

удар

«англійський» удар – ‘удар назад через себе’

відбійний удар

«датський» удар підйомом – ‘удар зовнішнім боком підйому’

звичайний удар підйомом

«кручений» удар – ‘ефектний удар, коли м’яч летить складною траєкторією’

міцний удар

опрацьовувати удари на тренуванні

результативний удар

сильний удар

удар в один доторк

[удар] головою

[удар] грудьми

удар з воріт

удари з місця

вільний удар

штрафний удар від воріт

штрафний удар з кута

удар «з нальоту» – ‘удар з лету’

удар з флангу на фланг

удар з флангу на центр

удар з флангу під гол

[удар] лівою

удар ногою по м'ячу

удар носком

удар по воротах

удар по голу – ‘удар по воротах’

[удар] правою

удар у ворота

удар «шпаном» – ‘удар внутрішнім боком підйому’

штрафний удар

ударити

усувати грача з поля – ‘вилучати гравця з поля’

усунення з поля гри – ‘вилучення з поля’

фінт – ‘оманний рух футболіста, за допомогою якого він намагається обдурити суперника, обіграти його’

фланг

правий фланг

форвард – ‘нападник’

форма

білосніжна форма України

футбол

великий футбол

вітчизняний футбол

«футболити» – ‘грати у футбол’

футболіст

колишній футболіст

футбольна кар'єра

футбольна пора

футбольне уміння – ‘футбольна майстерність, кваліфікованість’

показчик футбольного вміння команди

футбольний лідер

футбольний майдан

футбольний стаж

фуфайка – ‘футболка’

червоні фуфайки РСФСР

хавбек – ‘півзахисник’

правий хавбек – ‘правий півзахисник’

хавтайм – ‘половина футбольного матчу, тайм’

хаубек – ‘півзахисник’

центр – 1) ‘позиція центрального нападника’

2) ‘центральний нападник’

центральна група нападу – ‘центральний і два півсередні нападники’

центр нападу – ‘центральний нападник’

центрова трійка нападу – ‘центральний і два півсередні нападники’

центрфорвард – ‘центральний нападник’

центрхаубек – ‘центральний півзахисник’

шеф команди

шини [бутсів]

штанга – ‘стійка воріт’

підняти м'яч вище штанги

удар біля штанги

штовхати

штовхати з щільно притиснутою до корпусу рукою

штрафна – ‘штрафна площа, штрафний майданчик’

бути на штрафній

штрафна смуга – ‘штрафний майданчик, штрафна площа’

штрафний майданчик

штрафний [удар]

бити штрафний

штрафний [удар] від воріт

штрафний [удар] з кута

штрафний удар у ворота

«шут» – ‘удар без попередньої зупинки м’яча’

точний шут

шутувати – ‘копати м’яч без попередньої його зупинки, в один дотик’

шутувати по голу – ‘копати м’яч у ворота, попередньо не зупиняючи його’

РЕЄСТР ЖАРГОНІЗМІВ У ФУТБОЛЬНІЙ ЛЕКСИЦІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

ас – ‘людина, найліпша в якійсь сфері, наприклад у футболі або в грі на якійсь позиції на полі чи у виконанні конкретного завдання’

дружи'на без а'сів – ‘команда без найліпших гравців, без зірок’

про'шені а'си – ‘запрошені зірки’

хворі'ти на а'са – ‘мати зоряну хворобу, страждати на манію величі’

«баня'к» – ‘гол’

вирі'шний «баня'к» – ‘вирішальний гол’

впакува'ти «баняків» – ‘назабивати голів, напхати голів; уміщуючи м'яч у ворота, здобути голи’

всу'нути «банякі'в» – ‘назабивати голів, уміщуючи м'яч у ворота, здобути голи’

да'ти «баняка'» – ‘забити гол’

да'ти пару «банякі'в» – ‘забити два голи, нанести удари у ворота, здобуваючи два голи’

да'ти в то'рбу кілька «банякі'в» – ‘забити кілька голів’

«кля'вий баня'к» – ‘добрий, чудовий гол’

кро'пнути «баняка'» – ‘забити гола’

кро'пнути се'меро «банякі'в» – ‘забити сім голів’

обірма'ти фест «банякі'в» – ‘пропустити багато голів, отримати голи у свої ворота’

регуля'рний «баня'к» – ‘гол, забитий відповідно до всіх правил’

стріля'ти, стрі'лити «баняка'» – ‘забити гол’

«безпе'чний» на'пад – ‘лінія нападу, яка не створює загрози воротам суперника; інертні нападники, під час гри з якими захисники противника можуть почувати себе безпечно’

«бето'нний» зало'жник – ‘надійний захисник, який не підведе; оборонець немов із бетону, на якого з певністю можна покластися’

бетонува'ти воро'та – ‘створювати надійну, як бетон, оборону воріт’

«бик» 1 – ‘трюк львівських батярів, коли головою б’ють суперника в обличчя, намагаючись поцілити в ніс, щоб розбити його, або в живіт’

«бик» 2 – ‘захисник, оборонець, футболіст, який грає в лінії захисту, бек’

пра'вий бик – ‘правий захисник, оборонець на правому крилі’

лі'вий бик – ‘лівий захисник, оборонець на лівому фланзі’

гра'ти на бику' – грати у захисті, грати на позиції бека, захисника

«бо'мба» – ‘удар у ворота, гол’

акура'тна «бо'мба» – ‘акуратний гол’

дале'ка «бо'мба» – ‘гол із далекої відстані’

ефекто'вна «бо'мба» – ‘ефектний гол’

стріля'ти бо'мби – ‘здобувати голи’

«вимика'тися» – ‘втікати від опіки футболістів команди-суперниці’

«віко'нце» – ‘верхній кут воріт (лівий або правий, ближній або дальній від воротаря), у сучасному футбольному жаргоні – «дев’ятка»’

ву'личка – ‘коридор, вільний простір, що його створюють гравці (переважно півзахисники, які відтягують на себе захисників суперника) для свого нападника, який біжить із м’ячем до чужих воріт’

випуска'ти мяч «у ву'личку» – ‘випускати м’яч у коридор, пасувати у вільний простір, який створили одноклубники для гравця, який атакує’

випуска'ти напа'сника «у ву'личку» – ‘випускати нападника у коридор – вільний простір, який створили колеги для безперешкодного продовження атаки’

«гачо'к» – ‘підніжка, підставлення ноги противникові’

«голо'вка» – ‘удар головою’

«горі'ти» – ‘програвати’

дріблюва'ти – ‘дриблінгувати, бігти, ведучи м’яч ногами, не втрачати його та водночас обходити гравців команди-суперника’

дроби'ти мяч – ‘дриблінгувати, бігти з м’ячем, провадячи його ногами та обходячи футболістів-суперників’

«епі'тет» – ‘словесна образа, лайка’

«епі'тети» на адре'су проти'вника – образа, ‘лайка на адресу суперника’

«епі'тети» на адре'су судді' – ‘образ, лайка на адресу судді’

засади англійського «fair play» – правила чесної гри

заши'ляти в ата'ку – ‘заграти в атаці, від нім. *spülen* – грати’

звізда' – ‘зірка, людина, яка вирізняється в якійсь сфері, має славу, тут – найліпший футболіст’

збанкрото'вані зві'зди – ‘гравці, які втратили свої найліпші вміння, змарнували свою «зірковість»’

реномо'вані зві'зди – ‘найліпші гравці, які мають добру репутацію, славу, про яких склалася добра думка’

«зеле'на трибу'на» – ‘глядацькі «місця» на деревах довкола львівського стадіону’

зі'рка – ‘найліпший гравець’

зі'рка украї'нського спо'рту – ‘найліпший гравець українського спорту’

неамбі'тна зі'рка – ‘добрий гравець, який втратив бажання досягати найвищих здобутків, вирізнятися з-поміж інших, позбувся амбіцій’

заступи'ти неамбі'тні зірки' молоди'ми змагуна'ми – ‘замінити неамбітних зірок молодими гравцями’

спорто'ва зі'рка – ‘спортивна зірка, найліпший спортсмен’

футбо'льна зі'рка – ‘найліпший футболіст, зірка футболу’

зірку'н – ‘зірка, зірковий гравець’

зірку'н дружи'ни – ‘зірка команди’

зроби'ти воротаря' – обдурити, знешкодити воротаря, створити таку ситуацію біля воріт, у якій воротар вже не може допомогти своїй команді’

«Їму' тільки кана'рки дої'ти, а не судіюва'ти»

йти на майда'н «на шварц» – ‘проходити на стадіон без квитка, нелегально, «з чорного ходу» (від нім. *шварц* – чорний)’

ки'вати / кі'вати, ски'вати / ви'ківати, ки'ватися – ‘обдурити, обіграти, обвести суперника, використовуючи нахили, погойдування в різні боки (за сучасною футбольною термінологією – обманні рухи, фінти), іти вбік із м'ячем, обходячи супротивника чи не дозволяючи відібрати в себе м'яч’

ви'ківати оборо'нця – ‘обіграти, обдурити захисника, обійти його’

ки'вати / ски'вати проти'вника – ‘обігравати, обдурювати противника’

ски'вати воротаря' – ‘обіграти, обдурити воротаря’

ски'вати воротаря' перед стрі'лом – ‘зробити обманний рух, обдурюючи воротаря, перед тим, як завдати удару по воротах’

ки'ватися з кра'йником – ‘обігравати, обводити крайнього нападника, зміщуючись убік із м'ячем’

кі'біц – ‘уболівальник, той, хто підтримує футболістів під час гри’

кі'біц-фана'тик – ‘уболівальник-фанатик’

спорто'вий кі'біц – ‘спортивний уболівальник’

кібіцува'ти – ‘уболівати’

«кікс» / «кі'кса» – ‘втрата м'яча, невдалий удар в м'яч, обрізка (сучасний футбольний жаргонізм)’

«кікс» мяча'» – ‘неточний удар, невдалий удар в м'яч’

«кі'кса» оборо'нця – ‘обрізка (сучасний футбольний жаргонізм) захисника, невдала гра оборонця, що призвело до втрати м'яча чи небезпечної ситуації під своїми воротами’

кіксува'ти – ‘невдало копати в м'яч, втрачаючи його, не влучати, не потрапляти в м'яч; ковзнути [про м'яч], змінивши напрямок руху’

«клі'тка» – ‘стадіон, спортивний майданчик’

своя' / чужа' «клі'тка» – ‘свій / чужий стадіон, спортивний майданчик’

концерто'вий грач – ‘футболіст, який грає видовишно, на публіку, зірка’

коро'ль стрільці'в – ‘найліпший бомбардир, футболіст, який здобуває найбільше голів’

косине'р – ‘той, хто збиває з ніг, «косить» противників, робить підкати, збиваючи суперників витягнутою вперед ногою, наче косою; той, хто порушує правила, виконуючи підкат у футболі та зігравши не в м'яч, а в ногу суперника, збиваючи його’

футбо'льний косине'р – ‘футболіст, який збиває з ніг суперників, «косить» футболістів-противників’

коси'ти – ‘збивати суперника з ніг’

«кри'ти» – ‘перекривати вихід футболіста протилежної команди до воріт (про дії оборони на футбольному полі)’

«ма'їстеритик» – ‘вдалий, зразковий, майстерно виконаний, мистецький удар’

голь-«ма'їстеритік» – ‘гол як витвір мистецтва, футбольний шедевр’

«масти'ти» – ‘перемагати з великим рахунком, побити з розгромним результатом’

«мастити» противника – ‘побити, перемагати суперника з розгромним рахунком’

муро'ваний – ‘стовідсотковий, певний, надійний’

мурува'ти, замурува'ти – ‘творити добру, надійну, наче мур, оборону воріт, закривати, заступати багатьма футболістами власні ворота’

мурува'ти воро'та, замурува'ти воро'та – ‘надійно боронити ворота’

мурува'ти вла'сні воро'та – ‘надійно захищати власні ворота’

роби'ти мур – ‘вибудовувати щільний захист; закривати, заступати власні ворота багатьма футболістами, утворивши надійний мур’

напа'рити проти'вника – ‘побити суперника, перемогти його (часто з розгромним рахунком)’

«непорозумі'ння» – ‘порушення правил’

руконіжні' непорозумі'ння – ‘порушення правил із застосуванням фізичних дій’

сло'вні непорозумі'ння – ‘порушення правил у формі словесних образ’

«но'жиці» – ‘технічний прийом у футболі, при якому гравець копає в м'яч, коли обидві його ноги схрещено в повітрі’

роби'ти «но'жиці» – ‘завдавати удару в м'яч у падінні через себе, схрещуючи ноги у повітрі’

«па'ка» – ‘здобутий гол, забитий у ворота м'яч’

парта'ч – ‘поганий, невмілий гравець, який робить свою справу недбало, псує гру в футбол’

«патала'х» / «патала'ха» – ‘футболіст-незграба, який грає будь-як, марнує зусилля своїх колег, втрачає нагоду здобути гол’

патала'шити – ‘грати невдало, псувати зусилля команди’

переїзди'ти, переї'хати – ‘обіграти гравця’

«пех» – ‘невдача, нещастя, нещасливий збіг обставин’

ма'ти «пе'ха» – ‘не шастити’

ма'ти «пе'ха» в стрі'лах – ‘не мати щастя у забиванні м'ячів у ворота, пробивати у ворота неточно, не потрапляючи в них м'ячем’

«пех» переслі'дує – ‘переслідують невдачі’

прино'сити на'шим «не'ха» (фразема) – ‘приносити нашим невдачу, бути нефартовим’

«не'хман» – ‘людина, яку переслідують невдачі, пех, невдаха, нефартовий гравець чи уболівальник, який не приносить удачі своїй команді’

під'їхати під воро'та – ‘наблизитися з м'ячем до воріт’

покі'ваний – ‘обіграний, обдурений, якого обійшли’

приписи Окружного Спортивного Союзу – правила

прімадо'нна – ‘футбольна зірка’

про'грана – ‘поразка, програш’

«поче'сна» про'грана – ‘поразка з великим рахунком, коли у відповідь забито хоча б один м'яч, так званий «гол престижу»’

«робінзона'да» / «робінсона'да» – ‘вдала, ефектна гра воротаря, який відбиває м'ячі, націлені у ворота’

«рука'» / «ру'ки» – ‘порушення правил у футболі, коли грають рукою’

«настрі'лити» ру'ку – ‘навмисне влучити м'ячем у руку суперника, щоб суддя зафіксував порушення правил – «гру рукою»’

очевидна рука' – ‘очевидна гра рукою’

ру'ки оборо'нців – ‘гра захисників рукою’

«самовби'вчі» воро'та – ‘гол у свої ворота, автогол’

заломитися по стра'ті «самовби'вчих» ворі'т – ‘надзвичайно засмутитися після пропущеного автогола’

світило – ‘футбольна зірка, футболіст, який вирізняється майстерністю серед інших’

світи'ла ко'паного мяча' – ‘зірки футболу, футболісти, які вирізняються з-поміж інших’

«сві'чка» – ‘удар м'ячем вертикально високо вгору’

«да'ти сві'чку» – ‘дуже високо й рівно копнути м'яча’

«запали'ти сві'чку» – ‘дуже високо й вертикально вгору копнути м'яча’

«спали'ти сві'чку» – ‘зупинити ногою м'яч, що падає з висоти на землю, приступивши його бутсом’

се'ндзя – ‘суддя’

«*Се'ндзя – Пепере'!*» – «Суддя – калоша!»

«*Се'ндзя, плю'скви ласко'таць!*» – «Суддя, лоскочи блощиці!»

сикува'ти (про дії судді) – ‘недобросовісно судити, присікуватися, прискіпуватися до когось, переслідувати когось, докучати комусь’

симпатизувати дружині (про уболівальників)

сінглюва'ння – ‘індивідуальна, сольна гра футболіста, коли він перебирає на себе великий обсяг роботи на полі’

спорт

аматорський спорт – непрофесійний спорт

спу'хнути – ‘втомитися на полі, погано грати, слабнути, втратити фізичну кондицію, сили внаслідок надмірної рухової активності, найчастіше наприкінці спортивних змагань’

гравці' спу'хли – ‘гравці змучилися, ослабли, втратили фізичну кондицію внаслідок надмірного рухового навантаження на полі’

дружи'на спу'хла – ‘команда втомилася, втратила фізичну кондицію через надмірне рухове навантаження на футбольному полі’

стрі'лити – ‘вдарити м'ячем по воротах’

«*Суддя', блощи'ці лоскота'ти!*»

«*Суддя', кана'рки дої'ти!*»

«*Суддя' – шпа'ргач!*» – ‘арбітр, який використовує будь-який привід для створення неприємностей одній із команд на полі, присікується до однієї з футбольних дружин, засуджує її’

те'хнік – ‘технічний гравець, футболіст, який має добру техніку, технічно вправний’

до'брий те'хнік

знамени'тий те'хнік – ‘технічно підготовлений гравець, футболіст, який має добру техніку, технічно вправний’

«*теам*» / «*тім*» – ‘команда, збірна команда’

«*Украї'на, півтузі'на!*» / «*Украї'на, пів тузі'на!*» – «Україно, шість голів!»

«*Украї'на, те'мпо-о-о!*» – «Україно, темп!»

«*фа'лші*» – ‘обманні удари чи передачі’

вправля'ти «фа'лші» – ‘тренуватися у виконанні ударів, що летять специфічною траєкторією’

опанува'ти «фа'лші» – ‘опанувати виконання ударів, що летять специфічною траєкторією’

футбо'льні кальо'ші – ‘футбольні судді, несправедливі судді, судді, що суддують упереджено’

«чи'стий» мяч – ‘безсумнівний гол’

шварцува'тися на метч – ‘потрапляти на матч без квитка, проходити, не платячи грошей, нелегально, обманом, «з чорного ходу» (від нім. *шварц* – чорний)’

шпак – ‘гравець, який перейшов до іншої команди, легіонер’

шніт – ‘гол, коли м'яч влучає у нижній кут воріт’

«шус» – ‘потужний, сильний удар, коли м'яч летить із дуже великою швидкістю’

«щур» – ‘удар низом, коли м'яч летить близько до землі в кут воріт’, та ‘гол, забитий у нижній кут воріт – «шістку»’

близьки'й щур – ‘удар із недалекої відстані в нижній кут воріт, коли м'яч летить близько до землі’

го'лі «щуро'м» – ‘голи, забиті ударом низом, коли м'яч летить близько від землі в нижній кут воріт – «шістку»’

небезпе'чний «щур» – ‘небезпечний удар низом, коли м'яч летить близько до землі в нижній кут воріт – «шістку»’

СЛОВНИК СОЦІОЛЕКТУ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ

азо'вці – ‘1. футбольний клуб «Іллічівець» Маріуполь; 2. фанати маріупольського «Іллічівця»’

А.С.А.В. (all coppers are bastards) – ‘уся міліція, поліція – покидьки’

ака'бери – те саме, що **А.С.А.В.**

ака'би – те саме, що **А.С.А.В.**

аса'в – те саме, що **А.С.А.В.**

аку'стика – ‘звукові умови на стадіоні’

англійський стиль уболівання – ‘суворий і мінімалістичний стиль уболівання, обмежений акустичною підтримкою на стадіоні – співом та скандуваннями (без використання візуальних і піротехнічних ефектів), нерідко зі застосуванням агресивних форм ралізації уболівальницької підтримки поза футбольним дійством’

аргуме'нти – ‘підручні засоби, які використовуються під час фанатських бійок’

арто'бстріл – ‘обкидування гостьового сектора, в якому перебувають фанати команди-суперниці, подручними засобами, зазвичай дрібними, з якими безперешкодно можна пройти на стадіон, – монетами, запальничками тощо’

ата'ка на гостьовий сектор – ‘атакування фанатів команди-суперниці, які перебувають у гостьовому секторі’

ата'ка на сектор з гівно'м – ‘напад на фанатів-супротивників, що перебувають у гостьовому секторі, з використанням подручних засобів, зазвичай дрібних предметів, які можна жбурляти’

ата'ка на сектор без гівна' – ‘напад на фанатів-супротивників, що перебувають у гостьовому секторі, без використання подручних засобів’

бала'ст – ‘зайві люди у фанатському секторі та під час виїзних матчів’

банде'ри – ‘1. футбольний клуб «Карпати» Львів; 2. фанати львівських «Карпат»’

ба'нер (banner) – ‘саморобний транспарант на полотнищі великого розміру, що містить емблему клубу чи фанатського угруповання або лаконічне, актуальне висловлювання, яке має безпосередній стосунок до фанатського угруповання чи стосується певного матчу’

ба'нер «на ви'хід кома'нд» – ‘банер, який фанати розвішують на початку матчу’

ба'нер на'м'яті – ‘банер на пошану певної історичної постаті чи вшанування певної події з української історії або ж присвячений пам’яті колеги-фаната’

виїзний ба'нер – ‘банер, який фанати спеціально готують на виїзний матч’

ба'нерна війна – ‘війна, метою якої є зривання та захоплення банерів фанатів-суперників, а також відвоювання своїх банерів у випадку їх втрати’

бараба'н (daraban) – ‘ударний музичний інструмент, що має форму широкого порожнього циліндра, складається з порожнистого корпусу чи рами (найчастіше округлої форми), який служить резонатором, і на який з одного чи з обох боків натягнута шкіра’

ба'рви – ‘фанатська атрибутика в офіційних кольорах улюбленої команди: шалики, футболки, прапори тощо’

бас – ‘автобус, яким фаната подорожують на виїзний матч’

бе'ркути, беркутя'та – ‘міліціонерів зі спецпідрозділу «Беркут»’

бі'ло-мали'нові – ‘1. футбольний клуб «Волинь» Луцьк; 2. фанати луцької «Волині»’

бі'ло-черво'ні – те саме, що **бі'ло-мали'нові**

бі'ло-си'ні – ‘1. футбольний клуб «Динамо» Київ; 2. фани київського «Динамо»’

«Бі'ло-си'-ні – до пере-мо'ги!»

бі'ло-зеле'ні – ‘1. футбольний клуб «Ворскла» Полтава; 2. фанати полтавської «Ворскли»’

бі'ло-чо'рні – 1. футбольний клуб «Верес» Рівне; 2. фанати рівненського «Вереса»’

бі'ло-черво'но-си'ні – 1. футбольний клуб «Таврія» Сімферополь; 2. фанати сімферопольської «Таврії»’

бі'ло-черво'но-чо'рні – 1. футбольний клуб ЦСКА Київ; 2. фанати київського ЦСКА’

«біржа» ‘місце зустрічей львівських уболівальників у 60-80 роки’

black-white – 1. футбольний клуб «Зоря» Луганськ; 2. фанати луганської «Зорі»’

бобри' – ‘1. футбольний клуб «Динамо» Київ; 2. фани київського «Динамо»’

бомбардува'ння – ‘обкидування поліції та стюардів або гостьового сектора, в якому перебувають фанати команди-суперниці, підручними засобами’

бомбардува'ння крі'слами – ‘жбурляння видертими на стадіоні стільцями в поліцію чи стюардів’

бомжі' – '1. футбольний клуб «Металург» Запоріжжя; 2. фанати запорізького «Металурга»'

брандспо'йт – 'переносний ручний пожежний насос'

«бреха'йлівка» – 'місце зустрічей харківських уболівальників'

бу'бон – 'ударний музичний інструмент, що складається з дерев'яної частини – обруча, на який натягнуто шкіряну мембрану'

бу'ти «на то'рсі» – те саме, що *торс*

white-blue – '1. футбольний клуб «Динамо» Київ; 2. фани київського «Динамо»'

white-green – '1. футбольний клуб «Ворскла» Полтава; 2. фанати полтавської «Ворскли»'

Вале'ра, Вале'ра – 'суддя'

ви'бити з трибу'ни, се'ктора – 'вигнати, витіснити фанатів суперника з їхньої трибуни чи сектора'

ви'їзд – 'поїздка фанатів в інше місто, країну на виїзний матч своєї команди задля її підтримки'

ви'їзд у сти'лі 80-х – 'подорож на виїзний матч найдешевшим видом громадського транспорту – електричками'

виїздю'к – 'фанат, який вчащає на виїзні матчі своєї команди в інше місто, країну'

ви'шка – '1. вища футбольна ліга; 2. місце, спеціально облаштоване для спокмена, з якого зручно керувати фанатською підтримкою, забезпечуючи її злагожденість'

відби'ти трофе'ї – 'повернути собі втрачені фанатські атрибути: прапори, банери тощо'

візуа'л (visual) – 'зовнішнє оформлення трибун на стадіоні; візуальна підтримка, під час якої футбольні фанати використовують наочну фанатську атрибутику: банери, транспаранти, модулі, прапори та шалики відповідних кольорів'

візуа'лка – те саме, що *візуа'л*

війна' – 'ворожі стосунки між фанатами різних команд'

внуча'та Ілліча' – '1. футбольний клуб «Іллічівець» Маріуполь; 2. фанати маріупольського «Іллічівця»'

вовкула'ки – 'міліція, поліція'

вогнега'сник – 'апарат для гасіння пожежі хімічними засобами'

вока'л (vocal, від vocalis) – ‘різновид звукового шоу під час футбольного матчу, підтримка команди за допомогою співу’

волиня'ки, волиня'ни – ‘1. футбольний клуб «Волинь» Луцьк; 2. фанати луцької «Волині»’

вороги' – ‘фанатські угруповання, з якими традиційно напружені стосунки’

закля'ті вороги' – ‘фанати команди-суперника, з якими давні непримиренні протистояння, наприклад, для фанатів більшості українських команд такими є фанати московських клубів’

одві'чні вороги' – те саме, що **закля'ті вороги'**

принципо'ві вороги' – те саме, що **закля'ті вороги'**

ворскля'ни – ‘1. футбольний клуб «Ворскла» Полтава; 2. фанати полтавської «Ворскли»’

«Вперед, Украї'но!»

«Вперед, Украї'но!», «Вперед до б-о'-о-о-ю-у!», «Твої' фана'ти завжди' з тоб-о'-о-ю-у!»

впи'ска – ‘1. квартира, де можна переночувати (для вболівальників стає актуальною насамперед після виїзного матчу); 2. потрапляння кудись (на стадіон, у вагон поїзда тощо) без квитка’

вро'цлав – те саме, що **вро'цлавський вого'нь**

вро'цлавський вого'нь – ‘піротехнічний засіб, що горить дуже яскравим та інтенсивним жовтим вогнем із утворенням великої кількості диму’

втика'ти – ‘(букв. зосереджено вдивлятись у щось) не до кінця розуміти, що відбувається’

гардко'р, хардко'р (hardcore – від hard – букв. ‘твердий, міцний, сильний, тяжкий’ і core – ‘серцевина, середина, осердя, ядро’) – ‘фанати, які безпосередньо беруть участь у бійках – *махачах*’

гівно' – ‘підручні засоби, які фанати використовують під час бійок та які не шкода втратити, бо вони не мають цінності’

гірники' – ‘1. футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2. уболівальники донецького «Шахтаря»’

глуши'ти – ‘перекрикувати фанатів команди-суперниці чи інших уболівальників на стадіоні’

гна'ти кома'нду впе'ре'д – ‘вигуками з трибун стимулювати футбольну команду до активних дій на полі’

го'лий торс – те саме, що *торс*

гори'ти – ‘програвати’

городя'ни – ‘1. футбольні команди, назви яких дублюються з назвою міста, яке вони представляють (наприклад, футбольний клуб «Львів», футбольний клуб «Харків»); 2. фанати цих футбольних команд’

грифо'ни – ‘бійці з підрозділу «Грифон», яких залучали до охорони футбольних матчів’

гря'дка – ‘стрій фанатів у секторі’

гуцу'ли – ‘1. футбольний клуб «Карпати» Львів; 2. фанати львівських «Карпат»’

гучність – ‘сила звукової підтримки, яку організують фанати під час матчу’

графі'ті (graffito) – ‘техніка декоративного оздоблення стін будівель, настінного малярства’

графі'ті-війна' – ‘замальовування графіті фанатів-суперників або ж нанесення на забілене графіті суперника графічного зображення на підтримку своєї футбольної команди’

графі'тчик – ‘фанат, який малює графіті’

green-white – ‘1. футбольний клуб «Карпати» Львів; 2. фанати львівських «Карпат»’

двіж – ‘1. масовий рух, велелюдні події; 2. заворушення, сутички з фанатами команд-суперниць чи міліцією; 3. фанатський рух’

двійни'к – ‘спарений виїзд, поїздка на два виїзні матчі без повернення додому між ними’

де'рбі – ‘матчі двох клубів з одного міста, рідше – з одного регіону’

дим – ‘димова граната, піротехнічний засіб для пускання диму’

Ди'м, Де'мон – почесний президент львівських «Карпат» Петро Димінський

«Дина'мо з Дніпра!» Ки'їв – Ки'їв – ура!»

дириге'нт – ‘ультрас, який керує підтримкою у фан-секторі, «заводить» стадіон’

дніпря'ни – ‘1. футбольний клуб «Дніпро»; 2. фани Ф.К. «Дніпро»’

договорня'к – ‘навмисний програш матчу команді-супротивнику з метою нечесного заробітку (продаж гри) або за обопільною домовленістю для сприяння команді-суперниці набрати необхідні їй очки’

драм (drum) – ‘барабан, барабанний бій’

дра'мер (drummer) – ‘фанат-барабанщик’

дру'зі – ‘фанатські угруповання інших клубів, із якими склалися приятельські стосунки’

ду'дка – ‘духовий музичний інструмент у вигляді порожнистої трубки з отворами’

дуда'рик – ‘уболівальник, який підтримує свою команду за допомогою дудки’

жиди' – ‘1. футбольний клуб «Чорноморець» Одеса; 2. фанати одеського «Чорноморця»’

жо'вто-зеле'ні – 1. футбольний клуб «Нива» Тернопіль; 2. фанати тернопільської «Ниви»’

жо'вто-зеле'но-чо'рні – 1. футбольний клуб «Олександрія»; 2. фанати футбольного клубу «Олександрія»’

жо'вто-си'ні – 1. футбольний клуб «Говерла» Ужгород; 2. фанати ужгородської «Говерли»’

жо'вто-чо'рні – 1. футбольний клуб «Буковина» Чернівці; 2. фанати чернівецької «Буковини»’ та 1. футбольний клуб «Нафтовик» Охтирка; 2. фанати охтирського «Нафтовика»’

заби'ти – ‘домовитись про бійку між фанатами’

заби'ти стрі'лку – ‘призначити час і місце фанатської бійки, обумовити правила її проведення’

зави'снути – ‘залишитись десь на довше (для фаната – залишитись ночувати в іншому місті)’

завтика'ти – ‘1. прогавити, 2. зробити якусь дурницю, вчинити неправильно’

За'ка – ‘1. футбольний клуб «Закарпаття» Ужгород, тепер виступає під назвою «Говерла»; 2. футбольні фанати ужгородського клубу’

замі'с – ‘влаштовування сутичок із фанатами-супротивниками, міліцією, стюардами тощо’

запо'ри – ‘1. футбольний клуб «Металург» Запоріжжя; 2. фанати запорізького «Металурга»’

заря'д – ‘вигук, гасло, куплет чи пісня, що їх хором скандують на підтримку футбольної команди під час матчів’

заряджа'ти – ‘вигукувати скандування під час матчу’

захопи'ти ба'нери – ‘здобути трофей, захопивши банери фанатів-супротивників’

звук – ‘якість звукової підтримки під час матчу, злагодженість скандувань і виконання пісень’

зду'тися – ‘перестати підтримувати команду’

зеле'ні ле'ви – ‘1. футбольний клуб «Карпати» Львів; 2. фанати львівських «Карпат»’

«Зе-ле'-ні ле'ви! Зе-ле'-ні ле'ви!»

зеле'но-бі'лі – ‘1. футбольний клуб «Карпати» Львів; 2. фанати львівських «Карпат»’

зеле'но-мали'нові – ‘1. футбольний клуб «Харків»; 2. фанати Ф.К «Харків»’ та ‘1. футбольний клуб «Скала» Стрий; 2. фанати стрийської «Скали»’

зірва'ти ба'нер – ‘здобути трофей, зірвавши банер фанатів-суперників, які вони вже не зможуть використовувати, вважаючи оскверненим’

злив – ‘програв команди за гроші чи на основі попередньої домовленості’

злива'ти – ‘навмисне поступатися, піддаватися під час футбольного протистояння’

золоти'й – те саме, що *золоти'й виїздю'к*

золоти'й виїздю'к – ‘фанат, який не пропустив жодної виїзної гри в сезоні’

золоти'й сезо'н – ‘відвідання всіх офіційних матчів улюбленої команди в чемпіонаті та в кубкових поєдинках в інших містах чи країнах’

зми'тися – ‘втекти’

іллічі' – те саме, що *іллічі'вці*

іллічі'вці – ‘1. футбольний клуб «Іллічівець» Маріуполь; 2. фанати маріупольського «Іллічівця»’

іне'т – ‘інтернет’

іне'т-звіт – ‘інтерне'т-звіт для широкого уболівальницького загалу про активність фанатських угруповань під час матчів; супроводжується великою кількістю фотографій, на яких зафіксовано, як візуально оформлено сектори та організовано піротехнічне шоу’

італі'йський сти'ль уболіва'ння – ‘видовищна форма підтримки футбольних команд на стадіоні з використанням елементів театралізованого дійства – візуальних, звукових, піротехнічних; карнавальний варіант уболівання’

каноні'ри – ‘1. футбольний клуб «Арсенал» Київ; 2. фанати київського «Арсенала»’

ка'рл – те саме, що **карлю'к**

карли'к – те саме, що **карлю'к**

карлю'к – ‘юний, недосвідчений фанат’

кашке'ти – ‘міліція, поліція’

кашта'нчики – ‘1. футбольний клуб «Арсенал» Київ; 2. фанати київського «Арсенала»’

ке'жуал (casuals) – ‘футбольний фанат, який приходить на матчі в одязі та взутті відомих брендів’

кента'ври – ‘кінна міліція, поліція’

кіно'лог – ‘фанат, який подорожує на футбольні матчі «соба'ками» – електричками’

кло'уни Кварця'ного – ‘команда «Волинь» Луцьк’

клу'бні ба'рви – ‘офіційні барви футбольного клубу, в який виступають його гравці’

клу'бні кольори' – ‘офіційні кольори футбольного клубу’

колго'спники – 1. футбольний клуб «Ворскла» Полтава; 2. фанати полтавської «Ворскли»

кольори' – ‘фанатська атрибутика в офіційних барвах улюбленої команди: шалики, футболки, прапори тощо’

кольори' клубу – те саме, що **клу'бні кольори'**

ко'пи – ‘міліція, поліція’

космона'вт – ‘міліціонер спецпідрозділу в повному обмундируванні (у шоломі й бронежилеті)’

криві' – ‘1. футбольний клуб «Кривбас» Кривий Ріг; 2. уболівальники криворізького «Кривбаса»’

кримча'ни – ‘1. футбольний клуб «Таврія» Сімферополь; 2. фанати сімферопольської «Таврії»’

крича'лка – ‘вигук чи римований куплет, який фанати скандують під час матчу’

кроти' – '1. футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2. фанати донецького «Шахтаря»'

кру'глий – 'м'яч'

кузьма' – те саме, що **кузьми'ч**

кузьми'ч – 'футбольні уболівальники, які не беруть участі в активній підтримці своєї команди, зазвичай увесь час сидять під час матчу, спостерігаючи за його перипетіями, приносять із собою на стадіон пиво, харчі, лузають насіння тощо; звичайний уболівальник, не фанат'

кузьмо'та – те саме, що **кузьми'ч**

ку'зя – те саме, що **кузьми'ч**

KuZ – те саме, що **кузьми'ч**

ле'ви – '1. футбольний клуб «Карпати» Львів; 2. фанати львівських «Карпат»'

ле'мки – '1. футбольний клуб «Карпати» Львів; 2. фанати львівських «Карпат»'

ле'нінці – '1. футбольний клуб «Іллічівець» Маріуполь; 2. фанати маріупольського «Іллічівця»'

леопо'літанс – '1. футбольний клуб «Львів»; 2. фани футбольного клубу «Львів»'

ляга'ві – 'міліція, поліція'

марш – те саме, що **марш футбо'льних фана'тів**

марш футбо'льних фана'тів – 'хода футбольних фанатів вулицями міста, зазвичай перед початком матчу'

марш ха'рківських у'льтрас – 'хода фанатів харківського «Металіста» перед матчем з донецьким «Шахтарем» 30 березня 2014 року на підтримку територіальної цілісності України, під час якої вперше прозвучала тепер уже загальновідома пісня про Путіна'

матч-де'й (match-day) – 'день гри'

мах – те саме, що **ма'хач**

ма'хач – 'масова бійка між ворожими фанатськими угрупованнями команд-суперниць, які відбуваються за наперед встановленими правилами'

ма'хач без аргуме'нтів – 'бійка голіруч, без використання будь-яких підручних засобів'

ма'хач без гівна' – те саме, що **ма'хач без аргуме'нтів**

ма'хач на чи'стих рука'х – те саме, що **ма'хач без аргуме'нтів**

ма'хач з гівно'м – ‘бійка з використанням підручних засобів (ножів, кастетів, ключів, палиць, каміння, пляшок, шматків арматури тощо)’

ма'хач на аргуме'нтах – те саме, що *ма'хач з гівно'м*

мегафо'н – ‘пристрій у вигляді рупора, що використовується для підсилення людського голосу’

метагли'сти – ‘1. футбольний клуб «Металіст» Харків; 2. фанати харківського «Металіста»’

МетаДо'н – футбольна команда «Металург» Донецьк

метадо'ни – ‘фанати донецького «Металурга»’

МетаЗапо'р – ‘футбольний клуб «Металург» Запоріжжя’

метазапо'ри – ‘фанати запорізького «Металурга»’

мета'л – ‘1. футбольний клуб «Металіст» Харків; 2. фанати харківського «Металіста»’

металу'рги – ‘1. футбольний клуб «Металург» Запоріжжя; 2. фанати запорізького «Металурга»’

мєнти' – ‘1. міліція; 2. футбольний клуб «Динамо» Київ; 3. фанати київського «Динамо»’

ми'ло – ‘електронна адреса, *E-mail*’

мікро'б – ‘мікроавтобус, один із традиційних засобів пересування футбольних фанатів на виїзні матчі в інші міста’

мобілізація на виїзд

мовчу'н – ‘уболівальник, який мовчки дивиться футбол’

мусори' – ‘міліція’

Мухосра'нськ – ‘невідомий широкому загалові населений пункт, більша агломерація, здебільшого місто чи містечко, нічим не особливе’

накри'ти – ‘виявити групу фанатів-супротивників’

недо'люди – ‘міліція, поліція’

недофана'т – ‘юний, недосвідчений фанат’

нік (від *нікне'йм* (nick-name) – ‘особисте, переважно, вигадане, ім'я, псевдонім, яким називають себе фанати-користувачі інтернету’

нон-сто'п (nonstop) – ‘безперервна звукова підтримка на стадіоні, коли співи, скандування й оплески не змовкають упродовж довшого часу’

«Оле'-оле'-оле'-оле'!»

«Оле'-оле'-оле'-оле'!.. «Дина'мо-Ки'їв»-о-о-го-го!..»

ора'нжево-чо'рні – ‘1. футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2. уболівальники донецького «Шахтаря»’

ора'нжево-си'ні – ‘1. футбольний клуб «Іллічівець» Маріуполь; 2. уболівальники маріупольського «Іллічівця»’

папара'ці – ‘журналісти’

парово'з – ‘оплески з паузами’

пасажи'р – ‘зайва людина на виїзді, не фанат’

«па'сти» – ‘слідкувати за кимось; стежити за фанатами, що робить українська міліція, контролюючи пересування уболівальників, прослуховуючи їхні телефонні розмови та викликаючи на бесіди’

Педера'ція – Федерація футболу України

Пердь, пердь, Пердя'ївка – ‘вигадана узагальнена власна назва будь-якого малого, провінційного населеного пункту’

Пердь – ‘власна назва футбольного клубу «Дніпро» з Дніпропетровська, який фанати-суперники називають *«Пердо»* з *Пердовська*’

пере'зук – те саме, що *перекли'чка*

пере'клик – те саме, що *перекли'чка*

перекли'чка – ‘поперемінне скандування кричалок з протилежних фанатських секторів; вигуки, які поперемінно скандують під час матчу фанати різних команд або уболівальники на протилежних чи сусідніх трибунах’

перемі'р'я – ‘тимчасові мирні стосунки між фанатами-супротивниками’

пере'січний уболіва'льник – ‘звичайний уболівальник, не фанат, який не долучається до підтримки своєї команди, а лише споглядає матч, при цьому споживаючи їжу, напої чи лузаючи насіння’

перф – те саме, що *перфо'рманс*

пе'рфа – те саме, що *перфо'рманс*

перфо'рм – те саме, що *перфо'рманс*

перфо'рманс (performance) – ‘вистава, спектакль, видовище на стадіоні під час гри, що їх влаштовують фанати’

пета'рда (petarde) – ‘паперовий снаряд, наповнений порохом, який дає часті вибухи, використовується для феєрверків’

пивова'ри – ‘1. футбольний клуб «Оболонь» Київ; 2. фани київської «Оболоні»’

пі'ро – те саме, що **піротехніка**

піротехніка – ‘піротехнічні засоби, за допомогою запалювання яких футбольні фанати здійснюють підтримку футбольної команди під час матчу; одна з найновіших та найефектніших форм уболівання’

піротехнік – ‘фанат, який виготовляє різні піротехнічні суміші, вироби з них, і спалює їх під час футбольного матчу для досягнення спеціального ефекту на підтримку улюбленої команди’

піротехнічний стробоско'п – те саме, що **стробоско'п**

пірошо'у – ‘шоу з використанням під час уболівальницької підтримки різноманітних піротехнічних засобів, які запалюють на стадіоні’

пого'ни – ‘міліція’

помара'нчево-чо'рні – те саме, що **ора'нжево-чо'рні**

пра'вий фана'т – ‘1. фанат, який відвідав усі виїзні матчі улюбленої команди в сезоні; 2. надійний, перевірений фанат, який має великий авторитет у групі; 3. фанат, який має націоналістичні погляди’

присні'вка – ‘коротенька пісня чи приспів пісні, що їх виконують фанати’

прихо'дити на се'ктор – ‘бути футбольним фанатом’

провтика'ти – те саме, що **завтика'ти**

проно'сити на се'ктор – ‘приховано приносити у фанатський сектор щось заборонене, насамперед піротехніку’

прости'й уболіва'льник з кулько'м – ‘звичайний уболівальник, не фанат, який не долучається до підтримки своєї команди, а лише споглядає матч, при цьому споживаючи їжу, напої чи лузаючи насіння’

«Пу'тін – ху*ло!»

«Ра'зом і до кінця!»

регбі'сти – ‘міліція, поліція’

репертуа'р

репре'с (від **репре'сії**) – ‘ущемлення прав фанатів, здебільшого з боку організаторів футбольних матчів та правоохоронних органів’

ро'за – ‘шалик клубних кольорів із відповідною символікою і написами, особистий атрибут футбольного фаната’

розе'тка – те саме, що **ро'за**

розе'тта – те саме, що **ро'за**

роздуля'ти – ‘спонукати вболівальників на стадіоні до активної підтримки футболістів’

розкочега'рити – те саме, що **роздуля'ти**

розтя'г – 1. ‘поздовжній плакат чи банер на двох палицях, який розтягають у фанатському секторі; 2. піднімання фанатського шалика (**ро'зи**) над головою в розпростертому вигляді на всю його довжину’

розтя'жка – те саме, що **розтя'г**

ру'пор – ‘труба у вигляді зрізаного конуса або піраміди для посилення звуку; те саме, що гучномовець’

самбі'сти – ‘міліція, поліція’

са'порт, су'порт (support) – ‘організована, активна підтримка команди з боку футбольних фанатів під час матчу’

се'ктор – ‘один або кілька секторів на стадіоні (часом і ціла трибуна), у яких розташовуються найактивніші фанати, що стоячи підтримують свою команду’

се'мка – те саме, що **се'мкої'д**

се'мкої'д – ‘уболівальники, які під час матчу споживають насіння, не підтримують команду оплесками, співом’

се'мкопожира'ч – те саме, що **се'мкої'д**

сигна'льна раке'та – ‘піротехнічний засіб сигнального зорового зв'язку, який іноді використовують для феєрверків’

си'ньо-бі'лі – ‘1. футбольний клуб «Металург» Донецьк; 2. уболівальники донецького «Металурга»’

си'ньо-бі'ло-блаки'тні – те саме, що **си'ньо-бі'ло-голубі'**

си'ньо-бі'ло-голубі' – ‘1. футбольний клуб «Дніпро» Дніпро; 2. уболівальники дніпровського «Дніпра»’

си'ньо-жо'вті – ‘1. футбольний клуб «Металіст» Харків; 2. уболівальники харківського «Металіста»’

си'ньо-золоти' – '1. футбольний клуб «Львів»; 2. уболівальники футбольного клубу «Львів»'

сі'рі – 'міліція'

скандува'ння – 'короткий текст, поділений на склади, який фанати злагоджено виголошують під час матчу'

скандува'ти – 'виголосити щось по складах'

ска'(р)фер (scarfer (від scarf – 'шарф')) – 'звичайний уболівальник, який носить шарф зі символікою улюбленої команди і приходить на матч, щоб підтримувати її'

скі'ни – те саме, що **скінге'ди**

скінге'ди, скінхе'ти (skinhead) – 'бритоголові, представники субкультури, які часто є й футбольними фанатами'

«Сла'ва Україні! – Геро'ям сла'ва! Сла'ва на'ції! – Смерть ворога'м! Украї'на по'над усе'!»

слем – 'імітація бійки у фанатському секторі, коли уболівальники штовхають один одного, що збоку виглядає як заворушення'

сле'митися – 'імітувати бійку в секторі'

слони' – 'міліція, поліція'

соба'ка – 'приміська електричка'

соба'ки Па'влова – 'футбольний клуб «Ворскла» Полтава'

«Спаси'бі ме'шканцям Донба'су за президе'нта-підара'са!»

спів – 'виконання пісень'

спів на рі'вні – 'гучне та злагожене виконання пісень'

спо'ук – те саме, що **спо'укмен**

спо'укмен (spouk, spoukman) – 'людина, яка стоїть на спеціально обладнаному підвищенні – *вишці*, обернута обличчям до уболівальників, і подає сигнали, коли і які *заряди* виголосити чи які пісні співати; людина, яка керує підтримкою футболістів у секторі фанатів, «диригент» фан-підтримки'

стад – те саме, що **ста'діо**

ста'діо (stadio) – 'стадіон'

ста'ф (stuff) – 'речі, реквізити, необхідні для вболівання'

сті'кер (sticker) – ‘невеликі наклейки фанатської тематики, здебільшого квадратні, розміром 7x7 см, що їх розклеюють на вулиці чи в транспорті, позначаючи в такий спосіб свою присутність у тому чи іншому місті чи помічаючи свою територію’

стоя'ти «на го'лому то'рсі» – те саме, що **торс**

стоя'ти «по то'рсу» – те саме, що **торс**

страб – те саме, що **стробоско'н**

строб – те саме, що **стробоско'н**

стробоско'н – ‘прилад, що робить швидко повторювані яскраві світлові імпульси; піротехніка зі *стробоскопічним ефектом*, під яким розуміють – ‘уявне злиття швидко змінюваних зображень окремих фаз руху об'єкта у зображення його безперервного руху’; ‘зорова ілюзія безперервного руху об'єкта (зображення об'єкта) при спостереганні послідовних фаз його руху’

«**Суддя' – Вале'ра!**» – те саме, що «**Суддя' – підара'с!**»

«**Суддя' – підара'с!**» – ‘Суддя – негідник!’

«**Суддя' – реди'ска!**» – те саме, що «**Суддя' – підара'с!**»

«**Суддя' – три, два, ра'з!**» – те саме, що «**Суддя' – підара'с!**»

«**Су'ркіс – ху*ло'!**»

таврі'йці – ‘1. футбольний клуб «Таврія» Сімферополь; 2. фанати сімферопольської «Таврії»’

тата'ри – ‘1. футбольний клуб «Таврія» Сімферополь; 2. уболівальники сімферопольської «Таврії»’

те'ма – ‘один або два-три ритмізовані, часто римовані куплети, які вигукують у фан-секторах’

тера'са (terrace) – ‘фанатський сектор’

терико'н – ‘1. футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2. фанати донецького «Шахтаря»’

товаришува'ти – ‘бути в приятельських стосунках із фанатами інших команд’

товарня'к – ‘товариський футбольний матч’

торс (torso) – ‘один зі способів візуалізації фанатів під час матчу, коли всі присутні в секторі за відповідним сигналом роздягаються до пояса та демонструють, незалежно від погоди, оголений торс, декларуючи таким чином готовність до протистоянь із суперниками за честь улюбленої команди не тільки словесно, а й фізично’

торси'да (torcida) – ‘велика група футбольних фанатів’

трабл (trouble) – ‘сутички чи заворушення на стадіоні або на підступах до нього, нерідко з участю міліції; бійки з фанатами-супротивниками’

транс – те саме, що **транспара'нт**

транспара'нт (transparent) – ‘прямокутна тканина зі зображенням або текстом, яку футбольні фанати зазвичай розвішують унизу сектора, на загорожах по периметру фанатських секторів чи розтягають під час матчу в самому фанатському секторі’

траф – те саме, що **трафаре'т**

трафаре'т – ‘платівка з картону, металу тощо, у якій прорізано малюнки, літери або цифри для їх швидкого відтворення на поверхні, що їх фанати застосовують для пришвидшення процесу нанесення написів і зображень на стінах; невелике зображення, яке наносять на поверхню балончиком із фарбою за заздалегідь виготовленим трафаретом’

трибу'на – ‘традиційне місце розташування фанатів на стадіоні’

північна трибу'на – ‘фанатська трибуна на харківському стадіоні «Металіст»’

тріа'да – ‘коаліція фанів трьох українських клубів – «Динамо», «Дніпра» та «Карпат», які разом воюють проти спільних давніх супротивників – «Чорноморця» та «Шахтаря»’

трійни'к – ‘виїзд на три гостьові матчі своєї команди без повернення додому в проміжках між ними’

трофе'ї – ‘здобуті у фанатів-суперників банери, прапори, шалики’

тури'ст – ‘уболівальник, який не є фанатом, але часом їздить на виїзні матчі’

тхори' – ‘1. футбольний клуб «Металіст» Харків; 2. фанати харківського «Металіста»’

уболіва'льник – ‘той, хто непокоїться, турбується про кого-, що-небудь, співчуває комусь; пристрасний любитель спортивних змагань’

ультрамари'нові – ‘1. футбольний клуб «Чорноморець» Одеса; 2. уболівальники одеського «Чорноморця»’

ultra marines – ‘1. футбольний клуб «Чорноморець» Одеса; 2. уболівальники одеського «Чорноморця»’

ультрамари'носи – ‘1. футбольний клуб «Чорноморець» Одеса; 2. уболівальники одеського «Чорноморця»’

ultras – те саме, що *у'льтрас*

ультра' (збірн.) – те саме, що *у'льтрас*

у'льтрас (ultras (від ultra) – ‘який знаходиться поза межами; найбільший, крайній або гранично, дуже, надзвичайно’) – ‘футбольний рух; організовані групи підтримки футбольних команд, які привертають до себе увагу на стадіонах – своїм зовнішнім виглядом, розвішуванням прапорів і транспарантів, співом та оплесками, використанням піротехніки’

ультраси' (мн.) – те саме, що *у'льтрас*

фа'єр (fire) – ‘вогонь, факел, піротехнічний засіб, який палахкотить, горить яскравим полум'ям, виділяючи при цьому дим та іскри’

фа'єр-шоу – ‘піротехнічне шоу з використанням фаєрів’

фан (fan) – ‘фанатик, жарг. фанат’

фана'т – ‘фанатичний прихильник якої-небудь спортивної команди, спортсмена; фан’

фанаті'ти – ‘активно вболівати’

фана'тська трибу'на – ‘традиційне місце розташування фанатів на стадіоні’

фан-се'ктор – те саме, що *фана'тський се'ктор*

фана'тський се'ктор – ‘традиційне місце розташування фанатів на стадіоні; сектор футбольних фанатів, зазвичай без стільців, бо вони вболівають стоячи’

фана'тські ві'йни – ‘протистояння між фанатами-суперниками, що виявляється насамперед на словесному рівні, хоча нерідко трапляються й бійки між фанатами – *махачі*’

фанзи'н (fan + magazine) – ‘друковане видання фанатів, фанатська газета’

фан-зо'на – ‘місце розташування футбольних фанатів’

фан-ма'рш – ‘хода футбольних фанатів вулицями міста, зазвичай перед початком матчу’

фека'ли – ‘1. футбольні клуби «Львів», «Харків»; 2. фанати Ф.К. «Львів», Ф.К. «Харків»’

футбо'льна «бреха'йлівка» – те саме, що *«бреха'йлівка»*

футбо'льний фа'н – ‘фанатичний прихильник футболу’

футбо'льний фана'т – ‘фанатичний прихильник футболу чи певної футбольної команди’

футбо'льний фанати'зм – ‘суспільна активність футбольних фанатів’

ха'ммери – ‘1. футбольний клуб «Металіст» Харків; 2. фанати харківського «Металіста»’

ха'рківські ультраси' – ‘фанати харківського «Металіста» – організатори фан-маршу єдності наприкінці березня 2014 року, де вони вперше заспівали «Пісню про Путіна», що мало згодом великий суспільний резонанс в Україні та за кордоном’

хви'ля – ‘візуально-звукова підтримка, в якій задіяно весь стадіон, коли уболівальники в секторах одні за одними встають і здіймають догори руки, створюючи динамічний ефект водяного валу’

хорьки' – ‘1. футбольний клуб «Металіст» Харків; 2. фанати харківського «Металіста»’

хохли', хахли' – ‘1. футбольний клуб «Динамо» Київ; 2. фанати київського «Динамо»’

хрестоно'сці – ‘1. футбольний клуб «Волинь» Луцьк; 2. уболівальники луцької «Волині»’

«Хто не ска'че, той Аза'ров!»

«Хто не ска'че, той моска'ль!»

хулз, хулс (hools) – те саме, що **ху'ліганс**

хуліга'н (hooligan) – те саме, що **ху'ліганс**

ху'ліганс (hooligans, official hooligans) – ‘хулігани, фанати, для яких уболівання за улюблену команду реалізується у бійках, сутичках та розбірках із фанами команд-суперниць’

хуліга'нська фі'рма – ‘угруповання фанатів-хуліганс’

ху'льтрас – ‘футбольні фанати, які поєднують у своїй підтримці риси, притаманні ультрас і хуліганс, тобто водночас сповідують англійський та італійський стилі уболівання’

черво'но-бі'лі – ‘1. футбольний клуб «Кривбас» Кривий Ріг; 2. фанати криворізького «Кривбаса»’

черво'но-жо'вті – ‘1. футбольний клуб «Дністер» Овідіополь; 2. фанати овідіопольського «Дністра»’

черво'но-жо'вто-чо'рні – ‘1. футбольний клуб «Металург» Запоріжжя; 2. фанати запорізького «Металурга»’

черво'но-си'ні – ‘1. футбольний клуб «Арсенал» Київ; 2. фанати київського «Арсенала»’

чо'рно-бі'лі – ‘1. футбольний клуб «Зоря» Луганськ; 2. фанати луганської «Зорі»’

чо'рно-си'ні – ‘1. футбольний клуб «Чорноморець» Одеса; 2. фанати одеського «Чорноморця»’

це'рбери – ‘стюарди, охорона стадіону’

ша'хта – ‘1. футбольний клуб «Шахтар» Донецьк; 2. фанати донецького «Шахтаря»’

ше'двел (shadewell) – ‘непомітне проникнення фанатів у чужий сектор для створення заворушень і провокування бійок’

шиза' – ‘активна масова підтримка улюбленої команди на стадіоні’

шизі'ти – ‘активно підтримувати свою команду’

школо'та – ‘юний, недосвідчений фанат’

шмон – ‘обшук уболівальників, що його здійснюють представники правоохоронних органів або стюарди перед матчем’

шо'у (show) – ‘видовище, яке фанати демонструють під час матчу’

візуа'льне шо'у – ‘шоу з використанням різноманітних наочних засобів – атрибутики клубних кольорів, прапорів, банерів тощо’

мо'дульне шо'у, шоу з пла'шок (мо'дулів) – ‘створення на трибунах певного зображення чи напису за допомогою модулів-плашок’

шо'у з підсві'ченою фольго'ю – ‘шоу, в якому використовують підсвічені піротехнікою транспаранти з фольги’

шо'у з пові'тряних ку'льок – ‘використання під час шоу великої кількості надувних кульок у барвах клубу’

шо'у з ка'совими стрічка'ми – ‘кидання на футбольне поле рулонів касових стрічок, які, розмотуючись у польоті, створюють ефект серпантину’

шо'у з бенга'льськими вогня'ми

шо'у з конфеті'

шо'у з мобільними телефо'нами

шо'у зі запа'леними газе'тами

звукове' – 'шоу під час матчу, що передбачає скандування, спів, оплески та відбивання ритму на ударних музичних інструментах'

піротехнічне – 'шоу, що полягає в запалюванні найрізноманітніших піротехнічних засобів'

Шу'бкіс – футбольний функціонер Григорій Суркіс

1312 – те саме, що *А.С.А.В.*

**РЕЄСТР НАЗВ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

«Буг» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Галичина» Прага – команда українських студентів у місті *Прага*

«Дніпро» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Екіп Українієн» Шалет – команда українських гімназистів у Франції

«Київ» Прага – команда українських студентів у місті *Прага*

К.Л.К. – Карпатський Лещетарський Клуб

К.Л.К. Вікно – команда зі села *Вікно* в Городенківському районі Івано-Франківської області

К.Л.К. Гряда – команда зі села *Гряда* в Жовківському районі Львівської області

К.Л.К. Заліщики – команда з міста *Заліщики* – районного центру в Тернопільській області

К.Л.К. «Змаг» Зашків – команда зі села *Зашків* у Жовківському районі Львівської області

К.Л.К. Львів – команда з міста *Львів*

К.Л.К. Серафинці – команда зі села *Серафинці* в Городенківському районі Івано-Франківської області

К.Л.К. Тишківці – команда зі села *Тишківці* в Городенківському районі Івано-Франківської області

К.Л.К. Торговиця Пільна – команда зі села *Торговиця Пільна* в Городенківському районі Івано-Франківської області

К.Л.К. Чернятин – команда зі села *Чернятин* у Городенківському районі Івано-Франківської області

К.Л.К. Ярослав – команда з надсянського міста *Ярослава*, яке тепер належить до Підкарпатського воєводства в Польщі

Л.У.С.К. – Львівський Український Спортовий Клуб

Л.У.С.К. «Чорноморці» Львів – команда з міста *Львів*

Л.У.С.К. «Чорноморці II» Львів – команда з міста *Львів*

Л.У.С.К. «Чорноморці» Львів-Жовківське передмістя – команда з Жовківської дільниці у місті Львів

«Львів» Прага – команда українських студентів у місті Прага

«Маслосоюз» Львів – команда з міста Львів

«Мукачівська руська гімназія» – команда з міста Мукачеве в Закарпатській області

«Мужеський хор» Чернівці – команда з міста Чернівці

«Пласт» (кооперація) Чернівці – команда з міста Чернівці

«Придніпрянщина» Прага – команда українських студентів у місті Прага

«Пролом» Переворськ – команда з міста Пшеворськ, що тепер належить до Підкарпатського воєводства в Польщі

«Прут» Чернівці – команда з міста Чернівці

«Рідна Школа» Тернопіль – команда з міста Тернопіль

«Рух» Київ – команда з міста Київ

«Скала» Ряшів – команда з надсянського міста Ряшів, тепер адміністративний центр Жешівського воєводства в Польщі

С.К. – Спортовий Клуб

С.К. «Бабина» – команда зі села Бабина в Самбірському районі Львівської області

С.К. «Бабин Зарічний» – команда зі села Бабин Зарічний в Калуському районі Івано-Франківської області

С.К. «Бабинці» – команда зі села Бабинці в Борщівському районі Тернопільської області

С.К. «Бачина» – команда зі села Бачина в Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Безбруди» – команда із села Безбруди в Буському районі Львівської області

С.К. «Береги» – команда зі села Береги в Самбірському районі Львівської області

С.К. «Беркут» Пасічна – команда зі села Пасічна в Надвірнянському районі Івано-Франківської області

С.К. «Бескид» Косів – команда з міста Косів – районного центру в Івано-Франківській області

С.К. «Бескид» Пробіжна – команда зі села Пробіжна в Копичинському районі Тернопільської області

С.К. «Бескид» Севлюш – команда з міста Виноградів – райцентру в Закарпатській області, яке до 1945 року мало назву *Севлюш*

С.К. «Богун» Володава – команда з українського міста *Володава*, що тепер є центром однойменного повіту в Люблінському воєводстві у Польщі

С.К. «Богун» Отинія – команда зі села *Отинія* в Коломийському районі Івано-Франківської області

С.К. «Богун» Підзвіринець – команда зі села *Підзвіринець* у Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Богун» Рогатин – команда з міста *Рогатин* – районного центру в Івано-Франківській області

С.К. «Богун» Серафинці – команда зі села *Серафинці* в Городенківському районі Івано-Франківської області

С.К. «Болозів» – команда зі села *Болозів* у Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Борівці» – команда зі села *Борівці* в Кіцманському районі Чернівецької області

С.К. «Брошнів» – команда зі села *Брошнів* у Рожнятівському районі Івано-Франківської області

С.К. «Буг» Холм – команда з міста *Холм*, яке тепер як центр повіту належить до Люблінського воєводства в Польщі

С.К. «Буг» Сокаль – команда з міста *Сокаль* – райцентру в Львівській області

С.К. «Булава» Криниця – команди з лемківського міста *Криниця* в Бескидах, яке тепер адміністративно належить до Новосондецького повіту в Малопольському воєводстві Польщі

С.К. «Буревій» Бучач – команда з міста *Бучач* – райцентру в Тернопільській області

С.К. «Буревій» Пасічна – команда зі села *Пасічна* коло міста Надвірна в Івано-Франківській області

С.К. «Бусовисько» – команда зі села *Бусовисько* в Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Буців» – команда зі села *Буців* у Мостиському районі Львівської області

С.К. «Великий Дорошів» – команда зі села *Великий Дорошів* у Жовківському районі Львівської області

- С.К. «Веренчанка»** – команда зі села *Веренчанка* в Заставнівському районі Чернівецької області
- С.К. «Верховина» Керниця** – команда зі села *Керниця* в Городоцькому районі Львівської області
- С.К. «Верховина» Старий Самбір** – команда з міста *Старий Самбір* – райцентру в Львівській області
- С.К. «Вислобоки»** – команда зі села *Вислобоки* в Кам'янка-Бузькому районі Львівської області
- С.К. «Вихор» Ямниця** – команда зі села *Ямниця*, неподалік Івано-Франківська
- С.К. «Вихор» Рогатин** – команда з міста *Рогатин* – райцентру в Івано-Франківській області
- С.К. «Вихор» Городенка** – команда з міста *Городенка* – райцентру в Івано-Франківській області
- С.К. «Віднів»** – команда зі села *Віднів* у Жовківському районі Львівської області
- С.К. «Вій» Ходорів** – команда з міста *Ходорів* у Жидачівському районі Львівської області
- С.К. «Вільхівка»** – команда зі села *Вільхівка* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області
- С.К. «Вільшанка»** – команда зі села *Вільшанка* в Жовківському районі Львівської області
- С.К. «Вільшина»** – команда з підміського села *Вільшина*, що тепер є мікрорайоном Чернівців
- С.К. «Вільшина» Рогізна** – команда зі села *Рогізна*, яке тепер належить до Садгірського району Чернівців
- С.К. «Галич» Чернівці** – команда з міста *Чернівці*
- С.К. «Галичанка» Збараж** – команда з міста *Збараж* – райцентру в Тернопільській області
- С.К. «Гаразд» Яворів** – команда з міста *Яворів* – райцентру в Львівській області
- С.К. «Гарбарня» Львів** – команда з міста *Львів*
- С.К. «Гарт» Здолбунів** команда з міста *Здолбунів* – районного центру в Рівненській області
- С.К. «Гарт» Городенка** – команда з міста *Городенка* – райцентру в Івано-Франківській області

С.К. «Германів» – команда зі села *Германів*, що тепер називається Тарасівка, у Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Говерля» Станиславів – команда з міста *Станиславів* (теперішній Івано-Франківськ)

С.К. «Горішні Ленківці» – команда з однієї частини села *Ленківці*, яке тепер є мікрорайоном Чернівців

С.К. «Гребінці» – команда зі села *Гребінці* в Жовківському районі Львівської області

С.К. «Гряда» – команда зі села *Гряда* в Жовківському районі Львівської області

С.К. «Газет» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Гонт» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Гонта» Селище-Новоселиця – команда з теперішнього містечка *Новоселиця* – районного центру в Чернівецькій області

С.К. «Денисівка» – команда зі села *Денисівка* на північній околиці Чернівців, що разом із містом Садгора та довколишніми селами увійшло до складу обласного центру в 1965 році

С.К. «Дермань» – команда зі села *Дермань* у Здолбунівському районі Рівненської області

С.К. «Дніпро» Борівці – команда зі села *Борівці* в Кіцманському районі Чернівецької області

С.К. «Дніпро I» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Дніпро II» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Дніпро» Серафинці – команда зі села *Серафинці* в Городенківському районі Івано-Франківської області

С.К. «Дніпро» Чуловичі – команда зі села *Чуловичі* в Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Добряни» – команда зі села *Добряни* в Стрийському районі Львівської області

С.К. «Долішні Ленківці» – команда з частини села *Ленківці*, яке тепер є мікрорайоном Чернівців

С.К. «Дорошенко» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Духнович» Мукачів – команда з міста *Мукачеве* – райцентру в Закарпатській області

С.К. «Духнович» Тячів – команда з міста *Тячів* – райцентру в Закарпатті

С.К. «Єдність» Городенка-Монастирський Кут – команди з дільниці *Монастирський Кут* у місті *Городенка* в Івано-Франківській області

С.К. «Забава» – команда зі села *Забава* в Радехівському районі Львівської області

С.К. «Залізничник» Здолбунів – команда з міста *Здолбунів* – райцентру в Рівненській області

С.К. «Залізничник» Херсон – команди з міста *Херсон*

С.К. «Залізничники» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Залізник» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Залужжя» – команда зі села *Залужжя* в Рогатинському районі Івано-Франківської області

С.К. «Запорожжя» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Зарайське» – команда зі села *Зарайське* (сучасний варіант найменування) у Самбірському районі Львівської області

С.К. «Заставна» – команда зі міста *Заставна* – районного центру в Чернівецькій області

С.К. «Звертів» – команда зі села *Звертів* у Жовківському районі Львівської області

С.К. «Зелемінь» Сколе – команда з міста *Сколе* – райцентру в Львівській області

С.К. «Земледілець» Свалява – команда з міста *Свалява* – районного центру в Закарпатській області

С.К. «Змаг» Тисмениця – команда з міста *Тисмениця* – районного центру в Івано-Франківській області

С.К. «Змагун» Тереховля – команда з міста *Тереховля* – районного центру в Тернопільській області

С.К. «Зоря» Калуш – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області

С.К. «Калина» Журавно – команда з містечка *Журавно* в Жидачівському районі Львівської області

С.К. «Кармелюк I» Кіцмань – команда з міста *Кіцмань* – райцентру в Чернівецькій області

С.К. «Кармелюк II» Кіцмань – команда з міста *Кіцмань* – районного центру в Чернівецькій області

- С.К. «Кармелюк» Львів** – команда з міста *Львів*
- С.К. «Кліцко»** – команда зі села *Кліцко* в Городоцькому районі Львівської області
- С.К. «Козак» Чернівці** – команда з міста *Чернівці*
- С.К. «Комар» Конюшки** – команда зі села *Конюшки* в Рогатинському районі Івано-Франківської області
- С.К. «Комета» Бугаївка** – команда зі села *Бугаївка* в Радивилівському районі Рівненської області
- С.К. «Комета» Журавно** – команда з містечка *Журавно* в Жидачівському районі Львівської області
- С.К. «Комета» Львів** – команда з міста *Львів*
- С.К. «Комета» Радивилів** – команда з міста *Радивилів* – райцентру в Рівненській області
- С.К. «Корналовичі»** – команда зі села *Корналовичі* в Самбірському районі Львівської області
- С.К. «Королево над Тисою»** – команда з містечка *Королеве*, розташованого на лівому березі річки *Тиса*, у Виноградівському районі Закарпаття
- С.К. «Коростовичі»** – команда зі села *Коростовичі* в Галицькому районі Івано-Франківської області
- С.К. «Куликів»** – команда зі села *Куликів* у Жовківському районі Львівської області
- С.К. «Кульчиці Шляхоцькі»** – команда зі села *Кульчичі / Кульчиці*³⁶ в Самбірському районі Львівської області
- С.К. «Лев» Перемишль** – команда з міста *Перемишль* – адміністративного центру однойменного повіту Підкарпатського воєводства Польщі
- С.К. «Лев» Радимно** – команда з міста *Радимно* в Ярославському повіті Підкарпатського воєводства Польщі
- СК «Лозівка»** – команда зі села *Лозівка* в Підволочиському районі Тернопільської області
- С.К. «Луг» Бертешів** – команда зі села *Бертешів* у Жидачівському районі Львівської області
- С.К. «Луг» Вислобоки** – команда зі села *Вислобоки* в Кам'янка-Бузькому районі Львівської області

³⁶ Через скісну ризку в тексті подано варіантні назви команд і населених пунктів, зафіксовані в різних джерелах.

С.К. «Луг» Вільшаниця – команда зі села *Вільшаниця* в Тисменицькому районі Івано-Франківської області

С.К. «Луг» Годині – команда зі села *Годині* в Мостиському районі Львівської області

С.К. «Луг» Городиславичі – команда зі села *Городиславичі* в Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Луг» Завидовичі – команда зі села *Завидовичі* в Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Луг» Запитів – команда з містечка *Запитів* у Кам'янка-Бузькому районі Львівської області

С.К. «Луг» Підліски Малі – команда зі села *Малі Підліски* в Жовківському районі Львівської області

С.К. «Луг» Наконечне – команда зі села *Наконечне* в Яворівському районі Львівської області

С.К. «Луг» Перемишль – команда з міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

С.К. «Луг» Рогізно – команда зі села *Рогізно* в Яворівському районі Львівської області

С.К. «Луг» Скнилів – команда зі села *Скнилів* у Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Луг» Старі Кути – команда зі села *Старі Кути* в Косівському районі Івано-Франківської області

С.К. «Луг» Устрики Долішні – команда з бойківського містечка *Устрики Долішні*, яке тепер належить до Бещадського повіту Підкарпатського воєводства Польщі

С.К. «Луг» Чернилява – команда зі села *Чернилява* коло міста Яворів у Львівській області

С.К. «Луг» Чижиків – команда зі села *Чижиків* у Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Луг» Чолгині – команда зі села *Чолгині* в Яворівському районі Львівської області

С.К. «Луг» Янів – команда з містечка *Янів* (тепер Івано-Франкове) у Яворівському районі Львівської області

С.К. «Луг» Яворів – команда з міста *Яворів* – райцентру в Львівській області

С.К. «Луз» Мале передмістя Яворів – команда з дільниці Яворова – Мале передмістя

С.К. «Луз» Велике передмістя Яворів – команда з дільниці Яворова – Велике передмістя

С.К. «Мета» Львів-Клепарів – команда з дільниці Клепарів у місті Львів

С.К. «Містковичі» – команда зі села Містковичі в Самбірському районі Львівської області

С.К. «Молот» Крукиничі – команда зі села Крукиничі в Мостиському районі Львівської області

С.К. «Назавізів» – команда зі села Назавізів у Надвірнянському районі Івано-Франківської області

С.К. «Ненаситець» Поздяч – команда з надсянського села Поздяч (сучасна назва Лешно) у Перемишльському повіті Підкарпатського воєводства Польщі

С.К. «Нове Село» – команда з населеного пункту Нове Село в Жовківському районі Львівської області

С.К. «Новосілка-Гостин» – команда зі села Новосілки-Гостинні в Самбірському районі Львівської області

С.К. «Ордів / Ордов» – команда зі села Ордів у Радехівському районі Львівської області

С.К. «Орли» Голинь – команда зі села Голинь у Калуському районі Івано-Франківської області

С.К. «Орли» Демня – команда зі села Демня в Миколаївському районі Львівської області

С.К. «Орли» Добрівляни – команда зі села Добрівляни в Стрийському районі Львівської області

С.К. «Орли» Добростани – команда зі села Добростани в Яворівському районі Львівської області

С.К. «Орли» Добряни – команда зі села Добряни у Стрийському районі Львівської області

С.К. «Орли» Дроздовичі – команда зі села Дроздовичі в Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Орли імені генерала Мирона Тарнавського» Львів-Богданівка – команда з дільниці Богданівка в місті Львів

- С.К. «Орли імені князя Льва» Львів* – команда з міста *Львів*
- С.К. «Орли імені князя Ярослава Осмомисла» Львів* – команда з міста *Львів*
- С.К. «Орли імені Миколи Голубця» Львів* – команда з міста *Львів*
- С.К. «Орли імені Чорноморців» Львів* – команда з міста *Львів*
- С.К. «Орли» Керниця* – команда зі села *Керниця* в Городоцькому районі Львівської області
- С.К. «Орли» Львів-Знесіння* – команда з дільниці *Знесіння* в місті *Львів*
- С.К. «Орли» Львів-Збоїська* – команда з дільниці *Збоїська* в місті *Львів*
- С.К. «Орли» Пасічна* – команда зі села *Пасічна* в Надвірнянському районі Івано-Франківської області
- С.К. «Орли» Підгірки* – команда зі села *Підгірки*, що тепер адміністративно належить до міста *Калуш* в Івано-Франківській області
- С.К. «Орли» Повітно* – команда зі села *Повітно* в Городоцькому районі Львівської області
- С.К. «Орли» Юр* – команда при парафії Катедрального собору Святого Юра з міста *Львів*
- С.К. «Орлівка»* – команда зі села *Орлівка* в Березнівському районі Рівненської області
- С.К. «Основа» Львів* – команда з міста *Львів*
- С.К. «Острів»* – команда зі села *Острів* у Сокальському районі Львівської області
- С.К. «Острога» Кривеньке* – команда зі села *Кривеньке* в Чортківському районі Тернопільської області
- С.К. «Отинія»* – команда зі містечка *Отинія* в Коломийському районі Івано-Франківської області
- С.К. «Павелче»* – команда зі села *Павелче / Павелча* (сучасна назва – *Павлівка*) в Тисменицькому районі Івано-Франківської області
- С.К. «Пиняни»* – команда зі села *Пиняни* в Самбірському районі Львівської області
- С.К. «Підберізиці»* – команда зі села *Підберізиці* в Пустомитівському районі Львівської області
- С.К. «Підбірці»* – команда зі села *Підбірці* в Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Підгір'я» Княжівське – команда зі села, що тепер має назву *Княжівське* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області

С.К. «Плай» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Плай» Перемишль – команда з міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

С.К. «Плай» Самбір – команда з міста *Самбір* – райцентру в Львівській області

С.К. «Плай» Стрий – команда з міста *Стрий* – райцентру в Львівській області

С.К. «Поздяч» – команда з надсянського села *Поздяч* у гміні Медика Перемишльського повіту в Польщі (після операції «Вісла» в 1947 році, коли українських мешканців села Поздяч переселено на північні й західні терени Польщі чи в різні області України, населений пункт перейменовано в Лешно)

С.К. «Покуття» Коломия – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області

С.К. «Полтава» Чернівці – команда з міста *Полтава*

С.К. «Польна» – команда з лемківського села *Польна*, тепер у гміні Грибів Новосондецького повіту Малопольського воєводства

С.К. «Посада» – команда зі села *Посада-Новоміська* в Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Потік» – команда зі села *Потік* у Рогатинському районі Івано-Франківської області

С.К. «Пробій» Бібрка – команда з міста *Бібрка* в Перемишлянському районі Львівської області

С.К. «Пробій» Добрівляни – команда зі села *Добрівляни* в Стрийському районі Львівської області

С.К. «Пробій» Золочів – команда з міста *Золочів* – районного центру в Львівській області

С.К. «Пробій» Монастирська – команда з містечка *Монастирська* – райцентру в Тернопільській області

С.К. «Пробій» Павелче – команда зі села *Павелче* (сучасна назва Павлівка) в Тисменицькому районі Івано-Франківської області

С.К. «Пробій» Пуків – команда зі села *Пуків* у Рогатинському районі Івано-Франківської області

С.К. «Пробій» Рогатин – команда з міста *Рогатин* – райцентру в Івано-Франківській області

С.К. «Пробій» Серафинці – команда зі села *Серафинці* в Городенківському районі Івано-Франківської області

С.К. «Пробій» Сколе – команда з міста *Сколе* – районного центру в Львівській області

С.К. «Пролом» Хоросно Старе – команда зі села *Хоросно (Хоросно Старе* – найдавніша частина цього села) в Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Пролом» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Пролом» Ятвяги – команда зі села *Ятвяги* в Жидачівському районі Львівської області

С.К. «Пуків» – команда зі села *Пуків* у Рогатинському районі Івано-Франківської області

С.К. «Путятинці» – команда зі села *Путятинці* в Рогатинському районі Івано-Франківської області

С.К. «Рекорд» Львів – команда з дільниці *Клепарів* у місті *Львів*

С.К. «Ременів» – команда зі села *Ременів* у Кам'янка-Бузькому районі Львівської області

С.К. «Ріпне» – команда зі села *Ріпне* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області

С.К. «Робітники» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Русалка» Городок Ягеллонський – команда з міста *Городок* – теперішнього райцентру в Львівській області

С.К. «Русь» Ужгород – команда з міста *Ужгород*

С.К. Русь-2 Ужгород – команда з міста *Ужгород*

С.К. «Русь» Хуст – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатській області

С.К. «Рух» Берестя – команда з міста *Берестя*, що тепер є адміністративним центром Брестської області в Білорусі

С.К. «Сагайдак» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Світогор» / «Святогор» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Сила» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Сила» Глусте – команда з містечка *Глусте* (тепер має назву Товсте) у Заліщицькому районі Тернопільської області

С.К. «Січ» Городок – команда з райцентру *Городок* у Львівській області

С.К. «Січ I» Ленківці – команди зі села *Ленківці*, що тепер увійшло до складу Чернівців як один із його мікрорайонів

С.К. «Січ II» Ленківці – команди зі села *Ленківці*, що тепер увійшло до складу Чернівців як один із його мікрорайонів

С.К. «Січ III» Ленківці – команди зі села *Ленківці*, що тепер увійшло до складу Чернівців як один із його мікрорайонів

С.К. «Січ» Перечин – команда з міста *Перечин* – районного центру в Закарпатській області

С.К. «Січовик» Шишкауці – команда зі села *Шишківці* в Кіцманському районі Чернівецької області

С.К. «Скала» Речичани – команда зі села *Речичани* в Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Скала» Судова Вишня – команда з міста *Судова Вишня* в Мостиському районі Львівської області

С.К. «Скала» Тисмениця – команда з міста *Тисмениця* – районного центру в Івано-Франківській області

С.К. «Скоб» Радивилів – команда з міста *Радивилів* – райцентру в Рівненській області

С.К. «Слободзія-Раранче» – команда зі села *Слобода* в Новоселицькому районі Чернівецької області, яке за румунського підпорядкування Буковини відоме під назвами *Слободзія-Раранча* / *Слобода Раранче*

С.К. «Случ» Сарни – команда з міста *Сарни* – районного центру в Рівненській області

С.К. «Сокіл» Мшана – команда зі села *Мшана* в Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Сокіл» Рудно – команда з містечка *Рудно*, що тепер входить до складу Львова

С.К. «Стара Ропа» – команда зі села *Стара Ропа* в Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Степ» Сторонятин – команда зі села *Сторонятин* у Жовківському районі Львівської області

С.К. «Степ» Суховоля – команда зі села *Суховоля* в Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Степовик» Шишківці – команда зі села *Шишківці* в Кіцманському районі Чернівецької області

С.К. «Стир» Луцьк – команда з міста *Луцьк* – обласного центру Волині

С.К. «Стібенець» – команда з надсянського села *Стібенець*, тепер у гміні Стубно Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства в Польщі

С.К. «Стібно» – команда з села *Стібно*, тепер у гміні Стубно Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства Польщі

С.К. «Стривізор» Устрики Долішні – команда з містечка *Устрики Долішні*, що тепер є адміністративним центром Бещадського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

С.К. «Стрипа» – команда зі села *Стрипа* в Ужгородському районі Закарпатської області

С.К. «Стріла» Городенка – команда з міста *Городенка* – районного центру в Івано-Франківській області

С.К. «Стріла» Дуліби – команда зі села *Дуліби* у Стрийському районі Львівської області

С.К. «Стріла» Копичинці – команда з містечка *Копичинці* в Гусятинському районі Тернопільської області

С.К. «Стріла» Сулимів – команда зі села *Сулимів* у Жовківському районі Львівської області

С.К. «Стріла» Яворів – команда з міста *Яворів* – райцентру в Львівській області

С.К. «Стрільбичі» – команда зі села *Стрільбичі* в Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Стронятин» – команда зі села *Стронятин* у Жовківському районі Львівської області

С.К. «Сулимів» – команда зі села *Сулимів* у Жовківському районі Львівської області

С.К. «Терпилівка» – команда зі села *Терпилівка* в Підволочиському районі Тернопільської області

С.К. «Тершів» – команда зі села *Тершів* у Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Турса» Боднарів – команда зі села *Боднарів* у Калуському районі Івано-Франківської області

С.К. «Товмач» – команда з містечка *Товмач* (автентична назва теперішнього *Тлумача*, вживана до 1939 року) районного центру в Івано-Франківській області

С.К. «Топорівці» – команда зі села *Топорівці* в Городенківському районі Івано-Франківської області

С.К. «Торки» – команда з надсянського села *Торки*, тепер у гміні Медика Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства Польщі

С.К. «Торчиновичі» – команда зі села *Торчиновичі* у Старосамбірському районі Львівської області

С.К. «Тризуб» Бартатів – команда зі села *Бартатів* у Городоцькому районі Львівської області

С.К. «Тризуб» Поршна – команда зі села *Поршна* в Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Тячів» – команда з міста *Тячів*, що на правому березі Тиси, – районного центру в Закарпатській області

С.К. «Україна» Городенка – команда з містечка *Городенка* в Надвірнянському районі Івано-Франківської області

С.К. «Україна» Пасічна – команда зі села *Пасічна* в Надвірнянському районі Івано-Франківської області

С.К. «Українська рекляма» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Українські туристи» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Хмара» Львів – команда з міста *Львів*

С.К. «Хортиця» Коломия – команда з міста *Коломия* – районного центру в Івано-Франківській області

С.К. «Цуцилів» – команда зі села *Цуцилів* у Надвірнянському районі Івано-Франківської області

С.К. «Чайка» Пасічна – команда зі села *Пасічна* в Надвірнянському районі Івано-Франківської області

С.К. «Чайка» Рогатин – команда з міста *Рогатин* – райцентру в Івано-Франківській області

С.К. «Чайка» Тереховля – команда з міста *Тереховля* – райцентру в Тернопільській області

С.К. «Чайка» Товмач – команда з міста *Товмач* (давня, автентична назва міста *Тлумач*) – райцентру в Івано-Франківській області

С.К. «Чайка» Чайковичі – команда зі села *Чайковичі* в Самбірському районі Львівської області

С.К. «Чайка» Чортків – команда з міста *Чортків* – райцентру в Тернопільській області

С.К. «Чайковичі» – команда зі села *Чайковичі* в Самбірському районі Львівської області

С.К. «Червень» Грубешів – команди з міста *Грубешів*, яке тепер є центром повіту в Люблінському воєводстві Польщі

С.К. «Черчанка» Черче – команда зі села *Черче* в Рогатинському районі Івано-Франківської області

С.К. «Чорногора» Косів – команда з міста *Косів* – райцентру в Івано-Франківській області

С.К. «Чорноморе» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

С.К. «Чижиків» – команда зі села *Чижиків* у Пустомитівському районі Львівської області

С.К. «Чумак» Новий Яричів – команда з містечка *Новий Яричів* у Кам'янка-Бузькому районі Львівської області

С.К. «Чумак» Торки – команда з надсянського села *Торки*, тепер гміна Медика в Перемишльському повіті Підкарпатського воєводства Польщі

С.К. «Шишківці» – команда зі села *Шишківці* в Кіцманському районі Чернівецької області

С.К. «Юнак» Ременів – команда зі села *Ременів* у Кам'янка-Бузькому районі в Львівській області

С.К. «Юнак» Підгайці – команда з міста *Підгайці* – райцентру в Тернопільській області

С.К. «Якор» Рівне – команда з міста *Рівне*

С.К.М. – Спортовий Клуб Міський

С.К.М. «Богун» Львів – команда з міста *Львів*

С.К.М. «Луг» Львів – команда з міста *Львів*

С.С. – Спортова Секція

С.С. «Дніпро» Тисмениця – команда з міста *Тисмениця* – райцентру в Івано-Франківській області

С.С. «Читальня «Просвіта» імені Тараса Шевченка» Крихівці – команда зі села *Крихівці*, що тепер адміністративно належить до Івано-Франківська

С.Т. – Спортове Товариство

С.Т. «Богун» Безброди – команда зі села *Безброди* в Буському районі Львівської області

С.Т. «Буй-Тур» Каменобрид – команда зі села *Кам'янобрид* Яворівського району Львівської області

С.Т. «Гонта» Чернівці-Садагура – команда з містечка *Садгора* (румунською – *Садагура*) коло *Чернівців*, яке тепер включено до складу обласного центру як один із його адміністративних районів

С.Т. «Змаг» Зашків – команда зі села *Зашків* у Жовківському районі Львівської області

С.Т. «Змаг» Лопушна – команда зі села *Лопушна* в Перемишлянському районі Львівської області

С.Т. «Лімниця» Перегінсько – команда з містечка *Перегінське* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області

С.Т. «Петлюра» Кіцмань – команда з міста *Кіцмань* – районного центру в Чернівецькій області

С.Т. «Пролом» Станиславів – команда з міста *Станиславів* (теперішній Івано-Франківськ)

С.Т. «Русалка» Золочів – команда з міста *Золочів* – райцентру в Львівській області

С.Т. «Русалка» Львів – команда з міста *Львів*

С.Т. «Скала» Добромірка – команда зі села *Добрормірка* в Збаразькому районі Тернопільської області

С.Т. «Скала» Мишана – команда зі села *Мишана* в Городоцькому районі Львівської області

С.Т. «Сокіл» Перемишль – команда з міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

С.Т. «Україна» Львів – команда з міста *Львів*

С.Т. «Хортиця» Крихівці – команда з підміського села *Крихівці*, що зараз входить до складу Івано-Франківська

С.Т. «Чайка» Богородчани – команда з міста Богородчани – райцентру в Івано-Франківській області

С.Т. «Чорногора» Станиславів – команда з міста Станиславів, теперішня назва Івано-Франківськ

Т.У.Р. – Товариство Українських Робітників

Т.У.Р. Борислав – команда з міста Борислав у Дрогобицькому районі Львівської області

Т.У.Р. Дрогобич – команда з міста Дрогобич – райцентру у Львівській області

Т.У.Р. Перемишль – команда з міста Перемишль – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.А.С.Т. – Українське Академічне Спортове Товариство

У.А.С.Т. Прага – команда українських студентів з міста Прага

«Українська Читальня» Чернівці – команда з міста Чернівці

«Українська Школа на улиці Новій» Чернівці – команда з міста Чернівці

«Українська Школа імені Богдана Ленкого» Чернівці – команда з міста Чернівці

«Український Високошкільний Клуб» / «Українська Високошкільна Одинацятка» / «Український Високошкільний Спортклуб» Прага – збірна команда українських студентів з міста Прага в Чехії

У.Р.С.К. – Український Ремісничий Спортовий Клуб

У.Р.С.К. «Коломия» – команда з міста Коломия – районного центру в Івано-Франківській області

У.Р.С.К. Львів – команда з міста Львів

У.Р.С.К. «Мета» Тернопіль – команда з міста Тернопіль

У.Р.С.К. «Спартак» Перемишль – команда з міста Перемишль – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. – Український Спортовий Клуб / Кружок

У.С.К. «Батурич» Перемишль – команда з міста Перемишль – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Батурич» Бушковичі – команда з надсянського села Бушковичі, яке тепер належить до Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства Польщі

У.С.К. «Беркут» Перемишль – команда з міста *Перемишль*, тепер центр однойменного повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Бескид» Турка – команда з міста *Турка* – районного центру в Львівській області

У.С.К. «Бистриця» Надвірна – команда з міста *Надвірна* – районного центру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Богун» Броди – команда з міста *Броди* – районного центру в Львівській області

У.С.К. «Богун» Комарно – команда з містечка *Комарно* в Городоцькому районі Львівської області

У.С.К. «Богун» Судова Вишня – команда з міста *Судова Вишня* в Мостиському районі Львівської області

У.С.К. «Буй-Тур» Городок Ягеллонський – команда з міста *Городок* – районного центру в Львівській області

У.С.К. «Буй-Тур» Львів-Сигнівка – команда з дільниці *Сигнівка* в місті *Львів*

У.С.К. «Буй-Тур» Радехів – команда з міста *Радехів* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Буй-Тур» Станиславів – команда з міста *Станиславів* (теперішній Івано-Франківськ)

У.С.К. «Буковина» Кіцмань – команда з міста *Кіцмань* – райцентру в Чернівецькій області

У.С.К. «Буревій» Львів-Личаків – команда з дільниці *Личаків* у місті *Львів*

У.С.К. «Буревій» Львів-Левандівка – команда з дільниці *Левандівка* в місті *Львів*

У.С.К. «Валява» – команда зі села *Валява*, тепер у гміні Орли Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства Польщі

У.С.К. «Васильківці» – команда зі села *Васильківці* в Гусятинському районі Тернопільської області

У.С.К. «Ватра» Дрогобич – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області

У.С.К. «Веселка» Медика – команда з надсянського села *Медика*, яке тепер належить до Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Веселка» Рудно – команда з містечка *Рудно*, що тепер адміністративно належить до Львова

У.С.К «Вігор» Нижанковичі – команда з містечка *Нижанковичі* у Старосамбірському районі Львівської області

У.С.К «Вігор» Військо – команда з колишнього села *Військо*, що тепер має назву Нові Сади й належить до Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Горинь» Рівне – команда з міста *Рівне*

У.С.К. Грубешів – команда з міста *Грубешів*, тепер повітового центру в Люблінському воєводстві Польщі

У.С.К. «Гонта» Мамаївці – команда зі села *Мамаївці* в Кіцманському районі Чернівецької області

У.С.К. «Денисів» – команда зі села *Денисів* у Козівському районі Тернопільської області

У.С.К. «Дніпро» Винники – команда з підльвівського містечка *Винники*, яке тепер адміністративно належить до Львова

У.С.К. «Дніпро» Подєбради – команда українських студентів з міста *Подєбради* в Чехії

У.С.К. «Добромиль» – команда з містечка *Добромиль* у Старосамбірському районі Львівської області

У.С.К. «Довбуш» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

У.С.К. «Заграва» Станиславів – команда з міста *Станиславів* (теперішня назва Івано-Франківськ)

У.С.К. «Заграва» Ярослав – команда з міста *Ярослав*, яке тепер є центром однойменного повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Запоріжжя» Кути – команда з містечка *Кути* в Косівському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Запоріжжя» Львів-Личаків – команда з ділянки *Личаків* у місті *Львів*

У.С.К. «Запорожець» Нижанковичі – команда з містечка *Нижанковичі* у Старосамбірському районі Львівської області

У.С.К. «Збараж» – команда з міста *Збараж* – районного центру в Тернопільській області

У.С.К. «Зоря» Львів – команда з міста *Львів*

У.С.К. «Зоря» Ходорів – команда з міста *Ходорів* у Львівській області

У.С.К. «Каменярі» Березовиця Велика – команда з містечка *Велика Березовиця* коло Тернополя

У.С.К. «Каменярі» Вовчинець – команда зі села *Вовчинець* коло Івано-Франківська

У.С.К. «Каменярі» Денисів – команда зі села *Денисів* у Козівському районі Тернопільської області

У.С.К. «Каменярі» Довжанка – команда зі села *Довжанка* неподалік Тернополя

У.С.К. «Каменярі» Драгоманівка – команда зі села *Драгоманівка* в Козівському районі Тернопільської області

У.С.К. «Каменярі» Жовчів – команда зі села *Жовчів* у Рогатинському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Каменярі» Княздвір – команда зі села *Княздвір* у Коломийському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Каменярі» Косів – команда з міста *Косова* – районного центру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Каменярі» Котиківка – команда зі села *Котиківка* в Городенківському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Каменярі» Красноставці – команда зі села *Красноставці* в Снятинському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Каменярі» Купчинці – команда зі села *Купчинці* в Козівському районі Тернопільської області

У.С.К. «Каменярі» Кути – команда з містечка *Кути* в Косівському районі в Івано-Франківській області

У.С.К. «Каменярі» Львів – команда з міста *Львів*

У.С.К. «Каменярі» Пронятин – команда зі села *Пронятин*, що тепер адміністративно ввійшло до складу Тернополя

У.С.К. «Каменярі» Рогізно – команда зі села *Рогізно* в Яворівському районі Львівської області

У.С.К. «Каменярі» Романівка – команда зі села *Романівка* в Тернопільському районі однойменної області

У.С.К. «Каменярі» Серафинці – команда зі села *Серафинці* в Городенківському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Каменярі» Серноки Горішні – команда зі села *Серноки Горішні* (тепер у складі села Сарники) в Рогатинському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Каменярі» Смиківці – команда зі села *Смиківці* в Тернопільському районі однойменної області

У.С.К. «Каменярі» Снятин – команда з районного центру міста *Снятина* в Івано-Франківській області

У.С.К. «Каменярі» Цебрів – команда зі села *Цебрів* у Зборівському районі Тернопільської області

У.С.К. «Каменярі» Чернилява – команда зі села *Чернилява* коло міста *Яворів* у Львівській області

У.С.К. «Каменярі» Чорторія – команда зі села *Чорторія* в Тернопільському районі однойменної області

У.С.К. «Кармелюк» Коровники – команда зі села *Коровники* під Перемишлем, яке тепер адміністративно ввійшло до складу міста

У.С.К. «Косів» – команда з міста *Косів* – районного центру в Івано-Франківській області

У.С.К. Костопіль – команда з міста *Костопіль* – райцентру в Рівненській області

У.С.К. Краків – команда з міста *Краків* – адміністративного центру Малопольського воєводства Польщі

У.С.К. «Лемко» Сянок – команда з лемківського міста *Сянок*, тепер адміністративний центр однойменного повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Лисоня» Бережани – команда з міста *Бережани* – райцентру в Тернопільській області

У.С.К. «Луг» Перемишль – команда з міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. Львів – команда з міста *Львів*

У.С.К. «Мазена» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

У.С.К. «Перемога» Новий Яричів – команда з містечка *Новий Яричів* у Кам'янка-Бузькому районі Львівської області

У.С.К. «Пробій» Городенка – команда з міста *Городенка* – райцентру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Пролом» Сокаль – команда з міста *Сокаль* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Просвіта» Дубно – команда з міста *Дубно* – райцентру в Рівненській області

У.С.К. «Просвіта» Ковель – команда з міста *Ковель* – райцентру у Волинській області

У.С.К. «Просвіта» Костопіль – команда з міста *Костопіль* – райцентру в Рівненській області

У.С.К. «Просвіта» Рівне – команда з міста *Рівне*

У.С.К. «Рава-Руска» – команда з міста *Рава-Руська* – районного центру в Львівській області

У.С.К. «Роксоляна» Рогатин – команда з міста *Рогатин* – райцентру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Самбір» – команда з міста *Самбір* – районного центру в Львівській області

У.С.К. «Ситихів / Ситихів» – команда зі села *Ситихів* у Жовківському районі Львівської області

У.С.К. «Сихів» – команда зі села *Сихів*, яке приєднано до Львова, тепер найбільший адміністративний район міста

У.С.К. «Сіраківці» – команда з українського села *Сіраківці / Сираківці*, розташованого біля села Ямна Горішня в гміні Устрики Долішні Бещадського повіту Підкарпатського воєводства Польщі (унаслідок операції «Вісла» в 1947 році обидва населені пункти тепер не існують)

У.С.К. «Січ» Добромиль – команда з міста *Добромиль* у Старосамбірському районі Львівської області

У.С.К. «Січ» Добряни – команда зі села *Добряни* в Стрийському районі Львівської області

У.С.К. «Січ» Стрий – команда з районного міста *Стрий* у Львівській області

У.С.К. «Скала» Стрий – команда з міста *Стрий* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Скала» Мостиська – команда з міста *Мостиська* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Сокіл» Бібрка – команда з міста *Бібрка* в Перемишлянському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Богородчани – команда з містечка *Богородчани* – адміністративного центру однойменного району в Івано-Франківській області

- У.С.К. «Сокіл» Боднарів** – команда зі села *Боднарів* у Калуському районі Івано-Франківської області
- У.С.К. «Сокіл» Буришин** – команда з міста *Буришин* у Галицькому районі Івано-Франківської області
- У.С.К. «Сокіл» Бучач** – команда з міста *Бучач* – районного центру в Тернопільській області
- У.С.К. «Сокіл» Васильківці** – команда зі села *Васильківці* в Гусятинському районі Тернопільської області
- У.С.К. «Сокіл» Глиняни** – команда з міста *Глиняни* в Золочівському районі Львівської області
- У.С.К. «Сокіл» Голинь** – команда зі села *Голинь* у Калуському районі Івано-Франківської області
- У.С.К. «Сокіл» Демянів** – команда зі села *Дем'янів* у Галицькому районі Івано-Франківської області
- У.С.К. «Сокіл» Добряни** – команда зі села *Добряни* в Стрийському районі Львівської області
- У.С.К. «Сокіл» Дрогобич** – команда з міста *Дрогобич* – адміністративного центру однойменного району в Львівській області
- У.С.К. «Сокіл» Єзупіль** – команда з містечка *Єзупіль* у Тисменицькому районі Івано-Франківської області
- У.С.К. «Сокіл» Жидачів** – команда з міста *Жидачів* – районного центру в Львівській області
- У.С.К. «Сокіл» Завадів** – команда зі села *Завадів* у Жовківському районі Львівської області
- У.С.К. «Сокіл» Задвір'я** – команда зі села *Задвір'я* в Пустомитівському районі Львівської області
- У.С.К. «Сокіл» Залізці** – команда зі села *Залізці* у Зборівському районі Тернопільської області
- У.С.К. «Сокіл» Золочів** – команда з міста *Золочів* – районного центру в Львівській області
- У.С.К. «Сокіл» Калуш** – команда з міста *Калуш* – районного центру в Івано-Франківській області
- У.С.К. «Сокіл» Коломия** – команда з міста *Коломия* – районного центру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Сокіл» Комарно – команда з міста *Комарно* в Городоцькому районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Конюхів – команда зі села *Конюхів* у Стрийському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Косів – команда з міста *Косів* – районного центру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Сокіл» Красне – команда з містечка *Красне* в Буському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Кути – команда з містечка *Кути* в Косівському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Липиця Долішня – команда зі села, що тепер має назву *Нижня Липиця* в Рогатинському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Ліщини – команда зі села *Ліщини* в Жидачівському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Львів – команда з міста *Львів*

У.С.К. «Сокіл III» Львів-Клепарів – команда з діляниці *Клепарів* у місті *Львів*

У.С.К. «Сокіл IV» Львів-Личаків – команда з діляниці *Личаків* у місті *Львів*

У.С.К. «Сокіл» Наконечне I – команда зі села *Наконечне Перше* в Яворівському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Наконечне II – команда зі села *Наконечне Друге* в Яворівському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Отинія – команда з містечка *Отинія* в Коломийському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Павелче – команда зі села *Павелче*, сучасна назва *Павлівка*, в Тисменицькому районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Печеніжин – команда з містечка *Печеніжин* у Коломийському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Підволочиськ – команда з міста *Підволочиськ* – районного центру в Тернопільській області

У.С.К. «Сокіл» Підгайці – команда з міста *Підгайці* – районного центру в Тернопільській області

У.С.К. «Сокіл» Рогатин – команда з міста *Рогатин* – районного центру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Сокіл» Сколе – команда з міста *Сколе* – районного центру в Львівській області

У.С.К. «Сокіл» Станіславів – команда з міста, що тепер називається Івано-Франківськ

У.С.К. «Сокіл III» Станіславів-Бельведер – команда з дільниці Бельведер в місті Станіславів (теперішня назва – Івано-Франківськ)

У.С.К. «Сокіл» Старі Кути – команда зі села *Старі Кути* в Косівському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Стрий – команда з міста *Стрий* – адміністративного центру однойменного району в Львівській області

У.С.К. «Сокіл» Судова Вишня – команда з міста *Судова Вишня* в Мостиському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Тербовля – команда з міста *Тербовля* – районного центру в Тернопільській області

У.С.К. «Сокіл» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

У.С.К. «Сокіл» Тустань – команда зі села *Тустань* у Галицькому районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Фрага – команда зі села *Фрага* в Рогатинському районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Сокіл» Ходорів – команда з міста *Ходорів* у Жидачівському районі Львівської області

У.С.К. «Сокіл» Яворів – команда з міста *Яворів* – районного центру в Львівській області

У.С.К. «Сокіл» Ямниця – команда зі села *Ямниця* в Тисменицькому районі Івано-Франківської області

У.С.К. «Станіславів» – команда з міста *Станіславів*, сучасна назва – Івано-Франківськ

У.С.К. Старий Самбір – команда з міста *Старий Самбір* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Степ» Бушковичі – команда з надсянського села *Бушковичі* коло Перемишля, тепер у гміні Журавиця Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Стрибог» Жовчів – команда зі села *Жовчів* у Рогатинському районі Івано-Франківської області

У.С.К. Стрий – команда з міста *Стрий* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Сян» Перемишль / У.С.К. «Сян» Перемишль-Вовче – команда зі села *Вовчого* – перемишльського передмістя, яке в міжвоєнний період увійшло до складу міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Сян II» Перемишль – команда з міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Сян-Юніори» Перемишль – команда з міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Сянова Чайка» Перемишль – команда з міста *Перемишль* – тепер адміністративного центру Перемишльського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.К. «Тризуб» Львів-Богданівка – команда з дільниці *Богданівка* в місті *Львів*

У.С.К. «Хортиця» Любачів – команда з міста *Любачів*, яке тепер адміністративно належить до однойменного повіту Підкарпатського воєводства в Польщі

У.С.К. «Хотінь» – команда зі села *Хотінь*, яке тепер входить до складу райцентру Калуш в Івано-Франківській області

У.С.К. «Чайка» Калуш – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області

У.С.К. «Чайка» Немирів – команди з містечка *Немирів* у Яворівському районі Львівської області

У.С.К. Ч.С.Р. Подєбради – команда українських студентів із міста *Подєбради* в Чехії

У.С.К. «Юнак» Перемишляни – команда з міста *Перемишляни* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Яворів» – команда з міста *Яворів* – райцентру в Львівській області

У.С.К. «Ямниця» – команда зі села *Ямниця* в Тисменицькому районі Івано-Франківської області

У.С.С.К. – Український Студентський Спортовий Клуб

У.С.С.К. Львів – команда з міста *Львів*

У.С.С.К. Прага-Сміхов – команда українських студент дільниці *Сміхов* у місті *Прага*

У.С.Т. – Українське Спортове Товариство

У.С.Т. «Бескид» Надвірна – команда з міста *Надвірна* – районного центру в Івано-Франківській області

У.С.Т. «Веселка» Лодина – команда з бойківського села *Лодина*, тепер належить до гміни Устрики Долішні в Бешадському повіті Підкарпатського воєводства Польщі

У.С.Т. «Дністер» Миколаїв / У.С.Т. «Дністер» Миколаїв над Дністром – команда з міста *Миколаїв* – райцентру в Львівській області

У.С.Т. «Дністер» Самбір – команда з міста *Самбір* – райцентру в Львівській області

У.С.Т. «Дністер» Чайковичі – команда зі села *Чайковичі* в Самбірському районі Львівської області

У.С.Т. «Дністер» Заліщики – команда з містечка *Заліщики* – райцентру в Тернопільській області

У.С.Т. «Довбуш» Коломия – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області

У.С.Т. «Довбуш» Садагура / Садигора – команда з колишнього містечка *Садагура* коло Чернівців, тепер *Садгора* є одним із районів у складі Чернівців

У.С.Т. «Жидачів» – команда з міста *Жидачів* – районного центру в Львівській області

У.С.Т. «Збруч» Олешичі – команда зі села *Олешичі*, що тепер належить до Любачівського повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.Т. «Непоборні» Сушно – команда зі села *Сушно* в Радехівському районі Львівської області

У.С.Т. «Підгір'я» Дрогобич – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області

У.С.Т. «Поділля II» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

У.С.Т. «Поділля II» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

У.С.Т. «Поділля-Юніори» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

У.С.Т. «Прут» Деятин – команда з містечка *Деятин* у Надвірнянському районі Івано-Франківської області

У.С.Т. «Ропник» / «Ріпник» Борислав – команда з міста *Борислав* у Львівській області

У.С.Т. «Сокіл» Борислав – команда з міста *Борислав* у Дрогобицькому районі Львівської області

У.С.Т. «Сокіл» Хирів – команда з міста *Хирів* у Старосамбірському районі Львівської області

У.С.Т. «Степ» Львів – команда з міста *Львів*

У.С.Т. «Стріла» Жовква / У.С.Т. «Жовківська Стріла» – команда з міста *Жовква* – райцентру в Львівській області

У.С.Т. «Сян» Ярослав – команда з українського міста *Ярослав*, що тепер є центром однойменного повіту в Підкарпатському воєводстві Польщі

У.С.Т. «Ходорів» – команда з міста *Ходорів* у Жидачівському районі Львівської області

У.С.Т. «Хортиця» Борщів – команда з міста *Борщів* у Тернопільській області

У.С.Т. «Хортиця» Жидачів – команда з міста *Жидачів* – райцентру у Львівській області

У.С.Т. «Хуртовина» Комарно – команда з міста *Комарно* в Городоцькому районі Львівської області

У.С.Т. «Черник» Станиславів – команда з міста *Станиславів* (теперішній Івано-Франківськ)

У.С.Т. «Черник» Коломия – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області

У.С.Т. «Чорногора» Яремче – команда з міста *Яремче* в Івано-Франківській області

«Центросоюз» Львів – команда з міста *Львів*

«Читальня Нової вулиці» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Читальня Полевої вулиці» / «Полева Вулиця» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Юнак» Дубно – команда з міста *Дубно* – райцентру в Рівненській області

**РЕЄСТР НАЗВ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД
РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ**

«Авангард» *Антрацит* – команда з міста *Антрацит* – райцентру в Луганській області

«Авангард» *Бердичів* – команда з міста *Бердичів* – райцентру в Житомирській області

«Авангард» *Бердянськ* – команда з міста *Бердянськ* – райцентру в Запорізькій області

«Авангард» *Борислав* – команда з міста *Борислав* у Львівській області

«Авангард» *Великий Токмак* – команда з міста *Великий Токмак* – райцентру в Запорізькій області

«Авангард» *Виноградів* – команда з міста *Виноградів* – райцентру в Закарпатській області

«Авангард» *Вільногірськ* – команда з міста *Вільногірськ* у Дніпропетровській області

«Авангард» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*

«Авангард» *Вознесенськ* – команда з міста *Вознесенськ* – райцентру в Миколаївській області

«Авангард» *Володарськ* – команда з містечка *Хорошів* у Житомирській області, яке до 2016 року мало назву *Володарськ-Волинський*

«Авангард» *Горлівка* – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області

«Авангард» *Деркачі* – команда зі села *Деркачі* в Старокостянтинівському районі Хмельницької області

«Авангард» *Джанкой* – команда з міста *Джанкой* в Автономній Республіці Крим

«Авангард» *Дніпродзержинськ* – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*

«Авангард» *Дніпропетровськ* – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Авангард» *Доброміль* – команда з міста *Доброміль* у Старосамбірському районі Львівської області

«Авангард» *Дрогобич* – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області

- «Авангард» *Дружківка* – команда з міста *Дружківка* в Донецькій області
- «Авангард» *Єнакієве* – команда з міста *Єнакієве* в Донецькій області
- «Авангард» *Жданов* – команда з міста *Маріуполь* в Донецькій області, яке в 1948-1989 роках мало назву *Жданов*
- «Авангард» *Жидачів* – команда з міста *Жидачів* – райцентру на Львівщині
- «Авангард» *Житомир* – команда з міста *Житомир*
- «Авангард» *Жовті Води* – команда з міста *Жовті Води* – райцентру в Дніпропетровській області
- «Авангард» *Здолбунів* – команда з міста *Здолбунів* – райцентру в Рівненській області
- «Авангард» *Калинівка* – команда з міста *Калинівка* – райцентру на Вінниччині
- «Авангард» *Каховка* – команда з міста *Каховка* – райцентру в Херсонській області
- «Авангард» *Керч* – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим
- «Авангард» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «Авангард» *Кіровоград* – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*
- «Авангард» *Коломия* – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області
- «Авангард» *Краматорськ* – команда з міста *Краматорськ* у Донецькій області
- «Авангард» *Кривий Ріг* – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області
- «Авангард» *Крюків* – команда з міста *Крюків-на-Дніпрі*, яке тепер є районом *Кременчука*
- «Авангард» *Ладизжин* – команда з міста *Ладизжин* у Тростянецькому районі Вінницької області
- «Авангард» *Лозова* – команда з міста *Лозова* – райцентру в Харківській області
- «Авангард» *Луганськ* – команда з міста *Луганськ*
- «Авангард» *Львів* – команда з міста *Львів*
- «Авангард» *Макіївка* – команда з міста *Макіївка* в Донецькій області
- «Авангард» *Малин* – команда з міста *Малин* – райцентру в Житомирській області
- «Авангард» *Мелітополь* – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області

- «Авангард» *Мерефа* – команда з міста *Мерефа* в Харківській області
- «Авангард» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*
- «Авангард» *Могилів-Подільський* – команда з міста *Могилів-Подільський* – райцентру на Вінниччині
- «Авангард» *Мукачеве* – команда з міста *Мукачеве* – райцентру в Закарпатській області
- «Авангард» *Нововолинськ* – команда з міста *Нововолинськ* у Волинській області
- «Авангард» *Новоград-Волинський* – команда з міста *Новоград-Волинський* – райцентру в Житомирській області
- «Авангард» *Одеса* – команда з міста *Одеса*
- «Авангард» *Орджонікідзе* – команда з міста *Покров* у Дніпропетровській області, яке в 1956-2016 роках мало назву *Орджонікідзе*
- «Авангард» *Прилуки* – команда з міста *Прилуки* – райцентру в Чернігівській області
- «Авангард» *Рівне* – команда з міста *Рівне*
- «Авангард» *Ровеньки* – команда з міста *Ровеньки* в Луганській області
- «Авангард» *Ромни* – команда з міста *Ромни* – райцентру в Сумській області
- «Авангард» *Свалява* – команда з міста *Свалява* – райцентру в Закарпатській області
- «Авангард» *Севастополь* – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим
- «Авангард» *Сімферополь* – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим
- «Авангард» *Сміла* – команда з міста *Сміла* – райцентру в Черкаській області
- «Авангард» *Стрий* – команда з міста *Стрий* – райцентр на Львівщині
- «Авангард» *Суми* – команда з міста *Суми*
- «Авангард» *Терни* – команда з міста *Терни*, яке тепер є районом у складі *Кривого Рогу*
- «Авангард» *Тернопіль* – команда з міста *Тернопіль*
- «Авангард» *Ужгород* – команда з міста *Ужгород*
- «Авангард» *Умань* – команда з міста *Умань* – райцентру в Черкаській області
- «Авангард» *Фастів* – команда з міста *Фастів* – райцентру на Київщині

- «*Авангард*» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «*Авангард*» *Херсон* – команда з міста *Херсон*
- «*Авангард*» *Хуст* – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатській області
- «*Авангард*» *Часів Яр* – команда з міста *Часів Яр* у Бахмутському районі Донецької області
- «*Авангард*» *Чернівці* – команда з міста *Чернівці*
- «*Авангард*» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*
- «*Авангард*» *Шостка* – команда з міста *Шостка* – райцентру в Сумській області
- «*Автомобіліст*» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*
- «*Автомобіліст*» *Житомир* – команда з міста *Житомир*
- «*Автомобіліст*» *Івано-Франківськ* – команда з міста *Івано-Франківськ*
- «*Автомобіліст*» *Кіцмань* – команда з міста *Кіцмань* – райцентру на Буковині
- «*Автомобіліст*» *Львів* – команда з міста *Львів*
- «*Автомобіліст*» *Одеса* – команда з міста *Одеса*
- «*Автомобіліст*» *Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «*Автомобіліст*» *Суми* – команда з міста *Суми*
- «*Автомобіліст*» *Тростянець* – команда з міста *Тростянець* – райцентру на Сумщині
- «*Автомобіліст*» *Ужгород* – команда з міста *Ужгород*
- «*Автомобіліст*» *Хмельник* – команда з міста *Хмельник* – райцентру на Вінниччині
- «*Автоскло*» *Костянтинівка* – команда з міста *Костянтинівка* в Донецькій області
- «*Азовець*» *Бердянськ* – команда з міста *Бердянськ* у Запорізькій області
- «*Азовець*» *Жданов / Маріуполь* – команда з міста *Маріуполь* у Донецької області, яке в 1948-1989 роках мало назву *Жданов*
- «*Азовсталь*» *Маріуполь / Жданов* – команда з міста *Маріуполь* у Донецької області, яке в 1948-1989 роках мало назву *Жданов*
- «*Азот*» *Горлівка* – команда з міста *Горлівка* на Донеччині
- «*Азот*» *Шостка* – команда з міста *Шостка* – райцентру на Сумщині
- «*Алюмінієвий завод імені Кірова*» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*

- «*Андезит*» *Хуст* – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатті
- «*Антрацит*» *Кіровськ* – команда з міста *Голубівка* на Луганщині, яке в 1962-2016 роках мало назву *Кіровськ*
- «*Арсенал*» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «*Бажановець*» *Макіївка* – команда з міста *Макіївка* в Донецькій області
- «*Бистриця*» *Надвірна* – команда з міста *Надвірна* – райцентру в Івано-Франківській області
- «*Більшовик*» *Берегово* – команда з міста *Берегове* – райцентру в Закарпатській області
- «*Більшовик*» *Винники* – команда з міста *Винники*, що адміністративно належить до Львова
- «*Більшовик*» *Здолбунів* – команда з міста *Здолбунів* – райцентру на Рівненщині
- «*Більшовик*» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*
- «*Більшовик*» *Золочів* – команда з міста *Золочів* – райцентру на Львівщині
- «*Більшовик*» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «*Більшовик*» *Кременець* – команда з міста *Кременець* – райцентру на Тернопільщині
- «*Більшовик*» *Мукачєво* – команда з міста *Мукачєве* – райцентру в Закарпатті
- «*Більшовик*» *Надвірна* – команда з міста *Надвірна* – райцентру на Івано-Франківщині
- «*Більшовик*» *Самбір* – команда з міста *Самбір* – райцентру на Львівщині
- «*Більшовик*» *Солотвино* – команда з містечка *Солотвино* в Тячівському районі Закарпаття
- «*Більшовик*» *Станиславів* – команда з міста *Івано-Франківськ*, яке до 1939 року мало назву *Станиславів*
- «*Більшовик*» *Судова Вишня* – команда з міста *Судова Вишня* в Мостиському районі на Львівщині
- БКАіФ Очаків* (Будинок культури армії і флоту) – команда з міста *Очаків* – райцентру в Миколаївській області
- «*Блискавка*» *Баришівка* – команда з міста *Баришівка* – райцентру в Київській області

«Блискавка» Осипенко – команда зі села *Осипенко* в Бердянському районі Запорізької області

«Блискавка» Харків – команда з міста *Харків*

«Блискавка» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

БО / ОБО – Будинок офіцерів / Окружний будинок офіцерів

БО Вінниця – команда з міста *Вінниця*

БО Володимир-Волинський – команда з міста *Володимир-Волинський* – райцентру на Волині

БО / ОБО Житомир – команда з міста *Житомир*

БО Ізмаїл – команда з міста *Ізмаїл* – райцентру на Одещині

БО / ОБО Київ – команда з міста *Київ*

БО Львів – команда з міста *Львів*

БО Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

БО / ОБО Одеса – команда з міста *Одеса*

БО Рівне – команда з міста *Рівне*

БО Стрий – команда з міста *Стрий* – райцентру на Львівщині

БО Черкаси – команда з міста *Черкаси*

БО Чернівці – команда з міста *Чернівці*

БОФ / СКФ / СКЧФ Севастополь (Будинок офіцерів флоту) / (Спортивний клуб флоту) / (Спортивний клуб Чорноморського флоту) – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Буджак» Арциз – команда з міста *Арциз* – райцентру в Одеській області

«Будівельник» Білгород-Дністровський – команда з міста *Білгород-Дністровський* – райцентру в Одеській області

«Будівельник» Бородянка – команда з міста *Бородянка* – райцентру на Київщині

«Будівельник» Вишгород – команда з міста *Вишгород* – райцентру на Київщині

«Будівельник» Генічеськ – команда з міста *Генічеськ* – райцентру в Херсонській області

«Будівельник» Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*

«Будівельник» *Дніпропетровськ* – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Будівельник» *Золочів* – команда з міста *Золочів* – райцентру на Львівщині

«Будівельник» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*

«Будівельник» *Іванків* – команда з міста *Іванків* – райцентру на Київщині

«Будівельник» *Калуш* – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області

«Будівельник» *Кам'янське* – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області

«Будівельники» *Київ* – команда з міста *Київ*

«Будівельник» *Кривий Ріг* – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Будівельник» *Кузнецовськ* – команда з міста *Вараш* на Рівненщині, яке впродовж 1977-2016 років мало назву *Кузнецовськ*

«Будівельники» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*

«Будівельник» *Монастириська* – команда з міста *Монастириська* – райцентру на Тернопільщині

«Будівельник» *Полтава* – команда з міста *Полтава*

«Будівельник» *Прип'ять* – команда з міста *Прип'ять* в Київській області – тепер покинуте місто енергетиків Чорнобильської атомної електростанції

«Будівельник» *Славутич* – команда з міста *Славутич* на Київщині

«Будівельник» *Сторожинець* – команда з міста *Сторожинець* – райцентру на Буковині

«Будівельник» *Суми* – команда з міста *Суми*

«Будівельники» *Харків* – команда з міста *Харків*

«Будівельник» *Херсон* – команда з міста *Херсон*

«Будівельник» *Хуст* – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатті

«Будівельник» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*

«Будівельник» *Ялта* – команда з міста *Ялта* в Автономній Республіці Крим

«Буковина» *Чернівці* – команда з міста *Чернівці*

«*Буревісник*» *Виноградів* – команда з міста *Виноградів* – районного центру в Закарпатській області

«*Буревісник*» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*

«*Буревісник*» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*

«*Буревісник*» *Кам'янець-Подільський* – команда з міста *Кам'янець-Подільський* – райцентру в Хмельницькій області

«*Буревісник*» *Красний Луч* – команда з міста *Хрустальний* у Луганській області, яке впродовж 1920-2016 років мало назву *Красний Луч*

«*Буревісник*» *Кременець* – команда з міста *Кременець* – райцентру в Тернопільській області

«*Буревісник*» *Кривий Ріг* – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«*Буревісник*» *Львів* – команда з міста *Львів*

«*Буревісник*» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*

«*Буревісник*» *Мукачеве* – команда з міста *Мукачеве* – районного центру в Закарпатській області

«*Буревісник*» *Полтава* – команда з міста *Полтава*

«*Буревісник*» *Рівне* – команда з міста *Рівне*

«*Буревісник*» *Сімферополь* – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим

«*Буревісник*» *Сталіно* – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«*Буревісник*» *Станиславів* – команда з міста *Станиславів* (теперішня назва – Івано-Франківськ)

«*Буревісник*» *Тернопіль* – команда з міста *Тернопіль*

«*Буревісник*» *Хмельницький* – команда з міста *Хмельницький*

«*Буревісник*» *Черкаси* – команда з міста *Черкаси*

«*Буревісник*» *Чернівці* – команда з міста *Чернівці*

«*Буревісник*» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*

БЧА / ОБЧА – Будинок Червоної Армії / Окружний будинок Червоної Армії

БЧА / ОБЧА Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

БЧА / ОБЧА Коростень – команда з міста *Коростень* – райцентру на Житомирщині

БЧА / ОБЧА Львів – команда з міста *Львів*

БЧА / ОБЧА Одеса – команда з міста *Одеса*

«Вагонобудівник» Кременчук – команда з міста *Кременчук* – райцентру на Полтавщині

«Ватра» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

«Верстатобудівник» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Верховина» Берегово – команда з міста *Берегове* – райцентру в Закарпатській області

«Верховина» Ужгород – команда з міста *Ужгород* – обласного центру Закарпаття

«Взуттьовик» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Виноградар» Алушта – команда з міста *Алушта* в Автономній Республіці Крим

«Вихор» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Водник» Ізмаїл – команда з міста *Ізмаїл* – райцентру в Одеській області

«Водники» / «Водник» Київ – команда з міста *Київ*

«Водники» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Водник» Рівне – команда з міста *Рівне*

«Водники» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Воєнно-політична школа» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Волинь» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Волинь» Луцьк – команда з міста *Луцьк* – обласного центру Волинської області

«Ворскла» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Вугільники» Сталіно – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«Газовик» Комарно – команда з міста *Комарно* в Городоцькому районі на Львівщині

«Газовик» Шебелинка – команда зі села *Шебелинка* в Балаклійському районі Харківської області

«Гідротехнік» Чернігів – команда з міста *Чернігів*

- «Гірник» Горлівка** – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області
- «Гірник» Дмитров** – команда з міста *Мирноград* у Донецькій області, яке до 2016 року мало назву *Дмитров*
- «Гірник» Дніпрорудне** – команда з міста *Дніпрорудне* в Запорізькій області
- «Гірник» Кривий Ріг** – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області
- «Гірник» Новояворівськ** – команда з міста *Новояворівськ* у Яворівському районі на Львівщині
- «Гірник» Павлоград** – команда з міста *Павлоград* – райцентру на Дніпропетровщині
- «Гірник» Ровеньки** – команда з міста *Ровеньки* на Луганщині
- «Гірник» Харцизьк** – команда з міста *Харцизьк* у Донецькій області
- «Гірничий інститут» Дніпропетровськ** – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*
- «Говерла» Ужгород** – команда з міста *Ужгород* – обласного центру Закарпаття
- «Горинь» Дубровиця** – команда з міста *Дубровиця* – райцентру в Рівненській області
- «Горинь» Ізяслав** – команда з міста *Ізяслав* – райцентру в Хмельницькій області
- «Горинь» Рівне** – команда з міста *Рівне*
- «Граніт» Черкаси** – команда з міста *Черкаси*
- «Граніт» Шаргород** – команда з міста *Шаргород* – райцентру у Вінницькій області
- «Деревообробники» Київ** – команда з міста *Київ*
- «Деревообробники» Харків** – команда з міста *Харків*
- «Держзавод імені Ілліча» / «Завод ім. Ілліча» Маріуполь** – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області
- «Десна» Чернігів** – команда з міста *Чернігів*
- «Держжинець» Ворошиловград** – команда з міста *Луганськ*, яке в 1935-1958 і 1970-1990 роках мало назву *Ворошиловград*
- «Держжинець» Кам'янське** – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області
- «Держжинець» Київ** – команда з міста *Київ*
- «Держжинець» Краматорськ** – команда з міста *Краматорськ* у Донецькій області

«Дзержинець» Кременчук / «Дзержинець» Крюково – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області, колишнє окреме місто *Крюків-на-Дніпрі* – тепер частина міста *Кременчука*

«Дзержинець» Овідіополь – команда з міста *Овідіополь* – райцентру в Одеській області

«Дзержинець» Орджонікідзе – команда з міста *Покров* у Дніпропетровській області, яке в 1956-2016 роках мало назву *Орджонікідзе*

«Дзержинець» Постишеве – команда з міста *Покровськ* у Донецькій області, яке в 1934-38 роках мало назву *Постишеве*

«Дзержинець» Харків – команда з міста *Харків*

«Дизеліст» Токмак – команда з міста *Токмак* – райцентру в Запорізькій області

«Динамо» Артемівськ – команда з міста *Бахмут* у Донецькій області, яке в 1924-2016 роках мало назву *Артемівськ*

«Динамо» Бердичів – команда з міста *Бердичів* – райцентру в Житомирській області

«Динамо» Біла Церква – команда з міста *Біла Церква* – райцентру на Київщині

«Динамо» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Динамо» Вознесенськ – команда з міста *Вознесенськ* – райцентру в Миколаївській області

«Динамо» Волочиськ – команда з міста *Волочиськ* – райцентру в Хмельницькій області

«Динамо» Ворошиловград – команда з міста *Луганськ*, яке в 1935-1958 і 1970-1990 роках мало назву *Ворошиловград*

«Динамо» Горлівка – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області

«Динамо» Дрогобич – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області

«Динамо» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Динамо» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Динамо» Зінов'євськ – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1924-34 роках мало назву *Зінов'євськ*

«Динамо» Ірпінь – команда з міста *Ірпінь* у Київській області

«Динамо» Кадіївка – команда з міста *Кадіївка* в Луганській області

«Динамо» Кам'янець-Подільський – команда з міста *Кам'янець-Подільський* – райцентру в Хмельницькій області

«Динамо» Катеринослав – команда з міста *Дніпро*, яке до 1926 року називалося *Катеринослав*

«Динамо» Київ – команда з міста *Київ*

«Динамо» Ківерці – команда з міста *Ківерці* – райцентру у Волинській області

«Динамо» Коростень – команда з міста *Коростень* – райцентру в Житомирській області

«Динамо» Красний Луч – команда з міста *Хрустальний* Луганської області, яке впродовж 1920-2016 років мало назву *Красний Луч*

«Динамо» Кременчук – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області

«Динамо» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Динамо» Лубни – команда з міста *Лубни* – райцентру в Полтавській області

«Динамо» Луцьк – команда з міста *Луцьк*

«Динамо» Львів – команда з міста *Львів*

«Динамо» Любомль – команда з міста *Любомль* – райцентру у Волинській області

«Динамо» Маріуполь – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області

«Динамо» Мелітополь – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області

«Динамо» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Динамо» Миргород – команда з міста *Миргород* – райцентру в Полтавській області

«Динамо» Могилів-Подільський – команда з міста *Могилів-Подільський* – райцентру в Вінницькій області

«Динамо» Мукачево – команда з міста *Мукачеве* – райцентру в Закарпатській області

«Динамо» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Динамо» Олевськ – команда з міста *Олевськ* – райцентру в Житомирській області

«Динамо» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Динамо» Проскурів – команда з міста *Проскурів* (теперішня назва – *Хмельницький* – з 1954 року)

«Динамо» Рівне – команда з міста *Рівне*

«Динамо» Севастополь – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Динамо» Сімферополь – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим

«Динамо» Славута – команда з міста *Славута* – райцентру в Хмельницькій області

«Динамо» Сталіно – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«Динамо» Станіславів – команда з міста *Станіславів* (теперішня назва – Івано-Франківськ)

«Динамо» Суми – команда з міста *Суми*

«Динамо» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

«Динамо» Ужгород – команда з міста *Ужгород*

«Динамо» Харків – команда з міста *Харків*

«Динамо» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Динамо» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Динамо» Чернігів – команда з міста *Чернігів*

«Динамо» Чортків – команда з міста *Чортків* – райцентру в Тернопільській області

«Дніпро» Геронимівка – команда зі села *Геронимівка*, яке межує з містом Черкаси

«Дніпро» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Дніпро» Кременчук – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області

«Дніпро» Світловодськ – команда з міста *Світловодськ* у Кіровоградській області

«Дніпро» Черкаси – команда з міста *Черкаси*

«Дніпровець» Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке упродовж 1936-2016 років називалося *Дніпродзержинськ*

«Дністер» Заліщики – команда з міста *Заліщики* – райцентру в Тернопільській області

«Донець» Ізюм – команда з міста *Ізюм* – райцентру в Харківській області

- «Дорожник» *Херсон* – команда з міста *Херсон*
- «Друкар» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «Друкарі» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «Дунаєць» *Ізмаїл* – команда з міста *Ізмаїл* – райцентру в Одеській області
- «Економіст» *Тернопіль* – команда з міста *Тернопіль*
- «Екран» / «Свема» *Шостка* – команда з міста *Шостка* – райцентру в Сумській області
- «Електрик» *Луцьк* – команда з міста *Луцьк*
- «Електроважмаши» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «Електровимірювач» *Житомир* – команда з міста *Житомир*
- «Електрон» *Мостиська* – команда з міста *Мостиська* – райцентру у Львівській області
- «Емальпосуд» *Садгора* – команда з міста *Садгора* неподалік Чернівців, який тепер є районом у його складі
- «Енергетик» *Буришин* – команда з міста *Буришин* в Івано-Франківській області
- «Енергетик» *Житомир* – команда з міста *Житомир*
- «Енергія» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*
- «Енергія» *Курахове* – команда з міста *Курахове* в Мар'їнському районі Донецької області
- «Енергія» *Нова Каховка* – команда з міста *Нова Каховка* на Херсонщині
- «Енергія» *Слов'янськ* – команда з міста *Слов'янськ* у Донецькій області
- «Енергія» *Хмельницький* – команда з міста *Хмельницький*
- «Желдор» *Дніпропетровськ* – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*
- «Желдор» *Катеринослав* – команда з міста *Дніпро*, яке до 1926 року називалося *Катеринослав*
- «Желдор» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «Желдор» *Кременчук* – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області
- «Желдор» *Крюків* – команда з міста *Крюків-на-Дніпрі*, яке тепер є районом *Кременчука*

«Желдор» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Желдор» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Желдор» Проскурів – команда з міста *Хмельницький*, яке до 1954 року мало назву *Проскурів*

«Желдор» Севастополь – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Желдор» Харків – команда з міста *Харків*

«Железнодорожник» Слов'янськ – команда з міста *Слов'янськ* на Донеччині

«Железнодорожник» Ужгород – команда з міста *Ужгород*

«Железнодорожники» Проскурів – команда з міста *Хмельницький*, яке до 1954 року мало назву *Проскурів*

«Железнодорожники» Харків – команда з міста *Харків*

«Забійники» Горлівка – команда з міста *Горлівка* на Донеччині

«Завод «Більшовик» Київ – команда з міста *Київ*

«Завод імені Ворошилова» Дружківка – команда з міста *Дружківка* в Донецькій області

«Завод імені Дзержинського» / «Дзержинка» Кам'янське / Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке в 1936-2016 роках мало назву *Дніпродзержинськ*

«Завод імені «Кірова» / «Кіровец» Макіївка – команда з міста *Макіївка* в Донецькій області

«Завод імені Комінтерна» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Завод імені Леніна» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Завод імені Андре Марті» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Завод імені Андре Марті» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Завод імені Мікояна» Мелітополь – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області

«Завод імені Орджонікідзе» Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке в 1936-2016 роках мало назву *Дніпродзержинськ*

«Завод імені Орджонікідзе» Краматорськ – команда з міста *Краматорськ* у Донецькій області

«Завод імені Петровського» / «Петровка 1» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Завод імені Сталіна» Сталіно – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«Завод імені Фрунзе» Костянтинівка – команда з міста *Костянтинівка* в Донецькій області

«Завод імені Шевченка» Харків – команда з міста *Харків*

«Завод «Канат» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Задніпров'я» Катеринослав / «Придніпров'я» Катеринослав – команда з міста *Дніпро*, яке до 1926 року називалося *Катеринослав*

«Закарпаття» Ужгород – команда з міста *Ужгород* – адміністративного центру *Закарпатської* області

«Збруч» Підволочиськ – команда з міста *Підволочиськ* – райцентру в *Тернопільській* області

«Зв'язківці» Київ – команда з міста *Київ*

«Здоров'я» Львів – команда з міста *Львів*

«Здоров'я» Харків – команда з міста *Харків*

«Зеніт» Володимир-Волинський – команда з міста *Володимира-Волинського* – райцентру у *Волинській* області

«Зеніт» Ворошиловград – команда з міста *Луганськ*, яке в 1935-1958 і 1970-1990 роках мало назву *Ворошиловград*

«Зеніт» Київ – команда з міста *Київ*

«Зеніт» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Зеніт» Сталіно – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«Зеніт» Харків – команда з міста *Харків*

«Зірка» Бердичів – команда з міста *Бердичів* – райцентру в *Житомирській* області

«Зірка» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Зірка» Жовтневе – команда з містечка *Благодатне* у *Волинській* області, яке до 2016 року мало назву *Жовтневе*

- «*Зірка*» *Кіровоград* – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*
- «*Зірка*» *Конотоп* – команда з міста *Конотоп* – райцентру в Сумській області
- «*Зірка*» *Котовськ* – команда з міста *Подільськ* в Одеській області, яке в 1935-2016 роках мало назву *Котовськ*
- «*Зірка*» *Львів* – команда з міста *Львів*
- «*Зірка*» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*
- «*Зірка*» *Одеса* – команда з міста *Одеса*
- «*Зірка*» *Остер* – команда з міста *Остер* у Козелецькому районі Чернігівської області
- «*Зірка*» *Первомайськ* – команда з міста *Первомайськ* – райцентру в Миколаївській області
- «*Зірка*» *Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «*Зірка*» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*
- «*Зірка*» *Чуднів* – команда з міста *Чуднів* – райцентру в Житомирській області
- «*Зірка*» *Шепетівка* – команда з міста *Шепетівка* – райцентру в Хмельницькій області
- «*Зірка*» *Яворів* – команда з міста *Яворів* – райцентру в Львівській області
- «*Знання*» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*
- «*Знання*» *Станиславів* – команда з міста *Станиславів* (теперішня назва – Івано-Франківськ)
- «*Знання*» *Херсон* – команда з міста *Херсон*
- «*Зоря*» *Артемівськ* – команда з міста *Бахмут* у Донецькій області, яке в 1924-2016 роках мало назву *Артемівськ*
- «*Зоря*» *Ворошиловград* – команда з міста *Луганськ*, яке в 1935-1958 і 1970-1990 роках мало назву *Ворошиловград*
- «*Зоря*» *Карлівка* – команда з міста *Карлівка* – райцентру в Полтавській області
- «*Зоря*» *Керниця* – команда зі села *Керниця* в Городоцькому районі Львівської області
- «*Зоря*» *Обухів* – команда з міста *Обухів* – райцентру в Київській області
- «*Зоря*» *Полтава* – команда з міста *Полтава*

- «Зоря» Хоростків* – команда з міста *Хоростків* у Гусятинському районі Тернопільської області
- «Зоря» Умань* – команда з міста *Умань* – райцентру в Черкаській області
- «Ізотоп» Кузнецовськ* – команда з міста *Вараиш* на Рівненщині, яке впродовж 1977-2016 років мало назву *Кузнецовськ*
- «Іллічівець» Іллічівськ* – команда з міста *Чорноморськ* в Одеській області. яке до 2016 року мало назву *Іллічівськ*
- «Імпульс» Сєверодонецьк* – команда з міста *Сєверодонецьк* у Луганській області
- «Інгулець» Кривий Ріг* – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області
- «Індустріальний технікум» Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «Індустрія» Єнакієве* – команда з міста *Єнакієве* на Донеччині
- «Інститут фізкультури» Харків* – команда з міста *Харків*
- «Ірпінь» Ірпінь* – команда з міста *Ірпінь* у Київській області
- «Іскра» Виноградів* – команда з міста *Виноградів* – райцентру в Закарпатті
- «Іскра» Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*
- «Іскра» Золочів* – команда з міста *Золочів* – райцентру на Львівщині
- «Іскра» Лебедин* – команда з міста *Лебедин* в Сумській області
- «Іскра» Львів* – команда з міста *Львів*
- «Іскра» Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*
- «Іскра» Мукачеве* – команда з міста *Мукачеве* – райцентру в Закарпатті
- «Іскра» Первомайськ* – команда з міста *Первомайськ* на Миколаївщині
- «Іскра» Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «Іскра» Теофіполь* – команда з міста *Теофіполь* – райцентру на Хмельниччині
- «Іскра» Торчин* – команда з містечка *Торчин* на Волині
- «Іскра» Чугуїв* – команда з міста *Чугуїв* – райцентру на Харківщині
- «Калінінець» Донецьк* – команда з міста *Донецьк*
- «Канатний завод» / «Канатка» Харків* – команда з міста *Харків*
- «Канатники» Одеса* – команда з міста *Одеса*
- «Карпати» Брошнів* – команда з містечка *Брошнів-Осада* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області

«Карпати» Буштина – команда з містечка *Буштина* (до 1995 року назва містечка *Буштино*) в Тячівському районі Закарпатської області

«Карпати» Вижниця – команда з міста *Вижниця* – райцентру в Чернівецькій області

«Карпати» Дубове – команда з містечка *Дубове* в Тячівському районі Закарпатської області

«Карпати» Кам'янка-Бузька – команда з міста *Кам'янка-Бузька* – райцентру в Львівській області

«Карпати» Коломия – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області

«Карпати» Кути – команда з містечка *Кути* в Косівському районі Івано-Франківської області

«Карпати» Львів – команда з міста *Львів*

«Карпати» Мукачєво – команда з міста *Мукачєво* – райцентру в Закарпатській області

«Карпати» Сторожинець – команда з міста *Сторожинець* – райцентру в Чернівецькій області

«Карпати» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Катіон» Хмельницький – команда з міста *Хмельницький*

«Керамік» Баранівка – команда з міста *Баранівка* – райцентру в Житомирській області

«Керамік» Виноградів – команда з міста *Виноградів* – райцентру в Закарпатті

«Керамік» Мукачєво – команда з міста *Мукачєво* – райцентру в Закарпатті

«Київський політехнічний інститут» Київ – команда з міста *Київ*

«КінАп» Одеса (кіноапаратура) – команда з міста *Одеса*

«Кіровоець» Макіївка – команда з міста *Макіївка* в Донецькій області

«Клуб імені Калініна» Харків – команда з міста *Харків*

«Клуб імені Леніна» Харків – команда з міста *Харків*

«Коксохімзавод» Горлівка – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області

«Коктебель» Щєбетівка – команда з містечка *Щєбетівка* у складі Феодосійської міської ради Автономної Республіки Крим

«Колгоспник» Берегового – команда з міста *Берегове* – райцентру в Закарпатті

- «*Колгоспник*» *Бережани* – команда з міста *Бережани*– райцентру на Тернопільщині
- «*Колгоспник*» *Бучач* – команда з міста *Бучач* – райцентру на Тернопільщині
- «*Колгоспник*» *Бібрка* – команда з міста *Бібрка* в Перемишлянському районі Львівської області
- «*Колгоспник*» *Горохів* – команда з міста *Горохів* – райцентру на Волині
- «*Колгоспник*» *Гоща* – команда з міста *Гоща* – райцентру на Рівненщині
- «*Колгоспник*» *Дергачі* – команда з міста *Дергачі* – райцентру на Харківщині
- «*Колгоспник*» *Житомир* – команда з міста *Житомир*
- «*Колгоспник*» *Карлівка* – команда з міста *Карлівка* – райцентру на Полтавщині
- «*Колгоспник*» *Кіцмань* – команда з міста *Кіцмань* – райцентру на Буковині
- «*Колгоспник*» *Мелітополь* – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області
- «*Колгоспник*» *Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «*Колгоспник*» *Рівне* – команда з міста *Рівне*
- «*Колгоспник*» *Черкаси* – команда з міста *Черкаси*
- «*Колгоспник*» *Стрий* – команда з міста *Стрий* – райцентру на Львівщині
- «*Колос*» *Бабаї* – команда з містечка *Бабаї* в Харківській області
- «*Колос*» *Березне* – команда з міста *Березне* – райцентру в Рівненській області
- «*Колос*» *Бородянка* – команда з міста *Бородянка* – райцентру в Київській області
- «*Колос*» *Бучач* – команда з міста *Бучач* – райцентру в Тернопільській області
- «*Колос*» *Васильківці* – команда з міста *Васильківці* – райцентру в Дніпропетровській області
- «*Колос*» *Великі Лучки* – команда зі села *Великі Лучки* в Мукачівському районі Закарпатської області
- «*Колос*» *Гайове* – команда зі села *Гайове* в Броварському районі Київської області
- «*Колос*» *Геронимівка* – команда зі села *Геронимівка*, що тепер є передмістям Черкас
- «*Колос*» *Голинь* – команда зі села *Голинь* у Калуському районі Івано-Франківської області
- «*Колос*» *Городок* – команда з міста *Городок* – райцентру на Львівщині

- «Колос» Гребінці** – команда з міста *Гребінці* в Полтавській області
- «Колос» Заліщики** – команда з міста *Заліщики* – райцентру в Тернопільській області
- «Колос» Заставна** – команда з міста *Заставна* – райцентру в Чернівецькій області
- «Колос» Зборів** – команда з міста *Зборів* – райцентру в Тернопільській області
- «Колос» Золочів** – команда з міста *Золочів* – райцентру на Львівщині
- «Колос» Калуш** – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області
- «Колос» Кам'янець-Подільський** – команда з міста *Кам'янець-Подільський* – райцентру в Хмельницькій області
- «Колос» Ківерці** – команда з міста *Ківерці* – райцентру у Волинській області
- «Колос» Кіцмань** – команда з міста *Кіцмань* – райцентру в Чернівецькій області
- «Колос» Коломак** – команда з міста *Коломак* – райцентру в Харківській області
- «Колос» Кольчино** – команда з містечка *Кольчино* в Мукачівському районі Закарпатської області
- «Колос» Красноград** – команда з міста *Красноград* – райцентру в Харківській області
- «Колос» Лужани** – команда з містечка *Лужани* в Кіцманському районі Чернівецької області
- «Колос» Миколаїв** – команда з міста *Миколаїв*
- «Колос» Нікополь** – команда з міста *Нікополь* – райцентру в Дніпропетровській області
- «Колос» Нове Давидкове** – команда зі села *Нове Давидкове* в Мукачівському районі Закарпатської області
- «Колос» Новокрасне** – команда зі села *Новокрасне* в Арбузинському районі Миколаївської області
- «Колос» Олександрівка** – команда з міста *Олександрівка* – райцентру в Кіровоградській області
- «Колос» Осокорівці** – команда зі села *Осокорівці* в Нововоронцовському районі Херсонської області
- «Колос» Павлоград** – команда з міста *Павлоград* – райцентру в Дніпропетровській області
- «Колос» Підгородне** – команда зі села *Підгородне* під Тернополем

«Колос» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Колос» Рокитне – команда зі села *Рокитне* в Яворівському районі Львівської області

«Колос» Серебря – команда зі села *Серебря* в Могилів-Подільському районі Вінницької області

«Колос» Скадовськ – команда з міста *Скадовськ* – райцентру в Херсонській області

«Колос» Сторожинець – команда з міста *Сторожинець* – райцентру в Чернівецькій області

«Колос» Татарбунари – команда з міста *Татарбунари* – райцентру в Одеській області

«Колос» Тульчин – команда з міста *Тульчин* – райцентру на Вінниччині

«Колос» Харків – команда з міста *Харків*

«Колос» Ходорів – команда з міста *Ходорів* у Львівській області

«Колос» Чорнобай – команда з містечка *Чорнобай* – райцентру в Черкаській області

«Колос» Якимівка – команда з міста *Якимівка* – райцентру в Запорізькій області)

«Кольормет» Артемівськ – команда з міста *Артемівськ* – райцентру в Донецькій області, яке в 1924-2016 роках мало назву *Артемівськ*

«Кольормет» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Комбайнобудівник» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

«Комунальники» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Комунальники» Харків – команда з міста *Харків*

«Комунар» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Комунар» Лубни – команда з міста *Лубни* – райцентру на Полтавщині

«Комунарець» Комунарськ – команда з міста *Алчевськ* на Луганщині, яке впродовж 1961-1991 років мало назву *Комунарськ*

«Консервник» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Консервник» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Кооператор» Берегове – команда з міста *Берегове* – райцентру в Закарпатті

«Кооператор» Хуст – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатті

«Кооператор» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Кремінь» Кременчук – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області

«Кривбас» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Крила Рад» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Крила Рад» Бердянськ – команда з міста *Бердянськ* – райцентру в Запорізькій області

«Кримспецбуд» Ялта – команда з міста *Ялта* в Автономній Республіці Крим

«Кристал» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Латориця» Мукачєво – команда з міста *Мукачєво* – райцентру в Закарпатській області

ЛВВПУ Львів (Львівське вище військово-політичне училище) – команда з міста *Львів*

«Легмаш» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Ленінська кузня» Київ – команда з міста *Київ*

«Ливарник» Суми – команда з міста *Суми*

«Лісокомбінат» Коломия – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області

«Локомотив» Артемівськ – команда з міста *Бахмут* у Донецькій області, яке впродовж 1924-2016 років мало назву *Артемівськ*

«Локомотив» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Локомотив» Вознесенськ – команда з міста *Вознесенськ* – райцентру в Миколаївській області

«Локомотив» Гайворон – команда з міста *Гайворон* у Кіровоградській області

«Локомотив» Дебальцеве – команда з міста *Дебальцеве* в Донецькій області

«Локомотив» Долгінцево – команда зі села *Долгінцево*, яке тепер входить до складу Кривого Рогу

«Локомотив» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Локомотив» Жмеринка – команда з міста *Жмеринка* – райцентру на Вінниччині

«Локомотив» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Локомотив» Знам'янка – команда з міста *Знам'янка* – райцентру в Кіровоградській області

- «**Локомотив**» *Золотоноша* – команда з міста *Золотоноша* – райцентру в Черкаській області
- «**Локомотив**» *Івано-Франківськ* – команда з міста *Івано-Франківськ*
- «**Локомотив**» *Ізюм* – команда з міста *Ізюм* – райцентру в Харківській області
- «**Локомотив**» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «**Локомотив**» *Ківерці* – команда з міста *Ківерці* – райцентру на Волині
- «**Локомотив**» *Ковель* – команда з міста *Ковель* – райцентру на Волині
- «**Локомотив**» *Козятин* – команда з міста *Козятин* – райцентру на Вінниччині
- «**Локомотив**» *Комсомольськ* – команда з міста *Горішні Плавні* в Полтавській області, яке впродовж 1972-2016 років мало назву *Комсомольськ*
- «**Локомотив**» *Конотоп* – команда з міста *Конотоп* – райцентру в Сумській області
- «**Локомотив**» *Котовськ* – команда з міста *Подільськ* – райцентру в Одеській області, яке до 2016 року мало назву *Котовськ*
- «**Локомотив**» *Красний Лиман* – команда з міста *Лиман* – райцентру в Донецькій області, яке до 2016 року мало назву *Красний Лиман*
- «**Локомотив**» *Куп'янськ* – команда з міста *Куп'янськ* – райцентру в Харківській області
- «**Локомотив**» *Лозова* – команда з міста *Лозова* – райцентру в Харківській області
- «**Локомотив**» *Люботин* – команда з міста *Люботин* у Харківській області
- «**Локомотив**» *Львів* – команда з міста *Львів*
- «**Локомотив**» *Одеса* – команда з міста *Одеса*
- «**Локомотив**» *Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «**Локомотив**» *Рівне* – команда з міста *Рівне*
- «**Локомотив**» *Роздільна* – команда з міста *Роздільна* – райцентру в Одеській області
- «**Локомотив**» *Синельникове* – команда з міста *Синельникове* – райцентру в Дніпропетровській області
- «**Локомотив**» *Слов'янськ* – команда з міста *Слов'янськ* у Донецькій області
- «**Локомотив**» *Сміла* – команда з міста *Сміла* – райцентру в Черкаській області
- «**Локомотив**» *Сталіно / Донецьк* – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«Локомотив» Станиславів – команда з міста *Станиславів* (теперішня назва – Івано-Франківськ)

«Локомотив» Стрий – команда з міста *Стрий* – райцентру на Львівщині

«Локомотив» Терехівля – команда з міста *Терехівля* – райцентру в Тернопільській області

«Локомотив» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

«Локомотив» Харків – команда з міста *Харків*

«Локомотив» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Локомотив» Христинівка – команда з міста *Христинівка* – райцентру в Черкаській області

«Локомотив» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Локомотив» Шепетівка – команда з міста *Шепетівка* – райцентру в Хмельницькій області

«Локомотив» Ясинувата – команда з міста *Ясинувата* – райцентру в Донецькій області

«Луганський кооперативний технікум» Луганськ – команда з міста *Луганськ*

«Машинобудівник» Артемівськ (*Артемівськ* – радянська номінація райцентру *Бахмут* у Донецькій області)

«Машинобудівник» Бердичів – команда з міста *Бердичів* – райцентру на Житомирщині

«Машинобудівник» Бородянка – команда з міста *Бородянка* – райцентру в Київській області

«Машинобудівник» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Машинобудівник» Дружківка – команда з міста *Дружківка* в Донецькій області

«Машинобудівник» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Машинобудівник» Зміїв – команда з міста *Зміїв* – райцентру на Харківщині

«Машинобудівник» Київ – команда з міста *Київ*

«Машинобудівник» Мелітополь – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області

«Машинобудівник» Прилуки – команда з міста *Прилуки* – райцентру на Чернігівщині

«Машинобудівник» Рожиче – команда з міста *Рожиче* – райцентру на Волині

«Машинобудівник» Сміла – команда з міста *Сміла* – райцентру на Черкащині

«Машинобудівник» Суми – команда з міста *Суми*

«Машинобудівник» Фастів – команда з міста *Фастів* – райцентру на Київщині

«Машинобудівник» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Маяк» Харків – команда з міста *Харків*

МБО – Міський будинок офіцерів

МБО Вінниця – команда з міста *Вінниця*

МБО Володимир-Волинський – команда з міста *Володимир-Волинський*

МБО Луцьк – команда з міста *Луцьк*

МБО Станиславів – команда з міста *Івано-Франківськ*, яке до 1939 року мало назву *Станиславів*

МБО Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Мебельник» Хуст – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатті

«Медик» Станиславів – команда з міста *Івано-Франківськ*, яке до 1939 року мало назву *Станиславів*

«Медінститут» Київ – команда з міста *Київ*

«Меліоратор» Каховка – команда з міста *Каховка* в Херсонській області

«Местран» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Местран» Київ – команда з міста *Київ*

«Местран» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Местран» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Местран» Севастополь – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Местран» Сталіно – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«Металіст» Горлівка – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області

«Металіст» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Металіст» Житомир – команда з міста *Житомир*

- «**Металіст**» *Здолбунів* – команда з міста *Здолбунів* – райцентру на Рівненщині
- «**Металісти**» *Зінов'євськ* – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1924-34 роках мало назву *Зінов'євськ*
- «**Металіст**» *Іршава* – команда з міста *Іршава* – райцентру на Закарпатті
- «**Металіст**» *Катеринослав* – команда з міста *Дніпро*, яке до 1926 року мало найменування *Катеринослав*
- «**Металіст**» *Костянтинівка* – команда з міста *Костянтинівка* в Донецькій області
- «**Металісти**» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «**Металіст**» *Луганськ* – команда з міста *Луганськ*
- «**Металіст**» *Маріуполь* – команда з міста *Маріуполь* на Донеччині
- «**Металісти**» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*
- «**Металіст**» *Ніжин* – команда з міста *Ніжин* – райцентру на Чернігівщині
- «**Металіст**» *Севастополь* – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим
- «**Металіст**» *Сталіно / Донецьк* – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*
- «**Металіст**» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «**Металісти**» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*
- «**Металург**» *Ворошиловськ / Алчевськ* – команда з міста *Алчевськ* у Луганській області, яке впродовж 1926-1961 року мало назву *Ворошиловськ*
- «**Металург**» *Горлівка* – команда з міста *Горлівка* на Донеччині
- «**Металург**» *Дніпропетровськ* – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*
- «**Металург**» *Єнакієве* – команда з міста *Єнакієве* на Донеччині
- «**Металург**» *Жданов / Маріуполь* – команда з міста *Маріуполь* у Донецької області, яке в 1948-1989 роках мало назву *Жданов*
- «**Металург**» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*
- «**Металург**» *Дніпродзержинськ* – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*
- «**Металург**» *Керч* – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим

- «**Металург**» *Костянтинівка* – команда з міста *Костянтинівка* на Донеччині
- «**Металург**» *Кременчук* – команда з міста *Кременчук* – райцентру на Полтавщині
- «**Металург**» *Кривий Ріг* – команда з міста *Кривий Ріг* на Дніпропетровщині
- «**Металург**» *Куп'янськ* – команда з міста *Куп'янськ* – райцентру на Харківщині
- «**Металург**» *Макіївка* – команда з міста *Макіївка* на Донеччині
- «**Металург**» *Нікополь* – команда з міста *Нікополь* – райцентру на Дніпропетровщині
- «**Металург**» *Новомосковськ* – команда з міста *Новомосковськ* – райцентру на Дніпропетровщині
- «**Металург**» *Одеса* – команда з міста *Одеса*
- «**Металург**» *Сталіно* – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*
- «**Металург**» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «**Металург**» *Часів Яр* – команда з міста *Часів Яр* у Бахмутському районі на Донеччині
- «**Метеор**» *Дніпропетровськ* – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*
- «**Метеор**» *Чернівці* – команда з міста *Чернівці*
- «**Метеор**» *Сімферополь* – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим
- «**Механізатор**» *Рожище* – команда з міста *Рожище* – райцентру на Волині
- «**Молодий більшовик**» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «**Море**» *Феодосія* – команда з міста *Феодосія* в Автономній Республіці Крим
- «**Морський завод імені Орджонікідзе**» / «**Морзавод**» *Севастополь* – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим
- «**Моряк**» *Одеса* – команда з міста *Одеса*
- «**Мотор**» *Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «**Мотор**» *Чортків* – команда з міста *Чортків* – райцентру в Тернопільській області
- «**Мукачівприлад**» / «**Прилад**» / «**Приладист**» *Мукачєво* – команда з міста *Мукачєво* – райцентру в Закарпатській області

«**Мукомел**» *Миргород* – команда з міста *Миргород* – райцентру в Полтавській області

«**Мукомел**» *Полтава* – команда з міста *Полтава*

«**М'ясокомбінат**» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*

«**Наука**» *Київ* – команда з міста *Київ*

«**Нафтовик**» *Борислав* – команда з міста *Борислав* на Львівщині

«**Нафтовик**» *Долина* – команда з міста *Долина* – райцентру на Івано-Франківщині

«**Нафтовик**» *Дрогобич* – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області

«**Нафтовик**» *Карлівка* – команда з міста *Карлівка* – райцентру на Полтавщині

«**Нафтовик**» *Кременчук* – команда з міста *Кременчук* – райцентру на Полтавщині

«**Нафтовик**» *Надвірна* – команда з міста *Надвірна* – райцентру на Івано-Франківщині

«**Нафтовик**» *Охтирка* – команда з міста *Охтирка* – райцентру на Сумщині

«**Нафтовик**» *Пирятин* – команда з міста *Пирятин* – райцентру на Полтавщині

«**Нафтовик**» *Стрий* – команда з міста *Стрий* – райцентру на Львівщині

«**Нафтовик**» *Херсон* – команда з міста *Херсон*

«**Нафтохімік**» *Кременчук* – команда з міста *Кременчук* – райцентру на Полтавщині

«**Нива**» *Бережани* – команда з міста *Бережани* – райцентру в Тернопільській області

«**Нива**» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*

«**Нива**» *Миронівка* – команда з міста *Миронівка* – райцентру в Київській області

«**Нива**» *Підгайці* – команда з міста *Підгайці* – райцентру в Тернопільській області

«**Нива**» *Тернопіль* – команда з міста *Тернопіль*

«**Новатор**» *Маріуполь / Жданов* – команда з міста *Маріуполь* в Донецькій області, яке в 1948-1989 роках мало назву *Жданов*

«**Облспоживспілка**» *Львів* – команда з міста *Львів*

«**Одесагрунтомаш**» *Одеса* – команда з міста *Одеса*

«**Океан**» *Керч* – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим

«**Океан**» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*

«Осмолода» Перегінське – команда з містечка *Перегінське* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області

«Папірник» Малин – команда з міста *Малин* – райцентру в Житомирській області

«Педінститут» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Педінститут» Львів – команда з міста *Львів*

«Первомаєць» Первомайськ – команда з міста *Первомайськ* у Миколаївській області

«Петровець» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Петровка 2» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Пивзавод» Львів – команда з міста *Львів*

«Пивоварня» Проскурів – команда з міста *Хмельницький*, яке до 1954 року мало назву *Проскурів*

«Південьсталь» Єнакієве – команда з міста *Єнакієве* в Донецькій області

«Підшипник» Луцьк – команда з міста *Луцьк*

«Пластик» / «Пластмасовик» Виноградів – команда з міста *Виноградів* – райцентру в Закарпатті

«Плуг і молот» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Поділля» Бережани – команда з міста *Бережани* – райцентру в Тернопільській області

«Поділля» Кам'янець-Подільський – команда з міста *Кам'янець-Подільський* – райцентру в Хмельницькій області

«Поділля» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

«Поділля» Хмельницький – команда з міста *Хмельницький*

«Полісся» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Портовик» Іллічівськ – команда з міста *Чорноморськ* в Одеській області, яке до 2016 року мало назву *Іллічівськ*

«Портовик» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Праця» Васильків – команда з міста *Васильків* – райцентру на Київщині

«Праця» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Праця» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Праця» Львів – команда з міста *Львів*

«Праця» Сімферополь – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим

«Праця» Чернігів – команда з міста *Чернігів*

«Прес» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Прикарпаття» Івано-Франківськ – команда з міста *Івано-Франківськ*

«Прогрес» Бердичів – команда з міста *Бердичів* – райцентру в Житомирській області

«Прогрес» Ніжин – команда з міста *Ніжин* – райцентру в Чернігівській області

«Промінь» Львів – команда з міста *Львів*

«Промінь» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Промінь» Чернігів – команда з міста *Чернігів*

«Радист» Кіровоград – команда з міста *Кропивницький*, яке впродовж 1939-2016 років мало назву *Кіровоград*

«Радист» Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янського* в Дніпропетровській області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*

«Рефрижератор» Фастів – команда з міста *Фастів* – райцентру на Київщині

«Ротор» Черкаси – команда з міста *Черкаси*

«Рот-фронт» Карлівка – команда з міста *Карлівка* – райцентру на Полтавщині

«Рот-фронт» Київ – команда з міста *Київ*

«Рот-фронт» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Рот-фронт» Мелітополь – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області

«Рот-фронт» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Рот-фронт» Сміла – команда з міста *Сміла* – райцентру на Черкащині

«Рот-фронт» Умань – команда з міста *Умань* – райцентру на Черкащині

«Рудник імені Карла Лібкнехта» Кривий Ріг / «Шахта імені Лібкнехта» Кривий Ріг – команда з міста Кривий Ріг у Дніпропетровській області

«Серет» Сторожинець – команда з міста Сторожинець – райцентру в Чернівецькій області

«Серп і молот» Харків – команда з міста Харків

«Сільбуд» Генічеськ – команда з міста Генічеськ – райцентру на Херсонщині

«Сільгосптехніка» Нікополь – команда з міста Нікополь – райцентру на Дніпропетровщині

«Сільмаш» Біла Церква – команда з міста Біла Церква – райцентру на Київщині

«Сільмаш» Запоріжжя – команда з міста Запоріжжя

«Сільмаш» Кіровоград – команда з міста Кропивницький, яке в 1939-2016 роках мало назву Кіровоград

«Сільмаш» Ковель – команда з міста Ковель – райцентру у Волинській області

«Сільмаш» Коломия – команда з міста Коломия – райцентру в Івано-Франківській області

«Сільмаш» Львів – команда з міста Львів

«Сільмаш» Харків – команда з міста Харків

«Сільмаш» Херсон – команда з міста Херсон

«Сільськогосподарський інститут» Полтава – команда з міста Полтава

СКВО / СКА – Спортивний клуб військового округу / Спортивний клуб армії

СКВО / СКА Київ – команда з міста Київ

СКВО / СКА Львів – команда з міста Львів

СКВО / СКА Одеса – команда з міста Одеса

СКІФ – Спортивний клуб інституту фізкультури

СКІФ Київ – команда з міста Київ

СКІФ Львів – команда з міста Львів

«Службовці» / «Службовець» Харків – команда з міста Харків

«Случ» Березне – команда з міста Березне в Рівненській області

«Случ» Красилів – команда з міста Красилів – райцентру в Хмельницькій області,

«Сокіл» Гайсин – команда з міста Гайсин – райцентру у Вінницькій області

«Сокіл» *Львів* – команда з міста *Львів*

«Сокіл» *Ровеньки* – команда з міста *Ровеньки* в Луганській області

«Сокіл» *Сокаль* – команда з міста *Сокаль* – райцентру на Львівщині

«Сокіл» *Умань* – команда з міста *Умань* – райцентру в Черкаській області

«Сокіл» *Червоноармійськ* – команда з міста *Пулини* – райцентру в Житомирській області, яке в 1935-2016 роках мало назву *Червоноармійськ*

«Сокіл» *Чернівці* – команда з міста *Чернівці*

«Спартак» *Біла Церква* – команда з міста *Біла Церква* на Київщині

«Спартак» *Брест* – команда з міста *Брест* (тепер місто є обласним центром у Білорусі)

«Спартак» *Великий Токмак* – команда з міста *Великий Токмак* – райцентру в Запорізькій області

«Спартак» *Верхньодніпровськ* – команда з міста *Верхньодніпровськ* – райцентру в Дніпропетровській області

«Спартак» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*

«Спартак» *Глухів* – команда з міста *Глухів* – райцентру в Сумській області

«Спартак» *Дніпропетровськ* – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Спартак» *Дрогобич* – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області

«Спартак» *Дубно* – команда з міста *Дубно* – райцентру в Рівненській області

«Спартак» *Єнакієво* – команда з міста *Єнакієво* в Донецькій області

«Спартак» *Житомир* – команда з міста *Житомир*

«Спартак» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*

«Спартак» *Золотоноша* – команда з міста *Золотоноша* – райцентру в Черкаській області

«Спартак» *Ізмаїл* – команда з міста *Ізмаїл* – райцентру в Одеській області

«Спартак» *Київ* – команда з міста *Київ*

«Спартак» *Кіровськ* – команда з міста *Голубівка* в Луганській області, яке впродовж 1944-2016 років мало назву *Кіровськ*

«Спартак» *Кобеляки* – команда з міста *Кобеляки* – райцентру в Полтавській області

- «Спартак» *Коломия* – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області
- «Спартак» *Коростень* – команда з міста *Коростень* – райцентру в Житомирській області
- «Спартак» *Кривий Ріг* – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області
- «Спартак» *Кролевець* – команда з міста *Кролевець* – райцентру в Сумській області
- «Спартак» *Куп'янськ* – команда з міста *Куп'янськ* – райцентру в Харківській області
- «Спартак» *Лубни* – команда з міста *Лубни* – райцентру в Полтавській області
- «Спартак» *Луцьк* – команда з міста *Луцьк*
- «Спартак» *Львів* – команда з міста *Львів*
- «Спартак» *Маріуполь* – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області
- «Спартак» *Мелітополь* – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області
- «Спартак» *Нікополь* – команда з міста *Нікополь* – райцентру в Дніпропетровській області
- «Спартак» *Полтава* – команда з міста *Полтава*
- «Спартак» *Проскурів / Хмельницький* – команда з міста *Хмельницький*, яке до 1954 року мало назву *Проскурів*
- «Спартак» *Рівне* – команда з міста *Рівне*
- «Спартак» *Самбір* – команда з міста *Самбір* – райцентру на Львівщині
- «Спартак» *Станіслав / Івано-Франківськ* – команда з міста *Івано-Франківськ*, яке впродовж 1939-1962 років мало назву *Станіслав*
- «Спартак» *Сімферополь* – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим
- «Спартак» *Снятин* – команда з міста *Снятин* – райцентру в Івано-Франківській області
- «Спартак» *Старобільськ* – команда з міста *Старобільськ* – райцентру в Луганській області
- «Спартак» *Суми* – команда з міста *Суми*
- «Спартак» *Теребовля* – команда з міста *Теребовля* – райцентру в Тернопільській області

- «*Спартак*» *Тульчин* – команда з міста *Тульчин* – райцентру на Вінниччині
- «*Спартак*» *Ужгород* – команда з міста *Ужгород*
- «*Спартак*» *Умань* – команда з міста *Умань* – райцентру в Черкаській області
- «*Спартак*» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «*Спартак*» *Херсон* – команда з міста *Херсон*
- «*Спартак*» *Хмільник* – команда з міста *Хмільник* – райцентру на Вінниччині
- «*Спартак*» *Чернівці* – команда з міста *Чернівці*
- «*Спартак*» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*
- «*Спартак*» *Шпола* – команда з міста *Шпола* – райцентру в Черкаській області
- «*Спортклуб імені Леніна*» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «*Спортклуб імені Леніна*» *Сталіно* – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*
- «*Сталінець*» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «*Сталь*» *Алчевськ / Ворошиловськ / Комунарськ* – команда з міста *Алчевськ*, яке в 1926-1961 роках мало назву *Ворошиловськ*, а в 1961-1991 роках – назву *Комунарськ*
- «*Сталь*» *Ворошиловград* – команда з міста *Луганськ*, яке впродовж 1935-1958 і 1970-1990 років мало назву *Ворошиловград*
- «*Сталь*» *Дніпродзержинськ* – команда з міста *Кам'янське* на Дніпропетровщині, яке в 1936-2016 роках мало назву *Дніпродзержинськ*
- «*Сталь*» *Дніпропетровськ* – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*
- «*Сталь*» *Єнакієве* – команда з міста *Єнакієве* в Донецькій області
- «*Сталь*» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*
- «*Сталь*» *Керч* – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим
- «*Сталь*» *Костянтинівка* – команда з міста *Костянтинівка* – райцентру на Донеччині
- «*Сталь*» *Кривий Ріг* – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області
- «*Сталь*» *Макіївка* – команда з міста *Макіївка* на Донеччині
- «*Сталь*» *Маріуполь* – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області

«**Сталь**» **Сталіно** – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1961 роках мало назву *Сталіно*

«**Стахановець**» **Артемівськ** – команда з міста *Бахмут* – райцентру в Донецькій області, яке впродовж 1924-2016 років мало назву *Артемівськ*

«**Стахановець**» **Кадіївка / Серго** – команда з міста *Кадіївка* в Луганській області, яке в 1937-1943 роках мало назву *Серго*

«**Стахановець**» **Красноармійськ** – команда з міста *Покровськ* у Донецькій області, яке в 1938-2016 роках мало назву *Красноармійськ*

«**Стахановець**» **Лисичанськ** – команда з міста *Лисичанськ* у Луганській області

«**Стахановець**» **Орджонікідзе** – команда з міста *Покров* у Дніпропетровській області, яке в 1956-2016 роках мало назву *Орджонікідзе*

«**Стахановець**» **Сталіно** – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«**Стахановець**» **Стаханов** – команда з міста *Кадіївки* на Луганщині, яке впродовж 1978-2016 років мало назву *Стаханов*

«**Стахановець**» **Харків** – команда з міста *Харків*

«**Стахановець**» **Чистякове** – команда з міста *Чистякове* в Донецькій області

«**Суднобудівник**» **Великий Токмак** – команда з міста *Великий Токмак* – райцентру в Запорізькій області

«**Суднобудівник**» **Київ** – команда з міста *Київ*

«**Суднобудівник**» **Маріуполь** – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області

«**Суднобудівник**» **Миколаїв** – команда з міста *Миколаїв*

«**Суднобудівник**» **Севастополь** – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«**Судноремонтник**» **Іллічівськ** – команда з міста *Чорноморськ* в Одеській області, яке до 2016 року мало назву *Іллічівськ*

«**Сула**» **Лубни** – команда з міста *Лубни* – райцентру в Полтавській області

«**Таврія**» **Сімферополь** – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим

«**Таксист**» **Одеса** – команда з міста *Одеса*

«**Текстильник**» **Ворошиловград** – команда з міста *Луганськ*, яке впродовж 1935-1958 і 1970-1990 років мав назву *Ворошиловград*

«Текстильник» Донецьк – команда з міста *Донецьк*

«Текстильник» Дунаївці – команда з міста *Дунаївці* – райцентру в Хмельницькій області

«Текстильник» Рівне – команда з міста *Рівне*

«Текстильник» Харків – команда з міста *Харків*

«Текстильник» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Текстильник» Чернігів – команда з міста *Чернігів*

«Темп» Хмельницький – команда з міста *Хмельницький*

«Темп» Черкаси – команда з міста *Черкаси*

«Технікум фізкультури» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Технікум фізкультури» Київ – команда з міста *Київ*

«Технікум фізкультури» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Титан» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Титан» Вільногірськ – команда з міста *Вільногірськ* на Дніпропетровщині

«Титан» Армянськ – команда з міста *Армянськ* в Автономній Республіці Крим

«Торгово-промислова профспілкова школа» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Торгово-промислова профшкола» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Торпедо» Бердянськ – команда з міста *Бердянськ* – райцентру в Запорізькій області

«Торпедо» Генічеськ – команда з міста *Генічеськ* – райцентру в Херсонській області

«Торпедо» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Торпедо» Дрогобич – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області

«Торпедо» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Торпедо» Київ – команда з міста *Київ*

«Торпедо» Кіровоград – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*

«Торпедо» Луцьк – команда з міста *Луцьк*

«Торпедо» Львів – команда з міста *Львів*

«Торпедо» Мелітополь – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області

«Торпедо» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

«Торпедо» Ніжин – команда з міста *Ніжин* – райцентру в Чернігівській області

«Торпедо» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Торпедо» Прилуки – команда з міста *Прилуки* – райцентру в Чернігівській області

«Торпедо» Рівне – команда з міста *Рівне*

«Торпедо» Суми – команда з міста *Суми*

«Торпедо» Харків – команда з міста *Харків*

«Торпедо» Фастів – команда з міста *Фастів* – райцентру в Київській області

«Торпедо» Феодосія – команда з міста *Феодосія* в Автономній Республіці Крим

«Торпедо» Чернігів – команда з міста *Чернігів*

«Трактор» Кіровоград – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*

«Трактор» Харків – команда з міста *Харків*

«Тракторний завод» / ХТЗ Харків – команда з міста *Харків*

«Трансформатор» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Трубник» Нікополь – команда з міста *Нікополь* – райцентру на Дніпропетровщині

«Трудові резерви» Ворошиловград – команда з міста *Луганськ*, яке в 1935-1958 і 1970-1990 роках мало назву *Ворошиловград*

«Трудові резерви» Київ – команда з міста *Київ*

«Трудові резерви» Львів – команда з міста *Львів*

«Трудові резерви» Харків – команда з міста *Харків*

«Турбіна» Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*

«Тясмин» Сміла – команда з міста *Сміла* – райцентру в Черкаській області

«Урожай» Бориспіль – команда з міста *Бориспіль* у Київській області

«Урожай» Дергачі – команда з міста *Дергачі* – райцентру в Харківській області

- «Урожай» Кіровоград** – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*
- «Урожай» Кольчино** – команда з міста *Кольчино* в Мукачівському районі Закарпатської області
- «Урожай» Рівне** – команда з міста *Рівне*
- «Урожай» Харків** – команда з міста *Харків*
- «Фабрично-заводське училище» Маріуполь** – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області
- «Фарфоровий завод» Баранівка** – команда з міста *Баранівка* – райцентру в Житомирській області
- «Фіолент» Севастополь** – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим
- «Фотоприлад» Черкаси** – команда з міста *Черкаси*
- «Фрегат» Первомайськ** – команда з міста *Первомайськ* – райцентру в Миколаївській області
- «Фрунзенець» Суми** – команда з міста *Суми*
- «Харчовик» Винники** – команда з містечка *Винники* коло Львова, яке тепер належить до обласного центру
- «Харчовик» Вінниця** – команда з міста *Вінниця*
- «Харчовик» Дніпропетровськ** – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*
- «Харчовик» Збараж** – команда з міста *Збараж* – райцентру на Тернопільщині
- «Харчовик» Керч** – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим
- «Харчовики» Київ** – команда з міста *Київ*
- «Харчовик» Лохвиця** – команда з міста *Лохвиця* – райцентру на Полтавщині
- «Харчовик» Львів** – команда з міста *Львів*
- «Харчовик» Ніжин** – команда з міста *Ніжин* – райцентру на Чернігівщині
- «Харчовик» Одеса** – команда з міста *Одеса*
- «Харчовик» Сімферополь** – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим
- «Харчовик» Сміла** – команда з міста *Сміла* – райцентру на Черкащині

- «Харчовик» *Станіслав* – команда з міста *Івано-Франківська*, яке в 1939-1962 роках мало назву *Станіслав*
- «Харчовик» *Суми* – команда з міста *Суми*
- «Харчовик» *Херсон* – команда з міста *Херсон*
- «Харчовик» *Чернівці* – команда з міста *Чернівці*
- «Харчосмак» *Катеринослав* – команда з міста *Дніпро*, яке до 1926 року мало назву *Катеринослав*
- «Харчосмак» *Маріуполь* – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області
- «Харчосмак» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «Харчосмак» *Черкаси* – команда з міста *Черкаси*
- «Харчування» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «Хвиля» *Іллічівськ* – команда з міста *Чорноморськ* в Одеській області, яке до 2016 року мало назву *Іллічівськ*
- «Хвиля» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*
- «ХЕМЗ» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «Хімік» *Бездрик* – команда зі села *Бездрик*, неподалік міста *Суми*
- «Хімік» *Великий Бичків* – команда з містечка *Великий Бичків* у Рахівському районі на Закарпатті
- «Хімік» *Горлівка* – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області
- «Хімік» *Дніпродзержинськ / Кам'янське* – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*
- «Хімік» *Дрогобич* – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області
- «Хімік» *Житомир* – команда з міста *Житомир*
- «Хімік» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*
- «Хімік» *Калуш* – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області
- «Хімік» *Кіровоград* – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*
- «Хімік» *Костянтинівка* – команда з міста *Костянтинівка* на Донеччині
- «Хіміки» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «Хімік» *Лисичанськ* – команда з міста *Лисичанськ* у Луганській області

- «Хімік» *Макіївка* – команда з міста *Макіївка* в Донецькій області
- «Хімік» *Новий Розділ* – команда з міста *Новий Розділ* на Львівщині
- «Хімік» *Павлоград* – команда з міста *Павлоград* – райцентру на Дніпропетровщині
- «Хімік» *Перечин* – команда з міста *Перечин* – райцентру в Закарпатті
- «Хімік» *Рівне* – команда з міста *Рівне*
- «Хімік» *Рубіжне* – команда з міста *Рубіжне* на Луганщині
- «Хімік» *Сєвєродонецьк* – команда з міста *Сєвєродонецьк* на Луганщині
- «Хімік» *Слов'янськ* – команда з міста *Слов'янськ* – райцентру в Донецькій області
- «Хімік» *Сокаль* – команда з міста *Сокаль* – райцентру на Львівщині
- «Хімік» *Суми* – команда з міста *Суми*
- «Хімік» *Черкаси* – команда з міста *Черкаси*
- «Хімік» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*
- «Хімік» *Шостка* – команда з міста *Шостка* – райцентру в Сумській області
- «Хіміко-технологічний інститут» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «Хіммаш» *Коростень* – команда з міста *Коростень* – райцентру в Житомирській області
- «Холодильник» *Васильків* – команда з міста *Васильків* – райцентру в Київській області
- «Холодна гора» *Харків* / «Холодногірці» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «Цементник» *Балаклія* – команда з міста *Балаклія* – райцентру на Харківщині
- «Цементник» *Кам'янець-Подільський* – команда з міста *Кам'янець-Подільський* – райцентру на Хмельниччині
- «Цементник» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв* – райцентру на Львівщині
- «Центроліт» *Суми* – команда з міста *Суми*
- ЦСКА Київ* (Центральний спортивний клуб армії) – команда з міста *Київ*
- «Цукроварня» *Проскурів* – команда з міста *Хмельницький*, яке до 1954 року мало назву *Проскурів*
- «Цукровик» *Бобровиця* – команда з міста *Бобровиця* – райцентру на Чернігівщині
- «Цукровики» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*
- «Цукровик» *Карлівка* – команда з міста *Карлівка* – райцентру на Полтавщині

«**Цукровики**» *Київ* – команда з міста *Київ*

«**Цукровики**» / «**Цукровик**» *Суми* – команда з міста *Суми*

«**Цукровик**» *Ходорів* – команда з міста *Ходорів* на Львівщині

«**Цукровик**» *Черкаси* – команда з міста *Черкаси*

«**Цукровик**» *Чортків* – команда з міста *Чортків* – райцентру на Тернопільщині

«**Чайка**» *Світловодськ* – команда з міста *Світловодськ* у Кіровоградській області

«**Чайка**» *Севастополь* – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«**Червона зірка**» *Кіровоград* – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*

«**Червона зірка**» *Малин* – команда з міста *Малин* – райцентру на Житомирщині

«**Червона зірка**» *Ужгород* – команда з міста *Ужгород*

«**Червона зірка**» *Харків* – команда з міста *Харків*

«**Червона зірка**» *Чернігів* – команда з міста *Чернігів*

«**Червона зоря**» *Зінов'євськ* – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1924-34 роках мало назву *Зінов'євськ*

«**Червоний екскаватор**» *Київ* – команда з міста *Київ*

«**Червоний залізничник**» *Харків* – команда з міста *Харків*

«**Червоний кондитер**» *Київ* – команда з міста *Київ*

«**Червоний кооператор**» *Харків* – команда з міста *Харків*

«**Червоний металіст**» *Севастополь* – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«**Червоний пекар**» *Вінниця* – команда з міста *Вінниця*

«**Червоний прапор**» *Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*

«**Червоний прапор**» *Київ* – команда з міста *Київ*

«**Червоний прапор**» *Львів* – команда з міста *Львів*

«**Червоний прапор**» *Малин* – команда з міста *Малин* – райцентру на Житомирщині

«**Червоний прапор**» *Миколаїв* – команда з міста *Миколаїв*

«**Червоний прапор**» *Одеса* – команда з міста *Одеса*

«**Червоний прапор**» *Харків* – команда з міста *Харків*

«Червоний прапор» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Червоний флот» Севастополь – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Червоний харчовик» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Черемош» Вижниця – команда з міста *Вижниця* – райцентру в Чернівецькій області

«Чорноморець» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Чорноморець» Севастополь – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Чорноморець» Ялта – команда з міста *Ялта* в Автономній Республіці Крим

«Шахта імені Артема» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Шахта Леніна» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Шахта Жовтнева» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Шахтар» Горлівка – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області

«Шахтар» Дзержинськ – команда з міста *Торецьк* у Донецькій області, яке в 1936-2016 роках мало назву *Дзержинськ*

«Шахтар» Дніпрорудне – команда з міста *Дніпрорудне* в Запорізькій області

«Шахтар» Дружківка – команда з міста *Дружківка* в Донецькій області

«Шахтар» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Шахтар» Зоринськ – команда з міста *Зоринськ* у Луганській області

«Шахтар» Ільниця – команда зі села *Ільниця* в Іршавському районі Закарпаття

«Шахтар» Кадіївка / Стаханов – команда з міста *Кадіївка* в Луганській області, яке в 1978-2016 роках мало назву *Стаханов*

«Шахтар» Конотоп – команда з міста *Конотоп* – райцентру в Сумській області

«Шахтар» Коростишів – команда з міста *Коростишів* – райцентру в Житомирській області

«Шахтар» Красний Луч – команда з міста *Хрустальний* у Луганській області, яке в 1920-2016 роках мало назву *Красний Луч*

«Шахтар» Красноармійськ – команда з міста *Покровськ* у Донецькій області, яке впродовж 1938-2016 років мало назву *Красноармійськ*

«Шахтар» Краснодон – команда з міста *Сорокине* в Луганській області, яке в 1938-2016 роках мало назву *Краснодон*

«Шахтар» Лутугине – команда з міста *Лутугине* – райцентру в Луганській області

«Шахтар» Макіївка – команда з міста *Макіївка* в Донецькій області

«Шахтар» Марганець – команда з міста *Марганець* в Дніпропетровській області

«Шахтар» Нововолинськ – команда з міста *Нововолинськ* на Волині

«Шахтар» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Шахтар» Олександрія – команда з міста *Олександрія* – райцентру в Кіровоградській області

«Шахтар» Орджонікідзе / Єнакієве – команда з міста *Єнакієве* в Донецькій області, яке в 1936-1941 роках мало назву *Орджонікідзе*

«Шахтар» Павлоград – команда з міста *Павлоград* – райцентру в Дніпропетровській області

«Шахтар» Ровеньки – команда з міста *Ровеньки* в Луганській області

«Шахтар» Рутченкове – команда з гірничого селища *Рутченкове* в Донецькій області

«Шахтар» Свердловськ – команда з міста *Довжанськ* у Луганській області, яке до 2016 року мало назву *Свердловськ*

«Шахтар» Сніжне – команда з міста *Сніжне* в Донецькій області

«Шахтар» Сокаль – команда з міста *Сокаль* – райцентру на Львівщині

«Шахтар» Сталіно / Донецьк – команда з міста *Донецьк*, яке в 1924-1941 і 1943-1961 роках мало назву *Сталіно*

«Шахтар» Терни – команда зі селища *Терни*, приєднаного 1969 року до Кривого Рогу

«Шахтар» Торез – команда з міста *Чистякове* в Донецькій області, яке впродовж 1964-2016 років мало назву *Торез*

«Шахтар» Червоноград – команда з міста *Червоноград* (сучасна назва міста *Кристинополя*) у Львівській області

«Шахтар» Шахтарськ – команда з міста *Шахтарськ* в Донецькій області

«Шахтобудівельник» Донецьк – команда з міста *Донецьк*

- «Шинник» Біла Церква** – команда з міста *Біла Церква* – райцентру на Київщині
- «Шкіртрест» Одеса** – команда з міста *Одеса*
- «Шкіряник» Бердичів** – команда з міста *Бердичів* – райцентру на Житомирщині
- «Шкіряник» Станиславів** – команда з міста *Івано-Франківськ*, яке до 1939 року мало назву *Станиславів*
- «Шкіряники» Київ** – команда з міста *Київ*
- «Шкіряники» Полтава** – команда з міста *Полтава*
- «Шторм» Одеса** – команда з міста *Одеса*
- «Явір» Краснопілля** – команда з міста *Краснопілля* – райцентру в Сумській області
- «Ятрань» Кіровоград** – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*

РЕЄСТР НАЗВ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

- «*Авангард*» *Великий Токмак* – команда з міста *Великий Токмак* – райцентру в Запорізькій області
- «*Авангард*» *Жидачів* – команда з міста *Жидачів* – райцентру у Львівській області
- «*Авангард*» *Краматорськ* – команда з міста *Краматорськ* у Донецькій області
- «*Авангард*» *Мерефа* – команда з міста *Мерефа* в Харківській області
- «*Авангард*» *Ровеньки* – команда з міста *Ровеньки* в Луганській області
- «*Авангард-Індустрія*» *Ровеньки* – команда з міста *Ровеньки* в Луганській області
- «*Авангард-Інтер*» *Ровеньки* – команда з міста *Ровеньки* на Луганщині
- «*Авангард-Металіст*» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «*Автомобіліст*» *Суми* / «*Автомобіліст*» *Тростянець* – команда з міста *Суми*: базувалася то в обласному центрі, то в місті *Тростянець* – райцентрі в Сумській області
- «*Агробізнес*» *Волочиськ* – команда з міста *Волочиськ* у Хмельницькій області
- «*Агротехсервіс*» *Суми* – команда з міста *Суми*
- «*Адвіс*» *Хмельницький* – команда з міста *Хмельницький*
- «*Адомс*» *Кременчук* – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області
- «*Азовець*» *Бердянськ* – команда з міста *Бердянськ* у Запорізькій області
- «*Азовець*» *Маріуполь* – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області
- «*Альянс*» *Липова Долина* – команда з містечка *Липова Долина* – райцентру в Сумській області
- «*Арсенал*» *Біла Церква* / «*Арсенал-Київщина*» *Біла Церква* – команда з міста *Біла Церква* в Київській області
- «*Арсенал*» *Київ* – команда з міста *Київ*
- «*Арсенал*» *Харків* – команда з міста *Харків*
- «*Артанія*» *Очаків* – команда з міста *Очаків* – районного центру в Миколаївській області
- «*Аякс*» *Шахтарськ* – команда з міста *Шахтарськ* – райцентру в Донецькій області
- «*Балкани*» *Зоря* – команда зі села *Зоря* в Саратському районі Одеської області

«Беркут» Бедевя – команда зі села *Бедевя* в Тячівському районі Закарпатської області

«Бескид» Надвірна – команда з міста *Надвірна* – райцентру в Івано-Франківській області

«Бессарабія» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Борисфен» Бориспіль – команда з міста *Бориспіль* у Київській області

«Боярка-2006» Боярка – команда з міста *Боярка* в Київській області

«Буджак» Арциз – команда з міста *Арциз* – райцентру в Одеській області

«Будтрансгаз» Оріхів – команда з міста *Оріхів* – райцентру в Запорізькій області

«Бужора» Іршава – команда з міста *Іршава* – райцентру в Закарпатті

«Буковина» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Вагонобудівник» Кременчук – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області

«Вагонобудівник» Стаханов – команда з міста *Кадіївка* на Луганщині, яке в 1978-2016 роках мало назву *Стаханов*

«Верес» Рівне – команда з міста *Рівне*

«Верховина» Ужгород – команда з міста *Ужгород*

«Віктор» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Водник» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Волинь» Луцьк – команда з міста *Луцьк*

«Ворскла» Полтава – команда з міста *Полтава*

«Ворскла-Нафтогаз» Полтава – команда з міста *Полтава*

«ВПК-Агро» Магдалинівка / «ВПК-Агро» Шевченківка (ВПК – Володимир Павлович Корсун – президент клубу) – команда з міста *Магдалинівка* – райцентру в Дніпропетровській області

ВПС Краматорськ (ВПС – відділ прикордонної служби) – команда з міста *Краматорськ* у Донецькій області

«Газовик» Комарно – команда з міста *Комарно* на Львівщині

«Газовик-Скала» Стрий – команда з міста *Стрий* – райцентру на Львівщині

«Газовик-ХГВ» Харків – команда з міста *Харків*

- «Галичина» Брошнів-Осада** – команда з містечка *Брошнів-Осада* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області
- «Галичина» Великий Дорошів** – команда зі села *Великий Дорошів* у Жовківському районі на Львівщині
- «Галичина» Голинь** – команда зі села *Голинь* у Калуському районі Івано-Франківської області
- «Галичина» Дрогобич** – команда з міста *Дрогобич* у Львівській області
- «Галичина-Карпати» Львів** – команда з міста *Львів*
- «Гарай» Жовква** – команда з міста *Жовква* – райцентру на Львівщині
- «Гарант» Донецьк** – команда з міста *Донецьк*
- «Гарт» Бородянка** – команда з містечка *Бородянка* – райцентру в Київській області
- «Геліос» Харків** – команда з міста *Харків*
- «Гірник» Дніпрорудне** – команда з міста *Дніпрорудне* в Запорізькій області
- «Гірник» Комсомольськ** – команда з міста *Горішні Плавні* на Полтавщині, яке в 1972-2016 роках мало назву *Комсомольськ*
- «Гірник» Харцизьк** – команда з міста *Харцизьк* у Донецькій області
- «Гірник-Спорт» Комсомольськ** – команда з міста *Горішні Плавні* в Полтавській області, яке до 2016 року мало назву *Комсомольськ*
- «Говерла» Ужгород** – команда з міста *Ужгород* – обласного центру Закарпаття
- «Говерла» Ясіня** – команда з містечка *Ясіня* в Рахівському районі Закарпатської області
- «Десна» Чернігів** – команда з міста *Чернігів*
- «Дизеліст» Токмак / Ф.К. «Дизеліст»** – команда з міста *Токмак* у Запорізькій області
- «Динамо» Запоріжжя** – команда з міста *Запоріжжя*
- «Динамо» Київ** – команда з міста *Київ*
- «Динамо» Луганськ** – команда з міста *Луганськ*
- «Динамо» Львів** – команда з міста *Львів*
- «Динамо» Одеса** – команда з міста *Одеса*
- «Динамо» Саки** – команда з міста *Саки* – райцентру в Автономній Республіці Крим

«Динамо» Сімферополь – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим

«Динамо» Слов'янськ – команда з міста *Слов'янськ* – райцентру в Донецькій області

«Динамо» Хмельницький – команда з міста *Хмельницький*

«Динамо-ІгроСервіс» Сімферополь – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим

«Динамо-СКА» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Дніпро-1» Дніпро – команда з міста *Дніпро*

«Дніпро» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Дніпро» Каховка – команда з міста *Каховка* – райцентру в Херсонській області

«Дніпро Обухів» – команда з міста *Обухів* – райцентру в Київській області

«Дніпро» Черкаси – команда з міста *Черкаси*

«Дніпровець» Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янське* в Дніпропетровській області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*

«Дністер» Галич – команда з міста *Галич* – райцентру в Івано-Франківській області

«Дністер» Заліщики – команда з міста *Заліщики* – райцентру в Тернопільській області

«Дністер» Новодністровськ – команда з міста *Новодністровськ* у Чернівецькій області

«Дністер» Овідіополь – команда з містечка *Овідіополь* в Одеській області

«Дністровець» Білгород-Дністровський – команда з міста *Білгород-Дністровський* в Одеській області

«Дружба» Бердянськ – команда з міста *Бердянськ* у Запорізькій області

«Дружба» Осипенко – команда зі села *Осипенко*, неподалік від міста *Бердянськ* у Запорізькій області

«Дунаєць» Ізмаїл – команда з міста *Ізмаїл* – райцентру в Одеській області

«Евіс» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв*

- «Електрометалург-НЗФ» Нікополь** – команда з міста *Нікополь* у Дніпропетровській області
- «Енергетик» Буриштин** – команда з міста *Буриштин* в Івано-Франківській області
- «Енергія» Нова Каховка** – команда з міста *Нова Каховка* в Херсонській області
- «Енергія» Южноукраїнськ** – команда з міста *Южноукраїнськ* у Миколаївській області
- «Житичі» Житомир** – команда з міста *Житомир*
- «Жупан» Винники** – команда з містечка *Винники*, що під Львовом
- «Закарпаття» Ужгород** – команда з міста *Ужгород*
- «ЗалК» Запоріжжя** – команда з міста *Запоріжжя*
- «Звягель» Новоград-Волинський** – команда з міста *Новоград-Волинський* – райцентру в Житомирській області, мешканці якого ініціюють повернення давньої назви міста *Звягель*
- «Збруч» Борщів** – команда з міста *Борщів* – райцентру в Тернопільській області
- «Збруч» Підволочиськ** – команда з містечка *Підволочиськ* – райцентру в Тернопільській області
- «Збруч-Агробізнес» Підволочиськ** – команда з містечка *Підволочиськ* – райцентру в Тернопільській області
- «ЗІДМУ-Спартак» Запоріжжя** (Запорізький інститут державного та муніципального управління) – команда з міста *Запоріжжя*
- «Зірка» Кіровоград / Кропивницький** – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*
- «Зірка-Нібас» Кіровоград** – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*
- «Зоря» Луганськ** – команда з міста *Луганськ*
- «Зоря МАЛС» Луганськ** – команда з міста *Луганськ*
- «Іква» Млинів** – команда з міста *Млинів* у Рівненській області
- «Ілліч-Осипенко» Бердянськ** – команда з міста *Бердянськ* у Запорізькій області
- «Іллічівець» Маріуполь** – команда з міста *Маріуполь* у Донецькій області
- «Інгулець» Петрове** – команда з містечка *Петрове* в Кіровоградській області
- «Інтер» Боярка** – команда з міста *Боярка* в Київській області

«Ірпінь» Гореничі – команда зі села *Гореничі* в Києво-Святошинському районі Київської області

«Калина» Бугрин – команда зі села *Бугрин* у Гошанському районі Рівненської області

«Карпати» Коломия – команда з міста *Коломия* – райцентру на Івано-Франківщині

«Карпати» Львів – команда з міста *Львів*

«Карпати» Мукачеве – команда з міста *Мукачеве* – райцентру в Закарпатській області

«Карпати» Печеніжин – команда з містечка *Печеніжин* у Коломийському районі на Івано-Франківщині

«Карпати» Рахів – команда з міста *Рахів* – райцентру в Закарпатті

«Карпати» Яремче – команда з міста *Яремче* на Івано-Франківщині

«Керамік» Баранівка – команда з міста *Баранівка* – райцентру на Житомирщині

«Княжа» Щасливе – команди зі села *Щасливе* в Бориспільському районі Київської області

«Кольормет» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Космос» Павлоград – команда з міста *Павлоград* – райцентру на Дніпропетровщині

«Кремін» Кременчук – команда з міста *Кременчук* – райцентру в Полтавській області

«Кривбас» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

«Кримтеплиця» Молодіжне – команда з містечка *Молодіжне* в Сімферопольському районі Автономної Республіки Крим

«Кристал» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Кристал» Чортків – команда з міста *Чортків* – райцентру на Тернопільщині

«Лада» Чернівці – команда з міста *Чернівці*

«Лисоня» Бережани – команда з міста *Бережани* – райцентру в Тернопільській області

«Лімниця» Перегінське – команда з містечка *Перегінське* в Рожнятівському районі Івано-Франківської області

«Локомотив» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Локомотив» Сміла – команда з міста *Сміла* – райцентру в Черкаській області

«Локомотив» Дворічна – команда з містечка *Дворічна* – райцентру в Харківській області

«Лукор» Калуш – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області

«Машинобудівник» Дружківка – команда з міста *Дружківка* на Донеччині

«Машинобудівник» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Медик» Моршин – команда з міста *Моршин* на Львівщині

«Медіта» Шахтарськ – команда з міста *Шахтарськ* – райцентру в Донецькій області

«Меліоратор» Каховка – команда з міста *Каховка* – райцентру в Херсонській області

«Мелітопольська черешня» Мелітополь – команда з міста *Мелітополь* у Запорізькій області

«Металіст» Харків – команда з міста *Харків*

«Металіст 1925» Харків – команда з міста *Харків*

«Металург» Донецьк – команда з міста *Донецьк*

«Металург» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Металург-2» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Металург» Керч – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим

«Металург» Комсомольське – команда з міста *Кальміуське* на Донеччині, яке в 1949-2016 роках мало назву *Комсомольське*

«Металург» Костянтинівка – команда з міста *Костянтинівка* на Донеччині

«Металург» Маріуполь – команда з міста *Маріуполь* на Донеччині

«Металург» Нікополь – команда з міста *Нікополь* на Дніпропетровщині

«Металург» Новомосковськ – команда з міста *Новомосковськ* на Дніпропетровщині

«Мир» Горностаївка – команда з містечка *Горностаївка* в Новотроїцькому районі Херсонської області

«Море» Феодосія – команда з міста *Феодосія* в Автономній Республіці Крим

«Мотор-Січ» / *«Мотор Січ»* / *«Мотор» Запоріжжя* – команда з міста *Запоріжжя*

М.Ф.К. «Житомир» – команда з міста *Житомир*

М.Ф.К. «Миколаїв» / С.К. «Миколаїв» – команда з міста *Миколаїв*

М.Ф.К. «Олександрія» П.Ф.К. «Олександрія» / Ф.К. «Олександрія» – команда з міста *Олександрія*

«Нафком-Академія» Ірпінь – команда з міста *Ірпінь* у Київській області

«Нафком» Бровари – команда з міста *Бровари* – райцентру в Київській області

«Нафтовик» Долина – команда з міста *Долина* на Івано-Франківщині

«Нафтовик» Охтирка – команда з міста *Охтирка* – райцентру в Сумській області

«Нафтовик-Укрнафта» Охтирка – команда з міста *Охтирка* – райцентру в Сумській області

«Нафтохімік» Кременчук – команда з міста *Кременчук* – райцентру на Полтавщині

«Нива» Бершадь – команда з міста *Бершадь* – райцентру на Вінниччині

«Нива» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Нива» Миронівка – команда з міста *Миронівка* – райцентру в Київській області

«Нива» Тернопіль – команда з міста *Тернопіль*

«Нива-Борисфен» Миронівка – команда з міста *Миронівка* – райцентру в Київській області

«Нива-Світанок» Вінниця – команда з міста *Вінниця*

«Нікополь-НПГУ» – команда з міста *Нікополь* – райцентру в Дніпропетровській області

«Норд-АМ-Поділля» Хмельницький – команда з міста *Хмельницький*

«Оболонь» Київ – команда з міста *Київ*

«Оболонь-Бровар» Київ – команда з міста *Київ*

«Океан» Керч – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим

«Олімпік» Донецьк – команда з міста *Донецьк*

«Олімпік» Кіровоград – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*

«Олімпія ФК АЕС» Южноукраїнськ – команда з міста *Южноукраїнськ* у Миколаївській області

- «Олком» Мелітополь** – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області
- «Ольвія» Чкалове** – команда зі села *Чкалове* Приазовського району Запорізької області
- «Опілья» Рогатин** – команда з міста *Рогатин* – райцентру в Івано-Франківській області
- «Оскіл» Куп'янськ** – команда з міста *Куп'янськ* – райцентру в Харківській області
- «Папірник» Малин** – команда з міста *Малин* – райцентру на Житомирщині
- «Південьсталь» Єнакієве** – команди з міста *Єнакієве* в Донецькій області
- «Поділля» Васильківці** – команда зі села *Васильківці* в Гусятинському районі Тернопільської області
- «Поділля» Кирнасівка** – команда з містечка *Кирнасівка* в Тульчинському районі Вінницької області
- «Поділля» Красилів** – команда з міста *Красилів* у Хмельницькій області
- «Поділля» Хмельницький** – команда з міста *Хмельницький*
- «Покуття» Коломия** – команда з міста *Коломия* – райцентру в Івано-Франківській області
- «Поліграфтехніка» Олександрія** – команда з міста *Олександрія* – райцентру в Кіровоградській області
- «Полісся» Добрянкa** – команда з містечка *Добрянкa* в Ріпкинському районі Чернігівської області
- «Полісся» Житомир** – команда з міста *Житомир*
- «Полісся» Коростень** – команда з міста *Коростень* – райцентру в Житомирській області
- «Портовик» Іллічівськ** – команда з містечка *Чорноморськ* в Одеській області, яке до 2016 року мало назву *Іллічівськ*
- «Портовик» Керч** – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим
- «Придністров'я» Тлумач** – команда з міста *Тлумач* (автентична назва *Товмач*) – райцентру в Івано-Франківській області
- «Прикарпаття» Івано-Франківськ** – команда з міста *Івано-Франківськ*
- «Прогрес» Приазовське** – команда з міста *Приазовське* – райцентру в Запорізькій області

«Прометей» Дніпродзержинськ – команда з міста *Кам'янське* Дніпропетровської області, яке впродовж 1936-2016 років мало назву *Дніпродзержинськ*

«Прометей» Шахтарськ – команда з міста *Шахтарськ* – райцентру в Донецькій області

«Промінь» Воля-Баранецька / Самбір – команда зі села *Воля-Баранецька* в Самбірському районі Львівської області, згодом представляла місто *Самбір*

«Промінь» Біла Церква – команди з міста *Біла Церква* – райцентру на Київщині

П.Ф.К. – Професіональний футбольний клуб

П.Ф.К. «Севастополь» / Ф.К. «Севастополь» – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Рава» Рава-Руська – команда з міста *Рава-Руська* – райцентру на Львівщині

«Реал» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Реал Покровське» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Реал Фарма» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Рігонда» Біла Церква – команда з міста *Біла Церква* в Київській області

«Роза вітрів» Гуляйполе – команда з міста *Гуляйполе* – районного центру в Запорізькій області

«Рось» Біла Церква – команда з міста *Біла Церква* – райцентру в Київській області

«Ротор» Черкаси – команда з міста *Черкаси*

«Рудь» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Русь» Хуст – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатті

«Світязь» Шацьк – команда з міста *Шацьк* – райцентру на Волині

«Сейм» Путивль – команда з міста *Путивль* – райцентру в Сумській області

«Сиваиш» Ішунь – команда зі села *Ішунь* у Красноперекопському районі Автономної Республіки Крим

«Система-КХП» Черняхів – команда з міста *Черняхів* у Житомирській області

«Сілур» Харцизьк – команда з міста *Харцизьк* у Донецькій області

«Сільмаиш» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Сіріус» Жовті Води – команда з міста *Жовті Води* в Дніпропетровській області

«Сіріус» Кривий Ріг – команда з міста *Кривий Ріг* у Дніпропетровській області

СКА – Спортивний клуб армії

СКА Київ – команда з міста *Київ*

«СКА-Лотто» Одеса – команда з міста *Одеса*

«Скала» Моршин – команда з міста *Моршин* у Львівській області

«Скала» Стрий – команда з міста *Стрий* у Львівській області

С.К. – Спортивний клуб

С.К. «Каховка» / Ф.К. «Каховка» – команда з міста *Каховка* в Херсонській області

С.К. «Одеса» / Ф.К. «Одеса» – команда з міста *Одеса*

С.К. «Херсон» / Ф.К. «Херсон» – команда з міста *Херсон*

«Славутич ЧАЕС» Славутич – команда з міста *Славутич* у Київській області

«Слов'янець» Конотоп – команда з міста *Конотоп* – районного центру в Сумській області

«Случ» Березне – команда з міста *Березне* в Рівненській області

«Случ» Красилів – команда з міста *Красилів* – райцентру на Хмельниччині

«Случ» Старокостянтинів – команда з міста *Старокостянтинів* – райцентру в Хмельницькій області

«Смотрич» Кам'янець-Подільський – команда з міста *Кам'янець-Подільський* – райцентру в Хмельницькій області

«Спартак» Івано-Франківськ – команда з міста *Івано-Франківськ*

«Спартак» Калуш – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області

«Спартак» Суми – команда з міста *Суми*

«Спартак-КПУ» Запоріжжя (Класичний приватний університет) – команда з міста *Суми*

«Сталь» Алчевськ – команда з міста *Алчевськ* у Луганській області

«Сталь» Дніпродзержинськ / Кам'янське – команда з міста *Кам'янське* Дніпропетровської області, яке в 1936-2016 роках мало назву *Дніпродзержинськ*

«Сталь» Дніпропетровськ – команда з міста *Дніпро*, яке в 1926-2016 роках мало назву *Дніпропетровськ*

«Сула» Лубни – команда з міста *Лубни* – райцентру на Полтавщині

С.Ф.К. – Сільський футбольний клуб

С.Ф.К. «Сокіл» Михайлівка-Рубежівка – команда зі села *Михайлівка-Рубежівка* в Києво-Святошинському районі на Київщині

«Таврія» Новомиколаївка – команда з містечка *Новомиколаївка* – райцентру в Запорізькій області

«Таврія» Новотроїцьке / Новотроїцьк – команда з містечка *Новотроїцьке* – райцентру в Херсонській області

«Таврія» Сімферополь – команда з міста *Сімферополь* – столиці Автономної Республіки Крим

«Таврія» Херсон – команда з міста *Херсон*

«Таврія-Скіф» Роздол – команда зі села *Роздол* у Михайлівському районі Запорізької області

«Темп» Шепетівка – команда з міста *Шепетівка* – райцентру в Хмельницькій області

«Темп-Адвіс» Шепетівка – команда з міста *Шепетівка* – райцентру в Хмельницькій області

«Техно-Центр» Рогатин – команда з міста *Рогатин* – райцентру на Івано-Франківщині

«Титан» Армянськ – команда з міста *Армянськ* в Автономній Республіці Крим

«Титан» Донецьк – команда з міста *Донецьк*

«Титан» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Товтри» Козлів – команда з містечка *Козлів* у Козівському районі на Тернопільщині

«Торпедо» Бердянськ / Осипенко – команда з міста *Бердянськ* – райцентру в Запорізькій області (у 1939-1958 роках місто мало назву *Осипенко* на честь героїні-льотчиці Поліни *Осипенко*)

«Торпедо» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Торпедо» Мелітополь – команда з міста *Мелітополь* – райцентру в Запорізькій області

«Трансформатор» Запоріжжя – команда з міста *Запоріжжя*

«Тясмин» Олександрівка – команда з міста *Олександрівка* – райцентру в Кіровоградській області

«УкрАгроКом» Голоківка – команда зі села *Голоківка* в Олександрійському районі Кіровоградської області

«Фенікс-Іллічівець» Калініне – команда зі села *Калініне* в Красногвардійському районі Автономної Республіки Крим

«Фетровик» Хуст – команда з міста *Хуст* – райцентру в Закарпатті

Ф.К. – Футбольний клуб

Ф.К. «Бережани» – команда з міста *Бережани* – райцентру на Тернопільщині

Ф.К. «Бердянськ» – команда з міста *Бердянськ* – райцентру в Запорізькій області

Ф.К. «Бершадь» – команда з містечка *Бершадь* у Вінницькій області

Ф.К. «Бориспіль» – команда з міста *Бориспіль* у Київській області

Ф.К. «Вільшанка» – команда з містечка *Вільшанка* в Кіровоградській області

Ф.К. «Вінниця» – команда з міста *Вінниця*

Ф.К. «Галич» – команда з міста *Галич* – райцентру в Івано-Франківській області

Ф.К. «Дніпро» – команда з міста *Дніпро*

Ф.К. «Євпаторія» – команда з міста *Євпаторія* в Автономній Республіці Крим

Ф.К. «Єдність» Плиски – команда зі села *Плиски* в Борзнянському районі Чернігівської області

Ф.К. «Калуш» – команда з міста *Калуш* – райцентру в Івано-Франківській області

Ф.К. «Карлівка» – команда з міста *Карлівка* – райцентру на Полтавщині

Ф.К. «Керч» – команда з міста *Керч* в Автономній Республіці Крим

Ф.К. «Кіцмань» – команда з міста *Кіцмань* – райцентру на Буковині

Ф.К. «Кобеляки» – команда з міста *Кобеляки* – райцентру на Полтавщині

Ф.К. «Ковель-Волинь» – команда з міста *Ковель* – райцентру на Волині

Ф.К. «Колос» Ковалівка – команда зі села *Ковалівка* у Васильківському районі Київської області

Ф.К. «Коростень» – команда з міста *Коростень* – райцентру в Житомирській області

Ф.К. «Красилів» – команда з міста *Красилів* – райцентру в Хмельницькій області

Ф.К. «Красилів-Оболонь» – команда з міста *Красилова* у Хмельницькій області

Ф.К. «Лубни» – команда з міста *Лубни* – райцентру на Полтавщині

Ф.К. «Лужани» – – команда з містечка *Лужани* в Кіцманському районі Чернівецької області

- Ф.К. «Львів»** – команда з міста *Львів*
- Ф.К. «Малинськ»** – команда зі села *Малинськ* у Березнівському районі на Рівненщині
- Ф.К. «Маріуполь»** – команда з міста *Маріуполь* на Донеччині
- Ф.К. «Минай»** – команда зі села *Минай*, що є південним передмістям Ужгорода
- Ф.К. «Миргород»** – команда з міста *Миргород* – райцентру на Полтавщині
- Ф.К. «Мостиська»** – команда з міста *Мостиська* – райцентру на Львівщині
- Ф.К. «Мукачеве»** – команда з міста *Мукачеве* – райцентру в Закарпатті
- Ф.К. «Ніжин»** – команда з міста *Ніжин* – райцентру на Чернігівщині
- Ф.К. «Перечин»** – команда з міста *Перечин* – райцентру в Закарпатті
- Ф.К. «Петрівці»** – команда зі села *Петрівці* в Миргородському районі на Полтавщині
- Ф.К. «Полтава»** – команда з міста *Полтава*
- Ф.К. «Ромни»** – команда з міста *Ромни* на Сумщині
- Ф.К. «Рух» Винники / Ф.К. «Рух» Львів** – команда з містечка *Винники* під Львовом, що адміністративно входить до його складу
- Ф.К. «Саки»** – команда з міста *Саки* в Автономній Республіці Крим
- Ф.К. «Самбір»** – команда з міста *Самбір* – райцентру на Львівщині
- Ф.К. СБТС Суми** (Спорт. Бізнес. Технологія. Сервіс) – команда з міста *Суми*
- Ф.К. «Севлюш»** – команда з міста *Виноградів* – райцентру в Закарпатті, що до 1946 року називалося *Севлюш*
- Ф.К. «Середнє»** – команда з містечка *Середнє* в Ужгородському районі Закарпаття
- Ф.К. «Скіфи-ЛАЗ» Львів** – команда з міста *Львів*
- Ф.К. «Сокіл» Андріївка** – команда зі села *Мармузовичі* в Буському районі Львівської області, яке у 1946-2016 роках мало назву *Андріївка*
- Ф.К. «Сокіл» Березівка** – команда зі села *Березівка* в Любарському районі на Житомирщині
- Ф.К. «Сокіл» Великі Глібовичі** – команда зі села *Великі Глібовичі* в Перемишлянському районі Львівської області
- Ф.К. «Сокіл» Глиняни** – команда з міста *Глиняни* в Золочівському районі Львівської області

Ф.К. «Сокіл» Гринівка-Нивочин – команда зі сіл *Гринівка* та *Нивочин* у Богородчанському районі Івано-Франківської області

Ф.К. «Сокіл» Золочів – команда з міста *Золочів* – райцентру на Львівщині

Ф.К. «Сокіл» Козьова – команда зі села *Козьова* в Сколівському районі Львівської області

Ф.К. «Сокіл» Коршів – команда зі села *Коршів* у Коломийському районі Івано-Франківської області

Ф.К. «Сокіл» Мукачеве – команда з міста *Мукачеве* – райцентру в Закарпатській області

Ф.К. «Сокіл» Радивилів-Крупець – команда з міста *Радивилів* – райцентру в Рівненській області та села *Крупець*, що неподалік від *Радивилова*

Ф.К. «Сокіл» Сапанів – команда зі села *Сапанів* у Кременецькому районі Тернопільської області

Ф.К. «Сокіл» Сокольники – команда зі села *Сокольники* в Пустомитівському районі Львівської області

Ф.К. «Сокіл» Соколів – команда зі села *Соколів* у Пулинському районі Житомирської області

Ф.К. «Сокіл» Суховоля – команда зі села *Суховоля* в Городоцькому районі Львівської області

Ф.К. «Сокіл» Угринів – команда зі села *Угринів* у Тисменицькому районі Івано-Франківської області

Ф.К. «Суми» – команда з міста *Суми*

Ф.К. «Тернопіль» – команда з міста *Тернопіль*

Ф.К. «Тисмениця» – команда з міста *Тисмениця* – райцентру в Івано-Франківській області

Ф.К. «Тростянець» – команда з міста *Тростянець* – райцентру на Сумщині

Ф.К. «Ужгород» – команда з міста *Ужгород*

Ф.К. «Харків» – команда з міста *Харків*

Ф.К. «Черкаси» – команда з міста *Черкаси*

Ф.К. «Шостка» – команда з міста *Шостка* – райцентру на Сумщині

Ф.К. «Ялта» – команда з міста *Ялта* в Автономній Республіці Крим

«Фортеця» Кам'янець-Подільський – команда з міста *Кам'янець-Подільський* – райцентру в Хмельницькій області

«Фортуна» Шаргород – команда з містечка *Шаргород* – райцентру на Вінниччині

«Фрунзенець» Саки – команда з міста *Саки* в Автономній Республіці Крим

«Фрунзенець-Ліга-99» Суми – команда з міста *Суми*

«Хаджибей» Усатове – команда з містечка *Усатове* в Одеській області

«Хімік» Житомир – команда з міста *Житомир*

«Хімік» Калуш – команда з міста *Калуш* – райцентру на Івано-Франківщині

«Хімік» Краснопереконськ – команда з міста *Краснопереконськ* в Автономній Республіці Крим

«Хімік» Сєвєродонецьк – команда з міста *Сєвєродонецьк* на Луганщині

«Хутровик» Тисмениця – команда з міста *Тисмениця* – райцентру на Івано-Франківщині

«Цементник-Хорда» Миколаїв – команда з міста *Миколаїв* – райцентру на Львівщині

ЦСКА – Центральний спортивний клуб армії

ЦСКА Київ – команда з міста *Київ*

ЦСК ЗСУ – Центральний спортивний клуб Збройних сил України

ЦСК ЗСУ Київ – команда з міста *Київ*

«ЦСКА Борисфен» Бориспіль – команда з міста *Бориспіль* у Київській області

«Чайка» Петропавлівська Борщагівка / Борщагівка – команда зі села *Петропавлівська Борщагівка* в Києво-Святошинському районі Київської області

«Чайка» Севастополь – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Чайка-ВМС» Севастополь (Військово-морські сили) – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим

«Черемош» Верховина – команда з міста *Верховина* – райцентру на Івано-Франківщині

«Черемош» Вижниця – команда з міста *Вижниця* – райцентру в Чернівецькій області

«Черкаський Дніпро» Черкаси – команда з міста *Черкаси*

- «Черкащина» Черкаси** – команда з міста *Черкаси*
- «Чорногора» Івано-Франківськ** – команда з міста *Івано-Франківськ*
- «Чорноморець» Одеса** – команда з міста *Одеса*
- «Чорноморець» Севастополь** – команда з міста *Севастополь* в Автономній Республіці Крим
- «Шахтар» Горлівка** – команда з міста *Горлівка* в Донецькій області
- «Шахтар» Донецьк** – команда з міста *Донецьк*
- «Шахтар» Макіївка** – команда з міста *Макіївка* в Донецькій області
- «Шахтар» Павлоград** – команда з міста *Павлоград* на Дніпропетровщині
- «Шахтар» Свердловськ** – команда з міста *Довжанськ* на Луганщині, яке до 2016 року мало назву *Свердловськ*
- «Шахтар» Стаханов** – команда з міста *Кадіївка* на Луганщині, яке в 1978-2016 мало назву *Стаханов*
- «Явір» Краснопілля** – команда з містечка *Краснопілля* – райцентру в Сумській області
- «Явір» Суми** – команда з міста *Суми*
- «Явір-Суми» Суми** – команда з міста *Суми*
- «Ялос» Ялта** – команда з міста *Ялта* в Автономній Республіці Крим
- «Ятрань» Кіровоград** – команда з міста *Кропивницький*, яке в 1939-2016 роках мало назву *Кіровоград*
- «Ятрань» Умань** – команда з міста *Умань* – райцентру в Черкаській області

РЕЄСТР НАЗВ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД У ДІАСПОРІ

«Динамо» Лос-Анджелес – команда з міста *Лос-Анджелес* у штаті Каліфорнія (США)

«Динамо Київ» С.К. Вінніпег – команда з міста *Вінніпег* у провінції Манітоба (Канада)

«ДП 1946–47» – збірна команда переміщених осіб з України (Німеччина)

К.Л.К. – Карпатський Лещетарський Клуб

К.Л.К. Філадельфія – команда з міста *Філадельфія* в штаті Пенсильванія (США)

С.К. – Спортовий Клуб

С.К. «Ватра» Лонг-Айленд – команда з міста на острові *Лонг-Айленд*, що належить до агломерації *Нью-Йорк* у штаті Нью-Йорк (США)

С.К. «Дніпро» Таллінн – команда з міста *Таллінн* – столиці Естонії (Естонія)

С.К. «Леви» Стемфорд – команда з міста *Стемфорд* у штаті Коннектикут (США)

С.К. «Скала» Торонто – команда з міста *Торонто* – столиці провінції Онтаріо (Канада)

С.К. «Сокіл» Торонто – команда з міста *Торонто* – столиці провінції Онтаріо (Канада)

С.К. СУМ «Крила» Чикаго – команда з міста *Чикаго* в штаті Іллінойс (США)

С.К. СУМ «Крилаті» Йонкерс – команда з міста *Йонкерс* у штаті Нью-Йорк (США)

С.К. СУМ «Тигри» Міннеаполіс – команда з міста *Міннеаполіс* у штаті Міннесота (США)

С.К. «Тернопіль» Клівленд – команда з міста *Клівленд* у штаті Огайо (США)

С.К. «Україна» Баффало – команда з міста *Баффало* в штаті Нью-Йорк (США)

С.К. «Україна» Оттава – команда з міста *Оттава* – столиці Канади (Канада)

С.Т. – Спортове Товариство

С.Т. «Богослов» Гіришберг – команда студентів-семінаристів у баварському місті *Гіришберг* (Німеччина)

С.Т. «Україна» Едмонтон – команда з міста *Едмонтон* – столиці провінції Альберта (Канада)

С.Т. «Україна» Зальцбург – команда з міста *Зальцбург* – столиці федеральної землі *Зальцбург* в Австрії (Австрія)

С.Т. «Україна» Монреаль – команда з міста *Монреаль* у провінції Квебек (Канада)

С.Т. «Україна» Старий Ульм / Ф.К. «Україна» Ульм – команда у таборах для переміщених осіб у містах *Старий Ульм* та *Ульм* у землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)

С.Т. «Україна» Торонто – команда з міста *Торонто* – столиці провінції Онтаріо (Канада)

СУМ – Спілка Української Молоді

СУМ «Прометей» Міттенвальд – команда в таборі для переміщених осіб у баварському місті *Міттенвальд* (Німеччина)

СУМ «Юнак» Регенсбург – команда в таборі для переміщених осіб у баварському місті *Регенсбург* (Німеччина)

У.А.С.К. – Українсько-Американський Спортивний Клуб

У.А.С.К. / У.А.К. «Львів» Клівленд – команда з міста *Клівленд* у штаті Огайо (США)

У.А.С.Т. – Українсько-Американське Спортове Товариство

У.А.С.Т. «Дніпро» Балтимор – команда з міста *Балтимор* у штаті Меріленд (США)

У.А.С.Т. «Леви» Чикаго – команда з міста *Чикаго* в штаті Іллінойс (США)

У.А.С.Т. Рочестер – команда з міста *Рочестер* у штаті Нью-Йорк (США)

У.А.С.Т. «Січ» Чикаго – команда з міста *Чикаго* в штаті Іллінойс (США)

У.А.С.Т. «Черник» Детройт – команда з міста *Детройт* у штаті Мічиган (США)

У.Р.С.Т. – Українське руханково-спортове товариство

У.Р.С.Т. «Довбуш» Фрайман – команда з місцевості *Фрайман* коло Мюнхена (Німеччина)

У.Р.С.Т. «Калина» Фюссен – команда в таборі для переміщених осіб у баварському місті *Фюссен* (Німеччина)

У.С.В.Т. – Українське Спортивно-виховне Товариство

У.С.В.Т. «Чорноморська Січ» Нью-Арк – команда з міста *Нью-Арк* у штаті Нью-Джерсі (США)

У.С.К. – Український Спортивний Клуб

- У.С.К. Бріджпорт** – команда з міста *Бріджпорт* у штаті Коннектикут (США)
- У.С.К. Гартфорд** – команда з міста *Гартфорд* у штаті Коннектикут (США)
- У.С.К. «Діаспора» Торонто** – команда з міста *Торонто* – столиці провінції Онтаріо (Канада)
- У.С.К. «Дніпро» Гамільтон** – команда з міста *Гамільтон* у провінції Онтаріо (Канада)
- У.С.К. «Карпати» Торонто** – команда з міста *Торонто* – столиці провінції Онтаріо (Канада)
- У.С.К. «Київ» Перт** – команда з міста *Перт* – столиці штату Західна Австралія (Австралія)
- У.С.К. «Київ» Міннеаполіс** – команда з міста *Міннеаполіс* у штаті Міннесота (США)
- У.С.К. Ландек** – команда з міста *Ландек* в австрійській землі Тіроль (Австрія)
- У.С.К. «Лев» Аделаїда** – команда з міста *Аделаїда* – столиці штату Південна Австралія (Австралія)
- У.С.К. «Леви» Мельбурн** – команда з міста *Мельбурн* у штаті Вікторія (Австралія)
- У.С.К. «Леви» Садбері** – команда з міста *Садбері* в провінції Онтаріо (Канада)
- У.С.К. Нью-Йорк** – команда з міста *Нью-Йорк* в штаті Нью-Йорк (США)
- У.С.К. «Січ» Елізабет** – команда з міста *Елізабет* у штаті Нью-Джерсі (США)
- У.С.К. «Січ» Садбері** – команда з міста *Садбері* в провінції Онтаріо (Канада)
- У.С.К. «Сокіл» Сиракузи** – команда з міста *Сиракузи* в штаті Нью-Йорк (США)
- У.С.К. «Тризуб» Торонто** – команда з міста *Торонто* – столиці провінції Онтаріо (Канада)
- У.С.К. «Тризуб» Мельбурн-Саншайн** – команда з міста *Мельбурн* – столиці штату Вікторія (Австралія)
- У.С.К. «Тур» Ляндстут** – команда табору для переміщених осіб у баварському місті *Ляндстут* (Німеччина)
- У.С.К. «Україна» Брісбен** – команда з міста *Брісбен* – столиці штату Квінсленд (Австралія)
- У.С.К. «Україна» Мельбурн** – команда з міста *Мельбурн* – столиці штату Вікторія (Австралія)

У.С.О. «Тризуб» / У.С.Т. «Тризуб» Філадельфія – команда з міста *Філадельфія* у штаті Пенсильванія (США)

У.С.С.К. – Український Студентський Спортовий Клуб

У.С.С.К. Мюнхен – студентська команда (єдина нетаборова українська дружиною на німецьких землях) у місті *Мюнхен* – столиці землі Баварія (Німеччина)

У.С.Т. – Українське Спортове Товариство

У.С.Т. Ашаффенбург – команда табору для переміщених осіб із міста *Ашаффенбург* у землі Баварія (Німеччина)

У.С.Т «Беркут» Новий Ульм – команда табору для переміщених осіб із міста *Новий Ульм* у землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)

У.С.Т. «Беркут» Байройт-Бамберг – команда таборів для переміщених осіб із міст *Байройт* і *Бамберг* у землі Баварія (Німеччина)

У.С.Т. «Богун» Розенгайм / Штефанскірхен – команда табору для переміщених осіб із баварського міста *Розенгайм*, яку згодом перенесено до поселення *Штефанскірхен* у землі Баварія (Німеччина)

У.С.Т. «Богун» Цуффенгавзен – команда з району *Цуффенгавзен* у місті Штуттгарт (Німеччина)

У.С.Т. «Буй-Тур» Форхгайм – команда табору для переміщених осіб «Марквілле» у баварському місті *Форхгайм* (Німеччина)

У.С.Т. «Буревій» Ноймаркт – команда українського табору для переміщених осіб «Нова Говерля» в баварському місті *Ноймаркт* (Німеччина)

У.С.Т. «Верховина» Ретенсбург – команда табору для переміщених осіб «Артилері Касерне» в баварському місті *Ретенсбург* (Німеччина)

У.С.Т. «Говерля» Інгольштадт – команда мішаного табору для переміщених осіб у баварському місті *Інгольштадт* (Німеччина)

У.С.Т. «Гомін» Дінкельсбюль – команда мішаного табору для переміщених осіб у баварському місті *Дінкельсбюль* (Німеччина)

У.С.Т. «Дніпро» Байройт – команда табору для переміщених осіб у баварському місті *Байройт* (Німеччина)

У.С.Т. «Дніпро» Бамберг – команда мішаного табору для переміщених осіб у баварському місті *Бамберг* (Німеччина)

У.С.Т. «Дніпро» Брісбен – команда з міста *Брісбен* – столиці штату Квінсленд (Австралія)

У.С.Т. «Дніпро» Ганновер – команда з міста *Ганновер* – столиці Нижньої Саксонії (Німеччина)

У.С.Т. «Дніпро» Гобарт – команда з міста *Гобарт* – столиці штату Тасманія (Австралія)

У.С.Т. «Дніпро» Канберра – команда з міста *Канберра* – столиці Австралії (Австралія)

У.С.Т. «Дніпро» Корнберг – команда з містечка *Корнберг* у землі Гессен, округ Кассель (Німеччина)

У.С.Т. «Дніпро» Новий Ульм – команда українського табору для переміщених осіб «Райнгардт Касерне» з міста *Новий Ульм* (Німеччина)

У.С.Т. «Дніпро» Нортгем – команда з міста *Нортгем* у штаті Західна Австралія (Австралія)

У.С.Т. «Дністер» Ерлянген – команда мішаного табору для переміщених осіб із міста *Ерлянген* у землі Баварія (Німеччина)

У.С.Т. «Дністер» Людвігсбург – команда українського табору для переміщених осіб «Люїтпольд Касерне» з міста *Людвігсбург* у землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)

У.С.Т. «Дністер» Цуффенгавзен – команда з дільниці *Цуффенгавзен* у столиці федеральної землі Баден-Вюртемберг – місті Штутгарт (Німеччина)

У.С.Т. «Довбуш» Нью-Гейвен – команда з міста *Нью-Гейвен* у штаті Коннектикут (США)

У.С.Т. «Заграда» Ваєрн – команда українського табору для переміщених осіб із баварського села *Ваєрн*, повіт Місбах (Німеччина)

У.С.Т. «Запоріжжя» Ашаффенбург – команда українського табору для переміщених осіб «Піонір Касерне» із баварського містечка *Ашаффенбург* (Німеччина)

У.С.Т. «Зоря» Герренберг – команда українського табору для переміщених осіб із містечка *Герренберг* у землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)

У.С.Т. «Зоря» Карлсруе – команда з міста *Карлсруе* у землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)

У.С.Т. «Зоря» Швайнфурт – команда з міста *Швайнфурт* у землі Баварія (Німеччина)

У.С.Т. «Київ» Кабраматта – команда з південно-західного передмістя *Кабраматта* австралійського мегаполіса Сідней (Австралія)

- У.С.Т. «Леви» Джілонг** – команда з міста *Джілонг* у штаті Вікторія (Австралія)
- У.С.Т. «Леви» Канберра** – команда з міста *Канберра* – столиці Австралії (Австралія)
- У.С.Т. «Луг» Айхштадт** – команда з баварського міста *Айхштадт* (Німеччина)
- У.С.Т. «Орлик» Берхтезгаден** – команда українського табору для переміщених осіб у баварському поселенні *Берхтезгаден* (Німеччина)
- У.С.Т. «Орлик» Летбридж** – команда з міста *Летбридж* у канадській провінції Альберта (Канада)
- У.С.Т. «Плай» Нью-Йорк** – команда з міста *Нью-Йорк* у штаті Нью-Йорк (США)
- У.С.Т. «Пробій» Нойбоєрн** – команда з баварського поселення *Нойбоєрн* біля Розенгайму (Німеччина)
- У.С.Т. «Пролом» Альтеттінг** – команда з баварського міста *Альтеттінг* (Німеччина)
- У.С.Т. «Пролом» Ансбах** – команда з баварського міста *Ансбах* (Німеччина)
- У.С.Т. «Пролом» Ашаффенбург** – команда з баварського містечка *Ашаффенбург* (Німеччина)
- У.С.Т. «Пролом» Етлінген** – команда українського табору для переміщених осіб «Енсембл Сентр» з міста *Етлінген* у землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)
- У.С.Т. Саскатун** – команда з міста *Саскатун* у канадській провінції Саскачеван (Канада)
- У.С.Т. «Січ» Ашаффенбург** – команда українського табору для переміщених осіб «Лягарде Касерне» поблизу баварського міста *Ашаффенбург* (Німеччина)
- У.С.Т. «Січ» Ляндсгут** – команда українського табору для переміщених осіб у баварському місті *Ляндсгут* (Німеччина)
- У.С.Т. «Січ» Нортгем** – з міста *Нортгем* у штаті Західна Австралія (Австралія)
- У.С.Т. «Січ» Регенсбург** – команда табору для переміщених осіб «Гангоферзідлюнг» у баварському місті *Регенсбург* (Німеччина)
- У.С.Т. «Скала» Вайсенберг** – команда українського табору для переміщених осіб «Розен Готель» із міста *Вайсенберг* у землі Саксонія (Німеччина)
- У.С.Т. «Сокіл» Бад-Верісгофен** – команда українського табору для переміщених осіб із баварського міста *Бад-Верісгофен* (Німеччина)
- У.С.Т. «Сокіл» Ельванген** – команда з міста *Ельванген* у землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)

- У.С.Т. «Сокіл» Фільсбібург** – команда з баварського міста *Фільсбібург* (Німеччина)
- У.С.Т. «Степ» Ділінген над Дунаєм** – команда українського табору для переміщених осіб «Люїтпольд Касерне» з міста *Ділінген* у землі Саар (Німеччина)
- У.С.Т. «Стріла» Ошава** – команда з міста *Ошава* в канадській провінції Онтаріо (Канада)
- У.С.Т. «Стріла» Фірнсберг** – команда українського табору для переміщених осіб у баварському поселенні *Фірнсберг* (Німеччина)
- У.С.Т. «Стяг» Віндзор** – команда з міста *Віндзор* у штаті Коннектикут (США)
- У.С.Т. «Сян» Пфарркірхен** – команда українського табору для переміщених осіб «Авфбав» у баварському місті *Пфарркірхен* (Німеччина)
- У.С.Т. «Тризуб» Роттенбург** – команда з німецького містечка *Роттенбург над Тавбером* (Німеччина)
- У.С.Т. «Тризуб» Герсфельд** – команда з німецького поселення *Герсфельд* біля Касселя (Німеччина)
- У.С.Т. «Україна» Лос-Анджелес** – команда з міста *Лос-Анджелес* у штаті Каліфорнія (США)
- У.С.Т. «Хортиця» Оберсдорф** – команда табору для переміщених осіб у баварському містечку *Оберсдорф* (Німеччина)
- У.С.Т. «Хортиця» Райтерсайх** – команда табору для переміщених осіб у селі *Райтерсайх* біля Нюрнберга (Німеччина)
- У.С.Т. «Хортиця» Травнітайн** – команда в польському таборі для переміщених осіб «Крігслязарет» із баварського містечка *Травнітайн* (Німеччина)
- У.С.Т. «Чайка» Нюрнберг** – команда українського табору для переміщених осіб «Конгрес» у місті *Нюрнберг* (Німеччина)
- У.С.Т. «Чорногора» Авґсбург** – команда табору для переміщених осіб «Сомме Касерне» коло міста *Авґсбург* у німецькій землі Баварія (Німеччина)
- У.С.Т. «Чорноморці» Каракас** – команда з міста *Каракас* – столиці Венесуели (Венесуела)
- У.С.Т. «Чорномор'я» Вісбаден-Кастель** – команда українського табору для переміщених осіб із дільниці *Кастель* у місті *Вісбаден* – столиці федеральної землі Гессен (Німеччина)

У.Р.С.Т. – Українське Руханково-спортове Товариство

У.Р.С.Т. «Лев» Мюнхен / У.С.Т. «Лев» Карлсфельд / У.Р.С.Т. «Лев» Міттенвальд
– команда табору для переміщених осіб із баварського поселення *Карлсфельд* коло *Мюнхена*, згодом – у поселенні *Міттенвальд* (Німеччина)

Ф.К. – Футбольний Клуб

Ф.К. «Динамо» Броцлав – команда українських студентів і заробітчач у місті *Броцлав* – столиці Нижньої Сілезії (Польща)

Ф.К. «Карпати» Пассейк – команда з міста *Пассейк* у штаті Нью-Джерсі (США)

Ф.К. «Конекшин Україна» Чикаго – команда з міста *Чикаго* в штаті Іллінойс (США)

Ф.К. «Тризуб» Ноттінгем – команда з міста *Ноттінгем* у регіоні Ноттінгемшир (Англія)

Ф.К. «Україна» Сиракузи – команда з міста *Сиракузи* в штаті Нью-Йорк (США)

Ф.К. «Україна Юнайтед» Торонто – команда з міста *Торонто* – столиці провінції Онтаріо (Канада)

Ф.К. «Фенікс» Карлсруе – команди з міста *Карлсруе* в землі Баден-Вюртемберг (Німеччина)